

อนุรักษนิยมไทยกับนโยบายต่างประเทศ (พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2521)

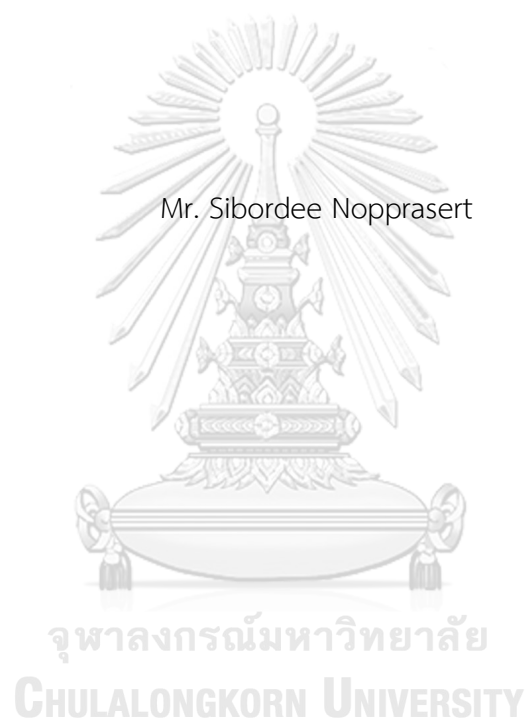

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2560
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Thai Conservative and Foreign Policy (1973 - 1978)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Political Science

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2017

Copyright of Chulalongkorn University

ศิบตี นพประเสริฐ : อนุรักษ์นิยมไทยกับนโยบายต่างประเทศ (พ.ศ. 2516 - พ.ศ. 2521)
(The Thai Conservative and Foreign Policy (1973 - 1978)) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
หลัก: ศ. ดร.สุรชาติ บำรุงสุข, 389 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาบทบาทของอนุรักษ์นิยมไทยที่มีต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศในช่วง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521 อันเป็นช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในเวทีระหว่างประเทศและในการเมืองไทย ทั้งนี้ ความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการเมืองภายในของไทยอันเกิดขึ้นจากการขยายตัวของพลังฝ่ายขวาในการต่อต้านขบวนการนักศึกษาและขบวนการเคลื่อนไหวอื่นจำนวนมากในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคหลังการประกาศถอนตัวของสหรัฐฯ ออกจากเวียดนาม ทำให้รัฐอนุรักษ์นิยมไทยต้องหาทางเลือกใหม่สำหรับการรักษาระบอบที่จะนำเสถียรภาพและความมั่นคงกลับคืนมา นั่นคือการตัดสินใจเลือกแนวทางการปรับนโยบายที่แตกต่างจากข้อเรียกร้องของขบวนการฝ่ายขวา โดยผลการศึกษาพบว่าอนุรักษ์นิยมไทยในบริบทของการกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้นไม่มีความเป็นเอกภาพ นั่นคือ มีทั้งอนุรักษ์นิยมที่มีบทบาทที่สำคัญในการปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ด้วยการสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาธารณรัฐประชาชนจีน และกลุ่มประเทศอินโดจีน และอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวา คือ ต่อต้านคอมมิวนิสต์ ต่อต้านประเทศที่เป็นคอมมิวนิสต์ และต่อต้านการปรับนโยบายต่างประเทศต่อประเทศคอมมิวนิสต์ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จแต่อย่างใด จึงอาจกล่าวได้ว่าอนุรักษ์นิยมฝ่ายขวาเป็นปัจจัยสร้างเงื่อนไขแรงจูงใจหรือเสถียรภาพทางการเมืองภายในของไทย และสามารถสันคลอนฐานะของรัฐบาลได้ แต่กลับไม่ได้มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา รัฐศาสตร์

ลายมือชื่อนิสิต .....

ปีการศึกษา 2560

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

5581211224 : MAJOR POLITICAL SCIENCE

KEYWORDS: THAI CONSERVATIVES, THAI FOREIGN POLICY, COLD WAR,

SIBORDEE NOPPRASERT: The Thai Conservative and Foreign Policy (1973 - 1978). ADVISOR: PROF.SURACHART BAMRUNGSUK, Ph.D., 389 pp.

This thesis aims to study the role of Thai conservatives in foreign policy process between 1973-1978 that was the period of change both in international arena and in Thailand's internal politics. Instability of internal politics in Thailand derived from the expansion of right-wing groups for protesting student movement and another social movement under the context of change in international politics in Southeast Asia after the U.S. military withdrawal from Vietnam. This phenomena affected Thai conservatives to look for the new way for conserving the stability and security of the regime, that was, Thai conservatives decided to adjust foreign policy towards communist countries. This thesis finds that there was no unity in Thai conservatives; 1) Thai conservatives that joined and supported the adjustment in Thai foreign policy by establishing the diplomatic relationship with communist countries especially People's Republic of China and the neighboring Indochina countries 2) "Right-wing" Thai conservatives that protested communism, communist countries and the adjustment foreign policy towards communist countries. The latter did not succeed in their activities. So, "Right-wing" Thai conservatives could be the factor for arousing the instability of Thai politics and they had an effect on the stability of Thai governments in that period but they could not have an effect to the adjustment of Thai foreign policy.

Field of Study: Political Science

Student's Signature .....

Academic Year: 2017

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

“ปลงญา นรานํ รตนํ ปัญญาเป็นรัตนะของคนทั้งหลาย”

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงของศาสตราจารย์ ดร. สุรชาติ บำรุงสุข อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำอันมีค่าในด้านต่างๆ ทั้งในด้านการเขียนและในด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้แก่ข้าพเจ้า รวมไปถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมควรตลอดมา และขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู รองศาสตราจารย์ ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์ รองศาสตราจารย์ ดร. สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ และศาสตราจารย์ ดร. ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์แก่ข้าพเจ้า และได้ให้ข้อเสนอแนะ ข้อวิพากษ์ ข้อคิด และมุมมองที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณคณะกรรมการหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต และเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการและงานบริการการศึกษา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ให้คำแนะนำอันมีประโยชน์ คอยเตือนเมื่อใกล้ถึงกำหนดเวลาสอบ และอำนวยความสะดวกทุกประการทั้งการสอบหัวข้อวิทยานิพนธ์และการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ การที่ข้าพเจ้ามีชีวิตอันเป็นสุขและอึดหม่นสำราญได้ในการเรียนปริญญาเอก ก็ด้วยคุณูปการของพี่ๆ ที่ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งคุณวิไลวรรณ ทาเหล็ก คุณวิยะดา ชีวิตไทย คุณนิรุจน์ ช่วยหนู (รวมไปถึง “พินิม” คุณวันทนี ตระแก้วจิตต์ เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่) ที่ให้ทั้งที่พักพิง ที่สนทนา ที่พิมพ์งาน ที่หาข้อมูล ที่แห่งความสนุกสนาน ที่แห่งอาหารการกินอันอุดม และคำปรึกษาปัญหานานา ทั้งเรื่องเรียนและปัญหาหัวใจ นอกจากนี้ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดรัฐฯ ดี. สมิต และชำนาญ ยุวบูรณ์ ทุกท่าน รวมไปถึงเจ้าหน้าที่ศูนย์เอกสารประเทศไทยที่อำนวยความสะดวกในการค้นหานั่งสือและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

เป็นที่ทราบกันดีว่า ชีวิตการเป็นนิสิตจะขาดรสชาติและไร้สีสัน หากไม่มี “กัลยาณมิตร” ที่ดีที่จริงใจ ที่ให้ข้อเสนอแนะ ให้ความช่วยเหลือ ให้คำตักเตือน และนัดกันไปทัศนจรเพื่อคลายเครียดกันบ่อยครั้ง ไม่ว่าจะเป็น กุลนันทน์ คันธิก ดาวราย ลิมสายหัว (เจ๊แดง) จิราภรณ์ คำจันทร์ (เจ๊สี) และ “หนูมในเครื่องบิน” คนเดียวของกลุ่ม พันตำรวจโทติรัส ตฤณเตชะ ที่ลงเรือลำเดียวกัน ทั้งยังมีมือน้อยๆ ของกิตติพิศ พุทธิวิช และเอกลักษณ์ ไชยภูมิ อีกสองแรงที่เข้ามาช่วยพี่ๆ ประคอง “รัฐศาสตร์นาวา” จนสามารถฝ่าคลื่นลมใหญ่หน่อยเดินทางถึงฝั่งฝันอย่างปลอดภัย

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณครอบครัวของข้าพเจ้า ทั้งพ่อ แม่ รวมไปถึงพี่สาว ที่ได้มอบมรดกอันมีค่ายิ่งกว่าเพชรพลอยเงินทองใดๆ นั่นคือ “การศึกษา” ให้เป็นทรัพย์สินติดตัวไปชั่วชีวิต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.1 สภาพปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	2
1.3 สมมติฐาน	2
1.4 วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	3
1.5 สำนวนวรรณกรรม.....	3
1.6 ขอบเขตการวิจัย	11
1.7 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	11
1.8 การนำเสนอวิทยานิพนธ์	12
บทที่ 2 อนุรักษนิยมในลักษณะสากล และกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ	13
ตัวแสดงภายในที่มีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศ.....	13
2.1 ลักษณะของความเป็น “อนุรักษนิยม” ในความหมายสากล.....	14
2.2 การเมืองภายในรัฐกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ	20
2.3 ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม (Countermovement) ของอนุรักษนิยมไทย ...	46
2.4 สรุป	51
บทที่ 3 ลักษณะของอนุรักษนิยมไทยกับบทบาททางการเมืองของอนุรักษนิยมไทย.....	53
3.1 ลักษณะของอนุรักษนิยมไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516	53
3.2 บทบาทของอนุรักษนิยมไทย ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516	54

3.3 บทบาทของอนุรักษนิยมไทย หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516.....	63
3.4 กลุ่มอนุรักษนิยมไทยหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จนถึงรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันทน์ พ.ศ. 2521	84
3.5 พระสงฆ์กับกลุ่มอนุรักษนิยมไทย	86
3.6 สรุป	93
บทที่ 4 อนุรักษนิยมไทยกับการเมืองและการต่างประเทศไทยในสมัยสงครามเย็น	95
4.1 การเมืองและการต่างประเทศไทย พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ. 2500.....	96
4.2 การเมืองและการต่างประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2500 ถึง พ.ศ. 2511.....	106
4.3 การเมืองและการต่างประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2511 ถึงการรัฐประหารเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2514.....	130
4.4 การเมืองและการต่างประเทศไทย ระหว่างการรัฐประหาร พ.ศ. 2514 ถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516	136
4.5 การเมืองและการต่างประเทศไทย ระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จนถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519.....	143
4.6 การเมืองและการต่างประเทศของไทย ระหว่างเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ถึงการ รัฐประหาร 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520.....	157
4.7 การเมืองและการต่างประเทศไทย ระหว่างการรัฐประหาร 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ถึงการ สิ้นสุดของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมนันทน์ ใน พ.ศ. 2521	159
4.8 สรุป	162
บทที่ 5 การปรับนโยบายต่างประเทศของไทย พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521	164
5.1 การปรับความสัมพันธ์ของไทยต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน.....	165
5.2 การดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา	198
5.3 การดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน	206
5.4 สรุป	236

บทที่ 6 สถาบันพระมหากษัตริย์กับกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการเมืองไทย	237
6.1 สถาบันพระมหากษัตริย์กับกลุ่มอนุรักษ์นิยมไทย หลัง “เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ”	238
6.2 สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยกับขบวนการอนุรักษ์นิยมหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519	277
6.3 สรุป	286
บทที่ 7 อนุรักษ์นิยมกับนโยบายต่างประเทศของไทย พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521.....	287
7.1 ยุครัฐบาลพลเรือนที่มาจากการแต่งตั้ง และเลือกตั้ง ระหว่าง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519.....	288
7.1.1 การปรับนโยบายต่างประเทศต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน.....	288
7.1.2 การปรับนโยบายต่างประเทศต่อสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศอินโดจีน.....	298
7.2 ยุครัฐบาลเผด็จการพลเรือน และรัฐบาลทหารสายปฏิรูป : หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ถึงการ สิ้นสุดของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พ.ศ. 2521	326
7.2.1 รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร.....	326
7.2.2 รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์.....	331
7.3 สรุป	346
บทที่ 8 สรุป และข้อเสนอแนะ.....	348
8.1 สรุป	348
8.2 ข้อเสนอแนะ.....	353
รายการอ้างอิง	387
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	389

บทที่ 1

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

1.1 สภาพปัญหา

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นการเปลี่ยนผ่านจากระบอบอำนาจนิยมมาสู่ระบอบการเมืองที่มีเสรีภาพมากกว่าในอดีต ก่อให้เกิดพื้นที่ที่เอื้อต่อการถือกำเนิดของตัวแสดงทางสังคมประเภทต่างๆ เกิดการฟื้นตัวของพรรคการเมืองรวมไปถึงการเมืองในระบอบเลือกตั้ง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการฟื้นตัวของการเมืองภาคพลเรือน และนำมาซึ่งการก่อตัวของประชาสังคมไทยที่ค่อยๆ พัฒนาตนเองเข้ามาเป็นตัวแสดงใหม่ในทางการเมือง โดยที่กลุ่มเกษตรกร แรงงาน และนิสิตนักศึกษาสร้างกลุ่มขึ้นมาคัดค้านรัฐบาลและสร้างขบวนการลุกขึ้นสู้¹ และในขณะเดียวกัน เมื่อบรรยากาศทางการเมืองมีเสรีภาพมากขึ้น พลังทางการเมืองต่างๆ ได้รับการปลดปล่อย อันส่งผลให้ประเด็นปัญหาทางสังคมต่างๆ ได้รับความสนใจมากขึ้น และนำไปสู่การเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจากตัวแสดงต่างๆ ในสังคมชั้นบ่อยครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม” ที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลออกมาแก้ไขปัญหาสังคมและปัญหาต่างๆ ที่สะสมมาแต่ครั้งก่อนการเปลี่ยนผ่าน นอกจากประเด็นด้านสังคมแล้ว ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมยังได้มีบทบาททางด้านนโยบายต่างประเทศอีกด้วย เช่น การออกมาเรียกร้องให้รัฐมหาอำนาจถอนฐานทัพออกไปจากประเทศตนเพื่อเอกราชอันสมบูรณ์²

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยในขณะนั้นประกอบไปด้วยขบวนการนิสิตนักศึกษา กลุ่มแรงงาน และกลุ่มเกษตรกร ที่ต่างก็สร้างขบวนการของตนเองขึ้นและประสานงานกันเป็นเครือข่ายของฝ่ายก้าวหน้า³ ที่เรียกว่าเป็น “แนวร่วมสามประสาน” โดยที่การเกิดขึ้นของแนวร่วมนี้ได้ส่งผลสันเสทือนต่อกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่สูญเสียอำนาจทางการเมืองไปหลังการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบการเมืองที่มีเสรีภาพมากขึ้น ประกอบกับเป็นช่วงแห่งเสรีภาพทางการเมืองที่สามารถเผยแพร่อุดมการณ์การเมืองที่เคย “ต้องห้าม” มาในช่วงก่อนการเปลี่ยนผ่าน โดยมีการขยายตัวของแนวคิด

¹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร คริส เบเคอร์, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ* (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม, 2546), 457.; สุรชาติ บำรุงสุข, *เสนาริปไตย: รัฐประหารกับการเมืองไทย (Militocracy: Military Coup and Thai Politics)* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2558), 39, 41.

² David Morell and Chai-anan Samudavanija, *Political Conflict in Thailand : Reform, Reaction, Revolution* (Cambridge: Oelgeschlager, Gunn & Hain, Publishers 1981), 161.

³ ประจักษ์ ก้องกีรติ, “ขบวนการต่อต้านในระยะเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย: ขบวนการฝ่ายขวาไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม” *ศุขม อรรถวิภาคไพศาล ศิริภาส ยมจินดา และวริศา กิตติคุณเสรี แปล ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ, ประชาธิปไตยในยุคเปลี่ยนผ่าน: รวมบทความว่าด้วยประชาธิปไตย ความรุนแรง และความยุติธรรม* (นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2558), 282.

สังคมนิยมที่ได้รับการยอมรับว่าจะสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ เช่นการเผยแพร่เอกสารและหนังสือแนวของลัทธิมาร์กซ์และลัทธิเหมา ซึ่งได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากกลุ่มนิสิตนักศึกษา⁴ สภาพเช่นนี้ส่งผลให้เกิดความหวุ่นเกรงในกลุ่มอนุรักษนิยมว่าขบวนการเหล่านี้จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เนื่องจากการดำเนินการของ “แนวร่วมสามประสาน” นั้นส่งผลกระทบต่อความเชื่อแบบจารีต ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และอำนาจทางการเมืองของคนหลายกลุ่มในสังคม ด้วยเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะถอนรากถอนโคน อันทำลายอำนาจและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มอนุรักษนิยม และขณะเดียวกันก็ส่งผลสืบสะท้อนต่อแนวคิดของบางฝ่ายในกองทัพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำลายต่อนโยบายความมั่นคงแห่งชาติและแนวคิดการควบคุมสังคมอย่างเป็นระเบียบ⁵

และในห้วงเวลาเดียวกันนี้เองที่รัฐบาลไทยพยายามปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นการยื่นข้อเสนอให้สหรัฐอเมริกาถอนฐานทัพออกไปจากประเทศไทยอันนับได้ว่าเป็นการลดระดับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาอันเป็นประเทศพันธมิตรสำคัญมาแต่เดิม การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกลุ่มประเทศอินโดจีนภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยมแล้ว รวมไปถึงการที่ขบวนการนิสิตนักศึกษาเป็นแกนนำในการเข้ามามีบทบาทต่อนโยบายต่างประเทศ เช่น การเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาถอนทหารออกไปจากประเทศไทยอีกด้วย⁶

1.2 คำถามการวิจัย

กลุ่มอนุรักษนิยมของไทยระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521 เข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยอย่างไร

1.3 สมมติฐาน

ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองภายในอันเกิดขึ้นจากการขยายตัวของพลังฝ่ายขวาขึ้นมาต่อต้านขบวนการนักศึกษาและขบวนการเคลื่อนไหวอื่นจำนวนมากในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคหลังการประกาศถอนตัวของสหรัฐฯ ออกจากเวียดนาม ทำให้รัฐอนุรักษนิยมไทยต้องหาทางเลือกใหม่สำหรับการรักษาระบอบที่จะนำเสถียรภาพและความมั่นคง

⁴David Morell and Chai-anan Samudavanija, *Political Conflict in Thailand : Reform, Reaction, Revolution*, 162. ; สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ ใจ อึ้งภากรณ์, *อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, 2544), 117.

⁵ประจักษ์ ก้องกีรติ, *อ้างแล้ว*, 293.

⁶David Morell, Chai-anan Samudavanija, *Political Conflict in Thailand : Reform, Reaction, Revolution*, 164 – 167. ; ใจ อึ้งภากรณ์ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ, *อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง*, 94 – 101.

กลับคืนมา และตัดสินใจเลือกแนวทางการปรับนโยบายที่แตกต่างจากข้อเรียกร้องของขบวนการฝ่ายขวา หลังฝ่ายขวามีผลในฐานะเป็นปัจจัยสร้างเงื่อนไขเร่งความไร้เสถียรภาพภายใน และสิ้นคลอนฐานะของรัฐบาลได้ แต่ไม่ได้มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ

1.4 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาถึงบทบาทของกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่มีต่อกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521 ว่าได้เข้าไปมีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศไทยหรือไม่ อย่างไร และกลุ่มใดบ้างที่เข้าไปมีบทบาทต่อนโยบายต่างประเทศ

1.5 สำนวนวรรณกรรม

งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาบทบาทของกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่มีต่อนโยบายต่างประเทศของไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516 – 2521 ดังนั้น วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจึงเน้นถึงบทบาทของตัวแสดงทั้งที่เป็นรัฐ และที่มีใช้รัฐที่มีต่อนโยบายต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นตัวแสดงประเภทขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) และขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม (countermovement) ซึ่งได้รับการจัดให้อยู่ใน “กลุ่มปีกขวา” อันมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. 2516 – 2521

ทั้งนี้ นโยบายต่างประเทศ คือ นโยบายแห่งรัฐที่เป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่อยู่ภายนอกเส้นเขตแดนของรัฐนั้น⁷ โดยอยู่ในรูปแบบของนโยบายสาธารณะ (public policy) ที่รัฐใดรัฐหนึ่งได้กำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และยังรวมไปถึงการตัดสินใจที่จะไม่ดำเนินการใดๆ ด้วย⁸ โดยที่นโยบายต่างประเทศนั้นจะได้รับการกำหนดขึ้นมาจากทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกและภายในรัฐและมีตัวแสดงต่างๆ ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมทั้งสองส่วนเข้ามามีบทบาทสำคัญ อาจกล่าวได้ว่าการกำหนดนโยบายต่างประเทศเกิดขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประมุขแห่งรัฐ

⁷ Marijke Breuning, *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction* (New York: Palgrave Macmillan, 2007), 5.

⁸ Valerie M. Hudson, "The History and Evolution of Foreign Policy Analysis," in *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Amelia Hadfield Steve Smith, and Tim Dunne (Oxford: Oxford University Press, 2012), 14. ; อภิญา รัตนมงคลมาศ, *นโยบายต่างประเทศ แนวทางศึกษา ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), 12.

ประมุขฝ่ายบริหาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐสภา สมาชิกรัฐสภา พรรคการเมือง เป็นต้น โดยเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศ⁹

นอกเหนือจากตัวแสดงที่เป็นรัฐแล้ว ตัวแสดงที่มีใช้รัฐก็มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ซึ่งตัวแสดงประเภทนี้มีหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มกดดัน สื่อมวลชน หรือมติมหาชน เป็นต้น กลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีชื่อเรียกร่องที่เป็นปัจจัยในส่วนนำเข้า (input) ของกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ นอกจากนี้ ตัวแสดงที่มีใช้รัฐเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐ เนื่องจากสามารถใช้ช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศ รวมทั้งยังสามารถเจาะผ่านสภาวะแวดล้อมต่างๆ ภายในรัฐได้โดยตรงอีกด้วย¹⁰ นอกจากนี้ Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, and Jeffrey W. Taliaferro¹¹ ได้กล่าวถึงทฤษฎี Neoclassical Realism ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยการเมืองภายในรัฐอันเป็นตัวแปรแทรกซ้อนที่มีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศ โดยนอกจากตัวแสดงที่เป็นรัฐแล้ว ยังมีตัวแสดงในระดับต่ำกว่ารัฐที่มีบทบาทต่อนโยบายต่างๆ อันรวมไปถึงนโยบายต่างประเทศด้วย¹² ไม่ว่าจะเป็นมติมหาชน สื่อ และกลุ่มผลประโยชน์ (interest groups)¹³ ที่ดำเนินการในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการเข้าไปมีอิทธิพลหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดวาระนโยบาย หรือแม้แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมก็ตาม

สำหรับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นถือได้ว่าเป็นตัวแสดงทางการเมืองหนึ่งที่มีศักยภาพอย่างมีนัยสำคัญ อันสังเกตได้จากงานทางวิชาการต่างๆ ที่เน้นศึกษาอิทธิพลของขบวนการที่มีต่อการกำหนดนโยบาย¹⁴ และในขณะเดียวกัน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบต่างๆ ก็ได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน โดยที่การรวมตัวของประชาชนและการสร้างพลังทางการเมืองของกลุ่มองค์กร และขบวนการประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในฐานะเป็นตัวแสดงในกระบวนการนโยบายสาธารณะ การล้มล้างรัฐบาล และการสร้างความเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างของสังคมและการเมือง¹⁵ ดังเช่นผลการศึกษาของประภาส ปันตบแต่ง¹⁶

⁹ Walter Carlsnaes, "Actors, Structures, and Foreign Policy Analysis," in *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Amelia Hadfield Steve Smith, and Tim Dunne (Oxford: Oxford University Press, 2012), 114.

¹⁰ อภิญา รัตนมงคลมาศ, *นโยบายต่างประเทศ แนวทางศึกษา ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย*, 168 – 169, 185.

¹¹ *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy* (New York: Cambridge University Press, 2009).

¹² *Ibid.*, 176, 183 – 185.

¹³ *Ibid.*, 175.

¹⁴ Marc Dixon, "Movements, Countermovements and Policy Adoption: The Case of Right – to – Work Activism," *Social Forces* 87, no. 1 (2008): 473.

¹⁵ ประภาส ปันตบแต่ง, *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม* (เชียงใหม่: มูลนิธิไฮนริคเบ็ลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2552), 19.

¹⁶ ประภาสกล่าวถึงลักษณะของ “ฝ่ายต่อต้านขบวนการทางสังคม” ว่าหมายถึงขบวนการทางสังคมที่มีความต้องการหรือข้อเรียกร้องที่ตรงกันข้ามกับขบวนการทางสังคม โดยข้อเรียกร้องของฝ่ายต่อต้านมักจะถูกกระตุ้นจากข้อเรียกร้องของขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นก่อนหน้า ดังนั้น ฝ่ายต่อต้านจึงมีลักษณะเป็นขบวนการโต้กลับ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายตรงกันข้ามกับขบวนการทางสังคมบุกเบิก ซึ่ง

นอกจากนี้ Tahi L. Mottl¹⁷ ยังได้ศึกษาขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งในด้านการนิยามความหมายของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เชื่อมโยงมาถึงนิยามขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม รวมไปถึงประเด็นด้านรูปแบบ และผลลัพธ์ของขบวนการต่อต้านดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ สิ่งที่น่าสนใจก็คือการกล่าวถึงลักษณะบางประการของขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สามารถนำมาเทียบเคียงกับกรณีของไทยได้ เช่นการที่ผู้นำขบวนการใช้อุดมการณ์บางอย่างในการกระตุ้นอารมณ์ของกลุ่มผู้สนับสนุนที่ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กำลังเกิดขึ้น ซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับกรณีลูกเสือชาวบ้านของไทยที่นำอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มาใช้ในการขับเคลื่อนขบวนการ เป็นต้น และงานอีกชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจ นั่นคือ David S. Meyer และ Suzanne Staggenborg¹⁸ ที่นอกจากจะกล่าวถึงนิยามทั้งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมแล้ว ยังได้ระบุถึงเงื่อนไข 3 ประการที่กระตุ้นให้เกิดขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็น 1) สัญญาณแห่งความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม 2) การเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมส่งผลสะท้อนต่อผลประโยชน์ของกลุ่มอื่นๆ ในสังคม และ 3) พันธมิตรมีความพร้อมที่จะสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวที่เป็นฝ่ายตรงข้าม ในขณะเดียวกัน Meyer และ Staggenborg ยังได้อธิบายด้วยว่าเมื่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมประสบความสำเร็จในการสะท้อนผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจได้นั้น ชนชั้นนำบางกลุ่มในสังคมอาจเห็นว่าการเคลื่อนไหวในรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพ และส่งผลให้ชนชั้นนำหันมาส่งเสริมขบวนการต่อต้าน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงประเด็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและขบวนการต่อต้าน อันมีชุดคำอธิบายและข้อเสนอหลากหลายประเด็นที่สามารถนำมาเทียบเคียงกับกรณีศึกษาของไทยได้อีกด้วย

นอกจากนี้ ประจักษ์ ก้องกีรติ¹⁹ ยังโต้แย้งข้อเสนอของ Meyer และ Staggenborg ด้วยข้อเสนอที่ว่าขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นสามารถใช้วิธีการอื่นเพื่อปราบปราม แยกสลาย สกัดกั้น หรือลดผลสะท้อนที่เกิดจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ ทั้งนี้ ประจักษ์เสนอว่าขบวนการต่อต้านนั้นไม่จำเป็นต้องใช้รูปแบบการระดมมวลชนเฉกเช่นขบวนการเคลื่อนไหว

อาจมีทั้งการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างของสังคม หรือเพื่อรักษาสถานะทางสังคมเดิมก็ได้ ทั้งนี้ การเกิดขึ้นของขบวนการทางสังคมนั้นอาจจะต้องเผชิญหน้ากับกลุ่มที่เสียผลประโยชน์หรือฝ่ายต่อต้าน เนื่องจากการได้ประโยชน์ของกลุ่มหนึ่งย่อมหมายถึงการสูญเสียประโยชน์ของอีกกลุ่มหนึ่ง หรืออาจเกิดขึ้นจากความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้น การเคลื่อนไหวที่ทำลายต่อสภาพและความมั่นคงของสังคมย่อมเป็นการกระตุ้นให้กลุ่มที่ลงหลักปักฐานในสังคมมาแต่เดิมออกมาเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านหรือปกป้องสถานะเดิม และกลายเป็นฝ่ายต่อต้าน ดูใน ประภาส ปันตบแต่ง, กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม, 111.

¹⁷ Tahi L. Mottl, "The Analysis of Countermovement," *Social Problems* 27, no. 5 (1980): 620-35.

¹⁸ David S. Meyer and Suzanne Staggenborg, "Movements, Countermovements, and the Structure of Political Opportunity," *American Journal of Sociology* 101, no. 6 (1996): 1628-60.

¹⁹ ประจักษ์ ก้องกีรติ, "ขบวนการต่อต้านในระยะเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย: ขบวนการฝ่ายขวาไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ," ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ, เรื่องเดียวกัน, 282.

ทางสังคม แม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอาจเป็นตัวแทนให้กลุ่มการเมืองอื่นๆ เลียนแบบรูปแบบการเคลื่อนไหวทางด้านมวลชนก็ตาม แต่ถึงกระนั้นก็ไม่จำเป็นเสมอไปว่าฝ่ายต่อต้านจะต้องเลียนแบบการจัดองค์กรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยที่การตอบโต้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นปรากฏได้ในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งเป็นสถาบันเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐขึ้นมาตอบโต้ หรือแม้แต่การยุยงให้กองทัพทำรัฐประหาร ไม่เพียงเท่านั้น รัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่บางรัฐ เช่น สหรัฐอเมริกา ก็ปราบปรามขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมโดยองค์กรของรัฐด้วยการแยกสลายโครงสร้างองค์กรของฝ่ายต่อต้านรัฐบาล เช่น ขบวนการซ้ายใหม่ เป็นต้น

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว งานที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอื่นๆ ก็มักจะมีลักษณะเป็นกรณีศึกษาเช่น Diarmuid Maguire²⁰ ที่ศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินการและผลกระทบทางการเมืองของขบวนการทางสังคมในประเทศอิตาลีและไอร์แลนด์เหนือ แต่ทว่าการวิเคราะห์ในงานชิ้นนี้ทำให้ได้เห็นถึงผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยประเด็นสำคัญของผลลัพธ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นนั้นคือโครงสร้างและกระบวนการของปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคม (Maguire ใช้คำว่า protesters) ขบวนการต่อต้านความเคลื่อนไหวทางสังคม (counterprotesters) และอำนาจที่เป็นทางการ และสิ่งที่น่าสนใจก็คือแม้ว่าพลเมืองจะสามารถใช้การต่อต้านเพื่อแสดงออกซึ่งความคับข้องใจ เพื่อเข้าถึงกระบวนการทางการเมือง หรือแม้แต่เพื่อขยายการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตยก็ตาม แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถใช้วิธีการเดียวกันนี้เพื่อกีดกันการใช้สิทธิของบุคคลอื่นได้อีกด้วย นอกจากงานข้างต้นแล้ว ยังมีงานของ Marc Dixon²¹ ที่ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวในสิทธิการทำงาน ทางด้าน Richard P. Gale²² ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม และหน่วยงานภาครัฐ ที่นำมาใช้เป็นกรอบในกรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมทางสิ่งแวดล้อมของสหรัฐฯ ส่วน Nelson A. Pichardo²³ ศึกษาในกรณีสหพันธ์เกษตรกรแห่งแคลิฟอร์เนีย ที่ระบุว่าภายใต้เงื่อนไขที่สำคัญบางประการ กลุ่มชนชั้นนำที่มีอำนาจจะเข้ามาเป็นผู้นำ ผู้สนับสนุน หรือขับเคี่ยวขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเงื่อนไขดังกล่าวจะเกิดขึ้นเมื่อชนชั้นนำรู้สึกว่าการผลประโยชน์ของตนถูกคุกคามจากการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

²⁰ Diarmuid Maguire, "Protestors, Counterprotestors, and the Authorities," *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 528, no. Citizens, Protest, and Democracy (1993): 101-13.

²¹ Marc Dixon, "Movements, Countermovements and Policy Adoption: The Case of Right - to - Work Activism," *Social Forces* 87, 1 (Sep. 2008): 473-500.

²² Richard P. Gale, "Social Movement and the State: The Environment Movement, Countermovement, and Government Agencies," *Sociological Perspectives* 29, no. 2 (1986): 202-40.

²³ Nelson A. Pichardo, "'The Power Elite and Elite - Driven Countermovements: The Associated Farmers of California During the 1930s,'" *Sociological Forum* 10, no. 1 (1995): 21-49.

จากการสำรวจวรรณกรรมดังกล่าวข้างต้นแม้จะมีงานเป็นจำนวนมากไม่น้อยที่กล่าวถึงบทบาทและการดำเนินการของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบต่างๆ แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตของการเมืองภายในรัฐ หรือที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางสังคมต่างๆ เท่านั้น แต่ก็ทำให้เห็นได้ว่ายังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาบทบาทของขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีผลต่อนโยบายต่างประเทศ

ทั้งนี้ เมื่อกลับมาพิจารณางานที่มีไทยเป็นกรณีศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง 2519 อันเป็นช่วงที่มีเสรีภาพทางการเมืองเพิ่มขึ้นหลังจากการโค่นล้มรัฐบาลทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียรที่ครองอำนาจมานานนับตั้งแต่ พ.ศ. 2506²⁴ หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ได้เกิดเสรีภาพทางการเมืองขึ้นอันนับได้ว่าเป็น “โครงสร้างโอกาสทางการเมือง” (political opportunity structure) ที่เอื้อให้เกิดทั้งขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง

งานที่กล่าวถึงขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเมืองไทยระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 จนถึง 6 ตุลาคม 2519 นั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นงานเชิงประวัติศาสตร์ที่พรรณนาถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยงานส่วนมากมักจะเริ่มต้นที่กลุ่มนักเรียนนักศึกษา ที่มีบทบาทในการล้มรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และมีบทบาททางการเมืองในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา²⁵ โดยหลังจากการเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญจนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลนั้น ขบวนการนักศึกษายังได้มีบทบาทในการเรียกร้องให้มีการถอนฐานทัพและทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย²⁶ ส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นั้น ถ้าไม่กล่าวถึงบทบาทของ “กลุ่มฝ่ายขวา” ก็มักจะเป็นการบรรยายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในวันนั้นเป็นส่วนมาก²⁷ หรือไม่ก็เป็นงานที่บรรยายถึง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁴ ทรายละเอียดเกี่ยวกับการเมืองไทยในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ระหว่าง พ.ศ. 2506 ถึง 2516 ได้ใน กุลลดา เกษบุณชู มัต, *การเมืองไทยในยุคศตวรรษที่ ๒๐ — ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก* (กรุงเทพฯ: ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550). ; อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, "บทบาททางการเมืองของจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ. 2506 - 2516" (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550).

²⁵ นรนิติ เศรษฐบุตร, "๗ ตุลาคม 2517" ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า " http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/7_%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1_%E0%B8%9E.%E0%B8%A8_2517. [13 กันยายน 2557] และดูรายละเอียดเกี่ยวกับขบวนการนักศึกษาได้ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ, *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ* (กรุงเทพฯ: ฟ้ายาวไกล, 2556).

²⁶ สุรชาติ บำรุงสุข, *สหรัฐอเมริกากับระบบทหารในประเทศไทย ศึกษากรณีความช่วยเหลือด้านการทหารยุคหลังสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1975 - 1980)* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), 16.

²⁷ ทรายละเอียดใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ, *ตุลา — ตุลา สังคม — รัฐไทย กับ ความรุนแรงทางการเมือง* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556).; ใจ อึ๊งภากรณ์, สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ, *อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, 2544)

สถานการณ์ทางการเมืองที่นำมาสู่เหตุการณ์ 6 ตุลา²⁸ แต่ในงานของ ปวย อึ้งภากรณ์²⁹ กล่าวถึงความพยายามของกลุ่มบุคคลต่างๆ ที่เกรงว่าการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยจะทำให้ฝ่ายตนสูญเสียผลประโยชน์ ดังนั้นจึงต้องการทำลายล้างฝ่ายตรงข้ามด้วยวิธีการต่างๆ และปวยยังกล่าวถึงบทบาทของขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เป็นปฏิปักษ์กับนักศึกษา กรรมกร เกษตรกร ด้วยวิธีการปลุกระดมมวลชนและการใช้กฎหมายร่วมกับการใช้ความรุนแรง

ทั้งนี้ หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ประชาชนมีเสรีภาพทางการเมืองมากขึ้น มีการเปิดพื้นที่ให้ตัวแสดงต่างๆ เข้ามามีบทบาท ไม่ว่าจะเป็นขบวนการนักศึกษา แรงงาน และชาวนา เรียกร้องให้มีการแก้ไขทั้งปัญหาภายในประเทศและปัญหาระหว่างประเทศอย่างจริงจัง โดยที่พฤติกรรมเช่นนั้นขัดผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มีอำนาจเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายกองทัพ ที่ถูกขจัดออกไปจากเวทีการเมืองจากที่ได้เคยมีบทบาททางการเมืองไทยอย่างต่อเนื่องเป็นเวลากว่าสองทศวรรษนับจากการเข้ามามีบทบาททางการเมืองครั้งแรกจากการรัฐประหาร พ.ศ. 2490³⁰ ดังนั้น กลุ่มเหล่านี้จึงได้สนับสนุนกลุ่มปีกขวา³¹ ทั้งทางด้านการเงินและอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ตลอดจนรวมถึงการใช้ความรุนแรงด้วยอาวุธ เพื่อย้อนกลับไปสู่ระบอบเผด็จการทหารอีกครั้ง³² ทั้งนี้สถานะและอำนาจของกองทัพถูกคุกคามอย่างรุนแรงทั้งจากภายในสภาและภายนอกสภา ซึ่งเชื่อมโยงกับการเริ่มต้นของยุค “การเมืองเปิด” นับจากภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา จากมุมมองของกลุ่มอำนาจเดิมที่ได้รับการจัดว่าเป็น

²⁸ดูรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติการเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. 2516 – 2519 ได้ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย : การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: ปรีชาการพิมพ์, 2525), 45-69. ; ยศ สันตสมบัติ, *อำนาจบุคคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย* (กรุงเทพฯ: น้าไท, 2535). ; สัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีที่บริหารบ้านเมืองโดยธรรม : ภาพสะท้อนจากหนังสือพิมพ์ร่วมสมัย (2516-2517) (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2551). ; ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเก่า* (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม, 2546), 377 – 392 ; David Morell, Chai-anan Samudavanija, *Political Conflict in Thailand : Reform, Reaction, Revolution* (Cambridge : Oelgeschlager, Gunn & Hain, Publishers, 1981); B.J. Terwiel, *Thailand's Political History: From the 13th Century to Recent Times* (Bangkok: River Book, 2005), 279-82. ; Kobkua Suwannathat - Pian, *Kings, Country and Constitutions : Thailand's Political Development 1932 – 2000* (London and New York: Routledge Curzon, 2003), 168-74. ; Michael K. Connors, "“Liberalism, Authoritarianism and the Politics of Decisionism in Thailand,” " in *Contemporary Authoritarianism in Southeast Asia : Structures, Institutions and Agency* ed. William Case (London Routledge Taylor & Francis, 2010), 88. ; Robert J. Muscat, *The Fifth Tiger: A Study of Thai Development Policy* (United States: M.E. Sharpe Inc., 1994), 128-31.; David van Praagh, "The Outlook for Thailand," *Asian Affairs* 4, no. 5 (May – June, 1977): 290-305.

²⁹ ปวย อึ้งภากรณ์, “ความรุนแรงและรัฐประหาร 6 ตุลาคม 2519,” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ บรรณาธิการ, *ตุลา – ตุลา สังคม – รัฐไทย กับความรุนแรงทางการเมือง*, 109 – 111.

³⁰ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย : การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย*, 45.

³¹ ลักษณะที่สำคัญของกลุ่มปีกขวาไทยในช่วง พ.ศ. 2516 – 2519 นั่นคือ มีการใช้คำขวัญ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ปลุกเร้าประชาชน การประกาศต่อต้านคอมมิวนิสต์ เนื่องจากคอมมิวนิสต์ต่อต้านระบอบกษัตริย์ รวมไปถึงการโจมตีผู้ที่คัดค้านการคงอยู่ของทหารและฐานทัพสหรัฐฯ ด้วยความกลัวต่อสถานการณ์ดังกล่าว และด้วยความหวั่นเกรงว่าสหรัฐฯ จะถอนตัวออกจากไทย ดุใน สุรชาติ บำรุงสุข, *สหรัฐอเมริกากับระบบทหารในประเทศไทย* ศึกษากรณีความช่วยเหลือด้านการทหารยุคหลังสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1975 – 1980), 20.

³² สุรชาติ บำรุงสุข, *สหรัฐอเมริกากับระบบทหารในประเทศไทย* ศึกษากรณีความช่วยเหลือด้านการทหารยุคหลังสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1975 – 1980), 21.

“กลุ่มปีกขวา” มองว่าการจัดกิจกรรมทางการเมืองแบบต่างๆ ตามแนวความคิดแบบสังคมนิยม นั้นเป็นการท้าทายของ “กลุ่มปีกซ้าย” ต่อแนวความคิดแบบรัฐนิยมดั้งเดิมที่เน้นในเรื่องความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยและระเบียบวินัยของคนในชาติ และการรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประกอบกับการที่นักการเมืองอาชีพได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจการของกองทัพ โดยเฉพาะการเลื่อนขั้นหรือตำแหน่ง การกำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ รวมไปถึงการปราบปรามคอมมิวนิสต์อีกด้วย³³

ทั้งนี้ “คอมมิวนิสต์” เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กองทัพได้กลับมามีบทบาทนำทางการเมืองอีกครั้ง โดยเฉพาะเมื่อมีการเรียกร้องให้สหรัฐฯ ถอนฐานทัพออกไปจากไทย ส่งผลให้กองทัพและกลุ่มอนุรักษ์นิยมวิตกกังวลในประเด็นความมั่นคงแห่งรัฐ และจัดตั้งขบวนการกลุ่มปีกขวาขึ้นเพื่อต่อต้านความเคลื่อนไหวที่ต่อต้านสหรัฐฯ และเพื่อต่อต้านขบวนการสังคมนิยมและขบวนการหัวก้าวหน้า เนื่องจากกองทัพและกลุ่มอนุรักษ์นิยมมองว่าการเรียกร้องให้สหรัฐฯ ถอนฐานทัพเป็นแผนการของฝ่ายคอมมิวนิสต์³⁴ ในขณะเดียวกัน การที่กลุ่มฝ่ายขวาโจมตีรัฐบาลไทยในปี พ.ศ. 2518 ก็เป็นผลมาจากการขอให้สหรัฐฯ ถอนตัวออกจากไทยเพราะกลัวว่าประเทศไทยจะตกอยู่ภายใต้อำนาจคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ รัฐบาลพลเรือนพบว่าความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐฯ นั้นช่วยสนับสนุนกลุ่มต่อต้านประชาธิปไตยในสังคมไทยให้เข้มแข็งขึ้น และในขณะเดียวกัน ความพยายามในการลดความช่วยเหลือลงนี้ได้ขัดผลประโยชน์กับกลุ่มที่เคยได้รับประโยชน์ดังกล่าวและอาจนำไปสู่การรัฐประหารได้³⁵

ปฏิบัติการของกลุ่มปีกขวาที่มีต่อข้าวมืดตรงข้ามทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว สอดคล้องกับข้อเสนอของเบนเนติก แอนเดอร์สัน³⁶ เรื่องการใช้ความรุนแรงของกลุ่มปีกขวาเพื่อตอบโต้ฝ่ายตรงข้าม โดยกล่าวถึงบทบาทของขบวนการกลุ่มปีกขวา หรือแม้แต่บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่แสดงออกในแนวทางอนุรักษ์นิยมและต่อต้านคอมมิวนิสต์ และกลายเป็นแกนกลางของการรุกของกลุ่มปีกขวาอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นกระหังแดง ลูกเสือชาวบ้าน นวพล ชมรมวิทยุเสรี ชมรมแม่บ้าน และกลุ่ม/ชมรมอื่นๆ อีกเป็นจำนวนมาก³⁷ มีการจุดประเด็นชาตินิยมและกษัตริย์นิยมผ่านสื่อต่างๆ ทั้ง

³³ เฉลิมเกียรติ วัฒนกุล, ประชาธิปไตยแบบไทย : ความคิดทางการเมืองของทหารไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), 52-53.

³⁴ Surachart Bamrungsk, *United States Foreign Policy and Thai Military Rule, 1947-1977* (Editions Duangkamol, 1988), 190-91. และสามารถดูรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทกองทัพกับการเมืองไทยระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 จนถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ได้ใน สุรชาติ บำรุงสุข, *เสนาธิปไตย: รัฐประหารกับการเมืองไทย (Militocracy : Military Coup and Thai Politics)*, 37 - 41.

³⁵ สุรชาติ บำรุงสุข, *สหรัฐอเมริกากับระบบทหารในประเทศไทย ศึกษากรณีความช่วยเหลือด้านการทหารยุคหลังสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1975 - 1980)*, 19.

³⁶ เบนเนติก แอนเดอร์สัน, “บ้านเมืองของเราแดง : แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม,” ใน ชานู วิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ บรรณาธิการ, *ตุลา - ตุลา สังคม - รัฐไทย กับความรุนแรงทางการเมือง*, 169 - 230.

³⁷ ใจ อึ๊งภากรณ์ สุชาชัย ยัมประเสริฐ และคณะ, *อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการณ์เปลี่ยนแปลง* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, 2544)

วิทย์ โทททัศน์ เอกสารโฆษณาชวนเชื่อ ชาวสื่อ ระบบไปรษณีย์ หรือแม้แต่เพลง เช่น นักแผ่นดิน เราสู้ เป็นต้น และยังใช้ความรุนแรงเข้าจัดการกลุ่มปีกซ้ายเพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมและเพื่อ “ปกป้องสถาบัน” อีกด้วย³⁸ โดยประจักษ์ ก้องกีรติ³⁹ เสนอว่าการก่อตัวของขบวนการต่อต้านของฝ่ายขวาไทยนั้นเป็นผลมาจากกฎกติกาทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้ระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการที่ชนชั้นนำไทยในช่วงนั้นไม่อาจใช้วิธีการอื่นเพื่อปราบปรามขบวนการนักศึกษาได้ โดยที่บรรยากาศทางการเมืองที่มีเสรีภาพมากขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นั้น ชนชั้นนำไทยไม่สามารถโดยเฉพาจะกองทัพไม่สามารถใช้การรัฐประหารเพื่อขัดขวางขบวนการฝ่ายซ้ายได้ ดังนั้นทางเลือกของกลุ่มปีกขวาที่เหมาะสมกับบริบท ณ ขณะนั้นคือการสร้าง “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมฝ่ายขวา” ขึ้น

และประจักษ์ยังเสนออีกด้วยว่ากลุ่มปีกขวาไทยประสบความสำเร็จจากการเลียนแบบโครงสร้างองค์กรของฝ่ายตรงข้าม ยกตัวอย่างเช่น การที่กลุ่มนวพลและลูกเสือชาวบ้านใช้โครงสร้างการจัดตั้งหน่วยย่อยคู่ขนานไปกับโครงสร้างองค์กรของฝ่ายซ้าย หรือการที่กลุ่มกระทิงแดงพยายามเลียนแบบการจัดตั้งองค์กรของขบวนการนักศึกษา และประสบความสำเร็จในการเพิ่มจำนวนสมาชิกได้รับการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร รวมไปถึงความสามารถในการแข่งขันในพื้นที่ทางการเมืองเดียวกันกับการเคลื่อนไหวของขบวนการฝ่ายซ้าย⁴⁰

นอกจากนี้ ยังมีงานอีกส่วนหนึ่งที่ศึกษาขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเฉพาะเจาะจง เช่น Majorie A. Muecke⁴¹ และ Katherine A. Bowie⁴² ที่ศึกษาโดยละเอียดเกี่ยวกับกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน⁴³ ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุของการจัดตั้งลูกเสือชาวบ้านการบริหารกิจการลูกเสือชาวบ้าน การสมัครเป็นสมาชิกลูกเสือชาวบ้านเหตุผลที่ประชาชนสมัครเป็นลูกเสือชาวบ้านกิจกรรมการฝึกอบรมให้เป็นลูกเสือชาวบ้าน และในขณะเดียวกันก็ยังเป็นกลุ่มปีกขวาที่ดำเนินการร่วมกับกลุ่มปีกขวาอื่นๆ เช่น กระทิงแดง และนวพล ในการใช้ความรุนแรงต่อขบวนการนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 อีกด้วย

³⁸ Han Krittian, "Post – Coup Royalist Groups: Re – Inventing Military and Ideological Power," in *Saying the Unsayable : Monarchy and Democracy in Thailand* ed. Søren Ivarsson and Lottelsager (Hawaii: University of Hawaii Press, 2010), 210.

³⁹ ประจักษ์ ก้องกีรติ, “ขบวนการต่อต้านในระยะเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย: ขบวนการฝ่ายขวาไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ,” ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ, อ้างแล้ว, 285.

⁴⁰ อ้างแล้ว, 286.

⁴¹ Majorie A. Muecke, "The Village Scouts of Thailand," *Asian Survey* 20, no. 4 (Apr., 1980).

⁴² Katherine A. Bowie, *Rituals of National Loyalty : An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand* (New York: Columbia University Press, 1997).

⁴³ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับลูกเสือชาวบ้านได้ใน สุเทพ สุขสงวน บรรณาธิการ, 23 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชูปถัมภ์ (กรุงเทพฯ: ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน, 2537).

นอกจากงานที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ยังมีงานชิ้นอื่นๆ ที่สะท้อนให้เห็นภาพของขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเมืองไทยในสมัยนั้นเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็น Somporn Sangchai⁴⁴ ที่กล่าวถึงการถือกำเนิดขึ้นมาของ “กลุ่มปีกขวา” ในการเมืองไทย หรืออย่างอัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์⁴⁵ ที่ทำให้ได้เห็นภาพของรัฐบาลผสมในขณะนั้นที่มีทั้งพรรคการเมือง “ปีกซ้าย”⁴⁶ และ “ปีกขวา”⁴⁷ และเมื่อพิจารณาจากงานประเภทชีวประวัติของบุคคลร่วมสมัย พบว่างานประเภทนี้ มักจะกล่าวถึงการโลดแล่นในหน้าที่การงานของ “ตัวเอก” ของเรื่องเป็นสำคัญ และกล่าวถึงบริบทแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ณ ห้วงเวลานั้น เช่น ประสาร มฤคพิทักษ์และคณะ⁴⁸ ที่น่าสนใจในประเด็นบทบาทของกลุ่มปีกขวาต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศในรูปของการต่อต้านขัดขวางจากกลุ่มอนุรักษ์นิยม เช่น สภาความมั่นคงแห่งชาติ รวมไปถึงกลุ่มปีกขวาอื่นๆ ที่ออกมาประณามว่ากระทรวงการต่างประเทศเป็น “กระทรวงคอมมิวนิสต์” อีกด้วย

1.6 ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาบทบาทของอนุรักษ์นิยมในการเมืองไทยที่มีต่อกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนถึงจุดสิ้นสุดของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ใน พ.ศ. 2521 โดยประเด็นที่สำคัญของนโยบายต่างประเทศไทยในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ได้แก่ การผลักดันให้สหรัฐอเมริกาถอนทหารออกจากประเทศไทย การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกลุ่มประเทศอินโดจีนหลังการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์

1.7 ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้จะใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากเอกสารในระดับต่างๆ ได้แก่

⁴⁴ Somporn Sangchai, "The Rising of the Rightist Phoenix," in *Southeast Asian Affairs* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1976), 357-93.

⁴⁵ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และอัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ บรรณาธิการ, จาก 14 ถึง 6 ตุลา (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544).

⁴⁶ ได้แก่ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย พรรคแนวร่วมสังคมนิยม และพรรคพลังใหม่ ดูใน อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, รายงานการวิจัยเรื่องแนวความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจไทยของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี, 90 – 91.

⁴⁷ ได้แก่ พรรคชาติไทย และพรรคธรรมสังคม ดูใน อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, เรื่องเดียวกัน, 94.

⁴⁸ ประสาร มฤคพิทักษ์ และคณะ, อานันท์ ปันยารชุน ชีวิต ความคิด และการงานของอดีตนายกรัฐมนตรีสองสมัย (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542), 55-64.

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (primary source) เช่น เอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น เอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงมหาดไทย และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง บทความที่ปรากฏในวารสารทางวิชาการในช่วง พ.ศ. 2516 – 2521 ข่าวจากหนังสือพิมพ์ วารสารฉบับต่างๆ รวมไปถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องที่จัดเก็บในหอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และหอจดหมายเหตุของต่างประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2516 – 2521

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (secondary source) ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ตำรา หนังสือ บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การเมือง และการต่างประเทศของไทยระหว่าง พ.ศ. 2516 – 2521

นอกเหนือไปจากการวิจัยเอกสารแล้ว ผู้วิจัยอาจสัมภาษณ์บุคคลผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม ในช่วง พ.ศ. 2516 – 2521 เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลอีกด้วย

1.8 การนำเสนอวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

บทที่ 2 อนุรักษ์นิยมในลักษณะสากล และกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับตัวแสดงภายในที่มีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศ

บทที่ 3 ลักษณะของอนุรักษ์นิยมไทยกับบทบาททางการเมืองของอนุรักษ์นิยมไทย

บทที่ 4 อนุรักษ์นิยมไทยกับการเมืองและการต่างประเทศไทยในสมัยสงครามเย็น

บทที่ 5 การปรับนโยบายต่างประเทศของไทย พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521

บทที่ 6 สถาบันพระมหากษัตริย์กับกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการเมืองไทย

บทที่ 7 กลุ่มอนุรักษ์นิยมกับนโยบายต่างประเทศของไทย พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521

บทที่ 8 สรุป และข้อสังเกต

บทที่ 2

อนุรักษ์นิยมในลักษณะสากล และกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ

ตัวแสดงภายในที่มีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศ

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยนับตั้งแต่ต้นสงครามเย็นเป็นต้นมา มีรูปแบบที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ในการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยความสัมพันธ์เช่นนี้ได้ทวีความใกล้ชิดมากยิ่งขึ้นในรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สืบเนื่องมาถึงรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ดังจะเห็นได้จากการลงนามในแถลงการณ์ร่วมถนัด-รัสก์ ระหว่างพันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย กับดีน รัสก์ (Dean Rusk) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ อันเป็นเครื่องมือในระดับทวิภาคีที่ช่วยประกันความมั่นใจของไทยว่าหากรัฐไทยถูกคอมมิวนิสต์ขยายอิทธิพลเข้ามา สหรัฐฯ จะให้ความช่วยเหลือไทยในการต่อต้านคอมมิวนิสต์

ในเวลาต่อมา เมื่อสหรัฐฯ ประกาศหลักนิคมิกสัน (Nixon Doctrine) อันมีสาระสำคัญที่จะมอบภาระการสงครามให้เป็นเรื่องของชาวเวียดนามเอง (Vietnamization) รวมไปถึงการที่ประธานาธิบดีนิกสันเดินทางไปเยือนจีน เป็นผลให้ไทยต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ การปรับนโยบายต่างประเทศของไทย เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงรัฐบาลพลเรือโทหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นการปรับลดความใกล้ชิดในความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ลง การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน รวมไปถึงการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกลุ่มประเทศอินโดจีน

นอกเหนือไปจากปรากฏการณ์ระหว่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศแล้ว สภาพการณ์ทางการเมืองภายในรัฐก็มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ทั้งนี้ ในช่วงระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จนถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นั้น เป็นช่วงที่การเมืองไทยมีเสถียรภาพ มีตัวแสดงต่างๆ มีบทบาทในการเสนอข้อเรียกร้องต่างๆ ต่อรัฐบาลและต่อสังคม เกิดการแบ่งขั้วทางการเมือง (political polarization) ออกเป็น 2 ขั้วอุดมการณ์ระหว่างฝ่ายก้าวหน้ากับฝ่ายอนุรักษ์นิยม มีการต่อสู้ขัดเคี่ยวกันระหว่างสองขั้วนี้กันอย่างรุนแรง จนสร้างความวิตกกังวลแก่กลุ่มอนุรักษ์นิยมที่ไม่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงในสังคม และกลุ่มอนุรักษ์นิยมก็ยิ่งประหวั่นพรั่นพรึงมากยิ่งขึ้นด้วยสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในกลุ่มประเทศอินโดจีน รวมไปถึงการล้มล้างสถาบันกษัตริย์ในลาว จนกลุ่มอนุรักษ์นิยมต้องออกมามีบทบาททางการเมืองเช่นเดียวกันเพื่อรักษาสถานะและผลประโยชน์ของตนเองในด้านต่างๆ และแน่นอนว่าย่อมรวมไปถึงด้านการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงเวลานั้นด้วย

ในบทนี้จะกล่าวถึงกลุ่มอนุรักษ์นิยมในแง่มุมต่างๆ ทั้งลักษณะของกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็นสากล ลักษณะของขบวนการอนุรักษ์นิยมไทย และบทบาทของขบวนการอนุรักษ์นิยมในการเมืองและการต่างประเทศไทย ดังมีเนื้อหาต่อไปนี้

2.1 ลักษณะของความเป็น “อนุรักษ์นิยม” ในความหมายสากล

“อนุรักษ์นิยม” เป็นทัศนคติทางการเมือง (Political Attitudes) ประเภทหนึ่ง เมื่อกล่าวถึงทัศนคติทางการเมืองที่เป็นสากลแล้ว เราแบ่งได้เป็น 5 ประเภท ได้แก่ สุดโต่ง (Radical) เสรีนิยม (Liberal) เป็นกลาง (Moderate) อนุรักษ์นิยม (Conservative) และปฏิกิริยา (Reactionary) โดยมีการนำทั้ง 5 ทัศนคติทางการเมืองดังกล่าวมาใช้บ่อยครั้งในทางวาทกรรมทางการเมือง และยังถูกนำมาเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและค่านิยมทางการเมืองเพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนว่ากรอบแนวคิดทั้งสองดังกล่าวมีรูปลักษณะอย่างไร โดยทัศนคติทางการเมืองทั้ง 5 แบบนี้มีลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้⁴⁹

1) กลุ่มสุดโต่ง (Radical) เป็นกลุ่มที่ไม่พึงพอใจกับสถานะเดิม และต้องการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างรวดเร็ว ฉับพลันทันที เพื่อนำมาสู่สิ่งใหม่ที่ดีกว่า

2) กลุ่มเสรีนิยม (Liberal) กลุ่มนี้มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มสุดโต่งในแง่ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ดำรงอยู่ให้ดีขึ้น ทั้งนี้ ทัศนคติแบบเสรีนิยมอาจแบ่งออกได้อีก 2 ประเภท ได้แก่ เสรีนิยมดั้งเดิม (Classical Liberal) ที่เน้นในเรื่องสิทธิปัจเจกบุคคลและกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ เสรีนิยมร่วมสมัย (Contemporary Liberal) ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม เสรีนิยมทั้งสองแบบต่างก็มีลักษณะร่วมในแง่ที่ต่างก็เชื่อในเรื่องความเท่าเทียม สติปัญญาและศักยภาพของมนุษย์

3) กลุ่มเป็นกลาง (Moderate) เป็นทัศนคติที่ไม่ยินดียินร้ายกับสังคมที่เป็นอยู่เท่าใดนัก

4) กลุ่มอนุรักษ์นิยม (Conservative) กลุ่มทัศนคติทางการเมืองนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับสติปัญญาหรือศักยภาพของมนุษย์เท่าไรนัก แต่กลับให้ความสนใจว่าแม้ว่าโลกหรือสภาพสังคมที่เป็นอยู่จะไม่น่าพึงพอใจเท่าที่ควร แต่กลุ่มอนุรักษ์นิยมก็ไม่ปรารถนาที่จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมที่เป็นอยู่นั้นจะสร้างผลลัพธ์ที่เลวร้ายลงไปกว่าเดิมตาม

⁴⁹ Leon P. Baradat, *Political Ideologies: Their Origins and Impact* (New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006),

5) กลุ่มปฏิกริยา (Reactionary) เป็นกลุ่มทัศนคติทางการเมืองที่เสนอว่าควรจะนำสถาบันที่ได้รับการยอมรับในอดีตกลับมาใช้ในปัจจุบัน และปฏิเสธค่านิยมใหม่ๆ โดยการรับเอาขนบธรรมเนียมและนโยบายทางการเมืองในอดีตมาใช้

ทั้งนี้ เมื่อนำทัศนคติทางการเมืองต่างๆ ข้างต้นมาจัดเรียงลำดับแล้ว จะมีลักษณะดังตารางต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1: มโนทัศน์ทางการเมืองแบบซ้าย-ขวา (Political Spectrum)

มโนทัศน์ทางการเมืองแบบซ้าย-ขวา						
ซ้าย	สุดโต่ง	เสรีนิยม	เป็นกลาง	อนุรักษนิยม	ปฏิกริยา	ขวา

ที่มา: แผนภาพข้างต้นดัดแปลงจากแผนภาพ Political Spectrum ใน Leon P. Baradat, Political Ideologies: Their Origins and Impact (New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006), 13.

บุคคลแต่ละบุคคล ในแต่ละทัศนคติทางการเมืองบน Political Spectrum ก็จะมีความคิดต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแตกต่างกันออกไป โดยอาจพิจารณาจากเข็มมุ่งของเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ว่าจะนำพาสังคมไปในทิศทางใด กล่าวอย่างสังเขป คือ ทัศนคตินั้นจะนำพาสังคมให้ก้าวหน้าอันเป็นความเปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้า (Progressive Change) หรือการเปลี่ยนแปลงแบบถอยหลังกลับสู่อดีต (Retrospective Change) ทั้งนี้ เมื่อจะพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องระหว่างทัศนคติทางการเมืองที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแล้ว จะมีแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 : ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบนมโนทัศน์ทางการเมืองแบบซ้าย-ขวา

เปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้า	←————→				เปลี่ยนแปลงแบบย้อนอดีต
สุดโต่ง	เสรีนิยม	เป็นกลาง	อนุรักษนิยม	ปฏิกริยา	

↑
การรักษาสถานะเดิม

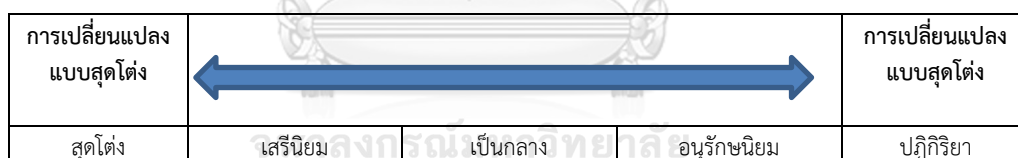
ที่มา: แผนภาพข้างต้นดัดแปลงจากแผนภาพ The Position of Status Quo on the Political Spectrum ใน Leon P. Baradat, Political Ideologies: Their Origins and Impact (New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006), 14.

จากแผนภาพที่ 2 นี้ สามารถอธิบายได้ว่าการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้า คือการเปลี่ยนแปลงจากสถานะเดิม (Status Quo) ไปสู่สิ่งใหม่และแตกต่างไปจากเดิม ในทางกลับกัน การเปลี่ยนแปลงแบบย้อนอดีต คือการเปลี่ยนแปลงที่อยู่ในรูปของการนำนโยบายหรือสถาบันทางการเมืองแบบที่เคยมีมาในอดีตกลับมาใช้ในปัจจุบัน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากแผนภาพ จุดแบ่งระหว่างความเปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงแบบย้อนอดีตจะอยู่ที่กึ่งกลางระหว่างทัศนคติอนุรักษนิยมและทัศนคติแบบปฏิกริยา หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงการไม่เปลี่ยนแปลงใดๆ หรือการรักษาสถานะเดิมนั่นเอง และเมื่อพิจารณาจากแผนภาพด้านบนจะเห็นว่าทัศนคติอนุรักษนิมนั้นก็ตั้งอยู่มาทางด้านซ้ายของจุดแห่งการรักษาสถานะเดิมเช่นกัน หมายถึงการที่กลุ่มอนุรักษนิยมก็ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมที่โน้มเอียงมาทางความเปลี่ยนแปลงแบบก้าวหน้าเช่นเดียวกัน แต่ก็ไม่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ถอยห่างออกไปจากจุดแห่งการรักษาสถานะเดิมมากเท่าใดนัก

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว เรื่องความลึกซึ้งของการเปลี่ยนแปลงก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่พึงพิจารณาเช่นเดียวกันว่าความเปลี่ยนแปลงที่พึงปรารถนานั้นจะนำพาสังคมไปสู่ความเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่หรือเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ จุดแบ่งของความลึกซึ้งในความเปลี่ยนแปลงอยู่ที่เส้นแบ่งของการรักษาสถานะเดิมระหว่างกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มปฏิกริยาเช่นเดียวกัน โดยกล่าวได้ว่า ทัศนคติทางการเมืองที่ยิ่งออกห่างจากจุดของการรักษาสถานะเดิมมากขึ้นเท่าใด ก็จะเป็นทัศนคติที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

**แผนภาพที่ 3: มโนทัศน์ทางการเมืองแบบซ้าย-ขวา
ที่แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลง**

CHULALONGKORN UNIVERSITY

↑
การรักษาสถานะเดิม
และการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย

ที่มา: แผนภาพข้างต้นดัดแปลงจากแผนภาพ “The Desire for Changes as Shown on the Political Spectrum” ใน Leon P. Baradat, *Political Ideologies: Their Origins and Impact* (New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006), 15.

จะเห็นได้ว่าแผนภาพที่ 2 และ 3 นั้น มีเส้นการรักษาสถานะเดิมตั้งอยู่ระหว่างทัศนคติอนุรักษนิยมและปฏิกริยา ทั้งนี้ ทัศนคติแบบอนุรักษนิยมเป็นทัศนคติที่สนับสนุนการรักษาสถานะเดิมมากที่สุดจนบ่อยครั้งก็มีคำกล่าวที่ว่าทัศนคติเช่นนี้ขาดวิสัยทัศน์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว อนุรักษนิยมเองก็ปรารถนาที่จะเห็นอนาคตที่ดีกว่าไม่ต่างไปจากกลุ่มทัศนคติอื่นๆ นั่นคือ การที่อนุรักษนิยม

สนับสนุนการรักษาสถานะเดิมนั้นไม่ใช่เพราะความชื่นชอบโดยไร้เหตุผล แต่เป็นเพราะกลุ่มอนุรักษ์นิยมนั้นมองว่าการรักษาสถานภาพเดิมเป็นสิ่งที่กระทำได้โดยง่ายและประสบผลสำเร็จได้โดยรวดเร็ว การที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมต่อต้านการเปลี่ยนแปลงก็เนื่องจากกลุ่มนี้ไม่แน่ใจว่าการเปลี่ยนแปลงเช่นนั้นจะก่อให้เกิดผลดีจริงหรือไม่ ไม่ใช่เป็นเพราะไม่ปรารถนาการเปลี่ยนแปลงแต่ประการใด⁵⁰

แต่ถึงกระนั้น แม้ว่ากลุ่มอนุรักษ์นิยมจะยังมีความปรารถนาให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่บ้าง แต่ก็ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบผิวเผินเท่านั้น แต่โดยปกติแล้ว ทักษะคติแบบอนุรักษ์นิยมจะนิยมการรักษาสถานะเดิม และไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงผ่านการกระทำต่างๆ อาทิเช่น การปกป้องระบบสังคมการเมืองจากกลุ่มการเมืองอื่นๆ ที่มีทัศนคติเป็นภัยคุกคามต่อการรักษาสถานะเดิม แต่ถึงกระนั้น ในกลุ่มทัศนคติแบบอนุรักษ์นิยมเองก็มีระดับความเข้มข้นของแนวคิดที่แตกต่างกันออกไปอีกเช่นเดียวกัน

กลุ่มอนุรักษ์นิยมไม่นิยมการเปลี่ยนแปลง แต่ด้วยความที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมนั้นมีหลาย “เฉด” เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว กลุ่มอนุรักษ์นิยมแต่ละเฉดจึงต่อต้านความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่เท่ากัน โดยเฉดที่อยู่ใกล้จุดการรักษาสถานะเดิม (status quo point) มากที่สุดบนตารางสเปกตรัมนั้นมีแนวโน้มที่จะปรารถนาความเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในบรรดากลุ่มอนุรักษ์นิยม และแม้ว่ากลุ่มอนุรักษ์นิยมจะมีลักษณะที่สำคัญคือการรักษาสถานะเดิม และจะเกิดการต่อต้านหากมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างใดก็ตาม เมื่อพิจารณาจากลักษณะของฝ่ายอนุรักษ์นิยมแล้ว ก็ไม่ได้หมายความว่าอนุรักษ์นิยมนั้นจะมีความสุขกับสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ ณ ขณะนั้น ทั้งนี้ ความแตกต่างระหว่างฝ่ายอนุรักษ์นิยมกับเสรีนิยมนั้นไม่ได้ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงที่ว่าฝ่ายเสรีนิยมนั้นคาดหวังที่จะเห็นโลกที่ดีกว่า ในขณะที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมกลับคาดหวังว่าสถานะเดิมคือสิ่งที่ดีที่สุดแต่ประการใด แต่ในความเป็นจริงแล้ว ฝ่ายอนุรักษ์นิยมเองก็ปรารถนาที่จะเห็นอนาคตที่พึงปรารถนาไม่น้อยไปกว่าฝ่ายเสรีนิยมด้วย ดังนั้น การที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมสนับสนุนการรักษาสถานะเดิมนั้น ไม่ใช่เพราะว่าพวกเขามีความชอบในสิ่งนั้น หากแต่เป็นเพราะพวกเขาเชื่อว่าการรักษาสถานะเดิมเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในช่วงเวลานั้น ในทางกลับกัน การที่อนุรักษ์นิยมต่อต้านการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากพวกเขาบังเกิดความสงสัยว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นจะก่อให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิมจริงหรือไม่ ไม่ใช่เพราะพวกเขาไม่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงแต่ประการใด

กลุ่มอนุรักษ์นิยมไม่มั่นใจในศักยภาพของสังคมในการนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นผ่านการริเริ่มเชิงนโยบาย ดังนั้น ฝ่ายอนุรักษ์นิยมส่วนมากจึงสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ และเพียงผิวเผินเท่านั้น และในหลายๆ ครั้งที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมออกมาต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแม้เพียงจะเล็กน้อยก็ตาม กลุ่มอนุรักษ์นิยมมีแนวโน้มที่จะเห็นถึงค่านิยมภายในของสถาบันทางสังคมที่ดำรงอยู่ ณ ขณะนั้น และไม่ต้องการความเปลี่ยนแปลงเพื่อทำลายสถาบันเหล่านั้นแต่ประการใด

⁵⁰ Leon P. Baradat, *Political Ideologies: Their Origins and Impact* (New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006),

ใด โดยให้เหตุผลว่าถ้าหากกระทำการเช่นนั้นแล้วก็อาจเป็นการทำลายสิ่งดั้งเดิมที่มีมาซึ่งนับว่าดีอยู่แล้ว ทั้งนี้เหตุผลพื้นฐานของฝ่ายอนุรักษนิยมคือการตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับโอกาสในการเปลี่ยนแปลงสังคมผ่านการดำเนินนโยบายทางการเมือง นั่นคือ ฝ่ายอนุรักษนิยมไม่เคยเชื่อว่าเหตุผลของมนุษย์จะมีพลังมากเพียงพอที่จะทำความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้ ทั้งอนุรักษนิยมและเสรีนิยมต่างก็เห็นว่ามนุษย์นั้นมีธรรมชาติที่ซับซ้อน ประกอบไปด้วยความมีศีลธรรมและความไร้ศีลธรรม ความมีเหตุผลและความไร้เหตุผล แต่ความแตกต่างของทั้งสองกลุ่มนี้อยู่ที่ว่าฝ่ายเสรีนิยมนั้นเชื่อในศักยภาพของเหตุผลของบุคคลและสามารถนำศักยภาพเช่นนั้นไปแก้ไข้ปัญหาของสังคมได้ และความมีเหตุผลนี้ยังเอาชนะต่อแรงกระตุ้นที่จะนำไปสู่การกระทำที่ร้ายแรงต่างๆ ได้อีกด้วย ดังนั้น ฝ่ายเสรีนิยมจึงมองว่ามนุษย์นั้นเป็นสิ่งมีชีวิตที่เชื่อถือได้ที่มีพฤติกรรมตามปกติเมื่ออยู่ตามลำพัง แต่ในทางกลับกัน ฝ่ายอนุรักษนิยมนั้นไม่เชื่อในธรรมชาติของมนุษย์ แต่กลับมองว่ามนุษย์นั้นเป็นสิ่งชั่วร้าย (sinister) โดยมองว่ามนุษย์นั้นมีความสงสัยในแรงกระตุ้นของบุคคลอื่น แล้วยังมีแนวโน้มที่จะเชื่อว่ามนุษย์มีความเอาใจใส่เปรียบต่อบุคคลอื่นที่อ่อนแอกว่า ดังนั้น ในขณะที่ฝ่ายเสรีนิยมเชื่อว่าการควบคุมแต่เพียงเล็กน้อยของรัฐบาลนั้นมีความจำเป็นในการรับรองศักยภาพของมนุษย์ แต่ฝ่ายอนุรักษนิยมกลับมีแนวโน้มเชื่อในการควบคุมแบบอำนาจนิยมต่อบุคคลในสังคม ข้อนี้เองเป็นชุดคำอธิบายที่ว่าเพราะเหตุใดฝ่ายอนุรักษนิยมจึงสนับสนุนแนวคิด “law and order” ในสังคม โดยฝ่ายอนุรักษนิยมเชื่อว่าต่อให้มีการให้อำนาจแก่ฝ่ายตำรวจอย่างกว้างขวาง หรือแก้ไข้ปรับปรุงกฎหมายให้มีความรุนแรงยิ่งขึ้น หรือกำหนดมาตรการในเรือนจำให้เข้มงวดมากขึ้นเพียงใดก็ตาม ก็ยังไม่เพียงพอที่จะปกป้องบุคคลจากอาชญากรรมอยู่นั่นเอง⁵¹

เนื่องจากฝ่ายอนุรักษนิยมไม่เชื่อในความมีเหตุผลของมนุษย์ ดังนั้น กลุ่มนี้จึงเชื่อในเรื่อง “ความไม่มีเหตุผล” (irrationalist) ในการแก้ไข้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น สำหรับฝ่ายอนุรักษนิยมแล้ว “ความมีเหตุผล” นั้น ใช้ประโยชน์ได้อย่างจำกัดในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยฝ่ายอนุรักษนิยมเชื่อว่าเหตุผลของมนุษย์นั้นมีอยู่อย่างจำกัด เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ฝ่ายอนุรักษนิยมจึงเชื่อว่าการแก้ไข้ปัญหาสังคมได้นั้นจะต้องประกอบไปด้วยหลายๆ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในเรื่องของเวลา อำนาจความรับผิดชอบ (authority) สถาบัน (institutions) และขนบธรรมเนียมดั้งเดิม (tradition)⁵² นอกจากนี้ ความแตกต่างระหว่างฝ่ายอนุรักษนิยมและเสรีนิยมยังมีประเด็นของ “ความเท่าเทียมกันของมนุษย์” (human equality) ฝ่ายเสรีนิยมตระหนักว่าบุคคลแต่ละบุคคลนั้นแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องความแข็งแรง ความเฉลียวฉลาด รูปร่างหน้าตา และอื่นๆ แต่มนุษย์ทุกคนก็เป็นมนุษย์เหมือนกัน (equally human) แต่ในทางกลับกัน แม้ว่าฝ่ายอนุรักษนิยมจะตระหนักถึง “ความคล้ายคลึงกันเชิงชีววิทยา” (biological similarity) ของมนุษย์ แต่ก็มีข้อเสนอว่าข้อเท็จจริงประการนี้ไม่ได้มีความสำคัญเพียงพอกับประเด็นที่ว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ของสังคมมนุษย์ โดยฝ่าย

⁵¹ Leon P. Baradat, *Political Ideologies: Their Origins and Impact*, 22-23.

⁵² *Ibid.*, 23.

อนุรักษ์นิยมยืนยันว่าความพยายามในการสร้างสังคมภายใต้สมมติฐานหรือวิธีการอื่นๆ นั้นเป็นสิ่งที่ไร้
 เซลา⁵³

สำหรับฝ่ายเสรีนิยมนั้น ไม่เพียงแต่จะเชื่อว่าคนทุกคนนั้นเท่าเทียมกัน แต่ยืนยันด้วยว่า
 ความเท่าเทียมกันของบุคคลนั้นเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ดังนั้น ฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายซ้ายจึง
 นิยมระบบการเมืองและสังคมที่เน้นความเท่าเทียมกันของมนุษย์ และในขณะที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยม
 ส่วนมากเห็นด้วยกับฝ่ายปฏิกริยา (Reactionary) ว่าเรื่องความเท่าเทียมกันของมนุษย์นั้นเป็นเพียง
 มายาคติ แต่กลุ่มอนุรักษ์นิยมอเมริกันกลับรับแนวคิดที่ว่าด้วยความเท่าเทียมกันของมนุษย์ แต่ใน
 ขณะเดียวกันก็ไม่เห็นด้วยหากสังคมจะทำอะไรเพื่อเป็นการตอบแทนแก่ความเท่าเทียมกันของมนุษย์
 เนื่องจากว่าถึงแม้ว่าพวกเขาจะเห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่ามนุษย์นั้นเท่าเทียมกัน แต่พวกเขาก็ไม่คิดว่า
 ควรจะให้ความสำคัญกับแนวคิดเช่นนี้มากเกินไป ชีวิตเปรียบเสมือนการทดสอบหรือการแข่งขัน
 ความเท่าเทียมกันเป็นเพียงจุดเริ่มต้นและไม่ได้เป็นอะไรที่จะต้องให้รางวัลหรือผลตอบแทน แต่ควรจะ
 มอบรางวัลเช่นนั้นแก่บุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตมากกว่า และแม้ว่าบุคคลแต่ละคนจะเกิดมา
 เป็นมนุษย์เหมือนกัน แต่ในทัศนะของฝ่ายขวานั้น มนุษย์ก็ไม่ได้ทำอะไรเพื่อที่จะได้เป็น “มนุษย์” หรือ
 เพื่อความเท่าเทียมกัน และไม่สมควรได้รับผลประโยชน์ทั้งในทางการเมืองและสังคมอันเนื่องมาจาก
 สิ่งนั้น⁵⁴

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ ประเด็นเรื่องทรัพย์สินส่วนบุคคล โดยจุดยืนของกลุ่ม
 อนุรักษ์นิยมในปัจจุบันในเรื่องทรัพย์สินส่วนบุคคลนั้นมีความใกล้เคียงกับทัศนคติของกลุ่มเสรีนิยม
 คลาสสิก ในแง่ที่ว่าทั้งสองกลุ่มอุดมการณ์ทางการเมืองนี้ต่างก็มองว่าทรัพย์สินส่วนบุคคลเป็นสิทธิส่วนบุคคล
 บุคคลที่ไม่อาจจะโอนให้แก่กันได้ อย่างไรก็ตาม กลุ่มอนุรักษ์นิยมได้เสนอว่าความร่ำรวยเป็นปัจจัย
 สำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยจำแนกคุณค่าในทางสังคมของบุคคลหนึ่งออกจากบุคคลอื่นๆ อย่างที่จะได้
 เห็นในเวลาต่อมาว่ากลุ่มอนุรักษ์นิยมมีความเชื่อว่าสิทธิในทรัพย์สินมีความสำคัญเหนือกว่าสิทธิในด้าน
 อื่นๆ และเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว รัฐบาลจึงไม่มีอำนาจแทรกแซงสิทธิของบุคคลในการสะสมหรือใช้
 ประโยชน์จากทรัพย์สินส่วนบุคคล เว้นเสียแต่ว่าสิทธิดังกล่าวจะนำมาซึ่งความเสียหายในชีวิตและ
 ทรัพย์สินของบุคคลอื่นๆ⁵⁵

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้คือลักษณะของฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่เป็นสากล ส่วนลักษณะของกลุ่มอนุรักษ์
 นิยมในการเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516-2521 นั้น จะได้กล่าวอย่าง
 เฉพาะเจาะจงต่อไปในบทที่ 3 เกี่ยวกับกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการเมืองไทย

⁵³ Ibid., 23.

⁵⁴ Ibid., 23.

⁵⁵ Leon P. Baradat, *Political Ideologies: Their Origins and Impact*, 25.

2.2 การเมืองภายในรัฐกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ

ปรากฏการณ์ระหว่างประเทศมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐในการตอบสนองต่อเหตุที่เกิดขึ้นในรูปแบบนโยบายต่างประเทศนั้นใด ปัจจัยภายในก็มีผลต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ของรัฐบาลนั้น ทั้งนี้ นักทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ได้ตระหนักและหันมาให้ความสนใจถึงอิทธิพลของปัจจัยด้าน “การเมืองภายใน” โดยเฉพาะทฤษฎี Neoclassical Realism ที่มองว่ารัฐเป็นตัวแสดงที่เป็นอิสระและแตกต่างจากกลุ่มทางสังคมอื่นๆ ทั้งนี้ ในมิติของกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้น รัฐประกอบไปด้วยกลุ่มผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศ ซึ่งโดยหลักแล้วประกอบไปด้วยหัวหน้ารัฐบาลและรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ทั้งนี้ ฝ่ายบริหารที่มีหน้าที่โดยตรงกับกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้นมีเอกสิทธิ์ในการเข้าถึงข้อมูลด้านการต่างประเทศในแง่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภัยคุกคามระหว่างประเทศ โอกาสและศักยภาพของรัฐ ดังนั้น กลุ่มคนเหล่านี้จึงอยู่ในตำแหน่งที่จะตอบสนองต่อความจำเป็นเร่งด่วนระหว่างประเทศ ในฐานะที่เป็นการจัดสรรอำนาจภายในระบบระหว่างประเทศ ด้วยเหตุนี้เอง แม้ว่าสมาชิกของฝ่ายบริหารที่มีหน้าที่โดยตรงกับกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้นจะมีที่มาจากชนชั้นหรือกลุ่มต่างๆ ในสังคม แต่ผลประโยชน์ของบุคคลกลุ่มนี้ก็แตกต่างไปจากสมาชิกของชนชั้นหรือกลุ่มทางสังคมที่ตนเองสังกัดมาก่อน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากแง่มุมของการเมืองภายในแล้ว กลุ่มต่างๆ ในสังคมสามารถมีอิทธิพลต่อความเสถียรของผู้บริหารในการกำหนดนโยบาย หรือแม้แต่การสกัดหรือการดึงเอาทรัพยากรทางสังคมมาใช้ในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือกลุ่มผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศจะต้องเจรจาต่อรองกับทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ตัวแสดงทางสังคมต่างๆ รวมไปถึงกลุ่มผลประโยชน์อีกด้วย⁵⁶

นักทฤษฎี Neoclassical Realism จึงมองว่านโยบายที่เกิดขึ้นนั้นเป็ยงเบนมาจากการเรียกร้องของ ความจำเป็นในเชิงระบบ เมื่อรัฐมีอำนาจที่จำกัดในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ หรือเมื่อมีตัวแสดงภายในรัฐที่ออกมาต่อต้านคัดค้านในกระบวนการกำหนดนโยบาย หรือเมื่อกลุ่มที่คัดค้านนโยบายของรัฐขึ้นสู่กระแสสูง หรือสถานการณ์ทางการเมืองภายในอื่นๆ ที่จะเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการกำหนดนโยบาย⁵⁷ ทั้งนี้ Neoclassical Realism มิได้ปฏิเสธถึงความสำคัญของระบบระหว่างประเทศ แต่ถึงกระนั้น รัฐเองก็ต้องเผชิญกับปัจจัยทางการเมืองภายในหลากหลายรูปแบบด้วยกัน ในขณะเดียวกัน ทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้างระหว่างประเทศและมหาอำนาจในระบบอย่างสังคมนิยมใหม่ (Neorealism) กลับละเลยต่อบทบาทของตัวแสดงภายในรัฐ ไม่ว่าจะเป็นมติมหาชน ฝ่ายนิติบัญญัติ รวมไปถึงกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่มีต่อนโยบายต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น

⁵⁶ Jeffrey W. Taliaferro, Norrin M. Ripsman, and Steven E. Lobell, “Conclusion: The State of Neoclassical Realism,” in *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy* ed. Norrin M. Ripsman, Steven E. Lobell, and Jeffrey W. Taliaferro, eds., (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 280-81.

⁵⁷ Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, and Steven E. Lobell, “Conclusion: The State of Neoclassical Realism,” *ibid.*, 281.

มติมหาชนโดยปกติแล้วมีอิทธิพลต่อนโยบายในทางอ้อมผ่านทางฝ่ายนิติบัญญัติ แทนที่จะมีอิทธิพลโดยตรงไปถึงกลุ่มผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศ หรือสื่อมวลชนที่โดยปกติแล้วมีอิทธิพลต่อมติมหาชนด้วยนั้น ในความเป็นจริงแล้วก็มีอิทธิพลต่อนโยบายในทางอ้อมผ่านทางฝ่ายนิติบัญญัติเช่นเดียวกับมติมหาชน หรือกลุ่มผลประโยชน์ที่โดยปกติแล้วทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการนำเสนอประเด็นต่างๆ กับผู้นำทางการเมือง แต่กลุ่มผลประโยชน์ก็สามารถเสนอประเด็นต่างๆ ผ่านทางสภาผู้แทนราษฎรได้อีกด้วย⁵⁸

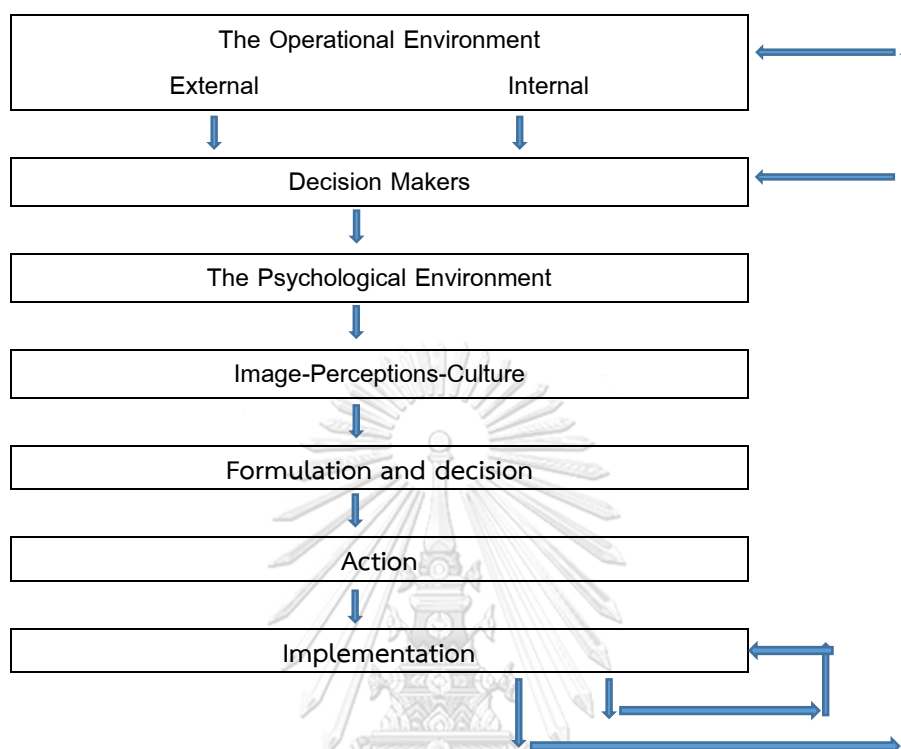
ระบอบการเมืองการปกครองที่แตกต่างกัน ก็จะมีปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงภายในรัฐที่แตกต่างกันออกไป แม้กระทั่งรัฐบาลที่ไม่เป็นประชาธิปไตย หากต้องการที่จะยังอยู่ในอำนาจทางการเมืองต่อไป ก็ยังต้องตอบสนองต่อความต้องการของตัวแสดงต่างๆ ที่ทรงอิทธิพลทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นกองทัพอันชั้นนำทางเศรษฐกิจ หรือในบางครั้งก็รวมไปถึงมติมหาชนด้วยในบางครั้ง ทั้งนี้กระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศเป็นภาระหน้าที่ของฝ่ายบริหารที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วยประมุขของฝ่ายบริหาร รัฐมนตรี และข้าราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ แต่ถึงกระนั้น เราก็ไม่อาจละเลยตัวแสดงทางการเมืองภายในอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ พันธมิตรทางการเมือง และในหลายครั้งยังนับรวมไปถึงสมาชิกคณะรัฐมนตรีกระทรวงอื่นๆ ที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศด้วย ตัวแสดงเหล่านี้ต่างก็พยายามที่จะเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศเช่นเดียวกัน⁵⁹

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงปัจจัยการเมืองภายในรัฐที่มีผลต่อกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ นั่นคือ บทบาทของอนุรักษนิยมไทยที่มีต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ในช่วง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521 อันเป็นช่วงที่การเมืองภายในของไทยเองก็เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่เสรีภาพมากขึ้น มีพื้นที่ให้ตัวแสดงต่างๆ ออกมาเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม รวมไปถึงการออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลไทยปรับปรุงแนวนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ การลดความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ และการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน และการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีนภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ การกำหนดนโยบายต่างประเทศ นอกจากจะได้รับการอิทธิพลมาจากสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศแล้ว “การเมืองภายในรัฐ” ในช่วงนั้นๆ อันมีรูปแบบที่เป็นไปตามมโนทัศน์ของผู้กำหนดนโยบายที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลเผด็จการทหารหรือรัฐบาลพลเรือนที่มาจากทางเลือกตั้ง ก็เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ต่อไปนี้

⁵⁸ Norrin M. Ripsman, “Neoclassical Realism and Domestic Interest Groups,” *ibid.*, 170.

⁵⁹ *ibid.*, 171.

แผนภูมิที่ 1:
ผลของสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ⁶⁰

จากแผนภูมิข้างต้น จะเห็นได้ว่าแม้ว่าทั้งการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศต่างก็เป็นปัจจัยนำเข้าไปสู่การกำหนดวาระนโยบายต่างประเทศ (Agenda-setting) ที่เหมาะสมแก่สถานการณ์ แต่ในกรณีของไทยในช่วง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521 นั้น ปัจจัยด้านการเมืองภายในกลับมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุรักษ์นิยม ที่นอกจากจะมีอิทธิพลต่อความเป็นไปของการเมืองภายในไทยแล้ว ยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศอีกด้วย

กระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ หมายถึง กิจกรรมที่กระทำ ไม่ว่าจะเป็นการคิด การคำนวณ การแยกแยะแจกแจง การตีความ การชั่งน้ำหนัก การเปรียบเทียบ หรือการหาทางเลือก อย่างมีระบบระเบียบตามแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ที่ยึดถือปฏิบัติกันมาในด้านการต่างประเทศ

⁶⁰ Elisabetta Brighi and Christopher Hill, "Implementation and Behaviour," in *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Amelia Hadfield Steve Smith, and Tim Dunne (Oxford: Oxford University Press, 2012), 151.

กล่าวคือ เป็นการกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชาติอื่น หรืออาจเป็นไปได้เพื่อปรับปรุงพฤติกรรมชุมชนของตนเองให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศ⁶¹

ในช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษา คือ นับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนถึง พ.ศ. 2521 นั้น แม้ว่าจะยังอยู่ในช่วงสงครามเย็น แต่ก็ยังเป็นช่วงที่ไทยมีรัฐบาลพลเรือนหลากหลายรูปแบบ ทั้งรัฐบาลที่มาจากกาแต่งตั้งและที่มาจากกาเลือกตั้ง ทั้งนี้ รัฐบาลทุกชุดในช่วงเวลานั้นต่างก็ต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภา และส่วนหนึ่งจะเป็นนโยบายต่างประเทศ โดยในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น กระทรวงการต่างประเทศเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่เสนอแนะนโยบายต่างประเทศต่อรัฐบาล โดยมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการด้านการต่างประเทศโดยภาพรวม และในขณะเดียวกัน หน่วยราชการอื่นๆ ก็มีบทบาทเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นสภาความมั่นคงแห่งชาติ และกระทรวงกลาโหม อันมีบทบาทเชื่อมต่อกันเป็นเครือข่ายในการให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลในด้านนโยบายต่างประเทศ ทั้งนี้ กระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยนั้นมีความเกี่ยวข้องกับทั้งองค์กรภาครัฐ อันรวมไปถึงหน่วยราชการต่างๆ กองทัพ คณะรัฐมนตรี รัฐสภา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งยังรวมไปถึงมติมหาชนด้วย⁶² บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. สำนักนายกรัฐมนตรี

ความสำคัญของสำนักนายกรัฐมนตรีในด้านการกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้นเป็นผลมาจากสถานะและอำนาจของนายกรัฐมนตรีเอง หากกล่าวในบริบทของความเป็นรัฐราชการ หรือระบอบอำมาตยาธิปไตย (bureaucratic polity) ของไทยนั้น เป็นที่ยอมรับกันว่านายกรัฐมนตรีสามารถใช้อำนาจหรือใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจทางนโยบายได้เองโดยไม่จำเป็นต้องดำเนินการผ่านช่องทางปกติแต่อย่างใด⁶³ ทั้งนี้ ในช่วงสงครามเย็น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี เป็นตัวแสดงที่มีบทบาทอย่างสำคัญในประเด็นทางด้านกัมพูชาและลาว ส่วนจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อครั้งที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็ได้มีข้อเสนอเป็นพิเศษกับทางสหรัฐฯ ให้ติดต่อกับท่านได้โดยตรงในการดำเนินการหลายๆ ประเด็นด้วยกัน รวมไปถึงการให้เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ ส่งรายงานถึงท่านได้โดยตรงอีกด้วย แทนที่จะใช้ช่องทางการติดต่อผ่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ หรือแม้แต่นายกรัฐมนตรีที่มาจากกาเลือกตั้งอย่างหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็มีบทบาทอย่าง

⁶¹ เขียน ชีระวิทย์, "กระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย," in 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ ed. บรรณาธิการ ชัยโชค จุลศิริวงศ์ (กรุงเทพฯ :: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, , 2536), 27.

⁶² Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation During the Second Indochina War* (Canberra: Thesis submitted for the Degree of Doctor of Philosophy in the Australian National University, 1989), 94.

⁶³ Ibid., p. 94-95.

สำคัญด้านนโยบายต่างประเทศ แม้ว่าจะเป็นบทบาทที่มาพร้อมกับความร่วมมือกับกระทรวงการต่างประเทศก็ตาม⁶⁴

นอกจากนี้ รองนายกรัฐมนตรีก็อาจมีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศได้ ยกตัวอย่างเช่น จอมพลประภาส จารุเสถียร ก็ยังมีบทบาทในด้านนี้ตลอดระยะเวลาที่ท่านดำรงตำแหน่ง หรือพลตรีประมาณ อติเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีทั้งในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ และหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ก็ยังวิพากษ์วิจารณ์การปรับนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์อยู่บ่อยครั้ง และความร่วมมือระหว่างพลตรีประมาณกับผู้นำเหล่าทัพบางส่วน และกับกลุ่มที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเข้มข้นไม่ว่าจะเป็นลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดง และนวล ส่งผลให้กระบวนการปรับนโยบายต่างประเทศเป็นไปด้วยความยากลำบาก⁶⁵

2. สภาความมั่นคงแห่งชาติ

สภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่ปรึกษาสูงสุดของรัฐบาลในประเด็นด้านความมั่นคง เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกโดยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เดิมนั้นยังไม่มีชื่อเรียกเป็นการเฉพาะ แต่เรียกเป็นการทั่วไปว่า “สภาเกี่ยวกับการป้องกันพระราชอาณาจักร” โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์ประธาน⁶⁶ ต่อมา ได้มีการปรับปรุงและแก้ไของค์ประกอบของสภามาเป็นลำดับ โดยได้มีการแก้ไขปรับปรุงทั้งในด้านองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ จนกระทั่งถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2475 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีการจัดระเบียบการป้องกันราชอาณาจักรขึ้นใหม่ ต่อมาเมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2487 ได้มีการจัดตั้ง “สภาการสงคราม” ขึ้น โดยออกเป็นพระราชบัญญัติชื่อว่าพระราชบัญญัติสภาการสงคราม ซึ่งนับเป็นพระราชบัญญัติฉบับแรกที่เกี่ยวข้องกับสภาความมั่นคงแห่งชาติ โดยมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินสงครามทั้งในทางทหาร ทางเศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนสวัสดิภาพของประชาชน แต่สภาการสงครามมีอายุได้เพียง 8 เดือน ก็ยกเลิกไป เนื่องจากได้มีการจัดตั้ง “สภาป้องกันราชอาณาจักร” ขึ้นแทน จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ คือ การยกเลิกพระราชบัญญัติสภาป้องกันราชอาณาจักร พ.ศ. 2499 และประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502 นับเป็นการเปลี่ยนแปลงจาก “สภาป้องกันราชอาณาจักร” เป็น “สภาความมั่นคงแห่งชาติ” มาถึงปัจจุบัน⁶⁷

⁶⁴ Ibid., p. 95.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ “ความเป็นมาของสภาความมั่นคงแห่งชาติ,” ใน สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (Office of the National Security Council) [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.nsc.go.th/Pages/history.aspx> (3 กรกฎาคม 2560)

⁶⁷ “ความเป็นมาของสภาความมั่นคงแห่งชาติ,” ใน สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (Office of the National Security Council) [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.nsc.go.th/Pages/history.aspx> (3 กรกฎาคม 2560)

ในสมัยสงครามเย็น องค์ประกอบของสภาความมั่นคงแห่งชาติตามที่ระบุในพระราชบัญญัติ สภาความมั่นคงแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2507 มีดังต่อไปนี้

“...มาตรา 4 ให้สภาความมั่นคงแห่งชาติ ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รองนายกรัฐมนตรีเป็นรองประธาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นสมาชิก เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นสมาชิกและเลขานุการ...”⁶⁸

ส่วนอำนาจหน้าที่ของสภาความมั่นคงแห่งชาติในสมัยสงครามเย็นนั้น ตามพระราชบัญญัติ สภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502 กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ ดังต่อไปนี้

“...มาตรา 5 สภาความมั่นคงแห่งชาติ มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) พิจารณาเสนอแนะคณะรัฐมนตรี ในเรื่องนโยบายภายใน นโยบายต่างประเทศ และนโยบายการทหารกับการเศรษฐกิจ และอื่นๆ อันเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติให้สอดคล้องต้องกัน เพื่อให้กิจการทหาร และกระทรวง ทบวงกรม และองค์การอื่นๆ ของรัฐ สามารถประสานกันได้อย่างใกล้ชิดเป็นผลดีต่อความมั่นคงแห่งชาติ

(2) พิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย...”⁶⁹

เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502 แล้ว จะพบว่าสมาชิก สภาความมั่นคงแห่งชาติประกอบไปด้วยข้าราชการการเมือง และข้าราชการประจำระดับสูง ข้าราชการการเมืองได้แก่ นายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ส่วนอีก 2 ตำแหน่งคือผู้บัญชาการทหารสูงสุด และเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาตินั้นเป็นข้าราชการประจำ โดยที่ผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็น ข้าราชการประจำฝ่ายทหาร และเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นข้าราชการพลเรือน⁷⁰

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ข้าราชการการเมืองระดับรัฐมนตรีหลายๆ กระทรวงนั้นก็ไม่ได้ เป็นสมาชิกในสภาความมั่นคงแห่งชาติ ก็เนื่องมาจากว่า วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสภาความมั่นคง แห่งชาตินั้น คือต้องการให้เป็นสภานขนาดเล็กที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความมั่นคง

⁶⁸ "พระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2507," ราชกิจจานุเบกษา 81, 96 (6 ตุลาคม 2507): 650.

⁶⁹ "พระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502," ราชกิจจานุเบกษา 76, 92 (29 กันยายน 2502): 425.

⁷⁰ สมพงษ์ ชูมาก, "การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย," in 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ (กรุงเทพฯ :: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, , 2536), 19.

แห่งชาติโดยตรง ส่วนรัฐมนตรีกระทรวงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติในระดับรองลงไป แม้ว่าจะไม่ได้เป็นสมาชิกสภาความมั่นคงแห่งชาติโดยตำแหน่งก็ตาม แต่ก็จะได้รับเชิญให้เข้าร่วมการประชุมในกรณีที่มีการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องในสภาความมั่นคงแห่งชาติ แต่อย่างไรก็ตาม ในระดับคณะกรรมการต่างๆ ของสภาความมั่นคงแห่งชาติ นั้น ก็มีผู้แทนของทุกกระทรวงเป็นกรรมการอยู่ด้วยแล้ว⁷¹

เมื่อครั้งรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพลถนอม กิตติขจร สภาความมั่นคงแห่งชาติ มีบทบาทที่สำคัญในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจอมพลถนอมได้ระบุว่าสภาความมั่นคงแห่งชาติคือหน่วยงานที่สำคัญที่สุดสำหรับกระบวนการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการนำทหารสหรัฐฯ เข้ามายังประเทศไทยก็ได้รับการอนุมัติจากสภาความมั่นคงแห่งชาติ ส่วนคณะรัฐมนตรีนั้นได้แต่เพียงรับทราบเรื่องดังกล่าวเท่านั้น และแน่นอนว่าเมื่อผู้นำเหล่าทัพครองตำแหน่งระดับสูงในองค์กรแห่งนี้เป็นจำนวนมาก รวมทั้งตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติด้วยแล้วนั้น ก็เท่ากับว่าสภาความมั่นคงแห่งชาติได้ทำการกำหนดวาระนโยบายต่างประเทศกลายเป็นเรื่องทางทหารไป⁷²

สภาความมั่นคงแห่งชาติจะมีรูปแบบอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบการปกครองในขณะนั้น เมื่อรูปแบบการปกครองเป็นเผด็จการทหาร และฝ่ายทหารเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย ฉะนั้นสภาความมั่นคงแห่งชาติก็จะมียอดประกอบเป็นทหารเสียส่วนใหญ่ เช่นเมื่อครั้งรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ระหว่าง พ.ศ. 2502 ถึง พ.ศ. 2506 สภาความมั่นคงแห่งชาติมีสมาชิก ได้แก่⁷³

1) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	นายกรัฐมนตรี
2) พลเอกถนอม กิตติขจร	รองนายกรัฐมนตรี
3) พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	รองนายกรัฐมนตรี
4) พลเอกถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
5) โชติ คุณะเกษม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
6) ถนัด คอมันตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
7) พลโทประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8) พลตรีพงษ์ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

⁷¹ เรื่องเดียวกัน.

⁷² Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 96-97.

⁷³ สมพงษ์ ชูมาก, “การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, *5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ*, หน้า 20.

9) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
10) หลวงวิจิตรวาทการ	เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ

และเมื่อถึงรัฐบาลพลเอกถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี สภาความมั่นคงแห่งชาติมีสมาชิก ดังนี้⁷⁴

1) พลเอกถนอม กิตติขจร	นายกรัฐมนตรี
2) พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	รองนายกรัฐมนตรี
3) พลเอกประภาส จารุเสถียร	รองนายกรัฐมนตรี
4) พลเอกถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
5) สุนทร หงส์ตารมภ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
6) ถนัด คอมันตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ
ต่างประเทศ	
7) พลเอกประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8) พลโทพงษ์ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9) พจน์ สารสิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการ
แห่งชาติ	
10) พลเอกถนอม กิตติขจร	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
11) พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ	เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ
(และต่อมาคือ พันเอก พระยาศรีวิสารวาทา เป็นเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ สืบแทน หลวงวิจิตรวาทการ ที่ถึงแก่อนิจกรรม)	

ต่อมา ในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ระหว่าง พ.ศ. 2512 ถึง พ.ศ. 2514 สมาชิกสภาความมั่นคงแห่งชาติ ดังต่อไปนี้⁷⁵

1) จอมพลถนอม กิตติขจร	นายกรัฐมนตรี
2) พลเอกประภาส จารุเสถียร	รองนายกรัฐมนตรี
3) พจน์ สารสิน	รองนายกรัฐมนตรี
4) จอมพลถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
5) เสริม วินิจฉัยกุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
6) ถนัด คอมันตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ
ต่างประเทศ	

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน.

7) พลเอกประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8) พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9) จอมพลถนอม กิตติขจร	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
10) พันเอกพระยาศรีวิสารวาจา	เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ

(ต่อมา เมื่อพันเอกพระยาศรีวิสารวาจาถึงแก่อนิจกรรมแล้ว พลเอกจิระ วิชิตสงคราม ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติสืบต่อมา จนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม)

หลังจากสมัยรัฐบาลจอมพลถนอมแล้ว พลเอกจิระ วิชิตสงคราม หมดยุคที่เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ โดยในรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้มีการแต่งตั้งพลเอกเล็ก แนวมาลี เป็นเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติคนต่อมา ในช่วงนี้เองที่สภาความมั่นคงแห่งชาติได้เพิ่มจำนวนสมาชิกเป็น 26 คน ไม่ว่าจะเป็นรัฐมนตรีจากกระทรวงต่างๆ ผู้แทนฝ่ายทหาร และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐต่างๆ แต่ทั้งนี้ ภายหลังจากความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม อันส่งผลให้อิทธิพลของฝ่ายทหารต่อการเมืองไทยลดลงแล้ว บทบาทของสภาความมั่นคงแห่งชาติที่มีต่อกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศก็ยิ่งลดน้อยถอยลงไป และจากการที่เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติในช่วงเวลาเดียวกันนี้มีบทบาทและอิทธิพลมากขึ้น กอปรกับการเป็นข้าราชการพลเรือนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีและยังมีแนวคิดที่เป็นเสรีนิยมอีกด้วย เป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งช่วยลดความแตกต่างระหว่างสภาความมั่นคงแห่งชาติและกระทรวงการต่างประเทศ และการที่บทบาทของสภาความมั่นคงแห่งชาติได้เปลี่ยนแปลงไป จากแต่เดิมที่เปรียบเสมือนเป็นกลไกให้ฝ่ายทหารสามารถเข้ามามีบทบาทหลักในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ได้เปลี่ยนแปลงมาสู่การที่ฝ่ายพลเรือนได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายทหารในการะบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น การที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศมีความเห็นว่าพลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา เป็นบุคคลที่สามารถทำงานร่วมกันได้ และยังสามารถทำให้สภาความมั่นคงแห่งชาติอนุมัตินโยบายต่างประเทศได้ด้วย⁷⁶

ทั้งนี้ ในยุครัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การเลือกตั้งหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม เช่นในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ใน พ.ศ. 2517 สภาความมั่นคงแห่งชาติมีสมาชิกดังต่อไปนี้⁷⁷

1) หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช	นายกรัฐมนตรี
2) พลตรีประมาณ อติเรกสาร	รองนายกรัฐมนตรี
3) พลตรีประมาณ อติเรกสาร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

⁷⁶ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 97.

⁷⁷ สมพงษ์ ชูมาก, “การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, *5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ*, หน้า 21.

4) บุญชู โรจนเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
5) พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศ
6) บุญเท่ง ทองสวัสดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
7) ทวีช กลั่นประทุม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
8) พลเอกกฤษณ์ สีวะรา	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
9) พลอากาศโทสิทธิ เศรษฐศิลา	เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ

ในสมัยรัฐบาลทหาร สภาความมั่นคงแห่งชาติประกอบไปด้วยนายทหารเป็นสมาชิกเสียส่วนใหญ่ เนื่องจากนายทหารเหล่านั้นดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย แต่เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป มีรัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การเลือกตั้ง ดังนั้น สมาชิกสภาความมั่นคงแห่งชาติในช่วงนี้จึงมีสมาชิกเป็นนักการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งเป็นส่วนใหญ่ โดยในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์นี้เองที่สภาความมั่นคงแห่งชาติมีบทบาทสูง ตรงกันข้ามกับยุครัฐบาลทหารในช่วงก่อน พ.ศ. 2516 ที่สภาความมั่นคงแห่งชาติไม่ค่อยมีบทบาทเท่าไรนัก โดยในสมัยรัฐบาลคึกฤทธิ์นี้เองที่ใช้สภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นที่ปรึกษา และเป็นที่หยั่งเสียงฝ่ายทหารและฝ่ายข้าราชการประจำอื่นๆ ในการตัดสินใจในนโยบายที่สำคัญ และด้วยความที่เป็นรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง ดังนั้นจึงต้องฟังเสียงประชาชนด้วย โดยได้ใช้กลไกของที่ประชุมพรรคและที่ประชุมร่วมของพรรคร่วมรัฐบาล⁷⁸

สมาชิกสภาความมั่นคงแห่งชาตินั้น ส่วนใหญ่แล้วเป็นข้าราชการการเมือง หรือข้าราชการประจำที่อยู่ในตำแหน่งบริหารระดับสูง ที่อาจไม่มีเวลาศึกษาหลักสูตรในรายละเอียดมากนัก ดังนั้น การแต่งตั้งคณะกรรมการภายในสภาความมั่นคงแห่งชาติจึงเป็นเรื่องจำเป็น เพื่อที่คณะกรรมการเหล่านี้จะได้ทำหน้าที่ในการศึกษาและพิจารณาในรายละเอียดในเรื่องต่างๆ โดยคณะกรรมการเหล่านี้ประกอบไปด้วย คณะกรรมการร้อยกรองงาน คณะกรรมการนโยบาย คณะกรรมการประสานงาน คณะกรรมการเตรียมพร้อมแห่งชาติ หรืออาจมีการตั้งคณะกรรมการเฉพาะเรื่องขึ้นมาอีกด้วย โดยกรรมการแต่ละชุดนั้นก็ประกอบไปด้วยข้าราชการประจำทุกฝ่าย ทั้งทหาร พลเรือน ตำรวจ อัยการ อาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักเป็นข้าราชการประจำระดับสูงสุด คือ ปลัดกระทรวง หรือตำแหน่งอื่นที่เทียบเท่าปลัดกระทรวง หรืออธิบดีจากกรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ความมั่นคงของประเทศ ดังนั้น สภาความมั่นคงแห่งชาติจึงเป็นที่ประสานงานในระดับนโยบายของ ข้าราชการการเมือง กับข้าราชการประจำระดับสูง การนำเสนอข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลนั้น สภาความมั่นคงแห่งชาติต้องทราบถึงความคิดเห็น ความต้องการต่างๆ จากฝ่ายข้าราชการประจำ ซึ่งเป็นสมาชิกในคณะกรรมการต่างๆ ของสภาความมั่นคงแห่งชาติอยู่แล้ว ดังนั้น การประสานความคิดเห็น หรือทัศนคติระหว่างกัน ย่อมเป็นประโยชน์ทั้งแก่ฝ่ายข้าราชการการเมืองและฝ่ายข้าราชการประจำ⁷⁹

⁷⁸ สมพงษ์ ชูมาก, “การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, หน้า 21.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

ประเทศไทยในสมัยสงครามเย็น การนำเรื่องนโยบายต่างประเทศหรือประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเข้าพิจารณาในสภาความมั่นคงแห่งชาติ หรือคณะกรรมการของสภาความมั่นคงแห่งชาติ เป็นหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี กระทรวงการต่างประเทศ หรือจากเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเอง ทั้งนี้ นโยบายต่างประเทศหรือปัญหาต่างประเทศที่สำคัญจะต้องนำเข้าพิจารณาในสภาความมั่นคงแห่งชาติ หรือคณะกรรมการในสภาความมั่นคงแห่งชาติที่มีหน้าที่รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องเสมอ โดยในสภาความมั่นคงชาตินั้นมีผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศประจำอยู่ และยังมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นสมาชิกในสภาความมั่นคงแห่งชาติอีกด้วย ดังนั้น การพิจารณานโยบายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศด้วยคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง จะก่อให้เกิดผลดีในแง่ของการได้รับทราบข้อมูลและความคิดเห็นที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงเรื่องของการประสานความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศ แต่หากเป็นนโยบายต่างประเทศทั่วไป ก็ย่อมเป็นหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศโดยตรงเป็นปรกติ⁸⁰

3. สำนักข่าวกรองแห่งชาติ

สำนักข่าวกรองแห่งชาตินั้น มีที่มาตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่พรรคคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของเหมาเจ๋อตง ได้ประสบความสำเร็จในการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน ความสำเร็จของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในการขึ้นสู่อำนาจรัฐเช่นนี้ ก่อให้เกิดความกังวลใจแก่สหรัฐฯ และพันธมิตรมากกว่าจะเป็นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้สหรัฐฯ หันมาให้ความสำคัญต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากยิ่งขึ้น นำมาสู่การดำเนินนโยบายปิดล้อมคอมมิวนิสต์ (Containment Policy) ของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น เห็นความจำเป็นในการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐที่กำกับดูแล และดำเนินการเกี่ยวกับข่าวสารต่างๆ ทั้งในทางปกติ และทางลับ รัฐบาลจึงได้จัดตั้ง "กรมประมวลราชการแผ่นดิน" และแต่งตั้งให้พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจในขณะนั้น เป็นอธิบดีกรมประมวลราชการแผ่นดินคนแรก⁸¹ ต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการเปลี่ยนชื่อกรมประมวลราชการแผ่นดินเป็น "กรมประมวลข่าวกลาง" เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2502 และมีการเปลี่ยนชื่ออีกครั้งในรัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็น "สำนักข่าวกรองแห่งชาติ (สขช.)" ตั้งแต่วันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2528 มีฐานะเป็นหน่วยข่าวแห่งชาติ ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี⁸²

⁸⁰ สมพงษ์ ชูมาก, "การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย," ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, หน้า 22-23.

⁸¹ สำนักข่าวกรองแห่งชาติ, "ความเป็นมาของสำนักข่าวกรองแห่งชาติ," ใน สำนักข่าวกรองแห่งชาติ (National Intelligence Agency) [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.nia.go.th/niaweb59/page-ifmid.asp?i=0030000103001001/580718-00001> (28 สิงหาคม 2560)

⁸² "พระราชบัญญัติข่าวกรองแห่งชาติ พ.ศ. 2528," ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 102, 113 (29 สิงหาคม 2528): 1-5.

สำนักข่าวกรองแห่งชาติ หรือที่แต่เดิมในช่วงสงครามเย็นมีชื่อว่า “กรมประมวลข่าวกลาง” อันเป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับของฝ่ายทหารทั้งในด้านความมั่นคงภายในและด้านการต่างประเทศ นับได้ว่าเป็นองค์กรหลักองค์กรหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ โดยผู้อำนวยการกรมประมวลข่าวกลางสามารถเข้าถึงนายกรัฐมนตรีได้โดยตรง ประกอบกับการที่กรมประมวลข่าวกลางมีศักยภาพในการทำงาน อันเนื่องมาจากมีข้อมูลด้านข่าวกรองในการทำความเข้าใจพัฒนาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศอินโดจีน โดยกรมประมวลข่าวกลางนี้มีศักยภาพในการจัดการข่าวกรอง รวมไปถึงยังมีความร่วมมือและการติดต่อประสานงานกับหน่วยข่าวกรองในประเทศอื่นๆ อีกด้วย และจากการที่การดำเนินงานของกรมประมวลข่าวกลางมีลักษณะที่เป็นความลับ และจะต้องส่งข้อมูลทั้งหมดแก่รัฐบาลในการจัดกลุ่ม ดังนั้น การที่ประเมินบทบาทของกรมประมวลข่าวกลางจึงกระทำได้ยาก แต่ถึงกระนั้น ก็ยังคงมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศบางท่านระบุว่ารายงานการข่าวของกรมประมวลข่าวกลางนั้นเป็นที่น่าเชื่อถือมากที่สุดในบรรดาข่าวกรองจากแหล่งปิดที่มีอยู่⁸³

4. แผนกนโยบายต่างประเทศ (External Policy Division)

แผนกนี้มีบทบาทอย่างสำคัญในการเป็นองค์กรประสานระหว่างนายกรัฐมนตรีกับส่วนราชการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการต่างประเทศ โดยในทางปฏิบัติแล้ว หน่วยงานนี้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการที่อาคันตุกะต่างประเทศมาเป็นแขกของนายกรัฐมนตรี หรือการที่นายกรัฐมนตรีเดินทางไปเยือนต่างประเทศ องค์กรนี้มีอำนาจจำกัดในการเข้าไปตัดตีสั้นใจในประเด็นที่นายกรัฐมนตรีให้ความสนใจเป็นการส่วนตัว ส่งผลให้องค์กรนี้มีบทบาทไม่มากนักในกระบวนการกำหนดนโยบาย⁸⁴

5. กรมประชาสัมพันธ์

กรมประชาสัมพันธ์ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2476 ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีชื่อในระยะเริ่มแรกว่า “กองโฆษณาการ” และได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สำนักงานโฆษณาการ” เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2476 และเปลี่ยนชื่อมาเป็น “กรมโฆษณาการ” เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2483 หลังจากนั้น 12 ปี จึงได้เปลี่ยนชื่ออีกครั้งเป็น “กรมประชาสัมพันธ์” เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2495 เพื่อให้เหมาะสมกับภาระหน้าที่ในฐานะแหล่ง การเผยแพร่ นโยบายและผลงานของรัฐบาล รวมทั้งเผยแพร่ข่าวสาร การเมือง ศิลธรรม วัฒนธรรม ความรู้ และ ความบันเทิง ตลอดจนเป็นสื่อกลางสร้างความสัมพันธ์อัน

⁸³ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 97-98.

⁸⁴ *Ibid.*, p. 98.

ติระหว่างรัฐบาลกับประชาชนอีกด้วย⁸⁵ ทั้งนี้ ในช่วงสงครามเย็น ตลอดจนทศวรรษ 1960 อธิปไตยกรรม ประชาสัมพันธ์มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเป็นโฆษกรัฐบาลทั้งในด้านกิจการภายในและด้านนโยบาย ต่างประเทศ แต่เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1970 บทบาทด้านการต่างประเทศนั้นเปลี่ยนไปสู่โฆษกกระทรวง การต่างประเทศ หรือเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

6. กองทัพ

อิทธิพลของกองทัพที่มีต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้นมีที่มาจากสถานะของ นายกรัฐมนตรี ซึ่งโดยปกติแล้วมักจะเป็นหรือเคยเป็นข้าราชการประจำมาก่อน และอิทธิพลดังกล่าว ยังเกิดขึ้นผ่านความมั่นคงแห่งชาติและกรมประมวลข่าวกลางอีกด้วย นอกจากนี้ กองทัพยังใช้อิทธิพลผ่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในการเกี่ยวข้องโดยตรงกับการกำหนดนโยบาย ต่างประเทศ ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยปรากฏว่ามีข้าราชการทหารที่ได้ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศหลาย ท่านด้วยกัน เช่น จอมพลถนอม กิตติขจร (พ.ศ. 2515-2516) พลตำรวจตรี สง่า กิตติขจร (น้องชาย ของจอมพลถนอม กิตติขจร) ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. 2513-2514 รวมไปถึงพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ที่แม้ว่าจะเคยดำรงตำแหน่งระดับสูงใน กระทรวงการต่างประเทศมาก่อนในช่วง พ.ศ. 2501-2514 ก็ยังได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงการต่างประเทศช่วง พ.ศ. 2515-2517 และเป็นรัฐมนตรีกระทรวงดังกล่าวระหว่าง พ.ศ. 2518-2519 ทั้งนี้ จุดสูงสุดของการที่กองทัพเข้ามาควบคุมการกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้นอยู่ใน ช่วงระหว่างการรัฐประหารตนเองของจอมพลถนอม กิตติขจรใน พ.ศ. 2514 ไปจนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ อันเป็นช่วงที่ทั้งรัฐมนตรีว่าการฯ และช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศต่างก็เป็นข้าราชการ ทหารทั้งสองคน แม้ว่าในทางปฏิบัติแล้วการดำเนินการต่างๆ ของกระทรวงการต่างประเทศใน ขณะนั้นจะอยู่ในความรับผิดชอบของพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งมีประสบการณ์การทำงานใน กระทรวงการต่างประเทศมานานนับสิบปี และแม้ว่าถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร จะได้รับยศ ทางทหารจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่ก็เป็นเพียงการมอบยศเพื่อเป็นเกียรติเท่านั้น และไม่อาจ นับเป็นบทบาทของฝ่ายทหารต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศได้⁸⁶

ทั้งนี้ มีปัจจัย 4 ประการที่สนับสนุนบทบาทของทหารในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ได้แก่

⁸⁵ กรมประชาสัมพันธ์, “ประวัติกรมประชาสัมพันธ์,” กรมประชาสัมพันธ์ [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.prd.go.th/main.php?filename=about_us [30 สิงหาคม 2560]

⁸⁶ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 99-100.

1) ในช่วงทศวรรษ 2500 ถึง 2510 ทหารมีบทบาทอย่างสำคัญในการทำข้อตกลงกับต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อตกลงทางทหารที่อนุญาตให้สหรัฐฯ เข้ามาตั้งฐานทัพในไทย

2) ประเด็นเรื่องข้อตกลงด้านความมั่นคง อันรวมไปถึงปฏิบัติการในทางลับที่จะช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้แก่รัฐบาลประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นมิตรกับประเทศไทย และบ่อนทำลายรัฐบาลฝ่ายที่ไม่เป็นมิตรกับไทย หรือมีทางเลือกในการสถาปนาความสัมพันธ์กับรัฐบาลประเทศอื่นๆ ในกรณีของลาว มีทหารไทยเข้าไปทำสงครามป้องกันการขยายตัวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ คือ ขบวนการปลดปล่อยลาวมากกว่า 20,000 นาย

3) บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งเป็นทูตด้วยเหตุผลทางการเมือง ในที่นี้คือ นายทหารอาชีพผู้ที่มีได้มีอาชีพทางการทูตโดยแท้แต่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นทูต ทั้งนี้ ประเทศที่มีรัฐบาลทหารมักจะแต่งตั้งนายทหารเป็นเอกอัครราชทูต รวมทั้งไทย ที่ในช่วงทศวรรษที่ 2490 ถึง 2500 ที่แต่งตั้งทั้งนายทหารและตำรวจเป็นทูตไปประจำประเทศเพื่อนบ้าน และยังคงลักษณะเช่นนั้นต่อมาในทศวรรษที่ 2500 ถึง 2510 และนายทหารที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นทูตก็มีจำนวนมากขึ้น จนในที่สุดแล้ว ฝ่ายกองทัพก็มีความคิดเป็นของตนเองว่านโยบายต่างประเทศนั้นแท้ที่จริงแล้วคือประเด็นด้านความมั่นคง จนถึงขั้นที่นายทหารชั้นผู้ใหญ่ได้ติดตามสถานการณ์ระหว่างประเทศอย่างใกล้ชิด และได้ใช้ช่องทางทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการเข้าไปมีอิทธิพลต่อกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ⁸⁷

ประเด็นด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอื่นๆ ที่ทหารมีบทบาท คือ ประเด็นการปักปันชายแดน ซึ่งต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการแก้ไขปัญหาหรือการบริหารจัดการชายแดน และจะต้องมีอำนาจในการชี้ชัดว่าจุดใดที่เป็นเขตแดนประเทศไทย แต่เนื่องจากเขตแดนระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านนั้นยังมีหลายจุดที่ยังไม่ได้มีการปักปันที่ชัดเจน และยังมีข้อพิพาทในการอ้างสิทธิ์ระหว่างกันอีกด้วย ซึ่งกลายเป็นประเด็นสำคัญที่จะนำไปสู่การผูกขาดความเชี่ยวชาญ และประเด็นที่สำคัญที่กองทัพมีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศได้ คือ การเป็นที่ปรึกษาอย่างไม่เป็นทางการของนายกรัฐมนตรี อันเนื่องมาจากในบางครั้งที่กระบวนการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศที่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์กับนายกรัฐมนตรี มากกว่าความสัมพันธ์ที่มีต่อหน่วยราชการที่มีหน้าที่โดยตรงต่อกระบวนการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น แม้ว่าจอมพลสฤษดิ์จะมีที่ปรึกษาฝ่ายทหาร แต่ท่านก็ไว้วางใจคำแนะนำจากฝ่ายเทคโนโลยีมากกว่า อาทิ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พันเอก (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ พจน์ สารสิน หลวงวิจิตรวาทการ เป็นต้น ส่วนคณะที่ปรึกษาด้านการต่างประเทศของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้แก่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พันเอก (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ พจน์ สารสิน และพลเอกแสวง เสนาณรงค์ เป็นต้น นอกจากคณะที่ปรึกษาด้านการต่างประเทศแล้ว กลุ่มบุคคลที่ถือว่าอยู่ใน “วงใน” ของกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร

⁸⁷ Ibid., p. 101.

ยังมีพลเอกประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ และรวมไปถึงพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ในเวลาต่อมาด้วย ทั้งนี้ ด้วยความที่พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ เป็นหนึ่งในผู้นำระดับสูงของกองทัพที่มีทักษะทางภาษาอังกฤษ ดังนั้นจึงได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการเจรจากับทางสหรัฐฯ เป็นการเฉพาะ แต่ในขณะเดียวกัน ท่านก็ไม่ได้มีบทบาทหลักในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายต่างประเทศแต่ประการใด⁸⁸

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่ากองทัพมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ แต่ในขณะเดียวกัน กระทรวงการต่างประเทศก็ยังคงต่อสู้กับพลังอำนาจของฝ่ายกองทัพไปพร้อมกันด้วย ยกตัวอย่าง การที่กองทัพใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์ของตนเองในการต่อต้านนโยบายผ่อนปรนกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ทั้งในประเทศและระดับระหว่างประเทศ เพื่อต่อต้านนโยบายของกระทรวงการต่างประเทศต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน กอปรกับสถานการณ์ทางด้านชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชาและกับลาวหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ใน พ.ศ. 2518 ก็ถูกขยายความให้ใหญ่โตมากขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เดียวกันด้วย นอกจากนี้ นโยบายรัฐบาลไทยที่มีต่อการถอนฐานทัพของสหรัฐฯ ออกไปนั้น แม้ว่าเป็นนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภาและมีการดำเนินการไปตามที่แถลง แต่ฝ่ายผู้นำกองทัพก็ยังคงมีท่าทีต่อต้านนโยบายดังกล่าว ในขณะเดียวกัน กองทัพเองก็ไม่ได้มีเอกภาพสำหรับประเด็นดังกล่าว แต่ฝ่ายที่เรียกร้องให้ดำเนินนโยบายประนีประนอมก็เป็นเพียงเสียงส่วนน้อยเท่านั้น ส่วนฝ่ายที่เป็นเสียงส่วนใหญ่ของกองทัพ แม้ว่าจะยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของตนในช่วงเวลานั้น แต่ก็ส่งผลให้การดำเนินนโยบายของกระทรวงการต่างประเทศเป็นไปด้วยความยากลำบาก⁸⁹ แต่ทว่าหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ แล้ว กระทรวงการต่างประเทศจึงได้กลับมามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง

การที่กองทัพให้ความสำคัญแก่การดำเนินนโยบายต่างประเทศมาตั้งแต่ช่วงพุทธศักราชที่ 2500 จนถึงปลายพุทธศักราช 2510 ก็เนื่องมาจากปัจจัยหลายประการ เช่น ความไม่มั่นคงทางการเมืองในภูมิภาคอินโดจีน การเสริมสาขาวิชาศิลปศาสตร์ในหลักสูตรการศึกษาสำหรับนายทหาร และการสถาปนาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรใน พ.ศ. 2498 ทั้งนี้ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรเป็นสถาบันการศึกษาในกำกับของกองทัพ ที่สนใจประเด็นระหว่างประเทศในฐานะที่อาจเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของไทย นอกจากนี้ การที่กองทัพมีอิทธิพลลดลงในการกำหนดนโยบายต่างประเทศหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และการที่นายทหารจำนวนมากต่อต้านแนวนโยบายต่างประเทศหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ก็เนื่องจากต่อต้านการลดอิทธิพลลงของกองทัพมากกว่าจะเป็นการต่อต้านแนวนโยบายต่างประเทศดังกล่าว⁹⁰

⁸⁸ Ibid., p. 101-102.

⁸⁹ Ibid., p. 102-103.

⁹⁰ Ibid., p. 103.

ในสมัยสงครามเย็น ในช่วงที่ผู้นำกองทัพมีทัศนคติที่แตกต่างไปจากแนวนโยบายต่างประเทศ ในขณะนั้น เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังของนายทหารเหล่านั้น ต่างมาจากชนชั้นกลางระดับล่างที่ใช้ อาชีพทหารเป็นบันไดยกระดับทางสังคมของตนเอง และการที่พวกเขาเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อย ยิ่งเป็นการปลูกฝังความคิดให้เกิดความรักในหน้าที่ รักเกียรติ และรักชาติ เหล่านี้เองที่ส่งผลให้ผู้นำ เหล่าทัพมีทัศนคติที่เป็นอนุรักษ์นิยมต่อต้านคอมมิวนิสต์ และมองว่ากองทัพมีภารกิจด้านการจัดการ ความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในภูมิภาค และแบ่งประเทศต่างๆ ออกเป็นมิตรประเทศและปัจเจกมิตร ประเทศ ทัศนคติเหล่านี้ส่งผลให้ผู้นำเหล่าทัพมีความรู้สึกนิยมอเมริกันเป็นอย่างมาก อันสืบ เนื่องมาจากการที่กองทัพไทยต้องพึ่งพาความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ จากสหรัฐฯ และใน ขณะเดียวกัน ความรู้สึกเช่นนี้ยังสอดคล้องกับความรู้สึกของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงการ ต่างประเทศบางคนที่มีมองว่านโยบายต่างประเทศควรเป็นเรื่องของชนชั้นนำ ไม่ใช่เรื่องที่มีมหาชนจะ เข้ามาเกี่ยวข้อง ทัศนคติเช่นนี้ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ของกองทัพ ไม่ว่าจะเป็นยุทธโศกษ หรือรัฐสภาภิรักษ์ อีกด้วย⁹¹

7. กระทรวงการต่างประเทศ

กระทรวงการต่างประเทศเป็นตัวแสดงที่มีหน้าที่โดยตรงในการจัดทำและดำเนินนโยบาย ต่างประเทศของไทย และยังเป็นกลไกของรัฐที่มีเครือข่ายการดำเนินงานกระจายตามส่วนต่างๆ ของ โลก แต่ในช่วงสงครามเย็น กระทรวงการต่างประเทศกลับมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย ต่างประเทศไม่มากนัก โดยในช่วงกลางทศวรรษ 2500 กระทรวงการต่างประเทศได้เข้ามามีส่วน ร่วมกับกองทัพในการเจรจาตกลงกับทางสหรัฐฯ ทั้งนี้ ประเด็นใดก็ตามที่ไม่ได้เป็นผลประโยชน์ของ ผู้นำเหล่าทัพ เมื่อนั้นแล้วจึงจะตกเป็นหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศ เช่น การสนับสนุนความ ร่วมมือในระดับภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นการดำเนินการผ่านกลไก อาเซียน และการที่ไทยมีบทบาทนำในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างมาเลเซียกับอินโดนีเซีย เป็นความดำริริเริ่มของพันเอก (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ทั้งนี้ กระทรวงการต่างประเทศเป็นตัวแสดงที่ให้ความเห็นชอบกับนโยบายต่างๆ ที่ได้รับการนำไป ปฏิบัติตลอดช่วงพุทธทศวรรษ 2510 แต่ประเด็นสำคัญ ในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ก็ ยังคงเป็นเรื่องของฝ่ายทหารเรื่อยมาจนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516⁹²

กระทรวงการต่างประเทศในฐานะที่เป็นตัวแสดงที่มีหน้าที่โดยตรงด้านการต่างประเทศ มีความพยายามในการปรับนโยบายต่างประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2515 เมื่อกระทรวงการต่างประเทศได้ เสนอเอกสารที่ชี้ชัดว่าเวียดนามใต้จะแตกในไม่ช้า และพร้อมกันนั้นยังได้เสนอแนะว่านโยบาย ต่างประเทศไทยควรจะมีอิสระมากขึ้น ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่ส่งผลให้ทหารต้องออก จากอำนาจทางการเมืองไปนั้น ส่งผลให้กระทรวงการต่างประเทศกลับมามีบทบาทสำคัญอีกครั้งหนึ่ง

⁹¹ Ibid., p. 103-104.

⁹² Ibid., p. 115-116.

ทางการกำหนดนโยบายต่างประเทศ แม้ว่าในช่วงแรกๆ กระทรวงการต่างประเทศยังไม่มีบทบาทที่เด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ต่อมาเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไป และมีรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศ โดยพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งมีประสบการณ์ในฐานะเอกอัครราชทูตประจำต่างประเทศมาอย่างยาวนาน และยังคงดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศเมื่อครั้งที่จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ อีกด้วย⁹³ นอกจากนี้ พลตรีชาติชายยังมีชื่อเสียงอย่างยิ่งในแวดวงการศึกษา รวมไปถึงยังเป็นสัญลักษณ์อันทรงพลังทางการเมืองของชนชั้นนำไทย กอปรกับการที่กระทรวงการต่างประเทศมีทัศนคติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับนายกรัฐมนตรี และพัฒนาการที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการส่งเสริมบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศในช่วงนี้ คือ การแต่งตั้ง อานันท์ ปันยารชุน เป็นปลัดกระทรวงการต่างประเทศ นับเป็นครั้งแรกที่ผู้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงการต่างประเทศเป็นข้าราชการในกระทรวงที่มีความรู้ความสามารถสูง แม้ว่าหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ อานันท์ ปันยารชุน จะต้องได้รับผลกระทบจากการรัฐประหารในเหตุการณ์ดังกล่าวก็ตาม⁹⁴

ปัจจัยทั้งสองประการข้างต้นนี้ช่วยส่งเสริมให้กระทรวงการต่างประเทศมีบทบาทนำในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และในขณะเดียวกันกระทรวงการต่างประเทศก็ยังคงต้องตั้งรับกับแรงต้านจากฝ่ายกองทัพอีกด้วย โดยสถานการณ์เช่นนี้ทำได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลมาสู่หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ใน พ.ศ. 2519 แล้วก็ตาม โดยในรัฐบาลชุดนี้ ได้ นายพิชัย รัตตกุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ อันนับเป็นบุคคลแรกที่ไม่ได้มีภูมิหลังเป็นทั้งข้าราชการ ทหาร หรือเป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศมาก่อน แต่นายพิชัยได้สร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของการเคารพซึ่งกันและกันกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวง นอกจากนี้ พิชัย รัตตกุลเองก็มีความสนใจในด้านนโยบาย และเข้ามามีบทบาทอย่างกระตือรือร้นทางด้านนี้ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม จากบทบาทของนายพิชัย ประกอบกับการมีบทบาทนำในช่วงสั้นๆ ของกระทรวงการต่างประเทศที่สิ้นสุดลงจากเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ

⁹³ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ มีความสนิทสนมกับครอบครัวจอมพลถนอม กิตติขจร มาเป็นระยะเวลานาน เนื่องจากจอมพลถนอม ชุณหะวัณ บิดาพลเอกชาติชาย มีความเมตตาคุณจงกล ถนอม (ท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร) ประดุจบุตรสาว และหลวงจบกระบวนยุทธผู้เป็นบิดาของคุณจงกลมีบุตร 3 คน โดยคุณจงกลเป็นบุตรคนโต และน้องทั้งสองได้เสียชีวิตไปก่อนวัยอันสมควร จึงมีผู้แนะนำให้หลวงจบกระบวนยุทธให้ยกคุณจงกลเป็นบุตรบุญธรรมของจอมพลถนอมเพื่อแก้เคล็ด ทั้งนี้ คุณจงกล ถนอม ก็ได้รับความเมตตาจากจอมพลถนอมและคุณหญิงวิบูลลักษณ์ ชุณหะวัณ รวมไปถึงบรรดาบุตรธิดา เช่น คุณหญิงอุดมลักษณ์ ศรียานนท์ ท่านผู้หญิงเจริญ อติเรกสาร รวมไปถึงพลเอกชาติชาย ต่างก็เรียกคุณจงกลว่าพี่ทุกคน ต่อมา เมื่อเกิดการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 มีผู้เสนอให้ขจัดพลเอกชาติชายออกไปจากแวดวงการเมือง แต่ท่านผู้หญิงจงกลได้ขอร้องจอมพลถนอมว่าถึงอย่างไรก็ขอให้ช่วยน้องด้วย กอปรกับการที่จอมพลถนอมเห็นว่าพลเอกชาติชายยังหนุ่มมีอนาคตไกล ทำประโยชน์แก่ประเทศชาติต่อไปได้ จึงเสนอจอมพลสฤษดิ์ให้ส่งพลเอกชาติชายไปรับราชการที่ต่างประเทศ นั่นคือ เป็นทูตที่อาร์เจนตินา ดูใน คุณหญิงทรงสุภา ยอคมณี, กังหันต้องลม (กรุงเทพฯ: : นานมีบุ๊คส์, 2542), 170-71.

⁹⁴ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 116-117.

8. สถาบันพระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นอีกตัวแสดงหนึ่งที่มีบทบาทต่อนโยบายต่างประเทศของไทย ในช่วงสงครามเย็น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงสนพระราชหฤทัยในด้านนโยบายต่างประเทศ และทรงมีบทบาทโดยตรงในหลายๆ ประเด็นด้วยกัน และยังมีบทบาทในการสนับสนุนผู้นำเหล่าทัพอีกด้วย ทั้งนี้ การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีบทบาทในนโยบายต่างประเทศโดยเปิดเผยนั้นไม่ใช่เรื่องที่เป็นปกติ โดยมีเอกสารบางชิ้นที่ระบุเกี่ยวกับเรื่องนี้ เช่น การที่ไทยยอมรับโดยมีการตั้งข้อสงวนในคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในประเด็นว่าปราสาทพระวิหารเป็นของกัมพูชานั้น เกิดขึ้นหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระราชทานคำแนะนำแก่รัฐบาลแล้ว และในเดือนกันยายน พ.ศ. 2509 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พันเอก (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ เข้าเฝ้าฯ ที่กรุงลอนดอน และทรงโน้มน้าวให้ถนัดยกเลิกแผนที่จะเกษียณอายุราชการ⁹⁵ หรือการที่ไทยตัดสินใจส่งทหารเข้าไปยังเวียดนามนั้น ก็เกิดขึ้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานความเห็นชอบมายังประธานาธิบดีลินดอน บี. จอห์นสัน แห่งสหรัฐฯ แล้ว⁹⁶

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ยังทรงสามารถมีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลผ่านการมีพระราชปฏิสันถารกับบรรดาผู้นำรัฐต่างประเทศในวาระที่พระองค์เสด็จฯ เยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการ (state visit) จนกระทั่งถึงช่วงปลายพุทธทศวรรษ 2500 ที่ทรงหยุดการเสด็จฯ เยือนต่างประเทศอย่างเป็นทางการ เนื่องจากภัยคุกคามที่อยู่รอบด้านประเทศไทย ส่งผลให้พระองค์ต้องประทับเพื่อปฏิบัติพระราชกรณียกิจแต่เพียงในประเทศไทยตลอดมาโดยมิได้เสด็จฯ ออกจากประเทศอีกเลย⁹⁷ เว้นแต่เพียงการเสด็จฯ เยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หลังจากทรงเปิดสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งแรก ร่วมกับนายหนูฮัก พุมสะหวัน ประธานประเทศลาว เมื่อวันที่ 8-9 เมษายน พ.ศ. 2537 เท่านั้น

บทบาททางด้านนโยบายต่างประเทศในช่วงสงครามเย็นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่เห็นได้ชัดเจนอีกประการหนึ่ง นั่นคือ พระราชดำรัสในโอกาสต่างๆ โดยในหลายครั้งที่ทรงย้ำถึงภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ ยกตัวอย่างจากพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2509 ดังความต่อไปนี้

⁹⁵ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, "คณะรัฐมนตรี คณะที่ 36 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม 2518-20 เมษายน 2519 แลกนโยบายเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2518," การแลกเปลี่ยนนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา, http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp36.pdf

⁹⁶ C.E. Morrison and A. Suhrke, *Strategies of Survival: The Foreign Policy Dilemmas of Smaller Asian States* (Australia: University of Queensland Press, St. Lucia, 1978), 118.

⁹⁷ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : adaptation during The Second Indochina War*, p. 118.

“...เมื่อปีที่แล้วเราต้องเผชิญกับภัยอันตรายที่ปรากฏอย่างชัดเจน ที่ฝ่ายตรงข้ามประกาศจุดประสงค์อย่างชัดเจนที่จะรุกรานประเทศไทยด้วยวิธีการก้าวร้าวต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการโฆษณาชวนเชื่อหรือการแทรกซึม รวมไปถึงการใช้กำลังเข้ารุกราน ทั้งนี้ เป็นที่หวั่นเกรงกันโดยทั่วไปว่าหากเราล้มเหลวในอันที่จะรักษาเอกราชและการต่อต้านการรุกรานของฝ่ายคอมมิวนิสต์แล้ว ภัยนั้นครั้งยิ่งใหญ่ก็จะเกิดขึ้น ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงขอร้องให้ท่านให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง โดยยึดถือผลประโยชน์แห่งชาติไว้เหนือสิ่งอื่นใด...”⁹⁸

โดยปกติแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงสนับสนุนการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ในช่วงกลางพุทธทศวรรษ 2510 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังจากที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในกลุ่มประเทศอินโดจีน และการล้มเลิกสถาบันกษัตริย์ในลาว ใน พ.ศ. 2518 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พร้อมทั้งนายทหารบางส่วนในกองทัพได้แสดงท่าทีต่อต้านต่อนโยบายต่างประเทศที่สร้างความสัมพันธ์อันมิตรกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคอินโดจีน ซึ่งแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากราชดำรัสเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2518 ที่ทรงมีพระราชดำรัสตักเตือนเรื่องการบ่อนทำลายประเทศจากฝ่ายตรงข้าม

9. คณะรัฐมนตรี

การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยเป็นอำนาจของฝ่ายบริหาร นั่นคือ คณะรัฐมนตรี อันเป็นองค์กรฝ่ายบริหารสูงสุดของประเทศ คณะรัฐมนตรีนั้นมักจะเป็นที่เข้าใจกันว่าจะต้องมีบทบาทสำคัญในการก่อรูปนโยบาย (policy formulation) อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีกลับมีบทบาทไม่มากนักในการก่อรูปนโยบาย เนื่องจากประเด็นต่างๆ ทางด้านการต่างประเทศนั้นจะถูกกำหนดมาก่อนที่จะมาถึงคณะรัฐมนตรี และมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยกระทรวงการต่างประเทศเป็นตัวแสดงหลักในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ และกิจการด้านการต่างประเทศในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งเอกอัครราชทูตไปประจำต่างประเทศ หรือการทำข้อเสนอในประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ประสบภัยพิบัติ หรือการต้อนรับอาคันตุกะต่างประเทศที่เดินทางมาเยือนประเทศไทย ซึ่งเรื่องเหล่านี้เป็นประเด็นที่คณะรัฐมนตรีต้องพิจารณาอนุมัติ ส่วนกิจการด้านต่างประเทศที่สำคัญอื่นๆ จะปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี เช่น ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2507 ที่คณะรัฐมนตรีมีความสนใจในสถานการณ์ความมั่นคงของภูมิภาคอินโดจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในเดือนกันยายนปีเดียวกัน กระทรวงการต่างประเทศได้ริเริ่มโครงการจัดตั้งสภาแห่งเอเชียและแปซิฟิก โดยได้รับการสนับสนุนจากคณะรัฐมนตรี ส่วนประเด็นความสัมพันธ์ไทยกับสหรัฐฯ ที่สืบเนื่องมาจากการเข้ามาของทหารสหรัฐฯ ใน พ.ศ. 2508 ได้กลายเป็นประเด็นหารือกันภายในคณะรัฐมนตรี จนนำมาสู่การอนุมัติในการเพิ่มความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐฯ ที่มีต่อไทย ต่อมาในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2509 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้กระทรวงกลาโหมบอกรับ

⁹⁸ Ibid.

ความช่วยเหลือทางการทหารต่อเวียดนามใต้ทั้งด้านบุคคลและด้านยุทธโศปกรณ์ หลังจากที่ถูกอนุมัติไปแล้วในทางหลักการในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2508 และจากกลางปี พ.ศ. 2509 เป็นต้นไป รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีที่เผยแพร่สู่สาธารณะนั้นกล่าวถึงประเด็นทางการต่างประเทศไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนบางแขนงได้ชี้ให้เห็นว่าประเด็นความสัมพันธ์ไทยกับสหรัฐฯ ที่สำคัญก็ยังคงถูกส่งไปให้คณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ⁹⁹

แม้ว่าคณะรัฐมนตรีจะเป็นที่รวมแห่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงก็ตาม

แต่นายกรัฐมนตรีก็ไม่ได้เชื่อถือคณะรัฐมนตรีทุกครั้งเมื่อมีประเด็นสำคัญ โดยปกติแล้ว เมื่อมีประเด็นสำคัญ ก็จะต้องแจ้งให้คณะรัฐมนตรี “รับทราบ” มากกว่าที่จะให้คณะรัฐมนตรี “อนุมัติ” เช่น การที่ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ปรึกษากับนายกรัฐมนตรีแล้วจึงแจ้งให้คณะรัฐมนตรีรับทราบ ก่อนที่จะประกาศเจตจำนงของไทยที่จะเริ่มเปิดการเจรจากับสาธารณรัฐประชาชนจีนในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 โดยประเด็นทางการต่างประเทศข้างต้นนั้นไม่ได้รับการนำเสนอแบบละเอียดนักเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการถกเถียงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าคณะรัฐมนตรีนั้นมีลักษณะเป็น “องค์กรแห่งฉันทามติ” ที่คณะรัฐมนตรีมักจะให้ความยินยอมแก่วาระทางนโยบายที่รัฐมนตรีคนอื่นเสนอขึ้นมา เพื่อที่ว่าเมื่อถึงเวลาที่ตนเองต้องเสนอบ้าง รัฐมนตรีคนอื่นจะได้ไม่คัดค้าน เช่นที่รัฐมนตรีถนัดเคยกล่าวไว้ว่า “ข้าพเจ้าเองก็ยังไม่เคยเข้าไปก้าวกายเรื่องของท่านไหนเลยที่ท่านจะเข้ามาก้าวกายกิจการด้านการต่างประเทศของข้าพเจ้า”¹⁰⁰

ทั้งนี้ ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เคยกล่าวหลายครั้งว่าการตัดสินใจให้สหรัฐฯ เข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทยเพื่อเข้าไปทำสงครามเวียดนามนั้นเป็นของฝ่ายกองทัพ และถนัดเองในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศก็ทราบเรื่องในภายหลังจากการอ่านข่าวของทางสหรัฐฯ แต่ทัศนคติเช่นนี้ไม่สอดคล้องกับรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลเดียวกับท่าน อันรวมไปถึงจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ที่ยืนยันว่าคณะรัฐมนตรีได้รับรายงานเรื่องนี้แล้ว โดยวาระนโยบายต่างประเทศนั้นถูกส่งให้คณะรัฐมนตรีเป็นผู้พิจารณา เว้นแต่เพียงประเด็นที่เปราะบางเป็นอย่างมากเท่านั้น

10. รัฐสภา

ในช่วงสงครามเย็น รัฐสภาในฐานะที่เป็นตัวแสดงทางการเมืองภายในของไทยมีบทบาทด้านการต่างประเทศไม่มากนัก โดยในช่วงพุทธทศวรรษ 2500 ถึง 2510 รัฐสภามีหน้าที่เป็นเพียงสภาว่าง

⁹⁹ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 119-120.

¹⁰⁰ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 120-121.

รัฐธรรมนูญแต่เพียงประการเดียว แต่รัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งในช่วง พ.ศ. 2512 นั้นกลับมีบทบาททางด้านการต่างประเทศบางประการ ผ่านรูปแบบที่สมาชิกรัฐสภาได้เสนอข้อเรียกร้องให้รัฐบาลมีนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระมากยิ่งขึ้น และลดความ “นิยมอเมริกัน” ลง การที่รัฐสภาให้ความสนใจอย่างจำกัดในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ อาจเป็นเพราะการแต่งตั้งประธานคณะกรรมการด้านการต่างประเทศไม่มีการแข่งขันกัน และยังเป็นตำแหน่งที่เป็นที่ต้องการน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับคณะกรรมการในด้านอื่นๆ และยังไม่มีการอนุญาตให้มีการถกเถียงกันในประเด็นด้านการต่างประเทศ เนื่องจากฝ่ายบริหารเชื่อว่าประเด็นด้านการต่างประเทศเป็นบทบาทหน้าที่ของตน และยังไม่อนุญาตให้คณะกรรมการด้านการต่างประเทศเข้าพบอีกด้วย ยกเว้นเพียงประการเดียวคือการที่นายกรัฐมนตรีอำนวยความสะดวกแก่คณะกรรมการด้านการต่างประเทศในการเดินทางเยือนเวียดนามใต้เท่านั้น และคณะกรรมการฯ จะต้องรายงานผลการเยือนต่อนายกรัฐมนตรีโดยตรง

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ มีรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้ง และรัฐสภาให้ความสนใจในกิจการต่างประเทศมากขึ้น จนถึงระดับที่ทำให้ความสนใจต่อความผันผวนทางการเมืองที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอินโดจีน นอกจากนี้ หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2518 และ พ.ศ. 2519 ตำแหน่งประธานคณะกรรมการด้านการต่างประเทศก็เป็นตำแหน่งที่มาจากการเลือกตั้ง และคณะกรรมการเองก็ยังมีบทบาทที่สำคัญในการจับตามองเหตุการณ์ระหว่างประเทศด้วย แต่ความกระตือรือร้นเช่นนี้ก็มิได้หมายความว่ามีความสอดคล้องกับฝ่ายบริหาร โดยปกติแล้ว รัฐสภา (หากไม่นับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นอนุรักษนิยมกลุ่มขวา) ก็มิได้มีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากนโยบายของรัฐบาลเท่าใดนัก สำหรับบทบาทของคณะกรรมการด้านการต่างประเทศในช่วง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2519 นี้ คือการเดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ก่อนการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับจีน และก่อนที่นายพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจะเดินทางไปเยือนลาวอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2519 โดยมีกรรมการด้านการต่างประเทศร่วมเดินทางไปด้วย นอกจากนี้ การที่รัฐสภาให้การสนับสนุนการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล ก็อาจส่งผลสืบเนื่องไปถึงการได้รับการสนับสนุนทางนโยบายจากประชาชนได้ในอีกทางหนึ่งด้วย¹⁰¹

11. ที่ปรึกษาด้านนโยบายต่างประเทศ

การแต่งตั้งบุคคลเป็นที่ปรึกษามีหน้าที่รับผิดชอบพิเศษของไทยในสมัยสงครามเย็นเกิดขึ้นเพียงไม่กี่ครั้งเท่านั้น เช่น การแต่งตั้งพจน์ สารสิน เป็นที่ปรึกษาทั่วไปในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร หลังจากการจัดตั้งรัฐบาลในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2515 และได้เข้ามารับผิดชอบกิจการด้านการต่างประเทศในหลายๆ ด้าน รวมไปถึงการเป็นผู้แทนประเทศไทยในที่ประชุมใหญ่แห่งสมัชชา

¹⁰¹ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 122-123.

สหประชาชาติด้วย หรือใน พ.ศ. 2517 ที่พันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาด้านการต่างประเทศในรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ และมีภาพลักษณ์ที่สาธารณชนมองว่าท่านมีฐานะไม่ต่างจาก “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ” อย่างไรก็ตาม โดยปกติแล้ว ตำแหน่งที่ปรึกษาเป็นตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับความชอบธรรมในการดำเนินการของรัฐบาลมากกว่าการแต่งตั้งเพื่อเป็น “ที่ปรึกษา” จริงๆ อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างของการแต่งตั้งถนัด คอมันตร์ และพจน์ สารสิน ตามที่ยกตัวอย่างไปข้างต้นนั้น ไม่ได้มีหลักฐานชัดเจนว่าได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศหรือไม่¹⁰²

12. กระทรวงมหาดไทย

ในสมัยสงครามเย็น กระทรวงมหาดไทยนอกจากจะมีหน้าที่รับผิดชอบหลักด้านความมั่นคงภายในแล้ว ยังได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการด้านการต่างประเทศด้วย โดยที่หน่วยราชการบางส่วนภายใต้กระทรวงมหาดไทยมีหน้าที่ในการดูแลรักษาความสงบและปกป้องอธิปไตยของรัฐ ไม่ว่าจะเป็น ตำรวจตระเวนชายแดน ตำรวจภูธร และส่วนราชการระดับภูมิภาคอื่นๆ ภายใต้สังกัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทยมีส่วนราชการด้านกิจการต่างประเทศไว้สำหรับปฏิบัติการกิจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจการด้านการต่างประเทศ แต่ถึงกระนั้น หากกล่าวในแง่ของการกำหนดนโยบายต่างประเทศแล้ว กระทรวงมหาดไทยก็ยังมีบทบาทในเรื่องนี้ไม่มากนัก นั่นคือการวิเคราะห์ข่าวต่างประเทศ ดังที่ปรากฏในวารสารรายสัปดาห์คือ “สารประชาชน” แต่ในทางกลับกัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่อาจนับได้ว่ามีความสำคัญรองลงมาจากนายกรัฐมนตรี ก็มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศเป็นอย่างมากผ่านการนำเสนอประเด็นทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้อพยพ หรือประเด็นด้านความขัดแย้งทางชายแดน ดังจะเห็นได้ชัดเจนในสมัยที่จอมพลประภาส จารุเสถียร ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่ควบตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรองผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกด้วย การที่จอมพลประภาสดำรงตำแหน่งสำคัญทั้งทางทหารและพลเรือนดังที่กล่าวไปแล้วนี้ ส่งผลให้จอมพลประภาสสามารถเข้ามามีบทบาททางด้านการต่างประเทศได้¹⁰³

13. มติมหาชน

มติมหาชน (public opinion) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สำหรับทางอ้อมนั้น ผู้ตัดสินใจนโยบายย่อมได้รับอิทธิพลจากมโนทัศน์ร่วมกันของประชาชนในประเทศ รวมไปถึงฐานะของรัฐไทยในประชาคมระหว่างประเทศด้วย ทั้งนี้ มติมหาชนได้เข้ามามีอิทธิพลต่อผู้ตัดสินใจนโยบายผ่านตัวแสดงที่เป็นทางการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐสภา พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ และสื่อมวลชน หรือการแสดงออกด้วยการเดินขบวนหรือการ

¹⁰² Ibid., p. 122-123.

¹⁰³ Ibid.

ประท้วง เราอาจเห็นบทบาทของมติมหาชนได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การที่โฆษกพรรคการเมืองได้ออกมากล่าวถึงประเด็นทางการต่างประเทศบางประเด็นในบางโอกาส การที่กลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มธุรกิจ เช่น กลุ่มธนาคารต้องการนโยบายต่างประเทศที่มีลักษณะ “นิยมตะวันตก” อันจะช่วยกระตุ้นความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศทุนนิยม-เสรีนิยม หรือนักวิชาการทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้แสดงบทบาทของตนผ่านการเขียนบทความทางวิชาการหรือหนังสือ หรือการที่นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านกิจการด้านการต่างประเทศเช่นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นมีลูกศิษย์บางส่วนเป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศที่อาจมีบทบาทเป็น “สื่อกลาง” เชื่อมต่อระหว่างนักวิชาการกับกระทรวงการต่างประเทศได้¹⁰⁴

นอกจากนี้ นักวิชาการมหาวิทยาลัยที่รับงานสอนในสถาบันการศึกษาของทหาร แต่ก็ไม่อาจที่จะเข้าไปมีอิทธิพลหรือโน้มน้าวให้นักศึกษาในสถาบันเหล่านี้มีทัศนคติทางการต่างประเทศที่เป็นไปตามแนวทางของบรรดานักวิชาการเหล่านั้นได้ และรัฐบาลได้เชิญนักวิชาการไปให้ข้อคิดเห็นหรือคำแนะนำต่างๆ เพียงไม่กี่ครั้งเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ก่อนการรัฐประหารในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ได้มีการเชิญ ดร. เขียน อีระวิทย์ มาให้คำแนะนำเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และต่อมาในช่วงกลางปี พ.ศ. 2518 ก่อนที่จะมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนเพียงเล็กน้อย กระทรวงการต่างประเทศได้เชิญ ดร. เขียน อีระวิทย์ และคณาจารย์จากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อสนทนาเกี่ยวกับการดำเนินการสถาปนาความสัมพันธ์ดังกล่าว¹⁰⁵

อาจกล่าวได้ว่าในสมัยสงครามเย็นนั้น บทบาทของนักวิชาการไทยในการกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้นมีอยู่อย่างจำกัด ด้วยเหตุผลต่างๆ ดังต่อไปนี้¹⁰⁶

1) บุคคลและหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายในระดับต่างๆ อาจไม่ทราบมาก่อนว่าพวกเขามีความต้องการความเชี่ยวชาญพิเศษจนกระทั่งเมื่อเกิดปัญหาขึ้น แต่ในระหว่างที่ปัญหายังไม่เกิดขึ้นนั้น ต่างฝ่ายต่างก็ทำงานในหน้าที่ของตนเองไปด้วยความเข้าใจไปว่าหน่วยงานของตนมีผู้เชี่ยวชาญอยู่แล้ว โดยธรรมเนียมแล้ว นักวิชาการไทยจะไม่เสนอตัวหรือแสดงถึงความเชี่ยวชาญของตนเองในเรื่องที่จะเป็นประโยชน์แก่หน่วยราชการ

2) เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ผู้มีส่วนในการกำหนดนโยบายก็จะเห็นว่าหน่วยงานของตนขาดผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่เป็นปัญหานั้นๆ และมักจะดำเนินการในรูปแบบต่างๆ เช่น การติดต่อผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศ ซึ่งไม่ทำให้หน่วยงานของตนรู้สึกเสียหน้า แต่มีปัญหา คือ

¹⁰⁴ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 126.

¹⁰⁵ Ibid., p. 127.

¹⁰⁶ สมพงษ์ ชูมาก, “การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, *5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ*, หน้า 25.

ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศทราบแต่ผลประโยชน์ของประเทศตน แต่ขาดความสนใจผลประโยชน์ของไทย หรือการติดต่อผู้ที่เป็นที่ไว้วางใจ หรือสนิทสนมกันในทางส่วนตัวในแวดวงวิชาการ ประเด็นนี้มีปัญหาในตัวเอง คือ อาจไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นจริง หรือการตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้น โดยใช้บุคคลที่มีตำแหน่งและความรับผิดชอบสูงในแวดวงวิชาการร่วมกับผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แต่จุดด้อยของการตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ คือ การได้บุคคลที่มีงานบริหารอยู่มากแล้วไปสมทบกับบุคคลอื่นๆ ที่มีลักษณะเดียวกัน โดยนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานบริหารหลายๆ หรือมีประสบการณ์ในด้านการบริหารมาเป็นระยะเวลาานาน จะมีความเชี่ยวชาญในด้านการใช้ดุลยพินิจ แต่มีจุดอ่อนในด้านข้อมูลและหลักวิชาการที่ทันสมัย

3) นักวิชาการไม่มีความเหมาะสมที่จะเป็นผู้กำหนดนโยบายตามสภาพที่เป็นอยู่ เนื่องจากแต่ละฝ่ายต่างก็ทำงานในแวดวงของตน นักวิชาการไม่ค่อยทราบปัญหาของประเทศไทยนั้นมีทางเลือกอย่างไรบ้าง ด้วยความที่ปัจจัยหลักของการกำหนดนโยบายคือการมีข้อมูลที่มากเพียงพอที่จะแยกแยะทางเลือกต่างๆ และเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของประชาชนมากที่สุดตามสภาพความเป็นจริงในขณะนั้น ทั้งนี้ ถ้านักวิชาการไม่ทราบถึงสภาพความเป็นจริงบางประการหรืออาจเป็นความลับ นักวิชาการก็ไม่สามารถตัดสินใจถูกต้องตามข้อเท็จจริง

ดังนั้น บทบาทของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศในช่วงสงครามเย็นมักเป็นบทบาททางอ้อม ที่เห็นได้ชัดเจน คือ การทำวิจัย การเขียนบทความ บทสัมภาษณ์ การอภิปราย หรือการบรรยายสาธารณะ เป็นต้น

การแสดงออกของมติมหาชนที่มีต่อกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศอีกประการหนึ่ง คือ การเดินขบวน หากพิจารณาว่าการแสดงออกเช่นนี้เกิดขึ้นในประเทศไทยภายใต้บริบทของสงครามเย็นแล้วอาจนับได้ว่าไม่ใช่เรื่องธรรมดา เหตุการณ์ที่อาจถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์แรกๆ ของการเดินขบวนเพื่อเรียกร้องในประเด็นนโยบายต่างประเทศเกิดขึ้นในเดือนกันยายน พ.ศ. 2501 เมื่อกลุ่มคนที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในการต่อต้านสมเด็จพระนโรดม สีหนุ แห่งกัมพูชา ได้เดินขบวนไปยังสถานเอกอัครราชทูตกัมพูชาประจำประเทศไทย หรือใน พ.ศ. 2506 ที่มีการเดินขบวนคัดค้านนโยบายต่อต้านพระพุทธศาสนาของรัฐบาลโงดิงห์เดียมแห่งเวียดนามใต้ และการเดินขบวนประท้วงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการต่างประเทศนี้ได้เว้นว่างมาจนถึงรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2515 ที่มีขบวนนิสิตนักศึกษาเดินขบวนต่อต้านญี่ปุ่น ล่วงมาจนถึงช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่ขบวนนิสิตนักศึกษาเดินขบวนต่อต้านการคงอยู่ของฐานทัพสหรัฐฯ ในไทย และต่อต้านนโยบายของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเดินขบวนเรียกร้องของนิสิตนักศึกษาดังที่ได้กล่าวไปแล้วเช่นนี้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยในขณะนั้น แต่ฝ่ายกองทัพกลับมองปรากฏการณ์ดังกล่าวด้วยความไม่สบายใจ ทั้งนี้ การเดินขบวนต่อต้านสหรัฐฯ ของขบวนนิสิต

นักศึกษาได้กลายเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลสามารถดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระจากสหรัฐฯ¹⁰⁷

มติมหาชน รวมทั้งสื่อมวลชนก็ยังมีบทบาทเกี่ยวกับประเด็นนโยบายต่างประเทศในหลายๆ ด้าน โดยสถานีวิทยุและโทรทัศน์หลายแห่งที่อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐบาลและกองทัพ ซึ่งแน่นอนว่าสื่อเหล่านี้ต่างก็มีบทบาทในการสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล รายการทางด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการต่างประเทศนั้นก็ดำเนินการโดยกรมประชาสัมพันธ์ ที่สนับสนุนความดำริริเริ่มของรัฐบาลทุกประการในแง่ของการดำเนินนโยบายต่างประเทศ แต่สิ่งที่ปรากฏในประวัติศาสตร์การเมืองไทยในช่วงสงครามเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ กลับเกิดปรากฏการณ์ที่สื่อมวลชนภายใต้การกำกับดูแลของกองทัพได้ออกมาโจมตีนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลที่จะสร้างสัมพันธภาพฉันมิตรกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ พร้อมทั้งเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวมากขึ้น¹⁰⁸

สื่อมวลชนอีกประเภทหนึ่งของไทยที่สนใจประเด็นนโยบายต่างประเทศในสมัยสงครามเย็น นั่นคือ หนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษอันเป็นที่เป็นที่นิยมของชนชั้นนำทางการเมือง ทั้งนี้ ก่อน พ.ศ. 2516 หนังสือพิมพ์ของไทยส่วนมากถูกควบคุมโดยผลประโยชน์ของกลุ่มอนุรักษ์นิยมทั้งในทางการเมืองและผลประโยชน์อื่นๆ ที่ไม่ใช่ทางการเมือง โดยทัศนคติของกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่มีต่อปรากฏการณ์ระหว่างประเทศนั้นเป็นไปในทิศทางที่หวาดกลัวและต่อต้านคอมมิวนิสต์เสียยิ่งไปกว่ารัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรัฐบาลไทยในขณะนั้นก็มีทัศนคติที่มองคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคาม ดังที่จะเห็นได้จากถ้อยแถลงของรัฐบาลในประเด็นภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ตลอดพุทธทศวรรษ 2500 ถึง 2510 ดังนั้นจึงไม่เป็นที่น่าประหลาดใจแต่อย่างใดว่าบรรดาหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ จึงมีท่าทีในการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นอย่างมาก และพยายามกระตุ้นรัฐบาลให้ดำเนินนโยบายต่างประเทศไปในแนวทางดังกล่าว¹⁰⁹

เราไม่อาจประเมินได้ว่ารัฐบาลไทยต้องดำเนินการไปถึงระดับใดในการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศ แต่ก็เห็นได้ชัดเจนถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระตุ้นความรู้สึกในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และรัฐบาลยังเป็นผู้ให้รายละเอียดแก่ผู้อ่านชาวอาวุโสของหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ คือ นายเทห์ จงคดีกิจ ส่วนบทความส่วนหน้าของหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ และหนังสือพิมพ์เนชั่น ได้กลายเป็นเครื่องมือที่รวดเร็วและทรงประสิทธิภาพยิ่งในการกระตุ้นความสนใจจากทั้งสื่อต่างประเทศและจากสถานทูตต่างๆ ในประเทศไทย¹¹⁰

¹⁰⁷ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 127.

¹⁰⁸ Ibid., p. 127.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid., p. 128.

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ผ่านไปแล้ว สถานการณ์ทางการเมืองในไทยเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก ประการหนึ่งก็คือการถือกำเนิดขึ้นของหนังสือพิมพ์ฝ่ายซ้ายและฝ่ายก้าวหน้า และสื่อมวลชนเหล่านี้สามารถวิพากษ์วิจารณ์รูปแบบการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่นิยมอเมริกันมากเกินไปจนไม่มีอิสระ และไม่เป็นตัวของตัวเองในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ รวมทั้งยังเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระ และปรับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์อีกด้วย ทั้งนี้ นักหนังสือพิมพ์ชั้นนำคนหนึ่ง คือ พันศักดิ์ วิญญูรัตน์ ซึ่งในขณะนั้นเป็นบรรณาธิการวารสาร “จตุรัส” ได้เดินทางไปเยือนประเทศเวียดนามเหนือใน พ.ศ. 2517 และฝ่ายเวียดนามได้แสดงออกถึงความตั้งใจในการเจรจากับไทยก่อนที่จะมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการ ทั้งนี้ พันศักดิ์ วิญญูรัตน์ เป็นหนึ่งใน “ช่องทาง” อันทรงประสิทธิภาพยิ่งที่รัฐบาลไทยนำมาใช้ในการติดต่อสัมพันธ์กับเวียดนาม และใช้ความพยายามในหลายๆ ด้านทั้งการเขียนบทความและการใช้วิธีการทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามเหนือกับไทย ซึ่งส่งผลดีต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลดีต่อกระบวนการปรับนโยบายต่างประเทศให้เหมาะสมแก่สถานการณ์¹¹¹

อย่างไรก็ตาม การปรับนโยบายต่างประเทศข้างต้น ได้รับแรงต่อต้านจากหนังสือพิมพ์ฝ่ายอนุรักษ์นิยมและฝ่ายขวา ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ดาวสยาม ที่โจมตีการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลว่าเป็นนโยบายที่ต่อต้านสหรัฐฯ และนิยมคอมมิวนิสต์ ส่วนหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ก็ตีพิมพ์บทความที่ผู้สังเกตการณ์หลายคนตั้งข้อสังเกตว่าเป็นบทความที่ได้รับการสนับสนุนจาก CIA โดยบทความนี้กล่าวหาว่าเวียดนามมีแผนการที่จะบุกยึดครองไทย เป็นต้น แต่ถึงกระนั้น แม้ว่าบทความเหล่านี้อาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลบ้าง แต่ก็ไม่ได้มีอิทธิพลอะไรมากไปกว่าการที่สื่อมวลชนมีความเห็นที่ตรงข้ามกับรัฐบาลเท่านั้น¹¹²

นอกจากหนังสือพิมพ์แล้ว สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งนั่นคือ สิ่งพิมพ์ในสถาบันการศึกษา โดยฉบับที่สำคัญ เช่น สังคมศาสตร์ปริทัศน์ โดยในช่วงแรกนั้น สังคมศาสตร์ปริทัศน์เป็นวารสารแนวเสรีนิยมเชิงวิพากษ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและวรรณกรรมต่างๆ แต่เมื่อถึงช่วงกลางพุทธทศวรรษ 2500 เริ่มเปลี่ยนแปลงเนื้อหาไปสู่เรื่องของรัฐบาลและสภาพสังคมในประเทศเพื่อนบ้าน และได้ขยายเนื้อหาไปสู่เรื่องประเด็นปัญหาในนโยบายต่างประเทศของไทย ส่วนวารสารริวิวนั้นมีความนำสมัยกว่าบรรดาหนังสือพิมพ์ฝ่ายซ้ายหลายๆ ฉบับในแง่ที่ชี้ให้เห็นถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มากจนเกินไป และกระตุ้นให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ นับได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการวิพากษ์สังคมการเมืองไทยที่กว้างขวางมากยิ่งขึ้นก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และยังเป็นการแผ้ว

¹¹¹ Neil John Funston, *Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War*, p. 128, 263-264.

¹¹² *Ibid.*, p. 128-129.

ถางทางไปสู่บรรยากาศแห่งการแลกเปลี่ยนถกเถียงในช่วงพุทธทศวรรษ 2510 ก่อนที่หนังสือพิมพ์ฝ่ายซ้ายใหม่ๆ จะก้าวขึ้นมามีบทบาทในเวลาต่อมา

ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ เป็นต้นไปจนถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เป็นช่วงที่มติมหาชนมีบทบาททางด้านนโยบายต่างประเทศในระดับสูง แม้ว่าจะไม่ใช่บทบาทในทางตรงก็ตาม โดยอยู่ในรูปแบบการเดินขบวนเรียกร้อง การประท้วง การแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ของนักวิชาการ และนักหนังสือพิมพ์ หรือแม้แต่ประชาชนทั่วไปเองก็ให้ความสนใจและแสดงความคิดเห็นของตนต่อท่าทีของประเทศไทยในการดำเนินนโยบายต่างประเทศมากยิ่งขึ้น¹¹³

2.3 ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม (Countermovement) ของอนุรักษนิยมไทย

จากข้อ 2.2 ที่กล่าวถึงทฤษฎี Neoclassical Realism ที่เน้นศึกษาถึงบทบาทของตัวแสดงทางการเมืองภายในที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ รวมไปถึงการยกตัวอย่างตัวแสดงและบทบาทของตัวแสดงทางการเมืองของไทยประเภทต่างๆ ที่มีต่อกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ กอปรกับวัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ การศึกษาบทบาทของกลุ่มอนุรักษนิยมในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521 โดยมีสมมติฐานของวิทยานิพนธ์ คือ ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองภายในอันเกิดขึ้นจากการขยายตัวของพลังฝ่ายขวาขึ้นมาต่อต้านขบวนการนักศึกษาและขบวนการเคลื่อนไหวอื่นจำนวนมากในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคหลังการประกาศถอนตัวของสหรัฐฯ ออกจากเวียดนาม ทำให้รัฐอนุรักษนิยมไทยต้องหาทางเลือกใหม่สำหรับการรักษาระบอบที่จะนำเสถียรภาพและความมั่นคงกลับคืนมา และตัดสินใจเลือกแนวทางการปรับนโยบายที่แตกต่างจากข้อเรียกร้องของขบวนการฝ่ายขวา พลังฝ่ายขวาก็มีผลในฐานะเป็นปัจจัยสร้างเงื่อนไขแรงจูงใจเสถียรภาพภายใน และสันคลอนฐานะของรัฐบาลได้ แต่ไม่ได้มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ

ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2519 การเมืองภายในของไทยมีความขัดแย้งในเชิงอุดมการณ์ มีการแบ่งขั้วอุดมการณ์ทางการเมือง (political polarization) และในขณะเดียวกันสถานการณ์ของการเมืองไทยหลัง 14 ตุลาฯ ยังเป็นการเมืองที่เปิดพื้นที่ให้ตัวแสดงทางการเมือง (political actor) ใหม่ๆ ได้เข้ามามีบทบาท กอปรกับสภาพปัญหาสังคมที่ถูกบดบังด้วยม่านหมอกของสงครามเย็นและสงครามเวียดนามมาก่อนหน้านี้ ได้ถูกเปิดเผยออกมามากขึ้น และในขณะเดียวกันจากสภาพทางสังคมการเมืองที่มีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้นเช่นนี้เอง ส่งผลให้อุดมการณ์ทางการเมืองที่เคยถูกปิดกั้นในช่วงรัฐบาลเผด็จการทหารก่อนเหตุการณ์ 14

¹¹³ จุลชีพ ชินวรรณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์ บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษ การต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), 129.

ตุลาฯ ได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการนิสิตนักศึกษาที่นับว่าเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่มีความสำคัญในช่วงเวลาระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ

อุดมการณ์ทางการเมืองที่เคยถูกปิดกั้น และขบวนการนิสิตนักศึกษาให้ความสนใจศึกษา นั่นคือ อุดมการณ์ทางการเมืองฝ่ายซ้าย หรือแนวทางแบบสังคมนิยม และขบวนการนิสิตศึกษาก็ไม่ได้แต่เพียงสนใจศึกษาเท่านั้น แต่ยังรับเอาอุดมการณ์ทางการเมืองฝ่ายซ้ายมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น และยังมีแนวโน้มที่ขบวนการนิสิตศึกษาจะนำไปใช้เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาสังคมอีกด้วย สิ่งที่เกิดขึ้นคู่ขนานไปกับการเติบโตของขบวนการนิสิตนักศึกษา นั่นคือ สถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป การที่สหรัฐฯ ไม่ประสบความสำเร็จกับสงครามเวียดนาม และส่งสัญญาณหลายประการที่แสดงให้เห็นว่าสหรัฐฯ กำลังถอยออกจากสมรภูมิสงคราม ไม่ว่าจะเป็นการที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันแห่งสหรัฐฯ ประกาศ “หลักนิยมนิกสัน” (Nixon Doctrine) ที่จะโอนภาระการสงครามให้เป็นเรื่องของชาวเวียดนามเอง (Vietnamization) และเมื่อสหรัฐฯ กำลังจะถอนตัวออกจากสงครามเวียดนามในเร็ววันแล้ว ก็สร้างความหวั่นใจให้กับชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมของไทยว่า พรรคคอมมิวนิสต์ในกลุ่มประเทศอินโดจีนจะขยายตัว และเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ในกลุ่มประเทศอินโดจีนสามารถเอาชนะรัฐบาลนิยมตะวันตก และขึ้นครองอำนาจจัดตั้งรัฐบาลได้เป็นผลสำเร็จนั้น ได้สร้างความวิตกกังวลแก่ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมของไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองในลาวที่เกิดการล้มล้างสถาบันกษัตริย์ ได้สร้างความสั่นสะเทือนแก่ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมของไทยเป็นอย่างยิ่งว่าการขยายตัวของคอมมิวนิสต์คงจะเข้ามาถึงไทยในไม่ช้า และไทยอาจต้องกลายเป็น “โดมิโนตัวที่ 4” ไปในที่สุด

ด้วยเงื่อนไขทางการเมืองภายในที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ขบวนการนิสิตศึกษากลายเป็นตัวแสดงที่ถูกจัดอยู่ในประเภท “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม” (social movement) ที่มีบทบาทอย่างสูง และมีแนวโน้มว่าจะประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวด้วยแนวคิดสังคมนิยมอีกด้วย ทั้งนี้ Tarrow ได้ให้คำนิยามของคำว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ว่าประกอบไปด้วยความท้าทายแบบรวมหมู่โดยกลุ่มบุคคล โดยมีพื้นฐานจากวัตถุประสงค์เดียวกันและจากความเป็นปึกแผ่นทางสังคม (social solidarity) ในการธำรงไว้ซึ่งปฏิสัมพันธ์กับชนชั้นนำ (elites) ฝ่ายตรงข้าม (opponents) และอำนาจรัฐ (authorities)¹¹⁴ ส่วนขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม (countermovements) หมายถึงขบวนการเคลื่อนไหวที่ดำเนินการตรงกันข้ามกับขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น¹¹⁵

ส่วน David S. Meyer และ Suzanne Staggenborg ได้ใช้คำนิยามของ Tarrow ในการนิยามขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าหมายถึง “ขบวนการทางสังคมประกอบไปด้วยพฤติกรรมที่

¹¹⁴ Sidney G. Tarrow, *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics* (New York: Cambridge University Press, 2011), 9.

¹¹⁵ Meyer and Staggenborg, 1631.

ทายรวมหมู่ (collective challenge) โดยประชาชนภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน โดยมีปฏิสัมพันธ์
 อย่างเป็นทางการอันหนึ่งอันเดียวกันต่อกลุ่มชนชั้นนำ ฝ่ายตรงข้าม รวมทั้งต่ออำนาจรัฐ”¹¹⁶

นอกจากนี้ Clarence Y. H. Lo ยังได้รวบรวมคำนิยามของขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหว
 ทางสังคมว่าเป็น “ขบวนการปฏิกริยาในฐานะที่เป็นกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านชนชั้นนำหรือกลุ่มอื่นๆ...
 ขบวนการที่ไม่เพียงแต่ต่อต้านกลุ่มอื่นเท่านั้น แต่ยังต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย”¹¹⁷

จากนิยามข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณากับปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจริงใน
 ประวัติศาสตร์การเมืองไทย เราจะเห็นได้ว่า การเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษาส่งผลให้ชนชั้นนำ
 อนุรักษ์นิยม และอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวา ที่นอกจากจะหว่นวิตกกับภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์จาก
 ภายนอกประเทศแล้ว ยังหว่นวิตกกับแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ที่อาจจะ
 เกิดขึ้นโดยบทบาทของขบวนการนิสิตนักศึกษา อันจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์และสถานะของชนชั้น
 นำได้ต่อไป ดังเช่นที่ David S. Meyer และ Suzanne Staggenborg อธิบายไว้ว่าเมื่อขบวนการ
 เคลื่อนไหวทางสังคมเริ่มส่งสัญญาณของความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการผลักดันประเด็นของตนให้
 กลายเป็นประเด็นสาธารณะ หรือด้วยการผลักดันนโยบายสาธารณะแล้ว ก็จะกลายเป็นแรงกระตุ้นให้
 เกิดขบวนการต่อต้าน (countermovement) ขึ้น และเมื่อใดก็ตามที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม
 ประสบความสำเร็จและก่อให้เกิดแนวโน้มที่จะมีขบวนการต่อต้านขึ้นมาแล้วนั้น ขบวนการเคลื่อนไหว
 ทางสังคมที่ไม่ประสบความสำเร็จในเชิงนโยบายหรือในการทำให้วาระประเด็นเป็นที่สนใจของสังคม ก็
 จะสร้างขบวนการต่อต้านขึ้นมาเช่นกัน¹¹⁸ และในขณะเดียวกัน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอาจ
 ก่อให้เกิดผลสะท้อนจนส่งผลให้กลุ่มการเมืองอื่นๆ ต้องหันมาลอกเลียนแบบยุทธวิธีการเคลื่อนไหว
 ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นๆ¹¹⁹ ทั้งนี้ รูปแบบที่นำมาใช้ในการตอบโต้กับขบวนการ
 เคลื่อนไหวทางสังคมนั้นเกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบ เช่น การจัดตั้งเป็นหน่วยงานภาคเอกชนหรือ
 หน่วยงานภาครัฐขึ้นมาตอบโต้¹²⁰

นอกจากคำอธิบายของนักวิชาการตะวันตกแล้ว คำอธิบายของนักวิชาการไทยในเรื่องของ
 ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมในกรณีศึกษาของไทยในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ยังได้

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Clarence Y. H. Lo, "Counter-movements and Conservative Movements in the Contemporary U.S.," *Annual Review of Sociology* 8 (1982): 118.

¹¹⁸ David S. Meyer and Suzanne Staggenborg, "Movements, Counter-movements, and the Structure of Political Opportunity," *ibid.*: 1635-1636.

¹¹⁹ Mayer N. Zald and Bert Useem, "Movement and Counter-movement Interaction: Mobilization, Tactics and State Intervention," in *Social Movements in an Organizational Society* ed. Zald and McCarthy (New Brunswick and Oxford: Transaction Books, 1987), 247-48.

¹²⁰ Kenneth T. Andrews, "Movement-Counter-movement Dynamics and the Emergence of New Institutions: The Case of 'White Flight' Schools in Mississippi," *Social Force*, 80, no. 3 (March 2002): 911-36.

อธิบายถึงการดำเนินการขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าสามารถใช้วิธีการต่างๆ เพื่อปราบปราม แยกสลาย สกัดกั้น หรือบรรเทาผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้โดยไม่ต้องใช้รูปแบบการระดมมวลชนเช่นที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกระทำ ทั้งนี้ การก่อตัวของขบวนการต่อต้านของฝ่ายขวาไทยยังเป็นผลมาจากปัจจัย 2 ประการ ได้แก่ 1) กฎกติกาทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้ระบอบประชาธิปไตย 2) การที่ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยม และอนุรักษ์นิยมฝ่ายขวาของไทยในสมัยนั้นไม่อาจใช้วิธีการอื่นเพื่อปราบปรามขบวนการนิสิตนักศึกษาอันเนื่องมาจากข้อ 1) ข้างต้น นั่นคือการที่สภาวะการณ์ทางการเมืองของไทยในยุคหลัง 14 ตุลาฯ มีลักษณะ “ประชาธิปไตยเบ่งบาน” ดังนั้น ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยม และอนุรักษ์นิยมฝ่ายขวา รวมไปถึงกองทัพไทยจึงไม่สามารถใช้การรัฐประหารเพื่อขัดขวางขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีแนวทางการดำเนินการตามแบบสังคมนิยมได้อีก ดังนั้น สิ่งที่ตอบโจทย์คือการสร้างขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมฝ่ายขวาขึ้นเพื่อตอบโต้กับ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม” (ในที่นี้คือขบวนการนิสิตนักศึกษา)¹²¹

ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมของอนุรักษ์นิยมไทย หรือของฝ่ายขวาไทยนั้นประสบความสำเร็จได้จากปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ 1) การจัดองค์กร และการสร้างกรอบกำกับความคิดและการกระทำที่มีประสิทธิภาพ 2) ความแตกแยกของฝ่ายผู้มีอำนาจ 3) ความวางเฉยของรัฐต่อการใช้ความรุนแรงของฝ่ายขวา ทั้งนี้ ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมของไทยประสบความสำเร็จในการนำโครงสร้างองค์กรของฝ่ายตรงข้ามมาใช้ เช่น การที่นวพลและลูกเสือชาวบ้านใช้โครงสร้างการจัดตั้งคูขนานไปกับโครงสร้างองค์กรของฝ่ายซ้าย การที่กระหิงแดงเลียนแบบการจัดตั้งองค์กรของขบวนการนิสิตนักศึกษา สิ่งก็ตามมาก็คือขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมของอนุรักษ์นิยม และอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวา ประสบความสำเร็จในการเพิ่มจำนวนสมาชิก ได้รับการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรเป็นจำนวนมาก มีศักยภาพในการแข่งขันทางการเมืองในพื้นที่เดียวกับที่ขบวนการฝ่ายซ้ายเคลื่อนไหว และด้วยความที่ขบวนการฝ่ายขวานี้ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายหลวมๆ คล้ายกับขบวนการฝ่ายซ้าย และยังประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวอีกด้วย¹²²

นอกจากนี้ แนวโน้มที่ฝ่ายตรงข้ามการเคลื่อนไหวทางสังคมจะนำรูปแบบของขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีอยู่แล้วมาใช้ นั้น มีความสัมพันธ์โดยตรงกับศักยภาพของฝ่ายตรงข้ามขบวนการเคลื่อนไหวนั้นๆ ในการชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับความแตกต่างของค่านิยมที่กว้างขวางในสังคม¹²³ ทั้งนี้ อนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวาของไทยประสบความสำเร็จในประเด็นที่มีการเคลื่อนไหวในลักษณะครอบคลุมกว้างขวาง และยังสอดคล้องกับความเชื่อและค่านิยม

¹²¹ ประจักษ์ ก้องกีรติ, “ขบวนการต่อต้านในระยะเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย: ขบวนการฝ่ายขวาไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ,” *ฟ้าเดียวกัน*, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2551), 92-93.

¹²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

¹²³ David S. Meyer and Suzanne Staggenborg, “Movements, Countermovements, and the Structure of Political Opportunity,” *ibid.*: 1639.

ตามจารีตไทย และในขณะเดียวกัน ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2519 อันเป็นช่วงที่ บรรยาการการเมืองไทยมีลักษณะเสรีนิยม เกิดการเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย และยังเป็นเวลาทั้งสถาบันทางการเมือง กองทัพ และหน่วยงานด้านความมั่นคงเกิดความแตกแยกภายใน องค์กรอีกด้วย “วิกฤต” เช่นนี้จึงกลายเป็น “โอกาส” แก่ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม ของอนุรักษ์นิยมฝ่ายขวาในการรับผลประโยชน์และทรัพยากรจากผู้มีอำนาจที่แตกแยกเป็นฝักเป็น ฝ่าย และกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมได้รับการสนับสนุน จากประชาชนและมีความเข้มแข็งทางการเมืองมากกว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมฝ่ายซ้าย¹²⁴

ระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2519 ที่ขบวนการนิสิตนักศึกษากลายเป็นตัวแสดง “ขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคม” ที่โดดเด่นขึ้นมา นั้น นอกจากประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ประเด็นด้านนโยบายต่างประเทศก็ยังเป็นสิ่งที่ขบวนการนิสิตนักศึกษาให้ความสนใจเป็นอย่างมากด้วย นับแต่กลาง พ.ศ. 2518 เป็นต้นไปแล้ว การเคลื่อนไหวเรื่องฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทยก็ทวีความ เข้มข้นมากขึ้นดังจะเห็นได้จากคำขวัญของการเคลื่อนไหวมีความชัดเจนในตัวเองที่ว่า “ฐานทัพต้อง ออกไป อธิปไตยจึงสมบูรณ์” กอปรกับรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มีนโยบายที่จะให้สหรัฐฯ ถอนฐานทัพออกจากไทยภายใน 1 ปี ภายใต้สถานการณ์การล่มลง “โดมิโน” ถึง 3 ตัวในอินโดจีน นั้น คือ เวียดนาม กัมพูชา และลาว ที่นำไปสู่การถอนตัวของสหรัฐฯ ออกจากพื้นที่ดังกล่าว¹²⁵ การ เคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษาจึงกลายเป็นความตึงเครียดแก่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมและฝ่ายขวา เพราะสำหรับชนชั้นนำ ผู้นำทหาร ชนชั้นกลาง ตลอดจนรวมถึงกลุ่มอนุรักษ์นิยมต่างๆ การเรียกร้องให้ ฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากไทย ก็คือความพยายามที่จะนำพาประเทศไปสู่การเป็น “โดมิโนตัวที่ 4” นั้นเอง และต่อมาเมื่อขบวนการนิสิตนักศึกษา กรรมกร และชาวนา ประกาศจัดตั้ง “แนวร่วมสาม ประสาน” ใน พ.ศ. 2518 เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคมนั้น ยิ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อแบบ จารีตดั้งเดิม อำนาจทางการเมือง และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชนชั้นนำอนุรักษ์นิยม ส่งผลให้ ฝ่ายหลัง อันประกอบไปด้วยฝ่ายทหาร ข้าราชการ นักธุรกิจ เจ้าของที่ดินส่วนภูมิภาค และชนชั้นนำ อนุรักษ์นิยม มีมโนทัศน์ (perception) ว่าการเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษาและแนวร่วมสาม ประสานนี้จะส่งผลกระทบเป็นอันมากต่อสถานะและผลประโยชน์ของตน การที่ขบวนการนิสิต นักศึกษาเรียกร้องให้สหรัฐฯ ถอนฐานทัพออกไปนั้นจึงสร้างความตื่นตระหนกแก่กลุ่มอนุรักษ์นิยมเป็น อย่างมาก

การที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมฝ่ายซ้ายมีสัญญาณของการประสบความสำเร็จในการ เคลื่อนไหว และสัญญาณดังกล่าวกลายเป็นเครื่องมือคุกคามผลประโยชน์และสถานะเดิมของ อนุรักษ์นิยม กอปรกับการที่ชนชั้นนำและชนชั้นกลางที่เป็นพันธมิตรทางการเมืองแก่กันให้การ

¹²⁴ ประจักษ์ ก้องกีรติ, “ขบวนการต่อต้านในระยะเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย: ขบวนการฝ่ายขวาไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ,” 94-95.

¹²⁵ สุรชาติ บำรุงสุข, “41 ปีแห่งการเคลื่อนไหว (1) ฐานทัพต้องออกไป!” มติชนสุดสัปดาห์ (6-12 ตุลาคม 2560): 52-53.

สนับสนุนแก่ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อต่อต้านขบวนการฝ่ายซ้าย โดยสัญญาความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมฝ่ายซ้ายที่สำคัญคือ การที่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำเนินนโยบายหลายประการในลักษณะก้าวหน้าและสอดคล้องต่อข้อเรียกร้องของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ความสำเร็จดังกล่าวนี้มีลักษณะคุกคามสถานะและผลประโยชน์ของชนชั้นนำอนุรักษ์นิยม พร้อมกับการที่บรรยากาศทางการเมืองของไทยเปลี่ยนแปลงจาก “การเมืองของชนชั้นนำ” มาสู่ “การเมืองของมวลชน”¹²⁶ กอปรกับการที่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่กองทัพเป็นสถาบันที่ได้รับผลกระทบในแง่ลบในเชิงภาพลักษณ์จากเหตุการณ์ดังกล่าว หากเมื่อขบวนการเคลื่อนไหวฝ่ายซ้ายเริ่มเคลื่อนไหวและส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง ทหารกลับไม่สามารถใช้การปราบปรามแบบเดิมต่อขบวนการเช่นนี้ได้อีกต่อไปภายใต้บริบทใหม่ทางการเมือง และกองทัพยังไม่มีเอกภาพอีกด้วยในช่วงนี้ แต่ด้วยระเบียบใหม่ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญนี้เองที่เปิดโอกาสให้ทุกกลุ่มอุดมการณ์สามารถแสดงบทบาทของตนได้ ดังนั้น ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมฝ่ายซ้ายจึงใช้ประโยชน์จากบริบททางการเมืองเช่นนี้ในการต่อต้านขบวนการฝ่ายซ้าย ด้วยวิธีการของฝ่ายซ้าย ผ่านการขับเคลื่อนมวลชนด้วยปฏิบัติการทางการเมืองในภาคประชาสังคม นั่นคือ ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมไทยใช้ประโยชน์จากกติกาทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและบริบทของการเมืองแบบมวลชนเพื่อจัดขบวนการฝ่ายซ้ายในรูปแบบของขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม¹²⁷ ทั้งกลุ่มนวพล กระทั่งแดง และลูกเสือชาวบ้าน จนในที่สุดได้นำไปสู่เหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาฯ และยักร้านมาสู่การรัฐประหารโดยกองทัพในช่วงเย็นวันเดียวกันนั้น และการขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลเผด็จการพลเรือนอนุรักษ์นิยมสุดโต่งที่ครองอำนาจมาถึง พ.ศ. 2520 อันเป็นปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นว่าขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมนั้นได้รับชัยชนะเหนือขบวนการฝ่ายซ้ายในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

2.4 สรุป

“ปัจจัยภายในมีผลต่อการกำหนดวิเทโศบายของรัฐ” คำกล่าวนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนสถานะทางการเมืองภายในของไทยในสมัยสงครามเย็น ทั้งในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่ระบอบการเมืองการปกครองของไทยเป็นแบบเผด็จการทหาร และหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่สถานะทางการเมืองของไทยก้าวเข้าสู่ขั้นตอนของการเปลี่ยนผ่านทางทางการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย เกิดการเปลี่ยนแปลงจากบรรยากาศของระบอบเผด็จการทหารไปสู่ความเป็นเสรีนิยมมากขึ้น ปัจจัยทางการเมืองภายในทั้งสองช่วงเวลาข้างต้นนั้น แม้ว่าจะมีรูปแบบการปกครองที่แตกต่างกัน แต่ตัวแสดงต่างๆ ทั้งทางการเมืองและสังคม ทั้งฝ่ายก้าวหน้า และฝ่ายอนุรักษ์นิยม รวมไปถึงอนุรักษ์นิยมที่เป็นขวา อันรวมไปถึงขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม ต่างก็เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในประเด็นต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

¹²⁶ John Girling, *Thailand: Society and Politics* (Ithaca, New York: : Cornell University Press, , 1981).

¹²⁷ ประจักษ์ ก้องกีรติ, “ขบวนการต่อต้านในระยะเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย: ขบวนการฝ่ายซ้ายไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ,” *ฟ้าเดียวกัน*, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2551): 102.

ซึ่งขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ มโนทัศน์ โลกทัศน์ รวมไปถึงผลประโยชน์ของตัวแสดงแต่ละกลุ่มแต่ละประเภทด้วย ทั้งนี้ ดังที่ได้กล่าวถึงรายละเอียดไปแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าเราสามารถนำกรอบแนวคิดหรือทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ ได้แก่ มโนทัศน์ทางการเมืองแบบซ้าย-ขวา (Political Spectrum) กรอบแนวคิด Neoclassical Realism และแนวคิดเรื่องขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม (countermovement) มาปรับใช้ในการอธิบายถึงบทบาทของตัวแสดงประเภทต่างๆ ภายใต้บริบทการเมืองภายในของไทยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศได้

ทั้งนี้ ตัวแสดงที่เป็นอนุรักษ์นิยมนั้น ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็น “ขบวนการฝ่ายขวา” ที่มีบทบาททางการเมืองเป็นอย่างสูงในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ไปจนถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เช่น กระทิงแดง นวพล ลูกเสือชาวบ้าน ชมรมแม่บ้าน ชมรมวิหตุเสรี หรือกลุ่มอื่นๆ แต่เพียงประเภทเดียวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงบุคคล หรือกลุ่มใดๆ ก็ตาม ที่ผู้วิจัยได้นำเอาลักษณะต่างๆ ทั้งลักษณะที่เป็นสากล และลักษณะเฉพาะของความเป็นอนุรักษ์นิยมไทย มาจัดแบ่งว่าบุคคลหรือกลุ่มใดบ้างที่เข้าข่ายความเป็นอนุรักษ์นิยม ดังที่จะได้กล่าวต่อไปถึงลักษณะของขบวนการอนุรักษ์นิยมไทยในบทที่ 3 แต่ก็มีได้หมายความว่าบุคคลหรือกลุ่มที่ถูกจัดให้มีลักษณะเป็นอนุรักษ์นิยม จะต้องการนโยบายต่างประเทศที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยมเสมอไป ดังที่ผู้วิจัยจะได้อธิบายต่อไปในบทที่ 7

บทที่ 3

ลักษณะของอนุรักษนิยมไทยกับบทบาททางการเมืองของอนุรักษนิยมไทย

จากบทที่ 2 ที่กล่าวถึงลักษณะสากลของอนุรักษนิยม รวมไปถึงขบวนการเคลื่อนไหวของฝ่ายอนุรักษนิยมแล้ว ในบทที่ 3 นี้จะได้กล่าวถึงลักษณะของอนุรักษนิยมไทย อันมีลักษณะร่วมกับสากล และยังมีลักษณะเฉพาะในความเป็นอนุรักษนิยมไทยอีกด้วย ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ลักษณะของอนุรักษนิยมไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

จากลักษณะของแนวคิดอนุรักษนิยมแบบสากลที่ปรากฏในบทที่ 2 เมื่อนำมาเทียบเคียงกับลักษณะของขบวนการอนุรักษนิยมของไทยที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แล้ว นับว่ามีทั้งลักษณะร่วม และลักษณะเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของขบวนการอนุรักษนิยมไทย ดังจะประมวลมาได้ดังต่อไปนี้

3.1.1 ลักษณะทั่วไปของอนุรักษนิยมไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521

- 1) เน้นกฎระเบียบทางสังคม
- 2) รักษากฎระเบียบทางสังคม
- 3) นิยมฝ่ายโลกเสรีประชาธิปไตย
- 4) นิยมสหรัฐอเมริกา
- 5) ต่อต้านคอมมิวนิสต์

3.1.2 ลักษณะเฉพาะของอนุรักษนิยมไทย¹²⁸

- 1) การเชิดชูอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 2) การสนับสนุนบทบาทของกองทัพในการรักษาความมั่นคงของชาติ

¹²⁸ ผู้เขียนได้รับคำแนะนำการจำแนกลักษณะเฉพาะของอนุรักษนิยมไทยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จากรองศาสตราจารย์ ดร. ศุภมิตร ปิติพัฒน์ อาจารย์ประจำภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

3) ท่าทีที่ไม่นิยมการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร

4) อนุรักษ์นิยมไทยจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าเป็นรากฐานสำคัญที่สุดในการจรรโลงความมั่นคงของชาติ การอุปถัมภ์ค้ำจุนศาสนา และการก่อเก็บรักษามรดกทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

5) อนุรักษ์นิยมไทยเข้าใจคำว่า “เสถียรภาพ” ในความหมายว่าสังคมปลอดความวุ่นวายทางการเมืองอันเกิดจากความขัดแย้งและการต่อสู้ขัดแย้งทางอุดมการณ์

6) อนุรักษ์นิยมไทยยอมรับหรือสนับสนุนการใช้มาตรการทางทหารเข้าล้มล้างเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย และเมื่อล้มสำเร็จแล้ว อนุรักษ์นิยมไทยชั้นนำก็จะเป็นผู้เข้ามาออกแบบสถาบันการเมืองให้ใหม่

7) อนุรักษ์นิยมไทยเห็นชอบกับอุดมการณ์ที่รัฐสนับสนุนและความเปลี่ยนแปลงที่นำโดยรัฐ และหากผู้นำหรือผู้วางแผนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้แก่ระบบราชการหรือเทคโนโลยีที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความรู้และหลักการอันมั่นคงที่จะสร้างความเจริญแก่บ้านเมือง ยิ่งเป็นที่วางใจได้มากกว่านักการเมือง

นอกจากนี้ ยังมีลักษณะอีกบางประการที่สามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์จัดประเภทว่าบุคคลท่านนั้นเป็นอนุรักษ์นิยมได้ เช่น

1) รัชมหาราชในตำแหน่งระดับสูง หรือรัชมหาราชสนองพระเดชพระคุณในราชสำนัก

2) รัชมหาราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูง หรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลสูง เช่น เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจตุลจอมเกล้า อันเป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตามพระราชอัธยาศัย

3.2 บทบาทของอนุรักษ์นิยมไทย ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

บทบาททางการเมืองของอนุรักษ์นิยมไทยก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม ค.ศ. 1973 คือบทบาทของข้าราชการ และระบบราชการที่มีต่อการเมืองไทยในช่วงนั้น เนื่องจากเป็นช่วงที่ระบบราชการโดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทัพยึดกุมอำนาจเป็นรัฐบาลปกครองประเทศ โดยภารกิจหลักของกองทัพในช่วงเวลานั้น คือ การต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ โดยได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ ทั้งในด้านการดำเนินนโยบายความมั่นคง และการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

โดยพื้นฐานแล้ว คอมมิวนิสต์ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐไทย ดังนั้น รัฐบาลไทยซึ่งหมายรวมไปถึงกองทัพไทยในช่วงพุทธทศวรรษ 2500 ถึง 2510 จึงมีภารกิจหลักในการรับมือกับการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในประเทศจนถึงขั้นเป็นสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ กองทัพไทยมีต้นทุนที่ต้องแบกรับไว้อีกด้วย นั่นคือ หากกองทัพไทยแพ้สงครามคอมมิวนิสต์ กองทัพไทยจะต้องถูกปลดอาวุธและถูกแทนที่ด้วย “กองทัพประชาชน” ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และในขณะเดียวกัน นโยบายของกองทัพไทยที่มีต่อคอมมิวนิสต์ยังส่งผลให้บรรดานายทหารต้องปรับแนวคิดเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์และประชาธิปไตยเสียใหม่ ด้วยการตั้งคำถามกับมาตรการแบบเดิมที่ใช้ในการรับมือกับคอมมิวนิสต์¹²⁹

ทั้งนี้ มาตรการที่รัฐบาลไทยนำมาใช้ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์นั้น แบ่งออกได้เป็น 3 แนวคิดที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทในแต่ละสมัย ได้แก่

1. คอมมิวนิสต์ในฐานะที่เป็นอาชญากรรม (Criminalization of Communism)¹³⁰

ในช่วงแรก ผู้นำของไทยยังไม่เห็นว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคาม แม้ว่าจะมีการอพยพของชาวจีนและชาวเวียดนามเข้ามายังไทยในอัตราที่สูง แต่ก็มีได้เป็นภัยคุกคามใดๆ และรัฐบาลไทยในสมัยนั้นมีมาตรการในการตอบรับกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ด้วยการผ่านกฎหมายที่ห้ามกิจกรรมใดๆ ก็ตามที่ เป็นคอมมิวนิสต์ กล่าวได้ว่ารัฐไทยเริ่มการต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ด้วยมาตรการทางกฎหมาย โดยในช่วงนั้น รัฐบาลไทยมองว่าคอมมิวนิสต์เป็นอาชญากรรม และใช้มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินการกับคอมมิวนิสต์ แม้ว่ากฎหมายในการปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์จะถูกยกเลิกไปเพราะเงื่อนไขที่ไทยจำต้องแลกเปลี่ยนกับสหภาพโซเวียตเพื่อเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ แต่ต่อมาเมื่อกองทัพได้หวนกลับเข้าสู่แวดวงการเมืองไทยอีกครั้ง ฝ่ายคอมมิวนิสต์ก็ถูกกดดันอย่างหนักจนถึงกับต้องเปลี่ยนฐานที่มั่นไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และยังได้มีการนำกฎหมายคอมมิวนิสต์กลับมาใช้อีกครั้ง ซึ่งกลายเป็นพื้นฐานของการดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นอกจากนี้ การฟื้นฟูกฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ยังเป็นการชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลไทยในสมัยนั้นยังคงยึดมั่นในการใช้มาตรการทางกฎหมายในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ และเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ยังคงเป็นองค์กรหลักในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวภายใต้การสนับสนุนของสหรัฐฯ และกฎหมายคอมมิวนิสต์ก็ได้รับการปรับปรุงอีกครั้งใน พ.ศ. 2512 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย เช่น การอนุญาตให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถกักตัวบุคคลผู้ต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์โดยไม่จำกัดระยะเวลา รวมทั้งยังเพิ่มมาตรการปกป้องเจ้าหน้าที่รัฐในการปฏิบัติตามกฎหมายอีกด้วย

¹²⁹ Surachart Bamrungsk, "Doctrinal Debates: The Politics of Counter-Insurgency Warfare," in *From Dominance to Power Sharing: The Military and Politics in Thailand, 1973-1992* (Ithaca: Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the Graduate School of Arts and Science, Columbia University), 78.

¹³⁰ *Ibid.*, p. 79-80.

หลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ กฎหมายคอมมิวนิสต์ได้รับการปรับปรุงอีกครั้งโดยสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือชนชั้นนำอนุรักษนิยมที่ก้าวขึ้นเป็นรัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยม โดยกฎหมายว่าด้วยคอมมิวนิสต์ในช่วงนี้ได้ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการกักตัวผู้ต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์ได้นานถึง 180 วันโดยมิต้องรับการไต่สวน

2. คอมมิวนิสต์ในฐานะที่เป็นภัยคุกคามจากภายนอก (Externalization of Communism)

131

ชาวจีนโพ้นทะเลเป็นกลุ่มแรกที่น่าเอาแนวคิดคอมมิวนิสต์เข้ามายังสยามในช่วงพุทธศตวรรษ 2460 ในเวลาต่อมา โซจิมินท์ได้หลบหนีออกมาจากอินโดจีนฝรั่งเศสเข้ามายังสยามใน พ.ศ. 2472 และเริ่มความเคลื่อนไหวตามแนวทางคอมมิวนิสต์ในหมู่ชาวเวียดนาม แม้ว่าจีนคอมมิวนิสต์กับญวนคอมมิวนิสต์จะมีความเคลื่อนไหวในหมู่ของตน แต่ก็ยื่นมือเข้ามาช่วยก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และจากบทบาทความเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์จีนและคอมมิวนิสต์เวียดนามนี้เองที่ส่งผลให้รัฐบาลไทยมีมโนทัศน์ว่าปัญหาคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามที่มาจากภายนอก จนนำมาสู่ความเชื่อที่ว่าคอมมิวนิสต์นั้นมีลักษณะที่ “ไม่ใช่ไทย” (un-Thai) โดยเป็นสิ่งที่เข้ามาจากต่างประเทศ และนำมาสู่ความเชื่อที่ว่ากิจกรรมการเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นในไทยนั้นจะไม่สามารถตั้งมั่นอยู่ได้หากขาดการสนับสนุนจากภายนอก นั่นก็คือการก่อความไม่สงบของคอมมิวนิสต์ในไทยนั้นเป็นผลมาจากการแทรกแซงจากภายนอก ทั้งจากประเทศคอมมิวนิสต์ และจากขบวนการคอมมิวนิสต์ภายนอก ดังที่ปรากฏจากเอกสารทางราชการว่าสถานการณ์ทางด้านความมั่นคงที่เกิดขึ้นนั้นชี้ให้เห็นว่าการก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นในไทยได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากคอมมิวนิสต์ภายนอกประเทศ ทั้งในด้านอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อการโฆษณาชวนเชื่อ รวมไปถึงพื้นที่สำหรับจัดตั้งสถานีวิทยุใต้ดิน นั่นคือสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย และนับตั้งแต่ พ.ศ. 2519 เป็นต้นมาที่คอมมิวนิสต์ภายนอกได้ส่งยุทธโศปกรณ์ให้แก่กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบคอมมิวนิสต์ในไทย รวมทั้งยังได้คอมมิวนิสต์เวียดนามเข้ามาฝึกอบรมแก่ผู้นำในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอีกด้วย

เมื่อรัฐบาลชนชั้นนำอนุรักษนิยมไทยมีมโนทัศน์ว่าคอมมิวนิสต์คือภัยคุกคามจากภายนอก ดังนั้น การต่อสู้กับคอมมิวนิสต์จึงต้องเป็นภารกิจของกองทัพที่จะใช้มาตรการทางทหารที่รัฐบาลไทยยอมรับว่าเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในประเทศ เราอาจกล่าวได้ว่าการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์นั้นเทียบเท่ากับการทำสงครามตามแบบ เพราะว่าเป็นการทำสงครามกับศัตรูที่มาจากภายนอกนั่นเอง ทั้งนี้ กองทัพมักใช้มาตรการทางทหารเป็นหลักในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ โดยมาตรการทางทหารที่รัฐไทยนำมาใช้ อันเนื่องมาจากแนวคิดที่ว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามที่มาจากภายนอกนั้น เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ “วันเสียงปืนแตก” หรือกรณีบ้านนาบัวเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2508 และกองทัพจึงได้เข้ามามีบทบาทโดยตรงในการปราบปรามคอมมิวนิสต์นับแต่นั้นเป็นต้นมา

131 *ibid.*, p. 83.

หลังเหตุการณ์วันเสียงปืนแตก รัฐบาลได้จัดตั้งกองบัญชาการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (บก.ปค.) ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2508 ซึ่งตรงกับรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร โดย บก. ปค. นี้จะเป็นหน่วยงานบัญชาการร่วมระหว่างข้าราชการทหาร ตำรวจ และพลเรือน ในการปฏิบัติการปราบปรามการก่อความไม่สงบจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ หลังจากเหตุการณ์วันเสียงปืนแตกเป็นต้นมา เจ้าหน้าที่ใน บก. ปค. ก็ได้ข้อสรุปว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นห่างไกลจากความสามารถของฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะรับมือกับการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ ซึ่งก็ไม่ใช่ว่าเรื่องแปลก เนื่องจากเจ้าหน้าที่จำนวนกว่าร้อยละ 80 ที่ปฏิบัติงานอยู่ใน บก. ปค. เป็นทหาร จนในที่สุด บก. ปค. จึงอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของฝ่ายทหาร และเมื่อสหรัฐฯ เพิ่มบทบาทของตนในสงครามเวียดนาม ดังนั้น นโยบายของสหรัฐฯ จึงมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการของไทยด้วย โดยรูปแบบของการต่อต้านการก่อความไม่สงบของสหรัฐฯ นั้นส่งผลต่อรูปแบบการปฏิบัติการของกองทัพไทย และไม่จำเป็นต้อง “ทำความเข้าใจ” ในปัญหาคอมมิวนิสต์ แต่ต้องปราบปรามคอมมิวนิสต์ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่ผลลัพธ์กลับเกิดขึ้นในทางตรงกันข้าม นั่นคือ ยิ่งปราบปรามมากเท่าไร จำนวนของคอมมิวนิสต์ก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย และผลจากการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเฉียบขาดนั้น นอกจากจะทำให้ชาวบ้านรู้สึกเกลียดกลัวอำนาจรัฐแล้ว ยังเป็นการผลักให้ประชาชนไปอยู่กับฝ่ายตรงข้ามอีกด้วย¹³²

ในเวลาต่อมา นายทหารระดับสูงบางส่วนของกองทัพ เช่น พลเอกสายหยุด เกิดผล ที่ไม่สนับสนุนมาตรการทางการทหารในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ แต่กลับสนับสนุนการใช้มาตรการทางการเมืองด้วยการเสริมสร้างอำนาจรัฐในระดับหมู่บ้านให้แข็งแกร่ง ด้วยความเข้าใจในปัญหาว่าหมู่บ้านนั้นคือหัวใจสำคัญของปัญหา นั่นคือ การที่จะต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ จะต้องปกป้องหมู่บ้านไว้ให้ได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว นายทหารสายเหยี่ยวก็ยังคงยึดถือการใช้มาตรการทางการทหารเป็นสำคัญ แต่เมื่อการเมืองภายในเกิดการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ การเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2511 ส่งผลให้ บก. ปค. ตกเป็นเป้าของการวิพากษ์วิจารณ์ จนกระทั่งรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ตัดสินใจปรับปรุงกฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์ เพื่อเพิ่มการคุ้มครองทางกฎหมายแก่เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ฝ่ายกองทัพในปฏิบัติการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ในช่วงนี้เองที่ บก.ปค. เปลี่ยนชื่อเป็น “กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์” (กอ. ปค.)¹³³

ต่อมา เมื่อเกิดการรัฐประหารในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2514 นำมาสู่รัฐบาลทหารที่ยังคงมีจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ถึงกระนั้น การก่อความไม่สงบโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ก็ยังคงอยู่ในอัตราที่สูง ดังนั้น นโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์ก็ยังคงเป็นจุดเน้นที่สำคัญของรัฐบาลทหารชุดนี้ โดยเพิ่มการปราบปรามครั้งใหญ่ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก เพชรบูรณ์ และเลย แต่แล้วนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเฉียบขาดก็ประสบกับภาวะชะงักงันอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และบรรยากาศทางการเมืองที่มีเสรีภาพมากขึ้นเช่นนี้ย่อมส่งผลให้กองทัพต้องปรับ

¹³² Ibid., p. 87-88.

¹³³ Ibid., p. 88-89.

ยุทธศาสตร์ในการปราบปรามการก่อความไม่สงบ และหนึ่งในนั้นก็คือการเปลี่ยนชื่อ “กองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์” (กอ. ปค.) เป็น “กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร” (กอ.รมน.) เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2517 โดยการเปลี่ยนชื่อนี้เป็นการส่งสัญญาณว่าหน่วยงานดังกล่าวจะมีการกิจที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงภายในมากยิ่งขึ้น และไม่เจาะจงแต่เฉพาะปัญหาคอมมิวนิสต์แต่เพียงประการเดียว อย่างไรก็ตาม สำหรับเจ้าหน้าที่หลายๆ ฝ่ายแล้ว นิยามของ “ความมั่นคงภายใน” ก็ไม่แตกต่างอะไรจาก “การต่อสู้กับคอมมิวนิสต์”¹³⁴

นอกจากนี้ บรรยากาศทางการเมืองหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ก็มีลักษณะเป็นการแบ่งขั้วทางการเมือง (polarization) ด้วยการที่กิจกรรมทางการเมืองแบบสังคมนิยมได้ขยายตัวในเขตเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพฯ เหตุการณ์เช่นนี้ได้ส่งผลให้กองทัพต้องประสบกับภาวะรับศึกสองด้าน ด้านหนึ่งคือการต่อต้านการก่อความไม่สงบของคอมมิวนิสต์ในเขตชนบท ส่วนอีกด้านหนึ่งคือการรับมือกับการเคลื่อนไหวของฝ่ายสังคมนิยมในเขตเมืองหลวง ทั้งนี้ การขยายตัวของฝ่ายสังคมนิยมกลายเป็นโอกาสของเจ้าหน้าที่ “สายเหยี่ยว” ในการเข้าควบคุมนโยบายและแผนการในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ของ กอ.รมน. และยังมีการจัดตั้งขบวนการฝ่ายขวาขึ้นเพื่อต่อต้านการขยายบทบาทของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ ในความคิดของกลุ่มอนุรักษ์นิยมและเจ้าหน้าที่สายเหยี่ยวมองว่ากระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยนั้นเป็นการเอื้อประโยชน์แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ แม้แต่ทหารสายพิราบในขณะนั้นเองก็ยังมองว่าการทดลองนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้ นั้นมีลักษณะเป็น “ภัยคุกคาม” เฉกเช่นที่พลเอกสายหยุด เกิดผล ได้เคยกล่าวไว้ว่า “สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ และในเขตเมืองอื่นๆ เป็นการเปิดโอกาสให้พรรคคอมมิวนิสต์สามารถขยายปฏิบัติการได้ในทางกลับ”¹³⁵

ความไม่พอใจในกระบวนการสร้างประชาธิปไตยระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง 2519 ได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางในหมู่เจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงทั้งสายเหยี่ยวและสายพิราบ ที่สุดท้ายแล้วต่างก็มีข้อสรุปสำหรับเหตุการณ์ดังกล่าวไม่แตกต่างกันนัก นั่นคือ นายทหารสายพิราบต้องการทำให้กระบวนการเป็นประชาธิปไตยของไทยมีลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป ส่วนนายทหารสายเหยี่ยวก็ต้องการหยุดยั้งกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยลงเสีย ทั้งนี้ สภาวะแบ่งขั้วทางการเมืองได้สิ้นสุดลงพร้อมกับการรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยการรัฐประหารนี้ถือเป็นการช่วยชนะของนายทหารสายเหยี่ยว รวมไปถึงกลุ่มชนชั้นนำและชนชั้นกลางอนุรักษ์นิยม พร้อมกับการก้าวขึ้นมาของรัฐบาลอำนาจนิยมพลเรือนที่มีธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี อันมีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเฉียบขาด ทั้งนี้ นายทหารชั้นสูงที่มีอำนาจแต่งตั้งรัฐบาลอำนาจนิยมพลเรือนมีทัศนคติว่ากระบวนการสร้างประชาธิปไตยจะส่งผลให้นโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์ไม่มีความเฉียบขาด และยังกลายเป็นช่องทางที่เอื้อต่อการขยายตัวของคอมมิวนิสต์อีกด้วย ทั้งนี้ ฝ่ายความมั่นคงมอง

¹³⁴ Ibid., p. 90.

¹³⁵ Ibid., p. 90.

กระบวนการสร้างประชาธิปไตยด้วยความระแวงระวังเนื่องจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ขยายตัวออกไปเป็นอย่างมากในช่วงนี้¹³⁶

3. คอมมิวนิสต์ในฐานะที่เป็นภัยคุกคามภายใน (Internalization of Communism)¹³⁷

เหตุการณ์วันเสียดังกล่าว ส่งผลให้รัฐบาลและผู้นำเหล่าทัพเชื่อว่ามาตรการที่มีประสิทธิภาพที่จะนำมาใช้ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์คือการใช้กำลังทางทหาร โดยมีกฎหมายต่อต้านคอมมิวนิสต์รองรับ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่ามาตรการทั้งทางกฎหมายและทางทหารไม่อาจนำไปใช้ได้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ใน กอ.รมน. บางส่วนจึงเริ่มแสวงหาทางเลือกเชิงนโยบายอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น การใช้มาตรการทางการเมือง ที่ไม่ได้ใช้กำลังทางทหาร แต่ใช้ปฏิบัติการทางการเมืองเป็นหลัก¹³⁸

เมื่อปรากฏสถานการณ์ว่ากองทัพไม่สามารถหยุดยั้งการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ได้แล้ว การแสวงหาแนวทางเชิงนโยบายอื่นๆ จึงมีความจริงจังมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ นายทหารสายพิราบเริ่มตั้งคำถามว่าเพราะเหตุใดการใช้กำลังทางทหารจึงไม่สามารถหยุดยั้งการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ได้ และอะไรที่จะเป็นยุทธศาสตร์ที่ดีที่สุดในการต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงทั้งทหาร ตำรวจ และนักวิชาการจึงได้จัดการประชุมกันในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2512 โดยมีการนำตัวอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมาเข้าร่วมการประชุมด้วย และนำผลสรุปที่ได้จากการประชุมขึ้นเสนอจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงในการใช้นโยบายทางการเมืองในการปราบปรามคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด เช่นการที่จอมพลประภาส จารุเสถียร ยังคงเชื่อมั่นในการใช้มาตรการทางทหารเช่นเดิม¹³⁹

แม้ว่าความพยายามในการนำนโยบายใหม่มาใช้ในครั้งนั้นจะยังไม่ประสบความสำเร็จ แต่ก็ยังเห็นได้ถึงการเริ่มต้นของแนวนโยบายใหม่ๆ อันเป็นผลมาจากการตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาบทเรียนที่ผ่านมา การศึกษาจากเอกสารของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่ กอ.รมน. ไปยึดมาได้ การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่กลับใจและหันมาให้ความร่วมมือแก่เจ้าหน้าที่ ผลที่เกิดขึ้นคือการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ระดับสูงใน กอ.รมน. และข้อสรุปที่คณะศึกษาได้รับก็แตกต่างไปจากแนวทางแบบเดิม นั่นคือ ปัญหาคอมมิวนิสต์เป็นปัญหาทางการเมือง ไม่ใช่ทางการเมือง และในขณะเดียวกันก็ยังพบว่าปัญหาการก่อความไม่สงบในไทย แท้ที่จริงแล้วเกิดมาจากการนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยนั่นเอง หากใช่เป็นการ “นำเข้า” การก่อความไม่สงบที่ได้รับการสนับสนุนจากจีนและเวียดนามแต่อย่างใด และแม้ว่าพรรค

¹³⁶ Ibid., p. 91.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid., p. 92.

คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะได้รับการสนับสนุนจากภายนอกเป็นอย่างมาก แต่การขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์นั้นมีสาเหตุที่สำคัญมาจากปัญหาทางการเมืองภายใน ดังเช่นคำกล่าวที่ว่า “...เนื่องจากปัญหาคอมมิวนิสต์นั้นมีสาเหตุมาจากปัญหาทางการเมือง ดังนั้น จึงต้องแก้ไขปัญหาด้วยมาตรการทางการเมือง” แนวทางใหม่เช่นนี้เองจึงได้เป็นการวางรากฐานกรอบแนวคิดใหม่เกี่ยวกับสงครามภายในและการทำสงครามการเมือง

แต่ถึงกระนั้น กอ.รมน. ก็ยังไม่พร้อมที่จะรับแนวคิดการทำสงครามทางการเมือง และในขณะเดียวกัน กองทัพก็ยังคงยึดมั่นอยู่ในหลักการและนโยบายเดิม นั่นคือมาตรการในการใช้กำลังอย่างใดก็ตาม เจ้าหน้าที่สายพิราบใน กอ. รมน. ได้ผลักดันให้จอมพลถนอม กิตติขจร ออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 110/ 2512 โดยมีสาระสำคัญว่า

“...มาตรการต่อต้านและป้องกันคอมมิวนิสต์ ต้องใช้มาตรการทางการเมือง หรือมาตรการด้านการประชาสัมพันธ์และจิตวิทยา ส่วนมาตรการทางทหารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายล้างคอมมิวนิสต์ รวมไปถึงมาตรการทางกฎหมายนั้นจะนำมาใช้ในคราวจำเป็น...”

ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาจากการประกาศคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 110/ 2512 ก็คือการที่ผู้ปฏิบัติงานไม่เข้าใจว่ามาตรการทางการเมืองคืออะไร และมีการตีความไปในหลายแนวทาง แต่ก็ไม่นำแปลกใจว่าทางด้านนายทหารระดับสูงก็ยังคงปฏิเสธแนวคิดการเมืองนำการทหารด้วยเหตุผลที่ว่าแนวคิดใหม่นี้ไม่แข็งแกร่งมากพอที่จะต่อต้านคอมมิวนิสต์ และแม้ว่าระเบียบใหม่นี้จะได้รับการประกาศใช้แล้ว แต่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็ยังคงคุ้นเคยกับแนวทางปฏิบัติแบบเดิมมากกว่า ทั้งนี้ การนำแนวทางใหม่มาปฏิบัตินั้นจะต้องมีขั้นตอนการปรับโครงสร้างภายในองค์กร ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเจ้าหน้าที่สายพิราบภายใน กอ.รมน. มีความรู้สึกว่ายโยบายใหม่เช่นนี้เป็นเพียงกระดาษแผ่นเดียวเท่านั้น

“...ปัญหาใหญ่ของการนำนโยบายใหม่ไปปฏิบัติก็คือการที่เจ้าหน้าที่รัฐขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องคอมมิวนิสต์และปัญหาการก่อความไม่สงบ...ดังนั้น สิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนก็คือการศึกษาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานในเรื่องดังกล่าว...”¹⁴⁰

ทั้งนี้ มีการดำเนินการคู่ขนานไปพร้อมกันสองแนวทาง นั่นคือ ในขณะที่นายทหารสายเหยี่ยวใช้มาตรการทางทหาร นายทหารสายพิราบกลับดำเนินการให้การศึกษาทางการเมืองแก่เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ในการให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ในเรื่องคอมมิวนิสต์ หน่วยงานความมั่นคงที่ตอบรับกับมาตรการทางการเมืองเป็นอย่างดี คือ กองทัพอากาศที่ 2 เนื่องจากแม่ทัพภาคที่ 2 ในขณะนั้น คือ พลโท เปรม ติณสูลานนท์ เห็นด้วยกับมาตรการเช่นนี้ ซึ่งตรงกันข้ามกับหน่วยทหารอื่นๆ เช่น กองทัพอากาศที่ 4 ที่ยังไม่ยอมรับมาตรการทางการเมือง แต่ยังคงคุ้นเคยกับมาตรการทางทหาร

¹⁴⁰ Ibid., p. 94.

ในแบบเดิม ดังจะเห็นได้ว่าการใช้ความรุนแรงยังคงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางภายในพื้นที่ภาคใต้ในช่วงต้นพุทธทศวรรษ 2510¹⁴¹ อันเป็นการผลักดันให้ชาวบ้านไปอยู่กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ และยิ่งใช้มาตรการรุนแรงมากขึ้นเท่าไร คอมมิวนิสต์ก็ยิ่งขยายตัวออกไปมากขึ้นเท่านั้น จนกลายเป็นปัญหาที่ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในทุกภูมิภาคของไทย อย่างไรก็ตาม คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 110/ 2512 ก็ถือได้ว่าเป็นก้าวอย่างที่สำคัญที่ทำให้ความพยายามของนายทหารสายพิราบในการเข้ามาควบคุมหลักการและนโยบายที่เกี่ยวกับคอมมิวนิสต์มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ คำสั่งดังกล่าวยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะปฏิรูปหลักการต่อต้านการก่อความไม่สงบของกองทัพไทย ที่ได้พัฒนาไปเป็น “คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/ 2523” ในเวลาต่อมา

4. บทบาทของสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ มีความใกล้ชิดกันอย่างน้อยนับตั้งแต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังการถูกโค่นอำนาจของรัฐบาลก๊กมินตั๋ง และการเกิดขึ้นของสงครามเกาหลี สหรัฐฯ ไม่เพียงให้ความช่วยเหลือทางด้านทหารเท่านั้น แต่ยังให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาและการฝึกอบรมแก่กองทัพไทยด้วย และในช่วงนี้เองที่กองทัพไทยมีการปรับรูปแบบองค์กรไปตามโครงสร้างของกองทัพสหรัฐฯ นอกจากนี้ โรงเรียนนายร้อยของกองทัพไทยยังรับรูปแบบหลักสูตรจากโรงเรียนนายร้อยเวสปอยต์ใน พ.ศ. 2492 สิ่งก็ตามมาก็คือการที่นักยุทธศาสตร์ความมั่นคงของไทยรับเอาหลักการและนโยบายของสหรัฐฯ มาอย่างเต็มตัว เฉกเช่นที่นายทหารระดับสูงท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “กองทัพไทยลอกหลักการของสหรัฐฯ โดยไม่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใดๆ” นโยบายความมั่นคงของไทยได้รับการออกแบบมาเพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ในการสกัดกั้นการขยายตัวของจีนคอมมิวนิสต์ และที่สำคัญไปกว่านั้นคือ นักยุทธศาสตร์ความมั่นคงของไทยมีความเชื่ออยู่ประการหนึ่งว่าจีนคอมมิวนิสต์มีแผนที่จะบุกไทยด้วยกำลังทางทหาร ด้วยความเชื่อเช่นนี้เอง ไทยจึงเตรียมตัวที่จะเข้าสู่ “สงครามตามแบบ” (conventional war) เพื่อต่อต้านผู้รุกรานที่มาจากจีน ความเชื่อและการเตรียมตัวดังกล่าวนี้เองได้กลายเป็นพื้นฐานที่สำคัญของนโยบายด้านความมั่นคงของไทย นอกจากนี้ นักยุทธศาสตร์ความมั่นคงของไทยยังได้แลกเปลี่ยนแนวคิดกับฝ่ายสหรัฐฯ ว่าสงครามกองโจร (guerrilla warfare) จะเป็นรูปแบบที่สำคัญของการทำสงครามตามแบบของฝ่ายคอมมิวนิสต์จากภายนอกประเทศอีกด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีสัญญาณของการก่อความไม่สงบเกิดขึ้นในพื้นที่ชนบท แต่ปฏิบัติการต่อต้านการก่อความไม่สงบก็ยังมิได้อยู่ในแผนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงในขณะนั้น ทั้งนี้ ความเคลื่อนไหวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในลาว ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามหลักของความมั่นคงของไทย กอปรกับอิทธิพลที่มาจากประสบการณ์ของสงครามเกาหลี ส่งผลให้กลายเป็นความกังวลเกี่ยวกับปฏิบัติการข้ามพรมแดนของกองกำลังฝ่ายศัตรู ซึ่งนักทศนคติของนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงของไทยแล้วปฏิบัติการดังกล่าวนี้จะมาจากลาว ดังนั้น การที่จะหยุดยั้งสงครามกองโจรในพื้นที่ชนบทให้ได้นั้น

¹⁴¹ Ibid.

จำเป็นต้องป้องกันการขยายตัวของคอมมิวนิสต์จากประเทศเพื่อนบ้าน แนวคิดเช่นนี้มาจากความเชื่อเดิมของไทยที่ว่า “รบนอกบ้านดีกว่ารบในบ้าน”¹⁴²

ในช่วงพุทธศักราช 2490 หรืออีกนัยหนึ่งคือช่วงต้นของการต่อต้านการก่อความไม่สงบในสหรัฐอเมริกา มีบทบาทอย่างสำคัญต่อกรมตำรวจไทยผ่านบริษัทซีซีพพลาย (SEA Supply) อันเป็นหน่วยงานตัวแทนขององค์กรข่าวกรองกลาง (CIA) แต่หลังจากการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 ที่มาพร้อมกับการสูญเสียอำนาจของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ สหรัฐฯ ได้เปลี่ยนไปให้การสนับสนุนกองทัพไทยแทน ทั้งนี้ การเปลี่ยนการสนับสนุนของสหรัฐฯ จากตำรวจไปยังทหารนั้น ยังเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในเรื่องบทบาทของกองทัพอีกด้วย โดยในช่วงพุทธศักราช 2490 นั้น สหรัฐฯ มองว่าตำรวจเป็นหน่วยปฏิบัติการที่ดีที่สุดสำหรับต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ในช่วงพุทธศักราช 2500 สหรัฐฯ กลับยอมรับว่ากองทัพคือหน่วยงานที่มีความพร้อมรับมือกับการก่อความไม่สงบของฝ่ายคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม ในช่วงนี้สหรัฐฯ พยายามที่จะจำกัดบทบาทตนเองต่อนโยบายการปราบปรามการก่อความไม่สงบ แต่ในขณะเดียวกันเราก็ไม่อาจปฏิเสธได้ถึงอิทธิพลของสหรัฐฯ ต่อหลักการและแนวนโยบายการต่อต้านการก่อความไม่สงบของไทยได้ ซึ่งอิทธิพลเช่นนี้ถูกส่งผ่านจากสหรัฐฯ มาสู่ไทยผ่านการศึกและการฝึกอบรมของกองทัพ โดยเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงของไทยจะได้รับการฝึกอบรมทั้งเจ้าหน้าที่ของสหรัฐฯ เอง และจากเจ้าหน้าที่ของไทยเองที่จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยของสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากวิทยาลัยการทหารฟอร์ต เลเวนเวิร์ธ ในขณะเดียวกันคู่มือภาคสนามของกองทัพสหรัฐฯ ก็ได้รับการนำมาใช้เป็นตำราหลักของโรงเรียนนายร้อยไทย¹⁴³

กองทัพไทยในขณะนั้นยังไม่เข้าใจถึงมิติทางการเมืองที่ซ่อนอยู่ภายใต้บริบทของสงครามก่อความไม่สงบภายใน นอกจากนี้ กองทัพไทยยังมองสงครามก่อความไม่สงบว่าเป็น “สินค้านำเข้า” ดังนั้นจึงต้องต่อสู้กับการก่อความไม่สงบด้วยกำลังทางทหาร และการขยายตัวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ส่งผลให้มาตรการทางทหารได้รับการยอมรับในกองทัพ ส่วนแนวคิดที่นำไปสู่การเปลี่ยนมาตรการที่ไม่ใช่การใช้กำลังทางทหารนั้นเป็นเพียงมาตรการในเชิงการตั้งรับที่เปิดโอกาสให้สงครามกองโจรขยายตัวออกไปมากขึ้น¹⁴⁴

การที่ตัวแสดงฝ่ายอนุรักษ์นิยมเช่นกองทัพมีลักษณะของการเรียนการสอนทางการทหารที่สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของสหรัฐฯ ที่มีต่อนโยบายและหลักนิยมของไทย โดยหลักสูตรการเรียนการสอนที่ใช้ในสถาบันการศึกษาของกองทัพนั้นไม่ได้เตรียมความพร้อมให้นายทหารออกไปต่อสู้กับสงครามภายใน แต่กลับเป็นการเรียนการสอนและการฝึกอบรมในเรื่องของสงครามตามแบบที่มาจากภัยคุกคามภายนอก และแผนยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคงของไทยยังได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีโดมิโนอีกด้วย โดยกองทัพไทยวางยุทธศาสตร์ไปถึงกรณีที่ย่ำแย่ที่สุด นั่นคือ การที่กรุงเทพฯ ถูกโจมตีจาก

¹⁴² Ibid., p. 99-100.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Ibid., p. 101.

คอมมิวนิสต์ที่มาจากภายนอกประเทศ และจากการใช้มาตรการทางทหารเป็นแนวนโยบายหลักเช่นนี้เอง ส่งผลให้ผู้นำเหล่าทัพซึ่งในงานชิ้นนี้จัดประเภทว่าเป็นชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษ์นิยมมองว่าประชาธิปไตยเป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนแอ เพราะประชาธิปไตยไม่เอื้อต่อการสร้างเสถียรภาพและอาจเปิดช่องให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ขยายตัวออกไปได้ ดังนั้น การมีรัฐบาลอำนาจนิยมจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันจะเอื้อต่อการต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ แนวคิดเช่นนี้เองที่กลายมาเป็นพื้นฐานทางความคิดของกลุ่มผู้นำเหล่าทัพไทย อันส่งผลต่อกระบวนการสร้างประชาธิปไตยของไทยในเวลาต่อมา¹⁴⁵ ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากปรากฏการณ์ทางการเมืองในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่แม้ว่าประเทศไทยจะได้มีประสบการณ์ในขั้นตอนการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย แต่ก็เป็นระยะเวลาเพียง 3 ปีเท่านั้น เนื่องจากสถานการณ์ความมั่นคงที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศเพื่อนบ้าน ในเขตชนบท และในเขตเมือง ส่งผลให้ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมไทย และอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวาเกิดความหวาดกลัวภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ และมีทัศนคติว่ามองว่าประชาธิปไตยเป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนแอ เนื่องจากประชาธิปไตยไม่เอื้อต่อการสร้างเสถียรภาพและอาจกลายเป็นช่องทางให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ขยายตัวออกไปได้ จนมีความพยายามในการทำรัฐประหารในช่วงต้น พ.ศ. 2519 และประสบความสำเร็จในที่สุดในช่วงเย็นของวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

3.3 บทบาทของอนุรักษ์นิยมไทย หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

บริบทของสงครามเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์และการสู้รบที่เกิดขึ้นใกล้เคียงประเทศไทย กอปรกับสภาพทางการเมืองภายในของไทยที่เปิดกว้างมากขึ้น มีตัวแสดงทางการเมืองที่แตกต่างหลากหลาย และต่างออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมในสังคม พร้อมกันนี้ แนวคิดแบบสังคมนิยมที่เคยถูกปิดกั้นมานาน ก็กลับมาได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากขบวนการนิสิตนักศึกษาที่รับเอาแนวคิดและแนวทางการสังคมนิยมมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้เรียกร้องและแก้ไขปัญหาความเป็นธรรมในสังคม และในขณะเดียวกัน ปัญหาต่างต่างประเทศและความมั่นคงไทยที่ขบวนการนิสิตนักศึกษาให้ความสนใจเป็นอย่างมากในขณะนั้นก็คือ การตัดสินใจของรัฐบาลทหารที่อนุญาตให้รัฐบาลสหรัฐฯ ใช้ดินแดนประเทศไทยเป็นฐานทัพในการทำสงครามเวียดนาม ฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยก็คือภาพสะท้อนที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างรัฐบาลทั้งสองประเทศในยุคสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งในมุมมองของรัฐบาลทหารไทยแล้ว ฐานทัพไม่เพียงแต่เป็นการผูกมัดให้กองทัพอเมริกันต้องป้องกันประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังเป็น การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ของพันธมิตรที่สหรัฐฯ จะต้องปกป้องไทยไม่ให้กลายเป็นโดมิโน ถ้าโดมิโนเริ่มล้มลงในอินโดจีน¹⁴⁶

¹⁴⁵ Ibid., p. 101-102.

¹⁴⁶ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ บำรุงสุข อดีตผู้นำนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ณ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หลังจากการขยายกิจกรรมของขบวนการนิสิตนักศึกษาในยุคหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ฐานทัพสหรัฐฯ จึงกลายเป็นหนึ่งใน “ปัญหาใจกลาง” ของงานเคลื่อนไหว โดยเฉพาะหลังจากเกิดกรณีการละเมิดอธิปไตยไทยจากกรณีมายาเกวซแล้ว การดำรงอยู่ของฐานทัพจึงเป็นอีกหนึ่งรูปธรรมที่ชัดเจนของปัญหาเช่นนี้ และทั้งการใช้ฐานทัพดังกล่าวยังผูกโยงกับปัญหาสงครามในเวียดนามโดยตรง ซึ่งก็ทำให้ประเด็นนี้ไม่ได้ถูกมองเพียงแต่ในบริบทไทย แต่ยังมีบริบทของสงครามอินโดจีนทับซ้อนอยู่ด้วย¹⁴⁷

การคงอยู่ของฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยนั้น ไม่เพียงแต่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเป็นอย่างมากระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ที่มีพัฒนาการของความสัมพันธ์เรื่อยมาตั้งแต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในกรณีสงครามเกาหลีใน พ.ศ. 2493 หากแต่ยังแสดงให้เห็นถึงความกลัวคอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นนำ ผู้นำทหารและบรรดากลุ่มอนุรักษ์นิยม ตลอดจนรวมถึงบรรดาชนชั้นกลางที่เติบโตมากับการโฆษณาทางการเมืองของฝ่ายตะวันตกอีกด้วย ทั้งนี้ “ทัศนคติภัยคุกคาม” (threat perception) จากปัญหาคอมมิวนิสต์จึงถูกสร้างจนกลายเป็นความกลัวที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมการเมืองไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน เมื่อเกิดความรู้สึกกลัวมากขึ้น ก็ยิ่งเข้าหาสหรัฐฯ มากขึ้นเช่นกัน โดยชนชั้นนำ กลุ่มอนุรักษ์นิยม และผู้นำทหารยังเชื่อมั่นว่าพันธมิตรของสหรัฐฯ ในการปกป้องไทยจากภัยคุกคามเช่นนี้จะเป็นหลักประกันว่าโดมิโนจะไม่ล้มที่กรุงเทพฯ ทั้งนี้ การทำสงครามเวียดนามของสหรัฐฯ ในภูมิภาคอินโดจีน ตลอดจนรวมถึงการคงอยู่ของฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยจึงเป็นหลักประกันที่สำคัญของเสถียรภาพและความมั่นคงไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งยังเป็นการสร้างความมั่นใจแก่กลุ่มอนุรักษ์นิยมของไทยว่าการมีฐานทัพเช่นนี้จะรับประกันว่าพันธมิตรที่สหรัฐฯ จะไม่ทอดทิ้งให้ไทยต้องเผชิญกับการคุกคามของขบวนการคอมมิวนิสต์โดยลำพัง¹⁴⁸

ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ โดยมีพรรคการเมือง มีการเลือกตั้งทั่วไปภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าระบอบรัฐสภาในช่วงนี้คือที่สะท้อนภาพสังคมการเมืองไทยที่มีความแตกต่างในทางอุดมการณ์ โดยมีพรรคการเมืองทั้งฝ่ายซ้ายและขวาเข้าร่วมการเลือกตั้ง โดยที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมั่นใจว่าฝ่ายตนจะชนะการเลือกตั้ง และถ้าหากผลการเลือกตั้งไม่เป็นไปตามที่ตั้งใจแล้ว กองทัพก็ยังมีหนทางอื่นที่จะเข้ามาจัดการให้เป็นไปตามที่ต้องการได้¹⁴⁹

โดยการเลือกตั้งครั้งนี้จะเห็นได้ถึงความไม่เป็นเอกภาพของพรรคการเมืองฝ่ายขวา โดยจะเห็นตัวอย่างที่ชัดเจนจากพรรคสหประชาไทย ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นพรรครัฐบาลมาก่อน อันเนื่องมาจากการเลือกตั้งครั้งนี้ไม่มีพรรคใดที่มีฐานะเป็นพรรครัฐบาล และการขาดบทบาทของจอมพลประภาส จารุเสถียร ที่จะเข้ามาสร้างเอกภาพให้กับฝ่ายขวา ประการที่สองคือบทบาทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴⁹ Jeffrey Race, "Thailand in 1974: A New Constitution," *Asian Survey* 15, no. 2 (February, 1975): 159.

กำหนดให้ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง บทบัญญัติเช่นนี้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อป้องกันมิให้เกิดแรงจูงใจเช่นที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วจากการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2512 ที่ผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งที่มีแนวโน้มที่จะชนะการเลือกตั้งจะ “ลงทุน” ให้ได้รับการเลือกตั้ง และเมื่อชนะการเลือกตั้งแล้ว ก็จะสมัครเข้าสังกัดพรรคเพื่อแลกกับผลประโยชน์ที่มาในรูปของเงิน สิ่งก็ตามมาก็คือ การเพิ่มจำนวนของพรรคการเมืองฝ่ายขวา อาทิเช่น

- 1) พรรคธรรมสังคม มีนายทวีช กลิ่นประทุม เป็นหัวหน้าพรรค
- 2) พรรคเกษตรสังคม มีนายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ เป็นหัวหน้าพรรค
- 3) พรรคสังคมนิยม มีนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ เป็นหัวหน้าพรรค

4) พรรคชาติไทย มีพลตรีประมาณ อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค พรรคนี้อีกชื่อหนึ่งว่า “พรรคนายพล” เนื่องจากพรรคนี้มีสมาชิกสำคัญ เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ อาทิเช่น พลตรีศิริ สิริโยธิน พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ พลเอกไพฑูรย์ อังคตานุวัฒน์ ทั้งนี้ ในบรรดาพรรคการเมืองฝ่ายขวานั้น พรรคชาติไทยถือว่าเป็นพรรคการเมืองที่ร่ำรวยมากที่สุด เนื่องจากพรรคนี้ใช้เงินสนับสนุนผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งแต่ละรายเป็นจำนวนมาก และพรรคชาติไทยยังถูกกล่าวหาว่า “ซื้อ” ตัวผู้ลงสมัครที่น่าสนใจจากพรรคอื่นอีกด้วย

5) พรรคประชาธิปไตย พรรคนี้ก็ประสบกับสภาวะแตกแยกเช่นเดียวกัน อันเนื่องมาจากการที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ประกาศว่าจะเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไป และจากการที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ร่วมกับบุญชู โรจนเสถียร จัดตั้งพรรคกิจสังคมขึ้น และนำเสนอนโยบายทั้งภายในและต่างประเทศในรูปแบบใหม่ๆ เป็นผลให้พรรคประชาธิปไตยแตกออกไปเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) พรรคประชาธิปไตยเดิม นำโดยหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช
- 2) พรรคที่นำโดยคุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ และนายใหญ่ ศวิตชาติ
- 3) พรรคประชาธิปไตย นำโดยนายชุมพล มณีเนตร
- 4) พรรคเสรีประชาธิปไตย (Free Democrat Party) นำโดยนายดิลล อภัยวงศ์

สำหรับบทบาทของกองทัพในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์นั้น เนื่องมาจากความล้มเหลวในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ด้วยการใช้กำลังทางทหาร จึงจำเป็นต้องแสวงหาแนวทางใหม่ในเชิงนโยบาย โดยแนวนโยบายใหม่ที่ใช้มาตรการทางการเมืองนั้นเป็นผลมาจากบทเรียนที่รัฐบาลนิยมตะวันตกในอินโดจีนต่างก็ล้มลงใน พ.ศ. 2518 และยังเป็นผลมาจากสภาพทางการเมืองภายในของไทยใน พ.ศ. 2519 จากบทเรียนต่างๆ นี้เองที่ส่งผลให้นายทหารเป็นจำนวนมากต้องปรับแนวคิดที่เกี่ยวกับคอมมิวนิสต์และประชาธิปไตย ทั้งนี้ การใช้มาตรการที่เฉียบขาดนับเป็นแนวทางขั้นพื้นฐานของกองทัพไทยในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ แต่หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ อันนำมาสู่การล้มลงของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรแล้ว บทบาทของขบวนการนิสิตนักศึกษาก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยลดอิทธิพลของแนวนโยบายแบบดั้งเดิมลง และยังเป็นตัววิพากษ์วิจารณ์ของสังคมด้วย เช่น กรณีบ้านนาทราย ทั้งนี้

อาจกล่าวได้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ กลายเป็นปรากฏการณ์สำคัญที่ช่วยชะลอมาตรการทางทหารในการปราบปรามคอมมิวนิสต์อีกด้วย และเงื่อนไขเช่นนี้เองที่ทำให้มาตรการทางการเมืองเริ่มมีความสำคัญ¹⁵⁰

ในขณะเดียวกัน กระแสแนวคิดแบบสังคมนิยมที่ขั้วสูงกระแสสูงและได้รับความนิยมทั้งในขบวนการนิสิตนักศึกษา กลุ่มแรงงาน และเกษตรกรนั้นก็ได้กลายเป็นสัญญาณใหม่ที่ท้าทายกองทัพไทยสำหรับหลายๆ คนแล้ว สิ่งนี้อาจเป็นสัญญาณที่นำไปสู่สงครามกลางเมืองเฉกเช่นที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอินโดจีน กอปรกับในช่วง พ.ศ. 2518 ถึง 2519 ปฏิบัติการก่อความไม่สงบของฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ก้าวขึ้นสู่จุดสูงสุดและมีแนวโน้มที่จะยึดครองประเทศไทยได้อีกด้วย ดังนั้น เจ้าหน้าที่ใน กอ.รมน. จึงหันไปปรึกษากักบอดิตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เช่น ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ทั้งนี้ คำถามสำคัญก็คือจะชนะสงครามกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้อย่างไร และคำตอบก็คือการใช้มาตรการทางการเมือง นายทหารกลุ่มนี้ได้จัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่ม “นายทหารประชาธิปไตย” ขึ้น โดยเป็นกลุ่มนายทหารที่สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยว่าจะเป็นหนทางในการต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์¹⁵¹

หน่วยราชการที่ตอบรับกับแนวคิด “การเมืองนำการทหาร” เพื่อเอาชนะปัญหาคอมมิวนิสต์ในช่วงหลัง พ.ศ. 2516 คือกองทัพภาคที่ 2 ซึ่งดูแลพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันเป็นพื้นที่อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในขณะเดียวกัน พื้นที่นี้ยังมีพรมแดนที่ต่อเนื่องกับลาว และกัมพูชาอีกด้วย ดังนั้นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีความได้เปรียบในทางภูมิศาสตร์อีกด้วย หรืออาจถึงขั้นกล่าวได้ว่าที่ตั้งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยนั้นดีที่สุดในโลกเมื่อเปรียบเทียบกับที่ตั้งของพรรคคอมมิวนิสต์อื่นๆ ในยุคสมัยเดียวกัน เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสามารถรับความสนับสนุนจากประเทศคอมมิวนิสต์ต่างๆ ทั้งเวียดนาม ลาว และกัมพูชา เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว กองทัพภาคที่ 2 จึงต้องรับภาระหนักในการปราบปรามการก่อความไม่สงบจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ กอปรกับมาตรการทางทหารที่ใช้เป็นนโยบายหลักสำหรับต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในขณะนั้นแสดงสัญญาณว่าไม่ประสบความสำเร็จ ดังจะเห็นได้ว่ายิงใช้มาตรการทางทหารมากขึ้นเท่าไร จำนวนของฝ่ายคอมมิวนิสต์ก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศในภูมิภาคอินโดจีนทั้ง 3 ประเทศไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์แล้ว กองทัพไทยก็ยิ่งเพิ่มความระแวดระวังในการปกป้องพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากยิ่งขึ้น¹⁵²

ความเปลี่ยนแปลงในหลักการที่เกิดขึ้นภายในกองทัพภาคที่ 2 นั้นเป็นผลมาจากข้อเสนอแนะของอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยใน พ.ศ. 2516 และ พ.ศ. 2517 สมาชิกใน

¹⁵⁰ Surachart Bamrungsuk, "New Military Doctrine: From Armed Suppression to Political Offensive," in *From Dominance to Power Sharing: The Military and Politics in Thailand, 1973-1992* (Ithaca: Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the Graduate School of Arts and Science, Columbia University, 1999), 105.

¹⁵¹ *Ibid.*, p. 105-106.

¹⁵² *Ibid.*, p. 107.

ระดับแกนนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทได้ยอมจำนนต่อกองทัพภาคที่ 2 และยังสามารถให้ข้อมูลแก่พลโทเปรม ตินสุลานนท์ แม่ทัพภาคที่ 2 ในขณะนั้นว่ากองทัพได้ต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ผิดวิธีมาโดยตลอด นั่นคือ การใช้มาตรการทางทหารที่ “ยิ่งปราบ ยิ่งมาก ยิ่งตี ยิ่งโต” และยังสำคัญว่ารัฐบาลไทยดำเนินนโยบายที่ผิดทางมาโดยตลอดและไม่น่าจะเอาชนะคอมมิวนิสต์ได้ พร้อมกันนี้ยังได้แนะนำให้รัฐบาลเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ด้วยการใช้ “มาตรการทางการเมือง” อันเป็นแนวทางที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ใช้มาโดยตลอด เนื่องจากยุทธศาสตร์ของฝ่ายคอมมิวนิสต์นั้นจะอยู่ในลักษณะ “การเอาชนะจิตและใจ” (winning heart and mind) ของประชาชนผ่านการใช้มาตรการทางการเมือง ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวนโยบายของรัฐบาลที่เน้นการใช้กำลังในการปราบปรามอย่างเฉียบขาด นอกจากนี้ อดีตสมาชิก พคท. ยังทำนายด้วยว่าหากรัฐบาลยังคงใช้นโยบายเดิมต่อไป ในที่สุดแล้วรัฐบาลไทยจะต้องพ่ายแพ้แก่คอมมิวนิสต์อย่างแน่นอน ดังนั้น พลโทเปรม ตินสุลานนท์ และกองทัพภาคที่ 2 จึงได้ออกนโยบายต่อต้านการก่อความไม่สงบรูปแบบใหม่ที่ใช้มาตรการทางการเมืองเป็นหลัก และมีมาตรการทางทหารเป็นส่วนสนับสนุน¹⁵³

ใน พ.ศ. 2516 กลุ่มผู้ปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องเริ่มมีความพยายามในการแสวงหาแนวทางใหม่เพื่อต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ เนื่องจากมีสัญญาณปรากฏชัดว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามลำดับต้นต่อความมั่นคงของประเทศไทย ซึ่งความพยายามนี้ปรากฏชัดในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2518 เมื่อกองอำนวยการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ได้เสนอแนวคิดของการใช้มาตรการทางการเมืองในการต่อต้านการก่อความไม่สงบ ข้อเสนอแนะนี้เองที่ส่งผลให้พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบก ได้ออกคำสั่งเรื่องแนวปฏิบัติในการปราบปรามการก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ในเขตภูเขาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2518 โดยคำสั่งนี้ยอมรับว่าแนวคิดดั้งเดิมที่ใช้มาตรการทางทหารเป็นหลักไม่ได้เอื้ออำนวยต่อการใช้มาตรการทางการเมืองในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ นอกจากนี้ พลเอกกฤษณ์ สีวะรายังกล่าวเสริมด้วยว่ามาตรการทางทหารจะได้รับการนำมาใช้เมื่อถึงคราวจำเป็น โดยมาตรการทางการเมืองจะถูกนำมาใช้เป็นหลัก ในทางกลับกัน นายทหารสายเหยี่ยวก็ยังไม่ยอมรับมาตรการทางการเมืองว่าจะสามารถนำมาใช้ในการต่อสู้กับการก่อความไม่สงบของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ดังนั้น ในการอธิบายแนวนโยบายใหม่นี้ จึงให้เหตุผลที่สำคัญเพื่อโต้แย้งกลุ่มที่ยังนิยมการใช้มาตรการทางทหารคือ การใช้มาตรการดังกล่าวมีต้นทุนสูง แต่ได้ผลที่ไม่คุ้มค่า นั่นคือไม่สามารถเอาชนะสงครามคอมมิวนิสต์ได้ และยังเป็นภาระยืดเวลาออกไปจนฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะอีกด้วย และยังอธิบายถึงการที่ฝ่ายทหารจะสามารถใช้แนวทางทางการเมืองในการแก้ไขปัญหาได้อีกด้วย ด้วยการอธิบายเช่นนี้ กองทัพบกหวังว่าจะเป็น การช่วยโน้มน้าวให้นายทหารในระดับปฏิบัติเปลี่ยนความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติได้¹⁵⁴

¹⁵³ Ibid., p. 107-108.

¹⁵⁴ Ibid., p. 109.

ในขณะที่ความเปลี่ยนแปลงมีจุดเริ่มต้นมาจากกองทัพ นายทหารระดับปฏิบัติก็เริ่มที่จะตั้งคำถามถึงความสำเร็จในการใช้มาตรการทางการทหารด้วยว่าสุดท้ายแล้วจะประสบความสำเร็จหรือไม่ และจะประสบความสำเร็จเมื่อใด เนื่องจากทหารฝ่ายปฏิบัติการต้องประสบกับความสูญเสียเป็นอย่างมากในทุกๆ ปีที่ผ่านมา ถึงขนาดที่ว่านายทหารเป็นจำนวนมากยอมรับว่ามองไม่เห็น “แสงสว่างที่ปลายอุโมงค์” ว่ากองทัพจะประสบความสำเร็จในสงครามนี้อย่างไร ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองในอินโดจีนในช่วงนั้นที่รัฐบาลนิยมตะวันตกฝ่ายแพ้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ จนถึงกับมีการคาดการณ์กันว่าในที่สุดแล้วประเทศไทยก็คงจะประสบกับชะตากรรมเดียวกันกับกลุ่มประเทศในภูมิภาคอินโดจีน¹⁵⁵

อย่างไรก็ตาม สำหรับนายทหารในกองทัพภาคที่ 2 แล้ว พบว่ามาตรการทางการเมืองเป็นหนทางสำคัญที่นำไปสู่การเอาชนะสงครามกับคอมมิวนิสต์ จนความสำเร็จของกองทัพภาคที่ 2 กลายเป็นตัวแบบให้แก่หน่วยทหารอื่นๆ ด้วยการแนะนำการใช้มาตรการทางการเมืองแก่หน่วยทหารอื่นๆ จนกองทัพภาคที่ 2 กลายเป็นตัวแสดงหลักในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการต่อต้านการก่อความไม่สงบ ทั้งนี้ การแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ระหว่างกันของบรรดานายทหารส่งผลให้เกิดหลักนิยมใหม่ โดยนายทหารจากหน่วยต่างๆ ได้มีโอกาสเรียนรู้จากความสำเร็จของกองทัพภาคที่ 2 โดยมาตรการทางการเมืองที่กองทัพภาคที่ 2 นำมาใช้ในช่วงแรกนั้นจะเป็นการทำงานกับมวลชน โดยเข้าไปเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งมวลชนในพื้นที่ชนบท แต่ในเวลาต่อมา มาตรการทางการเมืองกลับหมายถึงกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่การใช้กำลังทางทหาร เพื่อทำให้นโยบายของรัฐบาลได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความเข้าใจ การสร้างความมั่นคง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้ในทางการเมืองนั้น สิ่งเหล่านี้หมายถึงการสร้างสังคมที่เป็นประชาธิปไตย และแน่นอนว่าจุดมุ่งหมายสูงสุดก็คือการเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยจะเป็น “อาวุธ” ที่มีประสิทธิภาพในการต่อสู้และเอาชนะสงครามคอมมิวนิสต์ได้ในที่สุด¹⁵⁶

ในขณะเดียวกัน กระแสความคิดสังคมนิยมในสังคมไทยในขณะนั้นก็ขึ้นสู่กระแสสูงและได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง โดยจะเห็นได้ชัดตั้งแต่ระดับสถาบันการศึกษาเลยทีเดียว โดยใน พ.ศ. 2519 นั้นนับได้ว่าเป็นปีที่ขบวนการนิสิตนักศึกษาได้รับชัยชนะจากการได้รับเลือกตั้งของพรรคนักศึกษาฝ่ายก้าวหน้าในมหาวิทยาลัยต่างๆ นอกจากนี้ กิจกรรมนักศึกษาแนวใหม่ที่เกิดขึ้นก็อาจเทียบเคียงได้กับ “การปฏิวัติวัฒนธรรม” ในสถาบันการศึกษา เนื่องจากแต่เดิมนั้น กิจกรรมนักศึกษาในยุค “สายลมแสงแดด” ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นกิจกรรมที่เน้นความสนุกสนาน แต่กิจกรรมนักศึกษาในช่วง พ.ศ. 2519 ได้เปลี่ยนแปลงจากความสนุกสนานมุ่งไปสู่การรับใช้สังคมเป็นสำคัญ¹⁵⁷

¹⁵⁵ Ibid., p. 110.

¹⁵⁶ Ibid., p. 111.

¹⁵⁷ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ บำรุงสุข, อดีตผู้นำนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ณ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษาเช่นนี้ ในมุมมองของกลุ่มอนุรักษ์นิยมแล้วนับได้ว่าเป็นสัญญาณแห่งความกลัว เพราะเท่ากับเป็นการบ่งบอกถึงการที่คนหนุ่มสาวกำลังมีแนวคิดเป็นฝ่ายซ้าย และทั้งยังบ่งบอกถึงการที่สถาบันอุดมศึกษาในฐานะพื้นที่ที่ถูกยึดครองโดยชนชั้นนำไทยมาอย่างยาวนาน ก็กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป¹⁵⁸ ซึ่งความคิดสังคมนิยมอันมีลักษณะก้าวหน้า และต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขนาดใหญ่ ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน สภาพการณ์เช่นนี้เองก็ส่งผลให้ฝ่ายที่ไม่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นในสังคมไทยเกิดปฏิกิริยาต่อความเคลื่อนไหวดังกล่าวจนนำไปสู่การเป็นปรปักษ์ต่อกัน

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว กลุ่มอนุรักษ์นิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวาจึงพยายามตอบโต้กับความเปลี่ยนแปลงที่โน้มไปทางซ้าย ไม่ว่าจะเป็นการแต่งเพลงปลุกใจต่างๆ เผยแพร่สู่สาธารณะ และหนึ่งในเพลงสำคัญของฝ่ายขวาในยุคนั้นน่าจะได้แก่เพลง “หนักแผ่นดิน” ที่แต่งขึ้นใน พ.ศ. 2518 และออกอากาศทางสถานีวิทยุของกรมการสื่อสารทหารบก หรือเพลงอื่นๆ เช่น สุดแผ่นดิน วิทยุญาณปู้ และเพลงทหารพระนเรศวร เป็นต้น¹⁵⁹ หรือแม้แต่บทเพลงพระราชนิพนธ์ “เราสู้”¹⁶⁰ ก็ดูจะเป็นสิ่งที่สะท้อนความคิดและความกลัวคอมมิวนิสต์ของกลุ่มอนุรักษ์นิยมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ได้เป็นอย่างดี เพลงต่างๆ เหล่านี้เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมนำมาใช้ในการตอบโต้การรุกของฝ่ายซ้ายในขณะนั้น ฉะนั้นเมื่อก้าวเข้าสู่ พ.ศ. 2519 ก็เห็นได้ชัดเจนว่า การต่อสู้ของทั้งสองฝ่ายทวีความเข้มข้นมากขึ้นทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย โดยมหาวิทยาลัยกลายเป็นพื้นที่การต่อสู้ทางความคิดที่สำคัญในขณะนั้น และทั้งยังเป็นสัญญาณอีกว่าการเริ่มต้นของ พ.ศ. 2519 เป็นการบ่งบอกถึง “ความพ่ายแพ้ทางการเมือง” ของขบวนการอนุรักษ์นิยมในมหาวิทยาลัยที่ไม่สามารถต้านทานการรุกของฝ่ายก้าวหน้า คำถามที่ตามมาก็คือแล้วชนชั้นนำ ผู้นำทหาร ตลอดจนกลุ่มอนุรักษ์นิยมต่างๆ ในการเมืองไทยจะตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงนี้ได้หรือไม่อย่างไร¹⁶¹

ในขณะเดียวกัน ความเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษาภายนอกมหาวิทยาลัยก็ทวีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น โดยในช่วงต้น พ.ศ. 2519 ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ตัดสินใจเปิดการเดินทางใหญ่เมื่อครบกำหนด 1 ปีของการประกาศนโยบายของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ที่ให้สหรัฐฯ ถอนฐานทัพออกจากประเทศไทย โดยจัดการเดินทางขึ้นเป็นการชุมนุมครั้งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่งของขบวนการนิสิตนักศึกษาในวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2519 ผู้คนเป็นจำนวนมากที่เข้าร่วมการชุมนุมต่อต้านฐานทัพสหรัฐฯ ครั้งนี้ได้สร้างความตื่นตระหนกให้แก่กลุ่ม

¹⁵⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶⁰ ดูรายละเอียดได้ใน สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “เราสู้: เพลงพระราชนิพนธ์การเมืองกับการเมืองปี 2518-2519,” ใน *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง* (กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก, 2544), 117-48.

¹⁶¹ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สุรชาติ บำรุงสุข, อดีตผู้อำนวยการในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ณ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนุรักษ์นิยม ขบวนการฝ่ายขวา ชนชั้นนำ และผู้นำทหารเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ยังมีการจัดนิทรรศการต่อต้านฐานทัพอเมริกาอีกครั้งในวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 มีการส่งนิสิตนักศึกษาออกไปพบประชาชนแทนการจัดชุมนุม ประกอบกับการที่ฐานทัพสหรัฐฯ รวมทั้งค่ายรามสูรถูกปิดลง อันเป็นผลจากการกึ่งสงครามเวียดนามในภูมิภาคอินโดจีนยุติลง เนื่องจากนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงของสหรัฐฯ ปรับเปลี่ยนไปให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยการถอนตัวของสหรัฐฯ เช่นนี้มีส่วนช่วยเร่งให้กลุ่มอนุรักษ์นิยมไทย และขบวนการฝ่ายขวาซึ่งรู้สึกหวาดกลัวกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอินโดจีนอยู่แล้ว ให้ขยับตัวไปสู่ความเป็น “ขวาจัด” มากยิ่งขึ้น ด้วยความกังวลว่าไทยจะถูกทอดทิ้งให้เผชิญกับคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนอย่างโดดเดี่ยว¹⁶²

จากปรากฏการณ์เช่นนี้เอง ที่ส่งผลให้กลุ่มอนุรักษ์นิยมไทย รวมไปถึงขบวนการฝ่ายขวาต้องมีการปฏิวัติเคลื่อนไหวต่อความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น โดยแนวทางการต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษ์นิยม และขบวนการฝ่ายขวาได้ข้อสรุปว่า ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้จะต้องยุติการเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษาในเมืองให้ได้ โดยที่ขบวนการนิสิตนักศึกษาไม่เพียงแต่ถูกมองว่านิยมคอมมิวนิสต์เท่านั้น หากแต่ยังถูกมองว่าเป็นตัวแทนของคอมมิวนิสต์ภายนอกประเทศ และจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โดมิโนล้มที่กรุงเทพฯ ในที่สุด¹⁶³ ทั้งนี้ อนุรักษ์นิยมไทยในสมัยนั้นประกอบไปด้วย ชนชั้นนำ ผู้นำทหาร ชนชั้นกลางอนุรักษ์นิยม และกลุ่มขวาทั้งหลายจึงยอมไม่ได้ที่จะเกิดแรงกดดันจากภายในไทยให้สหรัฐฯ ถอนกำลังรบออกจากไทย เพราะสถานการณ์เช่นนี้ไม่เพียงแต่จะทำให้เกิดความอ่อนแอในการรับมือกับฝ่ายคอมมิวนิสต์เท่านั้น หากแต่การถอนฐานทัพก็คือสัญญาณว่าไทยอาจจะกลายเป็น “โดมิโน” ตัวที่ 4 หลังจากโดมิโนทั้งสามล้มลงในอินโดจีนในปี พ.ศ. 2518 ดังนั้น การเคลื่อนไหวต่อต้านฐานทัพอเมริกาของขบวนการนิสิตนักศึกษา จึงกลายเป็นดังการให้ถอนหลักประกันความมั่นคงของขบวนการอนุรักษ์นิยมไทย จนพวกเขาารู้สึกว่าถ้าไม่มีหลักประกันจากอำนาจทางทหารของสหรัฐฯ แล้วพวกเขาจะอยู่อย่างไรกับภัยคุกคามจากอินโดจีนในอนาคต¹⁶⁴ ประกอบกับความพลิกผันของการเมืองไทยและความผันผวนของการเมืองในภูมิภาคตลอดปี พ.ศ. 2518 เป็นปัจจัยที่มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อทัศนคติ (perception) และการตัดสินใจของบรรดาชนชั้นนำ ผู้นำทหาร อีกทั้งยังส่งผลให้เกิดความหวาดกลัวทางการเมืองอย่างมากในหมู่ชนชั้นกลางในเมือง ตลอดจนถึงบรรดากลุ่มอนุรักษ์นิยมต่างๆ พวกเขากลัวอย่างมากว่าในเวลาอีกไม่นานนัก “โดมิโนตัวที่ 4” จะล้มลงที่ประเทศไทย¹⁶⁵

ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2519 มีการนำตัวจอมพลประภาส จารุเสถียร กลับประเทศไทย ขบวนการนิสิตนักศึกษาเริ่มกังวลว่าปรากฏการณ์เช่นนี้คือการวางกับดักให้ฝ่ายนิสิตนักศึกษาจัดการชุมนุม และใช้เป็นเงื่อนไขในการปราบปรามครั้งใหญ่หรือไม่ แต่ในที่สุดขบวนการนิสิตศึกษาก็

¹⁶² เรื่องเดียวกัน.

¹⁶³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶⁵ สุรชาติ บำรุงสุข, “40 ปีแห่งการล้อมปราบ (14) เมื่อกระแสวิจารณ์รุนแรง !,” *มติชนสุดสัปดาห์* [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/column/article_19728 [30 ธันวาคม พ.ศ.2559].

ตัดสินใจเปิดการเคลื่อนไหวต่อต้านที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีผู้เข้าร่วมชุมนุมเป็นจำนวนมาก และการชุมนุมก็เผชิญกับการคุกคามด้วยการประเบิด จนในที่สุดรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ตัดสินใจยุติปัญหาด้วยการให้จอมพลประภาสเดินทางออกจากไทย¹⁶⁶

จากปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น อาจกล่าวได้ว่า “ความกลัวทางการเมือง” เช่นนี้ ได้กลายเป็นแรงผลักดันที่มีพลังในการขับเคลื่อนกระแสชาตินิยมในช่วง พ.ศ. 2518-2519 เป็นอย่างมาก และขณะเดียวกันก็ดูจะเป็นแรงผลักดันที่แผ่ไปด้วยความรุนแรง ภายใต้วาทกรรม “ชาวพิชิตชาย” เพราะกลุ่มอนุรักษ์นิยมและขบวนการฝ่ายขวามีความคิดว่าถ้าจะทำให้ประเทศไทยปลอดภัยจากภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ และโดมิโนไม่ล้มที่กรุงเทพฯ แล้ว ก็อาจจะต้องจัดการกับกลุ่มหัวก้าวหน้ารวมทั้งกลุ่มฝ่ายซ้ายด้วยมาตรการเด็ดขาด แนวความคิดเช่นนี้สอดคล้องกับกับการเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษา ซึ่งใน พ.ศ. 2518 ในบริบทของปัญหาต่างประเทศที่มีฐานทัพสหรัฐฯ ในไทย เป็นประเด็นหลัก ซึ่งบรรดากลุ่มการเมืองอนุรักษ์นิยมและขบวนการฝ่ายขวาทั้งหลายมองว่าไทยจะอยู่ไม่ได้โดยไม่มีฐานทัพสหรัฐฯ ตั้งอยู่ในประเทศ เพราะฐานทัพนี้จะเป็นหลักประกันโดยตรงต่อพันธกรณีของสหรัฐฯ ในการปกป้องไทยจากการคุกคามของคอมมิวนิสต์จากอินโดจีน และถ้าไม่มีฐานทัพสหรัฐฯ แล้ว ก็จะทำให้เกิดคำถามตามมาว่าแล้วไทยจะอยู่ต่อไปอย่างไร¹⁶⁷

ดังนั้น การปะทะของ “พลังฝ่ายซ้าย” และ “พลังฝ่ายขวา” นับแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา จึงมีผลกระทบต่ออนาคตของการเมืองไทย และขณะเดียวกันการขับเคลื่อนของขบวนการฝ่ายขวาที่กำลังตกอยู่ในความหวาดกลัวต่อการไม่ประสบความสำเร็จในการทำสงครามเวียดนามของสหรัฐฯ ในภูมิภาคอินโดจีน และการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในกลุ่มประเทศอินโดจีนให้เป็นระบอบสังคมนิยม ได้กลายเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การขึ้นสู่กระแสสูงของขบวนการฝ่ายขวา และก่อให้เกิดปฏิบัติการต่างๆ ของกลุ่มอนุรักษ์นิยมและขบวนการฝ่ายขวา ในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่

1) การทำลายภาพลักษณ์

ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อทำลายภาพลักษณ์ของขบวนการนิสิตนักศึกษาได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น การกล่าวหาว่านักศึกษาก่อความวุ่นวายในสังคม กล่าวหาว่าขบวนการนิสิตนักศึกษาเป็นคอมมิวนิสต์ ผู้นำนักศึกษาเป็นญวน มีการรับเงินสนับสนุนจากต่างประเทศ มีการไปฝึกอาวุธที่กรุงฮานอย เวียดนามเหนือ การโจมตีการประชุมประท้วงและการเคลื่อนไหวของนักศึกษาว่าไม่เคารพกฎหมาย เน้นการใช้กฎหมาย มีการสร้างข่าวลือเพื่อทำลายตัวบุคคล

¹⁶⁶ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สุรชาติ บำรุงสุข, อดีตผู้อำนวยการในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ณ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

¹⁶⁷ สุรชาติ บำรุงสุข, “40 ปีแห่งการล้อมปราบ (14) เมื่อกระแสขวาร้อนแรง !” มติชนสุดสัปดาห์ [ออนไลน์] แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/column/article_19728 [30 ธันวาคม พ.ศ.2559]

นอกจากนี้ยังมีการโจมตีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยว่าเป็นองค์กรเถื่อนเพราะไม่มีการจดทะเบียนที่ถูกต้องตามกฎหมาย¹⁶⁸

การโฆษณาดังกล่าวนี้ได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง พร้อมกับการปลุกกระแส “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และกล่าวหาว่านักศึกษาจะทำลายสถาบันหลักของชาติทั้งสามนี้ ในช่วงนี้มีการประพันธ์เพลงขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อใช้ในการต่อต้านการขยายตัวของแนวคิดฝ่ายซ้ายและการเคลื่อนไหวของนักศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเพลงรอกแผ่นดิน เพลงถามคนไทย เพลงทหารพระนเรศวร เพลงหนักแผ่นดิน รวมไปถึงเพลงพระราชนิพนธ์ “เราสู้” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระราชนิพนธ์ทำนอง แต่เพลงที่แพร่หลายมากที่สุดคือเพลงหนักแผ่นดินที่ได้รับการแต่งขึ้นใน พ.ศ. 2518¹⁶⁹

การโฆษณาโจมตีฝ่ายขบวนการนิสิตศึกษานั้น ยังมีการใช้เครื่องมือที่เป็นสื่อมวลชนของรัฐอีกด้วย ซึ่งในสมัยนั้นยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝ่ายทหาร โดยจะเริ่มเห็นได้ชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา เมื่อเกิดกรณีบ้านนาทราย อีกส่วนหนึ่งก็ได้หนังสือพิมพ์ฝ่ายขวา เช่น รายวัน ดาวสยาม บ้านเมือง สยามมิตร หรือแม้แต่ไทยรัฐ หนังสือพิมพ์เหล่านี้ได้ใช้วิธีการต่างๆ ในการโจมตีขบวนการนิสิตนักศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการลงข่าวให้ร้ายและทำลายภาพลักษณ์ การใช้คำบริภาษรุนแรงและหยาบคาย การลงรายชื่อบัญชีดำระบุตัวบุคคลและกล่าวหาว่าเป็นผู้นำคอมมิวนิสต์จำนวนมาก ส่วนมากเป็นรายชื่อของนักศึกษาที่เคลื่อนไหวทางการเมืองและนักการเมืองที่มีแนวคิดสังคมนิยม และในขณะเดียวกัน ก็ได้ปิดกั้นการประชาสัมพันธ์ของฝ่ายนักศึกษาด้วย มิให้โอกาสในการแถลงข้อเท็จจริงแก่สังคม อันเป็นการเพิ่มโอกาสแก่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมในการสร้างความเข้าใจผิดของประชาชนต่อขบวนการนักศึกษาได้โดยง่าย ดังนั้น ฝ่ายนักศึกษาจึงได้ตีพิมพ์หนังสือพิมพ์แล้วปิดประกาศที่หน้าประตูของทุกมหาวิทยาลัยเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของฝ่ายตนบ้าง เช่น การที่องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้จัดทำหนังสือพิมพ์ขึ้นโดยใช้แผ่นกระดาษ 2 แผ่น ตั้งไว้ทั้งที่ประตูด้านท่าพระจันทร์และประตูด้านหอประชุมใหญ่ด้านละแผ่น เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของฝ่ายนักศึกษาออกไปสู่สังคม¹⁷⁰

2) การต่อต้านคอมมิวนิสต์ และการจัดตั้งขบวนการฝ่ายขวา

สืบเนื่องมาจากการเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ที่นอกจากนิสิตนักศึกษาจะได้แสดงบทบาทในการเคลื่อนไหวแล้ว ยังปรากฏบทบาทของนักเรียนอาชีวะที่เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่น่ามาสู่ชัยชนะของขบวนการนิสิตนักศึกษา ส่งผลให้ชนชั้นนำและกลุ่มอนุรักษ์นิยมเกิดความวิตกกังวลต่อพลังของนักเรียนอาชีวะ ดังนั้น กลุ่ม

¹⁶⁸ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2551), 152.

¹⁶⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 153.

อนุรักษ์นิยมและขบวนการฝ่ายขวาจึงได้พยายามแยกนักเรียนอาชีวะออกมาจากขบวนการนิสิตนักศึกษา โดยเริ่มจากการส่งนักเรียนอาชีวะฝ่ายขวาเข้าควบคุมศูนย์กลางนักเรียนอาชีวะแห่งประเทศไทย จากนั้นจึงใช้องค์กรดังกล่าวในการต่อต้านขบวนการนิสิตนักศึกษาในเวลาต่อมา¹⁷¹

ทั้งนี้ การต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นลักษณะสำคัญของขบวนการอนุรักษ์นิยมไทย มีลักษณะสำคัญประการหนึ่งคือ ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชน ดังนั้นแล้ว จึงต้องมีองค์กรเอกชนที่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐ ยังมีภาคส่วนนี้จำนวนมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งประสบความสำเร็จในการต่อต้านคอมมิวนิสต์มากยิ่งขึ้นเท่านั้น คล้ายคลึงกับวิธีการของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่มีการจัดตั้ง “แนวร่วม” นั้นเอง¹⁷²

ขบวนการฝ่ายขวาในประเทศไทยในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีหลากหลายกลุ่มด้วยกัน สำหรับกลุ่มที่มีบทบาทโดดเด่น ได้แก่

1) สันนิบาตเสรีชนแห่งประเทศไทย¹⁷³

องค์กรนี้เป็นส่วนหนึ่งของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) โดยมีแนวคิดในการจัดตั้งมาจากจีนไทเปหรือไต้หวัน ที่ใช้การจัดตั้งในลักษณะนี้ในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ร่วมกับองค์กรนานาชาติในการต่อสู้คอมมิวนิสต์ร่วมกัน เนื่องจากการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ทั่วโลกนั้น ฝ่ายคอมมิวนิสต์มีการจัดตั้งองค์กรคอมมิวนิสต์สากล (Comintern) ในการประสานความร่วมมือระหว่างคอมมิวนิสต์ทั่วโลก ดังนั้นแล้ว ฝ่ายโลกเสรีจึงต้องมีองค์กรความร่วมมือสำหรับต่อต้านคอมมิวนิสต์เช่นกัน ประเทศไต้หวันจึงจัดตั้ง People Anti-Communism League ขึ้น และได้แนะนำและสนับสนุนให้พลเอกสหายหยุด เกิดผล จัดตั้งองค์กรลักษณะนี้ของประเทศไทยเพื่อร่วมมือกัน แต่ในท้ายที่สุด องค์กรนี้ก็เปลี่ยนวัตถุประสงค์ไปไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์เดิม ประกอบกับประเด็นคอมมิวนิสต์ได้หมดไปในภายหลัง¹⁷⁴

2) นวพล

¹⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

¹⁷² พลเอกสหายหยุด เกิดผล, ชีวิตนี้...มีค่า (กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์, 2549), 396.

¹⁷³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁷⁴ พลเอกสหายหยุด เกิดผล ระบุว่า “...ข้าพเจ้ามีแนวคิดดังกล่าวนี้อยู่แล้ว เพราะในสถานการณ์เมื่อมีการก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ขึ้น ประชาชนจะแบ่งเป็น 3 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนรัฐบาล ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนคอมมิวนิสต์ แต่จะมีประชาชนบางกลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่ไม่ชอบทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่ไม่มีองค์กรใดที่จะให้ยึดถือเป็นที่พึ่งในการขึ้นได้ ดังนั้น เมื่อมีตัวอย่างที่จีนไทเปจัดตั้งเป็นองค์กรเช่นนี้ขึ้น ข้าพเจ้าจึงรายงานขอจัดตั้งและจดทะเบียนเป็นที่เรียบร้อย มีสมาชิกจำนวนหนึ่ง มี พลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก เป็นประธาน...” แต่สุดท้ายแล้ว “...แต่ต่อมา เมื่อข้าพเจ้าไม่อยู่ในฐานะที่จะขึ้นำการดำเนินการได้ องค์กรนี้ดูเหมือนจะปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่จะเป็นองค์กรทางการเมืองเพื่อสนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์เดิม ประกอบกับปัญหาคอมมิวนิสต์ได้หมดไปด้วย...” ดูใน พลเอกสหายหยุด เกิดผล, ชีวิตนี้...มีค่า (กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, 2549), หน้า 397.

สืบเนื่องมาจากการที่ศูนย์กลางนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ได้เดินขบวนเรียกร้องรัฐธรรมนูญจากรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และการเดินขบวนเรียกร้องนี้ได้ขยายประเด็นออกไปในภายหลังจนถึงระดับที่เรียกร้องให้รัฐบาลลาออกจนนำมาสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ทั้งนี้ กระแสการเรียกร้องดังกล่าวได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมากมาจากนักศึกษาไทยในต่างประเทศด้วย ทั้งนี้ ในสหรัฐฯ ผู้ที่เป็นผู้นำ คือ วัฒนา เขียววิมล ที่กำลังศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิตที่กรุงวอชิงตัน ดีซี ทั้งนี้ วัฒนาเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการพูดโน้มน้าวใจคน ดังนั้น เมื่อพลเอกสหายหยุด เกิดผลได้เดินทางไปราชการที่กรุงวอชิงตัน จึงขออนุญาตผู้บังคับบัญชาติดต่อกับวัฒนา เขียววิมลเพื่อพิจารณาถึงแนวคิดของบุคคลผู้นี้ว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ และเมื่อบุคคลทั้งสองได้พูดคุยแลกเปลี่ยนทัศนะระหว่างกัน จนพลเอกสหายหยุดแน่ใจแล้วว่าบุคคลผู้นี้ไม่มีแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์แน่แล้ว จึงชักชวนให้มาร่วมงานกัน

แนวความคิดของวัฒนา เขียววิมล ในการจัดตั้ง “กลุ่มนวพล” นั้น เป็นแนวคิดที่สร้างความสนใจให้แก่คนในสังคมเป็นอย่างมากยิ่ง ทั้งนี้ พลเอกสหายหยุดเห็นว่าการจัดตั้งสันนิบาตเสรีชนแห่งประเทศไทยขึ้นนั้นเน้นหนักไปในทางความร่วมมือกับต่างประเทศ แต่เมื่อพิจารณาจากแนวคิดที่ว่าเมื่อเกิดการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ขึ้นนั้น ประชาชนจะถูกแบ่งออกทางความคิดเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ โดยที่ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนรัฐบาล ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนคอมมิวนิสต์ แต่จะมีประชาชนบางกลุ่มซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่ไม่ชอบทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งกลุ่มหลังนี้นับได้ว่าเป็นแบบไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Partisan) โดยที่จุดมุ่งหมายของกลุ่มนี้เมื่อไม่แสงอำนาจแล้วก็คือการทำงานเพื่อประเทศชาติและสถาบัน ทั้งนี้ เมื่อกลุ่มนี้ได้รับการจัดตั้งขึ้นก็ได้รับการสนับสนุนจากทั้งนายทหารและนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการ และประชาชนชั้นนำ ส่งผลให้วัฒนา เขียววิมล ถูกชักนำไปในทางที่จะเป็นกลุ่มการเมืองขึ้นมาอีกกลุ่มหนึ่ง¹⁷⁵

ต่อมา วัฒนา เขียววิมลกับพวกได้คิดสร้างกลุ่มการเมืองขึ้นด้วยการอาศัยกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ทั้งนี้ นวพลได้รับการก่อตั้งขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2517 โดยความหมายของชื่อกลุ่มอาจแปลความได้ว่า “พลังใหม่” ตามรูปแบบการก่อตั้ง หรืออีกความหมายหนึ่งคือ พลังเก่า อันหมายถึงพลังของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 อันเป็นรัชกาลปัจจุบัน ผู้ก่อตั้งคือกลุ่มทหารในกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เช่น พลเอกวัลลภ โรจนวิสุทธิ์ อดีตเจ้ากรมข่าวทหาร พลเอกสำราญ แพทยกุล องคมนตรีในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช¹⁷⁶ พลเอกสหายหยุด เกิดผล เสนาธิการ กอ.รมน. เป็นต้น¹⁷⁷

¹⁷⁵ พลเอกสหายหยุด เกิดผล, *ชีวิตนี้...มีค่า*, 398-399.

¹⁷⁶ พลเอกสำราญ แพทยกุล องคมนตรี เป็นสมาชิกนवलอันดับแรก หมายเลข 001 ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง พลเอกสำราญ แพทยกุล เป็นองคมนตรี พร้อมกับนายเชาวน์ ณ ศิลวันต์ เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2518 อยู่ใน “ประกาศแต่งตั้งองคมนตรี”, *ราชกิจจานุเบกษา*, ฉบับพิเศษ เล่ม 92 ตอนที่ 261 (24 ธันวาคม 2518), 1-2.

¹⁷⁷ *ประชาชาติ*, (7 สิงหาคม 2518), 30.

การก่อตั้งกลุ่มนवलขึ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องสามสถาบันหลักของชาติ ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เนื่องจากชาติจะอยู่รอดได้ก็ด้วยสถาบันวัดกับวัง ดังนั้น จึงต้องระดมพลังประชาชน เพื่อปกป้องสถาบันสำคัญทั้งสองนี้ให้ดำรงอยู่ต่อไป สำหรับสมาชิกที่สำคัญขององค์กรนี้ นอกจากพลเอกสราวุธ แพทยกุล องคมนตรีแล้ว ยังมี “พระกิตติวุฒโฒภิกขุ” ซึ่งเป็นเจ้าของประโยคสำคัญ “ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป” เข้ามาเป็นสมาชิกอีกด้วย¹⁷⁸ แต่ต่อมาเมื่อแนวทางการดำเนินงานระหว่างพลเอกสหายหยุด กับวัฒนา ไม่สอดคล้องต้องกันเสียแล้ว พลเอกสหายหยุดจึงแนะนำให้วัฒนา เขียววิมลกลับไปอยู่ต่างประเทศ ซึ่งในขั้นแรกวัฒนา ก็เชื่อเนื่องจากงานทั้งหมดที่ดำเนินการมาได้นั้นเพราะพลเอกสหายหยุดสนับสนุน และเมื่อพลเอกสหายหยุดสนับสนุนเสียแล้ว วัฒนาจึงได้ยินยอมตาม แต่ต่อมาวัฒนา เขียววิมลได้ไปพบกับพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ผู้บัญชาการทหารบกในสมัยนั้น วัฒนาได้รับการแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษาของพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ซึ่งนอกจากจะดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกแล้ว ยังดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองอำนาจการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ (ผอ.ปค.) ด้วย ซึ่งพลเอกสหายหยุดก็ไม่สามารถทำอะไรได้ เนื่องจากเป็นคำสั่งของผู้บังคับบัญชาลงมาโดยไม่ได้สอบถามพลเอกสหายหยุดในฐานะที่เป็นเสนาธิการ และฐานะที่นำวัฒนา เขียววิมลเข้ามา

จากนั้นเป็นต้นมา วัฒนา เขียววิมล ได้ดำเนินการไปโดยลำพัง โดยได้รับการสนับสนุนจากบุคคลอื่นตาม “โครงการนवल” แต่ในที่สุดเมื่อคนทั่วไปทราบว่าเป็นการแอบแฝงสร้างองค์กรทางการเมืองขึ้นใหม่ด้วยการใช้อำนาจรัฐเป็นเครื่องมือสำคัญ ซึ่งพลเอกสหายหยุดเห็นว่าไม่ถูกต้อง ประกอบกับการที่พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ถึงแก่อนิจกรรม ความนิยมที่สังคมมีต่อวัฒนา เขียววิมลก็ลดน้อยถอยลงไปที่สุดในที่สุด และเสียชีวิตในเวลาต่อมา¹⁷⁹

3) องค์กรภักดีบดินทร์¹⁸⁰

กลุ่มนี้เป็นอีกกลุ่มที่พลเอกสหายหยุด เกิดผล สนับสนุนให้จัดตั้งขึ้น โดยมีพันเอกอุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และนาวาอากาศเอกแสวง บุญยัง เป็นผู้นำ เพื่อรวบรวมกลุ่มที่เป็นกลางทางการเมืองในกรุงเทพฯ อันเป็นมวลชนที่ใช้ในการถ่วงดุลกับกลุ่มอื่นๆ ที่มีท่าทีเป็นปฏิปักษ์ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ กลุ่มภักดีบดินทร์เป็นกลุ่มที่ริเริ่มการจัดงาน 5 ธันวาคมหาราชขึ้น หลังจากมีการสวนสนามทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์แล้ว มีการใช้พลับพลาที่ประทับเป็นสถานที่ให้ประชาชนเข้ามารวมตัวเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ต่อมาเมื่อประชาชนให้การสนับสนุนมากขึ้น จึงเปลี่ยนสถานที่จัดงานมาเป็นท้องสนามหลวงจนถึงปัจจุบัน

¹⁷⁸ พระกิตติวุฒโฒภิกขุให้เหตุผลเรื่องการฆ่าคอมมิวนิสต์แล้วไม่บาป เมื่อครั้งที่ให้สัมภาษณ์แก่วารสารจัดรัฐว่า “...อันนั้นอาตมาก็เห็นว่าควรจะทำ คนไทยแม้จะนับถือพุทธก็ควรจะทำ แต่ก็ไม่ใช่อธิว่าเป็นการฆ่าคนเพราะว่าใครก็ตามที่ทำลายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มันไม่ใช่คนสมบูรณ์ คือต้องตั้งใจ เราไม่ได้ฆ่าคน แต่ฆ่ามารซึ่งเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน...” ดูใน จตุรัส, (29 มิถุนายน 2519), 28-32.

¹⁷⁹ พลเอกสหายหยุด เกิดผล, ชีวิตนี้...มีค่ายิ่ง (กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, 2549), หน้า 399.

¹⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 399-400.

4) คณะกรรมการประสานงานประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (คปป.)¹⁸¹

การต่อสู้กับคอมมิวนิสต์นั้น นอกจากจะต้องอาศัยแนวร่วมในเมืองด้วยการตั้งกลุ่มภักดี บดินทร์ตั้งที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังต้องมีการจัดตั้งแนวร่วมในชนบทด้วย คือ คณะกรรมการประสานงานประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (คปป.) นำโดย ดร.สมชัย รักษกิจิตร และนายแพทย์สันติ สุขวัฒน์ โดย การดำเนินงานของ คปป. ได้อาศัยคณะวิจัยของ ดร.สมชัย เป็นหลัก ในการติดต่อกับนักวิชาการ นิสิตนักศึกษา แรงงาน เกษตรกร ประชาชนจากสาขาอาชีพต่างๆ รวมไปถึงกลุ่มทางศาสนา ในการ เผยแพร่ข้อมูลจากงานวิจัย ข้อวิเคราะห์สถานการณ์ และทางเลือกแนวทางการดำเนินการที่จะเกิดประโยชน์ สูงสุดแก่ประชาชน จากการดำเนินการดังกล่าวได้นำมาสู่การจัดตั้งองค์กรภาคประชาชนขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2518 โดยไม่มีการตั้งชื่อองค์กร ทั้งนี้ก็เพื่อ

“...ตั้งผู้บริสุทธิ์ที่ไม่มีผลประโยชน์ทางการเมือง แต่สนใจปัญหาบ้านเมืองและความเดือดร้อน ของประชาชนเข้ามาร่วมคิดร่วมเคลื่อนไหวเพื่อประโยชน์ส่วนรวมให้กว้างขวางที่สุด...”

ต่อมา เมื่อปัญหาคอมมิวนิสต์ลดลง จึงได้ยุบเลิกองค์กรนี้ไปในที่สุด

5) มูลนิธิช่วยเหลือผู้ประสบภัยคอมมิวนิสต์¹⁸²

องค์กรนี้นำโดยนายประสิทธิ์ ลูิตานนท์ และนายเสถียร พันธรังษี เป็นโครงการเกี่ยวกับการ ดำเนินการด้านจิตวิทยาอีกองค์กรหนึ่ง เพื่อหาทุนจากผู้บริจาคทั้งเงินและสิ่งของเพื่อช่วยเหลือ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่คอมมิวนิสต์แทรกซึม ส่งผลให้สังคมเมืองหลวงได้ไปสัมผัสและรับรู้เหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นจริงในชนบท นอกจากนี้ มูลนิธิฯ ยังริเริ่มโครงการ “บ้านพี่บ้านน้อง” (Sister Village) แนะนำหมู่บ้านตามซอยต่างๆ ในกรุงเทพฯ ให้รู้จักหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยังไม่เป็น พื้นที่สีแดง แต่เป็นเป้าหมายการดำเนินการของคอมมิวนิสต์ และแนะนำให้คนกรุงเทพฯ ไปเยี่ยม เยียนหมู่บ้านที่เป็นคู่พี่น้องกัน ให้ไปเห็นสภาพความเป็นอยู่ และอาจมีโอกาช่วยอุดหนุนผลิตผล ทางการเกษตรหรือผ้าทอพื้นบ้านราคาถูก และในขณะเดียวกัน ยังเป็นโอกาสให้คนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้มาเห็นชีวิตความเป็นอยู่จริงๆ ของชาวกรุงเทพฯ อาจส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างคน เมืองกับคนชนบทดีขึ้น อันส่งผลในเชิงป้องกันต่อการโฆษณาของฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่โครงการนี้เป็น แต่เพียงชั้นทดลองเท่านั้น ยังไม่ได้ขยายผล สถานการณ์คอมมิวนิสต์ก็ผ่อนคลายเป็นไปเสียก่อน

6) ลูกเสือชาวบ้าน

¹⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 401-403.

¹⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 403.

จากการขยายตัวของความขัดแย้งทางอุดมการณ์ อันนำมาสู่การต่อสู้ระหว่างรัฐบาลไทยกับฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยการขยายตัวของคอมมิวนิสต์นั้นนับได้ว่าประสบความสำเร็จและเป็นไปอย่างรวดเร็ว สามารถทำสงครามแย่งชิงประชาชนอย่างได้ผล จนกระทั่งรัฐบาลวิตกว่าประเทศไทยจะพ่ายแพ้ต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ และจะส่งผลร้ายต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนั้น จึงมีการคิดหาแนวทางที่จะทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการขยายตัวของคอมมิวนิสต์¹⁸³

พันตำรวจเอกสมควร หริกุล ผู้กำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต 4 พิจารณาแล้วเห็นว่าการที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็วเพราะใช้วิธีสงครามประชาชน โดยปลุกระดมมวลชนให้เคลื่อนย้ายตามวาระบอบการปกครองของไทยในขณะนั้น รวมไปถึงสถาบันหลักของชาติเป็นสิ่งที่เลวร้าย ต้องทำลายให้หมดสิ้น ดังนั้น การต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยก็ต้องใช้วิธีการที่คล้ายคลึงกันคล้ายกับ “หนามยอกเอาหนามบ่ง” คือการทำสงครามรักษาประชาชน เพื่อมิให้สงครามแย่งชิงประชาชนของฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ การทำสงครามประชาชนของฝ่ายรัฐบาลไทยนั้นมีแนวคิดหลัก คือการทำให้ประชาชนมีความรัก ความสามัคคี มีความจงรักภักดีต่อระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์¹⁸⁴

ลูกเสือชาวบ้านได้รับการก่อตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2514 โดย พันตำรวจเอกสมควร หริกุล ผู้กำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต 4 ในขณะนั้นเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการจัดให้มีการฝึกอบรมลูกเสือรุ่นแรกขึ้นที่ บ้านเหล่ากอหก ตำบลแสงภา กิ่งอำเภอนาแห้ว อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พร้อมด้วยวิทยากรจากกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต 4 และจากเขตการศึกษา 9¹⁸⁵ หลังจากการอบรมลูกเสือชาวบ้านรุ่นแรกเป็นผลสำเร็จแล้ว ได้ขยายผลการฝึกอบรมไปยังพื้นที่ต่างๆ ตามแนวชายแดน ได้แก่ จังหวัดเลย อุดรธานี หนองคาย นครพนม พิชณุโลก สกลนคร กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด และขยายตัวออกไปตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว ในที่สุด การฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านจึงได้มีขึ้นทุกจังหวัด รวมทั้งกรุงเทพฯ ด้วย ทั้งนี้ กลุ่มลูกเสือชาวบ้านได้ถือเอาวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2514 เป็นวันกำเนิดลูกเสือชาวบ้าน¹⁸⁶

ต่อมา เมื่อวันที่ 9 ถึงวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2514 ได้มีการอบรมลูกเสือชาวบ้านรุ่นแรก ที่ ศูนย์พัฒนาการเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านเหล่ากอหก กิ่งอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย โดย การฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านรุ่นแรกนี้ ในช่วงแรกๆ ใช้วิธีการแนะนำชักจูง รวบรวมเอาประชาชนโดย

¹⁸³ ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, “ลูกเสือชาวบ้าน “อดีต ปัจจุบัน อนาคต”,” ใน 34 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์ (กรุงเทพฯ: ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, 2548), 120.

¹⁸⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸⁵ กวีรัตน์ คุณาภัทร, “ลูกเสือชาวบ้าน: บางสิ่งบางอย่างจาก 6 ตุลาคม 2519,” วารสารธรรมศาสตร์ ฉบับพิเศษ ปีที่ 28 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน พ.ศ. 2552), 184.

¹⁸⁶ ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, “ลูกเสือชาวบ้าน สมควร ตันคิด เจริญฤทธิ์ บุ๊กเบิก,” ใน 34 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์ (กรุงเทพฯ: ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, 2548), 5.

การใช้วิธีการและกิจกรรมของลูกเสือมาเสริมสร้าง ปลุกฝังนิสัยให้รักบ้านเมือง และจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และได้ใช้เป็นพื้นฐานในการขยายผลการฝึกอบรมออกไปยังจังหวัดต่างๆ ต่อไป¹⁸⁷

เมื่อดำเนินการฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านขึ้นมาได้จำนวนหนึ่ง พันตำรวจเอกสมควร ทริกุล ได้สรุปผลการฝึกอบรมเสนอต่อ พลตำรวจโทสุรพล จุลละพราหมณ์ ผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน และพลตำรวจโทสุรพลได้ให้การสนับสนุนการฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านเป็นอย่างดี และมอบหมายให้ พลตำรวจตรีเจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน รวบรวมข้อมูลการฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านโดยละเอียด ดังนั้นแล้ว พลตำรวจตรีเจริญฤทธิ์จึงได้ศึกษาและสังเกตการณ์ ฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้าน และมีความเห็นว่า การฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านนั้นสามารถสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่ข้าราชการ พ่อค้า นักธุรกิจ และประชาชนทั่วไป สอดคล้องกับพระราชดำรัสใน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในเรื่องการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในปวงชนชาวไทย จึงได้นำความกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช¹⁸⁸

วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2515 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ ทอดพระเนตรกิจการลูกเสือชาวบ้านที่ค่ายเสนีย์รณยุทธ กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต 4 อ.เมือง จ.อุดรธานี เป็นที่พอพระราชหฤทัยของทั้งสองพระองค์ จึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์จำนวน 100,000 บาทเป็นทุนทรัพย์สำหรับจัดหาผ้าผูกคอลูกเสือชาวบ้าน ห่วงรัดผ้าผูกคอ และหน้าเสือ และยังได้ทรงรับกิจการลูกเสือชาวบ้านไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์นับแต่นั้นเป็นต้นมา¹⁸⁹

กิจการลูกเสือชาวบ้าน มีจุดประสงค์ในการสร้างพลังประชาชนด้วยการปลุกฝังอุดมการณ์ ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เอกลักษณ์ไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี สร้างเสริม ความสามัคคีความปรองดองของคนในชาติ โดยมีหลักการในการดำเนินงาน คือ ใช้วิธีการของลูกเสือ และการปลุกฝังอุดมการณ์แก่ลูกเสือชาวบ้าน โดยเน้นความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ผ่านการดำเนินการโดยยึดพระบรมราโชบาย วัตถุประสงค์ อุดมการณ์ และเจตนารมณ์ โดยพระบรมราโชบายนี้ถือเป็นนโยบายที่เป็นหลักสำคัญสำหรับการดำเนินงานของกิจการลูกเสือชาวบ้าน มีจำนวนทั้งสิ้น 12 ข้อ ได้แก่¹⁹⁰

¹⁸⁷ ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, “ลูกเสือชาวบ้าน กับการเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ,” ใน 34 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์ (กรุงเทพฯ: ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, 2548), 31.

¹⁸⁸ ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, “ลูกเสือชาวบ้าน สมควร ตันตติ เจริญฤทธิ์ บุ๊กเบิก,” ใน 34 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์, หน้า 6.

¹⁸⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-7.

- 1) ห้ามมิให้นำกิจการลูกเสือชาวบ้านไปเกี่ยวข้องกับการเมือง
- 2) ห้ามมิให้มีการแสดงแสนยานุภาพในกิจการลูกเสือชาวบ้าน
- 3) ห้ามมิให้นำระบบราชการไปใช้ในกิจการลูกเสือชาวบ้าน
- 4) ลูกเสือชาวบ้านไม่มีเครื่องแบบ
- 5) ทรงปรารถนาให้กิจการลูกเสือชาวบ้านเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน
- 6) ทรงให้ลูกเสือชาวบ้านเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ และพัฒนาท้องถิ่น
- 7) ทรงให้ลูกเสือชาวบ้านเป็นผู้นำในการสร้างระเบียบ วินัย และประหยัด
- 8) ห้ามมิให้มีการใช้จ่ายในการฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้าน หรือการแสดงรอบกองไฟอย่างฟุ่มเฟือย และห้ามเสพเครื่องดองของเมาทุกชนิดในระหว่างการฝึกอบรม
- 9) ให้ยึดมั่นและเผยแพร่แนวทางของลูกเสือเข้าสู่ประชาชนเพื่อสร้างความสามัคคี ความพร้อมเพรียง และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- 10) ห้ามใช้งบประมาณทางการเมืองในกิจการลูกเสือชาวบ้าน
- 11) ให้ลูกเสือชาวบ้านเป็นผู้นำในการใช้ของไทย และบริโภคอาหารที่ผลิตในประเทศไทย
- 12) ให้ลูกเสือชาวบ้านเป็นผู้นำในการฟื้นฟูและรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่ดีของแต่ละท้องถิ่น

ส่วนหน้าที่ของลูกเสือชาวบ้าน มีดังต่อไปนี้¹⁹¹

- 1) การหาสมาชิกเพิ่มเติม
- 2) การปฏิบัติตาม กฎ คำปฏิญาณ โดยเคร่งครัด

---

¹⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 7-8.

- 3) การป้องกัน และไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ที่ทำความชั่ว
- 4) การป้องกันมิให้มีคนชั่ว และยกย่องคนดี
- 5) หมั่นชุมนุมพบปะอย่างสม่ำเสมอ
- 6) ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม
- 7) จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

อุดมการณ์ของลูกเสือชาวบ้าน มีดังต่อไปนี้¹⁹²

- 1) ลูกเสือชาวบ้านเป็นแกนกลางในการสร้างความสามัคคี
- 2) ลูกเสือชาวบ้านสร้างสรรค์ตนเอง สังคม หมู่คณะ และประเทศชาติโดยกระบวนการหมู่
พวก
- 3) ลูกเสือชาวบ้านยึดมั่นและปฏิบัติตามระบอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 4) ลูกเสือชาวบ้าน ดำรงตนเป็นพลเมืองดี จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรักษาเอกลักษณ์ไทย
- 5) ลูกเสือชาวบ้านยึดมั่นและปฏิบัติตาม พระบรมราโชบาย ภารกิจ กฎ คำปฏิญาณ และธรรมเนียมประเพณีของลูกเสือชาวบ้าน

กิจการลูกเสือชาวบ้านยึดมั่นในความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากหลักการ อุดมการณ์ และแนวทางปฏิบัติดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้จะได้รับพระมหากรุณาธิคุณรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพระราชทานผ้าพันคอ และธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ต่างๆ ต่างก็ให้ความสำคัญ และทรงเข้าร่วมกิจกรรมลูกเสือชาวบ้านด้วย¹⁹³ โดยลูกเสือชาวบ้านได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบรมวงศานุวงศ์ระดับสูง อาทิ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่เสด็จฯ ไปพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือ

¹⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

¹⁹³ ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, “ลูกเสือชาวบ้าน “อดีต ปัจจุบัน อนาคต”,” ใน 34 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์, หน้า 120.

ชาวบ้าน ก็จะมีพระราชทานพระราชโอรสด้วย เช่นเมื่อครั้งที่เสด็จฯ ไปทรงเปิดโรงเรียนนราวพัฒนา ที่จังหวัดบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ. 2517 ความว่า¹⁹⁴

“...ข้าพเจ้าได้พบลูกเสือชาวบ้านมาหลายชุดแล้ว ข้าพเจ้าได้สังเกต และได้พิจารณาทบทวนหลายหนถึงผลของการอบรมที่ดี ปฏิบัติที่ดี เพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น เป็นประชาธิปไตยอยู่ในตนเอง และทั้งยังอยู่ในกรอบของศีลธรรมอีกด้วย... ข้าพเจ้าขอชมเชยอย่างจริงใจแก่ผู้ริเริ่ม วิทยากรทั้งหลาย และลูกเสือชาวบ้านและผู้สนับสนุนด้วย ที่ได้พยายามและพยายามที่จะให้งานลูกเสือชาวบ้านนี้ยืนยงอยู่ตลอดไป เพื่อเราเองทุกคนและความเจริญของชาติบ้านเมืองในที่สุด...”

ทั้งนี้ สิ่งสำคัญสำหรับการขยายงานการฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านทั่วประเทศ คือ วิทยากรที่ต้องใช้สำหรับการฝึกอบรมเป็นจำนวนมาก โดยวิทยากรเหล่านี้ไม่ได้รับค่าตอบแทนแต่อย่างใด ดังนั้น พันตำรวจเอกสมควร ทริกุล จึงตั้งมูลนิธิวิทยากรลูกเสือชาวบ้านเพื่อจัดสวัสดิการแก่วิทยากรซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก ในประเด็นนี้เองที่เราจะได้เห็นถึงความใกล้ชิดระหว่างพระบรมวงศานุวงศ์ และกิจการลูกเสือชาวบ้าน ดังต่อไปนี้

“...เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จฯ กลับจากสวีตเซอร์แลนด์ พ.ศ.ต. สมควรทริกุล ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ ที่วังสระปทุม เมื่อพระองค์รับสั่งถามเรื่องงานของลูกเสือชาวบ้าน พ.ศ.ต. สมควร ทริกุล ได้กราบบังคมทูลเรื่องกิจการโดยทั่วๆ ไป โดยเฉพาะวิทยากรลูกเสือชาวบ้าน ว่ามีความลำบากมาก ยังไม่มีการช่วยเหลือด้านสวัสดิการ ด้านวิชาการ การศึกษาวิจัย พระองค์จึงได้รับสั่งว่า จะช่วย จะเอาเงินสักเท่าใด...”

เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงรับทราบปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์เพื่อการดำเนินงานมูลนิธิวิทยากรลูกเสือชาวบ้าน จำนวน 800,000 บาท และได้จัดตั้งมูลนิธิวิทยากรลูกเสือชาวบ้าน ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในเวลาต่อมา¹⁹⁵

จากหลักการของลูกเสือชาวบ้านข้างต้นที่ระบุว่าไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองนั้น ได้แปรเปลี่ยนไปในเวลาต่อมา ทั้งนี้ ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กิจการลูกเสือชาวบ้านได้ขยายตัวออกไปอย่างมาก จากรายงานของกระทรวงมหาดไทยในวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2519 ระบุว่าผู้รับการอบรมลูกเสือชาวบ้านไปแล้วจำนวน 2,794 รุ่น เป็นจำนวนกว่าเก้าแสนคน ประกอบไปด้วยทุกเพศทุกวัย โดยส่วนมากแล้วจะได้รับการอบรมให้ยึดมั่นภักดีอยู่กับสามสถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และต้องการกวาดล้างฝ่ายคอมมิวนิสต์รวมไปถึงบุคคลต้องสงสัยว่านิยม

¹⁹⁴ ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, “มูลนิธิวิทยากรลูกเสือชาวบ้าน,” ใน 34 ปี ลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์ (กรุงเทพฯ: ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์), 23.

¹⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23-24.

คอมมิวนิสต์ อย่างเช่นเมื่อครั้งที่สามแฉกรวมพลถนอม กิตติขจร เดินทางเข้ามาประเทศไทยในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519 สมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ได้เป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบทให้และตั้งฉายาว่า “สุกิตติขจรโรภิกขุ” โดยมีพระวัชรธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพ และพระวิฑูรธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดไทยในอินโดนีเซียที่ในขณะนั้นกำลังจำพรรษาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระพี่เลี้ยง โดยในการอุปสมบทครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์ ราชเลขาธิการ¹⁹⁶ อัญเชิญผ้าไตรพระราชทานมาด้วย โดยมีผู้คนที่มาที่วัดบวรนิเวศวิหารเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีการประท้วงและมีการชูว่าจะมีคนมาเผาวัดบวรฯ จึงมีกลุ่มลูกเสือชาวบ้านออกมาต่อต้านและปกป้องพระสุกิตติขจรโรภิกขุ รวมทั้งลูกเสือชาวบ้านผู้หญิงท่านหนึ่งที่เป็นมารดาของพลเอกอรุณ ทวาทศินด้วย¹⁹⁷ ในที่สุดแล้วกิจการลูกเสือชาวบ้านจึงต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในที่สุด และเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามามีส่วนร่วมในการปราบปรามขบวนการนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ¹⁹⁸

7) ชมรมวิทยุเสรี¹⁹⁹

เป็นกลุ่มสถานีวิทยุของทหารมีเข้ามาประสานงานกัน โดยมีสถานีวิทยุยานเกราะเป็นแกนกลางตั้งแต่ พ.ศ. 2518 โดยมีพันโท อุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา อาคม มกรานนท์ และอุทิศ นาคสวัสดิ์ เป็นโฆษกสำคัญ ชมรมวิทยุเสรีนี้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินรายการ “เพื่อแผ่นดินไทย” ที่ถูกนำมาใช้ในการโจมตีขบวนการนิสิตนักศึกษาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ โจมตีรัฐบาลพลเรือนในสมัยนั้นว่าอ่อนแอไม่เด็ดขาด ทำให้คอมมิวนิสต์ขยายตัวมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงการโจมตีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบอบการปกครองเดิมไปสู่ระบอบสังคมนิยมในประเทศเพื่อนบ้าน โดยปลุกระดมให้ประชาชนไทยลุกขึ้นมาต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วย

8) ชมรมแม่บ้าน²⁰⁰

¹⁹⁶ หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์ เป็นบุตรคุณเนื่อง (สกุลเดิม บุนนาค) ลดาวัลย์ ณ อยุธยา กับพระภูมิพิชัย (หม่อมราชวงศ์ บุง ลดาวัลย์) โอรสหม่อมเจ้าเพิ่ม ลดาวัลย์ พระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าลดาวัลย์ กรมหมื่นภูมินทรภักดี พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หม่อมหลวงทวีสันต์ เคยสมรสกับท่านผู้หญิงบุษบา สธนพงศ์ (หม่อมราชวงศ์หญิงบุษบา กิตติยากร) พระชนิษฐาในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 มีธิดาหนึ่งคน คือ ท่านผู้หญิงสุธาวัลย์ (ลดาวัลย์ ณ อยุธยา) เสถียรไทย คู่สมรส ดร. สุรเกียรติ์ เสถียรไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลนายกรัฐมนตรียักษิณ ชินวัตร ดุโน สำนักราชเลขาธิการ, ปกฤษณะ...ในรั้ววัง อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 19 เมษายน 2550 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2550). และดูรายละเอียดได้ในเว็บไซต์ : <http://www.bunnag.in.th/prarajpannuang045.html>

¹⁹⁷ คุณหญิงทรงสุตา ยอดมณี, กั๊กหันต้องลม (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2542), หน้า 409-411.

¹⁹⁸ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, “กรณี 6 ตุลา และเผด็จการขบวนการจัดสมัยอันนันทร์ ภิรัชวีเชียร,” ใน สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2551), หน้า 156.

¹⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 157.

²⁰⁰ เรื่องเดียวกัน.

ชมรมแม่บ้านได้รับการก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2519 เพื่อโจมตีขบวนการนิสิตนักศึกษาที่ออกมาเคลื่อนไหวต่อต้านฐานทัพสหรัฐฯ โดยตรง มีนางวิมล เจียมเจริญ (วิมล ศิริไพบูลย์ นักเขียนชื่อดังนามปากกา “ทมยันตี” ปัจจุบันคือ คุณหญิงวิมล ศิริไพบูลย์²⁰¹) เป็นแกนนำสำคัญ โดยได้รวมเอาบรรดาภรรยาข้าราชการ ภรรยานายทหารระดับสูง และแม่บ้านจำนวนมากเข้าเป็นสมาชิก บทบาทที่สำคัญของชมรมแม่บ้าน คือ การปกป้องสหรัฐฯ และโจมตีขบวนการนิสิตนักศึกษาว่ามีพฤติกรรมบ่อนทำลายมิตรประเทศ ทั้งนี้ ชมรมแม่บ้านได้เสนอข้อเรียกร้องให้คงเรตาร์ของสหรัฐฯ ไว้ในประเทศไทย เนื่องจากไม่เห็นว่าเป็นการรุกรานอธิปไตยของประเทศไทย แต่มีมุมมองว่าเรตาร์สหรัฐฯ จะเป็น “หุทิพย์ดาทิพย์” ในการสอดส่องระวังภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์

ขบวนการฝ่ายขวาเหล่านี้ได้เปิดการรุกขบวนการนิสิตนักศึกษาและปัญญาชนหัวก้าวหน้าด้วยวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อสู้ได้ทวีความเข้มข้นมากขึ้นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นการนำตัวจอมพลประภาส จารุเสถียร กลับเข้ามาในประเทศไทย และเกิดการประท้วงจากขบวนการนิสิตนักศึกษาจนต้องเดินทางกลับออกไป แต่ก่อนที่จะออกเดินทาง จอมพลประภาส จารุเสถียร ก็ได้รับพระราชทานพระบรมราชโอรสาให้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชอีกด้วย ต่อมาจอมพลถนอม กิตติขจร ก็เดินทางกลับเข้ามายังประเทศไทยด้วยเหตุผลที่ว่าจะมาเยี่ยมบิดาและได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดบวรนิเวศวิหาร ดังนั้นจึงเกิดการต่อต้านจากขบวนการนิสิตนักศึกษาที่เรียกร้องให้นำตัวจอมพลถนอมมาดำเนินคดี และกลุ่มยุวสงฆ์ที่ออกมาคัดค้านสถานะภิกษุของจอมพลถนอม รวมทั้งการถวายหนังสือแด่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกให้สอบสวนสมเด็จพระญาณสังวร²⁰² เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ในฐานะที่อุปสมบทแก่ผู้ต้องหาคดีอาญาด้วย²⁰³

จากเหตุการณ์ข้างต้น รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้ จึงลาออกจากตำแหน่ง และในวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2519 เวลา 21.30 น. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เป็นการส่วนพระองค์ไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อทรงสนทนาธรรมกับสมเด็จพระญาณสังวร ที่เคยเป็นพระพี่เลี้ยง เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงพระผนวช ทั้งนี้ ท่านผู้หญิงเกษมทอง สนิทวงศ์

²⁰¹ นางวิมล ศิริไพบูลย์ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน ชั้น จตุตถจุลจอมเกล้า เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 จึงมีสิทธิใช้คำนำหน้านามว่าคุณหญิงนับแต่บัดนั้น ดูใน “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า,” ราชกิจจานุเบกษา 122, 6 ข (5 พฤษภาคม 2548): 3.

²⁰² ต่อมาคือ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 19 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดำรงตำแหน่งเมื่อ พ.ศ. 2532 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดูใน “พระบรมราชโองการประกาศสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช,” ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 106, 63 (21 เมษายน 2532): 1.

²⁰³ ประชาชาติ, (22 กันยายน 2519): 1.

ณ อยุธยา นางสนองพระโอษฐ์ และยังเป็นพระมาตุจฉา²⁰⁴ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้ออกมาแจ้งว่า สมเด็จพระบรมราชินีนาถมีรับสั่งว่า

“...ได้ทราบว่าจะมีคนใจร้ายมาเผาวัดบวรนิเวศ จึงทรงมีความห่วงใยอย่างมาก ขอให้ประชาชนช่วยกันดูแลป้องกัน อย่าให้ผู้ใจร้ายมาทำลายวัด...”²⁰⁵

ในขณะเดียวกัน นายสมัคร สุนทรเวช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยยังได้แถลงด้วยว่า

“...การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จวัดบวรฯ กลางดึก แสดงให้เห็นว่าพระองค์ต้องการให้พระถนอมอยู่ในประเทศต่อไป...”²⁰⁶

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า กลุ่มอนุรักษ์นิยมไทยและขบวนการฝ่ายขวาในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ นั้น มีบทบาททางการเมืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการมีปฏิริยาโต้กลับขบวนการนิสิตนักศึกษาและกลุ่มปัญญาชนหัวก้าวหน้า จนนำมาสู่เหตุการณ์ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และจากบทบาทดังกล่าวก็ยังเป็นสิ่งสะท้อนถึงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อการเมืองไทยในช่วงเวลาเดียวกันนี้ด้วย ดังที่จะได้กล่าวถึงรายละเอียดบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์กับกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการเมืองไทย ในบทที่ 6

3.4 กลุ่มอนุรักษ์นิยมไทยหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จนถึงรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พ.ศ. 2521

เหตุการณ์นองเลือดในช่วงเช้าภายในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการรัฐประหารในช่วงเย็นของวันพุธที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็น “ฝ่ายขวา” เป็นผู้ชนะในการต่อสู้ทางอุดมการณ์กับกลุ่มปัญญาชนหัวก้าวหน้า ส่งผลให้กลุ่มปัญญาชนหัวก้าวหน้าถูกจับกุมเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงกลุ่มหัวก้าวหน้าที่ต้องหลบหนีจากการคุกคามของอำนาจรัฐไปเข้าป่าเพื่อไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ชัยชนะของ “ฝ่ายขวา” เห็นได้ชัดเจนจากการรัฐประหารของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ที่หันเหทิศทางการสร้างความเป็นประชาธิปไตยในการเมืองไทยด้วยการนำระบอบเผด็จ

²⁰⁴ ท่านผู้หญิงเกษล สงนิทวงศ์ ณ อยุธยา เป็นภรรยา นายแพทย์หม่อมหลวงจินดา สนิทวงศ์ น้องชายหม่อมหลวงบัว (สนิทวงศ์) กิติยากร พระชนนีในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9

²⁰⁵ ประชาธิปไตย, (24 กันยายน 2519): 1.

²⁰⁶ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, “กรณี 6 ตุลา และเผด็จการขจัดสมัยอันธพาล ภัยวิเชียร,” ใน สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2551), หน้า 161.

การอำนาจนิยมกลับมาใช้อีกครั้ง ผ่านการจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนที่นำโดยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ตัวแสดงที่สำคัญของกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวาตั้งแต่ช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ อันเป็นบุคคลท่านเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมีพระราชกระแสรับสั่งให้พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ไปขอคำปรึกษาทางกฎหมาย เมื่อคราวที่พลเรือเอกสงัดเข้าเฝ้าฯ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตดำเนินการปฏิวัติเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 อีกด้วย

การเมืองไทยในช่วงระหว่างวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ถึงวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 เป็นช่วงเวลาที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวาพยายามจัดระเบียบการเมืองไทยด้วยการไม่เปิดพื้นที่ให้ตัวแสดงต่างๆ ที่มีแนวคิดขัดแย้งกับกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวา หรือแม้แต่กลุ่มอนุรักษ์นิยมที่ยอมรับการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงเองก็ไม่ได้รับการยกเว้นจากกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวา ดังจะเห็นได้ว่าบุคคลที่มีคุณสมบัติตรงกับความเป็นอนุรักษ์นิยมหลายท่านที่เห็นถึงความจำเป็นที่ไทยต้องปรับตัวในท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศต่างก็ถูกกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวาจัดการด้วยความเลียบขาดในหลายกรณีด้วยกัน เช่น อานันท์ ปันยารชุน อันเป็นหนึ่งในตัวแสดงสำคัญที่นำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ก็ถูกตั้งข้อหาคอมมิวนิสต์²⁰⁷ โดยกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวาเห็นว่ากรกระทำของอานันท์ ปันยารชุน เป็นการฝักใฝ่ฝ่ายคอมมิวนิสต์

อย่างไรก็ตาม ในช่วง พ.ศ. 2520 เป็นช่วงที่รัฐบาลเผด็จการพลเรือนมีอำนาจปกครองประเทศ และให้ความสำคัญกับปัญหาความมั่นคงภายใน นั่นคือ การปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเลียบขาด ส่งผลให้นักศึกษาปัญญาชนต้องหลบหนีเข้าป่าไปเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกัน ด้วยความที่รัฐบาลมีนโยบายในการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเด็ดขาดอยู่แล้ว กลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวากลับมาอันเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่สำคัญประเภทหนึ่งในช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ จึงไม่ได้มีบทบาทในการเคลื่อนไหวมากนักในช่วงนี้ แต่เมื่อเกิดการรัฐประหารอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 มีการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ขึ้นบริหารราชการแผ่นดิน ด้วยความที่ผู้นำรัฐบาลชุดนี้ คือ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายทหารสายอนุรักษ์นิยมแนวปฏิรูป ที่เล็งเห็นแล้วว่านโยบายในการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเลียบขาดเช่นที่รัฐบาลธานินทร์ดำเนินการมาก่อนหน้านั้น นอกจากจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาคอมมิวนิสต์ได้อย่างที่คาดหวังแล้ว ยังจะกลายเป็น “แนวร่วมมุกกลับ” ให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ขยายตัวออกไปมากยิ่งขึ้นอีกด้วย ดังนั้น นอกจากการที่รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์จะหันไปดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยการฟื้นฟูสัมพันธภาพกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ที่ไทยเคยสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตมาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2519 และความสัมพันธ์ฉันมิตรดังกล่าวได้ตกต่ำลงไป ใน พ.ศ. 2520 ด้วยความเป็นอนุรักษ์นิยมवादของรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง และกลับกระตือรือร้นมาอีกครั้งในยุครัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ที่เน้นการดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรกับทุกประเทศ ไม่เว้นแม้แต่ประเทศ

²⁰⁷ สัมภาษณ์ เตช บุนนาค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาอากาศไทย.

ที่มีระบอบการปกครองและระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างไปจากไทย นอกจากนี้ ในประเด็นความมั่นคงภายใน รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ยังมีความพยายามลดแรงกดดันจากปัญหาการเมืองภายใน ด้วยการเสนอพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองในวันที่ 4 ถึง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 อีกด้วย

3.5 พระสงฆ์กับกลุ่มอนุรักษ์นิยมไทย

จากที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้น จะเห็นได้ถึงปรากฏการณ์หนึ่งที่น่าสนใจมาสู่เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ นั่นคือการที่จอมพลถนอม กิตติขจร บรรพชาเป็นสามเณรแล้วเดินทางกลับเข้ามาในประเทศไทย และอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดบวรนิเวศวิหาร ท่ามกลางเสียงคัดค้านจากกระแสสังคมในช่วงเวลานั้น แต่ถึงกระนั้น ก็กลับปรากฏกลุ่มอนุรักษ์นิยมไทยและขบวนการฝ่ายขวา รวมไปถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักที่ออกมาปกป้องพระภิกษุจอมพลถนอมด้วยวิธีการต่างๆ และในขณะเดียวกัน กลุ่มพระภิกษุบางกลุ่มก็ออกมาคัดค้านการอุปสมบทของพระภิกษุจอมพลถนอมเช่นเดียวกัน ดังนั้น เราจึงมีอาจจะเลยประเด็นเรื่องพระสงฆ์กับการเมืองไทย และความเกี่ยวข้องที่มีกับกลุ่มอนุรักษ์นิยมและขบวนการฝ่ายขวาได้

โดยทั่วไปแล้ว เรามักจะได้ยินกรณีพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางอุดมการณ์ในสังคมไทยในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ คือ กรณีพระกิตติวุฒโฒภิกษุ ที่ได้ให้สัมภาษณ์ในนิตยสาร จตุรัส ดังความต่อไปนี้

“...อันนั้นอาตมาก็เห็นว่าควรจะทำ คนไทยแม้จะนับถือพุทธก็ควรจะทำ แต่ก็ไม่เชื่อว่าถือเป็นการฆ่าคน เพราะว่าใครก็ตามที่ทำลายชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นั้นไม่ใช่คนสมบูรณ์ คือต้องตั้งใจ (ว่า) เราไม่ได้ฆ่าคนแต่ฆ่ามารซึ่งเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน... การฆ่าคนคนหนึ่งเพื่อรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไว้ ใ้อสิ่งที่เราปกป้องไว้มันถูกต้องมากกว่า แล้วจิตใจของทหารที่ทำหน้าที่อย่างนี้ไม่ได้มุ่งฆ่าคนหรอก เจตนาที่มุ่งไว้เดิมคือมุ่งรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไว้ การที่เขาอุทิศชีวิตไปรักษาสິงดังกล่าวนี้ก็ถือว่าเป็นบุญกุศล ถึงแม้จะฆ่าคนก็บาปเล็กน้อย แต่บุญกุศลได้มากกว่าเหมือนเราฆ่าปลาแกงใส่บาตรพระ ใ้อบาปมันก็มีหรือที่ฆ่าปลา แต่เราใส่บาตรพระได้บุญมากกว่า...”²⁰⁸

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในช่วงต้นว่า กลุ่มอนุรักษ์นิยมมีความรู้สึกเทิดทูนสามสถาบันหลักของชาติคือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และทั้งสามสถาบันดังกล่าวยังเป็นคำขวัญที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมได้หยิบยกขึ้นมาใช้ในการรณรงค์หรือปลุกกระตมบ่อยครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุ

²⁰⁸ จตุรัส ปีที่ 2 ฉบับที่ 51, (29 มิถุนายน 2519).

ลาฯ ดังนั้น การพิจารณาถึงลักษณะและองค์ประกอบของขบวนการอนุรักษ์นิยมไทย เราจึงไม่อาจละเลยบทบาทของพุทธศาสนจักรในฐานะที่เป็นหนึ่งในขบวนการอนุรักษ์นิยมไทยได้

ตั้งแต่ในช่วงกลางพุทธทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา อุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ได้กลายเป็นเครื่องมือหนึ่งที่กลุ่มอนุรักษ์นิยม รวมทั้งขบวนการฝ่ายขวาไทยนำมาใช้เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ รวมไปถึงขบวนการนิสิตนักศึกษาด้วย โดยหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่รัฐบาลทหารต้องลงจากอำนาจ และนำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในสังคมการเมืองของไทย เกิดกระแสตื่นตัวทางการเมือง มีความตื่นตัวในสิทธิเสรีภาพทางการเมือง จนนำมาสู่การแบ่งขั้วอุดมการณ์ออกเป็นขวา กับซ้าย ขบวนการฝ่ายซ้ายนั้นมิได้มีแต่บุคคลผู้นิยมในระบบคอมมิวนิสต์เท่านั้น หากแต่ยังมีผู้ที่นิยมแนวคิดเสรีนิยมกับสังคมนิยมด้วย ทั้งหมดนี้ได้ร่วมกันเคลื่อนไหวเพื่อรณรงค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และให้ความสำคัญแก่สิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมกลับต้องการรักษาสภาพทางสังคมแบบเดิม รวมทั้งรักษาสถานะเดิมของตนเอาไว้ ทั้งนี้ การรณรงค์เคลื่อนไหวของขบวนการฝ่ายซ้ายได้สร้างความสั่นสะเทือนแก่กลุ่มอนุรักษ์นิยมทั้งทางด้านความมั่นคงทั้งในทางเศรษฐกิจและทางการเมืองที่เป็นผลมาจากโครงสร้างของสังคมการเมืองแบบที่เป็นอยู่ ดังนั้น ชนชั้นนำ ผู้นำทหารบางส่วน และกลุ่มอนุรักษ์นิยมจึงได้จัดตั้งขบวนการฝ่ายขวาขึ้น เพื่อมีปฏิบัติการโต้กลับการเคลื่อนไหวของฝ่ายซ้าย และแน่นอนว่าหนึ่งในเครื่องมือสำคัญของขบวนการฝ่ายขวาคือการหยิบยกเอาคำขวัญ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ขึ้นมาใช้ในการต่อสู้ทางการเมืองด้วย²⁰⁹

ต่อมาใน พ.ศ. 2518 ที่ขบวนการนิสิตนักศึกษา ผู้ใช้แรงงาน และเกษตรกรได้ประสานแนวขึ้นเป็น “แนวร่วมสามประสาน” ขึ้น²¹⁰ กลุ่มอนุรักษ์นิยมไทยก็ได้จัดตั้ง “ขบวนการฝ่ายขวา” ขึ้นมาเพื่อเป็นปฏิกริยาตอบโต้กับการเคลื่อนไหวของแนวร่วมสามประสาน ไม่ว่าจะป็นกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กระทั่งแดง นวพล เป็นอาทิ และแน่นอนว่าความขัดแย้งทางอุดมการณ์นี้ได้แผ่ขยายเข้ามาสู่วงการสงฆ์ด้วย โดยพระสงฆ์กลุ่มต่างๆ ได้เข้าไปร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มการเมืองที่มีอุดมการณ์เดียวกับตน เช่น การที่กลุ่มพระหนุ่มจำนวนมากได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับขบวนการนิสิตนักศึกษา ผู้ใช้แรงงาน และเกษตรกร หรือการที่พระเถระชั้นผู้ใหญ่บางรูปกล่าวหาว่าการกระทำของพระฝ่ายซ้ายเป็นการกระทำที่ไม่หวังดีต่อพระพุทธศาสนา พระฝ่ายขวาบางรูปถึงขั้นกล่าวหาว่าเป็นการกระทำที่นำหายนะมาสู่พระพุทธศาสนา ซึ่งทางพระฝ่ายซ้ายก็ได้ตอบโต้ว่าการที่พระสงฆ์ร่วมเดินขบวนกับเกษตรกรนั้นเป็นการกระทำที่ชอบด้วยเงื่อนไขทางสังคมและหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา อันเป็นการกระทำเพื่อขจัดปัดเป่าความทุกข์ร้อนของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำตามคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงสอนให้พุทธสาวกให้รู้จักช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ และ

²⁰⁹ นนทวุฒิ ราชกาวิ, ความเชื่อแบบพุทธไทยในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ช่วง พ.ศ. 2508-2519 (กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), 49.

²¹⁰ คณินันต์ ตั้งใจตรง, ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2516-2519 : ศึกษากรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์หลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), 205.

ในขณะเดียวกัน พระฝ่ายซ้ายยังตอบโต้พระเถระชั้นผู้ใหญ่ว่าเป็นผู้ที่นำความเสื่อมโทรมมาสู่พระพุทธศาสนา เพราะแม้แต่พระเถระชั้นผู้ใหญ่เองก็ยังเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเป็นประธานในที่ชุมนุมทางการเมือง การเจิมและเปิดป้ายพรรคการเมือง การประพรมน้ำมนต์และแจกเครื่องรางของขลังแก่ทหารรับจ้างในลาวและเวียดนาม การประพรมน้ำมนต์เปิดป้ายโรงงานสร้างอาวุธ เป็นต้น²¹¹

ในขณะเดียวกัน พระเถระชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายอนุรักษนิยมที่มีความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์และรัฐบาลก็มีทัศนคติว่าการกระทำต่างๆ ของพระสงฆ์ฝ่ายซ้ายเป็นการทำลายศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างความแตกแยกในคณะสงฆ์ เป็นการสนับสนุนฝ่ายศัตรูที่ไม่หวังดีต่อชาติ ยิ่งไปกว่านั้นยังมองว่าจะกลายเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การทำลายสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ แต่พระเถระชั้นผู้ใหญ่ไม่อยู่ในฐานะที่จะตอบโต้ด้วยแนวทางเดียวกันกับที่พระสงฆ์ฝ่ายซ้ายกระทำ กอรกับการณ์ที่พระเถระฝ่ายขวาต้องการกำจัดพฤติกรรมของพระสงฆ์ฝ่ายซ้ายอยู่แล้ว ดังนั้น สิ่งที่พระสงฆ์ฝ่ายขวาพอจะกระทำได้อีกก็คือ การตักเตือน ตำหนิ และลงโทษทางวินัยสถานเบา หน้าที่จึงอยู่กับพระสงฆ์ระดับรองโดยมีพระเถระระดับสูงให้การสนับสนุน²¹² ส่วนพระสงฆ์ฝ่ายขวาบางรูปก็แสดงตนว่าเป็นฝ่ายขวาอย่างเปิดเผย เช่น กิตติวุฒโฒภิกขุ ดังที่ได้กล่าวถึงคำให้สัมภาษณ์ส่วนหนึ่งของท่านไปแล้วในตอนต้น

ในบริบททางการเมืองไทยปรากฏความขัดแย้งระหว่างฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวาที่เริ่มตึงเครียดมากขึ้นนับแต่ พ.ศ. 2518 เนื่องจากปัจจัยภายนอก รัฐ นั่นคือชัยชนะของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่มีต่อรัฐบาลนิยมตะวันตกในกัมพูชา เวียดนาม และลาว กอปรกับการยกเลิกสถาบันกษัตริย์ในลาว ยิ่งทำให้ฝ่ายขวาในไทยเกิดความหวาดกลัวการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ อันนำมาสู่ปฏิบัติการอันรุนแรงที่ฝ่ายขวามีต่อฝ่ายซ้าย จากเหตุการณ์นี้เองที่ทำให้ได้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการเมืองไทยในช่วงนั้น นั่นคือ เมื่อขุนโสภิตบรรณลักษณ์ บิดาของจอมพลถนอม กิตติขจร มีอาการป่วยหนัก จอมพลถนอม กิตติขจร ที่ลี้ภัยอยู่ต่างประเทศจึงตัดสินใจว่าจะเดินทางกลับประเทศไทยเข้ามาเพื่ออุปสมบทให้ขุนโสภิตบรรณลักษณ์ตามที่ได้สัญญาไว้ ดังความต่อไปนี้

“...พ่อได้พิจารณาตนขอบวชในบวรพุทธศาสนา นอกจากเพื่อคุณปู่แล้ว ยังทำให้ผู้ที่แคลงใจว่าพ่อจะกลับมาสู่เวทีการเมืองอีกไม่ต้องห่วง แต่การอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่สิงคโปร์อย่างทันทีทันใดนั้นไม่สู้สะดวกนัก พ่อจึงขอบวชเณรมาก่อน แล้วจึงเดินทางกลับมา... โดยมีพระปัญญาธรรมาวุธ ซึ่งขณะนั้นยังเป็นพระมหาสุจินต์ เจ้าอาวาสวัดอนันต์ฯ ในสิงคโปร์ เป็นพระพี่เลี้ยงนำมา...”²¹³

²¹¹ สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), 98.

²¹² สมบูรณ์ สุขสำราญ, ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์ (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2522), 21.

²¹³ คุณหญิงทรงสุดา ยอดมณี, กึ่งหันต้องลม (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2542), หน้า 407.

เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร เดินทางมาถึงไทยแล้วจึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ดังความต่อไปนี้

“...ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2519 สมเด็จพระญาณสังวร... ได้ทรงเป็นพระอุปชฌาย์บวชให้และตั้งฉายาว่า สุกิตติขจร มีพระวัชรธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพและพระวิฑูรย์ธรรมาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดไทยในอินโดนีเซีย ซึ่งตอนนั้นจำพรรษาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระพี่เลี้ยง...”

214

การอุปสมบทของจอมพลถนอมในครั้งนั้น ยังได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ตามรายละเอียดที่คุณหญิงทรงสุตา ยอดมณี บุตรสาวของจอมพลถนอม กิตติขจร ได้กล่าวไว้ดังนี้

“...ในการอุปสมบทนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ ม.ล. ทวีสันต์ ลดาวัลย์ ราชเลขาธิการในขณะนั้นอัญเชิญผ้าไตรพระราชทานมาด้วย พ่อแม่และบรรดาลูกหลานทุกคนรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ ด้วยพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และด้วยพระเมตตาธรรมของสมเด็จพระญาณสังวร พิธีอุปสมบทจึงผ่านไปด้วยดี...”²¹⁵

ทั้งนี้ การอุปสมบทของจอมพลถนอมในครั้งนั้น ได้รับการอำนวยความสะดวกจากทางวัดบวรนิเวศวิหารเป็นอย่างดี ตามที่พระญาณวโรดม รองเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหารในสมัยนั้นได้ให้ข้อมูลว่า

“...พระตำหนักบัญชาบัญชาเบญจมา ที่พระภิกษุถนอมจำพรรษาอยู่เวลานี้ ก่อนที่พระภิกษุถนอมจะเข้ามาบวชเป็นพระ และจำพรรษาอยู่บนพระตำหนักดังกล่าว ทางวัดได้จัดการซ่อมแซมเป็นการใหญ่ ตกแต่งทาสีและปูพื้นปาเก้ใหม่หมดทั้งหลัง สิ้นเงินซ่อมแซมไปทั้งสิ้นประมาณ 1 แสนบาทเศษ เงินจำนวนนี้ทางวัดเป็นผู้掏เอง โดยท่านเองและพระลูกวัดไม่ทราบว่ามีใครจะมาอยู่ แต่เมื่อพระภิกษุถนอมบวชและจำพรรษาอยู่ที่พระตำหนักดังกล่าว จึงเป็นที่เข้าใจกันอย่างดี...”²¹⁶

จากคำให้สัมภาษณ์ข้างต้นนั้น อาจตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่าการที่จอมพลถนอมกลับมาอุปสมบทในไทยได้นั้นเกิดจากการเตรียมการมาเป็นอย่างดี และอาจมีพระสงฆ์บางรูปทราบเรื่องมาก่อน และอาจมีผู้มีอำนาจบางคนในไทยดำเนินการช่วยเหลือจอมพลถนอมด้วย²¹⁷ ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับที่

²¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 409.

²¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 409-410.

²¹⁶ สยามรัฐ, (21 กันยายน 2519), 1,16.

²¹⁷ นนทวุฒิ ราชกาวิ, “ความเชื่อแบบพุทธไทยในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ช่วง พ.ศ. 2508-2519,” หน้า 53.

จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ให้ข้อมูลไว้ในกาเขียนคำอาลัยแก่พลอากาศเอกบุญชู จันทรเบกษา ดังความต่อไปนี้

“... จนกระทั่งวันที่ 15 ตุลาคม 2516 ข้าพเจ้าได้ลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และเตรียมตัวเดินทางไปต่างประเทศ ตามที่ได้ทราบข่าวมาว่าเป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของข้าพเจ้า ในตอนเย็นวันนั้น ข้าพเจ้ากับภรรยาและลูกหลานบางคนได้เดินทางโดยรถยนต์ไปพักอยู่ที่ดอนเมืองก่อน พลอากาศเอกบุญชูได้จัดที่พักให้อย่างดี พักกันอยู่ 1 คืน ได้ปรึกษากันภายในครอบครัวว่าข้าพเจ้าและภรรยาไม่มีเงินติดตัว เงินฝากในต่างประเทศก็ไม่เคยมีเลยไม่ว่าในประเทศใดทั้งสิ้น เราจะไปอยู่ต่างประเทศได้อย่างไร ข้าพเจ้าก็ได้ทำความผิดอะไร น่าจะอยู่ในประเทศไทยได้ในฐานะเป็นคนไทยทั้งเชื้อชาติและสัญชาติ และเพื่อไม่ให้เกิดความลำบากแก่พลอากาศเอกบุญชู จึงจะกลับไปอยู่บ้าน แต่ต้องการทราบให้แน่นอนว่าเป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะให้ข้าพเจ้าออกไปอยู่นอกประเทศจริงหรือไม่ในเช้าวันที่ 16 ตุลาคม 2516 จึงได้ขอร้องให้พลอากาศเอกบุญชูไปกราบบังคมทูลถามให้ เกือบเที่ยงพลอากาศเอกบุญชู กลับมาบอกว่ามีพระราชประสงค์จริงให้ออกไปอยู่นอกประเทศชั่วคราว **พอเหตุการณ์สงบลงก็ให้กลับมาได้...**”²¹⁸ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

การอุปสมบทของจอมพลถนอม ณ วัดบวรนิเวศวิหารนั้น นอกจากจะส่งผลให้สถาบันสงฆ์ถูกมองว่ามีความเกี่ยวข้องกับการกลับเข้ามาของจอมพลถนอมแล้ว ยังส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ถูกมองว่ามีความเกี่ยวข้องกับการกลับเข้าประเทศของจอมพลถนอมอีกด้วย ดังเช่นที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เคยให้สัมภาษณ์ว่า

“...ที่เป็นห่วงที่สุดในขณะนี้ก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะมีการอ้างถึงพระองค์ให้ดูเป็นว่าทรงเข้ามาเกี่ยวข้องกับพัวพันในเรื่องนี้เป็นประการแรก และประการที่สองก็คือวัดบวรนิเวศวิหาร ยอมให้จอมพลถนอมอุปสมบทในวัดนั้น ทั้งๆ ที่ใครๆ ก็รู้เพราะพระวัดบวรฯ เทียบพูดไว้เองว่าวัดนี้เป็นวัดใกล้ชิดพระองค์และเป็นวัดที่เสด็จพระราชดำเนินมาทรงสนทนาธรรมเป็นครั้งคราวอยู่ตลอดมา...”²¹⁹

การกลับเข้ามาในประเทศไทยของจอมพลถนอม กิตติขจรนี้ส่งผลสันสะเทือนทั้งต่อแวดวงการเมืองและวงการสงฆ์ ทั้งนี้ จากการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2519 สมาชิกสภาได้เสนอให้มีการประชุมในเรื่องการกลับมาของจอมพลถนอมโดยตรง และได้ลงมติคัดค้านการกลับมาของจอมพลถนอม โดยให้รัฐบาลซึ่งมีหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ดำเนินการในเรื่องนี้ทันที

²¹⁸ จอมพลถนอม กิตติขจร, “อาลัย “เพื่อนตาย”,” ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลอากาศเอกบุญชู จันทรเบกษา ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร 8 พฤษภาคม 2519 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารอากาศ, 2519).

²¹⁹ สยามรัฐ, (20 กันยายน 2519), 3.

แต่รัฐบาลกลับไม่สามารถจัดการอะไรได้²²⁰ นายกรัฐมนตรีจึงลาออกจากตำแหน่งในคราวนั้นนั่นเอง ต่อมาในเวลา 21.30 น. วันเดียวกันพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เป็นการส่วนพระองค์ไปยังวัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อทรงสนทนาธรรมกับสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร โดยไม่มีการกล่าวถึงพระสุกิตติขจรโรภิกขุแต่ประการใด²²¹ ทั้งนี้ ในระหว่างที่ทั้งสองพระองค์เสด็จฯ เยือนวัดบวรนิเวศวิหารนั้น ท่านผู้หญิงคนหนึ่ง สนิทวงศ์ ณ อยุธยา นางสนองพระโอษฐ์ ได้กล่าวว่า

“...สมเด็จพระราชินีให้มาบอกว่า ได้ทราบว่าจะมีคนใจร้ายจะมาเผาวัดบวรนิเวศ จึงทรงมีความห่วงใยอย่างมาก ขอให้ประชาชนช่วยกันดูแลป้องกัน อย่าให้ผู้ใจร้ายมาทำลายวัด...”²²²

นอกจากกรณีวัดบวรนิเวศวิหารแล้ว ทางด้านวัดจันทารามหรือวัดท่าซุง โดยพระมหาวิระถาวร หรือที่รู้จักกันในนาม “หลวงพ่อกุญชร”²²³ ก็มีบทบาทในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ เช่นเดียวกัน ในรูปแบบของการสร้างเครื่องรางของขลัง โดยในช่วง พ.ศ. 2518-2520 ท่านได้เดินทางไปแจกอาหาร เครื่องใช้ และเครื่องรางผ้ายันต์ “งมหาพิชัยสงคราม” และ “เหรียญเอกราช” ให้กับตำรวจตระเวนชายแดนและทหารที่ต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ โดยคณะของหลวงพ่อกุญชรได้เดินทางไปร่วมคณะไปภาคใต้กับหม่อมเจ้าหญิงวิภาวดี รังสิต²²⁴ (นางสนองพระโอษฐ์ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ซึ่งต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิต) ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และต่อมาก็ได้ร่วมคณะไปด้วยกันทั่วประเทศ²²⁵ การที่หลวงพ่อกุญชรจะต้องเดินทางไปเยี่ยมเยียนทหาร ตำรวจนั้น ท่านให้เหตุผลว่าในช่วงเวลานั้นประเทศชาติกำลังเร่าร้อน สถาบันทางศาสนา พระมหากษัตริย์กำลังถูกย่ำยีทั้งภายในและภายนอก ข้าศึกศัตรูกำลังจะทำลายทั้งชาติ ศาสนา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย CHULALONGKORN UNIVERSITY

²²⁰ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย* (กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2551), หน้า 161.

²²¹ *สยามรัฐ*, (24 กันยายน 2519), 1.

²²² *ประชาธิปไตย*, (24 กันยายน 2519), 1.

²²³ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชพรหมยาน ดุใน วสิษฐ เดชกุญชร, *รอยพระยุคลบาท* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2559), 90. และใน "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์," *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ* 106, 217 ง (8 ธันวาคม 2532): 4.

²²⁴ โดยปกติแล้ว พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิตทรงมีความใกล้ชิดกับหลวงพ่อกุญชร โดยทรงฝึกกรรมฐานกับพระเถระรูปนี้อยู่เสมอ และในวันที่ทรงต้องกระสุนปืนจากการระดมยิงเฮลิคอปเตอร์จากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์นั้น ก่อนที่จะสิ้นพระชนม์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิภาวดีรังสิตได้ทรงขอให้หลวงพ่อกุญชรและครูบาธรรมไชยกราบถวายบังคมลาพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแทนพระองค์ท่านด้วย ดุรายละเอียดได้ใน วสิษฐ เดชกุญชร, *รอยพระยุคลบาท* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2559), หน้า 91.

²²⁵ สมศักดิ์ สืบสงวน, “หลวงพ่อกุญชรเหตุการณ์ระหว่างปี พ.ศ. 2518-2520,” *ลูกศิษย์บันทึก เล่ม 2* (จัดพิมพ์เป็นธรรมทานในงานบุญประจำปี 17 มีนาคม 2534).

พระมหากษัตริย์ให้พินาศย่อยยับไป ถึงเวลาแล้วที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะได้ร่วมแรงร่วมใจกอบกู้ประเทศชาติไว้ไม่ให้ล่มจม²²⁶

“...อาตมาเป็นพระ ให้ความสุขทางธรรมะ แต่ชาวบ้านนั้นต้องมีความสุขทั้งทางโลกและทางธรรมะคู่กัน ชาวบ้านเลื่อมใสศรัทธาตลอดมา ถือว่าชาวบ้านเป็นผู้มีพระคุณ ที่พระจะต้องหาทางตอบแทนบุญคุณเท่าที่จะทำได้ โดยไม่ผิดธรรมวินัย เวลานี้ตำรวจ ทหารแนวหน้ารักษายาแดนมีความสำคัญเหลือเกิน พวกเขาเป็นประชาชนชาวบ้านเหมือนกัน เป็นตัวแทนของประชาชนที่ทำหน้าที่รักษาเอกราชของชาติบ้านเมือง เพื่อให้พวกเราปลอดภัยอยู่เย็นเป็นสุข อาตมาเห็นตำรวจ ทหารชายแดนมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ที่จะต้องไปเยี่ยมเยียน ไปเพื่อให้พวกเขา ตำรวจเหล่านั้นเห็นพระเป็นที่พึ่งทางจิตใจของพวกเขา ไม่ใช่ไปยุให้รบนะ ไปเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ เอาพระเครื่องของคลังศักดิ์สิทธิ์ไปแจก เอาอาหารการบริโภคที่รวบรวมจากพุทธบริษัททั้งหลายไปแจก...”²²⁷

นอกจากบทบาทของพระเถระแล้ว บทบาทของหน่วยงานสังคมอื่นๆ ที่อิงอยู่กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา หรือใช้ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ เช่น “สำนักปู่สวรรค์” ของนายสุชาติ โกศลกิติวงศ์ ที่มีชื่อเสียงขึ้นมาจากการเข้าทรงสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) หลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด เป็นอาทิ และในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2525-2519 สำนักปู่สวรรค์มีบทบาทที่ชัดเจนในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่เน้นความสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับประเทศไทย หากไม่มีเอกราชแล้ว ศาสนาก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้²²⁸ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการของสำนักปู่สวรรค์ที่อิงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเครื่องรางของขลังต่างๆ เช่น เหรียญใบโพธิ์สัตว์หลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด รุ่งทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” เพื่อพระราชทานแก่ทหารและตำรวจตระเวนชายแดน หรือการจัดเข้าทรงสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) ที่มี การเทศนาในเนื้อหาทำนองว่าโปเลียนและคาร์ล มาร์กซ์ กำลังสำนึกผิดว่าที่มนุษย์ต้องตายไปเป็นจำนวนมากนั้นก็ด้วย “มโนคติแห่งอุปทานของตน” และได้ “สารภาพกับอาตมาว่า เขาสร้างกรรมอันแสนเศร้า เขาได้ทำลายชีวิตมนุษย์ด้วยการสมมติแท้ๆ เขาไม่รู้ว่าการเกิดมาเป็นมนุษย์ก็เพื่อมาใช้กรรม...” ฉะนั้น การเข้าทรงที่กล่าวว่าคาร์ล มาร์กซ์ รู้สึกสำนึกผิดนั้น นับได้ว่าเป็นการสื่อว่าการเป็นคอมมิวนิสต์นั้นเป็นบาปนั่นเอง²²⁹

²²⁶ ชลี สัมโพธิ์ปัญญา (นามแฝง), “พระอรหันต์ทำพิธีกู้ชาติไทย ตอน 1,” สกุลไทยรายสัปดาห์ 22, 1103 (9 ธันวาคม 2518): 58.

²²⁷ เรื่องเดียวกัน.

²²⁸ Shusuke Yaki, Urban Religious Changes in Thailand: A Case Study of a New Religious Movement in Thailand (Final Report submitted to National Research Council of Thailand, University of Alberta, 1988), 101-02.

²²⁹ นนทวุฒิ ราชกาวิ, “ความเชื่อแบบพุทธไทยในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ช่วง พ.ศ. 2508-2519,” 128.

จากที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงตัวอย่างส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งทางอุดมการณ์ในสังคมการเมืองไทย ได้ขยายตัวออกไปเป็นวงกว้าง และแผ่ขยายเข้าไปยังแวดวงพระพุทธศาสนา หรือวงการสงฆ์ ก็ยังเข้ามาข้องเกี่ยวกับความขัดแย้งนี้ด้วย และในบางกรณี เช่น กรณีวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นพระอารามหลวงที่มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมาทุกรัชสมัย ก็ยังแผ่ขยายความขัดแย้งดังกล่าวนี้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์อีกด้วย

3.6 สรุป

อนุรักษนิยมไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นอกจากจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับกลุ่มอนุรักษนิยมของต่างประเทศในแง่ของการไม่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน การรักษาโครงสร้างทางสังคมเดิม การรักษาผลประโยชน์และสถานภาพของตนเองแล้ว ก็ยังมีลักษณะเฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นการต่อต้านคอมมิวนิสต์ การสนับสนุนบทบาทของกองทัพในการจัดการความมั่นคงของรัฐไทย การสนับสนุนบทบาทและการคงอยู่ของฐานทัพสหรัฐฯ ในไทย เพื่อเป็นกำลังสำคัญสำหรับการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่อาจแพร่ขยายมาจากกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน รวมไปถึงการเชิดชูอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสถาบันพระมหากษัตริย์เองก็ได้ให้ความใกล้ชิดสนิทสนม การช่วยเหลือสนับสนุนแก่ขบวนการอนุรักษนิยมบางกลุ่ม เช่น กิจการลูกเสือชาวบ้าน หรือการที่สมาชิกพระราชวงศ์บางพระองค์ทรงเป็นญาติเกี่ยวข้องกับสมาชิกขบวนการอนุรักษนิยมบางคน เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้เห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อขบวนการอนุรักษนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มฝ่ายขวา ได้ออกมามีปฏิกิริยาต่อการเคลื่อนไหวเรียกร้องของนิสิตนักศึกษาปัญญาชนหัวก้าวหน้าที่มีแนวโน้มทางความคิดไปทางซ้ายในลักษณะต่างๆ ที่แน่นอนว่าข้อเรียกร้องต่างๆ เหล่านั้นย่อมจะสร้างความไม่พอใจและความหวาดกลัวต่อการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในหมู่อนุรักษนิยมมากยิ่งขึ้น อนุรักษนิยมได้ตอบโต้กับฝ่ายตรงข้ามในลักษณะ “ขวาพิฆาตซ้าย” โดยมักจะใช้วิธีการปลุกกระดมมวลชน การทำลายภาพลักษณ์ของขบวนการนิสิตนักศึกษา การใช้ความรุนแรงในการต่อต้านขบวนการนิสิตนักศึกษา ปัญญาชนหัวก้าวหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรุนแรงได้เพิ่มมากยิ่งขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2519 จนนำมาสู่เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ในที่สุด

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ถึงบทบาทของขบวนการอนุรักษนิยมในขอบเขตของสังคมการเมืองไทย แต่อีกมุมหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ขบวนการอนุรักษนิยมได้มีบทบาทอย่างไรในช่วงที่ประเทศไทยต้องปรับตัวกับสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง จนถึงขั้นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศหันไปคบค้าสมาคมกับประเทศคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน รวมไปถึงความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปสู่คอมมิวนิสต์เช่นที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศอินโดจีน จนส่งผลให้ไทยต้องปรับนโยบายต่างประเทศกับกลุ่มประเทศนี้ด้วย และการที่สหรัฐฯ ไม่ประสบความสำเร็จในการทำสงครามเวียดนาม และกำลังจะถอนฐานทัพออกไปจากประเทศไทย ในขณะที่สังคมการเมืองภายในของไทยยังคงมีการต่อสู้ในลักษณะ “ขวาพิฆาตซ้าย” และการต่อสู้ทางอาวุธระหว่างกองทัพไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

ดังนั้น เราจึงไม่อาจละเลยบทบาทของอนุรักษ์นิยมที่มีต่อการเมืองภายในและการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงระยะเวลาดังกล่าวได้ ดังจะได้นำเสนอรายละเอียดในบทที่ 4

บทที่ 4

อนุรักษ์นิยมไทยกับการเมืองและการต่างประเทศไทยในสมัยสงครามเย็น

จากบทที่ 3 ที่ได้กล่าวถึงบทบาททางการเมืองของอนุรักษ์นิยมไทย รวมไปถึงขบวนการฝ่ายขวาในช่วงสงครามเย็น ที่มีบทบาททางการเมืองภายในของไทยเป็นอย่างสูงจนนำมาสู่เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ได้ในที่สุด นอกจากบทบาททางการเมืองภายในแล้ว บทบาทของอนุรักษ์นิยมไทยทางการต่างประเทศก็นับได้ว่ามีความโดดเด่นไม่แพ้บทบาททางการเมืองภายใน ดังคำกล่าวที่ว่า “ปัจจัยภายในมีผลต่อการดำเนินวิเทศব্যของรัฐบาล”²³⁰ นับเป็นข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งที่เราไม่อาจปฏิเสธได้เกี่ยวกับการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ แม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว ปรากฏการณ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในเวลาใดเวลาหนึ่งจะมีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐใดรัฐหนึ่ง แต่ในขณะเดียวกัน ปรากฏการณ์ทางการเมืองภายในของรัฐนั้นๆ ย่อมมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศด้วย และไทยเองก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงจากข้อเท็จจริงดังกล่าวเช่นเดียวกัน

เมื่อย้อนพินิจประวัติศาสตร์การเมืองของไทยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทยระหว่าง พ.ศ. 2490 จนถึง พ.ศ. 2521 นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่มีสีสันมากที่สุดอีกช่วงหนึ่ง เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ไม่เพียงแต่เกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างหลากหลายมากที่สุดช่วงหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการปฏิวัติรัฐประหาร การกบฏ การเลือกตั้ง การประกาศใช้รัฐธรรมนูญและธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร หลากหลายฉบับ รวมไปถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดของไทยถึงสองครั้ง นั่นคือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 แล้ว ประวัติศาสตร์การเมืองไทยในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ยังนับได้ว่าเป็นช่วงระยะเวลาของการต่อสู้ขัดแย้งกันระหว่างฝ่ายเสรีนิยมกับฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่ผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ โดยที่เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับชัยชนะ ย่อมหมายถึงการได้มาซึ่งการเถลิงอำนาจปกครองประเทศ อันส่งผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้างทางการเมืองที่เกิดขึ้นในห้วงระยะเวลาหนึ่ง จนกว่าฝ่ายตรงข้ามจะสามารถช่วงชิงอำนาจทางการเมืองไปจากตนได้ และมีการสถาปนาโครงสร้างทางการเมืองในรูปแบบของตนขึ้นมาใหม่อีกครั้ง

ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ทางการเมืองดังกล่าว เกิดขึ้นภายใต้บริบทระหว่างประเทศของสงครามเย็น โดยที่ตั้งแต่ต้นพุทธทศวรรษที่ 2490 ไทยได้เริ่มผูกพันตนเองเข้ากับโลกเสรีที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ เนื่องด้วยมีมิโนทอร์คที่เกรงกลัวภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ และเมื่อระยะเวลาผ่านไปมากขึ้นเท่าไร การกระชับมิตรกับสหรัฐอเมริกาก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แม้ว่าจะได้มีการปรับความสัมพันธ์ให้เป็นปกติกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ในระยะเวลาต่อมา แต่ด้วยการต่อสู้แข่งขันระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ ภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายก้าวหน้ากับฝ่ายอนุรักษ์นิยม อันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิด

²³⁰ สภาอากาศไทย.

ขึ้นมาโดยตลอด ย่อมส่งผลต่อแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยเช่นเดียวกัน อันจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ที่แม้ว่าความสัมพันธ์ทางการทูตกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์จะยังคงดำเนินไป แต่ก็มีลักษณะที่ห่างเหิน อันเนื่องมาจากการได้รับชัยชนะและการขึ้นเถลิงอำนาจรัฐของฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่มีลักษณะขวาจัด และมีมีโนทัศน์ที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์แบบสุดโต่ง แต่เมื่อเกิดการรัฐประหารอีกครั้งหนึ่งในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2520 การเมืองและการต่างประเทศไทยก็มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบอีกครั้งเพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

บทที่ 4 นี้ เป็นการนำเสนอเนื้อหาทางด้านสถานการณ์ทางการเมืองภายในและการต่างประเทศของไทย นับตั้งแต่ต้นพุทธทศวรรษ 2490 จนถึง พ.ศ. 2521 อันเป็นระยะแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศจากยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 มาสู่ยุคสงครามเย็น ที่ความขัดแย้งทางอุดมการณ์เป็นประเด็นหลักทั้งในด้านการเมืองระหว่างประเทศและการเมืองภายในประเทศ โดยในบทนี้จะแบ่งนำเสนอออกเป็น 5 ยุค ได้แก่

1. พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ. 2500
2. พ.ศ. 2500 จนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516
3. เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519
4. เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ถึงการรัฐประหาร 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520
5. การรัฐประหาร 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ถึง พ.ศ. 2521

4.1 การเมืองและการต่างประเทศไทย พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ. 2500

พุทธทศวรรษ 2490 คือช่วงเวลาของการฟื้นตัวของฝ่ายอนุรักษ์นิยม และการหมดยุคบาทหลวงของคณะราษฎร ผ่านการรัฐประหารของคณะรัฐประหารที่มีจอมพลผิน ชุณหะวัณ เป็นหัวหน้า ซึ่งในช่วงแรกได้เชิญนายควง อภัยวงศ์ มาเป็นนายกรัฐมนตรี แต่หลังจากนั้นไม่นานก็ “จี้” นายควงให้ออกจากตำแหน่ง²³¹ และเชิญจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง

²³¹ ภายหลังจากการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 แล้ว “คณะรัฐประหาร” สนับสนุนให้นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากเหตุผล คือ ขณะนั้น สหรัฐฯ อังกฤษและจีน ซึ่งเป็นมหาอำนาจสำคัญยังไม่รับรองรัฐบาลภายหลังการรัฐประหารที่เกิดขึ้น อีกทั้ง ภาพลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม หัวหน้าคณะรัฐประหาร ไม่เป็นที่ยอมรับในนานาชาติเนื่องจากเขาเคยประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร แต่ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อปลายเดือนมกราคม 2491 เสรีจี่ลง และได้มีการจัดตั้งรัฐบาลนายควง พร้อมกับดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญใหม่อยู่ ตลอดจนประเทศมหาอำนาจได้ให้การรับรองรัฐบาลแล้ว “คณะรัฐประหาร” ได้ดำเนินการกดดันให้นายควงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ 6 เมษายน 2491 ดูใน ณ์ัฐพล ใจจริง, “การจี้ นายควง 6 เมษายน 2491,” ใน ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://Wiki.Kpi.Ac.Th/Index.Php?Title=การจี้ นายควง_6_เมษายน_2491 [20 พฤษภาคม 2559].

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในพุทธศตวรรษ 2490 นี้ ดำเนินนโยบายต่างประเทศแตกต่างไปจากรัฐบาลจอมพล ป. ในพุทธศตวรรษ 2480 เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการเลือกเป็นพันธมิตรกับประเทศมหาอำนาจ โดยในพุทธศตวรรษ 2480 จอมพล ป. พิบูลสงคราม เลือกที่จะเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น หรืออีกนัยหนึ่งคือ การเข้าร่วมวงศ์ไพบูลย์แห่งมหาเอเซียบูรพาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่เมื่อลู่มาถึงพุทธศตวรรษ 2490 ที่สถานการณ์ระหว่างประเทศแปรเปลี่ยนไปสู่ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างรัฐอภิมหาอำนาจ โดยมีสหรัฐฯ เป็นผู้นำฝ่ายเสรีนิยม และสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำฝ่ายสังคมนิยม ปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ระบบระหว่างประเทศอยู่ภายใต้บริบทของสงครามเย็น

ในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม จัดตั้งรัฐบาลนั้น ขอบเขตของสงครามเย็นมิได้เกิดขึ้นแต่ในพื้นที่ทวีปยุโรปเท่านั้น แต่ยังได้ขยายตัวมาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์ความขัดแย้งรอบด้านประเทศไทย เช่น การที่ประเทศพม่าซึ่งเพิ่งได้รับเอกราชต้องต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ หรือกองกำลังของอังกฤษกับมลายาที่ต้องทำสงครามต่อต้านการก่อความไม่สงบของฝ่ายคอมมิวนิสต์ การที่ฝรั่งเศสต้องต้านทานการต่อต้านจากฝ่ายเวียดมินห์ และการที่เนเธอร์แลนด์ยังคงต้องการรักษาอำนาจเหนืออินโดนีเซีย แต่ประเทศไทยก็ยังคงสามารถรักษาความสงบสุขภายในประเทศไว้ได้²³² โดยในช่วงแรกของการเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่สองนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดินที่ยังไม่มีความเด่นชัดในเรื่องการต่อต้านคอมมิวนิสต์ มีแต่เพียงการแสดงเจตจำนงแน่วแน่ที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นมิตรกับนานาประเทศ รักษาพันธกรณีที่มีกับนานาประเทศ และให้ความร่วมมือกับสหประชาชาติในกิจการต่างๆ ที่เป็นไปเพื่อสันติภาพและยุติธรรม²³³ ทั้งนี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงต้นพุทธศตวรรษ 2490 ยังคงมีลักษณะกึ่งเผด็จการ นั่นคือ แม้ว่าจะมีการบังคับให้นายควง อภัยวงศ์ ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังคงมีลักษณะที่สืบเนื่องจากรัฐบาลนายควง เนื่องจากไม่มีการล้มรัฐธรรมนูญ ไม่มีการยุบสภา และในขณะเดียวกันยังเป็นรัฐบาลพลเรือนอีกด้วย เรื่องจากนายทหารและข้าราชการที่มารับตำแหน่งรัฐมนตรีทั้งหมดต้องลาออกจากตำแหน่งข้าราชการประจำ แม้แต่จอมพล ป. พิบูลสงครามเอง ก็ยังต้องลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก นอกจากนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้บริหารราชการแผ่นดินภายใต้รัฐสภาชุดเดิม โดยใช้วิธีคุมเสียงในสภา โดยรวมเอาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอิสระมาสังกัดพรรคการเมืองที่สนับสนุนรัฐบาล และยังได้อาศัยเสียงสนับสนุนจากวุฒิสภา แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ความมั่นคงของรัฐบาลชุดนี้ก็ยังคงขึ้นอยู่กับการสนับสนุนจากกองทัพและคณะรัฐประหาร²³⁴

²³² Donald E. Nuechterlein, "Search for Security," in *Thailand and the Struggle for Southeast Asia* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1965), 96.

²³³ สภาปฏิรูปการปกครองประเทศ, "คณะรัฐมนตรี คณะที่ 21 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2491 - 25 มิถุนายน 2492 แลลงนโยบายเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2491," ใน *การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา* [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://Library2.Parliament.Go.Th/Giventake/Content_Sp/Sp21.Pdf [20 พฤษภาคม 2559].

²³⁴ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, 68-69.

เมื่อพิจารณาจากลักษณะของอนุรักษนิยมไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะดังกล่าวในตัวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางการเมือง กับบทบาทของตนที่มีต่อบริบทดังกล่าว นั่นคือ เมื่อครั้งที่เป็นพันตรี หลวงพิบูลสงคราม และเข้าร่วมกับคณะราษฎรทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้น ถือได้ว่าหลวงพิบูลสงครามเป็นฝ่ายก้าวหน้าที่ต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของสยามจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบที่พระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ แต่เมื่อล่วงมาถึงพุทธทศวรรษ 2490 ที่ต้องมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีคุณลักษณะตามเกณฑ์ของผู้เขียนที่จัดได้ว่าเป็นอนุรักษนิยม จากคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งคือ การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์ และสร้างความใกล้ชิดกับโลกตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา ประเทศมหาอำนาจฝ่ายเสรีนิยม

อย่างที่ได้อธิบายไปแล้วว่าแนวโน้มนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงพุทธทศวรรษ 2490 คือการต่อต้านคอมมิวนิสต์และสร้างความสัมพันธ์อันมิตรกับโลกเสรีนิยมตะวันตก โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประกาศโครงการ 7 ประการที่เกี่ยวกับนโยบายทั้งภายในและต่างประเทศ อันมีทิศทางที่ไทยผูกมิตรกับกลุ่มประเทศมหาอำนาจตะวันตกภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา ด้วยการต่อต้านคอมมิวนิสต์เนื่องจากหวั่นเกรงการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มาจากสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยในช่วงนี้ ความมั่นคงของไทยได้รับผลกระทบจากชัยชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่มีต่อรัฐบาลจีนคนละชาติ ที่นอกจากจะส่งผลให้ไทยเกิดความรู้สึกหวั่นเกรงอำนาจและอิทธิพลของคอมมิวนิสต์จากจีนที่เป็นประเทศบ้านใกล้เรือนเคียงแล้วยังมีความวิตกกังวลว่าชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในไทยเป็นจำนวนมากจะมีความเชื่อมโยงกับรัฐบาลคอมมิวนิสต์ในจีน ทั้งนี้ ก่อนที่จอมพล ป. พิบูลสงครามจะกลับมาสู่อำนาจทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งนั้น แนวคิดของชาวจีนโพ้นทะเลก็ได้เปลี่ยนไปจากแนวคิดแบบชาตินิยมไปสู่ความนิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังนั้น การที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ก้าวขึ้นมาเป็นรัฐบาลในช่วงพุทธทศวรรษ 2490 นี้ ไม่เพียงแต่จะเป็นการส่งสัญญาณถึงทิศทางใหม่ของนโยบายต่างประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงท่าทีที่ไทยมีต่อชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลอีกด้วย อันเนื่องมาแต่แนวโน้มเมื่อครั้งที่ยอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีในวาระแรกเมื่อ พ.ศ. 2482²³⁵

นับแต่ยุคต้นรัตนโกสินทร์ ไทยเป็นประเทศที่มีชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือมีจำนวนกว่า 3,000,000 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10 ของประชากรไทยทั้งหมด และยังมีปริมาณการมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรที่อาศัยในเขตกรุงเทพฯ นั้นเป็นชาวจีนหรือเป็นชนเชื้อสายจีน โดยสิ่งนี้ไทยมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศเพื่อนบ้านก็คือ ชาวจีนเหล่านี้มีอำนาจในการควบคุมเศรษฐกิจและการเงินการธนาคาร ในขณะที่ประชากรพื้นเมืองจะเข้าไปมีอำนาจในทางการเมืองหรือในระบบราชการ เมื่อถึงพุทธทศวรรษ 2490 ที่จอมพล

²³⁵ Donald E. Nuechterlein, "Search for Security," in *Thailand and the Struggle for Southeast Asia*, p. 96-

ป. พิบูลสงครามจัดตั้งรัฐบาลขึ้นนั้น คอมมิวนิสต์ก็ได้กลายเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อชุมชนชาวจีนในไทยแล้ว โดยจะเห็นได้ว่าทั้งครูชาวจีน และสมาชิกของสหภาพแรงงานที่ควบคุมโดยชาวจีนนั้นมีความเห็นอกเห็นใจกับฝ่ายคอมมิวนิสต์จีน กอปรกับการเผยแพร่โฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่เพิ่มมากขึ้นในสื่อสิ่งพิมพ์ภาษาจีน ทั้งนี้ นโยบายกีดกันกลุ่มชนชาวจีนโพ้นทะเลในไทยนั้น ไม่เพียงแต่จะเป็นไปเพื่อต่อต้านอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลเท่านั้น แต่ยังเป็นการต่อต้านกลุ่มชนชาวจีนโพ้นทะเลไปในตัวอีกด้วย ดังเช่นที่เอ็ดวิน สแตนตัน เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยในขณะนั้น ได้บันทึกไว้ว่า²³⁶

“...แม้ว่านายกรัฐมนตรีจะทราบดีว่ามีการรณรงค์ของฝ่ายที่ก่อความไม่สงบเกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ที่รายล้อมประเทศไทยอยู่ รวมทั้งยังมีการก่อการของฝ่ายคอมมิวนิสต์เกิดขึ้นในไทยด้วย แต่ในขณะนั้น นายกรัฐมนตรีเองก็ยังมิได้ให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้เท่าใดนัก... แต่ประเด็นที่ท่านให้ความสำคัญคือประเด็นภัยคุกคามที่มาจากชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยที่อาจส่งผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทย...”²³⁷

นโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ส่งผลกระทบต่อทั้งฝ่ายคอมมิวนิสต์และกลุ่มก๊กมินตั๋งนั้นมีหลายประการด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น การจัดตั้งสหภาพแรงงานที่รัฐบาลให้การสนับสนุนเพื่อให้เข้ามาแข่งขันกับกลุ่มแรงงานชาวจีน การที่รัฐบาลส่งคำเตือนไปยังสื่อสิ่งพิมพ์ภาษาจีนในกรณีที่มีการเผยแพร่ข่าวสารใดๆ ก็ตามที่เป็นการต่อต้านรัฐบาลไทย เป็นต้น และในที่สุดรัฐบาลก็สามารถจำกัดอิทธิพลของชาวจีนในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเข้าควบคุมสถานการณ์ได้อย่างเบ็ดเสร็จอีกด้วย²³⁸

เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้รับชัยชนะเหนือรัฐบาลคณะชาติในสงครามกลางเมืองจีน และสามารถสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นใน พ.ศ. 2492 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ออกประกาศเตือนให้ชุมชนชาวจีนในประเทศไทยไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองในฐานะที่เป็นตัวแทนของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งของสงครามกลางเมืองในจีน และนายกรัฐมนตรียังส่ายหน้าด้วยว่า ไม่ว่าจะมีความเชื่อมั่นทางการเมืองของชาวจีนในไทยจะเป็นอย่างไรก็ตาม แต่กลุ่มชาวจีนก็ต้องจดจำไว้ด้วยว่าพวกเขาเหล่านั้นกำลังอาศัยอยู่ในประเทศไทยในฐานะ “แขก” (guest) โดยรัฐบาลจะไม่ยอมให้เกิดการฝ่าฝืนกฎหมายของไทย นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรียังได้เสริมด้วยว่ารัฐบาลไทยจะไม่รับรู้อะไรของการปกครองใหม่ของจีน ดังนั้น จึงไม่เป็นการสมควรอย่างยิ่งหากชุมชนชาวจีนในไทยจะซัดเซงแดงจู้²³⁹

²³⁶ Ibid., p. 97,101.

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Ibid., p. 101.

²³⁹ Ibid., p. 102.

ทั้งนี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เฝ้ารอและสังเกตการณ์ โดยไม่ต้องการให้ชาวจีนในไทยทำให้ รัฐบาลไทยต้องวางตัวลำบากระหว่างระบอบการปกครองใหม่ในจีนแผ่นดินใหญ่ กับรัฐบาลจีนคณะ ชาติที่ได้หัวัน จนกว่ารัฐบาลไทยจะพิจารณาถึงสถานการณ์ระหว่างประเทศและตัดสินใจถึงตำแหน่ง แห่งที่ของไทยในระบอบระหว่างประเทศต่อไป อย่างไรก็ตาม ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2493 การดำเนิน นโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามก็เกิดการสะดุด เมื่อสถานีวิทยูเสียงประชาชนปักกิ่งได้ ออกอากาศโจมตีรัฐบาลไทยในประเด็นที่รัฐบาลไทยกดดันชุมชนชาวจีนในไทย และยังเรียกร้องให้ รัฐบาลไทยหยุดการดำเนินการดังกล่าวด้วย จากเหตุดังกล่าวข้างต้นนี้เองที่เป็นผลให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องปรับนโยบายต่างประเทศที่มีต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน กอปรกับในช่วงเวลา เดียวกันนี้เองที่สหรัฐฯ ปรับนโยบายของตนที่มีต่อภูมิภาคตะวันออกไกลเสียใหม่ อันเนื่องมาจากชัย ชนะของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเช่นเดียวกันด้วย ส่งผลให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องหันมา ทบทวนการดำเนินนโยบายต่างประเทศเสียใหม่ ด้วยการหันทิศทางมายังนโยบายต่างประเทศที่ ต่อต้านคอมมิวนิสต์ อันจะทำให้ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ อีกด้วย²⁴⁰

ในขณะเดียวกัน ไทยก็ดำเนินนโยบายแสวงหาพันธมิตรในระดับพหุภาคีกับกลุ่มประเทศโลก เสรีภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา เช่น การที่ไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกัน แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือซีโต้ (Southeast Asia Treaty Organization : SEATO) อันเป็น หนึ่งในนโยบายความมั่นคงร่วมกัน (collective security) ของสหรัฐอเมริกาในการปิดล้อม (containment) ฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยลงนามในสนธิสัญญามะนิลา ร่วมกับภาคีสมาชิกอีก 7 ประเทศ²⁴¹ ทั้งนี้ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงค์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ทรงเห็นด้วยกับการ ดำเนินนโยบายเป็นกลาง แต่ทรงเห็นว่าไทยควรดำเนินนโยบายหาพันธมิตรไว้เป็นที่พึ่งในกรณีไทย ถูกคอมมิวนิสต์รุกราน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศมหาอำนาจตะวันตกในกลุ่มโลกเสรีนิยม ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงเพิ่มความใกล้ชิด กันมากขึ้น โดยไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับนโยบายของสหรัฐฯ ไม่ว่าจะเป็นการ รับรองรัฐบาลเบาไตของเวียดนาม การส่งทหารไปร่วมรบในกองกำลังผสมสหประชาชาติในสงคราม เกาหลี รวมไปถึงการลงนามร่วมกับสหรัฐฯ ในความตกลง 3 ฉบับ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาและ วัฒนธรรม ด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิทยาการ และด้านการให้ความช่วยเหลือทางทหาร²⁴² และในขณะเดียวกัน ไทยก็ได้ละเลยความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประเทศอื่นๆ ดังเช่นเมื่อครั้งที่ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงค์ประพันธ์ ทรงเป็นผู้แทนรัฐบาลไทยเข้าร่วมการประชุมกลุ่ม ประเทศแอฟโร-เอเชีย ที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อ พ.ศ. 2498 และได้ทรงพบกับโจวเอิน ไหล นายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่เสนอหลักปัญญาศีล หรือหลักแห่งการอยู่ร่วมกันโดย

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ จุลชีพ ชินวรรโณ, 122.

²⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

สันติ 5 ประการ (Peaceful Coexistence)²⁴³ ดังนั้น ในช่วงนี้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนจึง คลายความตึงเครียดลง และยังมีการดำเนินการการทูตใต้ดินกับจีนอีกด้วยในช่วงปลายรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม²⁴⁴

แต่ถึงกระนั้น แม้ว่าผู้เขียนจะได้จัดประเภทให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ มีลักษณะเป็นอนุรักษ์นิยมตามเกณฑ์ในการ จัดประเภทของผู้เขียนในแง่การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ใกล้ชิดกับมหาอำนาจตะวันตกและ ต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ความเป็นอนุรักษ์นิยมในแง่การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอม พล ป. พิบูลสงคราม กับลักษณะอนุรักษ์นิยมของกลุ่มขุนนางและพรรคประชาธิปัตย์ก็มีความแตกต่าง กัน ดังจะเห็นได้ว่าแม้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจะมีความมั่นคงอันเนื่องมาจากการสนับสนุน จากกองทัพก็ตาม แต่ถึงกระนั้น รัฐบาลก็ยังถูกฝ่ายอนุรักษ์นิยมท้าทายอำนาจในทางการเมือง ดังจะ เห็นได้จากการผลักดันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 โดยที่คณะกรรมการร่าง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ส่วนมากแล้วมาจากกลุ่มขุนนางและพรรคประชาธิปัตย์ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มี จุดมุ่งหมายที่จะฟื้นฟูพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ทั้งในด้านการเลือกและแต่งตั้งสมาชิก วุฒิสภา หรือการยับยั้งกฎหมาย เนื่องจากเมื่อทรงยับยั้งกฎหมายแล้ว รัฐสภาจะต้องใช้เสียงถึง 2 ใน 3 ของจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา จึงจะสามารถผ่านกฎหมายได้ นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์ยังทรงมี พระราชอำนาจที่จะทรงสถาปนาฐานันดรศักดิ์และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มีพระราช อำนาจในการแต่งตั้งองคมนตรี และรัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังเป็นฉบับแรกที่กำหนดให้นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี และองคมนตรี และสมาชิกทั้งสองสภา ต้องถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ และ ในขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังลดบทบาทฝ่ายทหารให้ลงมาอยู่ภายใต้การควบคุมของสถาบัน พระมหากษัตริย์อีกด้วย²⁴⁵

นอกจากการถูกท้าทายจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมแล้ว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ยังต้อง เผชิญกับการต่อต้านจากฝ่ายต่อต้านคณะรัฐประหาร เช่น การกบฏ ไม่ว่าจะเป็นกบฏของนายทหาร

²⁴³ หลักปรัชญาสันติ 5 ประการของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ได้แก่ 1. ความเคารพอธิปไตยและบูรณภาพอาณาเขต 2. การไม่ รุกรานกัน 3. การไม่แทรกสอดในการภายในของกันและกัน 4. ความเสมอภาคกันและคุณประโยชน์แก่กันและกัน 5. การอยู่ร่วมกันโดย สันติ ดูรายละเอียดได้ใน พลตรี กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, “พบจูเนอโลที่บันดุง,” ใน โครีน เฟื่องเกษม และคณะ, บรรณาธิการ, รวมงานเขียนและปาฐกถา เรื่อง การต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่ม 1 (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), 100-03.

²⁴⁴ จุลชีพ ชินวรรโณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษ การต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, 125. และดูรายละเอียดเกี่ยวกับการทูตใต้ดินระหว่างไทยกับจีนได้ใน สิริน ทร พัดไธย, มุกมั่งกร (กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์พับลิเคชันส์, 2551).

²⁴⁵ สุชาชัย อัมประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 69. และด้วยการที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นจอมทัพไทย เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของทหารทั้งปวง กำหนดให้กำลังทหารเป็นของชาติ อยู่ในบังคับบัญชา สูงสุดของพระมหากษัตริย์ รวมไปถึงการกำหนดให้การใช้กำลังทหารนั้นจะดำเนินการได้โดยกระแสพระบรมราชโองการ ดูใน “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,” ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 77, 66 (23 มีนาคม 2492): 1-80.

ฝ่ายเสนาธิการ²⁴⁶ กบฏวังหลวง²⁴⁷ และกบฏแมนฮัตตัน²⁴⁸ แต่รัฐบาลก็สามารถเอาชนะการกบฏทั้งหมดได้ อันส่งผลให้รัฐบาลมีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นแล้ว คณะรัฐประหารจึงได้ยึดอำนาจเป็นครั้งที่สองในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2494 โดยประกาศการรัฐประหารทางวิทยุ คณะรัฐประหารประกอบไปด้วยผู้บัญชาการทหารสามเหล่าทัพ และอธิบดีกรมตำรวจ โดยเชิญจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป มีการยกเลิกรัฐสภาและรัฐธรรมนูญฉบับเดิม และนำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 มาใช้ มีสาระสำคัญคือการเปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำรับตำแหน่งทางการเมืองได้ มีการเพิ่มอำนาจของฝ่ายบริหารโดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ที่รัฐบาลแต่งตั้งมากถึงครึ่งสภา และมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 ที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนอีกครั้งสภา กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้เปิดโอกาสให้นายทหารประจำการเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้อย่างเต็มที่นั่นเอง²⁴⁹

²⁴⁶ กบฏเสนาธิการ นำโดยพลตรีเนตร เขมะโยธิน (ต่อมาเป็นพลเอก) ซึ่งเป็นนายทหารผู้หนึ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ให้ความไว้วางใจเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้ว่าจอมพล ป. เคยมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจอันเป็นความลับของชาติ นั่นคือการติดต่อกับกองทัพเงินของจอมพลเจียงไคเช็คในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งก็ประสบความสำเร็จด้วยดี แต่การที่ได้ก่อกบฏขึ้นนั้นเป็นเพราะว่าทั้งตัวพลตรีเนตรเอง รวมไปถึงนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารบกต้องการแก้ไขความเสื่อมโทรมของกองทัพ แต่สุดท้ายแล้ว การก่อการดังกล่าวก็ไม่ประสบความสำเร็จ และต้องกลายเป็นกบฏ ทั้งนี้ ผู้ที่ดำเนินการปราบกบฏในครั้งนั้นคือ พลตรีสุชาติ ธนะรัชต์ และพลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ อันนับได้ว่าเหตุการณ์ครั้งนี้ได้สร้างชื่อเสียงของสองนายพลข้างต้นให้มากยิ่งขึ้นด้วย คูใน ไพบูลย์ กายูจนพิบูลย์ บรรณาธิการ, อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14 กรกฎาคม 2540 (กรุงเทพฯ: ศูนย์การทหารปืนใหญ่, 2540), 36-37.

²⁴⁷ กบฏวังหลวง เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 นำโดยนายปรีดี พนมยงค์ ร่วมกับสมาชิกเสรีไทยและนายทหารเรือพรคนาวิกโยธินภายใต้การบังคับบัญชาของพลเรือตรีทหาร ข้าหิริย สาเหตุที่ชื่อว่า “กบฏวังหลวง” เนื่องจากฝ่ายก่อการได้ใช้พระบรมมหาราชวังเป็นที่ดำเนินการต่อสู้กับทหารฝ่ายรัฐบาลภายใต้การบังคับบัญชาของพลตรีสุชาติ ธนะรัชต์ สุดท้ายการก่อกบฏครั้งนี้ก็ประสบความสำเร็จโดยทหารฝ่ายรัฐบาลได้ใช้รถถังบุกเข้าโจมตีศูนย์บัญชาการของฝ่ายกบฏและเข้ายึดพระบรมมหาราชวังกลับคืนมาในที่สุด เป็นผลให้นายปรีดี พนมยงค์ต้องลี้ภัยไปยังต่างประเทศ ส่วนสมาชิกเสรีไทยคนสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นทองอินทร์ ภูริพัฒน์ ถวิล อุดล จำลอง ดาวเรือง และทองเปลว ชลภูมิ ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมตัวและต่อมาในภายหลังก็ถูกสังหารทั้งหมด คูใน ไพบูลย์ กายูจนพิบูลย์, บรรณาธิการ, อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14 กรกฎาคม 2540 (กรุงเทพฯ: ศูนย์การทหารปืนใหญ่, 2540), 37-39.

²⁴⁸ กบฏแมนฮัตตัน เกิดขึ้นจากการที่นาวาตรีมนัส จารุภา พร้อมด้วยอาวุธปืนยิงเร็วในท่าเตรียมยิง วิ่งตรงไปยังจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่กำลังเป็นประธานประกอบพิธีรับมอบเรือชุดแมนฮัตตัน ที่รัฐบาลสหรัฐฯ ได้มอบแก่ประเทศไทยตามความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและทางเทคนิค โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตกอยู่ในฐานะตัวประกันบนเรือหลวงศรีอยุธยา และต่อมาทำให้เกิดการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายกบฏ จนถึงขั้นที่เครื่องบินกองทัพอากาศได้กระโดดบินกลทั้งระเบิดลงเรือหลวงศรีอยุธยา จอมพล ป. พิบูลสงคราม หลบหนีรอดมาได้และเดินทางกลับไปยังวังปารุสกวันอันเป็นที่ตั้งของกองบัญชาการของรัฐบาล และในที่สุดฝ่ายกบฏก็พ่ายแพ้ ทั้งนี้ ในขณะที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กำลังถูกกักตัวบนเรือหลวงศรีอยุธยานั้น ท่านได้สอบถามนาวาตรีมนัส จารุภา ถึงสาเหตุที่ก่อการกบฏ ก็ได้รับคำตอบว่า “...ที่พวกผมทำขึ้นก็เพราะรัฐบาลคณะนี้มีความเหลวแหลกมากมาย รัฐมนตรีในคณะหลายคนทำความชั่วร้าย ใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริตโกงผลประโยชน์ส่วนตัว โดยไม่คิดถึงประโยชน์ของราษฎรส่วนรวมตลอดทั้งบุคคลในคณะรัฐประหารก็ได้ใช้อภิสิทธิ์แสวงหาผลประโยชน์เข้ากระเป๋าพรรคพวกตนเองเช่นเดียวกัน...” คูใน ไพบูลย์ กายูจนพิบูลย์, บรรณาธิการ, อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14 กรกฎาคม 2540 (กรุงเทพฯ: ศูนย์การทหารปืนใหญ่, 2540), หน้า 40-42.

²⁴⁹ สุราชัย ยัมประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย, 71. และดูรายละเอียดใน "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495," ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 15,69 (8 มีนาคม 2495): 1-40.

อย่างไรก็ตาม จอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อครั้งที่ได้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วงที่สอง หลังจากการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ไม่ได้มีฐานอำนาจที่มั่นคงนัก เนื่องจากว่าบุคคลที่ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกไม่ได้เป็นบุคคลเดียวกับนายกรัฐมนตรี แต่กลับเป็นของจอมพลผิน ชุณหะวัณ ผู้นำการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 และตกเป็นของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเวลาต่อมา ซึ่งตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นี้เอง ที่ได้กลายเป็นปัจจัยต่อรองที่สำคัญของกลุ่มอำนาจสายจอมพลสฤษดิ์ และนำไปสู่การรัฐประหารกันยายน พ.ศ. 2500 ในเวลาต่อมา²⁵⁰ นอกจากนี้ปรากฏการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญครั้งหนึ่งในพุทธศตวรรษ 2490 ที่จะส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงปลายทศวรรษเดียวกันนั้น คือ การที่จอมพลผิน ชุณหะวัณ ออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และพลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ารับตำแหน่งแทน จึงเกิดการแบ่งขั้วและการแข่งขันภายในคณะรัฐประหารด้วยกัน ระหว่างกลุ่มราชครูที่นำโดยพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ กับกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ ที่นำโดยพลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งสองกลุ่มนี้มีการต่อสู้กันทางการเมืองที่รุนแรง รวมไปถึงการสะสมกำลังและการใช้หนังสือพิมพ์เป็นกระบอกเสียงของฝ่ายตนในการโจมตีฝ่ายตรงข้าม²⁵¹

ความขัดแย้งระหว่างขั้วของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับขั้วของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ที่อยู่ภายในคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ด้วยกันนั้น อาจเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งที่น่ามาสู่การรัฐประหาร พ.ศ. 2500 แต่ในความเป็นจริงแล้ว ยังมีปรากฏการณ์ทางการเมืองอีกหลายประการด้วยกันที่เป็นปัจจัยเร่งไปสู่การรัฐประหาร ได้แก่

1) ประเด็นเรื่องพระราชอำนาจ อันเนื่องมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำรัสในวันกองทัพบก วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2499 ความตอนหนึ่งว่า

“...ทหารต้องเป็นของประเทศชาติ ทหารจึงต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับที่ได้รับความไว้วางใจ ไม่ควรไปทำหรือเกี่ยวข้องกับกิจการที่ไม่อยู่ในหน้าที่โดยเฉพาะของตน เช่นไปเที่ยวเล่นการเมืองดังนี้ เป็นต้น...”²⁵²

จากกระแสพระราชดำรัสข้างต้น ส่งผลกระทบเป็นอย่างมากต่อคณะรัฐประหาร ซึ่งเป็นนายทหารที่เข้ามาเล่นการเมือง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึงกับต้องออกมาอธิบายความในพระราชดำรัสนั้นมีใจความสำคัญว่า หากเป็นนายทหารที่เข้ามาสู่แวดวงการเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นตำแหน่งที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ก็ไม่มีปัญหาใดๆ ฉะนั้น ก็ไม่ถือว่าทหารผู้นั้นเข้ามายุ่งกับการเมือง แต่ในทางกลับกัน ถ้าหากเข้ามาสู่การเมืองด้วยการใช้กำลังล้มล้าง

²⁵⁰ เสน่ห์ จามริก, *การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ* (กรุงเทพฯ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549), 176.

²⁵¹ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย*, 72.

²⁵² *สยามนิกร*, 27 มกราคม 2499 อ้างใน สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย*, 83.

รัฐบาลก็ถือว่าผิดกฎหมาย²⁵³ นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่ ดร. หยุต แสงอุทัย เลขาธิการคณะกรรมการ กฤษฎีกา เสนอบทความทางวิทยุกระจายเสียงเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในระบอบ ประชาธิปไตย โดยเสนอว่าพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยนั้น

“...ไม่พึงตรัสสิ่งใดอันเป็นปัญหา หรือเรื่องราวเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมือง หรือทางสังคมของ ประเทศ โดยไม่มีรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ...ขอให้เราทั้งหลายอย่า เข้าใจว่าพระมหากษัตริย์ทรงกระทำอะไรด้วยพระองค์เองแล้วจะเป็นของดี เพราะการโฆษณาเช่นนั้น ชัดต่อหลักประชาธิปไตย...”

ข้อเสนอของ ดร. หยุต แสงอุทัย ถูกฝ่ายอนุรักษนิยมโจมตีอย่างมากกว่าเป็นการหมิ่นพระบรม เเดชานภาพ แต่ต่อมาทั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม และเจ้าหน้าที่ตำรวจได้วินิจฉัยว่าบทความดังกล่าว ไม่มีความผิด และ ดร.หยุต แสงอุทัยก็หาได้หมิ่นพระบรมเดชานุภาพแต่ประการใด

2) การพระราชทานอภัยโทษ อันเนื่องมาจากพระราชพิธีทรงพระผนวชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีการลดหย่อนโทษและการปล่อยนักโทษเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล แต่ในทางปฏิบัติ ปรากฏว่าแม้ว่าจะมีการลดโทษและพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องขังประมาณ 3,000 ราย แต่รัฐบาลก็ไม่ได้นิรโทษกรรมนักโทษการเมืองในการพระราชพิธีนี้ โดยรัฐบาลให้เหตุผลว่า จะดำเนินการนิรโทษกรรมนักโทษการเมืองในงานฉลอง 25 พุทธศตวรรษ พ.ศ. 2500 เท่านั้น ด้วย เหตุผลที่ว่างานฉลอง 25 พุทธศตวรรษจะต้องเป็นงานใหญ่มากกว่าพระราชพิธีทรงพระผนวช และ เมื่อถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2500 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ได้จัดงานฉลอง 25 พุทธ ศตวรรษอย่างยิ่งใหญ่ มีการนิรโทษกรรมนักโทษการเมืองทั้งหมด มีการเชิญนายอนุ นายกรัฐมนตรี พม่ามาร่วมงาน มีการอาราธนาพระภิกษุจากประเทศพุทธทั่วโลกส่งผู้แทนมาร่วมงาน แต่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก็หาได้เสด็จฯ มาทรงเป็นประธานแต่อย่างใด จนเป็นที่ โจษขานกันว่ามีความขัดแย้งระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับรัฐบาล²⁵⁴

3) การก่อตั้งพรรคสหภูมิ โดยพรรคสหภูมิ เกิดขึ้นจากการที่นายสงวน จันทรสาขา น้องชาย ต่างบิดาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้นำสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งลาออกจากพรรค เสริมนี้ถึงคดียามาตั้งพรรคการเมืองใหม่ โดยประกาศสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์แต่เพียงผู้เดียว การตั้งพรรคสหภูมินี้ส่งผลให้คะแนนเสียงของพรรคเสริมนี้ถึงคดียามาถึงขนาดที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องกราบบังคมทูลขอพระราชทานตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 เพิ่มเติม เพื่อสร้างความมั่นคงแก่รัฐบาล ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราช กระแสว่าจะทรงตั้งเพิ่มเพียง 13 คน จากจำนวนทั้งหมดที่ทางรัฐบาลขอพระราชทานถึง 49 คน ต่อมาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2500 คณะรัฐมนตรีได้ลงมติให้รัฐมนตรีทั้งหมดถอนตัวจากธุรกิจ

²⁵³ เรื่องเดียวกัน, 83.

²⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, 84-85.

ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในรัฐบาล ด้วยการที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นำคณะทหารลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามไกล่เกลี่ยแต่ก็ไม่เป็นผล จนในที่สุด วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็กระทำรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ในสถานการณ์ของความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มอำนาจดังกล่าวข้างต้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ผ่อนคลายบรรยากาศทางการเมืองให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น เช่น การ “ไฮด์ปาร์ค” ที่สนามหลวง และรัฐบาลยังได้เสนอพระราชบัญญัติพรกการเมืองแก่รัฐสภา และได้รับการอนุมัติออกเป็นกฎหมายพรกการเมืองเป็นฉบับแรก เพื่อเตรียมการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2500 ให้เป็นการเลือกตั้งในระบบพรกการเมือง ปรากฏว่ามีการจัดตั้งพรกการเมืองขึ้นถึง 60 พรรค แม้แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ยังได้จัดตั้งพรกการเมืองชื่อ “พรรคเสริมนังคศิลา” และยังสามารถส่งสมาชิกพรรคลงเลือกตั้งทั่วประเทศอีกด้วย แล้วยังมี “พรรคประชาธิปไตย” อันเป็นพรกการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยม นำโดยนายควง อภัยวงศ์ นอกจากนี้ยังมี “พรรคเศรษฐกิจ” อันเป็นพรรคแนวทางสังคมนิยมอีกด้วย

จากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคเสรีมนังคศิลาได้เสียงถึง 86 เสียงจาก 160 ที่นั่ง ส่วนพรรคประชาธิปไตยได้คะแนนรองลงมาคือ 30 ที่นั่ง พรรคเศรษฐกิจได้ 9 ที่นั่ง แต่การเลือกตั้งในครั้งนี้ถูกฝ่ายอนุรักษ์นิยม พรรคประชาธิปไตย และพรรคฝ่ายค้านอื่นๆ โจมตีว่าเป็นการเลือกตั้งสกปรก เนื่องจากการเลือกตั้งในเขตพระนครนั้น พรรคเสรีมนังคศิลาชนะการเลือกตั้งถึง 7 ที่นั่ง จากจำนวน 9 ที่นั่ง ส่งผลให้สถานการณ์ทางการเมืองมีความตึงเครียดมากยิ่งขึ้น²⁵⁵ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามถูกโจมตีรอบด้านจากทั้งในสภาและนอกสภารวมไปถึงการประท้วงต่อต้านจากฝ่ายนิสิตนักศึกษาและประชาชนด้วย มีการรวมตัวเดินขบวนต่อต้านรัฐบาลรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ ทางด้านรัฐสภาเองก็มีปฏิกิริยาจากพรรคฝ่ายค้านที่ยื่นฟ้องขอให้ศาลสั่งให้การเลือกตั้งดังกล่าวเป็นโมฆะ และบรรดาพรรคฝ่ายค้านยังได้เปิดอภิปรายทั่วไปรัฐบาลอีกด้วย ท่ามกลางกระแสต่อต้านรัฐบาลที่เกิดขึ้นนี้เอง ได้มีกระแสเรียกร้องให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้บัญชาการทหารบก เป็นผู้นำในการขับไล่อำนาจรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม²⁵⁶

ทางด้านขบวนการนักศึกษาได้จัดการเดินขบวนคัดค้านการเลือกตั้งทุจริตในกรณีการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2500 ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามอย่างมาก โดยนิสิตนักศึกษาและประชาชนจำนวนมากได้เดินขบวนประท้วง แต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก ได้เข้ามาไกล่เกลี่ย นับได้ว่า การประท้วงครั้งนี้ได้ส่งเสริมภาพลักษณ์ของจอมพลสฤษดิ์ในทางอ้อม และการที่ประชาชนเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลในช่วงปลายปี พ.ศ. 2500 ได้เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมแก่จอมพลสฤษดิ์ในการรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเวลาต่อมา ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ประสบความสำเร็จในการล้มอำนาจรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ด้วย

²⁵⁵ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย, 72-73.

²⁵⁶ เสน่ห์ จามริก, การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ, 191.

การเข้าร่วมกับกลุ่มประชาชนที่ออกมาประท้วงต่อต้านการเลือกตั้งสกปรก จนสุดท้ายแล้ว ทั้งจอมพล ป. และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ต้องเดินทางออกนอกประเทศไปในที่สุด²⁵⁷

4.2 การเมืองและการต่างประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2500 ถึง พ.ศ. 2511

การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ใน พ.ศ. 2500 ยังคงไว้ซึ่งรูปแบบการปกครองเผด็จการในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากยังคงรักษารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495 เอาไว้เช่นเดิม แต่ถึงกระนั้นก็ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ที่มีนายทหารบกในประจำการถึง 69 นาย นายทหารเรือ 14 นาย นายทหารอากาศ 15 นาย และนายทหารนอกประจำการ 5 นาย ต่อมาคณะทหารได้เชิญนายพจน์ สารสิน ให้มาเป็นนายกรัฐมนตรีตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช²⁵⁸

การแต่งตั้งนายพจน์ สารสินเป็นนายกรัฐมนตรี มีจุดประสงค์นอกจากจะเพื่อเป็นการสนับสนุนเหตุผลของจอมพลสฤษดิ์ว่ามิได้มีความมั่งคั่งใหญ่ใฝ่สูงในทางการเมืองหรือในทางส่วนตัวแล้ว²⁵⁹ การที่เลือกนายพจน์ สารสินเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นยังมีนัยสำคัญในทางด้านการต่างประเทศอีกด้วย ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้นว่าปัจจัยภายในนั้นมีผลต่อการดำเนินวิโตบายของรัฐ การแต่งตั้งนายพจน์ สารสินเป็นนายกรัฐมนตรีก็เข้าข่ายข้อความดังกล่าวนี้ เนื่องจากนายพจน์ สารสินเคยดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา และยังเป็นเลขาธิการซีโต้ซึ่งเป็นกลไกระดับระหว่างประเทศที่สำคัญยิ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีภารกิจหลักในการป้องกันและปราบปรามการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค อันเป็นการดำเนินการที่อนุวรรตไปตามนโยบายเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ของสหรัฐฯ การแต่งตั้งนายพจน์เป็นนายกรัฐมนตรีนั้นจะสามารถกระชับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ผ่านนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้ และน่าจะทำให้รัฐบาลเป็นที่ยอมรับของประเทสหราชอาณาจักรได้อีกด้วย

ทั้งนี้ ภารกิจสำคัญของรัฐบาลนายพจน์ สารสิน คือ การดำเนินการให้ต่างประเทศรับรองรัฐบาลไทย และเมื่อเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยได้เข้าพบนายพจน์ สารสิน ก็เท่ากับว่าเป็นการรับรองรัฐบาลชุดนี้ไปโดยปริยาย นอกจากนี้ ภารกิจที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งของรัฐบาลนาย

²⁵⁷ David vaan Praagh, *Alone on the Sharp Edge: The Story of M.R. Seni Pramoj and Thailand's Struggle for Democracy* (Bangkok: Editions Duang Kamol, 1989), 105.

²⁵⁸ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานคำแนะนำแก่จอมพลสฤษดิ์ ๓ ประการ ในเรื่องการเลือกบุคคลผู้ที่จะมาเป็นนายกรัฐมนตรีว่า “...ควรแต่งตั้งคนที่มีความรู้ความสามารถ รู้มติมหาชน และเข้ากับทุกฝ่ายได้ดี ไม่เลือกกว่าเป็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หรือฝักใฝ่พรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง” โดยจอมพลสฤษดิ์ อธิบายว่า “...นายพจน์ สารสินนั้นเข้ากับฝ่ายทหารประชาชน และในหลวงได้ดี...” ดูใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย* (กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2551), 87.

²⁵⁹ พันเอกอาจศึก ดวงสว่าง, “ประวัติชีวิต ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ๓ ประการ,” ใน *ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ๓ ประการ* (กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีจัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ๓ ประการ มีนาคม 2507), 64.

พจน์ สารสิน คือการจัดการเลือกตั้งให้มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม เป็นที่ยอมรับของประชาชน²⁶⁰ และเนื่องมาจากการเป็นรัฐบาลชั่วคราว ดังนั้น จึงตั้งปลัดกระทรวงเป็นรัฐมนตรีทุกคนได้ตามใจชอบ ยกเว้นอยู่ 2 กระทรวงเท่านั้น คือ กระทรวงกลาโหมที่จอมพลสฤษดิ์ได้ขอให้ตั้งจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นรัฐมนตรี และกระทรวงมหาดไทยที่ขอให้ตั้งจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นรัฐมนตรี²⁶¹

เมื่อมีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 พรรคสหภูมิของจอมพลสฤษดิ์ ธารีชาติ ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด แต่ก็ยังไม่สามารถครองเสียงข้างมากในสภาที่จะสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์จึงได้ให้พรรคสหภูมิเป็นแกนกลางและรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายมั่งคั่งศิลาจำนวนมากเข้าร่วมและจัดตั้งขึ้นเป็นพรรคการเมืองใหม่ มีนามว่า “พรรคชาติสังคม” และพรรคชาติสังคมของจอมพลสฤษดิ์ได้เป็นแกนกลางในการจัดตั้งรัฐบาล²⁶² แม้ว่าพรรคชาติสังคมจะได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล แต่ถึงกระนั้น ทั้งนายพจน์ สารสิน ก็ไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกต่อไป ส่วนจอมพลสฤษดิ์ก็ยังไม่พร้อมรับตำแหน่งเนื่องจากอาการป่วย จึงได้มอบหมายให้พลโทถนอม กิตติขจร (ยศในขณะนั้น) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

สำหรับการดำเนินนโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลพลเอกถนอม กิตติขจรยุคแรกนี้ ไทยได้ขยายความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ มากขึ้น โดยในช่วงนี้ สหรัฐฯ ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น เนื่องจากว่าฝรั่งเศสซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมเดิมของเวียดนาม พ่ายแพ้แก่ฝ่ายขบวนการชาตินิยมในการสงครามเวียดนามฟู สหรัฐฯ มองว่าชัยชนะของขบวนการชาตินิยมเวียดนามนั้นเท่ากับเป็นการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เป็นหนึ่งในที่มาของการจัดตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ สปอ. รวมไปถึงการจัดตั้งหน่วยจัสแมคให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่ไทย และสหรัฐฯ ได้หันมาสนับสนุนกองทัพไทยเป็นหลักภายหลังการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธารีชาติ

สถานการณ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในช่วงนั้นก็ส่งผลให้กลุ่มอนุรักษ์นิยมของไทยเกิดความหวาดกลัวต่อการแพร่ขยายของคอมมิวนิสต์ เช่นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในการเลือกตั้งของราชอาณาจักรลาวที่ฝ่ายกลางและฝ่ายซ้ายได้รับคะแนนเสียงเป็นจำนวนมาก ส่วนฝ่ายขวาลาวที่ไทยสนับสนุนกลับเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ จนทำให้จอมพลสฤษดิ์รวมไปถึงสหรัฐฯ กังวลเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมี

²⁶⁰ ในกรณีนี้ นายพจน์ สารสิน ให้สัมภาษณ์ว่า “...หลังปฏิวัติ จอมพลสฤษดิ์ก็ให้พลโทเฉลิมชัย จารุวัตร มาตามผมไปพบเมื่อไปถึงท่านก็เริ่มเล่าถึงเรื่องการปฏิวัติ บอกว่า ประชาชนไม่พอใจการเลือกตั้ง แต่เมื่อตนเองเป็นผู้ปฏิวัติแล้ว จะมาสวมตำแหน่งแทนที่ผู้บังคับบัญชาเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ จึงอยากจะทำเอาคนนอกมาเป็นหัวหน้ารัฐบาล...” และ “...ผมยินดีที่จะเข้ารับตำแหน่งนายกฯ แต่เมื่อมีการเลือกตั้งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผมจำเป็นต้องกลับไปปฏิบัติงานเลขาธิการองค์การซีโต้ดั้งเดิม...” ดูใน สุริยงค์ หุณฑสาร และปาริชาติ วรรณสุด, “บทสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีคนที่ 9 นายพจน์ สารสิน,” ใน สำนักนายกรัฐมนตรี, 60 ปี สำนักนายกรัฐมนตรี (กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2535), 87.

²⁶¹ สุริยงค์ หุณฑสาร และปาริชาติ วรรณสุด, “บทสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีคนที่ 9 นายพจน์ สารสิน,” ใน สำนักนายกรัฐมนตรี, 60 ปี สำนักนายกรัฐมนตรี, 87.

²⁶² สุชาติ ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย, 87-88.

ทัศนคติต่อภัยคุกคามว่าการที่ฝ่ายซ้ายและฝ่ายเป็นกลางได้รับชัยชนะนั้นคือการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ ส่งผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยที่ต้องทวีความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มากยิ่งขึ้น นั่นคือ จอมพลสฤษดิ์จึงได้เริ่มเจรจาเรื่องความร่วมมือกับสหรัฐฯ ทั้งความช่วยเหลือทางทหาร เรื่องการปราบปรามคอมมิวนิสต์ และเรื่องความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจ²⁶³ นอกจากนี้ ในส่วนของความสัมพันธ์กับกัมพูชาก็เกิดความขัดแย้งในเรื่องการอ้างสิทธิเหนือปราสาทพระวิหารจนกลายเป็นข้อพิพาทระหว่างประเทศขึ้นอีกด้วย

นอกจากปัญหาที่เกิดขึ้นในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแล้ว รัฐบาลพลเอกถนอมก็ต้องเผชิญกับความยุ่งยากทางการเมืองภายในที่เกิดขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในพรรคชาติสังคม การที่งบประมาณขาดดุลต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกพรรคชาติสังคมแย่งชิงตำแหน่งรัฐมนตรีที่ส่งผลให้เกิดความแตกแยกในพรรคมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการสังคมนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสนอให้ยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2495 รวมไปถึงการเสนอให้ดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเป็นกลาง ยกเลิกการเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ และเปิดความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งแน่นอนว่าข้อเสนอเช่นนี้ได้สร้างความไม่พอใจแก่จอมพลสฤษดิ์และสหรัฐฯ จากสาเหตุทั้งหมดที่กล่าวมานี้เองที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธานะรัชต์ ริเริ่มความคิดที่จะกระทำรัฐประหารอีกครั้งหนึ่ง

แผนการรัฐประหารได้รับการจัดเตรียมขึ้นในช่วงที่จอมพลสฤษดิ์เดินทางไปอังกฤษระหว่างเดือนสิงหาคมถึงตุลาคม พ.ศ. 2501 ด้วยเหตุผลในเรื่องสุขภาพ ทางด้านสหรัฐฯ ก็ต้องการให้ไทยมีเสถียรภาพทางการเมือง มีการปราบปรามคอมมิวนิสต์ และสร้างบรรยากาศที่พร้อมรับการลงทุนจากต่างประเทศ การเตรียมการรัฐประหารนี้เกิดขึ้นที่ซันนิงเดล (Sunning Dale) ในกรุงลอนดอน โดยมีคณะทำงานประกอบไปด้วย พลอากาศเอกเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร พลอากาศเอกบุญชู จันทรุเบกษา หลวงวิจิตรวาทการ สงวน จันทรสาขา พงษ์สวัสดิ์ สุริโยทัย สุนทร หงส์ตารมย์ และถนัด คอมันตร์ ซึ่งการเตรียมการรัฐประหารครั้งนี้ ยังได้มีการปรึกษากับรูปแบบการปกครองที่จะนำมาใช้หลังการรัฐประหาร โดยสาระสำคัญคือการให้ทหารมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการปกครอง และทั้งยังเตรียมแถลงการณ์สำหรับใช้ในการรัฐประหารอีกด้วย²⁶⁴

นอกจากนี้ สหรัฐฯ ยังได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการรัฐประหารด้วย ด้านหนึ่งก็เพื่อเป็นการกฤษฎางให้เกิด “การพัฒนา” ขึ้นอย่างราบรื่นและบรรลุความสำเร็จด้วยการส่งกำลังอารักขาให้แก่ครอบครัวของคณะทำงานเตรียมการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ที่อังกฤษ โดยครอบครัวของคณะทำงานถูกนำไปซ่อนตัวเป็นการลับที่หัวหิน โดยมีรถของทหารสหรัฐฯ เตรียมพร้อมตลอดเวลา²⁶⁵

²⁶³ เรื่องเดียวกัน, 90.

²⁶⁴ กุลลดา เกษบุญชู มีดี, 59-60.

²⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, 60.

ต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เดินทางกลับไทยโดยกะทันหันในวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2501 เนื่องจากได้ทราบข่าวความขัดแย้งภายในกองทัพที่แบ่งออกเป็นสองขั้ว และมีการแข่งขันกันเพื่อแย่งชิงตำแหน่งสำคัญในคณะรัฐมนตรีและผู้บัญชาการหน่วยกำลัง การที่จอมพลสฤษดิ์กลับมาครั้งนี้ มีการคาดการณ์ว่าสฤษดิ์มีแผนการปรับอำนาจฝ่ายบริหารให้มีความเข้มแข็งเด็ดขาด มีการยุบสภา และยังมีความเป็นไปได้ว่าจอมพลสฤษดิ์จะเข้ามาบริหารประเทศเองเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่สหรัฐฯ²⁶⁶

การรัฐประหารครั้งที่สองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มจากการที่พลเอกถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี พร้อมด้วยคณะรัฐมนตรีทั้งชุดกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง จากนั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติก็ประกาศยึดอำนาจ ประกาศกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยกเลิกรัฐสภา ยกเลิกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสองประเภท ยกเลิกพระราชบัญญัติพรกระการเมือง ให้พรกระการเมืองทั้งหมดสิ้นสภาพ ยกเลิกกฎหมายแรงงานทั้งหมด มีการกวาดล้างจับกุมนิสิตนักศึกษาปัญญาชนเป็นจำนวนมาก มีการสั่งปิดหนังสือพิมพ์ มีการเข้าควบคุมกิจกรรมนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ต่อมามีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ที่ให้อำนาจสูงสุดแก่นายกรัฐมนตรี²⁶⁷

ทั้งนี้ สหรัฐฯ วิเคราะห์ว่า การรัฐประหารครั้งนี้ทำให้จอมพลสฤษดิ์มีอำนาจที่เป็นเอกภาพทั้งฝ่ายกองทัพและฝ่ายพลเรือน โดยคณะปฏิวัติจำเป็นต้องควบคุมรัฐบาลด้วยเหตุผลความขัดแย้งภายในกองทัพ ดังนั้น จอมพลสฤษดิ์จึงต้องลงมือยึดอำนาจเสียก่อน และจัดทำรัฐธรรมนูญที่เปิดทางให้คณะปฏิวัติมีอำนาจโดยตรง ทั้งนี้ การปฏิวัติครั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการขจัดกลุ่มอำนาจต่างๆ ภายในกลุ่มผู้นำด้วยตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้นำทหารกับพลเรือน และยังเป็นการสกัดกั้นการสะสมอำนาจของพลเอกประภาสที่กำลังเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ อีกด้วย²⁶⁸

ระบอบ “ปฏิวัติ” ตามแนวทางของจอมพลสฤษดิ์นี้ เป็นระบอบที่ปราศจากการเลือกตั้งอย่างสิ้นเชิง โดยมีการยกเลิกการเลือกตั้งในทุกระดับแม้แต่ระดับท้องถิ่น รัฐสภาที่เป็นทั้งสภานิติบัญญัติและสภาร่างรัฐธรรมนูญในสภาเดียวกันก็มาจากการแต่งตั้งทั้งหมด หรือแม้แต่กิจการสงฆ์ก็เป็นไปเช่นเดียวกันด้วยการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มีการจัดตั้งมหาเถรสมาคม ที่มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน ทำให้การปกครองคณะสงฆ์อยู่ในอำนาจของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ และใน

²⁶⁶ "ส.ส. ชูมนุมรับแผนเดอโกล," สยามนิกร (21 ตุลาคม 2501).

²⁶⁷ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับนี้มีเนื้อหาเพียง 20 มาตรา มาตราที่สำคัญได้แก่ การกำหนดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ และการกำหนดในมาตรา 17 ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือของราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อความ หรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายในหรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้นเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ดูใน "ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร," ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 76,17 (28 มกราคม 2502): 1-8.

²⁶⁸ FRUS, 1958-1960, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Memorandum from the Director of the Bureau of Intelligence and Research (Cumming) to the Acting Secretary of State, October 20, 1958, 1045. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 60.

ขณะเดียวกัน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สร้างความชอบธรรมทางอำนาจของตนด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่

1) การใช้วาทกรรมประชาธิปไตยแบบไทย โดยอ้างว่าระบบการเมืองแบบตะวันตกจะต้องได้รับการดัดแปลงให้เหมาะสมเสียก่อนที่จะนำมาใช้ในไทย

2) การอ้างอำนาจปฏิวัติ ในประเด็นนี้เป็นไปโดยอ้างว่าดำเนินการเพื่อปฏิวัติสังคม เพื่อความมั่นคงของชาติ และยังไม่มีการเสนอภาพข่าวในด้านลบของจอมพลสฤษดิ์ จะมีแต่การเสนอข่าวในด้านดีแต่เพียงประการเดียว รวมไปถึงการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่จอมพลสฤษดิ์ด้วยในเรื่องความขยันทำงานจริงจังและมีความเด็ดขาด

3) การสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ด้วยการที่นายกรัฐมนตรีพยายามแสดงออกถึงความจงรักภักดีที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านการดำเนินการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการฟื้นฟูโบราณราชประเพณี เช่น พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน การเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค การจัดงานวันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น มีการเปลี่ยนแปลงวันชาติจากเดิมคือวันที่ 24 มิถุนายน มาเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาแทน การที่รัฐบาลได้น้อมเกล้าฯ ถวายพระราชกรณียกิจแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสหรัฐอเมริกาและทวีปยุโรป 14 ประเทศเพื่อเจริญพระราชไมตรี รวมไปถึงการถวายพระราชกรณียกิจแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรในพื้นที่ต่างๆ มากขึ้น รวมไปถึงการสร้างพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ขึ้นที่ จ.เชียงใหม่ สำหรับใช้เป็นสถานที่เสด็จฯ แปรพระราชฐานอีกด้วย²⁶⁹

4) การปราบปรามคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ผลักดันให้มีการจัดตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่ทางด้านความมั่นคงของประเทศรวมถึงการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งในขณะนั้นสถานการณ์ทางการเมืองในราชอาณาจักรลาวมีความรุนแรงมากขึ้นอันเนื่องมาจากปฏิบัติการของขบวนการปลดปล่อยลาวอันเป็นขบวนการฝ่ายซ้ายที่ได้รับการสนับสนุนจากเวียดมินห์ ทั้งนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้สนับสนุนให้นายพลพุมิ หน่อสะหวัน ผู้นำขบวนการฝ่ายขวาของลาวให้กระทำรัฐประหารเพื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์ แต่การณ์กลับพลิกผัน คือ เกิดสงครามกลางเมือง และขบวนการฝ่ายซ้ายในลาวยิ่งขยายปฏิบัติการมากขึ้นอีกด้วย²⁷⁰

²⁶⁹ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 96.

²⁷⁰ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 96.

ในแง่นโยบายต่างประเทศ ภายหลังจากการรัฐประหาร ผู้แทนของจอมพลสฤษดิ์ได้ยืนยันกับทางสหรัฐฯ ว่าไทยจะไม่เปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศที่มีต่อโลกเสรี และจะยอมรับพันธสัญญาต่างๆ ที่ให้ไว้กับนานาประเทศ²⁷¹ นอกจากนี้ คณะปฏิวัติยังได้จับกุมบุคคลที่ต้องสงสัยว่าเป็นคอมมิวนิสต์มากกว่า 70 คนอันรวมไปถึงบุคคลใกล้ชิดของปรีดี พนมยงค์ จำนวน 5 คนที่เพิ่งเดินทางกลับมาจากจีน เช่น ร้อยตำรวจเอกเฉียบ ชัยสงค์ รวมไปถึงนักหนังสือพิมพ์ฝ่ายซ้ายจำนวนมาก และยังมีสังข์ พัธโนทัย ผู้ใกล้ชิดจอมพล ป. พิบูลสงคราม อดีตนายกรัฐมนตรี²⁷² การกระทำดังกล่าวเท่ากับจอมพลสฤษดิ์ยอมแตกหักกับกลุ่มฝ่ายซ้ายที่เขาเคยใช้เป็นฐานสนับสนุนในการขึ้นสู่อำนาจ ทั้งนี้ การกระทำข้างต้นยังสอดคล้องกับวาทกรรมเรื่องการจัดการกับภัยคอมมิวนิสต์ เพื่อสร้างความชอบธรรมในการรัฐประหาร ซึ่งสร้างความพึงพอใจแก่สหรัฐฯ เป็นอย่างยิ่ง²⁷³

การกำหนดนโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์นี้ ถ้าหากจะกล่าวถึงบทบาทของนายกรัฐมนตรีในฐานะที่เป็นตัวแสดงสำคัญในกระบวนการตัดสินใจแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธาระรัชต์ นายกรัฐมนตรี แม้จะมีความก้าวร้าวในการดำเนินนโยบายต่างๆ แต่กลับมีความกังวลอย่างยิ่งในอันที่จะต้องมีบทบาทนำในการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่นโยบายต่างประเทศนั้นๆ มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านความมั่นคง แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อครั้งที่เป็่นนายกรัฐมนตรี จอมพลสฤษดิ์เองก็เป็นตัวแสดงที่มีบทบาทอย่างสำคัญในประเด็นทางด้านกัมพูชาและลาว²⁷⁴

นอกจากนายกรัฐมนตรีแล้ว ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ก็ยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การกำหนดนโยบายต่างประเทศ เช่น สภาความมั่นคงแห่งชาติ เป็นต้น โดยสภาความมั่นคงแห่งชาติจะมีรูปลักษณะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับรูปแบบการปกครองในขณะนั้น เมื่อรูปแบบการปกครองเป็นเผด็จการทหาร และฝ่ายทหารเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย ฉะนั้น สภาความมั่นคงแห่งชาติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁷¹ สถานทูตได้รายงานถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศไทย นับตั้งแต่พลเอกถนอม กิตติขจร กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลา 9.00 น. และการรัฐประหารเกิดขึ้นในเวลา 9.15 น. โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นายกรัฐมนตรีกราบบังคมทูลลาออก ทั้งนี้ ในช่วงเย็นของวันเดียวกัน จอห์นสันได้สอบถามพันเอกเฉลิมชัย จารุวัตร ว่า เพราะเหตุใดสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นตลอดทั้งวันนั้นจึงลงตัว มีจังหวะสอดคล้องกัน ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่า “การรัฐประหารครั้งนี้ มีได้ต่ออำนาจพระมหากษัตริย์ พระองค์ยังทรงราชย์และทรงเข้าพระทัย” ดู NARA, Rg 59, Box 3909, Entry Thailand 1955-1959, 792.00/ 10-2058, Johnson to the Secretary of State, October 20, 1958. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 61.

²⁷² NARA, Rg 59, Box 3909, Entry 1955-1959, 792.00/ 10-2258 Hbs, Johnson to the Secretary of State, October 22, 1958. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 62.

²⁷³ Chris Baker and Pasuk Phongpaichit, A History of Thailand (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 148.

²⁷⁴ Neil John Funston, Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation during The Second Indochina War (Canberra: Thesis submitted for the Degree of Doctor of Philosophy in the Australian National University, 1989), p. 95.

ก็จะมืองค์ประกอบเป็นทหารเสียส่วนใหญ่ โดยองค์ประกอบของสภาความมั่นคงแห่งชาติตามที่ระบุในพระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2507 มีดังต่อไปนี้

“...มาตรา 4 ให้สภาความมั่นคงแห่งชาติ ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รองนายกรัฐมนตรีเป็นรองประธาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นสมาชิก เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นสมาชิกและเลขานุการ...”²⁷⁵

ส่วนอำนาจหน้าที่ของสภาความมั่นคงแห่งชาติในสมัยสงครามเย็นนั้น ตามพระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502 กำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ ดังต่อไปนี้

“...มาตรา 5 สภาความมั่นคงแห่งชาติ มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) พิจารณาเสนอแนะคณะรัฐมนตรี ในเรื่องนโยบายภายใน นโยบายต่างประเทศ และนโยบายการทหารกับการเศรษฐกิจ และอื่นๆ อันเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติให้สอดคล้องต้องกัน เพื่อให้กิจการทหาร และกระทรวง ทบวงกรม และองค์การอื่นๆ ของรัฐ สามารถประสานกันได้อย่างใกล้ชิดเป็นผลดีต่อความมั่นคงแห่งชาติ

(2) พิจารณาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย...”²⁷⁶

เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502 แล้ว จะพบว่าหน่วยงานนี้มีความเป็นอนุรักษ์นิยม เนื่องด้วยสมาชิกสภาความมั่นคงแห่งชาติในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ประกอบไปด้วยข้าราชการการเมือง และข้าราชการประจำระดับสูง ข้าราชการการเมือง ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ส่วนอีก 2 ตำแหน่งคือผู้บัญชาการทหารสูงสุดและเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาตินั้นเป็นข้าราชการประจำ โดยที่ผู้บัญชาการทหารสูงสุดเป็นข้าราชการประจำฝ่ายทหาร และเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นข้าราชการพลเรือน²⁷⁷

เมื่อครั้งรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ระหว่าง พ.ศ. 2502 ถึง พ.ศ. 2506 สภาความมั่นคงแห่งชาติมีสมาชิก ได้แก่²⁷⁸

²⁷⁵ "พระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2507," ราชกิจจานุเบกษา 81, 96 (6 ตุลาคม 2507): 650.

²⁷⁶ "พระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502," 425.

²⁷⁷ สมพงษ์ ชูมาก, 19.

²⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, 20.

1) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	นายกรัฐมนตรี
2) พลเอกถนอม กิตติขจร	รองนายกรัฐมนตรี
3) พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	รองนายกรัฐมนตรี
4) พลเอกถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
5) โชติ คุณะเกษม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
6) ถนัด คอมันตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศ
7) พลโทประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
8) พลตรีพงษ์ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
9) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
10) หลวงวิจิตรวาทการ	เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม ข้าราชการการเมืองระดับรัฐมนตรีหลายๆ กระทรวงนั้นไม่ได้เป็นสมาชิกในสภาความมั่นคงแห่งชาติ ก็เนื่องมาจากว่า วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสภาความมั่นคงแห่งชาตินั้น คือต้องการให้เป็นสภานาขนาดเล็กที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติโดยตรง ส่วนรัฐมนตรีกระทรวงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติในระดับรองลงไป แม้ว่าจะไม่ได้เป็นสมาชิกสภาความมั่นคงแห่งชาติโดยตำแหน่งก็ตาม แต่ก็จะได้รับเชิญให้เข้าร่วมการประชุมในกรณีที่มีการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องในสภาความมั่นคงแห่งชาติ แต่อย่างไรก็ตาม ในระดับคณะกรรมการต่างๆ ของสภาความมั่นคงแห่งชาตินั้น ก็มีผู้แทนของทุกกระทรวงเป็นกรรมการอยู่ด้วยแล้ว²⁷⁹

รูปแบบของนโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ อาจกล่าวได้ว่านอกจากจะอยู่ในบริบทสงครามเย็นแล้ว ยังอยู่ในบริบทที่ไทยเข้าไปมีความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ อย่างใกล้ชิด โดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างรัฐมหาอำนาจ ที่นอกจากจะอธิบายได้ด้วยประเด็นด้านความมั่นคงแล้ว ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ยังเกิดขึ้นได้จากประเด็นที่สหรัฐฯ อยู่ในฐานะศูนย์กลางโครงสร้างทุนนิยมโลกอีกด้วย ด้วยการที่ไทยในฐานะประเทศชายขอบต้องเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของสหรัฐฯ อีกด้วย²⁸⁰ ทั้งนี้ การรัฐประหาร หรืออีกนัยหนึ่งคือคำว่า “การปฏิวัติ” ที่จอมพลสฤษดิ์นำมาใช้นั้น ยังช่วยเปิดทางให้กับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ ทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ โดยจอมพลสฤษดิ์ประกาศว่าการรัฐประหารครั้งนี้แตกต่างไปจากครั้งก่อนๆ เนื่องจากครั้งนี้

²⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, 19.

²⁸⁰ กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 1.

คือการปฏิวัติ ไม่ใช่เพียงการรัฐประหารอย่างที่เคยเป็นมา²⁸¹ แต่เป็นการปฏิวัติที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ มีการจัดตั้งคณะกรรมการวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ และยังมีความประสงค์ให้บรรจุแผนการด้านเศรษฐกิจลงในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกด้วย²⁸²

หลังการ “ปฏิวัติ” คณะปฏิวัติมีจุดยืนว่ารัฐบาลไทยยังคงดำเนินนโยบายนิยมอเมริกา (Pro-American) เช่นเดิม โดยถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ยืนยันความสำคัญของสหรัฐฯ ที่มีต่อไทยด้วยการแจ้งแก่ผู้บัญชาการทหารสูงสุดประจำที่ปรึกษาทางการเมืองของแปซิฟิกว่าไทยนั้นตกอยู่ภายใต้ภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ โดยถนัดกล่าวว่าชาวจีนในไทยพร้อมที่จะเป็นคอมมิวนิสต์ได้ตลอดเวลาในกรณีที่จีนบุกไทย ดังนั้น การจัดการกับชนกลุ่มน้อยชาวจีนจึงเป็นหนามยอกอกของทางการไทยเป็นอย่างมาก และถนัดยังมีหลักฐานที่แสดงถึงความเคลื่อนไหวของจีนคอมมิวนิสต์เพื่อเปลี่ยนแปลงจุดยืนของไทยให้โน้มเอียงไปทางซ้าย หรืออย่างน้อยที่สุดก็นำมเอียงไปยังกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด²⁸³ ดังนั้น คณะปฏิวัติจึงต้องการความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ต่อไป โดยการไ้ประเด็น “ภัยคอมมิวนิสต์” ต่อรองกับการขอความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ เพื่อแลกกับนโยบายเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ²⁸⁴

ต่อมา ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ส่งจดหมายไปถึงจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ เพื่อยืนยันในความมั่นคงของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ และยังย้ำให้สหรัฐฯ มั่นใจในนโยบายของรัฐบาลชุดใหม่ที่ยังคงร่วมมือกับสหรัฐฯ ต่อไป²⁸⁵ และรัฐมนตรีต่างประเทศดัลเลสก็ได้ให้ความมั่นใจว่าการรัฐประหารที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อกันและกัน และจะยังช่วยให้การเดินทางพัฒนาประเทศไทยกับโลกเสรีดำเนินต่อไป โดยไทยและสหรัฐฯ ตั้งใจที่จะใช้พลังงานและทรัพยากรที่ไทยมี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁸¹ "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11 วันที่ 22 ตุลาคม 2501" ใน พงศ อรุณฤกษ์, ยุคปฏิวัติ (พระนคร: มานิตย์ ชินตระกูล, 2503), 24.

²⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 25-26.

²⁸³ FRUS, 1958-1960, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Commander in Chief, Pacific's Political Advisor (Steeves) to the Department of State, October 22, 1958, 1049. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 63.

²⁸⁴ กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 63.

²⁸⁵ FRUS, 1958-1960, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Johnson to Secretary of State, December 13, 1958. โดยปรากฏข้อความในจดหมายว่า “Consequently, I am confident that the policy of future Government of this country will be to pursue still more cordial understanding and cooperation with your great country.” (NARA, Rg 59, General Record of the Department of State, 1955-59, Central Decimal File 611.92/5-1855 to 611.93/7-3155, Box 2565, 611.9/ 11-858 Cjc, Sarit to Dulles, November 8, 1958.) อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 63.

“ในการสร้างชีวิตที่ดีร่วมกันต่อไป”²⁸⁶ และเจตหมายของดัลเลสยังตั้งใจที่จะให้ทั้งสองประเทศเดินทางไปในทิศทางของนโยบายแบบเสรีนิยมด้วย²⁸⁷

กล่าวได้ว่านโยบายต่างประเทศในรัฐบาลนี้จึงยังคงเป็นนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์เฉกเช่นสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยแม้ว่าจะยังคงให้ความสำคัญกับความมั่นคงร่วมแบบพหุภาคีภายใต้สนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่ากับความร่วมมือด้านความมั่นคงในระดับทวิภาคีกับสหรัฐฯ โดยตั้งความหวังว่าสหรัฐฯ จะให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ในกรณีที่ไทยถูกฝ่ายคอมมิวนิสต์รุกรานไม่ว่าจะมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือเวียดนามเหนือก็ตาม ในยุคสมัยนี้เองที่ปรากฏหลักฐานชิ้นสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดอย่างยิ่งระหว่างไทยกับสหรัฐฯ นั่นคือ “แถลงการณ์ร่วมถนัด-รัสก พ.ศ. 2505”²⁸⁸ ที่ทำให้รัฐบาลไทยมีความมั่นใจในความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ มากยิ่งขึ้น และขยายขอบเขตความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในเวลาต่อมา

บริบทระหว่างประเทศที่มีผลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนมีความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มีหลายเหตุการณ์ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองในลาว ที่นอกจากจะเป็นปรากฏการณ์ที่สั่นสะเทือนความมั่นคงของรัฐไทย และชนชั้นนำไทย รวมทั้งกลุ่มอนุรักษ์นิยมแล้ว ยังเป็นวิกฤตการณ์ที่สั่นคลอนผลประโยชน์ที่สอดคล้องต้องกันระหว่างไทยกับสหรัฐฯ โดยฝ่ายไทยมองว่า ไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ด้านความมั่นคงจากการขยายตัวของคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ถึงขนาดที่กลุ่มฝ่ายซ้ายในลาวสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ แต่สหรัฐฯ กลับไม่ได้สนับสนุนบทบาทของไทยในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภายในของสหรัฐฯ เอง นั่นคือ กระทรวงการต่างประเทศฝ่ายหนึ่ง กับกระทรวงกลาโหมและซีไอเออีกฝ่ายหนึ่ง จากวิกฤตการณ์ในลาวนี้เองที่ไทยมีความขึงใจต่อความจริงใจของสหรัฐฯ ในการต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค อันส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้นำไทยที่มีต่อสหรัฐฯ ในแง่การประกันความมั่นคงจากภัยคอมมิวนิสต์ที่สั่นคลอนตามไปด้วย²⁸⁹ แต่

²⁸⁶ FRUS, 1958-1960, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Embassy in France to the Embassy in Thailand, Dulles to the Embassy in Thailand, December 18, 1958, 1060-61. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีดี, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 64.

²⁸⁷ FRUS, 1958-1960, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Embassy in France to the Embassy in Thailand, December 18, 1958, 1060-61. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีดี, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 64.

²⁸⁸ สารสำคัญของแถลงการณ์ร่วมฉบับนี้คือ สหรัฐฯ ยืนยันถึงพันธกิจของตนที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีโต้) เพื่อช่วยเหลือไทยในการต่อต้านการรุกรานจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ และในกรณีที่ไทยถูกรุกรานด้วยกำลังอาวุธอย่างเปิดเผยจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ สหรัฐฯ มีสิทธิช่วยเหลือไทยโดยลำพังได้โดยไม่ต้องรอมติเอกฉันท์ของภาคีสมาชิกซีโต้ ดุใน แฉมสุข นุ่มนนท์, “แถลงการณ์ร่วมถนัด-รัสก ค.ศ. 1962,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), 157.

²⁸⁹ กุลลดา เกษบุญชู มีดี, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 57.

วิกฤตการณ์ทางการเมืองในลาวนี้เองที่เป็นสาเหตุโดยตรงอันนำมาสู่การลงนามในแถลงการณ์ร่วมถนัด-รัสก์ อันนำมาซึ่งการสร้างเชื่อมั่นทางด้านความมั่นคงแก่ไทย โดยวิกฤตการณ์ทางการเมืองในลาวนี้มีที่มาจากความขัดแย้งระหว่างลาวสามฝ่าย โดยที่แต่ละฝ่ายก็ได้รับการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจภายนอก ได้แก่²⁹⁰

1) ฝ่ายซ้าย คือ ขบวนการปลดปล่อยลาว ซึ่งนิยมคอมมิวนิสต์และได้รับการสนับสนุนจากประเทศคอมมิวนิสต์ นำโดยเจ้าสุพานวง

2) ฝ่ายนิยมความเป็นกลาง ได้รับการสนับสนุนจากฝรั่งเศส มีเจ้าสุวรรณนะพุม่าเป็นผู้นำ

3) ฝ่ายขวาอันเป็นฝ่ายนิยมตะวันตก ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ ประกอบด้วยคณะนายทหารและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าบุญอุ้ม ฌ จำปาศักดิ์ หรือนายพลพุมี่ หน่อสะหวัน เป็นต้น

แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ฝ่ายที่มีการปะทะกันคือขบวนการปลดปล่อยลาวกับฝ่ายนิยมตะวันตกหรือฝ่ายขวา โดยที่ขบวนการปลดปล่อยลาวต้องการใช้โอกาสจากความอ่อนแอของความเป็นกลางของลาวเพื่อขยายอิทธิพลของฝ่ายซ้ายเข้าครอบคลุมลาวด้วยวิถีทางทางการเมืองผ่านการจัดตั้งพรรคแนวลาวยักซาด ส่วนฝ่ายขวาที่นิยมตะวันตกนั้นมีทัศนะว่าอำนาจและนโยบายของเจ้าสุวรรณนะพุม่าที่ต้องการจะรวมลาวสามฝ่ายเข้าด้วยกันด้วยการจัดตั้งรัฐบาลผสมนั้นไม่น่าที่จะสามารถป้องกันการขยายตัวของฝ่ายซ้ายได้แต่อย่างใด²⁹¹

ทั้งนี้ สหรัฐฯ และไทยได้ร่วมมือกันสนับสนุนฝ่ายขวาในลาวที่มีนายพลพุมี่ หน่อสะหวัน เป็นผู้นำ เพื่อต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์และให้ลาวเป็นรัฐกันชน แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ไทยต้องการให้ภาคีสมาชิกองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้าแทรกแซง แต่ประเทศสมาชิกหลายประเทศไม่ยอมร่วมมือ จึงไม่สามารถดำเนินการสิ่งใดได้เนื่องจากต้องอาศัยมติเอกฉันท์จากภาคีสมาชิก ดังนั้น ไทยจึงตั้งความหวังไว้ที่ความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ในแบบทวิภาคี นอกจากนี้ การที่สหรัฐฯ เข้าสู่สงครามเวียดนาม และการเพิ่มบทบาทของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการดำเนินสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ ยิ่งช่วยสร้างความมั่นใจแก่รัฐบาลไทยว่าสหรัฐฯ จะช่วยเหลือประเทศไทยในกรณีที่ถูกฝ่ายคอมมิวนิสต์คุกคาม ดังนั้นจึงให้ความร่วมมือแก่สหรัฐฯ ในการทำสงครามทั้งทางตรงและทางอ้อม²⁹²

²⁹⁰ แถมสุข นุ่มนนท์, “แถลงการณ์ร่วมถนัด-รัสก์ ค.ศ. 1962,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, 160.

²⁹¹ เรื่องเดียวกัน.

²⁹² จุลชีพ ชินวรรณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, หน้า 126.

นอกจากประเด็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองในลาว จะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลให้ไทยต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ แล้ว ด้วยความที่สหรัฐฯ ยังมีผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจในไทยและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั่นคือการที่สหรัฐฯ ต้องการขยายการลงทุนในไทย และไม่ต้องการให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นคอมมิวนิสต์ จึงนำมาสู่การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน พ.ศ. 2501 ที่สหรัฐฯ ให้การสนับสนุน และยังนำมาซึ่งความช่วยเหลือที่รัฐบาลสหรัฐฯ มอบให้แก่ประเทศไทยเพื่อสนับสนุนนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ รวมไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วย²⁹³

สำหรับแนวคิดเรื่องการพัฒนา นั้น แม้ว่าในช่วงแรก ผู้นำไทยกับผู้นำกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาเศรษฐกิจจะมีความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน แต่ในที่สุดแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ออกประกาศคณะปฏิวัติที่เปิดทางต่อการลดบทบาทของรัฐ เพิ่มบทบาทภาคเอกชน และล้มล้างสหภาพแรงงานลง ทั้งหมดนี้คือการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยให้สอดคล้องกับโครงสร้างของระบบทุนนิยมโลก ส่วนประเด็นด้านความมั่นคงนั้น สหรัฐฯ ได้ชี้ให้ไทยเห็นถึงประโยชน์จากการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับโลกเสรีเพื่อต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ โดยสหรัฐฯ พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือแก่ไทยอย่างเต็มที่ในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ผลประโยชน์ที่สำคัญอย่างยิ่งของสหรัฐฯ นั่นคือการปกป้องมิให้พื้นที่ใดตกอยู่ภายใต้คอมมิวนิสต์สำหรับไทยนั้น รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่มีการรับรู้ (perception) ว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามนั้นมีทัศนคติว่าจะต้องให้ความสำคัญกับการต่อต้านภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์เป็นลำดับต้น²⁹⁴

ต่อมา หลังจากการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ และการที่สหรัฐฯ ได้ตอบรับเหตุแห่งการรัฐประหารในไทยแล้ว ความตั้งใจในการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศเมื่อครั้งอยู่ในระหว่างการเจรจากับสหรัฐฯ ที่กรุงวอชิงตัน ดีซี ของจอมพลสฤษดิ์ก็ได้ปรากฏเป็นรูปธรรมขึ้น โดยบรรจุอยู่ในบรรดาประกาศคณะปฏิวัติฉบับต่างๆ ดังจะเห็นได้ว่า นอกเหนือไปจากประกาศคณะปฏิวัติประเภทที่เป็นไปเพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมือง เช่น การยกเลิกรัฐธรรมนูญ การยกเลิกสภาผู้แทนราษฎร การเพิ่มอำนาจให้แก่ปลัดกระทรวง การใช้กฎอัยการศึก การเรียกข้าราชการมารายงานตัว การปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นไปเพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมือง และในขณะเดียวกัน คณะปฏิวัติยังได้ออกประกาศคณะปฏิวัติหลายฉบับที่เน้นการปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยเพื่อรองรับต่อการลงทุนจากต่างประเทศ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการลงทุนจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น 1) ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 11 ที่กล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและการจัดตั้งคณะกรรมการวางแผนเศรษฐกิจ 2) ประกาศคณะปฏิวัติ

²⁹³ NARA, Rg 273, Box 1, Entry 7, Subject “Thailand”, February 13, 1959. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 56.

²⁹⁴ กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 57.

ฉบับที่ 19 กล่าวถึงการยกเลิกพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. 2499 และให้อำนาจรัฐในการควบคุมแรงงาน 3) ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 33 กล่าวถึงการส่งเสริมอุตสาหกรรมและการลดภาษีนำเข้า 4) ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 47 ที่กล่าวถึงการอนุญาตให้บริษัทเอกชนต่างประเทศสามารถถือครองที่ดินเพื่อประกอบอุตสาหกรรมได้²⁹⁵

ดังนั้น การรัฐประหาร พ.ศ. 2501 ที่สหรัฐฯ ให้การสนับสนุนเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้แก่จอมพลสฤษดิ์แล้ว ยังเป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสหรัฐฯ รวมไปถึงยังมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของไทย ทั้งหมดนี้เพื่อเป็นการกรุยทางสำหรับความต้องการและผลประโยชน์ของสหรัฐฯ และในขณะเดียวกัน “การปฏิวัติ” ครั้งนี้ยังถือเป็นการลบภาพลักษณ์ที่จอมพลสฤษดิ์เคยใกล้ชิดกับกลุ่มฝ่ายซ้ายอันก่อให้เกิดความคลางแคลงใจกับสหรัฐฯ อีกด้วย การที่จอมพลสฤษดิ์ดำเนินการกวาดล้างฝ่ายซ้ายอย่างรุนแรงได้สร้างความมั่นใจแก่ฝ่ายสหรัฐฯ ว่าต่อแต่นี้ไปไทยจะดำเนินนโยบายต่างๆ ที่สอดคล้องกับสหรัฐฯ และจึงเป็นความจำเป็นอยู่เองที่จอมพลสฤษดิ์จะต้องก้าวขึ้นมาเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ และเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยตนเอง²⁹⁶

นอกจากนี้ การปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ยังส่งผลกระทบต่อการเมืองไทยในยุคสมัยของท่าน 3 ประการ ได้แก่

1. การสร้างเสถียรภาพทางการเมือง

การดำเนินการที่สำคัญประการหนึ่งของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ เพื่อสร้างความพึงพอใจและความมั่นใจแก่สหรัฐฯ นั่นคือการตั้งคณะรัฐมนตรีที่สหรัฐฯ พึงพอใจ โดยในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ได้แต่งตั้งคณะรัฐมนตรี ดังมีรายพระนามและรายนามต่อไปนี้²⁹⁷

จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์	นายกรัฐมนตรี
พลเอกถนอม กิตติขจร	รองนายกรัฐมนตรี และ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์	รองนายกรัฐมนตรี
โชติ คุณะเกษม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
ถนัด คอมันตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่าง- ประเทศ

²⁹⁵ กุลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 65.

²⁹⁶ เรื่องเดียวกัน.

²⁹⁷ ราชกิจจานุเบกษา, 76, 23 (พ.ศ. 2502): พ.4.

สวัสดี มหาผล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ²⁹⁸
พลตรีพงษ์ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
พลโทประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ (สิทธิ จุณณานนท์)	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
สุนทร หงส์ลดารมภ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
พระประกาศสหกรณ์ (สดับ วีรเธียร)	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
พระบาราศนราดรุ (หลง เวชชาชีวะ)	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
บุญย์ เจริญไทย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

รายชื่อคณะรัฐมนตรีของจอมพลสฤษดิ์ได้สร้างความพึงพอใจแก่สหรัฐฯ เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ สภาความมั่นคงแห่งชาติ (National Security Council) แห่งสหรัฐฯ ได้วิเคราะห์ว่า

“...ตั้งแต่ที่สฤษดิ์เป็นนายกรัฐมนตรีในเดือนกุมภาพันธ์ 1959 การเมืองไทยมีเสถียรภาพอย่างมาก เขาได้จัดทำธรรมนูญการปกครองฉบับชั่วคราวแทนที่รัฐธรรมนูญฉบับปี 1952 ที่ถูกยกเลิกไปจากการปฏิวัติ และยังมีคณะรัฐมนตรีกลุ่มเล็กๆ ที่มีความสามารถมากมาบริหารงาน นอกจากนี้ โอกาสที่ผู้นำคนอื่น ๆ จะเข้ามาแทนที่สฤษดิ์ในช่วงที่เขามีปัญหาสุขภาพก็ลดลงไป เนื่องจากเขาดูแลตนเองและกลับมาแข็งแรงอีกครั้ง ในขณะที่เดียวกัน เขาก็สามารถสร้างความเชื่อมั่นในหมู่ประชาชนได้อีกด้วย แม้ว่าสฤษดิ์ล้มเหลวในการกำจัดคอมมิวนิสต์และการพัฒนาประชาธิปไตย แต่เขาก็มีความพยายามอย่างหนักในการเผยแพร่แนวคิดเรื่องการพัฒนาและแผนการต่อต้านการก่อการร้าย...”²⁹⁹

จากข้อวิเคราะห์ของสหรัฐฯ ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าจอมพลสฤษดิ์สามารถจัดการกับกลุ่มทางสังคมที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มระบบราชการและเทคโนโลยี และกลุ่มทหาร ที่สฤษดิ์เข้าไปจัดการด้วยตนเอง โดยกระบวนการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์เรืองอำนาจนั้น ดำเนินการผ่านสถาบันที่สำคัญ 3 ส่วน ได้แก่

1) ระบบราชการและเทคโนโลยี

การดำเนินการในส่วนนี้ของจอมพลสฤษดิ์ ได้แก่ การจัดระเบียบสำนักงานนายกรัฐมนตรีขึ้นใหม่ที่ส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์สามารถรวบรวมอำนาจการบริหารมาไว้ที่นายกรัฐมนตรี ดังที่ปรากฏว่าเป็น

²⁹⁸ นายสวัสดิ์ มหาผล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ถึงแก่นิจกรรณเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2502 และแต่งตั้งพลเอกสุรจิต จารุเศรณี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2502 ดูใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 66.

²⁹⁹ NSC Files, Nsc Files, “Operations Coordinating Board Report,” U.S. Policy in Mainland Southeast Asia, Nsc 5809, August 12, 1959. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 66.

“มาตรา 17” แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502³⁰⁰ ที่สร้างความเสียหายแก่จอมพลสฤษดิ์ในการดำเนินการต่างๆ และในขณะเดียวกัน เขายังแต่งตั้งผู้สนับสนุนตนเองเข้ามาดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี ทั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงและรัฐมนตรีช่วย ทางด้านการศึกษา จอมพลสฤษดิ์ได้โอนสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติไปขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรี และเปลี่ยนชื่อเป็นสภาการศึกษาแห่งชาติ โดยได้รับอำนาจเพิ่มขึ้นทั้งในเรื่องงบประมาณและการพิจารณาหลักสูตร นอกจากนี้ ในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ จอมพลสฤษดิ์ได้เข้าไปจัดระเบียบสภาเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้นใหม่ในสำนักนายกรัฐมนตรี โดยรับตำแหน่งประธานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติด้วย โดยสภาแห่งนี้ประกอบไปด้วยเทคโนโลยีและผู้บริหารคุณวุฒิจำนวน 45 คน ต่อมา จอมพลสฤษดิ์ยังได้พระราชบัญญัติสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ พ.ศ. 2499 เพื่อโอนมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ทั้งหมดมาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีอีกด้วย และจอมพลสฤษดิ์ยังได้จัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบภาษี อันส่งผลให้รัฐสามารถจัดเก็บภาษีได้เพิ่มมากขึ้น ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ทำให้สำนักนายกรัฐมนตรีมีอำนาจเบ็ดเสร็จในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยรวมเอาบรรดาเทคโนโลยีและผู้บริหารประเทศ กอปรกับการที่นายกรัฐมนตรียังดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก และอธิบดีกรมตำรวจ อีกด้วย ทั้งหมดนี้ทำให้โครงสร้างทางการเมืองในสมัยจอมพลสฤษดิ์มีเสถียรภาพเป็นอย่างมาก³⁰¹

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์การจัดประเภทของอนุรักษนิยมไทยแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ณะรัชต์ นับว่าเป็นอนุรักษนิยมไทยตามเกณฑ์ของผู้เขียนเช่นกัน เนื่องจากว่าอนุรักษนิยมไทยนั้นนับถือในความสามารถของระบบราชการ ข้าราชการ หรือเทคโนโลยีมากกว่าที่จะฝากอนาคตของประเทศไว้กับนักการเมือง กอปรกับภายใต้ระบอบการปกครองของจอมพลสฤษดิ์นั้นไม่มีพรรคการเมือง ไม่มีนักการเมือง มีแต่การใช้กลไกระบบราชการและเทคโนโลยีในการบริหารราชการแผ่นดินเท่านั้น

2) กองทัพ

กองทัพเป็นพลังสังคมสำคัญในการเมืองไทยทุกยุคทุกสมัย ทั้งนี้ สิ่งที่จอมพลสฤษดิ์ต้องดำเนินการ คือ การสร้างความสมดุลระหว่างการให้ความสำคัญกับทหารที่เป็นฐานสนับสนุนของตนกับการกันพื้นที่มิให้ทหารเข้ามายุ่งเกี่ยวการเมือง โดยที่จอมพลสฤษดิ์ต้องใช้ทหารสำหรับปราบปราม

³⁰⁰ มาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ระบุว่า “ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักร หรือราชบัลลังก์ หรือการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อวินหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายใน หรือมาจากภายนอก ราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการ หรือกระทำการใดๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นว่านั้นเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามความในวรรคก่อนแล้ว ให้ นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาทราบ” ดูใน “ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502”, ราชกิจจานุเบกษา 76,17 (28 มกราคม 2502): 6-7.

³⁰¹ กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 68.

ศัตรูทางการเมือง แต่ในขณะเดียวกัน การที่ทหารเข้ามามีบทบาทในการจัดพรรคการเมืองใหญ่และฝ่ายค้านลงได้ใน พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา ทำให้ทหารต้องการมีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้น³⁰²

ก่อนการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยมีพลโทถนอม กิตติขจร เป็นรัฐมนตรีช่วย ส่วนพลโทประภาสเป็นแม่ทัพภาคที่ 1 และดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย แต่เมื่อเกิดการปฏิวัติขึ้น จอมพลสฤษดิ์ได้เป็นผู้บัญชาการทหารบก รวมไปถึงการได้ควบคุมกองพลที่ 1 อีกด้วย แต่เมื่อมีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 กลับปรากฏว่าไม่มีชื่อของกฤษณ์ สีวะรา ที่ในช่วงนั้นดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพภาคที่ 1 และกำลังเป็นที่เด่นดังในแวดวงทหาร ส่วนประภาสก็ไม่มีตำแหน่งในกองทัพด้วยการที่จอมพลสฤษดิ์มอบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแก่ประภาส ทั้งนี้ กฤษณ์ สีวะรา เคยกล่าวกับผู้ช่วยทูตทหารสหรัฐฯ เมื่อ พ.ศ. 2502 โดยมีสาระสำคัญว่าสถานการณ์ทางการเมืองเริ่มแย่งลง และผู้นำทหารหลายกลุ่มก็ปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับวิธีการที่จะจัดการกับสฤษดิ์ โดยกฤษณ์คาดการณ์ว่าบางสิ่งอาจจะเกิดขึ้นเพื่อกำจัดการปกครองของสฤษดิ์ออกไป ทั้งนี้ จอมพลสฤษดิ์เองก็ทราบถึงความไม่พอใจในหมู่ผู้นำทหาร จึงให้ความสำคัญกับเสถียรภาพทางการเมืองของท่านมากเป็นพิเศษ ดังนั้น ท่านจึงประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาพความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502 และยังคงแต่งตั้งตนเองเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกด้วย³⁰³

3) สถาบันพระมหากษัตริย์³⁰⁴

ในช่วงต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สถาบันพระมหากษัตริย์ถูกละเลย ไม่ได้รับการให้ความสำคัญในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยพระมหากษัตริย์ไม่ทรงมีพระราชอำนาจในการเมือง แต่เมื่อจอมพลสฤษดิ์กระทำรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. แล้ว จอมพลสฤษดิ์ตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่จะเอื้อต่อการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองแก่รัฐบาลของท่าน ทั้งนี้ พระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทที่สำคัญ 2 ประการสำหรับรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ได้แก่

1) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงประกาศรับรองให้การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ว่ามีความชอบธรรม โดยเมื่อครั้งที่จอมพลสฤษดิ์ ธานะรัชต์ ทำรัฐประหาร พ.ศ. 2500 ก็ทรงประกาศกระแสพระบรมราชโองการแต่งตั้งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารขึ้นทันทีโดยที่ไม่มีผู้

³⁰² เรื่องเดียวกัน, 69.

³⁰³ กุลลดา เกษบุญชู มีดี, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 70.

³⁰⁴ ทักษิณ เจริญมิตร, การเมืองระบบพหุชนูปถัมภ์แบบเผด็จการ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548).

ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ³⁰⁵ อันส่งผลต่อความชอบธรรมของรัฐบาล และเพิ่มชื่อเสียงในต่างประเทศแก่รัฐบาล รวมทั้งยังช่วยประสานผู้นำในรัฐบาลให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกด้วย

2) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงประกาศสนับสนุนรูปแบบการปกครองแบบบิดาปกครองบุตร โดยระบอบการเมืองสมัยจอมพลสฤษดิ์นั้น มีลักษณะของ “ระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ”³⁰⁶ นั่นคือเป็นระบบการเมืองที่จอมพลสฤษดิ์ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองเผด็จการในฐานะ “พ่อขุน” ที่อุปถัมภ์ดูแลทุกข์สุขของประชาชนภายใต้การปกครองเสมือนลูกใน “ครอบครัวแห่งชาติ”³⁰⁷

ดังนั้น สถาบันพระมหากษัตริย์ในสมัยจอมพลสฤษดิ์จึงมีฐานะเป็นพลังทางสังคมที่สำคัญ ที่จอมพลสฤษดิ์หวัง “พึ่งพระบารมี” เพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง ดังความตอนหนึ่งว่า (สะกดตามต้นฉบับ)

“...หลังจากรัฐบาลจอมพล ป. ถูกโค่นล้มลงด้วยการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ๓๑ ธันวาคม ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1958 [สฤษดิ์] ก็ได้เดินทางไปรักษาตัว ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ในฐานะแขกของประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ นับได้ว่าเป็นการเปิดศักราชใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ กับไทย ในไม่ช้า มรว. คึกฤทธิ์ ก็ได้เดินทางไปสหรัฐฯ เช่นกัน ตามคำเชิญของกระทรวงการต่างประเทศ และได้ถือโอกาสให้คำรับรองแก่รัฐบาลสหรัฐฯ ว่า แนวโน้มของเผด็จการทหารภายใต้การปกครองเด็ดขาดของจอมพลสฤษดิ์ไม่ได้หมายความว่า เป็นกาลอวสานของรัฐบาลประชาธิปไตย...”³⁰⁸

ทั้งนี้ การรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ โดยเฉพาะในคราว พ.ศ. 2501 นั้น ไม่มีความชอบธรรมทางการเมืองรองรับ เป็นเหตุให้จอมพลสฤษดิ์ต้องแสวงหาการยอมรับจากประชาชนผ่านสถาบันพระมหากษัตริย์ ด้วยการส่งเสริมบทบาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่มีต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมและดำเนินการให้เสด็จออกไปทรงพบปะประชาชนมากขึ้น การเพิ่มพระราชกิจถวายทั้งในส่วนพระองค์และในส่วนราชการ โดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์มีสมมติฐานว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระบารมีมากขึ้น รัฐบาลก็จะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้ จอมพลสฤษดิ์ได้สร้างบทบาทและหน้าที่ทางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมแบบใหม่ถวายแด่พระมหากษัตริย์ ดังความต่อไปนี้

³⁰⁵ "พระบรมราชโองการ ตั้งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร," ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 74, 76 (16 กันยายน 2500): 1.

³⁰⁶ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นนี้ได้ใน ทักษ์ เฉลิมเกียรติ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548)

³⁰⁷ ชนิตา ชิตบัณฑิตย์, โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2554), 109.

³⁰⁸ Bangkok Post, (December 23, 1958). อ้างใน กนลา สุขพานิช และ วุฒิชัย มูลศิลป์, ทหารกับการเมือง: วิเคราะห์เปรียบเทียบ (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2523), 190.

1) การถวายพระราชภารกิจแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ให้เสด็จประพาสทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นประเพณีการเสด็จเยี่ยมราษฎรภายในประเทศอย่างสม่ำเสมอ และจากการเสด็จเยือนต่างประเทศ ได้ก่อให้เกิดการเสด็จเยือนประเทศไทยเพื่อตอบมิตรไมตรีระหว่างสถาบันกษัตริย์และผู้นำของประเทศต่างๆ³⁰⁹

ในขณะเดียวกัน การเสด็จฯ เยือนต่างประเทศในทางราชการ ซึ่งทั้งหมดคือการเสด็จเยือนประเทศมหาอำนาจ รวมทั้งประเทศอื่นๆ ที่อยู่ในค่ายเสรีนิยมประชาธิปไตยทั้งในทวีปอเมริกาเหนือ ยุโรปตะวันตก และเอเชีย ถือได้ว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่สอดคล้องกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ที่มีแกนหลักของนโยบายในการกระชับความสัมพันธ์กับรัฐมหาอำนาจและกลุ่มประเทศในค่ายเสรีนิยม เพื่อต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะภัยคุกคามของคอมมิวนิสต์ที่มาจากสาธารณรัฐประชาชนจีน เวียดนามเหนือ และขบวนการปลดปล่อยที่กำลังมีบทบาททางการเมืองในราชอาณาจักรลาวขณะนั้นเป็นอย่างมาก

2) จอมพลสฤษดิ์ฟื้นฟูโบราณราชประเพณีที่เน้นบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่ถูกยกเลิกไปตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของการจัดพระราชพิธีให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางการเมืองของตน เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ หรือการประดิษฐ์สร้างประเพณีใหม่ เช่น การจัดพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนพร้อมการสวนสนามของกองทัพเพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา

3) การเปลี่ยนความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่คณะราษฎรได้สร้างขึ้น โดยยกเลิกวันชาติซึ่งแต่เดิมนั้นตรงกับวันเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร วันที่ 24 มิถุนายน และกำหนดให้วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช วันที่ 5 ธันวาคม เป็นวันชาติแทน

4) การถวายพระราชอำนาจในการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดีโดยไม่ต้องผ่านคณะที่ปรึกษา ทั้งนี้ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลดังกล่าวได้รับการจัดสร้างขึ้นสำหรับผู้มีคุณความดีความชอบในราชการทหาร ไม่ว่าจะในยามสงครามหรือยามสงบตามที่ทรงพระราชดำริเห็นสมควร³¹⁰

³⁰⁹ ขนิดา ชิตบัณฑิตย์, โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 110.

³¹⁰ พระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี พ.ศ. 2503 ระบุว่า มาตรา 4 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประธานของเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี และทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะพระราชทานและเรียกคืนเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ มาตรา 5 เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้สำหรับพระราชทานแก่ผู้ทำความดีความชอบเป็นพิเศษและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ราชการทหาร ไม่ว่าจะในยามสงบหรือยามสงคราม ตามที่ทรงพระราชดำริเห็นสมควร ดูใน “พระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี พ.ศ. 2503”, ราชกิจจานุเบกษา 77, 60 (19 กรกฎาคม 2503): 477.

5) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขอพระราชทานองคมนตรีจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมาเป็นที่ปรึกษา เพื่อร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับกิจการในสำนักพระราชวัง และยังเป็นไปเพื่อสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชสำนักอีกด้วย³¹¹

6) การฟื้นฟูบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ และการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ให้ เป็นสัญลักษณ์และศูนย์กลางของการรวมความสามัคคีของคนในชาติ แต่ถึงกระนั้น จอมพลสฤษดิ์ก็ยังคงแบ่งแยกบทบาทตามประเพณีของพระมหากษัตริย์ในฐานะผู้นำด้านจิตวิญญาณและศีลธรรมออกไปต่างหาก โดยตัวจอมพลสฤษดิ์เองเป็นผู้นำในการปกครองประเทศ³¹²

ส่วนประเด็นความมั่นคงภายในราชอาณาจักรนั้น แน่นนอนว่าการปราบปรามคอมมิวนิสต์ก็ เป็นประเด็นสำคัญ จอมพลสฤษดิ์ใช้อำนาจตามมาตรา 17 แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ในการสั่งประหารชีวิตผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ ตลอดระยะเวลาที่จอมพลสฤษดิ์ ครอง อำนาจในฐานะนายกรัฐมนตรี ได้ใช้อำนาจตามมาตรา 17 ประหารชีวิตผู้ต้องหาไปทั้งสิ้น 11 ราย โดย ที่ผู้ต้องหาเหล่านั้นไม่ได้รับการนำตัวขึ้นสู่กระบวนการยุติธรรมแต่ประการใด และที่สำคัญก็คือ ณ ขณะนั้น ยังไม่ปรากฏถึงภัยคุกคามความมั่นคงแห่งรัฐที่มาจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) แต่อย่างใดอีกด้วย แต่เมื่อมองในมุมกลับแล้ว กลับปรากฏว่า การดำเนินการดังกล่าวของ รัฐบาลได้กลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยลุกขึ้นต่อสู้ด้วยอาวุธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประหารชีวิตนายรวม วงศ์พันธ์³¹³ ทั้งนี้ ปรากฏว่า พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้ ขยายปฏิบัติการออกไปอย่างกว้างขวาง โดยได้รับการสนับสนุนจากภายนอก รวมถึงมีการปะทะกับ เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงไทยด้วยกำลังอาวุธโดยเริ่มที่อำเภอแกลง จังหวัดนครพนม ในปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา³¹⁴

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³¹¹ บุญชนะ อัดถาวร, บันทึก วิเคราะห์ และวิจารณ์ 16 นายกรัฐมนตรีไทย (กรุงเทพฯ: มูลนิธิศาสตราจารย์บุญชนะ อัดถาวร เพื่อการศึกษาและวิจัย, 2526), 113.

³¹² ชนิดา ชิตบัณฑิตย์, โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 112.

³¹³ สุราษฎร์ ยัมประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 97.

³¹⁴ ในทางวิชาการ เรียกวันที่เกิดการปะทะกันด้วยกำลังอาวุธปืนระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับกองกำลัง ตำรวจฝ่ายรัฐบาลไทยอย่างรุนแรงเป็นครั้งแรกที่บ้านนาบัว อ.เรณูนคร จังหวัดนครพนม ว่า “วันเสียงปืนแตก” ต่อมาในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2508 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยก็ได้เปิดการประชุมคณะกรรมการการเมืองขยายขึ้นที่ภูพาน เพื่อ พิจารณารณีนี และได้มีมติ 2508 ให้ประกาศการต่อสู้ด้วยอาวุธในเขตชนบทอย่างเป็นทางการเพื่อป้องกันตนเองและตอบโต้การ ปราบปรามของฝ่ายรัฐบาล โดยให้ค่อยๆ เปิดทีละเขตงานตามเงื่อนไขที่เป็นไปได้ จากนั้นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยก็ประกาศ ให้วันที่ 7 สิงหาคม เป็นวันเสียงปืนแตกและเป็นวันเริ่มต้นของสงครามประชาชนในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม การกล่าวถึง “วันเสียง ปืนแตก” ในปัจจุบันนี้ ยังไม่เป็นเอกฉันท์ เนื่องจากได้มีนักประวัติศาสตร์บางท่านเสนอหลักฐานโต้แย้ง ดูใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “วันเสียงปืนแตก” ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า <http://Wiki.Kpi.Ac.Th/Index.Php?Title=วันเสียงปืนแตก>. [23 พฤษภาคม 2559]

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 พลเอกถนอม กิตติขจร สืบตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อมา พร้อมทั้งรับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบกไปพร้อมกัน โดยการบริหารราชการแผ่นดินในช่วงแรกของรัฐบาลจอมพลถนอมนั้นก็ได้แตกต่างไปจากสมัยจอมพลสฤษดิ์มากนัก กล่าวคือ รัฐบาลยังคงยึดมั่นต่อการบริหารอย่างเข้มแข็ง การพัฒนายังคงเป็นเป้าหมายสำคัญของรัฐบาล การร่วมมือกับพระมหากษัตริย์และข้าราชการยังคงดำเนินสืบไป ตลอดจนการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกาที่ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง³¹⁵ แต่รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร กลับมีท่าทีที่ผ่อนปรนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยนักโทษการเมืองที่ถูกคุมขังมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ หรือการที่นายกรัฐมนตรีได้สละตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก รวมไปถึงการที่นายกรัฐมนตรีพยายามไม่ใช้มาตรา 17 ประหารชีวิตผู้ต้องหาทางการเมือง เว้นเสียแต่เพียงนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์เท่านั้นที่ยังคงความเข้มข้นเช่นเดียวกับในรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์³¹⁶

การดำเนินนโยบายต่างประเทศในรัฐบาลจอมพลถนอมก็ยังคงอยู่ในแนวทางเดียวกันกับรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ นั่นคือ การเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดยิ่งกับสหรัฐฯ เพื่อต่อต้านการขยายตัวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่ในรัฐบาลจอมพลถนอมนี้ ผู้นำรัฐบาลไทยยังคงยืนยันอย่างหนักแน่นที่จะให้คงฐานทัพสหรัฐฯ ไว้ในไทยต่อไป ทั้งนี้ โดยในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2507 พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ ปฏิเสธข้อเสนอที่จะเพิ่มเครื่องบินรบ F-100 ด้วยเหตุผลที่ว่าจะไม่ก่อให้เกิดผลใดๆ ในทางปฏิบัติ และพลอากาศเอกทวียังได้กล่าวอ้างข้อคิดเห็นของจอมพลสฤษดิ์ที่มีมาก่อนหน้านี้ที่ปฏิเสธการเคลื่อนกำลังพลในกรณีที่ไม่มีความจำเป็นใดในการยับยั้งการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ โดยเอกอัครราชทูตเกรแฮม มาร์ตินไม่เชื่อว่าไทยจะเปลี่ยนแปลงนโยบาย โดยที่ฝ่ายไทยไม่ตระหนักว่าการเคลื่อนทัพสหรัฐฯ เข้ามาในไทยนั้นจะเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการสกัดกั้นขบวนการปะเทดลาวและเวียดมินห์³¹⁷

ในช่วงกลางพุทธทศวรรษ 2500 นี้ ยังเป็นช่วงที่ไทยเปิดรับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ รวมไปถึงการพัฒนาฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยด้วย โดยในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เปิดรับความช่วยเหลือทางการเงินจากสหรัฐฯ เป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากนโยบายสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีมาตั้งแต่ช่วงพุทธทศวรรษ 2490 โดยใน พ.ศ. 2505 ซึ่งตรงกับสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ได้มีการวางแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อพัฒนาภาคดังกล่าวโดยเฉพาะ กอปรกับการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-

³¹⁵ สุมาลี พันธุ์ยุธรา, "จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ถึงแก่อสัญกรรม,"

http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%AA%E0%B8%A4%E0%B8%A9%E0%B8%94%E0%B8%B4%E0%B9%8C_%E0%B8%98%E0%B8%99%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%8A%E0%B8%95%E0%B9%8C%E0%B8%96%E0%B8%B6%E0%B8%87%E0%B9%81%E0%B8%81%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1. [16 พฤษภาคม 2559]

³¹⁶ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 103.

³¹⁷ Department of State, "Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State," Foreign Relations of The United States 1964-1968 XXVII Mainland Southeast Asia; Regional Affairs. [online] Available from: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v27/d268> [January 10, 2018]

2509) ที่มุ่งประสงค์ในการพัฒนาเรื่องการค้าระหว่าง พ.ศ. 2497 ถึง พ.ศ. 2505 ทหารอเมริกันเข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงการก่อสร้างในไทย โดยที่ส่วนใหญ่เป็นถนนและสะพานมูลค่า 97 ล้านดอลลาร์ โดยมาจากโครงการความช่วยเหลือทางการทหาร 35 ล้านดอลลาร์ และมาจากโครงการความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ 62 ล้านดอลลาร์ การก่อสร้างโครงสร้างต่างๆ ในฐานทัพอากาศไทย 7 แห่ง ของกองทัพบก 10 แห่ง³¹⁹ และกองทัพอากาศไทยยังขยายความร่วมมือกับสหรัฐฯ โดยการเป็นฐานให้สหรัฐฯ ขยายการปฏิบัติการทางอากาศ และในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2504 สหรัฐฯ ได้บินลาดตระเวนออกจากสนามบินดอนเมืองไปยังตอนเหนือของลาว อันเป็นปฏิบัติการทางอากาศของสหรัฐฯ ครั้งแรกในไทย³²⁰

วิกฤตการณ์อ่าวตังเกี๋ย (Tonkin Incident) ใน พ.ศ. 2507 ส่งผลให้สหรัฐฯ ต้องตัดสินใจดำเนินนโยบายต่างประเทศในอินโดจีน อันเป็นการสร้างความมั่นใจแก่รัฐบาลไทยที่ได้สหรัฐฯ เข้ามาช่วยต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค โดยในช่วงเวลานี้มีการขยายตัวของฐานทัพอากาศ และการปฏิบัติการทางอากาศ อันนำมาสู่ความรู้สึกมั่นคงของผู้นำไทยว่าสหรัฐฯ ตัดสินใจดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอินโดจีน³²¹ กอปรกับการที่ประเทศไทยเองมีความเหมาะสมทางด้านภูมิศาสตร์ ทำให้สหรัฐฯ เลือกที่จะตั้งฐานทัพในประเทศไทยเพื่อทำสงครามในอินโดจีน ทั้งยังมีปัจจัยที่สำคัญคือการที่ผู้นำไทยให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ด้วยการอนุญาตให้กองทัพสหรัฐฯ ปฏิบัติการในหลายประการด้วยกัน อีกประการหนึ่งก็คือ สนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลให้ไทยเปิดโอกาสให้สหรัฐฯ ซึ่งเป็นภาคีสนธิสัญญาเช่นเดียวกัน สามารถประจำการฐานทัพอากาศในไทยได้ อันเป็นข้อยืนยันว่าสหรัฐฯ ไม่ได้ดำเนินการใดๆ ลงไปโดยพลการ และสหรัฐฯ เองก็ไม่ต้องประสบกับความยากลำบากในการขอความเห็นชอบหรือต้องปรึกษากับฝ่ายไทยในเรื่องการเคลื่อนกำลังหรือถอนกำลังของตนออกแต่ประการใด³²²

การที่สหรัฐฯ ดำเนินนโยบายทางการทหารในไทย ด้วยการนำฐานทัพอากาศมาตั้งเป็นจำนวนมากนั้น ไทยจึงกลายเป็นเป้าหมายในการแทรกซึมจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ตามไปด้วย นำมาสู่แนวคิดในการพัฒนาชนบทเพื่อต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะการพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในภูมิภาค อันจะเป็นการป้องกัน

³¹⁸ ทักษิณ เถลิงเกียรติ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, 295-297.

³¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 298.

³²⁰ R. Sean Randolph, The United States and Thailand Alliance Dynamic, 1950-1985 (United States of America: University of California, 1986), 52.

³²¹ กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก หน้า 129.

³²² NARA, Rg 59, General Record of the Department of State, Central Foreign Policy Files Def1-1 Thai-U.S. to Def15-Thai-U.S., 1967-69, Box 1631, Entry 1613, Subject "Thailand: Getting Concurrence for B-52 Operations and Formal Understanding on Occupancy of U.S. Bases and Land Costs", William P. Bundy, February 27, 1967. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 130.

การขยายตัวของคอมมิวนิสต์ที่จะเข้ามาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสหรัฐฯ ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของรัฐไทยเข้าถึงประชาชนจนถึงระดับหมู่บ้าน ประกอบกับความพยายามของฝ่ายสหรัฐฯ ในการพัฒนาศักยภาพของตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ ตำรวจตระเวนชายแดนมีหน้าที่แบบผสมผสานระหว่างหน่วยเสริมทางทหาร การพัฒนา การประชาสัมพันธ์ทางการเมือง การลาดตระเวน รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทเพื่อรังให้ประชาชนในชนบทมีความภักดีต่อภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นความช่วยเหลือด้านปศุสัตว์ การคมนาคม โครงสร้างพื้นฐาน เกษตรกรรม การสาธารณสุข รวมไปถึงการศึกษา³²³ และไม่เพียงแต่สหรัฐฯ เท่านั้น ที่เห็นถึงความจำเป็นในการดำเนินการพัฒนาชนบทเพื่อต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ฝ่ายรัฐไทย รวมถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยก็รับทราบถึงความจำเป็นในแง่นี้ ดังจะเห็นได้จากการทรง แสดงความกังวลต่อสถานการณ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในขณะนั้น

ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานพระบรมราช วโรกาสให้เกรแฮม มาร์ติน เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยและคณะ เข้าเฝ้าฯ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509 และได้มีพระราชดำรัสยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์สังหารครูที่ จังหวัดอุดรธานี โดยพระราชทานความเห็นว่าจะต้องมีกำลังตำรวจและการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการคมนาคมเพิ่มขึ้น และการเพิ่มศักยภาพทางการทหาร นอกจากนี้ ยังทรงยกตัวอย่างปฏิบัติการ ของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ ว่ามีคนเข้าไปในหมู่บ้านที่จังหวัดอุดรธานี อ้างว่าเป็น สมเด็จพระอนุชาของพระมหากษัตริย์ พูดได้เพียงภาษาฝรั่งเศส รับประทานเพียงเนยและนมเท่านั้น บุคคลคนนั้นสามารถทำให้ชาวบ้านเชื่อได้ในระยะเวลาหนึ่งทีเดียว จากเหตุการณ์นี้ทำให้เห็นได้ถึง ความจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่รัฐบาลจะต้องเข้าถึงประชาชน³²⁴

ทั้งนี้ หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีคนใหม่ ได้จัดตั้งรัฐบาล อันประกอบไปด้วยกลุ่มบุคคลที่มี บทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อสหรัฐฯ ไม่ว่าจะเป็นจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พลเอกประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ พจน์ สารสิน และถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่ยังคงดำเนินนโยบายต่างประเทศในแนวทาง เดียวกับรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ โดยรัฐบาลชุดใหม่นี้ยังคงให้ความร่วมมือกับฝ่ายสหรัฐฯ เป็นอย่างมาก ความเป็นอนุรักษ์นิยมในแง่ของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ของผู้เขียน นั่นคือ การรักษาความมั่นคงของรัฐผ่านการดำเนินนโยบาย ต่างประเทศที่นิยมตะวันตก อันแสดงให้เห็นจากการเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดอย่างยิ่งกับสหรัฐฯ เพื่อ

³²³ R. Sean Randolph, *The United States and Thailand: Alliance Dynamics, 1950-1985*, 99.

³²⁴ NARA, Rg 59, General Record of the Department of State, Lot Files 69d36 and 69d294, Records Relating to Thailand, 1964-1966, Box 6, Entry 5310, Subject “the Vice President’s Call on the King of Thailand”, J M Wilson Jr., February 12, 1966. อ้างใน กุลดา เกษบุญชู มีต, *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*, 139.

ต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ หากว่าไทยถูกคอมมิวนิสต์ยึดครองแล้ว ระเบียบและโครงสร้างทางสังคมเดิมของไทยก็จะถูกทำลาย อันหมายถึงความรวมไปถึงสถาบันสูงสุดของไทยและชนชั้นนำของไทยก็จะถูกทำลายไปด้วย หรือลักษณะอีกประการที่สำคัญ คือการเน้นบทบาทของระบบราชการและข้าราชการในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้นำทหารทั้งในด้านความมั่นคงและนโยบายต่างประเทศ โดยรูปแบบการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายต่างประเทศนั้น จะอยู่ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ โดยผู้นำรัฐบาลไทยไม่ต้องการรูปแบบเจรจาอย่างเป็นทางการในรูปสนธิสัญญา แต่กลับต้องการการเจรจาในลักษณะส่วนตัวระหว่างผู้นำระดับสูงของฝ่ายสหรัฐฯ และฝ่ายไทย³²⁵ และในกรณีที่สหรัฐฯ จะปฏิบัติการทางอากาศจากฐานทัพอากาศในไทย อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่เกรแฮม มาร์ติน เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ในการอนุญาตให้ฝูงบินสหรัฐฯ ปฏิบัติการดังกล่าวได้ โดยสามารถแจ้งไปยังทางการไทยในภายหลังได้อีกด้วย โดยมีต้องทำหนังสืออย่างเป็นทางการแต่ประการใด³²⁶

ความร่วมมือที่ไทยมีอย่างเต็มที่กับฝ่ายสหรัฐฯ ยังเห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีการส่งทหารไทยไปยังเวียดนามในช่วง พ.ศ. 2509-2510 อันเป็นความเห็นชอบร่วมกันของกลุ่มผู้นำไทย รวมไปถึงพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เมื่อครั้งเสด็จฯ เยือนสหรัฐฯ อย่างเป็นการทางการใน พ.ศ. 2510 โดยในการเสด็จฯ เยือนกรุงวอชิงตันเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2510 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้มีพระราชกระแสรับสั่งกับประธานาธิบดีลินดอน บี. จอห์นสัน แห่งสหรัฐฯ ในเรื่องความสำคัญของการส่งทหารไปยังเวียดนาม ทั้งนี้ ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2510 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้มีพระราชกระแสรับสั่งกับประธานาธิบดีจอห์นสันแล้ว โดยประธานาธิบดีจอห์นสันได้กราบบังคมทูลขอให้ฝ่ายไทยส่งทหารไปเวียดนามประมาณ 20,000 นาย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีพระราชกระแสตอบรับคำขอของประธานาธิบดีจอห์นสัน ในขณะเดียวกัน มีรับสั่งถึงปัญหา 3 ประการ ได้แก่ 1) ประสิทธิภาพของทหารใหม่ 2) การฝึกทหารใหม่ 3) อาวุธยุทโธปกรณ์สำหรับทหารใหม่ และอาวุธสำหรับทหารที่ประจำการในประเทศไทย และยังมีรับสั่งถึงความขัดข้องของฝ่ายไทยหากต้องส่งทหารพร้อมด้วยอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย แต่กองกำลังในประเทศยังขาดแคลนอาวุธที่ทันสมัย ส่งผลให้โรเบิร์ต แมคนามารา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ อนุมัติงบประมาณแก่ฝ่ายไทย แต่มีเงื่อนไขว่าไทยจะต้องส่งทหารไปเวียดนามอย่างน้อย 10,000 นายด้วย³²⁷

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยที่สนับสนุนปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในสงครามเวียดนามอย่างเต็มกำลังนั้น นับได้ว่าเป็นผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย สำหรับฝ่ายสหรัฐฯ นั้น การที่

³²⁵ กุลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคศฤงษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 140-141.

³²⁶ FRUS, Southeast Asia, Thailand, 1964-68, Volume Xxvii, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Martin, February 15, 1966, Pp. 674-675, Pp. 659-662. อ้างใน กุลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคศฤงษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 143.

³²⁷ Surachart Bamrungsuk, 135-36.

ไทยส่งทหารเข้าร่วมในสงครามเวียดนาม นอกจากจะเป็นประโยชน์โดยตรงในด้านการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ยังส่งผลดีกับแรงกดดันทางการเมืองภายในของสหรัฐฯ เองด้วย เนื่องจากสหรัฐฯ ต้องการสร้างความชอบธรรมให้กับการดำเนินสงครามเวียดนาม การที่ไทยส่งทหารเข้าร่วมรบในสงครามเวียดนามจะเป็นการแสดงให้เห็นว่าสหรัฐฯ ไม่ได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยพลการ แต่ได้รับความเห็นชอบจากประเทศ “สมาชิกซีโต้” ด้วย ฝ่ายไทยเองก็ได้รับประโยชน์โดยตรงในแง่ความมั่นคงของรัฐ จากการที่สหรัฐฯ ดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค ไทยจึงสนองตอบต่อความต้องการของสหรัฐฯ เนื่องจากต้องการให้สหรัฐฯ คงฐานทัพไว้ในภูมิภาคอินโดจีน³²⁸

นอกจากการเมืองภายในของสหรัฐฯ ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายในภูมิภาคอินโดจีนแล้ว การเมืองภายในของไทยเองก็กำลังจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องในนโยบายของสหรัฐฯ ที่มีต่ออินโดจีนด้วย เนื่องมาจากการที่ไทยไม่มีการใช้รัฐธรรมนูญมาเป็นเวลานาน กอปรกับการที่จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี สัญญาว่าจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญในช่วงปลายพุทธศวรรษ 2500 ทั้งนี้ การมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ย่อมหมายความว่า การเลือกตั้งทั่วไปคือปรากฏการณ์ทางการเมืองที่จะเกิดขึ้นตามมา สิ่งที่กำลังกล่าวมานี้คือโจทย์สำหรับฝ่ายสหรัฐฯ ว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยจะต้องไม่ส่งผลกระทบในทางลบกับความต่อเนื่องและความราบรื่นในการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในภูมิภาค ดังนั้น การเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของไทยจากระบอบเผด็จการทหารไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่กำลังจะเกิดขึ้น สหรัฐฯ จึงจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทในการเมืองภายในของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกาศใช้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งทั่วไปที่จะเกิดขึ้นตามมา ผ่านการให้ความช่วยเหลือให้รัฐบาลชุดเดิมได้รับการเลือกตั้งตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย โดยกระบวนการเลือกตั้งนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความมั่นคงของระบอบที่สนับสนุนตะวันตกในภูมิภาค³²⁹

การเปลี่ยนผ่านจากระบอบเผด็จการทหารไปสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภานั้น แม้ว่าในด้านหนึ่งจะทำให้บรรยากาศทางการเมืองของไทยมีความคึกคักมากขึ้นเนื่องจากเป็นโอกาสทางการเมืองของทุกกลุ่มการเมือง มีการเปิดพื้นที่ทางการเมืองแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งให้เข้ามาร่วมแสดงออกและมีบทบาททางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายที่มีได้เป็นรัฐบาล เช่น ฝ่ายค้าน หรือฝ่ายซ้าย การเลือกตั้งทั่วไปที่กำลังจะเกิดขึ้นจะกลายเป็นหนทางที่กลุ่มต่างๆ เหล่านี้สามารถแสดงบทบาท รวมไปถึงการหิบบกประเด็นของตนให้เป็นที่รับรู้กันมากยิ่งขึ้น อันรวมไปถึงประเด็นด้านนโยบายต่างประเทศ ณ ขณะนั้นด้วย แต่ในอีกด้านหนึ่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2511 นี้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมแก่รัฐบาลทหาร เพราะสามารถทำให้รัฐบาลสร้าง

³²⁸ กุลลดา เกษบุญชู มีต์, *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*, 157.

³²⁹ FRUS, 1964-68, Southeast Asia, Thailand, Volume Xxvii, Memorandum for Record, Subject “Minutes of the Meeting of the 303 Committee, 7 October 1965”, October 8, 1965, Pp. 656-657. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*, 160.

ภาพลักษณ์ได้ว่าเป็นความเป็นประชาธิปไตยด้วยการกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป แต่ในความเป็นจริงแล้ว การเลือกตั้งทั่วไปครั้งนั้นคือเครื่องมือที่ช่วยให้กลุ่มนายทหารระดับสูงได้อยู่ในอำนาจทางการเมืองต่อไป เนื่องจากว่ารัฐบาลและกลุ่มทหารเองก็กำลังเตรียมตัวที่จะลงเลือกตั้งด้วยการจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อกลับไปเข้าไปเป็นรัฐบาลอีกวาระหนึ่งตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย³³⁰

การที่สหรัฐฯ เข้ามา “จัดการ” กับการเมืองภายในของไทยให้มี “รูปแบบประชาธิปไตย” ในช่วงต้นพุทธทศวรรษ 2510 นับเป็นการส่งผลเชิงบวกต่อภาพลักษณ์ของสหรัฐฯ ที่จะเป็นการลบล้างภาพที่เคยสนับสนุนรัฐบาลเผด็จการทหาร และในขณะเดียวกัน สหรัฐฯ ก็ต้องการ “รัฐบาลประชาธิปไตย” ที่สามารถธำรงความต่อเนื่องในการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในอินโดจีนได้ ดังนั้น สหรัฐฯ จึงสนับสนุนให้รัฐบาลตั้งพรรคการเมืองขึ้นท่ามกลางบรรยากาศทางการเมืองที่กำลังมุ่งไปสู่ “ประชาธิปไตย” ทั้งนี้ กลุ่มรัฐบาลได้จัดตั้ง “พรรคสหประชาไทย” ขึ้นเพื่อลงแข่งขันในสนามการเลือกตั้ง และเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 ได้รับการประกาศใช้แล้ว รูปลักษณ์ทางการเมืองไทยหลัง พ.ศ. 2511 จึงเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นระบบรัฐสภา ดังที่จะได้กล่าวในหัวข้อถัดไป

4.3 การเมืองและการต่างประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2511 ถึงการรัฐประหารเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2514

จุดเปลี่ยนอีกครั้งหนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองไทย อันนำไปสู่ระบบรัฐสภา เกิดขึ้นในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 เป็นวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 นับเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 8 ของไทย โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้เวลาร่างนานที่สุดตั้งแต่เคยร่างรัฐธรรมนูญกันมาในประเทศไทย เพราะสภาร่างรัฐธรรมนูญได้รับการจัดตั้งขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2502 นับเป็นสภาร่างรัฐธรรมนูญสภาที่สอง และเป็นสภาร่างรัฐธรรมนูญที่ทำหน้าที่สภานิติบัญญัติอยู่ด้วย การร่างรัฐธรรมนูญจึงเป็นไปอย่างล่าช้านับเป็นเวลาว่าทศวรรษ³³¹

ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2511 ถึง 2514 นี้ กล่าวได้ว่าเป็นอีกช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยที่เข้าสู่ระบบรัฐสภาอีกครั้ง จากข้อบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่กำหนดให้เป็นระบบรัฐสภา มี 2 สภา คือ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา โดยสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้กำหนดรัฐบาล ซึ่งก็นับได้ว่าไม่มีความแตกต่างมากนักจากรัฐบาลชุดก่อน แต่ก็มีความแตกต่างที่เด่นชัดประการหนึ่ง นั่นคือ การแยกอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารออกจากกันให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่แล้มา ดังจะเห็นได้จากหลักการสำคัญที่กำหนดให้นายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีอื่นซึ่งเป็นฝ่ายบริหารจะ

³³⁰ กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 162.

³³¹ นรนิติ เศรษฐบุตร, "20 มิถุนายน พ.ศ. 2511," [ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=20_%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%96%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%99_%E0%B8%9E.%E0%B8%A8._2511) http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=20_%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%96%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%99_%E0%B8%9E.%E0%B8%A8._2511 [16 พฤษภาคม 2559]

เป็นสมาชิกแห่งรัฐสภาในขณะเดียวกันมิได้³³² แต่การบัญญัติให้มีการแยกอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารออกจากกันดังกล่าวนั้น มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเรื่องที่คณะกรรมการต้องการจะเป็นรัฐบาลต่ออีก ต้องการให้นักการเมืองที่ลงเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรเท่านั้น ต้องเลือกเอาว่าจะเป็นผู้แทนรัฐมนตรีหรือจะเป็นผู้แทนราษฎร และในขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญฉบับนี้มิได้ให้ดำเนินการตามระบบประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ เพราะยังให้อำนาจวุฒิสภาไว้มาก จำนวนสมาชิกวุฒิสภานั้นก็มีถึง 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งยังมีอำนาจสำคัญบางประการเทียบเท่ากับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย³³³

อย่างไรก็ตาม การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 นั้นก็นับได้ว่าเป็นโอกาสให้นักการเมืองจับกลุ่มกันเพื่อตั้งพรรคการเมืองลงแข่งขันในการเลือกตั้งทั่วไปที่เกิดขึ้นหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ หรือแม้แต่การลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้สมัครอิสระได้โดยไม่สังกัดพรรคก็สามารถทำได้ เช่นเดียวกันหากมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ แม้แต่จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ยังได้หาข้าราชการและนักการเมืองที่จะส่งลงเลือกตั้งและจัดตั้งพรรคการเมืองชื่อ พรรคสหประชาไทย พร้อมทั้งจะเล่นการเมืองในสนามเลือกตั้ง ทางด้านพรรคการเมืองเก่าแก่คือ พรรคประชาธิปัตย์ ที่ไม่มีบทบาททางการเมืองมากนักเมื่อครั้งรัฐบาลเผด็จการทหารก็กลับมามีบทบาททางการเมืองอีกครั้ง³³⁴ และในที่สุด พรรคสหประชาไทยก็ชนะการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2512 และจอมพลถนอม กิตติขจร ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี นับเป็นนายกรัฐมนตรีที่ขึ้นดำรงตำแหน่งตามวิถีทางแห่งรัฐสภา

ในขณะเดียวกัน ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของสหรัฐฯ นั่นคือการเลือกตั้งทั่วไปที่นำริชาร์ด นิกสัน มาเป็นประธานาธิบดีสหรัฐฯ คนใหม่ ที่มีภารกิจหลักนั้นคือการยุติสงครามเวียดนาม อันเริ่มต้นด้วยการเจรจาสงบศึกกับเวียดนามเหนือ ทั้งนี้ แม้ว่ารัฐบาลนิกสันได้ประกาศหลักนิยมนิกสัน (Nixon Doctrine) ที่มอบภาระการปกป้องตนเองให้เป็นหน้าที่ของชาวเวียดนาม (Vietnamization) รวมไปถึงมาตรการผ่อนคลายนโยบายตึงเครียดกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ แต่ในขณะเดียวกัน สหรัฐฯ กลับเพิ่มขอบเขตในการปฏิบัติการทางทหารจนครอบคลุมไปทั่วภูมิภาคอินโดจีน เพื่อกดดันให้เวียดนามเหนือยอมลงนามในข้อตกลงสันติภาพที่ปารีส³³⁵ ทางด้านนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงนี้ ก็ยังคงเป็นนโยบายต่างประเทศที่มีความต่อเนื่องจากสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั่นคือ การดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ และการเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดอย่างยิ่งกับสหรัฐฯ แม้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะถึงแก่อสัญกรรมไปแล้วก่อนหน้านี้ในปี พ.ศ. 2506 แต่การสนับสนุนสหรัฐฯ ในการทำสงครามเวียดนามยังคงดำเนินสืบเนื่องมาถึงรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ทั้งในช่วงก่อนและหลังการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2511 ดังจะเห็นได้ว่าไทยได้ขยาย

³³² “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 85, ตอนพิเศษ (20 มิถุนายน 2511): 1-68.

³³³ นรนิติ เศรษฐบุตร, เรื่องเดียวกัน.

³³⁴ เรื่องเดียวกัน.

³³⁵ กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 167.

ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการดำเนินสงครามเวียดนามมากยิ่งขึ้น จากแต่เดิมที่ไทยได้อนุญาตให้สหรัฐฯ เข้ามาตั้งฐานทัพอากาศที่โคราช และนครพนมแล้ว ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้มีการตั้งฐานทัพอากาศเพิ่มขึ้นที่อุดรธานี และอุตะเถา รวมไปถึงการที่สหรัฐฯ ได้เข้ามาติดตั้งศูนย์บัญชาการโทรคมนาคมทางยุทธศาสตร์ (Strategic Communication Command) อันเป็นเครือข่ายอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถดักฟังคลื่นวิทยุทั่วภูมิภาคอินโดจีน ที่ค่ายรามสูร นอกจากนี้ ไทยยังได้ส่งทหารกองพัน “จงอางศึก”³³⁶ และยังได้ส่ง “กองพลเสือดำ” ไปร่วมรบในสงครามเวียดนาม และในการทำสงครามเวียดนามนี้ ปรากฏว่ามีนายทหารสหรัฐฯ ประจำการอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก นับหมื่นนายอาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ในช่วงนี้ยังคงมีความแนบแน่นสืบเนื่องต่อมา ดังจะเห็นได้ว่ารัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ส่งทหารไทยเข้าสู่สงครามเวียดนาม โดยที่สหรัฐฯ ออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด รวมไปถึงการตกลงมอบอาวุธที่ทหารไทยใช้ในสงครามเวียดนามให้เป็นกรรมสิทธิ์ของกองทัพไทยอีกด้วย³³⁷

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ในยุค “การกลับมาของประชาธิปไตย” ของไทย กับรัฐบาลประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันในช่วงแรกจึงมีความสอดคล้องกัน นั่นคือ ฝ่ายไทยต้องการมีภาพลักษณ์ของความเป็นประชาธิปไตย ส่วนฝ่ายสหรัฐฯ ก็ต้องการยุติสงครามเวียดนาม กอปรกับการถูกวิพากษ์วิจารณ์มาตลอดว่าสนับสนุนรัฐบาลเผด็จการทหาร ดังนั้น ทางออกของปัญหานี้ก็คือการที่สหรัฐฯ สนับสนุนรัฐบาลชุดเดิมให้กลับมาสู่อำนาจได้อีกครั้งผ่านกระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย อันจะส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นของสหรัฐฯ และความต่อเนื่องของนโยบายของสหรัฐฯ ที่มีต่อภูมิภาคอินโดจีนอีกด้วย ดังนั้น สหรัฐฯ จึงสนับสนุนพรรคสหประชาไทยเป็นอย่างมาก และพรรคก็ได้ทำให้สหรัฐฯ ผิดหวัง เนื่องจากผลการเลือกตั้งในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 พรรคสหประชาไทยได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งและได้จัดตั้งรัฐบาล โดยประธานาธิบดีนิกสันยืนยันว่าสหรัฐฯ จะยังคงสนับสนุนไทยในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ภายใต้กรอบสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีโต้) และผู้แทนฝ่ายสหรัฐฯ จะได้พบกับจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ในการประชุมซีโต้ และรัฐบาลทั้งสองฝ่ายจะได้ยืนยันในความสัมพันธ์ระหว่างกันต่อไป³³⁸

³³⁶ ชื่อจงอางศึกหรือนางพญาจงอางศึก ที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Queen Cobra ของกองพลอาสาสมัครชุดที่ 1 ที่ไปราชการสงครามเวียดนามนั้น มีความหมายเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์อีกด้วย โดยที่มาของชื่อนี้มาจากการที่กองพลอาสาสมัครชุดที่ 1 (ที่ในเวลาต่อมาได้รับกรเลื่อนฐานะขึ้นเป็นกรมอาสาสมัคร) อยู่ในสังกัดกรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์ โดยมีสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงดำรงตำแหน่งผู้บังคับบัญชาพิเศษ ดังนั้น ทหารที่สังกัดกรมนี้จึงมีฉายานามที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “ทหารเสือพระราชินี” ทั้งนี้ ทหารในสังกัดมีความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ตั้งชื่อกองพลอาสาสมัครชุดที่หนึ่งว่า “Queen” ซึ่งหมายถึงพระราชินี นอกจากนี้ บรรดาผู้บังคับบัญชาของพลทหารอาสาสมัครไทยที่ไปราชการสงครามเวียดนามทุกรุ่นยังได้รับพระราชทานพระราชวโรกาสให้เข้าเฝ้าฯ เพื่อกราบบังคมทูล และรับพระราชทานพรและข้อเตือนใจในการปฏิบัติหน้าที่ ดูในพวงทอง ภาวครพันธุ์, *สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ “รัฐไทย”* (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2556), 63.

³³⁷ พวงทอง ภาวครพันธุ์, *เรื่องเดียวกัน*.

³³⁸ NARA, Department of State, Declassified Dated 10/12/04, Memorandum for Mr. Henry Kissinger: The White House, Background Paper – U.S. Commitments to Thailand, Def 1-1 Thai-US, Document Number 12337, August 12, 1969. อ้างใน กุลดา เกษบุญชู มีต, *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*, 171.

แต่ถึงกระนั้น แม้ว่าพรรคสหประชาไทยจะชนะการเลือกตั้งและสนับสนุนให้จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีภายใต้ระบบรัฐสภา และสหรัฐฯ มีความพอใจภาพลักษณ์และรูปแบบทางการเมืองไทยในช่วงนี้แล้วก็ตาม แต่ด้วยความที่พรรคสหประชาไทยไม่ได้รับชัยชนะแบบเด็ดขาด จึงมีแนวโน้มที่จะถูกฝ่ายค้านต่อต้านนโยบายของรัฐบาลได้ในอนาคต³³⁹ อย่างที่ได้กล่าวไปแล้วว่า การที่สหรัฐฯ เข้ามาจัดการกับการเมืองภายในของไทยให้มีรูปแบบประชาธิปไตย อันส่งผลต่อภาพลักษณ์ในทางบวกของสหรัฐฯ ที่สนับสนุนระบอบประชาธิปไตย แต่สิ่งที่สหรัฐฯ อาจไม่ได้คำนึงถึงก็คือ ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาของไทยที่สหรัฐฯ เข้ามาสนับสนุนนั้น จะกลายเป็นพลังใหม่ที่เข้ามาขัดขวางการดำเนินนโยบายของไทยที่เอื้อต่อสหรัฐฯ เนื่องจากการมีรัฐสภานั้นเป็นที่มาของความขัดแย้งกับรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุมัติงบประมาณทางด้านทหารที่ล่าช้า ประกอบกับนักการเมืองฝ่ายค้านที่ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินนโยบายของไทยที่เอื้อประโยชน์แก่สหรัฐฯ มากเกินไป ได้ชูประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ให้กลายเป็นประเด็นสาธารณะ และประเด็นที่น่าสนใจอีกประการก็คือ เริ่มมีกลุ่มนักวิชาการและนิสิตนักศึกษาเป็นพลังใหม่ที่ออกมาต่อต้านสหรัฐฯ แล้ว³⁴⁰

ความขัดแย้งระหว่างถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกับนักการเมืองฝ่ายค้านในสภานั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ผู้นำทหารบางกลุ่มในรัฐบาลไม่พอใจแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของถนัด อีกส่วนหนึ่งเกิดจากบุคลิกส่วนตัวของถนัดเองด้วยที่มีกวิพากษ์วิจารณ์บุคคลอื่นแบบตรงไปตรงมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการให้สัมภาษณ์ที่รุนแรงครั้งหนึ่งที่เข้าใจกันว่าถนัดหมายถึงหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้านในเวลานั้น และจากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยมองว่านี่คือสัญญาณที่จะนำไปสู่ความวุ่นวายในรัฐสภาต่อไปในอนาคต³⁴¹

ความขัดแย้งระหว่างถนัดกับพรรคประชาธิปัตย์ เกิดจากการที่พิชัย รัตตกุล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเชิญไปกล่าวสุนทรพจน์ที่หอการค้าอเมริกัน (The American Chamber of Commerce : ACC) ในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2513 และพิชัยได้กล่าวพาดพิงนโยบายต่างประเทศของไทยในทางลบ และถนัดได้ออกมาตอบโต้พิชัยทันที รวมทั้งยังได้ออกหนังสือตำหนิหอการค้าอเมริกันในกรณีเชิญพิชัยไปพูด และยังขอให้กลุ่มบุคคลที่จะไปพูดให้ดีกว่านี้ด้วย ซึ่งต่อมถนัดได้หันมาตำหนิหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช พิชัย รัตตกุล และสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ทั้งหมด ซึ่งการกระทำดังกล่าวของถนัดได้ทำให้สื่อมวลชนให้ความสนใจแก่พรรค

³³⁹ FRUS, 1969-1972, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xx, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Subject "Message to Prime Minister, Unger to Department of State", March 11, 1969, P. 10-11. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 172.

³⁴⁰ กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 208.

³⁴¹ เรื่องเดียวกัน, 209.

ฝ่ายค้านไปในทันที³⁴² แต่ในขณะเดียวกัน พรรคประชาธิปัตย์ก็สามารถฉกฉวยโอกาสจากความขัดแย้งกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการพลิกวิกฤตเป็นโอกาสจากการเรียกร้องความเห็นใจจากสื่อและคนในสังคมได้หากยังคงมีความขัดแย้งกับถนัดต่อไป และอาจส่งผลกระทบต่อความนิยมที่มีต่อฝ่ายรัฐบาลได้ ซึ่งสหรัฐฯ กังวลใจอย่างมาก ถ้าหากว่าการเลือกตั้งในครั้งถัดไป พรรครัฐบาลอาจไม่ชนะการเลือกตั้ง และหากพรรคฝ่ายค้านคือพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งเป็นรัฐบาล ก็อาจส่งผลต่อการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในอินโดจีนได้ และแม้ว่าจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคสหประชาไทย อันเป็นพรรครัฐบาล ออกมาเรียกร้องให้ถนัดลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเพื่อป้องกันมิให้พรรครัฐบาลแพ้การเลือกตั้งในคราวถัดไป แต่จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ก็ได้ออกมาสนับสนุนถนัดให้ดำรงตำแหน่งต่อไป เพราะถนัดมีการกิจจะต้องเดินทางไปประชุมสมัชชาสหประชาชาติ รวมทั้งความสามารถทางด้านต่างประเทศของถนัด คอมันตร์เองที่ทำให้รัฐบาลจอมพลถนอมได้รับเสียงชื่นชม³⁴³ รวมไปถึงการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชก็ทรงชื่นชมถนัดเป็นการส่วนพระองค์อีกด้วย³⁴⁴

ระบบรัฐสภาที่สหรัฐฯ เป็นผู้สนับสนุนให้มีขึ้นในประเทศไทยนั้น ได้นำมาซึ่งความวุ่นวายทางการเมืองอีกประการหนึ่ง นั่นคือ การอนุมัติงบประมาณทางด้านทหารที่ล่าช้า ที่ทำให้รัฐบาลมีเงินงบประมาณใช้เพียง 5 เดือนเท่านั้น โดยจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีเห็นว่าเป็นเพราะสมาชิกรัฐสภาต้องการนำเงินไปใช้ในเขตเลือกตั้งของตนเอง และยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มผู้นำทหารยังรู้สึกไม่พอใจการกระทำของรัฐสภาในเรื่องที่ตัดงบประมาณทางทหารที่รัฐบาลได้เสนอไป และกองทัพรู้สึกไม่พอใจอย่างมาก³⁴⁵ ทั้งนี้ ความล่าช้าในเรื่องงบประมาณส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของปฏิบัติการทางทหารในสงครามเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลวัตของสงครามในขณะนั้นที่ไทยจำเป็นต้องส่งทหารเข้าไปในกัมพูชาและลาวด้วย อุปสรรคจากด้านการอนุมัติงบประมาณถึงกับทำให้สหรัฐฯ ตั้งข้อสังเกตว่า รัฐบาลไทยจะยุบสภาหรือไม่³⁴⁶

³⁴² NARA, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2621, Entry 1613, Subject "Thanat-Bhichai Controversy," Unger to Rogers, September 13, 1970. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 210.

³⁴³ NARA, Unclassified Document, Enclosure to Bangkok's a-513, Subject "View from News (Siam Rath)", August 26, 1970. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 213.

³⁴⁴ NARA, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2625, Entry 1613, Subject "Thanat's Consultations in Washington," Hannah to Rogers, February 26, 1970. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 213.

³⁴⁵ NARA, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2621, Entry 1613, Subject "Japanese Views on Political Change in Thailand," Embassy Tokyo to Rogers, November 26, 1971. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 215.

³⁴⁶ NARA, "Declassified Dated 5/23/06, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 1807, Entry 1613, Subject "Military Alert in Bangkok," Hannah to Rogers, July 9, 1970." อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 215.

นอกจากความวุ่นวายในรัฐสภาแล้ว ยังมีกระแสจากพลังสังคมใหม่ๆ ที่เริ่มต้นด้านสหรัฐฯ ปรากฏขึ้นมาอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักการเมืองฝ่ายซ้าย กลุ่มนักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และประชาชนบางส่วนที่ต่อต้านการเข้ามาทำวิจัยของนักวิชาการสหรัฐฯ โดยนักการเมืองฝ่ายซ้ายที่ออกมาต่อต้านสหรัฐฯ ด้วยเหตุผลว่าเอาเปรียบคนไทย เมื่อคนไทยเดินทางไปสหรัฐฯ มักจะถูกชาวอเมริกันดูถูกในทางกลับกัน ชาวอเมริกันในประเทศไทยกลับได้รับการต้อนรับอย่างดี หรือการที่ชาวไทยถูกกีดกันในเรื่องธุรกิจจากบริษัทอเมริกันในไทย แต่ชาวอเมริกันกลับสามารถซื้อที่ดินในไทยได้ ทำให้ดูเหมือนว่าไทยเป็นเพียง “มลรัฐ” หนึ่งของสหรัฐฯ เท่านั้น³⁴⁷ หรือการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านคือ ไชแสง สุกใส วิศวกรวิจาร์ณการสงทหาโรไทยไปยังกัมพูชา อันนับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านจะออกมาวิพากษ์วิจารณ์นโยบายหลักของรัฐบาลเช่นนี้³⁴⁸ หรือการที่ขบวนการนิสิตนักศึกษา นักวิชาการ ออกมาต่อต้านผลกระทบทางลบของวัฒนธรรมอเมริกันในไทย ที่แม้ว่าในขณะนั้นการต่อต้านจะมีได้พุ่งเป้าไปยังการดำเนินนโยบายสงครามในอินโดจีนโดยตรง แต่ก็นับว่าเป็นพลังใหม่ที่ทางสหรัฐฯ ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ³⁴⁹

ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในการเมืองไทย ทำให้สหรัฐฯ เห็นว่าระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาไม่เหมาะสมกับปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในอินโดจีน แต่ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมก็ยืนยันกับฝ่ายสหรัฐฯ ถึงความพร้อมของไทยที่มีให้กับความต่อเนื่องของการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในอินโดจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังทางสังคมที่เติบโตขึ้นและมีท่าทีเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ จนสหรัฐฯ เตรียมเข้ามาแทรกแซงการเมืองไทยอีกครั้ง เพื่อให้ไทยกลับมามีความพร้อมสำหรับการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ต่อไป ทั้งนี้ ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาที่สหรัฐฯ สนับสนุนให้เกิดขึ้นในไทยนั้น นำมาสู่การเกิดขึ้นของพลังทางสังคมใหม่ๆ ในสภา ส่งผลให้การเมืองไทยขาดเสถียรภาพ ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่สหรัฐฯ จะต้องเข้ามาแทรกแซงการเมืองไทยอีกครั้ง ให้กลับไปมีความพร้อมสำหรับปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในอินโดจีน³⁵⁰

ในขณะเดียวกัน ปัญหาความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในรัฐสภาไทย กอปรกับปัญหาเชิงโครงสร้างทางการเมืองไทยในขณะนั้น ถ้าหากมีการเลือกตั้งทั่วไปเกิดขึ้นในสมัยหน้า กลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็น

³⁴⁷ NARA, Declassified Dated 10/14/04, Rg 59, General Records of the Department of State, Pol 33-3 Thai to Pol 17 Thai-U.S., Box 2625, Subject “Thai Mp Criticizes Us “Pressure” on Thailand,” Unger to Rogers, January 29, 1970. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต, การเมืองไทยในยุคศตวรรษที่-๒๑ ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 215.

³⁴⁸ NARA, Declassified Dated 6/1/06, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2619, Entry 1613, Subject “U.S. Commitments to Thailand: Parliamentary Interpellation and Rtg Comments,” Unger to Rogers, July 29, 1970. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต, การเมืองไทยในยุคศตวรรษที่-๒๑ ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 215.

³⁴⁹ NARA, Declassified Dated 6/1/06, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject “Anti-Americanism among Students,” Unger to Rogers, February 28, 1970. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต, การเมืองไทยในยุคศตวรรษที่-๒๑ ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 216.

³⁵⁰ กุลลดา เกษบุญชู มีต, การเมืองไทยในยุคศตวรรษที่-๒๑ ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 216-217.

กลุ่มอำนาจเก่าอาจไม่ได้รับเลือกตั้งอีกครั้ง อันจะส่งผลเสียต่อปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในอินโดจีน ทั้งนี้ ประเด็นทหารสหรัฐฯ ในไทยกำลังเป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในรัฐสภา จะอาจกลายเป็น ปัญหาใหญ่ต่อไป³⁵¹ ทั้งยังมีพลังทางสังคมที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษา และประชาชน³⁵² รวมทั้งการที่พรรคสหประชาไทยไม่มีความพร้อมในการเลือกตั้งที่จะเกิดขึ้น ทั้งยังไม่แน่นอนด้วยว่าพรรคดังกล่าวจะได้รับเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง³⁵³ และยังมี การต่อต้านคัดค้านนโยบาย ของรัฐบาลก็ยังคงมีอยู่ในรูปแบบต่างๆ รวมไปถึงปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบรัฐสภา ที่ พรรคสหประชาไทยมีที่ท่าจะถอนการสนับสนุนจอมพลถนอม ในขณะที่กลุ่มการเมืองอื่นๆ ก็พยายาม ที่จะทำลายฐานอำนาจ³⁵⁴ เมื่อสหรัฐฯ ไม่เห็นด้วยว่ากับการเลือกตั้งในไทยอีกต่อไป ส่งผลให้จอมพล ถนอม กิตติขจร กระทำรัฐประหารตนเองในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 นับเป็นการสิ้นสุดของ รัฐธรรมนูญที่ใช้เวลาในการร่างมากกว่า 10 ปี และยังเป็น การสิ้นสุดของระบบรัฐสภาที่ดำเนินมา เพียง 3 ปีเท่านั้น

4.4 การเมืองและการต่างประเทศไทย ระหว่างการรัฐประหาร พ.ศ. 2514 ถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

ระบบรัฐสภาที่เกิดขึ้นจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 มี อายุเพียงช่วงสั้นๆ และสิ้นสุดลงจากการรัฐประหารที่เกิดขึ้นในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 อัน เป็นรัฐประหารเงียบในรูปแบบของการยึดอำนาจตัวเองของรัฐบาลทหาร และได้นำการปกครอง กลับไปอยู่ภายใต้เผด็จการทหารอีกครั้ง

คณะปฏิวัติในนาม “สภาบริหารคณะปฏิวัติ” (National Executive Council: NEC) ได้ ประกาศกฎอัยการศึก และเข้ายึดอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ทั้งนี้ ในแง่การดำเนินนโยบายต่างประเทศนั้น ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมฝ่ายทหารได้เชิญเจ้าหน้าที่ฝ่าย สหรัฐฯ เข้าพบเพื่อยืนยันว่าแนวนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อสหรัฐฯ จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง

³⁵¹ FRUS, 1969-1972, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xx, Letter from the Ambassador to Thailand (Unger) to the Assistant Secretary of State for East Asian and Pacific Affairs (Green), April 19, 1971, P. 241-246. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 224.

³⁵² NARA, Declassified Dated 6/01/06, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject “Thailand’s National Assembly-Democracy in a Dictatorship,” Research Study from Bureau of Intelligence and Research, September 10, 1971. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 224.

³⁵³ FRUS, 1969-1972, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xx, Letter from the Ambassador to Thailand (Unger) to the under Secretary of State for Political Affairs (Johnson), May 28, 1971, P. 251-253. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 225.

³⁵⁴ ลิขิต ธีรเวคิน, การเมืองการปกครองของไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), 141.

ใดๆ ทั้งสิ้น³⁵⁵ ทั้งนี้ จอมพลถนอม กิตติขจรให้เหตุผลว่าหากรัฐบาลนิ่งเฉย ไม่ทำอะไรเลย สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในไทยก็จะแย่ลงไปมากกว่าเดิม³⁵⁶

การรัฐประหารตัวเองครั้งนี้มีสาเหตุจากการที่สมาชิกพรรคสหประชาไทยที่มาจาก การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2512 ได้เรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทนต่างๆ ตามที่จอมพลถนอม กิตติขจร ได้เคยสัญญาไว้ในช่วงการเลือกตั้ง เมื่อไม่ได้รับการตอบแทนดังที่สัญญาไว้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เหล่านี้ได้พากันเรียกร้องต่างๆ นานา รัฐบาลไม่สามารถควบคุมเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายรัฐบาลได้ และเพื่อเป็นการตัดอำนาจต่อรองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกไปจากการ บริหารงานของรัฐบาล เป็นเหตุให้ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี และหัวหน้าพรรค สหประชาไทย ไม่อาจควบคุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาผู้แทนราษฎรได้ จึงทำการยึดอำนาจตนเอง ขึ้น โดยไม่มีชื่อเรียกคณะรัฐประหารในครั้งนี้โดยเฉพาะเหมือนการรัฐประหารที่เคยมีมาในอดีตแต่ ประการใด

จอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้กล่าวถึงสาเหตุหลักของการปฏิวัติไว้ ดังต่อไปนี้³⁵⁷

1) สมาชิกรัฐสภาแทรกแซงการทำงานของฝ่ายรัฐบาล และยังขัดขวางการดำเนินงานที่สำคัญ หลายประการ โดยเฉพาะในด้านนโยบายต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกัน รัฐสภายังได้โจมตีการทำงานของ รัฐบาลทั้งโดยรวมและเป็นรายบุคคล รวมไปถึงการที่สมาชิกรัฐสภาบางคนร่วมมือกับตัวแสดงทาง การเมืองบางกลุ่มและนิสิตนักศึกษาให้ออกมาต่อต้านรัฐบาล จนส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล

2) งบประมาณที่ล่าช้ามาตั้งแต่ พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา ทำให้รัฐบาลมีงบประมาณใช้เพียง 6 เดือนในปีงบประมาณที่ผ่านมา และสมาชิกรัฐสภาบางคนยังขัดขวางการอนุมัติงบประมาณที่จะ นำมาใช้ในกิจการความมั่นคงภายในประเทศ และต้องการนำเงินมาใช้ในเขตเลือกตั้งของตนเอง และ

³⁵⁵ NARA, Declassified Dated 5/30/06, Rg59, General Records of the Department of State, Box 8, Entry 5416, Subject "Governmental Reorganization in Thailand," November 24, 1971. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 227.

³⁵⁶ NARA, Declassified Dated 6/01/06, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject "Following Sent Action Secstate from Bangkok November 17, 1971," Rogers, November 19, 1971., and Frus, 1969-1972, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xx, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Unger, November 17, 1971, P. 307-310. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้ โครงสร้างอำนาจโลก, หน้า 227.

³⁵⁷ NARA, Declassified Dated 6/01/06, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject "Following Sent Action Secstate from Bangkok November 17, 1971," Rogers, November 19, 1971., and Frus, 1969-1972, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xx, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Unger, November 17, 1971, P. 311-312. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้ โครงสร้างอำนาจโลก, 228.

การที่รัฐสภาไม่มีความกระตือรือร้น ส่งผลให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจมีความล่าช้าออกไปเช่นกัน รัฐบาลไม่สามารถหาประโยชน์จากเงินกู้ของธนาคารโลกได้เพราะรัฐสภาไม่ยอมออกกฎหมายที่จำเป็น

3) สมาชิกรัฐสภาบางคนมีใจฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ แสดงความพอใจที่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ และยืนยันให้รัฐบาลเปิดความสัมพันธ์กับจีนโดยทันที ทั้งนี้ จอมพลประภาสกังวลกับชาวจีนที่เกิดในไทยว่าคนกลุ่มนี้ถูกจีนคอมมิวนิสต์ปลูกฝังความคิดว่าคนจีนนั้นมีความยิ่งใหญ่จนมีแนวโน้มว่าจะเป็นศัตรูกับคนไทย

นอกจากนี้ อังรังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ ได้สรุปสาเหตุของการรัฐประหารครั้งนี้ไว้ 4 ประการดังต่อไปนี้³⁵⁸

1) ความขัดแย้งพื้นฐานระหว่างผู้นำทหารแบบคณาธิปไตยกับระบอบประชาธิปไตยที่มีสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเกิดขึ้นหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ทำให้รัฐบาลทหารทำงานด้วยความยากลำบากเมื่อมีสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้ง

2) ปัจจัยทางด้านการเมืองเรื่องการต่ออายุราชการทหารของจอมพลถนอม กิตติขจร และพลเอกประภาส จารุเสถียร ซึ่งจะเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2514 และ พ.ศ. 2515 ตามลำดับ โดยการเกษียณอายุราชการจากตำแหน่งทางทหารจะทำให้อำนาจการเมืองสั้นคลอน จึงต้องหาทางแก้ไขปัญหาในอันที่จะต่ออายุราชการต่อไปโดยไม่ให้มีการขัดขวาง ซึ่งในที่นี้คือสภาผู้แทนราษฎรที่อาจจะขัดขวางการต่ออายุราชการของผู้นำรัฐบาลทั้งสองคนได้

3) ความขัดแย้งภายในคณะรัฐมนตรี ซึ่งสาเหตุหนึ่งเกิดจากการต้องคุมเสียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทำให้รัฐมนตรีแต่ละคนต้องสร้างฐานเสียงของตนเอง ไม่เว้นแม้แต่ตัวจอมพลถนอม กิตติขจรเองจนนำไปสู่ความขัดแย้ง

4) ปัจจัยด้านการต่างประเทศที่จอมพลถนอม กิตติขจร ไม่สามารถปรับเปลี่ยนเชิงนโยบายได้อย่างบรรลุผล โดยไม่กระทบต่อการปราบปรามคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ นั่นคือ โจทย์สำคัญที่รัฐบาลจะต้องแก้ปัญหาว่าจะสามารถสร้างความสัมพันธ์กับจีนคอมมิวนิสต์ได้อย่างไร ในท่ามกลางนโยบายต่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงจากการเมืองระหว่างประเทศ ที่สหรัฐฯ หันไปสนับสนุนสาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ รวมไปถึงสงครามเวียดนาม โดยที่จอมพลถนอม กิตติขจรยังสามารถดำรงอำนาจในฐานะรัฐบาลได้ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนผู้นำทางการเมืองเมื่อจำต้องเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง

³⁵⁸ อังรังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บทบาททางการเมืองของจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ. 2506-2516, 519-528.

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นประเด็นที่ชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมให้ความสำคัญมาโดยตลอด นับแต่เรื่อง บทบาทของถนัด คอมันตร์ ที่ดำเนินการติดต่อกับจีน ความวุ่นวายและไม่เป็นเอกภาพที่เกิดขึ้นใน รัฐสภา กระแสสังคมที่ต่อต้านการดำเนินนโยบายของถนัด และความล่าช้าในการจัดหางบประมาณ ด้านความมั่นคง ทั้งหมดนี้ล้วนส่งผลกระทบต่อปฏิบัติการของสหรัฐฯ ในอินโดจีนทั้งสิ้น³⁵⁹ แต่ใน ภาพรวม ฝ่ายสหรัฐฯ ตระหนักดีว่า สภาบริหารคณะปฏิวัติก็คือผู้นำรัฐบาลอนุรักษ์นิยมกลุ่มเดิมที่ คืบคลานกับรัฐบาลสหรัฐฯ มาโดยตลอด จึงมีความมั่นใจว่าปฏิบัติการต่างๆ ของสหรัฐฯ จะยังคงความ ต่อเนื่อง และรัฐบาลไทยจะเป็นฐานปฏิบัติการแก่สหรัฐฯ ได้อย่างเต็มที่อีกครั้งหนึ่ง

นอกจากนี้ การรัฐประหารตนเองยังส่งผลต่อโครงสร้างทางการเมืองภายในของไทยด้วย โดย โครงสร้างของสภาบริหารคณะปฏิวัติประกอบไปด้วยผู้บังคับบัญชา 9 คน³⁶⁰ ประกอบไปด้วย

1) จอมพลถนอม กิตติขจร	ประธานคณะปฏิวัติ
2) พลเอกประภาส จารุเสถียร และประธานฝ่ายกิจการทหาร	รองประธานคณะปฏิวัติ
3) พจน์ สารสิน	ผู้ช่วยประจำคณะปฏิวัติ
4) พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์	รองประธานกิจการฝ่ายทหาร
5) พลอากาศเอกบุญชู จันทร์เบกษา	ผู้ช่วยฝ่ายกิจการทหาร
6) พลเรือเอกถวิล รายนานนท์	ผู้ช่วยฝ่ายกิจการทหาร
7) พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์	ประธานกิจการฝ่ายพลเรือน
8) ถวิล สุนทรศารทูล	รองประธานกิจการฝ่ายพลเรือน
9) พลเอกกฤษณ์ สีวะรา	เลขาธิการทั่วไป

ภายหลังการรัฐประหารตนเอง คณะปฏิวัติได้ประกาศยกเลิกสภานิติบัญญัติ ยกเลิกพรรค การเมือง ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 มีการตั้งสภาบริหารคณะปฏิวัติ สำหรับบริหารราชการแผ่นดินด้วยอำนาจปฏิวัติ ไม่มีคณะรัฐมนตรี แต่มอบหมายให้ปลัดกระทรวง หรือข้าราชการประจำทำหน้าที่แทนรัฐมนตรี พร้อมทั้งยังตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาอีก ด้วย ต่อมา คณะปฏิวัติได้ปรับโครงสร้างคณะปฏิวัติใหม่ โดยจะไม่มี การแบ่งโครงสร้างออกเป็นฝ่าย ทหารและพลเรือน และนำรูปแบบกระทรวงกลับมาใช้ โดยแต่งตั้งบุคคลสำคัญในคณะปฏิวัติเข้าไป ดูแลกระทรวงต่างๆ ร่วมกับปลัดกระทรวง ทั้งนี้ จอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติ ดูแล

³⁵⁹ NARA, Rg59, General Records of the Department of State, Subject “Japanese Views on Political Change in Thailand,” November 26, 1971. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 229.

³⁶⁰ NARA, Declassified Date 5/30/06, Rg 59, General Records of the Department of State, Box B, Entry 5416, Subject “Political Maneuvering among Top Thai Leaders,” Frank N. Burnet to John B. Dexter, December 2, 1971. And Pro, Fo 371/ 114940, Subject “Policy Statement by Kittikhachon,” Arthur De La Mare, November 20, 1971. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 233.

กระทรวงยุติธรรมและกระทรวงการต่างประเทศด้วยตนเอง พร้อมทั้งแต่งตั้งจรรยาพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ในฐานะปลัดกระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้ช่วยงานด้านการต่างประเทศของไทยอีกด้วย³⁶¹

การบริหารราชการแผ่นดินแบบอำนาจนิยมเบ็ดเสร็จที่ไม่มีคณะรัฐมนตรี ส่งผลให้จอมพล ถนอมและพลเอกประภาสสามารถสั่งราชการลงมายังกระทรวงได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่าน คณะรัฐมนตรีอย่างในระบอบรัฐสภา ส่งผลให้การบริหารงานมีเอกภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการ ต่างประเทศ ที่จรรยาพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ทำให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศมีความคล่องตัว อีกครั้ง และพร้อมที่จะสนองความต้องการของสหรัฐฯ ในการปฏิบัติการในอินโดจีนอย่างเต็มที่ กอปร กับการเมืองไทยที่มีเสถียรภาพ ผู้นำทหารอนุรักษ์นิยมกลุ่มเดิมก็ยังเป็นกลุ่มที่ครองอำนาจทาง การเมือง ดังนั้น สหรัฐฯ จึงให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลไทยอย่างเต็มที่ในหลายๆ ด้านด้วยกัน อาทิ สิ่งทอ การพัฒนาชนบท ยุทธปัจจัย งบประมาณทางการทหาร รวมทั้งความช่วยเหลือด้านการเกษตร ในชนบท อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจไทยเพื่อป้องกันคอมมิวนิสต์

สภาบริหารคณะปฏิวัติสลายตัวลงในช่วงปลาย พ.ศ. 2515 พร้อมทั้งประกาศใช้ธรรมนูญการ ปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 มีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีบริหารราชการแผ่นดิน โดยมีจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี และเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไปพร้อมกัน ด้วย สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่สภาบริหารคณะปฏิวัติต้องสลายตัวลงและมีการดำเนินการเพื่อแปลง สภาไปเป็นรูปแบบ “รัฐบาลพลเรือน” พร้อมทั้งมี “ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร” ด้วยนั้น เนื่องด้วยความจำเป็นจากหมายกำหนดการพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิรา ลงกรณ ดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยาม มกุฎราชกุมาร³⁶² ได้กลายเป็นปัจจัยเร่งให้คณะปฏิวัติต้องดำเนินการให้มีธรรมนูญการปกครอง ราชอาณาจักร อันจะนำมาซึ่งคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาต่อไป³⁶³

การประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2511 แทนรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 โดยบัญญัติมาตรา 17 ที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีในการสั่งการใดๆ ได้ เพื่อประโยชน์ในการป้องกันราชอาณาจักร โดยถือว่าคำสั่งนั้นชอบด้วยกฎหมาย ไม่ต่างไปจากยุคจอม พลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีเต็มที่ในการสั่งการใดๆ อันเนื่องจากเหตุที่กระทบต่อ ความมั่นคงของราชอาณาจักร โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของสภานิติบัญญัติหรือมีกฎหมายออกมา

³⁶¹ NARA, General Records of the Department of State, Box 2621, Entry 1613, Subject “the Current Position and Influence of the Ministry of Foreign Affairs within the Royal Thai Government,” Kintner, December 4, 1973. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 233.

³⁶² สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จขึ้นทรงราชย์เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร นับแต่วันพฤหัสบดีที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559.

³⁶³ สุระชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 113.

รองรับ³⁶⁴ และธรรมนูญฉบับนี้ยังเปิดโอกาสให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ และหลังจากได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว ได้มีการแต่งตั้งจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2515

ทางด้านกรต่างประเทศนั้น การที่จอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ด้วยเหตุผลถึงความจำเป็นที่จะต้องประสานนโยบายต่างประเทศกับฝ่ายทหาร นั่นคือการที่จอมพลถนอมต้องการดูแลประเด็นความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ อย่างใกล้ชิด โดยมีพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พลตรีชาติชายนอกจากจะมีความสัมพันธ์ส่วนตัวที่สนิทสนมกับครอบครัวกิตติขจรแล้ว ยังเป็นบุตรชายของจอมพลผิน ชุณหะวัณ ผู้นำคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ที่ได้นำกลุ่มอนุรักษนิยมกลับคืนสู่อำนาจทางการเมืองอีกครั้ง นอกจากนี้ พลตรีชาติชายยังเป็นนักการทูตที่มีชื่อเสียงและมีความสามารถ และได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในขณะนั้น ในขณะเดียวกัน การที่จรรยาพร อิศรางกูร ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปฏิบัติหน้าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ส่งผลให้กระทรวงการต่างประเทศกลับมาเป็นตัวแสดงที่สำคัญในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศอีกครั้งหนึ่ง ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ในช่วงที่ยังมีสภาพบริหารคณะปฏิวัติอยู่นั้น กระทรวงการต่างประเทศยังมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาทางเลือกในนโยบายต่างประเทศด้วยการริเริ่มที่จะปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนหลังจากที่จีนได้เป็นสมาชิกสหประชาชาติ และหลังจากที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน แห่งสหรัฐฯ เดินทางเยือนจีนแล้ว รัฐบาลไทยได้เริ่มดำเนินความสัมพันธ์กับจีนในด้านต่างๆ เช่น การส่งคณะนักกีฬาเทเบิลเทนนิสไปจีน การที่ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ได้เข้าพบนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหล การที่ไทยได้เข้าร่วมนิทรรศการแสดงสินค้า และนับจากนั้นเป็นต้นมา กระทรวงการต่างประเทศได้แสดงบทบาททางด้านการต่างประเทศในเชิงรุก โดยจรรยาพรก็ได้แจ้งแก่ฝ่ายสหรัฐฯ ว่าจีนต้องการเจรจาต่อเรื่องการถอนกำลังของจีนออกจากลาวและยุติการให้ความช่วยเหลือแก่เจ้าสีหนุ เพื่อแลกกับการที่สหรัฐฯ จะถอนกำลังทหารออกไปจากไทย ซึ่งทำให้เลโอนาร์ด อังเกอร์ เอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทยแปลกใจมากเพราะไม่เคยทราบเรื่องนี้มาก่อนแต่อย่างใด และฝ่ายจีนเองก็ไม่เคยกล่าวถึงประเด็นนี้แต่อย่างใดอีกด้วย จึงสันนิษฐานว่าการแสดงท่าทีเช่นนี้ น่าจะได้รับการสนับสนุนจากอานันท์ ปันยารชุน เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐฯ ที่สอดคล้องกับท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศที่ถนัด คอมันตร์ อดีตรัฐมนตรีว่าการฯ สนับสนุน คือ การที่สหรัฐฯ ควรถอนทหารออกไปจากไทยนั่นเอง³⁶⁵

นอกจากนี้ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ยังสนับสนุนข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศที่ไม่พอใจกับบทบาทของฝ่ายทหารในด้านการต่างประเทศแทนที่จะเป็นกระทรวงการต่างประเทศที่มี

³⁶⁴ คุรยละเอียดได้ใน "ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515", ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 89, 192 (15 ธันวาคม 2515): 1-12.

³⁶⁵ NARA, Rg 59, General Records of the Department of State, Subject Numeric File 1970-73, Political and Defense, Pol Thai-U.S., Box 2625, Entry 1613, Unger to Secretary of State, January 13, 1973. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีด , การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 248.

บทบาท ทั้งนี้ กระทรวงการต่างประเทศมีความเห็นว่าการที่สหรัฐฯ คงกองทหารไว้ในไทยนั้นเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการดำเนินความสัมพันธ์อันมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน และยังเป็นอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์กับจีนอีกด้วย จากช่วงนี้ไปจะเห็นถึงบทบาทและท่าทีที่ชัดเจนของกระทรวงการต่างประเทศในการดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระจากฝ่ายทหาร อย่างไรก็ตาม พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ยังเป็นตัวแสดงที่อยู่ตรงกลางระหว่างกระทรวงการต่างประเทศกับกองทัพ และหากกระทรวงการต่างประเทศแสดงท่าทีที่อาจทำให้ฝ่ายทหารไม่พอใจ พลตรีชาติชายก็จะเป็นผู้รักษาความสมดุลของท่าทีของกระทรวงการต่างประเทศไว้ และในขณะเดียวกัน ความคิดของข้าราชการในกระทรวงการต่างประเทศก็มีได้เป็นเอกภาพ นั่นคือ ยังมีข้าราชการบางส่วนที่เห็นว่าฐานทัพสหรัฐฯ ยังมีความจำเป็นต่อความมั่นคงของไทยเพื่อสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของเวียดนามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม ในช่วงก่อน พ.ศ. 2516 ตัวแสดงทางการเมืองที่สำคัญที่สามารถกำหนดว่าสหรัฐฯ ควรจะถอนทหารออกไปหรือไม่ก็ยังคงเป็นกองทัพ แต่ในอีกด้านหนึ่ง การที่มีทหารสหรัฐฯ มาประจำการในประเทศไทยก็เป็นตัวเร่งให้ภัยคุกคามจากจีนและเวียดนามเหนือมีมากขึ้น และไทยต้องรับภาระด้านความมั่นคงในประเด็นนี้มากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น การเรียกร้องให้มีการถอนทหารจึงกลายเป็นเครื่องตอรองที่ผู้นำไทยนำมาใช้ในช่วงนี้ ด้วยหวังว่าจะสามารถขอความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ได้มากขึ้น³⁶⁶

ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองและการต่างประเทศที่กำลังดำเนินไปอยู่นั้น ในอีกด้านหนึ่ง นับตั้งแต่การรัฐประหาร พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา ความไม่พอใจของประชาชนก็เริ่มขยายตัวออกไปมากขึ้น อันมีสาเหตุมาจากการดำเนินการต่างๆ ของคณะปฏิวัติ อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมของรัฐบาลถนอม-ประภาส ไม่ว่าจะเป็นการย้อนกลับไปสู่การปกครองแบบเผด็จการ การใช้อำนาจของคณะปฏิวัติ การที่ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรถูกเลื่อนออกไปหลายต่อหลายครั้ง การดำเนินการต่างๆ เพื่อรักษาอำนาจเผด็จการออกไปได้ยาวนานขึ้น รวมไปถึงการจับกุมอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกหลายท่านด้วย³⁶⁷ ปรากฏการณ์หนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจการเมืองของไทย และแรงต่อต้านรัฐบาลของอาจารย์และนิสิตนักศึกษา คือ การที่สำนักพระราชวังปฏิเสธคำกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยือนสหรัฐฯ ของประธานาธิบดีนิกสัน ด้วยเหตุผลว่าทั้งสองพระองค์มีอาจเสด็จฯ ออกจากประเทศได้ในช่วงที่สถานการณ์เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยราชเลขาธิการได้อธิบายว่าหมายถึงสภาวะเศรษฐกิจการเมืองของประเทศและความรู้สึกต่อต้านรัฐบาลในหมู่นักศึกษาปัญญาชน³⁶⁸

³⁶⁶ กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสุญญัตติ-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 249-250.

³⁶⁷ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 113.

³⁶⁸ NARA, Rg 84-75-02, King and Queen of Thailand 1973, Box 197/ Pol 7, Subject "President Invitation to King of Thailand," Secretary of State to Unger, March 23, 1973. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสุญญัตติ-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 258.

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งส่งผลต่อเสถียรภาพของรัฐบาลจอมพลถนอมภายหลังการรัฐประหารตัวเองก็คือความพยายามเพิ่มอำนาจของพันเอกถนอม กิตติขจร บุตรชายคนโตของจอมพลถนอม และยังเป็นบุตรเขยของจอมพลประภาสอีกด้วย ด้วยความที่พันเอกถนอมคั้นมีภาพลักษณ์ที่ไม่ดีในสายตาประชาชนมาแต่เดิม และยิ่งมีอำนาจมากขึ้นหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2514 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการตรวจตราและปราบปรามการประพฤติมิชอบ (กตป.) ทั้งนี้ การขยายบทบาทดังกล่าวของพันเอกถนอมได้สร้างความไม่พอใจให้แก่ นายทหารระดับสูงในกองทัพ ดังนั้น นายทหารระดับสูง นำโดยพลเอกกฤษณ์ สีวะรา พลตำรวจเอก ประเสริฐ รุจิรวงศ์ พลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ รวมไปถึงพลตรีประเสริฐ ธรรมศิริ เริ่มถอนการสนับสนุนรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร³⁶⁹

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอันเป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ในช่วงแรกของการใช้แผนพัฒนาฯ ดังกล่าว ซึ่งตรงกับยุครัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ผลลัพธ์ในทางลบยังไม่ปรากฏมากนักอันเนื่องจากเป็นช่วงต้นของการเปลี่ยนนโยบายและเศรษฐกิจโลกก็ยังคงอยู่ในสภาวะเฟื่องฟู อันรวมไปถึงเศรษฐกิจของประเทศด้วย แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไปและมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ผลลบที่เกิดจากการใช้แผนพัฒนาฯ เริ่มปรากฏ ประกอบกับสภาวะเศรษฐกิจโลกที่ประสบปัญหาอันรวมไปถึงการลดค่าเงินเหรียญสหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2514 ที่ทำให้ระบบเบรตตัน วูดส์ สิ้นสุดลง ประกอบกับการที่ไทยต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ ส่งผลให้สภาวะเศรษฐกิจไทยประสบปัญหาแต่รัฐบาลจอมพลถนอมก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจนั้นได้ ทำให้ประชาชนเริ่มไม่พอใจต่อการบริหารราชการแผ่นดินภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร อันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต³⁷⁰ นั่นคือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อันเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่นำมาซึ่งการล้มลงของระบอบเผด็จการทหารในที่สุด

4.5 การเมืองและการต่างประเทศไทย ระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จนถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519

การพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 นั้น นอกจากจะส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลต่อการขยายตัวของชนชั้นกลางและการขยายตัวของขบวนการนิสิตนักศึกษา นับตั้งแต่ต้นพุทธทศวรรษที่ 2500 เป็นต้นมา ที่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขยายตัวมากขึ้น จากเดิมที่ก่อน พ.ศ. 2500 ที่มีมหาวิทยาลัยในประเทศไทยเพียง 5 แห่งเท่านั้น แต่หลังจากที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ได้รับการประกาศใช้ สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ รัับนักศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมาก ทั้งในด้านจำนวนนักศึกษา และการเปิดคณะและสาขาวิชาใหม่ๆ ขึ้นมา รวมไปถึงวัตถุประสงค์ในการผลิตบัณฑิตที่

³⁶⁹ สุราชัย ยี่มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 114.

³⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, 115.

เปลี่ยนไป จากแต่เดิมเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบราชการ ได้ขยายมาสู่การป้อนบุคลากรเข้าสู่ภาคเอกชนด้วย ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของสหรัฐฯ ที่กำลังขยายตัว พร้อมกันกับการขยายกลไกของรัฐได้แก่ ระบบราชการ มีการเปิดมหาวิทยาลัยในระดับภูมิภาค มีการขยายสถาบันการศึกษาด้านอาชีวะและวิทยาลัยครู รวมไปถึงการเปิด “มหาวิทยาลัยเปิด”³⁷¹ คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อเป็นตลาดวิชา สำหรับประชาชนอีกด้วย

สหรัฐฯ มีบทบาทเป็นอย่างสูงในการพัฒนาการศึกษาไทยในด้านต่างๆ จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยไทยจากการอิงระบบอังกฤษมาเป็นระบบอเมริกัน³⁷² นำมาสู่การเปิดกว้างทางการศึกษาเพื่อให้รับกับการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม บทบาทของสหรัฐฯ ที่มีต่อการศึกษาไทยที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือ การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนไทย ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของปัญญาชน ที่ต่อมากจะมาตั้งคำถามกับปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น รวมไปถึงตั้งคำถามกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ด้วย ทั้งนี้ การขยายตัวทางการศึกษานั้น นอกจากจะมีการขยายตัวของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้ว ยังมีการขยายตัวของการศึกษาสายอาชีพด้วย เช่น การขยายตัวของวิทยาลัยเทคนิคและอาชีวะ อันเป็นช่องทางการศึกษาระดับรองที่รองรับบุคคลที่ไม่สามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้³⁷³ และน่าสนใจว่านักเรียนอาชีวะเหล่านี้จะกลายมาเป็นหนึ่งในพลังของการโค่นล้มรัฐบาลทหารในเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ และต่อมากจะถูกชักจูงให้เชื่อว่าตนเองมีความด้อยกว่าขบวนการนิสิตนักศึกษา และกลับกลายเป็นพลังสนับสนุนกลุ่มอนุรักษนิยม-ขวาจัด ในการต่อต้านการเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษา จนนำมาสู่เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ในที่สุด

ขบวนการนิสิตนักศึกษาถือกำเนิดขึ้นมาก่อนหน้าเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ แล้ว จากการเดินขบวนต่อต้านการโง่การเลือกตั้งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2500 ต่อมา บทบาทของขบวนการนิสิตนักศึกษาเกิดจากการที่มีทั้งนักศึกษาและอาจารย์ได้เดินทางไปศึกษาต่อยังสหรัฐฯ ที่มีบรรยากาศเสรี หลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นการตั้งคำถามและการถกเถียง³⁷⁴ นอกจากนี้ บรรดานักเรียนนักศึกษายังได้มีโอกาสไปพบเห็นการจัดกิจกรรมทางการเมืองในลักษณะต่างๆ เช่น การปฏิวัติ การรวมกลุ่มเรียกร้องต่อต้านรัฐบาลของนักศึกษาต่างประเทศ ทำให้เปลี่ยนแนวคิดและมุมมอง

³⁷¹ ประจักษ์ ก้องกีรติ, และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ...การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนก่อน 14 ตุลาคม (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), 43.

³⁷² สงวน นิตยารัมภ์พงษ์ บรรณาธิการ, ปูมประวัติศาสตร์ มหิดลเพื่อประชาธิปไตย ภาคที่ 1 ก่อเกิดขบวนการ (กรุงเทพฯ: มหิดล, 2546), 29-30.

³⁷³ เบนเดิก แอนเดอร์สัน, “บ้านเมืองของเราแดง: แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6 ตุลาคม,” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ, ตุลา-ตุลา สังคม-รัฐไทย กับความรุนแรงทางการเมือง (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556), 183.

³⁷⁴ NARA, Rg 59, General Record of the Department of State, Subject Numeric File 1970-73, Political and Defense, Pol 7 Thai to Pol 15, Box 2620, Entry 1613, Subject “Student Power as a New Political Element,” Masters to Secretary of State, June 30, 1973. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีดี, การเมืองไทยในยุคสุฤษดิ์-อนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 295.

ที่มีต่อการเมืองไทย นอกจากนี้ พลังทางการเมืองของขบวนการนิสิตนักศึกษายังเกิดขึ้นจากการที่ไทยมีนโยบายต่างประเทศที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ เนื่องจากสหรัฐฯ มีโครงการส่งเสริมให้นักศึกษาไทยไปศึกษาต่อที่สหรัฐฯ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้นักศึกษาเหล่านี้กลับมาเป็นอีกหนึ่งพลังสำคัญของประเทศไทยในการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย และต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่การณ์กลับกลายเป็นว่าแนวความคิดประชาธิปไตยที่ได้รับมาจากสหรัฐฯ นั้น ได้กลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการต่อสู้กับรัฐบาลเผด็จการกอบกู้กับนักวิชาการรุ่นใหม่ในสถาบันอุดมศึกษาที่มีความคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยมที่ให้คำแนะนำแก่นักศึกษาในด้านยุทธวิธีและยุทธศาสตร์ ในขณะเดียวกัน นักวิชาการรุ่นใหม่ๆ มีความสนใจปัญหาของประเทศและต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา แต่รัฐบาลทหารกลับไม่สนใจ ดังนั้นบรรดาคณาจารย์รุ่นใหม่เหล่านี้จึงหาทางออกด้วยการนำแนวคิดและความปรารถนาที่จะทำให้สังคมดีขึ้นมาถ่ายทอดแก่นักศึกษาด้วยการเรียนการสอนเรื่องประชาธิปไตย เรื่องเสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพ จนนำมาสู่ความคิดที่ว่ารัฐบาลพลเรือนเท่านั้นที่จะพัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้³⁷⁵

การศึกษาที่ขยายตัวออกไปเป็นอย่างมากนี้ กอปรกับการเรียนการสอนเรื่องประชาธิปไตย ส่งผลให้เกิดขบวนการนิสิตนักศึกษาขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่มีความตื่นตัวทางการเมืองอันได้รับอิทธิพลและแนวคิดจากคณาจารย์รุ่นใหม่ในสถาบันอุดมศึกษาและนักศึกษาที่ไปศึกษาต่อต่างประเทศ ผ่านการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สู่นิสิตนักศึกษาผ่านสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ บทเพลง บทกวี รวมไปถึงการทำกิจกรรมต่างๆ และอีกสิ่งหนึ่งที่นิสิตนักศึกษาใช้เป็นอาวุธสำหรับต่อสู้ทางการเมือง นั่นคือ การออกวารสารทางวิชาการฉบับต่างๆ นอกจากนี้ ขบวนการนิสิตนักศึกษายังมีบทบาทมากขึ้นในด้านการแก้ไขปัญหาของสังคมในรูปแบบต่างๆ เช่น การออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท เป็นต้น หรือบทบาททางการเมือง โดยเมื่อครั้งที่รัฐบาลจอมพลถนอมได้จัดการเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2512 ก็ได้มีการรวมตัวของนิสิตนักศึกษากลุ่มหนึ่งเพื่อสังเกตการณ์เลือกตั้งให้เป็นไปโดยบริสุทธิ์ ยุติธรรม ซึ่งการสังเกตการณ์เลือกตั้งครั้งนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้ง “ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” ขึ้นในเวลาต่อมา³⁷⁶

นอกจากนี้ สถานการณ์ภายในประเทศในช่วงพุทธทศวรรษ 2510 ยังเป็นช่วงเวลาที่มีความหวั่นเกรงการคุกคามจากการขยายตัวของคอมมิวนิสต์มากที่สุดช่วงหนึ่ง โดยรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายต่างๆ เพื่อควบคุมการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ที่จะเข้ามาในไทย กอปรกับการที่นักศึกษาอันเป็นตัวแสดงทางการเมืองชุดใหม่ และยังเป็นชนชั้นนำใหม่ของสังคมที่เกิดขึ้นจากนโยบายด้านการพัฒนาตั้งแต่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จนถึงขั้นที่รัฐบาลต้องใช้มาตรการเพื่อควบคุมการขยายตัวของ

³⁷⁵ Bangkok Post, (October 28, 1973). อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 295.

³⁷⁶ สุชาชัย ยี่มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 119-120.

คอมมิวนิสต์ในกลุ่มนิสิตนักศึกษา มาตราการหนึ่ง คือ การแต่งตั้งบุคคลที่ไว้วางใจให้เข้ามาดำรงตำแหน่งฝ่ายบริหารภายในมหาวิทยาลัย³⁷⁷

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นอีกสถาบันอุดมศึกษาหนึ่งที่รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร จับตามองความเคลื่อนไหวและกิจกรรมต่างๆ ของนักศึกษา และเมื่อสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นคนบดค้อนนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อ พ.ศ. 2511 ผู้ที่เป็นอธิการบดีในขณะนั้นคือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพินธ์ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2513 ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพินธ์ ทรงลาออกจากตำแหน่งอธิการบดีด้วยเหตุผลด้านพระสุขภาพ ดังนั้น รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร จึงแต่งตั้งให้สัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งในขณะนั้นเป็นคนบดค้อนนิติศาสตร์ ให้รักษาการในตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกหนึ่งตำแหน่ง เมื่อ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2513³⁷⁸

แม้ว่ารัฐบาลจะจับตามองความเคลื่อนไหวของนักศึกษา จนถึงขั้นส่งบุคคลที่รัฐบาลไว้วางใจเข้ามาดำรงตำแหน่งบริหารภายในมหาวิทยาลัยก็ตาม แต่ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองที่กิจกรรมนักศึกษานั้นมีความรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้จากการตั้งกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่มีเป้าหมายทั้งในทางการเมืองและสังคม³⁷⁹ ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการสร้างความตื่นตัวทางการเมืองแก่นิสิตนักศึกษา โดยที่การเคลื่อนไหวทางความคิดดังกล่าวนี้ได้นำมาสู่การวิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมืองไทยที่กำลังเป็นไป ณ ขณะนั้น และในขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งจิตสำนึกเสียสละเพื่อส่วนรวม จะเห็นได้จากหนังสือและบทความต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นปัญหาทางการเมืองและสังคมของไทยในสมัยนั้น ที่มาพร้อมกับการปลุกจิตสำนึกของนิสิตนักศึกษาที่มีโอกาสดีกว่าประชาชนไทยอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาจนถึงขั้นสูง และการที่นักศึกษามีโอกาสที่ดีเช่นนี้ได้ก็ด้วยเงินภาษีของประชาชน ดังนั้น เมื่อสังคมประสบปัญหา ประชาชนมีความเดือดร้อน ก็พึงที่นิสิตนักศึกษาจะได้อุทิศตนต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหาให้ประชาชน ทั้งนี้ การเคลื่อนไหวครั้งแรกของขบวนการนิสิตนักศึกษาที่นอกจากจะเป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมแล้ว ยังนับเป็นการแสดงออกในกิจการด้านต่างประเทศด้วย นั่นคือการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2515 โดยได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นอย่างมาก

³⁷⁷ จันทนา ไชยนาเคนทร์, การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรีพระราชนาน สัญญา ธรรมศักดิ์ (พ.ศ. 2516-2518) (กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), 48.

³⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, 48.

³⁷⁹ ได้แก่ กลุ่มสภาน้ำโตม กลุ่มเศรษฐธรรม และกลุ่มนิสิตศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มฟื้นฟูโซตัสใหม่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มสภากาแฟที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กลุ่มวลัญชทัศน์ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลุ่มชมรมคนรุ่นใหม่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น ดูใน สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย, 121.

นอกจากนี้ ยังมีการเคลื่อนไหวที่สำคัญอีกประการคือกรณีทุ่งใหญ่³⁸⁰ อันลุลกลามมาสู่เหตุการณ์ที่อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหงลบชื่อนักศึกษาเนื่องจากการออกหนังสือเสียดสีจอมพลถนอมกับจอมพลประภาสกรณีทุ่งใหญ่และกรณีการต่ออายุราชการอีก 1 ปี³⁸¹ อันเป็นสาเหตุให้เกิดการชุมนุมประท้วงครั้งใหญ่ และในขณะเดียวกันจากการชุมนุมครั้งนี้ ได้มีการยื่นข้อเสนอต่อจอมพลถนอม กิตติขจร ให้รีบประกาศใช้รัฐธรรมนูญภายใน 6 เดือน อันนำมาสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ในที่สุด

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่นักศึกษาและประชาชนซึ่งไม่มีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมาก่อนได้ลุกขึ้นต่อสู้จนสามารถโค่นรัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยมที่นำโดยสถาบันทหารและระบบราชการลงได้ ทั้งนี้ สถานการณ์เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ได้เข้าสู่ความรุนแรงจนรัฐบาลไม่อาจควบคุมสถานการณ์ไว้ได้จนในที่สุด จอมพลถนอม กิตติขจร ต้องกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี³⁸²

แม้ว่ารัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ จะเป็นเพียงรัฐบาลรักษาการ แต่ก็ช่วยให้ภาพลักษณ์ของรัฐบาลไทยเปลี่ยนไปมาก เนื่องจากเป็นรัฐบาลที่มีสัดส่วนของพลเรือนมากกว่าทหาร แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเป็นรัฐบาลที่มีรัฐมนตรีเก่าจากรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ที่ยังเข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ทั้งนี้ รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ยังได้สะสางปัญหาเก่าที่ตกค้างมาตั้งแต่รัฐบาลจอมพลถนอม ไม่ว่าจะเป็นการอายัดทรัพย์สินจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติ

³⁸⁰ “กรณีทุ่งใหญ่” เป็นอุบัติเหตุทางอากาศที่ส่งผลต่อการเมืองไทยครั้งใหญ่ที่สุดครั้งหนึ่ง อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญคือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 โดยในวันที่ 29 เมษายน 2516 เกิดอุบัติเหตุเฮลิคอปเตอร์ยี่ห้อเบลล์ลำหนึ่งของกองทัพบก หมายเลข ทบ.6102 ตกที่เขตอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ในที่เกิดเหตุมีผู้เสียชีวิต 6 คน และพบซากสัตว์ป่าจำนวนมาก รวมไปถึงปืนล่าสัตว์หลายกระบอก ปรากฏว่ามีหลักฐานเป็นภาพถ่ายและรายงานข่าวทางหนังสือพิมพ์หลายฉบับถึงการเข้าไปตั้งแคมป์ล่าสัตว์ในป่า โดยใช้ทรัพย์สินของทางราชการกันอย่างเปิดเผย และพบว่าสัตว์ถูกล่าตายจำนวนมาก ในขณะที่จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ได้ให้สัมภาษณ์ว่าคณะบุคคลที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เครื่องบินตกนั้นตายขณะปฏิบัติหน้าที่ราชการ อันเป็นราชการลับที่เปิดเผยไม่ได้ เนื้อสัตว์ที่อยู่ในเครื่องบินอาจเป็นของที่คนอื่นฝากมา ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ถึงการปกป้องคนกระทำความผิดของรัฐบาล เพราะผู้นำในขบวนการล่าสัตว์ซึ่งทำความผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 นั้นเป็นบุคคลใกล้ชิดกับรัฐบาลด้วย กรณีบันทึกกลับจากทุ่งใหญ่ที่รัฐบาลไม่เพียงปกป้องผู้ละเมิดกฎหมายเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไม่ได้ปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติเท่ากับปกป้องพวกพ้อง ทำให้ขาดความชอบธรรมในการบริหารบ้านเมืองและก่อกระแสไม่พอใจโดยทั่วไป และเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่นำมาสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ดูใน ขาดิชาช มุกสง, “เฮลิคอปเตอร์เบลล์ตกที่จังหวัดนครปฐม,” ผู้ทรงคุณวุฒิประจำบทความ รองศาสตราจารย์นริศ เศรษฐบุตร และ รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม รัฐอมฤต, ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า, <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=เฮลิคอปเตอร์เบลล์ตกที่จังหวัดนครปฐม>. [9 ตุลาคม 2558]

³⁸¹ ดั่งมีเนื้อความว่า “สภาสัตว์ป่าแห่งทุ่งใหญ่มีมติให้ต่ออายุสัตว์ป่าอีก 1 ปี เนื่องจากสถานการณ์ภายในและภายนอกไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ” ดูใน ขาดิชาช มุกสง, เรื่องเดียวกัน.

³⁸² ใจ อึ้งภากรณ์ สุชาชัย ยัมประเสริฐ และคณะ, อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง, 65. ทั้งนี้ นายสัญญาได้เคยให้สัมภาษณ์ไว้ด้วยว่า “...ความรู้สึกคือ รัชใช้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สุดแต่จะทรงมีพระราชกระแสรับสั่งลงมา และมีความเชื่อมั่นว่าเพราะพระองค์ท่านบ้านเมืองไทยของเราคงจะพ้นภัยและเข้าสู่ความสงบสุขได้โดยพระบารมี แล้วการณ์ก็เป็นจริงดังคาด...ท่านรับสั่งว่า ให้บอกทุกฝ่ายว่าให้หยุดยิงกัน อย่าให้มีใครเลือดและควั่นปืน และให้ไปทำรัฐธรรมนูญถาวรออกมาใช้ให้ได้ภายใน 6 เดือน แล้วจัดการเลือกตั้งให้เรียบร้อยบริสุทธิ์สะอาดโดยเร็วเท่าที่จะเร็วได้...” ดูใน สำนักนายกรัฐมนตรี, “บทสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีที่ 12 นายสัญญา ธรรมศักดิ์” ใน 60 ปี สำนักนายกรัฐมนตรี (กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2535), 99.

ขจร เพื่อตรวจสอบการทุจริต มีการตั้งกรรมการสอบสวนลงโทษบุคคลทั้งสามจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ การยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติหลายๆ ฉบับที่ขัดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว³⁸³

รัฐบาลสัญญาประกาศว่าจะนำระบอบประชาธิปไตยกลับมาอีกครั้งหนึ่งโดยเร็ว ประกาศให้เสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ พยายามแก้ไขปัญหาของประเทศในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชน พร้อมกันนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์แต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติโดยเลือกมาจากบุคคลทุกสาขาอาชีพ ดังนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสมัชชาแห่งชาติจากบุคคลสาขาอาชีพต่างๆ จำนวนทั้งสิ้น 2,347 คนเพื่อทำหน้าที่เลือกกันเองให้เกิดสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดใหม่ ดังนั้น รัฐบาลจึงได้ตราพระราชกฤษฎีกายุบสภานิติบัญญัติชุดเดิม และจากนั้น ในวันที่ 18 ธันวาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ทรงเปิดประชุมสมัชชาแห่งชาติ³⁸⁴ ขึ้นในวันที่ 18 ธันวาคมเพื่อเลือกกันเองให้เหลือ 299 คนเพื่อมาทำหน้าที่เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับรัฐบาลนายสัญญา คือ ในด้านความมั่นคงนั้น ได้แต่งตั้งพลเอกกฤษณ์ สีวะรา เป็น “ผู้อำนวยการรักษาความสงบ” เนื่องจากพลเอกกฤษณ์ไม่รับตำแหน่งรัฐมนตรี และแม้ว่ารัฐบาลนายสัญญาจะเป็นรัฐบาลชั่วคราว “นายกรัฐมนตรีพระราชทาน” ก็ตาม แต่มนต์ศักดิ์ที่มีต่อภัยคุกคามก็ยังไม่พ้นประเด็นคอมมิวนิสต์ โดยนายสัญญาแล้วคอมมิวนิสต์เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลชั่วคราว ถึงขนาดที่กล่าวถึงเอกอัครราชทูตอเมริกันในขณะนั้น คือ นายเลโอนาร์ด อังเกอร์ (Leonard Unger) ว่าท่านเอกอัครราชทูตได้ออกตัวว่าทหารอเมริกันในไทยพร้อมที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองประเทศไทยจากคอมมิวนิสต์³⁸⁵ ซึ่งคล้ายคลึงกันกับที่เอกอัครราชทูตคินท์เนอร์เคยให้สัมภาษณ์ว่าสหรัฐฯ จะใช้แผ่นดินไทยทำสงครามต่อไปอย่างไม่มีกำหนด รวมทั้งยังออกความเห็นอีกด้วยว่า นักเรียนนักศึกษาไทยที่ท่านได้พบนั้นเป็นคอมมิวนิสต์สมัยใหม่ รวมทั้งยังมีความเห็นว่

CHULALONGKORN UNIVERSITY

³⁸³ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 121.

³⁸⁴ ณ ราชตฤณมัยสมาคม สมัชชาขึ้นจึงเรียกกันต่อมาว่าเป็น “สภาสนามม้า” ทั้งนี้ การประชุมสมัชชาแห่งชาติครั้งแรกเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ธันวาคม 2516 นั้นเอง โดยมีพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ เป็นประธานในที่ประชุม พระยามานวราชเสวี และ นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ เป็นรองประธานที่ประชุมสมัชชาแห่งชาติคนที่ 1 และคนที่ 2 ตามลำดับ ในการประชุมครั้งนี้มีสมาชิกสมัชชาแห่งชาติที่ได้รับการแต่งตั้งถึง 2,347 คน ทำให้สถานที่ไม่เพียงพอที่จะรองรับสมาชิกสมัชชาแห่งชาติทั้งหมดได้ จึงต้องใช้ราชตฤณมัยสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นสถานที่จัดประชุมจึงเป็นที่มาของคำว่า “สภาสนามม้า” โดยที่ประชุมได้เลือกตัวแทนให้เหลือจำนวน 299 คน เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในหลายสาขาอาชีพ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติดังกล่าวตามมติสมัชชาแห่งชาติเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2516 โดยสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาตินี้ทำหน้าที่รัฐสภา ดูรายละเอียดใน มาลินี คงริน, “สมัชชาแห่งชาติ” ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า, <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=สมัชชาแห่งชาติ> [11 ตุลาคม 2558]

³⁸⁵ “บทสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีคนที่ 12 นายสัญญา ธรรมศักดิ์,” ใน สำนักนายกรัฐมนตรี, 60 ปี สำนักนายกรัฐมนตรี,

ประชาธิปไตยไม่เหมาะสมกับประเทศด้อยพัฒนาอย่างประเทศไทยอีกด้วย³⁸⁶ อันแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสหรัฐฯ ยังคงพึงพอใจที่ไทยยังคงมีนโยบายต่างประเทศที่ใกล้ชิดและต้องพึ่งพาสหรัฐฯ ต่อไป

แต่ด้วยปัญหาหลายๆ ด้านที่รัฐบาลต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตเศรษฐกิจที่รุนแรงอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิกฤตการณ์น้ำมันโลกในปี พ.ศ. 2517 ส่งผลให้รัฐบาลต้องขึ้นราคาน้ำมันภายในประเทศ ซึ่งส่งผลต่อราคาสินค้า แน่นอานว่าประชาชนได้รับความเดือดร้อน นอกจากนี้ กระแสการตื่นตัวของประชาชนอันเนื่องมาจากสภาวะทางการเมืองที่เปิดกว้างมากขึ้น ทำให้ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมมีโอกาสออกมาเรียกร้อง แต่กลายเป็นว่ารัฐบาลไม่อาจจัดการสิ่งใดได้ และเป็นอุปสรรคต่อการบริหารราชการแผ่นดิน³⁸⁷ การควบคุมเสถียรภาพทางการเมืองก็ทำได้ยาก รวมไปถึงการที่สถานีวิทยุที่ไม่รับร่างพระราชบัญญัติที่รัฐบาลเสนอขึ้นไปถึง 3 ฉบับอีกด้วย³⁸⁸ สุดท้ายแล้ว นายสัญญา ธรรมศักดิ์ จึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่สถานีวิทยุแห่งชาติก็ได้ลงคะแนนเสียงให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง³⁸⁹

ในส่วนของนโยบายต่างประเทศไทยสมัยรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์นั้น แม้ว่ารัฐบาลชุดนี้จะเป็กรัฐบาลพลเรือนและเป็นเพียงรัฐบาลชั่วคราว แต่ก็เป็กรัฐบาลที่มีความเป็นอนุรักษ์นิยม ฉะนั้น การดำเนินนโยบายต่างๆ รวมไปถึงนโยบายต่างประเทศ ที่ในขณะนั้นมีนายจรูญพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จึงมีความระมัดระวังในการดำเนินนโยบายเป็นอย่างยิ่ง³⁹⁰ โดยแนวทางบางประการในการดำเนินนโยบายต่างประเทศก็ยังคงได้รับการยึดถือสืบต่อมา เช่น การป้องกันประเทศให้พ้นจากภัยคุกคามทุกรูปแบบ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ยังรักษาหลักการในการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งต่อใจต่อกัน³⁹¹

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ที่ประชาชนมีสิทธิทางการเมืองมากยิ่งขึ้นและมีความพร้อมในการแสดงความคิดเห็นและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะในด้านผลประโยชน์แห่งชาติและผลประโยชน์ของประชาชน ฉะนั้นแล้ว รัฐบาลจึงต้องให้ความสนใจและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้านการต่างประเทศ ตลอดจนไปถึงการที่รัฐบาลได้ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงท่าทีของ

³⁸⁶ “บทนำ จดหมายเปิดผนึกถึงรัฐบาลเงาที่ถนนวิฑูย”, *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* 12,2 (กุมภาพันธ์ 2517): 10.

³⁸⁷ “บทสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีคนที่ 12 นายสัญญา ธรรมศักดิ์,” ใน สำนักนายกรัฐมนตรี, *60 ปี สำนักนายกรัฐมนตรี*, 100.

³⁸⁸ เรื่องเดียวกัน.

³⁸⁹ สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย*, 134.

³⁹⁰ สัมภาษณ์ เตช บุนนาค, *อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ*, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภากาชาดไทย.

³⁹¹ สัญญา ธรรมศักดิ์ จรูญพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และ พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์, “การต่างประเทศกับความมั่นคงของประเทศ” เอกสารจากรายการ “พบประชาชน วันพุธที่ 30 มกราคม 2517, 2.

มหาอำนาจที่มีการปรับความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยการระงับข้อพิพาทและหันมาปรึกษาหารือระหว่างกัน และในขณะเดียวกัน รัฐบาลยังดำเนินนโยบายเป็นมิตรกับประเทศต่างๆ โดยที่ไม่นำประเด็นด้านความแตกต่างของลัทธิทางการเมืองเข้ามาเป็นเงื่อนไขในการสร้างความสัมพันธ์ โดยสร้างความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะเป็นสหภาพโซเวียต ยูโกสลาเวีย โปแลนด์ โรมาเนีย³⁹²

นอกจากนี้ ยังมีการดำเนินการเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับจีนอย่างเป็นทางการเป็นขั้นเป็นตอน แม้ว่ายังไม่เป็นทางการก็ตาม โดยเริ่มจากระดับประชาชนเพื่อที่จะได้ทราบถึงความรู้สึกของประชาชนทั้งสองฝ่าย และเริ่มยกระดับสู่ผู้แทนในด้านต่างๆ เช่น ผู้แทนการค้าเพื่อไปเจรจาซื้อน้ำมันดิบเมื่อครั้งที่ไทยประสบปัญหาภาวะขาดแคลนน้ำมัน ซึ่งในเรื่องนี้จีนเป็นฝ่ายที่เสนอมาเองโดยผ่านผู้แทนของจีนที่สหประชาชาติที่มีความยินดีช่วยเหลือในกรณีที่ไทยเดือดร้อนโดยจำหน่ายให้ในราคาถูก อันแสดงให้เห็นถึงท่าทีที่เป็นมิตรของจีน อันส่งผลดีต่อการยกระดับความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ ระหว่างกัน แต่ในขณะเดียวกัน ไทยก็ยังคงปฏิบัติตามหลักการจีนเดียวที่ทั้งจีนแผ่นดินใหญ่และจีนที่ไต้หวันต่างฝ่ายต่างยึดถือ เพียงแต่ไทยถือว่าหลักการดังกล่าวเป็นเรื่องภายในของทั้งสองจีนที่ต้องตกลงกันเองเป็นการภายใน

ในส่วนความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ นั้น รัฐบาลไทยสมัยนายสัญญา ธรรมศักดิ์ มีหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่มีความเคารพ และถือความเสมอภาคระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นประเทศใหญ่หรือเล็กก็ตาม แต่ด้วยความที่สถานการณ์ระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปในทางที่มีสันติภาพมากกว่าในอดีต ส่งผลให้ความร่วมมือทางทหารระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ลดลงตามไปด้วย แต่เปลี่ยนไปเน้นความร่วมมือในด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาหรือด้านเศรษฐกิจแทน ในขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศมหาอำนาจในโลกสังคมนิยม เช่น สหภาพโซเวียต โดยให้เป็นไปด้วยความเคารพต่อกันและถือหลักความเสมอภาคระหว่างกัน

ในขณะเดียวกัน เรายังเห็นแนวคิดอนุรักษนิยมปรากฏอยู่ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ นั่นคือ ด้วยความที่รัฐบาลยังคงตระหนักว่าไทยมิใช่ประเทศมหาอำนาจ ดังนั้นแล้ว เป้าหมายในการดำเนินนโยบายต่างประเทศยังคงเป็นเรื่องของความเป็นไทย เอกราชของชาติ และผลประโยชน์แห่งชาติ ยึดถือระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดถือหลักการที่จะไม่นำลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามา แม้ว่าจะมีนโยบายสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและอยู่ร่วมกันกับประเทศคอมมิวนิสต์โดยสันติก็ตาม ซึ่งในส่วนนี้สามารถเชื่อมโยงได้กับนโยบายด้านความมั่นคงที่ยังคงมุ่งเน้นอยู่ที่ภัยคุกคามที่มาจากภายนอกและกระทบกระเทือนความมั่นคงของประเทศ ซึ่งยังคงใช้ “การทหารนำการเมือง” นั่นคือการปราบปรามด้วยกำลังทหาร และยังรวมไปถึงตำรวจ พลเรือน และประชาชนด้วย ทั้งนี้ ในทัศนะของพลอากาศเอกทวี จุลละทรัพย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ที่

³⁹² เรื่องเดียวกัน, 12-13.

มองว่าภัยคุกคามความมั่นคงของรัฐยังคงมาจากผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ทางด้านตะวันออกของประเทศ ไม่ว่าจะเป็

1) เวียดนามเหนือ ที่ยังมีปัญหาค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นรัฐคอมมิวนิสต์

2) ลาว ที่ในขณะนั้นยังคงเป็นราชอาณาจักร มีการตั้งเขตยึดครองของฝ่ายคอมมิวนิสต์กว่าครึ่งประเทศ พร้อมกันนั้นยังมีความพยายามที่จะตั้งรัฐบาลผสมขึ้นที่เวียงจันทน์ และในขณะเดียวกันทหารของขบวนการปลดปล่อยลาวก็เคลื่อนกำลังพลเข้ามาประชิดชายแดนไทย

3) กัมพูชา ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เข้าครอบครองพื้นที่ส่วนต่างๆ ของกัมพูชาเป็นจำนวนมาก รวมไปถึงพื้นที่ที่ประชิดชายแดนไทยอีกด้วย

ประเด็นด้านความมั่นคง ในทัศนะของผู้นำรัฐบาลในสมัยนั้น เห็นว่าคอมมิวนิสต์มีจุดประสงค์ที่จะทำให้การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลเกิดอุปสรรค หรืออาจถึงขั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังนั้นแล้วจึงมีความจำเป็นอยู่เองที่จะต้องดำเนินนโยบายการทหารนำการเมือง นั่นคือใช้การ “ปราบปราม” เป็นหลัก เช่น การปราบปรามที่อำเภอบึงกาฬ (ในขณะนั้น) และที่อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย ที่ฝ่ายรัฐได้ส่งหน่วยทหารเข้าดำเนินการกวาดล้าง โดยระบุว่า “ฝ่ายนั้น” ได้เข้ามาดำเนินการเพื่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเพื่อที่จะบีบบังคับรัฐบาลกับประชาชน และยังเพื่อต้องการขับไล่ฐานทัพสหรัฐฯ และซีไอเอออกไปจากไทยอีกด้วย³⁹³ และในขณะเดียวกันยังต้องใช้นโยบาย “ปลอบ” ประชาชนในกลุ่มที่ยังไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ และประชาชนในกลุ่มที่ต้องการกลับใจ หรือที่เรียกว่า “แผนการอุญเทพ”³⁹⁴ นอกจากนี้ ทางรัฐบาลยังมีโครงการที่มอบหมายให้หน่วยงานเคลื่อนที่ต่างๆ เพื่อเข้าหาประชาชนอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้นำในรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ โดยเฉพาะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ก็ยังคงแสดงแนวคิดความเป็นอนุรักษ์นิยมในแนวนโยบายด้านการต่างประเทศและความมั่นคง นั่นคือ นอกจากการดำเนินความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกประเทศโดยไม่แบ่งแยกลัทธิการปกครองแล้ว แนวนโยบายด้านความมั่นคงของรัฐไทยก็ยังคงเน้นบทบาทของทหาร ที่จะรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และทำลายลัทธิทางการเมืองใดๆ ก็ตามที่เป็นภัยต่อสามสถาบันหลักของชาติข้างต้น³⁹⁵

นอกจากนี้ ในทัศนะของผู้นำในรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ที่มองว่าประเทศทางด้านอินโดจีนนั้นเป็นปัญหาต่อความมั่นคงของไทยนั้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ซึ่งต้องเฝ้าสังเกตสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอินโดจีนว่ามีแนวโน้มจะเป็นไปในทิศทางใด แต่ในขณะเดียวกัน ไทยก็ดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะของความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียน

³⁹³ เรื่องเดียวกัน, 42.

³⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, 29.

³⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, 34.

อีกด้วย ทั้งในทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมไปถึงความร่วมมือด้านการเมืองในรูปของการจัดตั้งเขตสันติภาพ เสรีภาพ และเป็นกลาง โดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก

ประเด็นทางด้านความมั่นคงที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งสำหรับรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ คือ การแต่งตั้งพลเอกกฤษณ์ สีวะรา เป็น “ผู้อำนวยการรักษาความสงบ” เนื่องจากพลเอกกฤษณ์ไม่รับตำแหน่งรัฐมนตรี และแม้ว่ารัฐบาลนายสัญญาจะเป็นรัฐบาลชั่วคราวก็ตาม แต่มีโน้ตชนที่มีต่อภัยคุกคามความมั่นคงก็ยังไม่พ้นประเด็นคอมมิวนิสต์ โดยนายสัญญากลัวคอมมิวนิสต์เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลชั่วคราว ถึงขนาดที่กล่าวถึงเอกอัครราชทูตอเมริกันในขณะนั้น คือนายเลโอนาร์ด อังเกอร์ (Leonard Unger) ที่ออกตัวว่าทหารอเมริกันในไทยพร้อมที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองประเทศไทยจากคอมมิวนิสต์³⁹⁶

แต่ด้วยปัญหาหลายๆ ด้านที่รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นวิกฤตเศรษฐกิจที่รุนแรงอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิกฤตการณ์น้ำมันโลกในปี พ.ศ. 2517 ส่งผลให้รัฐบาลต้องขึ้นราคาน้ำมันภายในประเทศ ซึ่งส่งผลต่อราคาสินค้า แน่แน่นอนว่าประชาชนได้รับความเดือดร้อน นอกจากนี้กระแสการตื่นตัวของประชาชนอันเนื่องมาจากสภาวะทางการเมืองที่เปิดกว้างมากขึ้น ทำให้ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมมีโอกาสออกมาเรียกร้อง แต่กลายเป็นว่ารัฐบาลไม่อาจจัดการสิ่งใดได้ และเป็นอุปสรรคต่อการบริหารราชการแผ่นดิน³⁹⁷ การควบคุมเสถียรภาพทางการเมืองก็ทำได้ยาก รวมไปถึงการที่สภานิติบัญญัติไม่รับร่างพระราชบัญญัติที่รัฐบาลเสนอขึ้นไปถึง 3 ฉบับอีกด้วย³⁹⁸ สุดท้ายแล้ว นายสัญญา ธรรมศักดิ์ จึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่สภานิติบัญญัติแห่งชาติก็ได้ลงคะแนนเสียงให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง³⁹⁹

รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้บริหารราชการแผ่นดินมาจนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ได้รับการประกาศใช้ อันนำมาสู่การเลือกตั้งทั่วไปครั้งใหม่ มีการจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นจำนวนมากถึง 42 พรรค อันรวมไปถึงพรรคการเมืองที่มีแนวคิดฝ่ายซ้ายด้วย ได้แก่ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย พรรคพลังใหม่ เป็นต้น ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคประชาธิปไตยครองเสียงข้างมากในสภา จึงมีสิทธิจัดตั้งรัฐบาล โดยมีหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ปรากฏว่าในวันแถลงนโยบาย สภากลางไม่รับรองนโยบายของรัฐบาล หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช จึงต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี⁴⁰⁰

³⁹⁶ “บทสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีคนที่ 12 นายสัญญา ธรรมศักดิ์,” ใน สำนักนายกรัฐมนตรี, 60 ปี สำนักนายกรัฐมนตรี, 100.

³⁹⁷ เรื่องเดียวกัน.

³⁹⁸ เรื่องเดียวกัน.

³⁹⁹ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 134.

⁴⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, 135.

เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองในรัฐสภาเป็นไปเช่นนั้น หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่แม้ว่าจะกุมคะแนนเสียงในสภาไว้ได้เพียง 18 เสียง แต่กลับสามารถรวบรวมพรรคต่างๆ ทั้งสิ้น 16 พรรคจนได้คะแนนเสียงมากเพียงพอในการจัดตั้งรัฐบาล โดยมีหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชเป็นนายกรัฐมนตรี บรรยายภาพทางการเมืองในช่วงนั้นกล่าวได้ว่าเป็นช่วงที่เกิดความแตกแยกทางอุดมการณ์ทางการเมือง โดยมีการแบ่งฝักฝ่ายระหว่างฝ่ายก้าวหน้าและฝ่ายอนุรักษนิยม อันเป็นบรรยากาศทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 โดยบรรยากาศทางการเมืองดังกล่าวมีลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้⁴⁰¹

1) เป็นการเปิดโอกาสของการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย การเลือกตั้งการจัดตั้งรัฐบาล รวมไปถึงการแก้ไขความขัดแย้งต่างๆ อันแสดงให้เห็นว่าประชาชนชาวไทยรับรู้กติกาและสามารถปกครองตนเองได้ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย รวมไปถึงการที่บรรยากาศทางการเมืองไทยในช่วงนั้นเอื้ออำนวยให้เกิดความตื่นตัวทางการเมือง การแสดงออกทางการเมือง รวมไปถึงการประท้วงเรียกร้องต่างๆ หรือการที่มีความพยายามจับกลุ่มและเข้าร่วมองค์กรทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือแม้แต่การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มผลักดันทางการเมือง ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการเมืองไทยในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนอกจากจะดำเนินไปตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยมากขึ้นแล้ว ยังก่อให้เกิดความเสมอภาคทางการเมืองมากยิ่งขึ้น พลุกสุ่มกันของพลเมืองให้ตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น

2) จากการเปิดเสรีภาพทางการเมือง ที่นำมาสู่ความตื่นตัวทางการเมือง และนำมาสู่การประท้วงเรียกร้องที่มากเกินขอบเขตในสายตาของกลุ่มอนุรักษนิยม ส่งผลให้กลุ่มอนุรักษนิยมมีปฏิกิริยาโต้ตอบความตื่นตัวทางการเมืองดังกล่าว ในรูปของการจัดตั้งกลุ่มต่อต้าน หรือขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม (countermovement)⁴⁰² อันมีกิจกรรมที่แสดงความรุนแรงและคุกคามต่อการรวมกลุ่มทางการเมือง เช่น กลุ่มนวพล กระทั่งแดง และลูกเสือชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มกระทั่งแดงที่มีแนวโน้มว่าจะเผชิญหน้ากับกลุ่มอื่นๆ ทั้งนี้ การแสดงออกทางการเมืองในแนวทางที่ใช้ความรุนแรง รวมไปถึงการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ซึ่งรวมถึงการเผามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ขว้างระเบิดที่ทำการพรรคการเมือง การขว้างระเบิดการชุมนุมประท้วงการตั้งฐานทัพสหรัฐฯ เป็นต้น

⁴⁰¹ ประมวลและสรุปความจาก ลิขิต ธีรเวคิน, *การเมืองการปกครองของไทย*, 148-149.

⁴⁰² มิ่งานที่ศึกษาบทบาททางการเมืองของกลุ่มฝ่ายชาวไทยในฐานะของขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม ได้แก่ นวพล กระทั่งแดง และลูกเสือชาวบ้าน นั่นคือ ประจักษ์ ก้องกีรติ, “ขบวนการต่อต้านในระยะเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย: ขบวนการฝ่ายขวาไทยหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม,” *ฟ้าเดียวกัน*, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2551): 88-115. โดยบทความชิ้นนี้ได้แย้งและเพิ่มเติมข้อเสนอในประเด็นขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม (Countermovement) ของ David S. Meyer และ Suzanne Staggenborg ทั้งนี้ ดูรายละเอียดได้ใน David S. Meyer and Suzanne Staggenborg, “Movements, Countermovements, and the Structure of Political Opportunity,” *American Journal of Sociology*, Vol. 101, No. 6 (May, 1996): 1628-1660.

แน่นอนว่าในเมื่อปรากฏการณ์ทางการเมืองเป็นเช่นนี้ ความคิดทางการเมืองย่อมอยู่ในลักษณะแตกแยกออกเป็นสองขั้ว และมีลักษณะเผชิญหน้า โดยเฉพาะการแบ่งขั้วทางการเมืองออกเป็นซ้ายและขวา โดยฝ่ายขวามีทัศนะต่อฝ่ายซ้ายว่าเป็นภัยต่อสังคมไทย มีความคิดแบบคอมมิวนิสต์เป็นอันตรายต่อสามสถาบันหลักของไทย คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทางด้านฝ่ายซ้ายก็มีทัศนะต่อฝ่ายขวาว่าเป็นอนุรักษนิยม หัวโบราณ ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงที่นำมาสู่ความก้าวหน้า และทั้งสองกลุ่มนี้ยังตีความ “ประชาธิปไตย” ต่างกันอีกด้วย โดยฝ่ายขวาตีความประชาธิปไตยว่าประชาธิปไตยคือรูปแบบการเมืองการปกครองแบบตะวันตกหรือสหรัฐอเมริกา ส่วนฝ่ายซ้ายตีความประชาธิปไตยว่าเป็นการปกครองของมวลชน เป็นต้น ส่วนฝ่ายที่เป็นกลาง คือ กลุ่มที่นิยมระบอบประชาธิปไตย แต่กลุ่มนี้ก็มักจะถูกมองจากฝ่ายขวาว่าเป็นฝ่ายซ้าย และมักจะถูกมองจากฝ่ายซ้ายว่าเป็นฝ่ายขวา

ในอีกด้านหนึ่ง จากสภาพการณ์ทางการเมืองที่มีเสรีภาพมากขึ้น แน่แน่นอนว่าย่อมเป็นการเอื้อโอกาสแก่ประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายต่างประเทศในช่วงระยะเวลาดังกล่าวด้วย ในสมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นี้ เป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากกาเลือกตั้ง ดังนั้นจึงแน่นอนว่าในแง่ของนโยบายต่างประเทศ ย่อมที่จะมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและแปลกใหม่มากกว่ารัฐบาลชุดก่อนๆ ที่ส่วนใหญ่แล้วเป็นข้าราชการจากสถาบันกองทัพและขึ้นสู่อำนาจจากการรัฐประหาร พลเรือนและนักการเมืองเหล่านั้นนอกจากจะมีความคิดที่กว้างไกลแล้ว ยังมีความคล่องตัวกว่าฝ่ายทหารในการริเริ่มและดำเนินนโยบายแบบใหม่ๆ ในการปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ บุคคลที่มีบทบาทที่สำคัญต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516 – 2519 นี้ อาทิ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสองท่านจากสองรัฐบาล คือ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และนายพิชัย รัตตกุล⁴⁰³

นอกจากบทบาทของนักการเมืองและรัฐบาลพลเรือนในการกำหนดนโยบายต่างประเทศที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ด้วยความที่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516 – 2519 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังจากที่ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ที่ประชาชนได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับในอดีตที่นโยบายต่างๆ จะได้รับการกำหนดมาจากชนชั้นนำในระบบราชการ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ แต่หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ เป็นต้นมา ผู้ที่เข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศอย่างสำคัญคือ กระทรวงการต่างประเทศ และนักการทูตอาชีพ นอกจากนี้ มติมหาชนก็เข้ามามีบทบาท

⁴⁰³ จุลชีพ ชินวรรณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), 129.

มากขึ้นในการกำหนดนโยบายต่างประเทศในช่วงนี้ ในรูปแบบของการประท้วง การเดินขบวน หรือ การแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ อีกด้วย⁴⁰⁴

ทั้งนี้ จุดเด่นของการบริหารราชการแผ่นดินโดยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชนั้น คือ การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระจากสหรัฐฯ ได้แก่

1) การกำหนดให้สหรัฐฯ ถอนทหารและฐานทัพทั้งหมดออกจากประเทศไทยภายใน 1 ปี นับตั้งแต่วันแถลงนโยบาย⁴⁰⁵ ในกรณีนี้หมายความว่าสหรัฐฯ จะต้องถอนทหารออกจากไทยให้เรียบร้อยภายในวันที่ 20 มีนาคม 2519 แน่นนอนว่านโยบายเช่นนี้ย่อมส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ไม่ใกล้ชิดกันเช่นแต่ก่อน

2) หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เปิดศักราชใหม่ของการดำเนินนโยบายต่างประเทศไทย เมื่อได้ตัดสินใจเดินทางเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน และนำมาสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2518

แถลงการณ์ร่วมเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ที่ได้รับการลงนามโดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีไทย กับ โจวเอินไหล นายกรัฐมนตรีจีน มีสาระสำคัญคือการที่จีนเน้นว่าจะไม่แสวงหาความเป็นใหญ่เหนือประเทศอื่น จีนจะไม่แทรกแซงกิจการภายในของไทยอันรวมถึงการยุติการให้ความช่วยเหลือแก่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย การที่รัฐบาลของทั้งสองประเทศจะดำเนินนโยบายเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ทางการค้าและทางเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การที่รัฐบาลของทั้งสองตกลงที่จะระงับกรณีพิพาทโดยสันติวิธี รวมไปถึงการที่รัฐบาลไทยรับรองรัฐบาลจีนว่าเป็นรัฐบาลอันชอบด้วยกฎหมายของประเทศจีนเพียงรัฐบาลเดียวเท่านั้น⁴⁰⁶ ทั้งนี้ หลังจากการเดินทางเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อกราบบังคมทูลรายงานเกี่ยวกับผลการเยือนจีนอีกด้วย⁴⁰⁷ โดยการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนนี้ เป็นแนวนโยบายที่เกิดขึ้นจากความเห็นร่วมกันของทุกฝ่าย

⁴⁰⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁰⁵ ดังที่ปรากฏในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาว่า “...จะให้มีการถอนทหารต่างชาติออกจากประเทศไทยในระยะเวลา 1 ปี ...” ดูรายละเอียดได้ใน สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, “คณะรัฐมนตรี คณะที่ 36 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม 2518-20 เมษายน 2519 แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2518,” *การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา* [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp36.pdf [12 ตุลาคม 2558]

⁴⁰⁶ “แถลงการณ์ร่วมว่าด้วยการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรไทย กับสาธารณรัฐประชาชนจีน” (ม.ป.ป.)

⁴⁰⁷ พวงทอง ภวัครพันธุ์, *สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ “รัฐไทย”* (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2556), 122.

ยกเว้นฝ่ายกองทัพและฝ่ายความมั่นคง นอกจากนี้ แนวนโยบายนี้เป็นผลมาจากแรงกดดันจากปัญหาเศรษฐกิจภายในของไทย และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอินโดจีนอีกด้วย⁴⁰⁸

3) กรณีมายาเกวซ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ “เรือมายาเกวซ” อันเป็นเรือบรรทุกสินค้าของสหรัฐฯ ที่กำลังแล่นจากฮ่องกงมายังสัตหีบ ได้ถูกรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยจับไปในเขตน่านน้ำที่อยู่ห่างจากฝั่งของประเทศกัมพูชาราว 60 ไมล์ แต่กลับเกิดข้อขัดข้องกับทางรัฐบาลไทยขึ้น เนื่องจากทางสหรัฐฯ ได้ใช้ประโยชน์จากดินแดนไทยในการชิงเรือมายาเกวซกลับคืนมาจากกัมพูชา โดยที่ไม่ได้ขออนุญาตจากรัฐบาลไทยเสียก่อน และแน่นอนว่านอกจากการประท้วงของรัฐบาลไทยแล้ว กระแสการประท้วงการกระทำดังกล่าวของรัฐบาลสหรัฐฯ ได้เป็นไปอย่างกว้างขวางในวงสังคมของไทย และได้กลายเป็นข้อสนับสนุนการเรียกร้องให้สหรัฐฯ ถอนฐานทัพออกไปจากไทยให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นอีกด้วย⁴⁰⁹

แต่ถึงกระนั้น แม้ว่ารัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จะได้มีบทบาทนำในการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ตาม แต่ในอีกด้านหนึ่ง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็ยังคงมีแนวคิดต่อต้านคอมมิวนิสต์ ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของท่านที่แสดงถึงความกังวลต่ออนาคตของประเทศไทย อันเนื่องมาจากการขยายตัวของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ที่ยิ่งปราบปรามก็ยิ่งขยายตัวมากขึ้น แต่ถึงกระนั้น รัฐบาลก็ยังใช้ความพยายามดำเนินการปราบปรามเพื่อให้บรรเทาเบาบางลง ทั้งนี้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์มีทัศนคติว่า การที่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ขยายตัวจนรัฐบาลปราบปรามได้ยากนั้น เป็นเพราะได้รับการสนับสนุนจาก “นอกประเทศ” ทั้งในด้านกำลังคน อาวุธ และการเงิน โดยมีบุคคลจำนวนหนึ่งที่มุ่งปฏิบัติการด้วยวัตถุประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์⁴¹⁰

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลพลเรือนในช่วงเวลานี้จะมีแนวนโยบายต่างประเทศใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่ถึงกระนั้น ด้วยบรรยากาศทางการเมืองภายในที่มีเสรีภาพมากขึ้น ก่อให้เกิดการแบ่งขั้วทางการเมืองเป็นชัวยกับขบวนการที่ได้ออกไปแล้วข้างต้น ซึ่งความขัดแย้งนี้ได้พัฒนาไปจนถึงขั้นสูงสุด เนื่องจากการเรียกร้องทางการเมืองและความขัดแย้งในด้านต่างๆ ทั้งในแง่อุดมการณ์และผลประโยชน์ แต่ก็ไม่สามารถหาข้อยุติระหว่างกันได้ กอปรกับการที่พลังของขบวนการฝ่ายซ้ายขยายตัวเป็นอย่างมากในช่วงนี้ เป็นการสิ้นเสถียรภาพของกลุ่มชนชั้นนำในสังคม ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

⁴⁰⁸ ฑูรยลละเอียดยใน นฤมิตร สอดศุข, สัมพันธ์ภาพทางการทูตระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524).

⁴⁰⁹ ฑูรยลละเอียดยได้ใน จุฬารุ อีอรักรสุล, กรณียมายาเกวซ: ศึกรการตัตลนนโยบายในภาวะวิกฤตการณั (กรุงเทพฯ: วิทยานพนัธรัฐศาสตรมหาบัณชิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร จุฬาลกรณัมหาวิทยาลัย, 2529)

⁴¹⁰ สิริ เปรมจิตต์, บหวิเคราะห้ ม.ร.ว. คึกรฤทธิ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และหัวหน้าพรรคกิจสังคม กับปัญหาภัยพิบัติจาก ลัทธิคอมมิวนิสต์ (กรุงเทพฯ: เสาวภาค, 2519), 3.

ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอินโดจีน รวมไปถึงการล้มล้างสถาบันกษัตริย์ในลาว ทำให้สังคมไทยเกิดความหวุ่นวิตกเกรงว่าประเทศจะตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกับกลุ่มประเทศอินโดจีน จึงเกิดความพยายามในการสกัดกั้นพลังของขบวนการฝ่ายซ้ายในรูปแบบต่างๆ และนำมาสู่เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ในที่สุด⁴¹¹

4.6 การเมืองและการต่างประเทศของไทย ระหว่างเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ถึงการรัฐประหาร 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา ปัญญาชนเสรีนิยมรุ่นหนุ่มสาวเป็นผู้มีบทบาทในการเรียกร้องประชาธิปไตยแบบรัฐสภา จนเป็นผลให้มีเสรีภาพในการเผยแพร่ความคิดเห็นอย่างอิสระในช่วงปี พ.ศ. 2516 – 2519 ทว่าในอีกด้านหนึ่ง ความรุนแรงทางการเมืองก็ได้เริ่มเกิดขึ้นมาตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2517 โดยผู้แทนชาวไร่ชาวนาและกรรมกร นักศึกษา และนักการเมืองถูกลอบทำร้าย ทว่าการลอบทำร้ายในแต่ละครั้งนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่สามารถหาตัวคนร้ายเพื่อจับกุมดำเนินคดีได้แต่ประการใด

เมื่อคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน นำโดย พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ในช่วงเย็นของวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 หลังเหตุการณ์สังหารหมู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้ยุบสภา ยกเลิกพรรคการเมือง ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 ห้ามประชาชนออกนอกเคหสถานระหว่างเวลา 24.00 น. – 05.00 น. และสั่งปิดหนังสือพิมพ์รายวันทุกฉบับ และต่อมา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี⁴¹²

หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมนักศึกษาประชาชนจำนวน 3,094 คน ไปฝากขังที่โรงเรียนตำรวจนครบาล บางเขน ในขณะเดียวกัน การกวาดล้างครั้งใหญ่ก็หาได้เพียงเกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น ทว่าได้ขยายตัวออกไปทั่วประเทศ หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับลัทธิสังคมนิยมถูกสั่งเก็บ ผู้ที่มีความคิดขัดแย้งกับรัฐบาลถูกข้อหาเป็นภัยสังคม สภาพสังคมในช่วงดังกล่าวได้ผลักดันให้นักศึกษาปัญญาชนจำนวนมากที่มีความคิดขัดแย้งกับรัฐบาลต้องหนีเข้าป่า เป็นแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยไปในที่สุด⁴¹³

⁴¹¹ ลิขิต ธีรเวคิน, การเมืองการปกครองของไทย, 150-152.

⁴¹² พิสิษฐกุล แก้วงาม, "การกวาดล้างฝ่ายซ้ายและหัวก้าวหน้าภายหลังเหตุการณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2519," ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า, <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การกวาดล้างฝ่ายซ้ายและหัวก้าวหน้าภายหลังเหตุการณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2519>. [20 พฤษภาคม 2559]

⁴¹³ เรื่องเดียวกัน.

รัฐบาลที่ก้าวขึ้นสู่อำนาจหลังจากการรัฐประหารวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นำโดยนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นรัฐบาลพลเรือนที่นายกรัฐมนตรีธานินทร์กล่าวเองว่าเปรียบเสมือน “เนื้อหอย” ซึ่งมี “เปลือกหอย” หมายถึงทหาร เป็นผู้ให้ความคุ้มครอง รัฐบาลชุดนี้ได้วางแผนการพัฒนา ระบอบประชาธิปไตยออกเป็น 3 ระยะ ระยะละ 4 ปี รวมเวลาทั้งหมด 12 ปี นอกจากนี้ นโยบายที่เด่นที่สุดอีกประการหนึ่ง คือ การต่อต้านคอมมิวนิสต์ ผ่านวิธีการฝึกอบรมข้าราชการในหน่วยราชการต่างๆ ให้ตระหนักถึงภัยจากการคุกคามของคอมมิวนิสต์ แม้แต่ในระดับระหว่างประเทศก็ยังมี การต่อต้านการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์เช่นเดียวกัน⁴¹⁴

ทางด้านนโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยนี้ แม้ว่ารัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียรจะเป็นรัฐบาลพลเรือน แต่ก็ยังเป็นรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง และได้รับการแต่งตั้งโดยคณะรัฐประหาร และยังเป็นรัฐบาลที่มีแนวคิดแบบขวาจัดอีกด้วย แม้ว่าแนวนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลชุดนี้ยังคงดำเนินความสัมพันธ์อันดีกับทุกประเทศ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในระบอบการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม รวมไปถึงการส่งเสริมความร่วมมือในระดับภูมิภาค เช่น ความร่วมมือในสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น แต่ถึงกระนั้น ด้วยความที่รัฐบาลพลเรือนชุดนี้เป็นรัฐบาลขวาจัด แนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงยังคงเน้นที่การส่งเสริมระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข⁴¹⁵ ทั้งนี้ นโยบายต่างประเทศของไทยจะต้องเป็นนโยบายอิสระ คือเป็นนโยบายที่ไทยกำหนดขึ้นเองโดยมิได้มีบงการมาจากที่ใด แต่ก็ต้องเป็นนโยบายอิสระที่มีหลักการอันแน่วแน่ คือ การเน้นผลประโยชน์แห่งชาติ โดยต้องมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ไม่ว่าจะอยู่ในระดับพหุภาคี เช่น องค์การสหประชาชาติ รวมไปถึงความร่วมมือในกรอบอาเซียน และความสัมพันธ์ในระดับทวิภาคีด้วยการมีความสัมพันธ์อันดีกับทุกประเทศ โดยยึดหลักความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม เคารพในอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดน รวมไปถึงการไม่คุกคามหรือแทรกแซงกิจการภายในระหว่างกันอีกด้วยนอกจากนี้ หากเกิดข้อพิพาทใดๆ ระหว่างประเทศขึ้น ไทยก็จะมีนโยบายที่จะแก้ไขข้อพิพาทนั้นโดยสันติ โดยยึดมั่นในหลักการ หลักกฎหมาย และความยุติธรรมระหว่างประเทศ⁴¹⁶

⁴¹⁴ ลิขิต ธีรเวคิน, การเมืองการปกครองของไทย, 153.

⁴¹⁵ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี พร้อมทั้งคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี,” การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp39.pdf [25 พฤษภาคม 2559]

⁴¹⁶ อุปติศร์ ปาจริยางกูร (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ), “การแถลงนโยบายต่อประชาชนของคณะรัฐมนตรี (กลุ่มที่ 3) (กระทรวงการคลัง เกษตรและสหกรณ์ คมนาคม ต่างประเทศ พาณิชย และอุตสาหกรรม) ทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ เมื่อวันอาทิตย์ที่ 31 ตุลาคม 2519,” ใน “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี พร้อมทั้งคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี,” การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา, หน้า 130-146 [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp39.pdf [25 พฤษภาคม 2559]

แต่ในทางปฏิบัติของการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ด้วยความที่รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการแต่งตั้งของคณะรัฐประหาร อันมีแนวคิดขวาจัด แม้แต่ในระดับระหว่างประเทศก็ยังมี การต่อต้านการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ ดังนั้น จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลยว่ารัฐบาลชุดนี้ของไทยจึงไม่มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เพิ่งจะสถาปนาเมื่อ พ.ศ. 2518 ก็ไม่ได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อเนื่องไปอย่างที่ควรจะเป็น แต่ในอีกด้านหนึ่ง ทางประเทศจีนกลับมีการดำเนินนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปมากยิ่งขึ้น ซึ่งไม่อยู่ในความตระหนักรู้ของกลุ่มผู้นำไทยในขณะนั้นแต่อย่างใด⁴¹⁷

ทั้งนี้ การที่รัฐบาลนายธานินทร์ถือนโยบายขวาจัด ไม่เป็นมิตรกับประเทศสังคมนิยมทั้งหมด ส่งผลให้ความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีนไม่อยู่ในลักษณะฉันทมิตร หรือแม้แต่ความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศตะวันตกก็ไม่ได้ราบรื่น เนื่องจากว่ารัฐบาลประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ แห่งสหรัฐฯ มีนโยบายสิทธิมนุษยชน และมีทัศนะว่ารัฐบาลธานินทร์ละเมิดสิทธิมนุษยชน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐฯ ไม่ราบรื่น ดังนั้น ทางออกของรัฐบาลธานินทร์คือการหันไปกระชับความร่วมมือกับมาเลเซียในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ รวมไปถึงการเน้นความร่วมมือในระดับพหุภาคีในกรอบของอาเซียน โดยตั้งความหวังว่าอาเซียนจะกลายเป็นกรอบความร่วมมือในการต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์แทนองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ซีโต้) ที่ยุติบทบาทลงไปแล้ว⁴¹⁸

ทางด้านการเมืองภายในประเทศ การที่รัฐบาลธานินทร์ดำเนินนโยบายขวาจัด ส่งผลให้นักศึกษาปัญญาชนเป็นจำนวนมากที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการดำเนินนโยบายของรัฐบาลต้องหลบเข้าป่าเพื่อร่วมงานกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ส่งผลให้สงครามกลางเมืองระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยขยายตัวออกไปทั่วประเทศ สร้างความเสียหายทั้งแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นอย่างมาก และยังมีการต่อสู้เคลื่อนไหวในเขตเมืองอีกด้วย ด้วยการจัดตั้งองค์กรใต้ดินเพื่อประสานงานต่อต้านอำนาจเผด็จการ โดยได้รับความร่วมมือจากนิสิตนักศึกษาจำนวนมากจากหลายมหาวิทยาลัยอีกด้วย ทั้งนี้ การดำเนินนโยบายแบบขวาจัดทั้งด้านการเมืองภายในและด้านนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลธานินทร์นั้นก่อให้เกิดความไม่พอใจโดยทั่วไป นำมาสู่ความพยายามในการยึดอำนาจ และลงเอยด้วยการสิ้นสุดอำนาจของรัฐบาลธานินทร์ไปในที่สุด ดังที่จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

⁴¹⁷ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 30 ปีความสัมพันธ์ไทย-จีน: ปัจจุบันและอนาคต, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ เรื่อง 30 ปี ความสัมพันธ์ไทย-จีน 600 ปี ชำปอคง/ เจิ้งเหอ กับอยุธยาและอุษาคเนย์ วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2548 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2548), 4.

⁴¹⁸ สุราชัย ยี่มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 172.

4.7 การเมืองและการต่างประเทศไทย ระหว่างการรัฐประหาร 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ถึงการสิ้นสุดของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ใน พ.ศ. 2521

การที่คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้กระทำรัฐประหารเมื่อช่วงเย็นวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และได้เลือกนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี การณ์กลับปรากฏว่าด้วยความที่คณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ในขณะนั้นยังขาดประสบการณ์ จึงส่งผลกระทบต่อข้อกำหนดนโยบายในด้านต่างๆ ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยเฉพาะนโยบายสุดโต่งในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ การปลุกกระแสชาตินิยม หรือการดำเนินกิจกรรมที่แปลกและแตกต่างจนรัฐบาลถูกมองในแง่ตลก จนมีเสียงซุบซิบและมีป่อนทำลายรัฐบาล ทั้งนี้ หนึ่งในกลุ่มที่พยายามทำลายความชอบธรรมของรัฐบาลธานินทร์นั้นมีคณะนายทหารรวมอยู่ด้วย⁴¹⁹

ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจว่าหลังจากที่รัฐบาลนายธานินทร์เข้ามาบริหารราชการแผ่นดินได้ไม่นานนัก ก็มีความพยายามในการทำรัฐประหารอีกเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2520 แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากไม่สามารถตกลงกันได้ และมีการยิง พลเอกอรุณ ทวาทศิน เสียชีวิต และแม้ว่ารัฐบาลนายธานินทร์จะรอดพ้นจากความพยายามในการยึดอำนาจดังกล่าวมาได้ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างคณะทหารที่เป็นผู้คุมครองรัฐบาลกับตัวรัฐบาลเองกลับไปได้ดีด้นก เพราะนอกจากการที่กลุ่มของ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และนายทหารกลุ่มยังเดี๋ยงเดี๋ยงเห็นว่ารัฐบาลนายธานินทร์ไม่ควรดำเนินนโยบายไปในลักษณะที่กำลังเป็นอยู่ ณ ขณะนั้นต่อไปได้อีกแล้ว เนื่องจากจะกระทบต่อผลประโยชน์แห่งชาติและความมั่นคงของไทยเอง⁴²⁰ ทั้งนี้ ปัจจัยทางด้านสถานการณ์สงครามภายในของไทยเอง ก็ยังเป็นแรงกดดันสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ปีกขวา เช่น กลุ่มทหารสายปฏิรูป หรือปีกขวาที่ไม่ใช่ขวาจัด ต้องพิจารณาใคร่ครวญให้มากขึ้น เนื่องจากแนวโน้มจากปี พ.ศ. 2519 ดำเนินต่อเนื่องเข้าไปสู่ปี พ.ศ. 2520 ถ้าหากปล่อยให้สถานการณ์เป็นเช่นนี้ต่อไป สถานการณ์ในไทยอาจจะไม่แตกต่างจากอินโดจีนคือ เกิดสงครามรุนแรงภายใน และจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของรัฐบาลที่เป็นรัฐบาลปีกขวาในที่สุด⁴²¹

ดังนั้น พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และนายทหารกลุ่มยังเดี๋ยงเดี๋ยงจึงต้องการทำรัฐประหารล้มรัฐบาลธานินทร์ และพลเอกเกรียงศักดิ์ยังมีบทบาทมากที่สุดในฐานะผู้ประสานงานให้เกิดการรัฐประหาร⁴²² นอกจากนี้ ยังปรากฏความขัดแย้งกันเกี่ยวกับการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี โดยที่นายกรัฐมนตรีมีความเห็นว่าถ้าจะมีการเปลี่ยนตัวรัฐมนตรี ก็จะต้องเป็นการลาออกของรัฐบาลทั้ง

⁴¹⁹ ลิขิต ธีรเวคิน, การเมืองการปกครองของไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), 153.

⁴²⁰ สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สุรชาติ บำรุงสุข, อดีตแกนนำนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, วันที่ 25 พฤษภาคม 2559 ณ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁴²¹ ทวีศักดิ์ เกิดโสภา, “สุรชาติ บำรุงสุข : นิรโทษกรรมและปรองดอง ในสายตาคน (เคยผ่าน) เดือนตุลา,” ประชาไท <http://prachatai.com/journal/2015/10/62191>. [27 พฤษภาคม 2559]

⁴²² สุราชัย ยิ้มประเสริฐ, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย, 177.

คณะ ความขัดแย้งประการนี้ได้นำไปสู่การรัฐประหารอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 โดยมีพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้าคณะ มี พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นเลขาธิการคณะ

เมื่อ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ได้มีนโยบายทางการเมืองที่ผ่อนปรนมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องมาจากการผลักดันของทหารกลุ่มประชาธิปไตยที่เห็นว่าการจะเอาชนะคอมมิวนิสต์ด้วยการปราบปรามแต่เพียงอย่างเดียว นั้นย่อมไม่ได้ผล แต่จะต้องใช้วิธีการที่เป็นประชาธิปไตยเข้ามาเสริมด้วย นั่นคือแนวทางการดำเนินการแบบ “การเมืองนำการทหาร” นอกจากนี้ รัฐบาล พลเอก เกรียงศักดิ์ ยังได้ยกเลิกข้อหาภัยสังคม และยังอนุญาตให้นักศึกษาจัดกิจกรรมภายในมหาวิทยาลัย มีการรื้อฟื้นองค์กรและสโมสรของนักศึกษาขึ้นในหลายมหาวิทยาลัย พร้อมกันนี้รัฐบาลยังได้ผ่อนปรนต่อการเคลื่อนไหวของแรงงาน โดยยินยอมให้สหภาพแรงงานสามารถดำเนินกิจกรรมได้ รวมไปถึงการผ่อนปรนให้มีการดำเนินการขององค์กรพัฒนาเอกชนอีกด้วย⁴²³ และการดำเนินการที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของรัฐบาล พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นั่นคือ การประกาศนิรโทษกรรมนักโทษการเมืองจากเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ อันนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการคลายปมปัญหาความขัดแย้งอย่างแท้จริง

ส่วนแนวนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล พลเอก เกรียงศักดิ์ ที่ได้แถลงต่อรัฐสภา มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้⁴²⁴

- 1) ดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยยึดถือผลประโยชน์แห่งชาติ ความมั่นคง และความอยู่รอดแห่งรัฐเป็นสำคัญ
- 2) การเคารพและยึดมั่นในกฎบัตรสหประชาชาติ ปฏิบัติตามพันธกรณีและสนธิสัญญาที่ได้ลงนามไว้กับต่างประเทศ
- 3) การส่งเสริมสัมพันธไมตรีอันดีกับทุกประเทศ รวมไปถึงการส่งเสริมความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจและการค้า โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างด้านลัทธิการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และสังคม รวมไปถึงการสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กัมพูชา ประชาธิปไตย รวมไปถึงสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า
- 4) ส่งเสริมความร่วมมือกับบรรดาประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

⁴²³ เรื่องเดียวกัน, 180.

⁴²⁴ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, “คำแถลงนโยบายของรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 1 ธันวาคม 2520,” การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา, หน้า 10 – 12. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp40.pdf [26 พฤษภาคม 2559]

ทั้งนี้ รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ได้ปรับเปลี่ยนทิศทางนโยบายต่างประเทศใหม่ โดยหันมาปรับความสัมพันธ์ฉันมิตรกับกลุ่มประเทศสังคมนิยมอีกครั้งหนึ่ง มีการเชิญผู้นำรัฐบาลของประเทศสังคมนิยมมาเยือนไทย ทั้งนายกรัฐมนตรีเวียดนาม รองนายกรัฐมนตรีลาว รวมไปถึงนายเต็งเสี่ยวผิง รองนายกรัฐมนตรีจีน⁴²⁵ ซึ่ง พลเอกเกรียงศักดิ์ ได้เดินทางไปเยือนจีนเป็นการตอบแทนในเวลาต่อมา โดยรัฐบาลไทยได้ขอให้จีนยุติการสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ไทย แลกเปลี่ยนกับการที่ไทยจะให้ความร่วมมือกับจีนในการต่อต้านเวียดนามและให้ความช่วยเหลือฝ่ายเขมรแดง และยังได้ฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐฯ ในสมัยรัฐบาลจิมมี คาร์เตอร์ ถึงระดับที่พลเอกเกรียงศักดิ์ เดินทางเยือนสหรัฐฯ เพื่อหารือในเรื่องที่เวียดนามบุกยึดครองกัมพูชาอีกด้วย⁴²⁶

และในขณะเดียวกัน แม้ว่าจะมีนโยบายต่างประเทศที่กระชับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์แล้วก็ตาม แต่ก็นับได้ว่าเป็นคนละส่วนกับนโยบายด้านการทหารและนโยบายความมั่นคงแห่งรัฐ ที่ยังคงเน้นการป้องกันและปราบปรามการบ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐทุกรูปแบบ การปราบปรามขบวนการก่อการร้ายให้ได้ผลโดยการใช้มาตรการทางการเมืองและการพัฒนาเป็นแนวทางหลัก และใช้การปราบปรามด้วยกำลังเป็นแนวทางเสริม และแน่นอนว่าต้องควบคู่ไปกับการนโยบายการพัฒนาทางการเมืองที่จะมีการเสริมสร้างกำลังทหาร กำลังตำรวจ อาสาสมัครติดแดน การเร่งรัดการขยายกำลังทหารและการปรับปรุงหน่วยทหารต่างๆ ให้มีความพร้อมในการปราบปรามการก่อการร้ายอยู่เสมออีกด้วย⁴²⁷

4.8 สรุป

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ตลอดระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2490 จนถึง พ.ศ. 2521 ที่ประเทศไทยยังคงอยู่ภายใต้บริบทของสงครามเย็น ที่การกำหนดนโยบายทั้งทางด้านการเมืองและความมั่นคงภายในตลอดรวมไปถึงนโยบายต่างประเทศถูกผูกขาดอยู่กับชนชั้นนำฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่อยู่ภายในระบบราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองทัพ โดยนโยบายต่างประเทศของไทยนั้นมีความสอดคล้องกับแนวนโยบายต่างประเทศของรัฐมหาอำนาจฝ่ายเสรีนิยมที่ไทยได้บวารถนเข้าร่วมอยู่ในค่ายเดียวกันนั้น แต่เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองภายในของไทยเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง นำมาสู่การเปิดพื้นที่ทางการเมืองที่มีเสรีภาพมากขึ้น มีตัวแสดงใหม่ๆ เข้ามามีบทบาททางการเมืองในระดับประเทศ

⁴²⁵ ในการเยือนครั้งนี้ นายเต็งเสี่ยวผิง ยังได้รับเกียรติให้เข้าร่วมในการพระราชพิธีทรงผนวชของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารอีกด้วย ดูใน สายไหม จบทลศึก, *การพระราชพิธีทรงผนวช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร* (กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546).

⁴²⁶ สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, *สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย*, 181.

⁴²⁷ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, “คำแถลงนโยบายของรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 1 ธันวาคม 2520,” *การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา*, หน้า 12-15. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp40.pdf [26 พฤษภาคม 2559]

ประกอบกับการที่สถานการณ์ระหว่างประเทศได้เปลี่ยนแปลงคลี่คลายไปในทิศทางที่ความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ได้ผ่อนคลายความตึงเครียดลง ได้นำมาซึ่งนโยบายต่างประเทศในมิติใหม่ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิมและไม่ได้ให้ความสำคัญกับความแตกต่างในเชิงอุดมการณ์มากเท่ากับการดำเนินความสัมพันธ์ฉันมิตร แต่การเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้มีเสรีภาพมากขึ้นนี้ นำมาซึ่งความขัดแย้งและการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา หรืออีกนัยหนึ่งคือฝ่ายสังคมนิยมและฝ่ายอนุรักษนิยม และจบลงที่ชัยชนะของฝ่ายอนุรักษนิยมที่เป็นขวาจัด และสามารถขึ้นเถลิงอำนาจทางการเมืองได้พร้อมกันกับเหตุการณ์สังหารหมู่ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และการรัฐประหารในเย็นวันเดียวกันนั้น

ในเวลาต่อมา เมื่อฝ่ายอนุรักษนิยมที่เป็นขวาจัดได้ขึ้นเถลิงอำนาจเป็นรัฐบาล และดำเนินนโยบายทั้งทางการเมืองภายในและนโยบายต่างประเทศที่ไม่เหมาะสมกับบริบทที่เป็นอยู่ ณ ขณะนั้น นำมาซึ่งความขัดแย้งในกลุ่มอนุรักษนิยมด้วยกันเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มอนุรักษนิยมสายปฏิรูปที่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ เป็นสาเหตุที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสู่รัฐบาลที่มีความประนีประนอมผ่อนปรน และดำเนินนโยบายทั้งด้านการเมืองภายในและนโยบายต่างประเทศที่มีความเหมาะสมกับบริบทด้านการเมืองและการระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น สมดังคำกล่าวที่ว่า “ปัจจัยภายในมีผลต่อการกำหนดวิเทโศบายของรัฐ” แต่ถึงกระนั้น บริบทระหว่างประเทศก็ยังมีส่วนอย่างสำคัญต่อการกำหนดและการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของไทย ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไปในบทที่ 5 การปรับนโยบายต่างประเทศของไทย พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521

บทที่ 5

การปรับนโยบายต่างประเทศของไทย พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521

จากบทที่ 4 ที่ได้กล่าวถึงบทบาทของอนุรักษนิยมไทยที่มีต่อการเมืองภายในและการต่างประเทศของไทยในสมัยสงครามเย็น อันจะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมทางการเมืองภายในของ泰นั้นมีอิทธิพลต่อการดำเนินวิเทศนโยบายของรัฐ ดังจะเห็นได้ว่าแนวนโยบายต่างประเทศของไทยนั้นจะมีรูปแบบที่เป็นไปตามมโนทัศน์ของผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งก็จะมี ความแตกต่างกันในแต่ละช่วงรัฐบาล ขึ้นอยู่กับว่ารัฐบาลที่บริหารราชการแผ่นดิน ณ ช่วงเวลานั้นๆ เป็นรัฐบาลเผด็จการทหารหรือเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การเลือกตั้ง แต่ทั้งนี้ หาได้มีแต่การเมืองภายในเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อแนวโนม้การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐ หากแต่สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศก็มีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ ภายใต้บริบทระหว่างประเทศที่เป็นสงครามเย็น แนวนโยบายต่างประเทศหลักของไทย นับตั้งแต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นต้นมา คือการเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ในการต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาค และความสัมพันธ์นี้ก็ยิ่งกระชับแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ด้วยวัตถุประสงค์สำคัญ คือ “แถลงการณ์ร่วมถนัด-รัศก” ที่เป็นการยืนยันถึงความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ด้วยการที่สหรัฐฯ รับประกันความมั่นคงของไทยในลักษณะทวิภาคีหากไทยถูกคอมมิวนิสต์รุกราน รวมไปถึงการที่ไทยได้สนับสนุนสหรัฐฯ อย่างเต็มกำลังในการดำเนินสงครามเวียดนาม แต่ถึงกระนั้น เมื่อสถานการณ์ระหว่างประเทศแปรเปลี่ยนไป รวมไปถึงการที่มติมหาชนของสหรัฐฯ มีท่าทีที่ต่อต้านการทำสงครามในเวียดนามของสหรัฐฯ ดังนั้นแล้ว ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน จึงได้เริ่มดำเนินนโยบายถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากเวียดนาม และในขณะเดียวกันก็ได้เริ่มดำเนินนโยบายปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน การเปลี่ยนแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ เช่นนี้ ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยอย่างสิ้นเชิง จนต้องปรับการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยด้วย ประจวบเหมาะกับการที่สถานการณ์ทางการเมืองของไทยก้าวไปสู่การเมืองที่มีเสรีภาพมากขึ้น และรัฐบาลไทยในช่วงนั้นเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การเลือกตั้ง ซึ่งมีแนวคิดใหม่ๆ ในการบริหารราชการแผ่นดินและการดำเนินนโยบายต่างประเทศ จึงสามารถกำหนดนโยบายต่างประเทศได้อย่างทันสมัยและเหมาะสมแก่สถานการณ์ โดยมีกระทรวงการต่างประเทศเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการปรับนโยบายต่างประเทศ

แม้ว่าในเวลาต่อมา ผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นจากเสรีภาพทางการเมืองจะนำมาสู่การแบ่งขั้วทางการเมืองและการต่อสู้ระหว่างฝ่ายอนุรักษนิยมกับฝ่ายก้าวหน้า และอนุรักษนิยมที่เป็นขวาจัดได้รับชัยชนะ สามารถเถลิงอำนาจรัฐได้ และมีความพยายามที่จะปรับนโยบายต่างประเทศให้กลับไปเป็นไปใน

ทิศทางเดียวกันกับเมื่อครั้งรัฐบาลเผด็จการทหาร นั่นคือ เป็นนโยบายต่างประเทศที่ไม่สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับรัฐคอมมิวนิสต์ และยังเน้นการต่อต้านคอมมิวนิสต์อีกด้วย แต่ด้วยบริบททางด้านต่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแล้ว ส่งผลให้ไทยไม่สามารถดำรงอยู่ได้ในประชาคมระหว่างประเทศด้วยนโยบายที่มีลักษณะขว้างจัด ดังนั้น เมื่อรัฐบาลอนุรักษ์นิยมสายปฏิรูปก้าวขึ้นสู่อำนาจ จึงได้ดำเนินการปรับนโยบายต่างประเทศให้เหมาะสมแก่กาลสมัยอีกครั้งหนึ่ง

ในบทนี้ จะกล่าวถึงการปรับนโยบายต่างประเทศของไทยเป็น 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่

1. การปรับความสัมพันธ์ของไทยต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน

2. การปรับความสัมพันธ์ของไทยต่อสหรัฐอเมริกา

3. การปรับความสัมพันธ์ของไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน โดยจะกล่าวถึงการปรับความสัมพันธ์ของไทยต่อสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กัมพูชาประชาธิปไตย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

5.1 การปรับความสัมพันธ์ของไทยต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน

นับตั้งแต่ช่วงต้นของสงครามเย็นเป็นต้นมา แม้ว่าไทยจะดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับสหรัฐฯ เป็นอย่างยิ่ง รวมไปถึงนโยบายด้านความมั่นคงด้วย โดยไทยปฏิเสธการดำเนินนโยบายที่เป็นกลาง และมีจุดมุ่งหมายที่จะหยุดยั้งการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชีย⁴²⁸ ในช่วงต้นสงครามเย็นนี้ บทบาทการกำหนด และการตัดสินใจนโยบายต่างประเทศ อยู่ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ. 2495 ถึง พ.ศ. 2502⁴²⁹

แนวพระดำริด้านการต่างประเทศของเสด็จในกรมฯ เน้นการรักษาเอกราชและอธิปไตยของประเทศ โดยไม่ทรงเห็นด้วยกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่รักษาดุลอำนาจและเป็นกลาง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

⁴²⁸ Smairob Suthiwart-Narueput, *A Strategy for Survival of Thailand : Reappraisal and Readjustment in Her Alliances (1969-1976)* (Ann Arbor, Mich.: University Microfilms International, 1985), 23.

⁴²⁹ ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ, “พระอัจฉริยภาพของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์,” ใน 100 ปีพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ (กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการอำนวยการจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์และหนังสือที่ระลึก ในคณะกรรมการอำนวยการโครงการฉลอง 100 ปี พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์, 2534).

1) ทรงสนับสนุนระบบความมั่นคงร่วมกัน (collective security system) โดยทรงสนับสนุนบทบาทของสหประชาชาติในการรักษาสันติภาพ โดยทรงเชื่อว่าระบบความมั่นคงร่วมกันของสหประชาชาติเป็นสิ่งเดียวที่จะหยุดยั้งการขยายตัวของคอมมิวนิสต์จากสหภาพโซเวียตและจีนได้ จากนี้เองที่เป็นสาเหตุให้ไทยให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่เกาหลีใต้ และส่งทหารไปร่วมรบกับกองกำลังสหประชาชาติในสงครามเกาหลี โดยในกรมฯ ทรงยืนยันว่าการดำเนินนโยบายเช่นนี้ถูกต้องแล้ว เพื่อเป็นการสนับสนุนความมั่นคงร่วมกัน

2) เสด็จในกรมฯ ทรงสนับสนุนการดำเนินการของฝ่ายโลกเสรีที่มีสหรัฐฯ เป็นผู้นำ เพราะไม่ทรงเชื่อว่านโยบายเป็นกลางจะสามารถปกป้องประเทศไทยได้ ดังที่ได้ทรงบรรยายไว้ในหัวข้อ “การอยู่โดดเดี่ยวและการดำรงตนเป็นกลาง” เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2503 ดังต่อไปนี้

“...ส่วนนโยบายการดำรงตนเป็นกลางนั้น ถ้าไม่เตรียมกำลังป้องกันประเทศแบบสวิสฯ ก็เป็นกลางจริงๆ ไม่ได้ ส่วนนโยบายอิสระของเนเธอร์แลนด์นั้นก็ดีกว่าอันที่ไม่มีกำลังทางทหารที่เตรียมไว้เพียงพอ แต่อาศัยหลักห้าประการแห่งการอยู่ร่วมกัน ซึ่งจีนแดงก็แสดงออกมาแล้วว่าไม่เคารพ ดังจะเห็นได้จากการที่จีนแดงบุกเข้าไปยึดครองดินแดนตามชายแดนติดต่อกับอินเดีย นโยบายอิสระหรือเป็นกลางอาจเปิดโอกาสให้ได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากทั้งสองฝ่าย แต่นั่นไม่แปลว่า ถ้าได้รับความช่วยเหลือจากโลกเสรีแต่ฝ่ายเดียวจะไม่พอแก่ความต้องการ เช่น ในกรณีประเทศไทย เราไม่ได้รับความช่วยเหลือเท่าที่เราเห็นสมควร แต่เราก็ได้รับพอที่จะพัฒนาประเทศของเราให้อยู่ในระดับเสถียรภาพ ดีกว่าประเทศที่เป็นกลาง... และข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า เราสามารถหาความช่วยเหลือจากโลกเสรีได้ตามความต้องการของเรา...”⁴³⁰

3) เสด็จในกรมฯ ทรงสนับสนุนการจัดตั้งองค์การป้องกันร่วมกันในภูมิภาคเป็นอย่างมาก โดยในช่วงแรกไทยหวังพึ่งพิงสหประชาชาติ แต่เนื่องจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านของไทย โดยในปี พ.ศ. 2497 เมื่อทหารเวียดนามห์เข้าใกล้เวียงจันทน์ จนไทยเห็นว่าเวียดนามเป็นภัยคุกคาม จึงได้ขอให้คณะมนตรีความมั่นคงเข้ามาสังเกตการณ์ แต่สหภาพโซเวียตใช้สิทธิยับยั้งจนทำให้สหประชาชาติไม่อาจดำเนินการใดๆ ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว เสด็จในกรมฯ จึงทรงเห็นความจำเป็นที่ไทยจะต้องมี “หลักประกันความมั่นคง” เพิ่มเติม จึงทรงผลักดันจัดตั้งองค์การป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สปอ. หรือ SEATO) ร่วมกับออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ ไทย สหราชอาณาจักร และสหรัฐฯ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกในกรณีที่ถูกรุกรานจากภายนอก⁴³¹

เสด็จในกรมฯ ทรงเชื่อมั่นและให้ความสำคัญกับ สปอ. เป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงระบุทั้งในพระนิพนธ์และในพระดำรัสในโอกาสต่างๆ ในช่วงนั้นว่า การจัดตั้ง สปอ. มีวัตถุประสงค์

⁴³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44.

⁴³¹ เรื่องเดียวกัน.

เพื่อการป้องกันตนเอง และป้องปรามสงครามไม่ให้เกิดขึ้น ในขณะเดียวกัน สปอ. ก็ไม่ใช่องค์กรทางทหารเสียทีเดียวเพราะมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่านโยบายต่างประเทศของไทยเมื่อครั้งที่เสด็จในกรมฯ ทรงเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศนั้น เป็นนโยบายที่ทำให้ความสำคัญกับ สปอ. เป็นอย่างมาก⁴³²

แต่ถึงกระนั้น ความประสงค์ที่จะสถาปนาความสัมพันธ์กับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งอย่างไม่เป็นทางการนั้นเกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ซึ่งในช่วงแรกนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีไทย ณ ขณะนั้น คัดค้านเรื่องนี้อย่างรุนแรง แต่ด้วยเหตุผลของที่ปรึกษาคือ นายสังข์ พิธโนทัย ที่ว่าไทยจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับจีน เพราะ “...อเมริกาอยู่ไกล ส่วนจีนอยู่ใกล้เรา...” แต่จอมพล ป. ได้ให้เหตุผลแย้งว่าด้วยความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ส่งผลให้ไทยไม่อาจปลีกตัวออกห่างจากสหรัฐฯ ได้ และในขณะเดียวกัน ที่ปรึกษาก็ได้ให้เหตุผลว่าไทยเองก็ไม่สามารถมองข้ามความสำคัญของจีนไปได้เช่นเดียวกัน สุดท้าย ทางออกแรกที่จอมพล ป. เลือกดำเนินการเพื่อเปิดประตูความสัมพันธ์กับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งนั้นคือ ดำเนินการให้สหรัฐฯ “ตายใจ” ด้วยการดำเนินการดังต่อไปนี้

“...ผมต้องจับพวกนั้น (หมายถึงคณะบุคคลซึ่งเดินทางไปจีนมาแล้วก่อนหน้านี้ - ผู้วิจัย) ผมต้องพูดกับทางอเมริกาให้ได้เต็มปากเต็มคำ ฉะนั้น จะต้องจับคนพวกนั้น คุณช่วยถ่ายภาพไว้มากๆ แล้วเอาข่าวลงหนังสือพิมพ์ เสร็จแล้วสักชั่วโมงผมค่อยส่งปล่อยพวกเขาออกไป...”⁴³³

แทบไม่น่าเชื่อว่าแนวความคิดแรกเริ่มที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีนนี้จะมาจากนายสังข์ พิธโนทัย⁴³⁴ ที่ทั้งในความเป็นจริง และในทางการจัดประเภทบุคคลว่าเป็นฝ่ายอนุรักษนิยม นั่นคือการที่บุคคลผู้นี้เป็นนักต่อต้านคอมมิวนิสต์ผ่านการดำเนินการต่างๆ ทั้งการออกแบบภาพคอมมิวนิสต์ให้มีลักษณะเป็นปีศาจจับคนเคี้ยวกิน เป็นนักปาฐกถา เป็นนักโฆษณาชวนเชื่อต่อต้านจีนคอมมิวนิสต์ หรือการเขียนโจมตีคอมมิวนิสต์ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์อย่างรุนแรง อันเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานสนองนโยบายจอมพล ป. พิบูลสงครามที่สนับสนุนสหรัฐฯ ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1940 ต่อต้นทศวรรษที่ 1950⁴³⁵

แต่หลังจากนั้น นายสังข์ พิธโนทัย กลับกลายเป็นบุคคลที่สนใจจีนและศึกษาเกี่ยวกับจีน อันรวมไปถึงการแสวงหาหนังสือว่าด้วยลัทธิคอมมิวนิสต์ สุนทรพจน์ของประธานเหมาเจ๋อตง รวมไปถึง

⁴³² เรื่องเดียวกัน.

⁴³³ สิริินทร์ พิธโนทัย, มุกมั่งกร (The Dragon's Pearl) (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2553), 56-57.

⁴³⁴ แต่เดิมมา นายสังข์ พิธโนทัย รักราชการอยู่ที่สำนักงานโฆษณาการ (กรมประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน) ต่อมา จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มอบหมายให้พระราชธรรมนิเทศและนายสังข์ พิธโนทัย ร่วมกันเขียนบทสนทนา “นายมัน-นายคง” เผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียงทุกวัน โดยนายสังข์เป็น “นายมัน” และร้อยโทเขียน ธิมากร เป็น “นายคง” คูใน อารี ภิรมย์, “เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธภาพยุคใหม่ ไทย - จีน,” ใน กรุณา กุศลาลัย, ประวัติศาสตร์การทูตจีน - ไทย ยุคใต้ดิน (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2548), 25.

⁴³⁵ สิริินทร์ พิธโนทัย, มุกมั่งกร (The Dragon's Pearl), 57.

ประวัติศาสตร์จีน เปิดฟังรายการวิทยุภาคภาษาอังกฤษจากวิทยุปักกิ่ง ศึกษางานนิพนธ์ของมาร์กซ์ และเลนินเพื่อให้เกิดความเข้าใจในความคิดที่อยู่เบื้องหลังทฤษฎีและการปฏิบัติของจีนคอมมิวนิสต์⁴³⁶

ในขณะเดียวกัน ก็เกิดปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการระหว่างไทยกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสงครามเกาหลีที่รัฐบาลไทยได้ส่งทหารไปร่วมรบกับกองกำลังของสหประชาชาติ ทั้งนี้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจะสามารถดำเนินความสัมพันธ์กับทั้งสองรัฐฯ และจีนที่กรุงปักกิ่งควบคู่กันไปได้อย่างไรนั้นยังคงเป็นปริศนาทางด้านการดำเนินนโยบายต่างประเทศในขณะนั้น แน่นนอนว่าแกนหลักของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงพุทธทศวรรษที่ 2490 นั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการเข้าร่วมอยู่ในฝ่ายโลกเสรีที่มีสหรัฐฯ เป็นผู้นำ แต่ในขณะเดียวกันจอมพล ป. ก็หวังเกรงอำนาจของจีนที่กรุงปักกิ่ง ฉะนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว นั่นคือ การรักษาสอดคล้องระหว่างการอยู่ร่วมกับจีนคอมมิวนิสต์บนพื้นฐานความจำเป็นระยะยาว กับการรักษาสัมพันธไมตรีอันดีกับสหรัฐฯ เพื่อให้สหรัฐฯ ยังคงสนับสนุนไทยในด้านต่างๆ ต่อไป อันจะยังประโยชน์แก่ทั้งประเทศ และแก่ตัวของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง⁴³⁷

นายสังข์ พิธโนทัย ได้ให้เหตุผลแก่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่า

“... ประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเผชิญปัญหาทศวรรษที่หกหน้าสาหัสกว่าเรามาก ต่างก็กำลังพัฒนาความสัมพันธ์ฉันทมิตรกับจีน โดยไม่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายภายในประเทศของตนแต่อย่างใด การที่มีชุมชนคนจีนอยู่ในเมืองไทยมากทำให้ยังจำเป็นต้องสถาปนาความสัมพันธ์แบบปกติกับจีน... ประวัติศาสตร์ไทยเท่าที่ผ่านมาโดยตลอดบ่งบอกถึงความจำเป็นที่จะต้องรักษาสอดคล้องระหว่างมหาอำนาจสองฝ่ายเอาไว้ให้ได้ ความอยู่รอดของประเทศไทย ตลอดจนเอกราชและบูรณภาพของบ้านเมืองในฐานะชาติเล็ก ท่ามกลางมหาอำนาจใหญ่ๆ ทำให้จำเป็นต้องอาศัยความสามารถเชิงการทูตแบบดั้งเดิมของตน โดยดึงฝ่ายหนึ่งมาคานอำนาจกับอีกฝ่ายหนึ่ง...”⁴³⁸

นอกจากนี้ นายสังข์ พิธโนทัย ที่เคยดำเนินการต่างๆ เพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างสุดกำลังนั้น กลับกังวลใจในบางแง่มุมของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ที่สหรัฐฯ มอบให้ไทยในรูปแบบตัวเงิน ที่ผู้ได้ประโยชน์มักจะเป็นผู้มีตำแหน่งหน้าที่ในระดับสูง อันรวมไปถึงบุคคลรอบข้างจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีด้วย ฉะนั้นแล้ว ตามทัศนะของนายสังข์ พิธโนทัย การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนจึงเป็นทางออกที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในห้วงเวลานั้น ประจวบกับการที่สหรัฐฯ ได้กดดันให้ไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ซีโต้ (Southeast Asian Treaty Organization : SEATO)

⁴³⁶ เรื่องเดียวกัน, 58.

⁴³⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁴³⁸ เรื่องเดียวกัน, 59.

ในช่วงสองปีแรกของซีโต้ นั้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรดังกล่าวอย่างเต็มกำลัง โดยในช่วงก่อนที่จะมีการประชุมคณะมนตรีซีโต้ครั้งแรกที่กรุงเทพฯ นั้น รัฐบาลจอมพล ป. ได้ประกาศว่าจีนคอมมิวนิสต์ได้จัดตั้ง “ขบวนการปลดแอกชนชาติไต” ขึ้นที่มณฑลยูนนาน อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของไทยเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อถึงวันที่จัดการประชุม ผู้แทนจากไทย ปากีสถาน และฟิลิปปินส์ได้เรียกร้องให้สมาชิกซีโต้จัดตั้งกองกำลังร่วมของรัฐสมาชิก และยังได้เรียกร้องให้สหรัฐฯ เข้ามาตั้งฐานทัพในพื้นที่ที่สนธิสัญญาฉบับนี้ครอบคลุมไปถึงอีกด้วย แต่นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ในขณะที่นั้นได้ปฏิเสธข้อเรียกร้องดังกล่าว ด้วยเหตุผลที่ว่ากองทัพเรือและกองทัพอากาศสหรัฐฯ ที่ประจำการอยู่ในบริเวณนั้นก็นับได้ว่าเพียงพออยู่แล้วในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ ดัลเลสเชื่อว่าความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นขึ้นอยู่กับแนวป้องกันในญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และเกาะฟอร์โมซา⁴³⁹

ในขณะเดียวกัน รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้จับตาสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้าน และพยายามที่จะให้ซีโต้เข้าไปมีบทบาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อขบวนการปลดแอกลาวกับรัฐบาลลาวปะทะกันด้วยกำลังอาวุธ ไทยได้พยายามนำประเด็นดังกล่าวนี้ขึ้นสู่ซีโต้ แต่การดำเนินการของไทยได้สร้างความวิตกกังวลแก่รัฐบาลลาว เนื่องจากว่าการสู้รบที่เกิดขึ้นนั้นได้รับการพิจารณาว่าเป็นกิจการภายใน อันต้องดำเนินการไปตามกลไกตามที่บัญญัติไว้ในอนุสัญญาเจนีวา ดังนั้น ความพยายามดังกล่าวของไทยจึงล้มเหลว แต่สิ่งที่ได้รับกลับมา คือ การที่มหาอำนาจตะวันตกได้ให้ความเชื่อถือในท่าทีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เคยถูกเคลือบแคลงสงสัยอันเนื่องมาจากการที่เคยเข้าร่วมกับญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 อันจะเห็นได้จากการที่จอมพล ป. ได้รับการต้อนรับอย่างสมเกียรติเมื่อครั้งที่เดินทางเยือนสหรัฐฯ อย่างเป็นทางการ⁴⁴⁰ แต่ถึงกระนั้นแม้ว่าสิ่งที่รัฐบาลจอมพล ป. ได้แสดงออกไปในทางสาธารณะถึงท่าทีที่สนับสนุนการดำเนินนโยบายสอดคล้องกับฝ่ายโลกเสรี แต่โดยส่วนตัวแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามเองก็เริ่มดำริที่จะไม่ผูกพันกับสหรัฐฯ อย่างใกล้ชิด⁴⁴¹

ในขณะเดียวกัน บางประเทศในเอเชีย รวมไปถึงประเทศสมาชิกซีโต้บางประเทศ ไม่ว่าจะเป็นอินเดีย ศรีลังกา พม่า อินโดนีเซีย รวมไปถึงปากีสถาน ยังได้ลงมติในที่ประชุมร่วมกันที่กรุงโคลัมโบ เมื่อ พ.ศ. 2497 เพื่อสนับสนุนการประชุมใหญ่ของกลุ่มประเทศเอเชียและแอฟริกา โดยจัดขึ้นที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย โดยมีความมุ่งประสงค์ 4 ประการ ได้แก่ 1) การส่งเสริมมิตรจิตและความร่วมมือระหว่างประชาชาติเอเชีย-แอฟริกา 2) พิจารณาความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม 3) พิจารณาปัญหาเกี่ยวกับอธิปไตยแห่งชาติ และลัทธิเชื้อชาติ กับลัทธิอาณานิคม และ 4)

⁴³⁹ Smairob Suthiwart-Narueput, *A Strategy for Survival of Thailand : Reappraisal and Readjustment in Her Alliances (1969-1976)*, 24.

⁴⁴⁰ Ibid.

⁴⁴¹ สิริินทร์ พัดโนทัย, *มุกมั่งกร (The Dragon's Pearl)*, 61.

ส่งเสริมสันติภาพและความร่วมมือแห่งโลก⁴⁴² ซึ่งในการประชุมครั้งนี้ นายโจว เอินไหล นายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน จะเข้าร่วมการประชุมด้วย⁴⁴³ ในจุดนี้เองที่อาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ทางการเมืองยุคใหม่ระหว่างไทยกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งเริ่มมีความตื่นตัวมากขึ้นอันเนื่องมาจากการประชุมที่บันดุงนี้เอง เนื่องจากว่าทุกประเทศที่เข้าร่วมการประชุมดังกล่าวต้องการที่จะทราบท่าทีและนโยบายที่รัฐบาลจีนปักกิ่งจะมีต่อต่างประเทศ⁴⁴⁴

แต่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ยังกังวลใจว่าถ้าไทยส่งผู้แทนเข้าร่วมการประชุมก็จะทำให้สหรัฐฯ ไม่พอใจได้ เนื่องจากไทยเป็นหลักหมายที่สำคัญของสหรัฐฯ ในการดำเนินนโยบายสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในรูปของความช่วยเหลือที่ให้แก่ไทยเป็นจำนวนมหาศาล การที่ไทยจะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระในรูปของความร่วมมือจัดการประชุมแอฟโร - เอเชียที่บันดุงนี้ย่อมนำมาความไม่พอใจมาสู่สหรัฐฯ อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้จากความกังวลข้างต้น นายสังข์ พัดโนทัย ในฐานะที่ปรึกษาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้เสนอเหตุผลแก่จอมพล ป. ที่จะใช้อ้างกับสหรัฐฯ ในทำนองว่า

“...การที่ไทยต้องเข้าร่วมการประชุมด้วยนั้นเนื่องจากไทยไม่ต้องการถูกโดดเดี่ยวจากบรรดาประเทศเพื่อนบ้านที่สหรัฐฯ ตั้งใจจะขยายอิทธิพลไปถึงนั่นเอง ทั้งนี้ ไทยไม่ต้องการแสดงบทบาทใดนอกไปจากการเป็นผู้สังเกตการณ์จากวงในว่าการประชุมจะดำเนินไปอย่างไร...”⁴⁴⁵

จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี จึงกราบทูลเชิญเสด็จ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์ไวยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้แทนประเทศไทยเข้าร่วมการประชุมที่บันดุง ทั้งนี้ แม้ว่าเสด็จในกรมฯ จะทรงดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐฯ มาอย่างราบรื่น ดังจะเห็นได้จากการที่ทรงได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งประธานสมัชชาสหประชาชาติระหว่าง พ.ศ. 2493 - 2494 อันเป็นช่วงเวลาที่ยุทธประชาชาติเข้าไปมีบทบาทในสงครามเกาหลี แต่ถึงกระนั้น เสด็จในกรมฯ ก็ยังทรงกังวลถึงการที่ประเทศไทยในขณะนั้นต้องผูกสัมพันธ์กับสหรัฐฯ อย่างใกล้ชิดเป็นพิเศษอีกด้วย⁴⁴⁶

ในการประชุมที่บันดุง นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลได้แถลงนโยบายของจีนต่อที่ประชุม ดังนี้

⁴⁴² กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, 100.

⁴⁴³ สิริินทร์ พัดโนทัย, เรื่องเดียวกัน, 61.

⁴⁴⁴ อารี ภิรมย์, “เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธ์ภาพยุคใหม่ ไทย - จีน,” ใน กรุณา กุศลลาสัย, ประวัติศาสตร์การทูตจีน - ไทย ยุคใต้ดิน, 23.

⁴⁴⁵ สิริินทร์ พัดโนทัย, เรื่องเดียวกัน, 62.

⁴⁴⁶ สิริินทร์ พัดโนทัย, เรื่องเดียวกัน, 63.

“...ประเทศจีนถือหลักปรัชญาศีลแห่งการอยู่ร่วมกันโดยสันติเป็นพื้นฐานในการสถาปนาความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศในเอเชียและแอฟริกา ประชาชนจีนไม่ต้องการทำสงครามกับประเทศอื่น และเต็มใจที่จะยุติการพิพาทระหว่างประเทศด้วยสันติวิธี รัฐบาลจีนยินดีจะนั่งเจรจาปัญหาการผ่านคลายความตึงเครียดในตะวันออกไกล รวมทั้งปัญหาการผ่านคลายความตึงเครียดในเขตใต้หวันกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาด้วย...”⁴⁴⁷

จากถ้อยแถลงยืนยันหลักปรัชญาศีล⁴⁴⁸ ดังกล่าวข้างต้นของนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลในที่ประชุม ณ นครปักกิ่งนี้ ส่งผลให้ผู้แทนประเทศต่างๆ เกิดความเข้าใจและคลายความกังวลที่มีต่อรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งมากขึ้น⁴⁴⁹ และเสด็จในกรมฯ ทรงประสบความสำเร็จในการแปรญัตติหลักปรัชญาศีลที่เอียวหระลาล เนห์รู นายกรัฐมนตรีแห่งอินเดีย และโจวเอินไหล ได้เสนอต่อที่ประชุม จนกระทั่งที่ประชุมได้ขยายหลักปรัชญาศีลออกเป็นหลัก 10 ประการในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ที่ใกล้เคียงกับเนื้อความที่ปรากฏในกฎบัตรสหประชาชาติ โดยเฉพาะหลักการข้อที่ 5 คือ “เคารพสิทธิของแต่ละชาติที่จะป้องกันตนเองโดยลำพังหรือร่วมกัน โดยอนุโลมตามกฎบัตรสหประชาชาติ” เท่ากับว่าเป็นการยืนยันถึงคามชอบธรรมของ สปอ. อีกด้วย⁴⁵⁰

จากการประชุมที่ปักกิ่ง ได้ส่งผลให้ฝ่ายไทยสามารถปรับความเข้าใจกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งมากยิ่งขึ้นในประเด็นต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากการที่นายกรัฐมนตรีจีนได้เชิญให้คณะผู้แทนของไทยเดินทางไปเยือนจีนแล้ว⁴⁵¹ ยังได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเรื่องที่ก่อความกังวลใจแก่ฝ่ายไทยมาโดยตลอด นั่นคือประเด็นชาวจีนโพ้นทะเล ที่เสด็จในกรมฯ ได้มีรับสั่งอย่างเปิดเผยในงานเลี้ยงรับรองเป็นการส่วนตัวที่นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลได้จัดขึ้น โดยเสด็จในกรมฯ รับสั่งถึงข้อวิตกของรัฐบาลไทยที่เกรงว่าจีนจะใช้กำลังทหารแทรกแซงเข้ามาทางชายแดนลาว อีกทั้งยังทรงกล่าวถึงข่าวลือที่มีในไทยมาตลอดว่าจีนกำลังฝึกอาวุธให้ชนชาติไตซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในเขตสิบสองปันนาเพื่อเตรียมส่งเข้ามาบุกโจมตีไทยโดยการนำของ ดร. ปรีดี พนมยงค์ ศัตรูทางการเมืองคนสำคัญของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งในขณะนั้นกำลังลี้ภัยการเมืองอยู่ในจีน โดยในข้อกังวลนี้ นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลได้ชี้แจงว่า

⁴⁴⁷ อารี ภิรมย์, เรื่องเดียวกัน, 24.

⁴⁴⁸ หลักปรัชญาศีล คือ หลัก 5 ประการของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ได้แก่ 1. ความเคารพอธิปไตยและบูรณาภาพอาณาเขต 2. การไม่รุกรานกัน 3. การไม่แทรกสอดในการภายในของกันและกัน 4. ความเสมอภาคกันและคุณประโยชน์แก่กันและกัน และ 5. การอยู่ร่วมกันโดยสันติ ดูใน พลตรี กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, “พบเจอนเไหลที่ปักกิ่ง,” ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 100.

⁴⁴⁹ อารี ภิรมย์, เรื่องเดียวกัน, 24.

⁴⁵⁰ ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ, เรื่องเดียวกัน, 44.

⁴⁵¹ Smairob Suthiwat-Narueput, *ibid.*, 26.

“...จีนไม่มีความตั้งใจแต่อย่างใดเลยที่จะจัดตั้งขบวนการไต้ดินขึ้นมาโค่นล้มรัฐบาลไทย ไม่มี การฝึกกำลังทหารเพื่อเตรียมการแทรกแซงหรือแทรกซึมเข้าไปในประเทศไทยเด็ดขาด... จีนยินดีให้ ไทยส่งผู้แทนคณะไหนก็ได้ไปเยือน ยินดีให้เดินทางไปสิบสองปันนาได้โดยอิสระ จะได้เห็นด้วยตา ตัวเองว่าจีนเตรียมการอย่างนั้นอยู่หรือเปล่า... ส่วนเรื่อง ดร. ปรีดี พนมยงค์นั้น รัฐบาลจีนยินยอมให้ ท่านพำนักอยู่ที่จีนในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมือง แต่ท่านไม่ได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมใดที่เป็นปฏิปักษ์ต่อ รัฐบาลไทยเลย ข้อนั้นผมยืนยันได้...”⁴⁵²

นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรีโจวเินไหลยังได้ชี้แจงว่าการที่จีนได้จัดตั้งเขตปกครองตนเองชน ชาติไตขึ้นในมณฑลยูนนานนั้นไม่ได้มีความประสงค์ที่จะใช้คุกคามความมั่นคงของไทยแต่อย่างใด หากแต่เพียงตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นเขตปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยเท่านั้น⁴⁵³ และนายกรัฐมนตรีโจว เินไหลยังได้กราบทูลเสด็จในกรมฯ ให้ทรงทราบว่าเป็นที่น่าประหลาดใจที่รัฐบาลประเทศอื่นๆ ใน เอเชียพากันเป็นปฏิปักษ์กับจีนที่กรุงปักกิ่ง อันจะนำมาสู่การหาทางโดดเดี่ยวจีน พร้อมทั้งยังกราบทูล ขอให้เสด็จในกรมฯ ทรงช่วยเชื่อมประสานช่องว่างระหว่างประเทศทั้งสอง พร้อมทั้งย้ำด้วยว่ามีแต่ การติดต่อสัมพันธ์กันเท่านั้นที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้อีกด้วย การพบกันระหว่าง นายกรัฐมนตรีโจวเินไหลของจีนกับเสด็จในกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศของไทยที่เมืองบันดุงนี้ ได้สร้างความประทับใจแก่เสด็จในกรมฯ เป็นอย่างยิ่ง ถึง ขนาดออกพระโอษฐ์ว่า

“...ท่านโจวเป็นบุคคลที่มีเสน่ห์น่าคบหาเป็นพิเศษ มีบุคลิกเป็นนักการทูตโดยธรรมชาติ คือ หลีกแหลม อดทน และสุภาพอ่อนโยนตลอดเวลา...ใครว่าท่านโจวเป็นโจรจีนคอมมิวนิสต์ ท่านเหมาะ จะเป็นเจ้านายในสมัยเราทีเดียวละ...”⁴⁵⁴

ทัศนคติที่เป็นบวกของเสด็จในกรมฯ ต่อนายกรัฐมนตรีโจวเินไหลของจีนเช่นนี้ รวมไปถึง การที่เสด็จในกรมฯ มีรับสั่งเล่าเรื่องและข้อคิดที่ทรงได้รับการสนทนากับโจวเินไหล ตลอดรวม ไปถึงหลักนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งแก่จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ คณะรัฐมนตรีฟังโดยละเอียด ทำให้รัฐบาลไทยมีความเข้าใจแนวนโยบายต่างประเทศของจีนได้ดียิ่งขึ้น ยิ่งเป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลไทยต้องการติดต่อเพื่อศึกษาความเป็นไปของจีนให้ดียิ่งขึ้น⁴⁵⁵ และยิ่ง ปรารถนาที่จะสร้างความสัมพันธ์แบบปิดลับกับจีนมากยิ่งขึ้น แม้ว่าจะต้องพบกับอิทธิพลและแรง กดดันจากสหรัฐฯ ก็ตาม ในขณะเดียวกัน จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ต้องการพัฒนาความสัมพันธ์กับ จีนที่กรุงปักกิ่งแบบปิดลับ และบุคคลแรกที่ได้รับคัดเลือกให้ดำเนินการติดต่อกับรัฐบาลจีน คือ นาย

⁴⁵² สิริินทร์ พัดโนทัย, เรื่องเดียวกัน, 65.

⁴⁵³ Smairob Suthiwart-Narueput, ibid., 26.

⁴⁵⁴ สิริินทร์ พัดโนทัย, เรื่องเดียวกัน, 66.

⁴⁵⁵ อารี ภิรมย์, เรื่องเดียวกัน, 69.

อารี ภิรมย์⁴⁵⁶ เนื่องจากนายอารีมีช่องทางการติดต่อกับเงินที่กรุงปักกิ่งมาแต่เดิม บุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งที่ได้รับเลือกให้ร่วมคณะไปด้วยคือ กรุณา กุศลาสัย ภารกิจในการติดต่อกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งนี้นับได้ว่ามีความเสี่ยงเป็นอย่างมาก ถึงขั้นที่นายสังข์เปรียบเทียบว่า

“...คุณเหมือนนักกายกรรมใต้เชือก งานที่ทำนี้ขัดกับนโยบายของรัฐบาลอเมริกัน เราต้องระมัดระวังมากๆ...”⁴⁵⁷

ทั้งนี้ แผนการดำเนินการปรับความสัมพันธ์กับจีนในทางลับนั้น เริ่มต้นขึ้นจากการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เดินทางเยือนประเทศพม่าอย่างเป็นทางการ โดยมีนายสังข์ พัดโนทัย ร่วมคณะไปด้วย จากนั้นแล้วนายอารี ภิรมย์ ได้แจ้งเรื่องต่อทางการจีนที่กรุงปักกิ่งว่าช่วงที่คณะของนายกรัฐมนตรีไทยยังอยู่ในกำหนดการเดินทางเยือนพม่า ณ กรุงย่างกุ้งนั้น นายสังข์มีความมุ่งหมายที่จะจัดการเจรจาอย่างเป็นทางการโดยตรงกับเอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงย่างกุ้ง ดังนั้นจึงขอให้รัฐบาลจีนมีคำสั่งไปยังเอกอัครราชทูตตามที่นายสังข์แจ้งความประสงค์ไป อนึ่ง การที่นายกรัฐมนตรีไทยมีกำหนดการเดินทางเยือนประเทศพม่าในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ยิ่งเป็นโอกาสอำนวยให้นายสังข์สามารถปรึกษากับนายกรัฐมนตรีได้ในทุกประเด็นที่จะนำขึ้นสู่การเจรจากับจีนได้อย่างแนบเนียน เนื่องจากนายสังข์นั้นเป็นบุคคลที่ทั้งทางสหรัฐฯ และรัฐบาลจีนคณะชาติที่ไต้หวันจับตามองเป็นพิเศษ⁴⁵⁸

ส่วนในทางปฏิบัตินั้น นายอารี ภิรมย์ กับนายกรุณา กุศลาสัย ได้เริ่มดำเนินการด้วยการเดินทางไปฮ่องกงเพื่อพบปะกับผู้แทนฝ่ายจีนเป็นการลับเพื่อมอบจดหมายฉบับหนึ่งให้ จากนั้นจึงเดินทางไปมาเก๊าเพื่อรับมอบวีซ่าเดินทางเข้าจีน โดยนายอารี ภิรมย์เดินทางเข้าไปก่อนเนื่องจากนายอารีมีมิตรสหายดั้งเดิมอยู่ที่นั่น อันนับได้ว่าเป็นช่องทางอย่างดีที่สุดสำหรับการติดต่อสัมพันธ์กับจีนจนถึงขนาดได้พบกับนายหวงเซิง นายกเทศมนตรีนครซัวเถา โดยพื้นเพเดิมของนายหวงเซิงผู้นี้คืออดีตบรรณธิการหนังสือพิมพ์ภาษาจีนฝ่ายซ้ายในประเทศไทย ซึ่งนายหวงเซิงก็ได้ส่งโทรเลขไปขอคำตอบจากรัฐบาลจีนที่ปักกิ่งโดยตรง รัฐบาลจีนมีปฏิกิริยาต่อการดำเนินการดังกล่าวด้วยการส่งนายชีวจี้มาพบกับนายอารี ทั้งนี้ นายชีวจี้นั้นก็หาใช่ใครอื่นไม่ แต่คือผู้ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และพรรคคอมมิวนิสต์มลายา และยังเป็นบุคคลที่มีความสามารถโดดเด่นในการดำเนินการแบบใต้ดินของพรรคคอมมิวนิสต์จีน และในเวลาต่อมา นายกรุณา กุศลาสัยพร้อมคณะ ก็เดินทางมาสมทบกับนายอารี และได้เดินทางไปยังกรุงปักกิ่งพร้อมกัน อันนับได้ว่าเป็นผู้แทนรัฐบาลไทยคณะแรกที่เดินทาง

⁴⁵⁶ นายอารี ภิรมย์ มีพื้นเพเดิมเป็นลูกครึ่งไทยจีน โดยมีบิดาเป็นชาวจีนที่มาจากเกาะไหหลำ ส่วนมารดาเป็นคนไทย ตัวนายอารีนั้นเกิดในประเทศไทย แต่เมื่ออายุได้ราว 2 ปีก็ถูกส่งตัวกลับไปอยู่ที่จีนจนกระทั่งอายุได้ 12 ปีจึงได้กลับมายังเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง นายอารีมีบทบาทเป็นอย่างสูงในการระดมเงินทองในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลส่งกลับไปยังจีน เมื่อครั้งที่จีนยังถูกญี่ปุ่นยึดครองในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมทั้งยังส่งไปช่วยเหลือจีนฝ่ายคอมมิวนิสต์อีกด้วย ต่อมาท่านตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีนขึ้นที่กรุงเทพฯ อันเป็นช่องทางให้ท่านได้รู้จักกับกลุ่มนักศึกษาที่ฝึกฝึการเมืองทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา ดูใน สิริินทร์ พัดโนทัย, มุกมั่งกร (The Dragon's Pearl), 67-68. และดูรายละเอียดได้ใน กรุณา กุศลาสัย, ประวัติศาสตร์การทูตจีน-ไทยยุคใต้ดิน (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2548)

⁴⁵⁷ สิริินทร์ พัดโนทัย, เรื่องเดียวกัน, 70.

⁴⁵⁸ เรื่องเดียวกัน.

ไปเยือนจีน นับตั้งแต่ที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนยึดอำนาจการปกครองประเทศจีนทั้งปวงได้ในปี ค.ศ. 1949⁴⁵⁹

เมื่อเดินทางถึงกรุงปักกิ่งแล้ว นายกเทศมนตรีนครปักกิ่งได้แจ้งให้คณะผู้แทนรัฐบาลไทยได้ทราบว่าจะเอกอัครราชทูตจีนประจำพม่าได้รับมอบหมายภารกิจในการเจรจากับผู้แทนรัฐบาลไทยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งในเวลาต่อมาไม่นานนัก ผู้แทนรัฐบาลไทยคือ นายสังข์ พิธโนทัย และนายเลื่อน บัวสุวรรณ ได้พบกับเอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงย่างกุ้งตามแผนดำเนินการที่ได้วางไว้ล่วงหน้าแล้ว และได้เปิดการเจรจากันฉันมิตร ยังผลให้ได้ข้อสรุปเป็นการลงนามร่วมกันในข้อตกลงของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างรัฐบาลของทั้งสองประเทศ ส่วนคณะผู้แทนไทยที่กำลังอยู่ในระหว่างการเดินทางเยือนจีนก็ยังได้รับเกียรติให้เข้าพบประธานเหมาเจ๋อตุง และนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลด้วย

ประธานเหมาเจ๋อตุงได้กล่าวกับคณะผู้แทนรัฐบาลไทยไว้ว่า ให้แจ้งต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีไทยถึงท่าทีอันเป็นมิตรของจีน โดยจีนนั้น

“...ยินดีต้อนรับชาวไทยทุกคน คนที่สาปแช่งประณามจีนเราก็ต้อนรับเช่นกัน และถ้าเขาจะว่าร้ายเราต่อไปผมก็ไม่ว่าอะไร ขอให้มาเท่านั้นเป็นพอ ประเทศจีนไม่มีความลับอะไร ใครอยากมาดูอะไรก็ได้ทั้งนั้น... รัฐบาลไทยควรเลิกกังวลได้แล้วว่าจะถูกจีนบุกรุก เราไม่ได้มีฐานทัพอยู่นอกเขตประเทศเราเลย จีนเองก็เคยถูกต่างชาติรุกรานมาหลายครั้งแล้ว ซึ่งประวัติศาสตร์ก็พิสูจน์ให้เห็นว่าไม่เร็วก็ช้าผู้รุกรานย่อมพราลัยในที่สุด เป็นเรื่องของเวลาเท่านั้นเอง เหมือนกับกรณีเยอรมันและญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สองนั่นแหละ...”⁴⁶⁰

นายอารีได้เอ่ยถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งประธานเหมาเจ๋อตุงได้แสดงทัศนะดังนี้

“...ผมไม่ใช่เสนาธิการทหารของไทย ผมไม่บังอาจเสนอแนะทางเลือกได้ นั่นเป็นกิจการภายในของประเทศไทย... โดยส่วนตัวแล้วผมรู้สึกว่ายโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อประเทศเล็กๆ อย่างไทยมากที่สุดก็คือรักษาความเป็นกลางเอาไว้ ผมคิดว่าทางนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับประเทศไทย แต่ไทยก็ควรพยายามสร้างศัตรูให้น้อยที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ หนทางคงยาวไกลยากลำบาก และตลอดเส้นทางก็คงมีความเลี้ยวลดคดเคี้ยว จึงสมควรจะต้องอดทนและรอบคอบ...”⁴⁶¹

เมื่อคณะผู้แทนกล่าวอำลา ประธานเหมาเจ๋อตุงยังได้กล่าวชื่นชมถึงวิสัยทัศน์ทั้งของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี นายสังข์ พิธโนทัย และยังได้ฝากถวายความเคารพพระบาทสมเด็จพระเจ้า

⁴⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, 71-74.

⁴⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, 77.

⁴⁶¹ เรื่องเดียวกัน.

พระเจ้าอยู่หัวอีกด้วย ทั้งนี้ จากความสำเร็จในการเปิดความสัมพันธ์กับจีนในทางลับข้างต้น สถานเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยมาได้กลายเป็น “ประตู” เชื่อมโยงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างนายกรัฐมนตรีโจวเอนไหลกับนายสังข์ พิธโนทัย ซึ่งในเวลาต่อมา ความสัมพันธ์ในทางลับระหว่างสองประเทศนี้ก็มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ด้วยการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม และนายสังข์ พิธโนทัย ได้ตัดสินใจส่งคณะผู้แทน “มิตรภาพ” เดินทางเยือนจีนอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีนายเทพ โชติณัฐิต หัวหน้าพรรคเศรษฐกิจกรเป็นหัวหน้าคณะ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจีน อันจะนำมาซึ่งการเปิดประเด็นทางด้านในสังคมไทยซึ่งเป็นเรื่อง “ต้องห้าม” มาโดยตลอด⁴⁶²

เมื่อคณะผู้แทนชุดนี้เดินทางไปถึงจีนก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากนายกรัฐมนตรีโจวเอนไหล พร้อมทั้งยังกล่าวด้วยว่า

“...จีนพร้อมที่จะเซ็นสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันกับประเทศไทย แต่ถึงไม่มีสัญญาเช่นนั้นก็เชื่อว่าทำลายไม่ตรีจิตอันจริงใจของเราแต่อย่างใด... เราจะรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งถ้าหากท่านจอมพล ป. จะมาเยือนจีนด้วยตัวท่านเอง...เราชื่นชมความพยายามของคุณสังข์ พิธโนทัยในการสนับสนุนความสัมพันธ์ไทย-จีน...”⁴⁶³

นอกจากนายกรัฐมนตรีโจวเอนไหลแล้ว คณะผู้แทนของไทยยังได้เข้าพบประธานเหมาเจ๋อตุง อีกด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นท่าทีของฝ่ายจีน ดังต่อไปนี้

“...จีนเห็นใจในความพยายามของรัฐบาลจอมพล ป. ที่จะปรับปรุงความสัมพันธ์ไทย-จีน ทราบดีว่าเป็นเรื่องยากและอันตรายที่จะดำเนินความพยายามดังกล่าว คงต้องมีการเสียดุล มีคนขึ้นและตกจากอำนาจมากมาย...”⁴⁶⁴

คำกล่าวของประธานเหมาเจ๋อตุงนี้ ดูเหมือนหยั่งรู้อนาคตทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม สหรัฐฯ และรัฐบาลจีนคณะชาติที่ได้หัวนั้นมีความรู้สึกขัดเคืองต่อความพยายามใดๆ ของรัฐบาลประเทศใดๆ ก็ตามที่จะรับรองรัฐบาลคอมมิวนิสต์ของจีนที่กรุงปักกิ่ง รวมไปถึงการสนับสนุนรัฐบาลดังกล่าวให้ได้เป็นสมาชิกสหประชาชาติ อันเป็นการขัดต่อนโยบายของสหรัฐฯ ที่รับรองรัฐบาลจีนคณะชาติที่ได้หัวนั้นว่าเป็นผู้แทนอันชอบธรรมของชาวจีนทั้งปวง ดังนั้นแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงต้องจัดฉากให้ทางสหรัฐฯ ตายใจ ด้วยการสั่งจับกุมคณะผู้แทนไทยทันทีที่ลงจากเครื่องบิน แต่ในทางลับแล้ว ทางรัฐบาล รวมไปถึงพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจในสมัยนั้น ก็ดูแลคณะผู้แทนชุดนี้เป็นอย่างดี⁴⁶⁵

⁴⁶² เรื่องเดียวกัน, 78.

⁴⁶³ เรื่องเดียวกัน, 78.

⁴⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, 79.

⁴⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, 80.

การส่งคณะผู้แทนไทยเดินทางไปเยือนจีน ได้สร้างความเสี่ยงทางการเมืองแก่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างสูง เนื่องจากว่าจะเป็นการสร้างความขัดเคืองแก่สหรัฐฯ แล้ว การดำเนินการจัดฉากให้สหรัฐฯ ตายใจด้วยการส่งจับกุมคณะผู้แทนไทยดังกล่าวก็ได้สร้างความกังขาให้แก่รัฐบาลจีนคอมมิวนิสต์ไม่น้อย แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นผลสืบเนื่องจากสถานการณ์ดังกล่าวก็คือ ทางการไทยไม่สามารถเดินทางเยือนจีนได้อย่างเปิดเผยอีกต่อไป แม้ว่ารัฐบาลไทยจะได้อธิบายถึงความจำเป็นของการจับกุมที่เกิดขึ้น แต่ก็ไม่มั่นใจว่ารัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งจะพอใจกับคำอธิบายหรือไม่ ดังนั้น จอมพล ป. จึงต้องการสร้างความมั่นใจ รวมไปถึงต้องการแสดงให้รัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งเห็นถึงความตั้งใจจริงของรัฐบาลไทยในอันที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่กระชับกันอีกด้วย ประเด็นนี้เองที่เป็นจุดตั้งต้นของความดำริของนายสังข์ พัธโนทัย ที่จะส่งบุตรธิดาของตนไปใช้ชีวิตอยู่ในจีน⁴⁶⁶

ทางด้านนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหล ก็เข้าใจต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับไทย และได้เตือนนายสังข์ให้รอบคอบมากขึ้น ให้ระวังแผนการโค่นล้มรัฐบาลและกำจัดผู้ที่เป็นมิตรกับจีนอีกด้วย

“...ขณะที่ประชาชนจีนหวังอย่างจริงใจที่จะส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย-จีนตามเจตนารมณ์ของการประชุมที่ปักกิ่ง พวกเขา ก็เข้าใจและเห็นใจอย่างสุดซึ้งต่อสถานการณ์ยากลำบากที่รัฐบาลไทยเผชิญอยู่...กรณีที่คุณ (หมายถึงนายสังข์ พัธโนทัย – ผู้วิจัย) สอบถามเรื่องจะส่งบุตรชายบุตรสาวมาพำนักในจีนนั้น เราสำนึกขอบคุณอย่างลึกซึ้งต่อมิตรภาพและความเชื่อถือที่คุณมีต่อจีน หากหลังจากหารือกันอย่างรอบคอบแล้ว เราเห็นว่าอาจยังไม่ถึงเวลาสมควรที่คุณจะส่งบุตรมาที่นี่ ทั้งจากมุมมองในแง่สถานการณ์การเมืองปัจจุบันและในแง่สวัสดิภาพส่วนตัวของคุณเอง... ผมเชื่อมั่นอย่างหนักแน่นในความกล้าหาญมุ่งมั่นของคุณ และรู้ว่าคุณไม่ยอมสยบต่อคนเหล่านั้น แต่เพื่อเห็นแก่ผลประโยชน์ทางการเมืองในระยะยาว ผมเห็นว่าคุณไม่ควรเปิดเผยตัวเองโดยไม่คำนึงถึงเงื่อนไขเวลาอันเหมาะสมซึ่งจะทำให้คุณเองต้องเผชิญปัญหามากมายกายกอง ฉะนั้น มองในแง่การเมืองแล้วคงเหมาะสมกว่าหากคุณจะส่งบุตรมาพำนัก ณ ปักกิ่ง ยามที่สถานการณ์ด้านการเมืองเอื้ออำนวยกว่านี้...”⁴⁶⁷

นอกจากนี้ ยังมีคณะบุคคลคณะอื่นๆ เดินทางไปเยือนจีนกันเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อเดินทางกลับมายังประเทศไทยก็ถูกจับกุมพอเป็นพิธี และได้รับการปล่อยตัวในเวลาต่อมา การดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์ในทางลับกับจีนนี้ได้รับการยืนยันจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ว่า

“...ผมตัดสินใจจะเดินหน้านโยบายของเราต่อไป โชคดีที่จีนเข้าใจสถานการณ์ในบ้านเรา คุณดำเนินตามแผนของคุณต่อไปเถอะ ผมเอาด้วย...”

แต่ถึงกระนั้น การเดินทางเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ หรือแม้แต่อย่างไม่เป็นทางการก็ตามนั้น เป็นสิ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่สามารถกระทำได้ หรือแม้แต่การส่งผู้แทน

⁴⁶⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, 81.

นายกรัฐมนตรีไปเยือนก็นับได้ว่าเป็นความเสี่ยงอย่างยิ่ง ดังนั้น การดำเนินการให้รัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งเกิดความไว้วางใจในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น นายสังข์ พิธโนทัย เลือกใช้วิธีการ “ระบบบรรณาการ” แบบโบราณที่ท้าวพระยามหากษัตริย์ของแคว้นต่างๆ ต่างนิยมส่งบุตรหลานของพระองค์ไปยังกรุงปักกิ่ง โดยรัฐบาลจีนจะเป็นผู้รับผิดชอบดูแลเลี้ยงดูจนกว่าจะเติบโตไป

นอกจาก “ระบบบรรณาการ” แล้ว นายสังข์ พิธโนทัย ยังได้เปิดประตูแห่งความสัมพันธ์ในด้านอื่นๆ กับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งด้วย เช่น ด้านการพาณิชย์กรรม ด้วยการส่งคณะผู้แทนการค้าไทยชุดแรกไปเยือนรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งในทางลับ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดการค้าระหว่างกันในระดับรัฐต่อรัฐ โดยใช้พม่าเป็นช่องทางในการติดต่อเช่นเคย ทั้งนี้ การติดต่อสัมพันธ์กับจีนด้านการค้าได้กลายเป็นการแก้ไขปัญหาสุบลังตลาดที่ไทยกำลังเผชิญอยู่ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้มีสาเหตุมาจากการที่อังกฤษผูกขาดตลาดโลกในสินค้าสุบนี้อยู่ แต่การที่สหรัฐฯ ซึ่งเป็นประเทศพันธมิตรของไทย และไทยได้อนุวรรตนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงซึ่งสอดคล้องกับสหรัฐฯ ในทุกๆ ด้าน แต่ทางด้านเศรษฐกิจนั้น สหรัฐฯ กลับหาได้ช่วยเหลือไทยในการกีดกันอังกฤษให้แก่ไขปัญหาสุบลังตลาดแต่ประการใด ความช่วยเหลือที่ไทยได้รับจากรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งนี้ได้สร้างความพึงพอใจแก่ไทยเป็นอย่างมาก ถึงขนาดที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ออกปากว่า

“...มีแต่ประเทศเอเชียด้วยกันเท่านั้นที่เข้าใจและเห็นใจในสถานการณ์ของเรา... พวกอเมริกาไม่ใช่อย่างนั้น เวลาพวกเขาต้องการอะไรบางอย่างจากเราเขาก็ทำเป็นใจกว้าง ทำท่าว่าเป็นเพื่อนที่ดีของเรา แต่พอเรามีปัญหาต้องการความช่วยเหลือก็ป่วยการที่จะบากหน้าไปขอร้องให้ช่วย พวกเขาคงบอกปิดเราแน่ๆ...”⁴⁶⁸

อนึ่ง ในประเด็นการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ในทางลับกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งนั้น หาใช่แต่เพียงจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี นายสังข์ พิธโนทัย หรือพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์เท่านั้นที่ทราบการดำเนินการนี้ แต่ในทางกลับกัน ผู้บัญชาการเหล่าทัพก็ทราบถึงการดำเนินการนี้เช่นกัน เช่น จอมพลอากาศ พิน รณนภากาศ ฤทธาคนี ผู้บัญชาการทหารอากาศในสมัยที่กองทัพอากาศมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ เป็นอย่างสูง ก็ทราบและยอมรับเช่นเดียวกัน ดังเช่นที่ท่านได้เคยกล่าวกับสิรินทร์ พิธโนทัย ไว้ว่า

“...สมัยนั้นฉันก็รู้ว่าไทยเรามีนโยบายอย่างไรต่อจีน ฉันรู้ว่าหนูไปจีน แต่ก็ทำปิดหูปิดตาเสีย...”⁴⁶⁹

⁴⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, 84-85.

⁴⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, 478.

หรือทางด้านกองทัพเรือ จอมพลเรือ หลวงยุทธศาสตร์โกศล ผู้บัญชาการทหารเรือในสมัยนั้น ก็ทราบเกี่ยวกับการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์กับจีนในทางลับเช่นเดียวกัน เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่ สิริินทร์ พัดโนทัย บุตรสาวของนายสังข์ พัดโนทัย ได้เข้ากราบลา ก่อนเดินทางไปอยู่จีนในฐานะ ผู้ประกันความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนภายใต้การดูแลของนายกรัชมุนตรีโจวเอินไหล⁴⁷⁰

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า แม้ว่าทั้งจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัชมุนตรี หรือนายสังข์ พัดโนทัย ที่เคยมีนโยบายและการดำเนินการต่อต้านคอมมิวนิสต์ อันนับได้ว่าเป็นคุณสมบัติหนึ่งของบุคคลที่อยู่ในฝ่ายอนุรักษนิยม ทั้งนี้ยังนับไปถึง พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัยนั้น ที่ทรงมีพระชาติกำเนิดเป็นสมาชิกราชวงศ์ อันอาจนับได้ว่าทรงเป็นนักรักษานิยมมาแต่ดั้งเดิมอีกพระองค์หนึ่งนั้น ต่างก็มีแนวคิดในการดำเนินนโยบายต่างประเทศไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ แม้ว่าโดยทางการแล้ว ไทยจะดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ โดยมียุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับสหรัฐฯ อย่างมีนัยสำคัญ นั่นคือการต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อผ่านไปสักระยะ ผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย แม้ว่าจะมีแนวคิดพื้นฐานแบบอนุรักษนิยมก็ตาม แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่อาจปฏิเสธได้ถึง ความจำเป็นที่จะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่ง อันเป็นการรักษาสมดุลระหว่าง การอยู่ร่วมกับจีนคอมมิวนิสต์บนพื้นฐานความจำเป็นระยะยาว กับการรักษาสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับสหรัฐฯ เพื่อให้สหรัฐฯ ยังคงสนับสนุนไทยในด้านต่างๆ ต่อไป อันจะยังประโยชน์แก่ทั้งประเทศและแก่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเองอีกด้วย ซึ่งความสัมพันธ์เช่นนี้หาได้มีแต่เพียงความสัมพันธ์ทางลับในเชิงการทูตเท่านั้นไม่ หากแต่ยังมีการริเริ่มความสัมพันธ์ในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น ด้านการพาณิชย์กรรม เป็นต้น

ต่อมา เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กระทำรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเมื่อ พ.ศ. 2500 ได้ส่งผลให้การดำเนินความสัมพันธ์ในทางลับกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งสิ้นสุดลง โดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีแนวนโยบายต่างประเทศและนโยบายความมั่นคงในลักษณะที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างสุดกำลัง ประกอบกับการที่ในช่วงนั้น สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในทวีปเอเชีย และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ของสงครามเวียดนามที่ไทยได้สนับสนุนสหรัฐฯ อย่างเต็มตัว ดังจะเห็นได้โดยหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น การที่ทหารสหรัฐฯ เข้ามาประจำการอยู่ในไทย มีสนามบินของสหรัฐฯ ตั้งอยู่ในไทยหลายแห่ง มีสถานีสำหรับการดักฟังวิทยุ เช่น สถานีรามสูร จังหวัดอุดรธานี สถานีดักฟังที่จังหวัดเชียงใหม่ แน่นนอนว่าในสถานการณ์เช่นนั้น ประกอบกับการเมืองภายในของไทยยังคงเป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลทหารมีอำนาจในการปกครองประเทศ ย่อมมีมโนทัศน์ที่เห็นรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งเป็นศัตรู กอปรกับการที่สหรัฐฯ กำลังมีอิทธิพลในไทยเป็นอย่างสูง ส่งผลให้รัฐบาลไทยมีมโนทัศน์ที่เห็นประเด็นคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามด้านความมั่นคงที่สำคัญในลำดับต้น และยิ่งผลให้สังคมไทยมีทัศนคติในลักษณะที่ “ผ่าน

⁴⁷⁰ เรื่องเดียวกัน.

เลนส์” สหรัฐฯ นั้นคือมองทุกอย่างเป็นประเด็นคอมมิวนิสต์ไปเสียสิ้น และในขณะเดียวกัน ท่าทีของรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งก็หาได้เป็นบวกกับรัฐบาลไทยแต่อย่างใด เช่น การสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย หรือการที่สถานีวิทยุของจีนโฆษณาชวนเชื่อว่าไทยเป็นลูกสมุนของจักรวรรดินิยมอเมริกัน เป็นต้น⁴⁷¹

แต่ทว่าในเวลาต่อมา เมื่อสหรัฐฯ เริ่มเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายต่างประเทศ ด้วยการปรับความสัมพันธ์กับจีนให้อยู่ในระดับปกติ ไม่ว่าจะเป็นการที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ยกเลิกการห้ามค้าขายกับจีนคอมมิวนิสต์ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2512 การที่คณะนักกีฬาเทเบิลเทนนิสของสหรัฐฯ เดินทางไปแข่งขันที่กรุงปักกิ่งใน พ.ศ. 2514 หรือการที่ริชาร์ด นิกสันส่งเฮนรี คิสซิงเจอร์ เดินทางไปเยือนปักกิ่ง รวมไปถึงการที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน เดินทางไปเยือนจีนในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2515 อีกด้วย โดยการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบผ่อนคลายนโยบายความตึงเครียด (Détente) ของสหรัฐฯ นี้ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนท่าทีด้านการต่างประเทศที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง⁴⁷² และยังส่งผลต่อบทบาทของถนัด คอมันตร์ ที่ตอบสนองต่อท่าทีของสหรัฐฯ ด้วยท่าทีที่เป็นมิตรต่อจีนมากยิ่งขึ้น⁴⁷³ โดยถนัดให้สัมภาษณ์ว่า การติดต่อกับจีนนั้นไม่ใช่นโยบายใหม่ แต่เป็นการแสดงให้เห็นว่าชาวเอเชียไม่เคยต่อต้านซึ่งกันและกัน แต่กลับเป็นสื่อตะวันตกที่ทำให้ภาพลักษณ์ของชาวตะวันออกเป็นเช่นนั้น⁴⁷⁴ นอกจากนี้ ถนัด คอมันตร์ยังแสดงทัศนะอีกว่า หากจะมีการสร้างสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะต้องมีการเจรจากับจีนเพื่อขยายความร่วมมือทางการเมืองระหว่างประเทศในเอเชียให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจกินความรวมถึงสหภาพโซเวียตด้วย⁴⁷⁵ จากท่าทีของถนัด ส่งผลให้กลุ่มผู้กำหนดนโยบายของสหรัฐฯ รู้สึกวิตกกังวล และยังคงติดตามท่าทีของถนัดที่มีต่อจีนต่อไป⁴⁷⁶ และเมื่อถนัด คอมันตร์ เดินทางไปเยือนสหรัฐฯ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513 ตามคำเชิญของสมาคมเอเชีย (The Asia Society) และได้พบกับบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์นิวยอร์ก

⁴⁷¹ อานันท์ ปันยารชุน, “ปาฐกถาพิเศษ,” ใน เขียน จีระวิทย์ และ เจีย แยนจง, บรรณาธิการ, *ความสัมพันธ์ไทย-จีน : เหลียวหลังแลหน้า (Sino-Thai Relations : Past and Future Prospect)* (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), 10-11.

⁴⁷² Evelyn Goh, *Constructing the U.S. Rapprochement with China, 1961-1974 : From “Red Menace” to “Tacit Ally”* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005). อ้างใน กุลดา เกษบุญชู มีด, *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*, 204.

⁴⁷³ ถนัด คอมันตร์ ทราบล่วงหน้าแล้วว่ารัฐบาลสหรัฐฯ มีแนวนโยบายที่จะปรับความสัมพันธ์กับจีนคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ กุลดาอ้างจากการสัมภาษณ์ พันเอก (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 31 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ บ้านพัก กรุงเทพมหานคร อ้างใน กุลดา เกษบุญชู มีด, *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*, 204.

⁴⁷⁴ NARA, Declassified Dated 5/20/04, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2621, Entry 1613, Subject “Interview with Foreign Minister Thanat,” Unger, January 7, 1970. อ้างใน กุลดา เกษบุญชู มีด, *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*, 204.

⁴⁷⁵ Asia Speaks, “Interview with Thanat Khoman: Reconfirming Thailand’s Self-Reliance,” *The Asia Magazine* (January 4, 1970): 3. อ้างใน กุลดา เกษบุญชู มีด, *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*, 204.

⁴⁷⁶ NARA, Declassified Dated 6/1/06, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject “Secretary’s Meeting with Foreign Minister Thanat,” Rogers, February 27, 1970. อ้างใน กุลดา เกษบุญชู มีด, *การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก*, 204.

ไทมส์ (New York Times) รวมไปถึงการพูดในที่ประชุมสมัชชาโลก (The World Affairs Council) อีกด้วย⁴⁷⁷ ต่อมา ยังมีเหตุการณ์สำคัญในทางประวัติศาสตร์ทั้งของจีนเองและของประชาคมระหว่างประเทศ นั่นคือ การลงคะแนนเสียงที่ทำให้รัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งได้เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ แทนที่สาธารณรัฐจีนที่เกาะไต้หวันอีกด้วย

เมื่อการณืเป็นเช่นนั้นแล้ว ในส่วนของประเทศไทย ด้วยความที่ไทยต้องแบกรับต้นทุนในด้านต่างๆ จากการยินยอมให้สหรัฐฯ เข้ามาใช้ดินแดนของไทยในการตั้งฐานทัพเพื่อทำสงครามเวียดนาม ส่งผลให้ไทยเสียโอกาสจากการลงทุน ต้นทุนทางสังคม ต้นทุนทางวัฒนธรรม และยังต้องเผชิญกับการขาดดุลการค้าทั้งกับสหรัฐฯ และญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก ถนัด คอมันตร์จึงเสนอให้ไทยรื้อฟื้นหลักการค้าเสรีด้วยการหันไปมีการค้ากับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นนโยบายที่สามารถดำเนินไปได้ด้วยโดยไม่ต้องลดความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ลงแต่อย่างใด⁴⁷⁸ ในกรณีนี้ ผู้นำท่านต่างๆ ในรัฐบาลไทย ไม่ว่าจะเป็นพลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ พลเอกแสวง เสนาณรงค์ เสริม วิณิชัยกุล ได้สนับสนุนให้ตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาเส้นทางการค้ากับจีนคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุผลว่าเพื่อบรรเทาปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยที่จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ก็ไม่ได้คัดค้านมากเท่าใดนัก แม้ว่าจะยังกังวลกับบทบาทของจีนในการสนับสนุนฝ่ายคอมมิวนิสต์ลาวอยู่ก็ตาม⁴⁷⁹ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผู้นำรัฐบาลแต่ละท่านต่างก็มีความเป็นอนุรักษ์นิยมทั้งสิ้น ทั้งในแง่ชาติกำเนิด ภูมิหลัง หน้าที่การงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการทหารและตำรวจระดับสูง และบรรดาท่านเหล่านี้ก็มีตำแหน่งหน้าที่อยู่ในรัฐบาลที่ดำเนินนโยบายความมั่นคงในการต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ และต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ทางด้านนโยบายต่างประเทศนั้นเล้าก็ยังคงรูปแบบการร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการดำเนินสงครามเวียดนาม แต่เมื่อถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศมีดำริริเริ่มใหม่ๆ เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เช่นการริเริ่มที่จะเปิดความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนคอมมิวนิสต์ รวมไปถึงการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้ากับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ ที่ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าการต่างประเทศของไทยไปจากแนวทางเดิม กลุ่มผู้นำในรัฐบาลซึ่งส่วนใหญ่มีความเป็นอนุรักษ์นิยมก็ได้คัดค้าน แต่กลับสนับสนุนให้ตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาเส้นทางการค้ากับจีนคอมมิวนิสต์ ด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้นำอนุรักษ์นิยมของไทยสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยยังคงรักษาหลักการและจุดยืนหลักของความคิดแบบอนุรักษ์นิยมไว้ได้

⁴⁷⁷ NARA, Declassified Dated 6/1/06, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject "Your Meeting Wednesday with Foreign Minister Thanat – Briefing Memorandum," Marshall Green to Rogers, February 25, 1970. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 204.

⁴⁷⁸ NARA, Declassified Dated 5/25/04, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2621, Entry 1613, Subject "Thanat Public Statements," Unger to Rogers, January 19, 1971. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 205.

⁴⁷⁹ NARA, Declassified Dated 6/12/2006, Pol 1 Thai, Subject "New Directions in Thai Foreign Policy, Unger, March 25, 1971. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 205.

การดำเนินการที่สืบเนื่องต่อมา คือ การที่ไทยได้ลงนามในสัญญาการค้ากับประเทศบัลแกเรีย อันเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ประเทศแรก รวมทั้งยังได้เจรจาที่จะลงนามกับประเทศอื่นๆ ในยุโรป ตะวันออก เช่น เยอรมนีตะวันออก อัลบาเนีย เป็นต้น⁴⁸⁰ และยิ่งตามมาด้วยการทำสัญญาด้านการค้า กับสหภาพโซเวียตฉบับแรกในประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศอีกด้วย ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ทั้งนี้ ฌัก คอมนันต์ยืนยันว่าการปรับความสัมพันธ์กับจีนคอมมิวนิสต์ ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นการยอมรับอุดมการณ์ คอมมิวนิสต์ เพียงแต่เป็นการปรับท่าทีจากความเป็นศัตรูมาสู่การอยู่ร่วมกันโดยสันติ⁴⁸¹ ในขณะเดียวกัน ยังจะเป็นการเพิ่มความยืดหยุ่นในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในช่วงที่สหรัฐฯ เริ่มมีท่าทีที่จะถอนตัวออกจากสงครามเวียดนามอีกด้วย⁴⁸²

ต่อมา หลังจากที่เกิดการรัฐประหารเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2514 แล้ว จอมพลถนอม กิตติขจร ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติได้แถลงถึงนโยบายเกี่ยวกับจีนปักกิ่งว่า แม้ว่าสหประชาชาติได้รับรองจีนเข้าเป็นสมาชิกแล้ว แต่ไทยก็ยังเฝ้าสังเกตการณ์สถานการณ์ไปพลางก่อน แต่ด้วยเสียงเรียกร้องจากนักการเมืองฝ่ายซ้ายที่ให้รัฐบาลไทยสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ถึงขั้นที่มีนักการเมืองที่นิยมเลื่อมใสในลัทธิการปกครองในแนวทางของจีนที่กรุงปักกิ่งนั้นขอรับอาสาจากพลเอกประภาส จารุเสถียร (ยศในขณะนั้น) รองหัวหน้าคณะปฏิวัติ ในอันที่จะไปติดต่อกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลดังกล่าว ซึ่งรัฐบาลไทยก็ยังเฝ้าสังเกตการณ์ต่อไปว่ารัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งจะดำเนินนโยบายไม่แทรกแซงประเทศอื่นๆ ดังที่ได้เคยแสดงท่าทีเช่นนั้นไว้แล้วก่อนหน้านี้ แม้รัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งสนับสนุนกลุ่มที่ก่อความไม่สงบในไทย รัฐบาลไทยก็จะพิจารณาสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนต่อไป แต่ที่ยังริรออยู่ก็ด้วยการณ์ที่ปรากฏว่าการก่อความไม่สงบที่เกิดขึ้นนั้นยังคงมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการที่สถานการณ์รอบด้านของประเทศไทยนั้นยังไม่มี การแสดงว่ามีการลดการสนับสนุนการก่อความไม่สงบภายในประเทศลงแต่ประการใด⁴⁸³

ทั้งนี้ การดำเนินการอันเป็นไปเพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ให้อยู่ในระดับปกติ นั้น มีกระบวนการและขั้นตอนที่เริ่มมาตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ทั้งนี้ กระทรวงการต่างประเทศในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ กลับมิได้มีบทบาทนำในการติดต่อกับจีนในระยะต้น และหาได้มีส่วนร่วมแต่อย่างใดไม่ในการส่งคณะผู้แทนไทยคณะแรกที่เดินทางไปจีน อันได้แก่คณะปิงปอง โดยมีพลตำรวจโทชุมพล โลหะชาละ เป็นหัวหน้าคณะ และมีนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ในรัฐบาล

⁴⁸⁰ CIA Intelligent Bulletin, Approved for Release 2004/03/17, Cia-Rdp79t00975a015900010001-4, Subject "Thailand-Ussr," March 27, 1971. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 205.

⁴⁸¹ Asia Speaks, "Interview with Thanat Khoman: Reconfirming Thailand's Self-Reliance," in The Asia Magazine (January 4, 1970): 3. อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต์, การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 206.

⁴⁸² Randolph, 137.

⁴⁸³ สิริ เปรมจิตต์, บทบาทเมืองจีน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประจำกรีวิทยา, 2515), 467-68.

จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นที่ปรึกษา⁴⁸⁴ ทั้งนี้ เนื่องจากสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เชิญนักกีฬาจากประเทศไทยไปแข่งขันปิงปองมิตรภาพ โดยประเทศจีนเป็นเจ้าของจัดการแข่งขัน⁴⁸⁵ โดยที่จอมพลประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ได้ลงนามอนุมัติการเดินทางอย่างเป็นทางการเป็นความลับ รวมทั้งยังได้เขียนแสดงความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรอีกด้วย โดย

“...อนุญาตให้คุณประสิทธิ์ติดต่อกับผู้นำของจีน...เพื่อให้ภารกิจของข้าพเจ้าบรรลุผลตามความหมายอย่างดีที่สุด ข้าพเจ้าจึงขอให้นายวรรณไว พิศนทัย เดินทางล่วงหน้าไปยังปักกิ่ง ทั้งนี้เพื่อดำเนินการติดต่อในเบื้องต้น ชี้แจงถึงภารกิจของคณะ และนัดหมายจัดการพบปะที่จำเป็นกับทางการจีน...”⁴⁸⁶

การที่นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของคณะนักกีฬาปิงปองเช่นนี้ ทางฝ่ายสหรัฐฯ ก็รับทราบเช่นเดียวกัน ดังที่นายประสิทธิ์เคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...ก่อนที่ผมร่วมเดินทางไปกับคณะปิงปอง เอกอัครราชทูตอเมริกัน เชิญผมไปรับประทานอาหารกลางวันเป็นการส่วนตัว ไม่มีการพูดคุยอะไรกันเป็นสาระ แต่ตอนผมจะขึ้นรถกลับ ท่านทูตผู้นี้พูดกับผมคำหนึ่งว่า การไปประเทศจีนของผมครั้งนี้ขอให้ชะลอช้าๆ ไว้ อย่าเพิ่งรีบร้อน...”⁴⁸⁷

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ทุกอย่างก็ได้ดำเนินไปตามแผนการที่ได้เตรียมไว้ ก่อนออกเดินทางไปเยือนจีนนั้น จอมพลประภาส จารุเสถียร ในฐานะประธานกีฬาโอลิมปิก ได้นำคณะนักกีฬาปิงปองเข้าเฝ้าฯ กราบบังคมทูลลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว⁴⁸⁸ และยังได้เข้ากราบลาจอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติอีกด้วย⁴⁸⁹ โดยจอมพลถนอม ได้ให้อวาทแก่คณะนักกีฬาปิงปอง สาระสำคัญว่า

“...การที่สหภาพบริหารคณะปฏิวัติได้อนุมัติให้คณะปิงปองไปแข่งขันที่ปักกิ่งครั้งนี้ ก็เพราะถือว่าการกีฬาไม่เกี่ยวกับการเมือง และประเทศไทยไม่ได้เป็นศัตรูกับประเทศใดๆ ประเทศไทยเป็นมิตรไมตรีกับทุกประเทศที่ไม่เป็นศัตรูกับประเทศไทย แม้จะมีลัทธิการเมืองแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม...”

⁴⁸⁴ วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน (กรุงเทพฯ: โปสต์ พับลิชชิง, 2557), 229.

⁴⁸⁵ อภิวัฒน์ วรรณกร บรรณาธิการ, ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ คิด พูด เขียน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2540), 94.

⁴⁸⁶ สิริินทร์ พิศนทัย, มุกมั่งกร (The Dragon's Pearl), 84-85.

⁴⁸⁷ ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์, ฟัง ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ พูด (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารานชน, 2537), 119-20.

⁴⁸⁸ ปรากฏเป็นภาพที่พลเอกประภาส จารุเสถียร นำหัวหน้าและที่ปรึกษาคณะปิงปองไทย เข้ากราบถวายบังคมลาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชก่อนเดินทางไปแข่งขันปิงปอง เพื่อความชนะเลิศแห่งเอเชีย ณ กรุงปักกิ่ง โดยมีพลตำรวจโทชุมพล โลหะชาละ หัวหน้าคณะปิงปองไทย นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ที่ปรึกษา และ นายพิชัย วาคนาส่ง เป็นโฆษก คูในสิริ เปรมจิตต์, บทบาทเมืองจีน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา, 2515)

⁴⁸⁹ อภิวัฒน์ วรรณกร บรรณาธิการ, เรื่องเดียวกัน, 95.

“...เมื่อสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เป็นสมาชิกของสหประชาชาติแล้ว ก็ย่อมจะต้องยึดถือหลักปฏิบัติและกฎข้อบังคับต่างๆ อย่างเดียวกับประเทศอื่นๆ ยิ่งกว่านั้น ในฐานะที่เป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคง ซึ่งเป็นฝ่ายบริหารในทางความมั่นคงด้วยแล้ว ก็จะต้องมีความรับผิดชอบหนักแน่นขึ้นไปอีก ฉะนั้น การที่สาธารณรัฐประชาชนจีนเข้ามามีบทบาทในสหประชาชาติจึงมิใช่ของเสียหาย แต่นับว่าเป็นผลดี แต่อย่างไรก็ดี เป็นเรื่องของอนาคตที่เราจะต้องคอยดูกันต่อไปก่อน...”⁴⁹⁰

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าคณะปฏิวัติในสมัยนั้นจะถูกจัดว่าเป็นอนุรักษนิยม หรือเป็น “ฝ่ายขวา” ตามเกณฑ์ของผู้วิจัย และยังมีทัศนคติต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ในทางลบ และยังคงยึดมั่นในแนวการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ อันรวมไปถึงการเข้าร่วมและสนับสนุนสหรัฐฯ ในการทำสงครามเวียดนาม แต่ถึงกระนั้น เมื่อสถานการณ์ระหว่างประเทศเริ่มเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้รับการยอมรับให้เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ รวมไปถึงการได้รับสถานะสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงอีกด้วยนั้น ได้ส่งผลต่อท่าทีของรัฐบาลไทยที่ยอมรับจีนมากยิ่งขึ้น และมีแนวโน้มที่จะดำเนินความสัมพันธ์กับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งมากขึ้นด้วย

แต่จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยที่สอดคล้องกับสหรัฐฯ มาโดยตลอด ส่งผลให้การส่งคณะผู้แทนเดินทางไปเยือนจีนครั้งนี้จำเป็นต้องมีความระมัดระวังว่าอาจถูกทางการจีนปฏิเสธ และส่งผลเสียต่อรัฐบาลไทยได้ แต่เหตุการณ์ดังกล่าวก็ไม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด ในทางกลับกัน ทางรัฐบาลจีนกลับยินดีต้อนรับคณะจากไทยในฐานะแขกพิเศษของรัฐบาลจีนอีกด้วย เมื่อคณะของนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ เดินทางมาถึง ได้เข้าพบประธานคณะกรรมการสันติภาพสากล ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์อันดีใน “ระดับบุคคล” ระหว่างไทยกับจีนที่มีมาระหว่างกันกว่าสองทศวรรษ ซึ่งทางด้านนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ก็ได้กล่าวว่า

“...บางครั้งประเทศไทยจำเป็นต้องเอาตัวเข้าไปผูกพันกับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะกับสหรัฐอเมริกาและไต้หวันหลังสงครามโลกครั้งที่ 2... ประเทศไทยอาจยังไม่พร้อมนักที่จะรื้อฟื้นความสัมพันธ์ให้เป็นปกติ ประการแรกคือแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกาย่อมทำให้เป็นไปได้ยาก ส่วนประการที่สองก็คือ ไทยยังหวงเกรงลัทธิอุดมการณ์ของจีน คนไทยเป็นชาวพุทธที่รักสงบ มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข ช่องว่างระหว่างทั้งสองชาติอาจจะยังกว้างใหญ่เกินไป...”⁴⁹¹

ทางด้านประธานคณะกรรมการสันติภาพสากลได้กล่าวตอบแก่นายประสิทธิ์ ใจความว่า

“...นั่นเป็นปัญหาภายในสำหรับไทย แต่ข้อที่ว่าไทยเป็นชาติรักสงบคงไม่จริงนัก คนไทยอาจเป็นอย่างนั้นจริง แต่ทหารไทยซึ่งไปรบในลาวและเวียดนามแล้ว ทำไมไทยถึงกลัวจีนนัก ตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนานจีนเคยส่งกองทัพไปรุกรานไทยบ้างไหม... โปรดบอกประชาชนชาวไทยด้วย

⁴⁹⁰ สิริ เปรมจิตต์, บทบาทเมืองจีน, 469.

⁴⁹¹ สิริินทร์ พัดโนทัย, มุกมังกร (The Dragon's Pearl), 461.

ว่าเราปรารถนาจะเป็นมิตรด้วย ขอเชิญมาดูให้รู้เห็นด้วยตาตัวเองดีกว่าว่าประเทศจีนเป็นอย่างไร...”

492

นอกจากการได้เข้าพบกับประธานคณะกรรมการสันติภาพสากลแล้ว นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ยังได้พบกับผู้นำจีนคนอื่นๆ และได้รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้นำจีนคนนั้นๆ พร้อมกันไปด้วย เช่น ข้อเสนอของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศจีนที่เห็นว่าไทยควรถอนทหารออกจากอินโดจีน แต่ปรากฏการณ์ที่สำคัญคือ การที่คณะของนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ได้เข้าพบนายกรัฐมนตรีโจวเอินไหล ณ ห้องรับรองมณฑลเสฉวน ในมหาศาลาประชาชน กรุงปักกิ่ง

“...จีนเข้าใจดีว่าในขณะที่ขณะนี้ เป็นเรื่องยากที่คุณจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเรา เราอดทนเสมอ เรารอคอยได้ แต่ระหว่างนี้ประชาชนของเราทั้งสองชาติก็สามารถเริ่มต้นความสัมพันธ์กันในด้านการค้า วัฒนธรรม และกีฬาได้ ผมจึงหวังว่าเมื่อคุณกลับไปแล้วคงได้แจ้งให้ทางรัฐบาลของคุณทราบว่า เราเข้าใจความลำบากใจของรัฐบาลไทย และคุณก็คงเข้าใจดีว่าสันติภาพต้องบังเกิดขึ้นในอินโดจีน สงครามที่ดำเนินอยู่ต้องยุติ...”⁴⁹³

ในส่วนของสาระสำคัญจากการสนทนาระหว่างคณะผู้แทนฝ่ายไทยกับผู้นำจีนนั้น มีดังต่อไปนี้⁴⁹⁴

1) ฝ่ายไทยได้แจ้งให้ฝ่ายจีนทราบว่าคนไทยส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าจีนสนับสนุนช่วยเหลือผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในไทย

2) ฝ่ายไทยยังมีอุปสรรคนานัปการในช่วงนั้น ในอันที่จะดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนได้อย่างเป็นทางการโดยทันที อันเนื่องมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการที่ไทยมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) มาเป็นเวลานาน การที่คนจีนที่อาศัยอยู่ในไทยมีเป็นจำนวนมากแล้วยังมีการแบ่งเป็นฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวาด้วย ในกรณีที่ไทยเปลี่ยนแปลงนโยบายที่มีต่อจีนโดยฉับพลันนั้นอาจก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้นได้ การที่คนไทยเป็นจำนวนมากยังหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ หรือแม้แต่การที่คนไทยส่วนใหญ่ยังเข้าใจอยู่ว่าจีนสนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในไทยให้ก่อความไม่สงบ

3) ฝ่ายไทยยังเห็นว่าควรสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งในแง่พาณิชย์ การแพทย์ วิทยาศาสตร์ การกีฬา หรือนาฏศิลป์ไปก่อน ก่อนที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกันอย่างเป็นทางการ

⁴⁹² เรื่องเดียวกัน.

⁴⁹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 465.

⁴⁹⁴ อภิวัฒน์ วรรณกร บรรณาธิการ, เรื่องเดียวกัน, 77.

4) ฝ่ายไทยได้ยืนยันชัดเจนว่าการที่คณะปฏิวัติได้อนุมัติให้คณะนักกีฬาป้องกันดินทางมาแข่งขันที่กรุงปักกิ่งโดยมิได้มีเงื่อนไขใดๆ นั้น ถือได้ว่าเป็นการแสดงออกของฝ่ายไทยที่ต้องการปูทางไปสู่การปรับปรุงความสัมพันธ์กับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งต่อไปเบื้องหน้า

ส่วนสาระสำคัญของฝ่ายจีนในการสนทนาครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้⁴⁹⁵

1) ฝ่ายจีนแสดงจุดยืนที่จะสนับสนุนการต่อสู้ปฏิวัติของประชาชนทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีต่อการรุกรานของต่างชาติ และลัทธิจักรวรรดินิยม

2) ฝ่ายจีนแสดงทัศนะว่าการต่อสู้และการปฏิวัติที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ นั้น ถือว่าเป็นกิจการภายในของแต่ละประเทศ หากใช้เป็นเรื่องของประเทศใดประเทศหนึ่งภายนอกจะเข้าไปเกี่ยวข้องได้

3) ฝ่ายจีนได้แสดงท่าทีในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติกับประเทศที่มีระบอบการปกครองแตกต่างกัน บนพื้นฐานของหลัก 5 ประการ และจีนจะไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของประเทศต่างๆ เป็นอันขาด แต่ถึงกระนั้น จีนยังคงสนับสนุนการต่อสู้ของขบวนการปลดแอกแห่งชาติต่อไป

4) จีนยืนยันว่า ในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งนั้น มีเงื่อนไขเพียงประการเดียว คือ ประเทศนั้นๆ ต้องรับรองรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนว่าเป็นรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายของจีนแต่เพียงรัฐบาลเดียว โดยตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลจีนคณะชาติที่ไต้หวันโดยเด็ดขาด และถือว่าไต้หวันนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐประชาชนจีนเท่านั้น

5) สำหรับการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยนั้น รัฐบาลจีนก็จะปฏิบัติกับไทยเช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อรัฐบาลของประเทศอื่นๆ โดยไร้เงื่อนไขใดๆ เว้นแต่เพียงเงื่อนไขตามข้อ 4.

6) ที่ไทยได้แสดงท่าทีว่ายังมีอุปสรรคเป็นจำนวนมากไม่น้อย อันส่งผลให้ไม่สามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนได้โดยทันทีนั้น จีนมีความเข้าใจ และพร้อมที่จะดำเนินความสัมพันธ์กับไทยในด้านอื่นๆ ไปพลางก่อน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การแพทย์ วิทยาศาสตร์ และด้านอื่นๆ

⁴⁹⁵ เรื่องเดียวกัน.

7) ประเด็นชาวจีนโพ้นทะเล จีนแสดงท่าทีที่ชาวจีนโพ้นทะเลควรถือสัญชาติของประเทศที่ตนอาศัยอยู่ และต้องเคารพกฎหมายของประเทศนั้นๆ ในขณะเดียวกัน จีนได้แสดงความไม่เห็นด้วยที่ชาวจีนโพ้นทะเลจะถือสองสัญชาติ ไม่เห็นด้วยที่ชาวจีนโพ้นทะเลจะส่งเงินของตนเองกลับมาบำรุงประเทศจีน ทั้งนี้ ฝ่ายจีนได้ยกเลิกคณะกรรมการปฏิบัติงานด้านชาวจีนโพ้นทะเลไปแล้วอีกด้วย

8) ฝ่ายจีนได้แสดงทัศนคติว่าไทยควรถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม เพราะจะไม่ใช่ผลประโยชน์แก่ไทยเอง

9) นายกรัฐมนตรีโจวเอินไหลของจีน ได้ฝากคณะผู้แทนไทยถวายพระพรแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พร้อมทั้งถวายพระพรแด่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ และพร้อมกันนั้นยังได้แสดงความคารวะมายัง จอมพลถนอม กิตติขจร พลเอกประภาส จารุเสถียร อีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่น่าสนใจจากการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะระหว่างฝ่ายไทยและฝ่ายจีนในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นประเด็นที่ไทยยังมีความข้องใจที่จีนยังให้มีการออกอากาศของสถานีวิทยุเสียงประชาชนไทย ที่ดำเนินการโดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แต่ในภายหลังสถานีวิทยุเสียงประชาชนไทยก็ได้เปลี่ยนมาเรียกรัฐบาลไทยที่อยู่ในอำนาจบริหารราชการแผ่นดินในขณะนั้นด้วยถ้อยคำที่ถูกต้อง⁴⁹⁶ และในขณะเดียวกัน แม้ว่าจีนจะยังคงสนับสนุนการต่อสู้ของขบวนการปลดแอกแห่งชาติต่างๆ ต่อไปอยู่ก็ตาม แต่สื่อมวลชนทั้งหมดในจีน อันรวมไปถึงสถานีวิทยุปักกิ่งก็ได้หยุดโจมตีผู้นำของไทยแล้ว รวมไปถึงการที่จีนได้แสดงท่าทีว่าขบวนการปลดแอกในประเทศต่างๆ นั้นจะต้องช่วยเหลือตนเองแล้ว อันเนื่องมาจากนโยบายของจีนที่ต้องการสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรใหม่ๆ กับประเทศต่างๆ ซึ่ง “มิตรใหม่” นี้ อาจไว้ใจจีนได้ไม่เต็มที่หากจีนยังคงสนับสนุนขบวนการปลดแอกเหล่านั้นต่อไป⁴⁹⁷

สำหรับบทบาทของกระทรวงการต่างประเทศนั้น กระทรวงการต่างประเทศได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในเวลาต่อมา เมื่อมีการส่งคณะผู้แทนไทยตามคำเชิญของฝ่ายจีนผ่านสถานกงสุลใหญ่ของไทย ณ ฮ่องกง เพื่อไปเยี่ยมชมงานแสดงสินค้าที่นครกวางเจา โดยที่คณะผู้แทนไทยในคราวนี้ก็ยังได้ นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ เป็นหัวหน้าคณะ นายประชา คุณะเกษม กงสุลใหญ่ ณ ฮ่องกงเป็นที่ปรึกษา และมีโอกาสได้พบรองนายกรัฐมนตรีจีนและยังมีรายงานการเดินทางอย่างเป็นทางการนับเป็นการดำเนินการแรกของกระทรวงการต่างประเทศในด้านการติดต่อกับจีน⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์, ฟัง ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ พูด, 128.

⁴⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, 129.

⁴⁹⁸ วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน, 229.

ทั้งนี้ การดำเนินการในส่วนของกระทรวงการต่างประเทศนั้น เป็นไปตามบันทึกของเดช บุนนาค ดังต่อไปนี้

“...ในช่วงปี พ.ศ. 2515 – 2518 คุณแผนไวใจให้ผมดำเนินการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับมองโกเลียและเกาหลีเหนือ ซึ่งเป็นรัฐคอมมิวนิสต์ ในขณะที่รัฐไทยยังต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ไทยบนผืนแผ่นดินไทย และส่งทหารไปรบในสงครามเวียดนาม ในประเทศไทยยังมีฐานทัพสหรัฐอเมริกาอยู่ 5-6 แห่ง มีทหารอเมริกันเดินขบวนไว้เต็มบ้านเต็มเมือง...งานชิ้นโบแดงที่คุณแผนมอบให้ผมทำ คือความสัมพันธ์กับจีน ปีศาจคอมมิวนิสต์ที่เกรงกลัวกันหนักหนาตั้งแต่เขาเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2492 แต่ที่ไทยต้องปรับท่าทีตามมหาสมุทรอเมริกัน ซึ่งประกาศลัทธิกัสน์ให้สงครามเวียดนามเป็นเรื่องของเวียดนามเอง เด็กก็อ่านออกว่า อเมริกันเตรียมถอนตัวออกจากเวียดนาม แล้วสมุนของอเมริกันจะทำอย่างไร...”⁴⁹⁹

การดำเนินการเพื่อเตรียมเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนนั้น ได้มีการเตรียมการไว้แล้วบางประการ โดย พ.อ. (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ ที่ได้มีการติดต่อกับจีนในทางลับอยู่ก่อนแล้ว ถึงขั้นตั้งคณะทำงานขึ้นในปี พ.ศ. 2512 ที่กระทรวงการต่างประเทศเพื่อศึกษาเรื่องจีนและพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนโดยเฉพาะ โดยมีหม่อมหลวงพีระพงศ์ เกษมศรี เป็นประธาน และมีการดำเนินการติดต่อกับจีนผ่านฝรั่งเศสบ้างหรือยูโกสลาเวียบ้าง⁵⁰⁰ แต่การดำเนินการดังกล่าวก็มีอุปสรรคอันเนื่องมาจากการที่จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี กระทำรัฐประหารรัฐบาลตนเองเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และการที่ พ.อ. (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ ต้องพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไป แต่แล้วก็มีกรือฟื้นกลับมาดำเนินการอีกครั้งเมื่อนายแผน วรรณเมธี ดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมการเมือง⁵⁰¹

ทางด้านนายเดช บุนนาค อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัยรัฐบาลนายสมัคร สุนทรเวช ก่อนหน้านั้นก็ได้เคยเป็นสมาชิกหนึ่งในคณะทำงานศึกษาเรื่องจีน อันเนื่องมาจากในปี พ.ศ. 2512 ที่ประธานาธิบดีนิกสันได้ประกาศหลักนิมิกสัน (Nixon Doctrine) หรือหลักนิมิกวม (Guam Doctrine) อันเป็นหลักการที่แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า สหรัฐฯ กำลังจะปรับทิศทางของนโยบายต่างประเทศครั้งใหญ่ เมื่อเหตุการณ์เป็นไปเช่นนั้นแล้ว ในทัศนะของผู้ปฏิบัติงานที่เป็นข้าราชการในกระทรวงการต่างประเทศก็สามารถอ่านสถานการณ์ออกแล้วว่าสหรัฐฯ กำลังเตรียมตัวที่จะหาทางออกจากสงครามเวียดนามแล้ว ฉะนั้น ประเทศไทยก็ต้องเตรียมรับสถานการณ์ใหม่ทางการต่างประเทศของไทย ซึ่งการดำเนินการหนึ่งที่สามารถกระทำได้คือการปรับความสัมพันธ์กับ

⁴⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, 228.

⁵⁰⁰ สัมภาษณ์ เดช บุนนาค, อธิบดีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาอากาศไทย.

⁵⁰¹ วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน, 228.

สาธารณรัฐประชาชนจีนนั่นเอง โดยที่การปรับความสัมพันธ์ให้เป็นปกตินั้นก็หมายความว่าจำเป็นต้องเปิดความสัมพันธ์ทางการทูต⁵⁰²

แต่ถึงกระนั้น ความดำริริเริ่มในอันที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน แน่แน่นอนว่าจะเป็นที่ไม่เห็นด้วยจากกลุ่มอนุรักษ์นิยมด้วยเหตุผลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการที่จีนแผ่นดินใหญ่เป็นจีนคอมมิวนิสต์ มีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การที่จีนคอมมิวนิสต์สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่ได้ประกาศวันเสี่ยงปีนแตก⁵⁰³ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา ทำให้ข้าราชการทหารและพลเรือนเสียชีวิตปีหนึ่งๆ นับพันคน นอกจากนี้ ประเด็นเรื่องความไม่ไว้วางใจลูกจีนในไทยก็ถูกนำมาใช้เป็นเหตุผลสำหรับคัดค้านการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน อีกประการหนึ่งคือ การที่ไทยในสมัยนั้นยังคงมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐจีนที่ได้หัววัน โดยกลุ่มอนุรักษ์นิยมได้อ้างถึงคุณูปการที่รัฐบาลจีนได้หัววันมีต่อไทยเสมอมา รวมไปถึงการส่งทหารมาช่วยไทยรบกับคอมมิวนิสต์ ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ได้ปรากฏในหน่วยงานทางด้านความมั่นคงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเป็นสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนักข่าวกรองแห่งชาติ ตำรวจสันติบาล โรงเรียนเสนาธิการทหาร หรือแม้แต่โรงเรียนการปกครองชั้นสูง⁵⁰⁴

นายเดช บุญนาค ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ไว้ว่า

“...เราก็คูยกกันว่า ความสัมพันธ์มันเหมือนกับว่ามีประเทศอื่นมารับรองแค่เกาะภูเก็ตว่าเป็นประเทศไทย มันก็สัมพันธ์ประเทศไทยไปทั้งหมด นี่ก็เหมือนเรากับสาธารณรัฐจีนได้หัววัน ว่าเราไปรับรองเกาะได้หัววันว่าเป็นผู้แทนของจีนทั้งหมด ในขณะที่จีนมีคนอยู่อีกพันล้านคน แล้วได้หัววันมีคนอยู่ยี่สิบล้านคน ไม่ถึงหรือในสมัยนั้น แล้วนี่มันมีเหตุมีผลหรือเปล่า มันบ้าหรือเปล่า สมมติว่าเหมือนกับศรีลังกาเขาจะรับรองแค่เกาะภูเก็ตว่าเป็นประเทศไทย มันเป็นไปได้...”⁵⁰⁵

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁵⁰² สัมภาษณ์ เดช บุญนาค, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาอากาศไทย.

⁵⁰³ เป็นวันที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) เกิดการปะทะด้วยอาวุธปืนกับกองกำลังตำรวจฝ่ายรัฐบาลไทยอย่างรุนแรงเป็นครั้งแรกที่บ้านนาบัว อ.เรณูนคร จังหวัดนครพนม หลังจากทำงานเคลื่อนไหวจัดตั้งขบวนการในชนบทโดยการหลีกเลี่ยงการปะทะกับทหารของรัฐบาลมาเป็นเวลานานหลายปี ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2508 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยก็ได้เปิดการประชุมคณะกรรมการการเมืองขยายวงขึ้นที่ภูพาน เพื่อพิจารณากรณีนี้ และได้มีมติ 2508 ให้ประกาศการต่อสู้ด้วยอาวุธในเขตชนบทอย่างเป็นทางการเพื่อป้องกันตนเองและตอบโต้การปราบปรามของฝ่ายรัฐบาล โดยให้ค่อยๆ เปิดที่ละเขตงานตามเงื่อนไขที่เป็นไปได้ จากนั้นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยก็ประกาศให้วันที่ 7 สิงหาคม เป็นวันเสี่ยงปีนแตกและเป็นวันเริ่มต้นของสงครามประชาชนในประเทศไทย ดูใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, "วันเสี่ยงปีนแตก," *ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า* <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%9B%E0%B8%B7%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%95%E0%B8%81> (5 พฤษภาคม 2559)

⁵⁰⁴ สัมภาษณ์ เดช บุญนาค, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาอากาศไทย.

⁵⁰⁵ สัมภาษณ์ เดช บุญนาค, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาอากาศไทย.

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าหนึ่งในข้ออ้างที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมยกขึ้นมาคัดค้าน และยังเป็นหนึ่งในปัญหาที่สำคัญที่เป็นอุปสรรคตลอดมาในการดำเนินการเพื่อนำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน คือ ปัญหาสาธารณรัฐจีนที่เกาะไต้หวัน ดังเช่นที่แผน วรรณเมธี เคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...ปัญหาไต้หวันเป็นเรื่องใหญ่ และไต้หวันก็ ‘วุ่น’ มากเหลือเกิน ขึ้นไปถึงผู้หลักผู้ใหญ่ โดยเฉพาะทางด้านทหาร ผมจำได้จากเมื่อเวลาประชุมกันที่สภาความมั่นคงฯ ที่ปรึกษาสถานทูตจีน ขณะนั้นซึ่งรู้จักกับผมดีสมัยอยู่ลอนดอน มาหาผมอยู่เสมอ หลักการของฝ่ายไทยเรามีอยู่ว่า เมื่อเรามีความสัมพันธ์กับจีนคอมมิวนิสต์แล้ว เราไม่ต้องการเสียความสัมพันธ์กับจีนไต้หวัน เพราะมีการผูกพันกันด้านเศรษฐกิจการค้ามากมาย ปกป้องเขาก็ยึดมั่นอยู่กับหลักเดียว คือ ให้มีแต่เพียง One China เรื่องค้าขายเขาไม่เกี่ยว แต่ที่ต้องเจรจากับเอกอัครราชทูตจีน (พลเรือเอก มา จี จวง) อยู่นาน เกี่ยวด้วยเรื่องทรัพย์สินของเขา คือ สถานทูตและศาลาไคเซ่กชนม์ ซึ่งเขาต้องการจะเก็บไว้เป็นของเขาต่อไป...”⁵⁰⁶

แต่ถึงจะมีข้อโต้แย้งมาจากหน่วยงานด้านความมั่นคงมากเพียงไรก็ตาม ในเรื่องของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่สำหรับภายในกระทรวงการต่างประเทศแล้ว กลับไม่ได้มีข้อขัดแย้งเกี่ยวกับการตั้งต้นดำเนินการเพื่อปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน เนื่องจากว่าเป็นคำสั่งที่มาจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น คือ พันเอก (พิเศษ) ดร. ถนัด คอมันตร์ และสมาชิกของคณะทำงานที่ได้รับมอบหมายภารกิจอันสำคัญยิ่งนี้ส่วนใหญ่แล้วเป็นข้าราชการรุ่นใหม่ที่ยังไม่มากนัก ฉะนั้นแล้ว ข้าราชการระดับอาวุโสในกระทรวงการต่างประเทศจึงเปิดโอกาสให้คณะทำงานชุดนี้ได้ทำภารกิจของตนไป ยังไม่ได้มีการตัดสินใจใดๆ⁵⁰⁷

เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว การดำเนินการเพื่อปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนให้เป็นปกติก็เดินหน้าต่อไป ด้วยการที่นายเดช บุนนาค ได้มีโอกาสพบปะกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายจีนในระหว่างการประชุม ECAFE ที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2516 ซึ่งนับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่จีนในฐานะสมาชิกใหม่ของสหประชาชาติส่งผู้แทนเข้าร่วมการประชุม นั่นคือ นายเฉิง รู่ยเซิง ผู้อำนวยการกองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมเอเชีย กระทรวงการต่างประเทศจีน ที่ได้พบกับนายเดช บุนนาค เข้าลักษณะของ “การทูตริเบียง” (Corridor Diplomacy)

“...เป็นจุดเริ่มต้นของมิตรภาพระหว่างเขากับผม และเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การเจรจาเรื่องความสัมพันธ์ไทย-จีน ระหว่างกระทรวงการต่างประเทศทั้งสอง...”⁵⁰⁸

⁵⁰⁶ วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน, 256-257.

⁵⁰⁷ สัมภาษณ์ เดช บุนนาค, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภากาชาดไทย.

⁵⁰⁸ วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน, 229.

เพียง 2 เดือนต่อมา ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2516 บุคคลทั้งสองก็ได้พบกันอีกครั้งที่กรุงเทพฯ เมื่อนายเฉิงรู่ยเซิงเดินทางมาในฐานะรองหัวหน้าคณะนักกีฬาป้องกันจีน และได้รับเชิญไปรับประทานอาหารค่ำที่บ้านพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศในช่วงนั้น โดยที่นายเฉิงรู่ยเซิงได้ถือโอกาสเรียนเชิญรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศไปเยือนจีนด้วย

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2516 เกิดการทูตระหว่างไทยกับจีนผ่านการกีฬาอีกครั้ง แต่ในครั้งนั้น เปลี่ยนจากป้องกันเป็นแบดมินตัน โดยพลตำรวจโทชุมพล โลหะชาละ ยังคงเป็นหัวหน้าคณะนักกีฬา เช่นเดิม แต่ในครั้งนั้นสมาชิกคณะประกอบไปด้วย แผน วรรณเมธี อธิบดีกรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ อำนาจ วีรวรรณ พิชัย วาศนาสง และ เตช บุนนาค ทั้งนี้ การเดินทางไปเยือนจีนของคณะในครั้งนี้มีความเป็นทางการอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการเข้ากราบทูลลาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เข้ากราบลาพลเอกประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้ เมื่อเดินทางไปถึง ฝ่ายจีนได้ให้การต้อนรับและดูแลคณะเป็นอย่างดี โดยที่เมื่อเดินทางถึงกรุงปักกิ่งแล้ว ทางกรมได้พาคณะไปเยี่ยมชมกำแพงเมืองจีน ไปเยือนนครเซี่ยงไฮ้ และนครหังโจว ทั้งนี้ เตช บุนนาค ได้เปิดเผยว่า

“...คุณแผนกับผมต้องทำงาน เริ่มด้วยการดูแบดมินตันแทบทุกวัน และที่สำคัญที่สุด คือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกระทรวงการต่างประเทศจีน ซึ่งเกิดขึ้นวันหนึ่งที่สโมสรมิตรภาพ (Friendship Club) ข้างห้างสรรพสินค้ามิตรภาพ (Friendship Store)... วันที่คุณแผนพบกับฝ่ายจีน ฝ่ายจีนประกอบด้วย นายหลู เว่ยเจา อธิบดีกรมเอเชีย นายเฉิง รู่ยเซิง นายหลิว ย่งซิง เจ้าหน้าที่แผนกไทยและล่ามภาษาไทย และนายหลี่ เม่า จากสมาคมมิตรภาพวิเทศสัมพันธ์ ทำหน้าที่ล่าม ผมเป็นผู้จัดบันทึก การสนทนาที่ใช้เวลาทั้งบ่ายจนเย็นวันนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศไทยกับจีนที่ละเอียดที่สุด และเป็นพื้นฐานสำหรับการเจรจาปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนให้เป็นปกติขั้นสุดท้ายเมื่อเดือนมิถุนายน 2518...”⁵⁰⁹

แต่ถึงกระนั้น แม้ว่าจะมีการดำเนินการเพื่อปูทางไปสู่การปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนให้อยู่ในระดับปกติ แต่กว่าที่จะสามารถเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการขึ้นได้นั้นก็ต้องใช้ระยะเวลากว่าสองปีนับจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศไทยกับจีนข้างต้น เนื่องมาจากรัฐบาลในขณะนั้น คือ รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ยังขาดเจตนาในการตัดสินใจ เนื่องมาจากยังไม่เห็นความจำเป็นในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต และยังรวมไปถึงความหวาดระแวงจีนที่มีมาเนิ่นนาน และอิทธิพลของจีนคณะชาติที่ยังมีอยู่ในประเทศไทยด้วย⁵¹⁰

⁵⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, 231.

⁵¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

ประเด็นการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนในช่วงนั้น จะอนุวัตริไปตามสถานการณ์ระหว่างประเทศทั้งในระดับโลก ในระดับภูมิภาค และภายในประเทศไทยเองในเวลาต่อมา โดยยังอยู่ภายใต้บทบาทของเตช บุนนาค และเมื่อเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ก็หาใช่เป็นตัวเร่งที่จะนำไปสู่การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนโดยทันที ตามที่เตช บุนนาค ได้กล่าวไว้ว่า

“... เหตุการณ์ในโลกภายนอกมีส่วนเข้ามาช่วยให้เกิดความคืบหน้าขึ้นอีกขั้นหนึ่ง นั่นคือ สงครามระหว่างอิสราเอลกับรัฐอาหรับที่เริ่มขึ้นในเดือนตุลาคมปีนั้น ทำให้ราคาน้ำมันดิบสูงขึ้นเท่าตัว และขาดตลาด รัฐบาลไทยต้องวิ่งพล่านหาซื้อน้ำมัน คุณชาติชายซึ่งยังคงเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศอยู่ นำคณะไปซาอุดีอาระเบียกลับมาถึงกรุงเทพฯ ...จีนพร้อมที่จะต้อนรับ ท่านทันทีตามที่กระทรวงการต่างประเทศติดต่อขอไป ซึ่งเป็นไปได้ในเมื่อสถานการณ์บัญญัติแห่งชาติผ่าน พระราชบัญญัติยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 ที่ห้ามค้าขายกับจีนคอมมิวนิสต์...คุณชาติชาย นำคณะไปขอซื้อน้ำมันจากจีนระหว่างวันที่ 21-28 ธันวาคม 2516 คณะผู้แทนคณะนี้เป็นคณะผู้แทนไทยคณะแรกระดับรัฐมนตรีที่ไปเยือนจีน...”⁵¹¹

“...เราไปขอซื้อน้ำมันที่กระทรวงการค้า พูดกันอยู่นาน จีนยังไม่ตอบว่าจะขายให้หรือไม่ แต่ทำท่าว่าจะให้... ในที่สุด... ฝ่ายจีนแจ้งว่านายกรัฐมนตรีของเขาขอให้คณะผู้แทนไทยไปพบที่มหาศาลาประชาชน...นายกรัฐมนตรีโจว เอินไหล ต้อนรับท่านรัฐมนตรีชาติชายและคณะอย่างอบอุ่น และแจ้งว่าประธานเหมาอนุมัติให้รัฐบาลจีนขายน้ำมันให้รัฐบาลไทยจำนวน 50,000 ตัน ส่วนหนึ่งเป็นน้ำมันดิบ อีกส่วนเป็นน้ำมันเตาในราคา ‘มิตรภาพ’ ฝ่ายจีนอธิบายภายหลังว่า โดยที่ฝ่ายไทยขอซื้อน้ำมันในราคา ‘มิตรภาพ’ การพิจารณาจึงต้องขึ้นไปถึงประธานเหมา เพราะการขายในราคาต่ำกว่าราคาตลาดโลกอาจกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศผู้ค้าน้ำมัน...การซื้อขายน้ำมันครั้งนั้นถือเป็นความตกลงฉบับแรกระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน...”⁵¹²

แต่ถึงกระนั้น ในช่วงปี พ.ศ. 2517 ก็ยังไม่มีความคืบหน้าในการปรับความสัมพันธ์กับจีน แม้จะมีการเยือนจีนของคณะกรรมการโอลิมปิกแห่งประเทศไทย โดยมีนายเตช บุนนาค ได้ร่วมไปในคณะและนับได้ว่าเป็นการไปเยือนจีนเป็นครั้งที่สามแล้ว แต่ด้วยปัจจัยทางด้านการเมืองภายในอันมีผลต่อการดำเนินวิเทศব্য⁵¹³ เนื่องด้วยการอภิปรายในสภานิติบัญญัติแห่งชาติในขณะนั้น ประกอบกับการหารือในสภาความมั่นคงแห่งชาติที่ยังก้าวไม่พ้นจากความวิตกกังวลเดิมๆ นั่นคือความกลัวคอมมิวนิสต์ ดังนั้นแล้ว เมื่อรัฐบาลยังไม่อาจตัดสินใจ ข้าราชการประจำก็ยังไม่อาจดำเนินการใดๆ ต่อไปได้⁵¹⁴

⁵¹¹ เรื่องเดียวกัน, 238-239.

⁵¹² เรื่องเดียวกัน.

⁵¹³ สัมภาษณ์ เตช บุนนาค, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภากาชาดไทย.

⁵¹⁴ วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน, 241.

ดังที่ได้กล่าวแล้วในข้างต้นว่าปัจจัยทางด้านการเมืองภายในย่อมส่งผลกระทบต่อ การดำเนิน วิเทศขยาย ความเป็นจริงในข้อนี้ก็ได้ผันไปจากรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ไม่ แม้ว่านายสัญญา ธรรมศักดิ์จะเป็น “นายกรัฐมนตรีพระราชทาน” ก็ตาม แต่การบริหารราชการแผ่นดินของประเทศใน ยุคหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ได้เปลี่ยน สภาพแวดล้อมทางการเมืองภายในของไทยให้มีเสถียรภาพมากขึ้น กระแสความไม่พึงพอใจ ความอ ยุติธรรม ความเดือดเนื้อร้อนใจต่างๆ ได้หลั่งไหลออกมาในรูปของการเรียกร้อง การชุมนุมประท้วง ต่างๆ ดังนั้นแล้ว รัฐบาลนายสัญญาจึงบริหารประเทศไปด้วยความยากลำบาก และต้องดำเนินการไป ตามข้อเรียกร้องต่างๆ จากภาคสังคม แต่ด้วยความที่รัฐบาลนายสัญญามีแนวคิดที่เป็นอนุรักษ์นิยม ดังนั้น การบริหารราชการแผ่นดินจึงเป็นไปด้วยความระมัดระวัง เช่นเดียวกันกับนายจรรยาพร อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก็มีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในการดำเนิน นโยบายต่างประเทศ⁵¹⁵

แต่เมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไป และมีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นรัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี อันเป็นรัฐบาลที่ได้ดำเนินการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับ สาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการนั้น เตช บุนนาค ได้กล่าวไว้ว่า

“...เราต้องรองคุณคึกฤทธิ์เป็นนายกรัฐมนตรี ไทยถึงได้ปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐ ประชาชนจีนให้เป็นปกติได้ เพราะคุณคึกฤทธิ์ได้ณรงค์หาเสียงเลือกตั้งไว้ว่าถ้าพรรคกิจสังคมได้เป็น รัฐบาล จะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน...คุณชาติชาย (รัฐมนตรีต่างประเทศ) นั้น อึดอัดกับ ความล่าช้าในการปรับความสัมพันธ์กับจีนมาเป็นปีแล้ว แต่ทำอะไรไม่ได้สมัยรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ...”⁵¹⁶

การที่รัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แถลงนโยบายต่างประเทศต่อรัฐสภาอย่าง ชัดเจนว่าจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น⁵¹⁷ ทางด้านกระทรวงการต่างประเทศก็ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล รวมไปถึงหน่วยงานอื่นๆ ที่ เกี่ยวข้อง เช่น สภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งในช่วงนั้น พลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา เป็นเลขาธิการ สภาความมั่นคงแห่งชาติ ทั้งนี้ พลอากาศเอกสิทธิ โดยปกติแล้วทำงานใกล้ชิดกับทางสหรัฐฯ แต่เมื่อ รัฐบาลมีแนวนโยบายต่างประเทศเป็นเช่นนั้น เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติจึงได้มอบหมายให้ นาวาอากาศตรีประสงค์ สุนศิริ รองเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ มาปฏิบัติงานกับเตช บุนนาค

⁵¹⁵ สัมภาษณ์ เตช บุนนาค, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาอากาศไทย.

⁵¹⁶ วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน, 256.

⁵¹⁷ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายต่างประเทศต่อรัฐสภาว่า “...รัฐบาลนี้จะส่งเสริมการ ดำรงอยู่ร่วมกันโดยสันติ โดยยึดหลักการที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่มีเจตนาดีต่อประเทศไทย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างในอุดมการณ์ ทางการเมืองและระบบการปกครอง...” และ “...เพื่อให้เกิดดุลยภาพในความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจ รัฐบาลนี้จะดำเนินการ เพื่อให้มีการรับรองและมีความสัมพันธ์เป็นปกติกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน...” คูโน สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ.[14 มิถุนายน 2559]

โดยตรงในประเด็นการปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนตามนโยบายของรัฐบาล⁵¹⁸ ทั้งนี้ ได้มีการประชุมสภาความมั่นคงแห่งชาติเพื่อถกแถลงและพิจารณาประเด็นความสัมพันธ์กับจีนในวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2518⁵¹⁹

จากการแถลงนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลต่อรัฐสภาที่จะรับรองรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่ง และการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับ ส่งผลให้นายพลเรือ หมาจี้จ้วง เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐจีนประจำประเทศไทย ได้เข้าแสดงความยินดีต่อการเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ที่บ้านซอยราชครู และในขณะเดียวกันยังได้ไต่ถามถึงนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งด้วย พลตรีชาติชายได้แสดงไมตรีจิตต่อเอกอัครราชทูตในฐานะที่รู้จักคุ้นเคยกันมานาน แต่ก็แสดงทัศนคติด้วยว่าแม้ว่าจะเป็นมิตรกันมานาน แต่หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจการของประเทศแล้ว ผลประโยชน์แห่งชาติต้องมาก่อนสิ่งอื่นใด⁵²⁰

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศยังได้ประกาศว่าการรับรองรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งจะดำเนินการภายใน 1 ปี แต่ช่วงระยะเวลาดังกล่าวก็สามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ โดยพลตรีชาติชายยอมรับว่าการรับรองรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ฝ่ายไทยเองก็ไม่ได้ประสงค์ที่จะตัดความสัมพันธ์กับไต้หวันไปโดยสิ้นเชิง แต่ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่เมื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งแล้ว ความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลจีนที่กรุงไทเปก็จะต้องสิ้นสุดลง และการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกรุงปักกิ่งก็จะส่งผลให้ความตึงเครียดต่างๆ ลดลงด้วย⁵²¹

แต่ด้วยความสัมพันธ์ที่ไทยยังคงมีอยู่กับสาธารณรัฐจีนที่ไต้หวัน รวมไปถึงปัญหาคนสองสัญชาติ ที่ทำให้พลตรีชาติชายจำต้องสังเกตถึงปฏิกิริยาของคนกลุ่มนี้ว่าจะมีท่าทีอย่างไรต่อการประกาศรับรองรัฐบาลจีนปักกิ่งของรัฐบาลไทย⁵²² และยังทำให้นายแผน วรณเมธี ปลัดกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น จำต้องแก้ไขปัญหาทั้งสองประการข้างต้นให้เสร็จสิ้นก่อนที่ไทยจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการ และในขณะเดียวกัน ในฐานะที่เป็นปลัดกระทรวงการต่างประเทศ นายแผน วรณเมธี จึงต้องรับผิดชอบในการจัดทำข้อมูลและข้อเสนอแนะสำหรับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี นำไปใช้ในการหารือขอราชการกับ นายเตียงเสี่ยวผิง รองนายกรัฐมนตรีจีน⁵²³

⁵¹⁸ สัมภาษณ์ เตช บุนนาค, อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาอากาศไทย.

⁵¹⁹ “Ties with China ‘This Year’”, *The Nation* (March 21, 1975).

⁵²⁰ “Ambassador queries FM on govt’s China policy”, *ibid.* (March 23, 1975).

⁵²¹ *ibid.*

⁵²² *ibid.*

⁵²³ วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน, 257.

ในระหว่างการเตรียมการนี้ คณะทำงานของนายแผน วรณเมธี ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ยังได้เตรียมการให้หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้ถามถึงท่าทีของจีนที่มีต่อเวียดนามเนื่องจากบุคคลระดับผู้นำของจีน ดังนั้น เมื่อเสนอเรื่องนี้ขึ้นไปยังปลัดกระทรวงการต่างประเทศและได้รับความเห็นชอบแล้ว จึงได้เตรียมการให้ประเด็นดังกล่าวกลายเป็นหัวข้อหนึ่งโดยใช้ถ้อยคำกลางๆ ว่าจีนเห็นด้วยหรือไม่กับการตั้งตัวเป็นเจ้าของในระดับภูมิภาค (regional hegemony)⁵²⁴

นอกจากนี้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ปราศรัยถึงประชาชนผ่านสถานีโทรทัศน์กองทัพบก เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนชาวไทย ในการที่รัฐบาลจะดำเนินการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ว่า

“...สถานการณ์ในเอเชียเปลี่ยนไปมาก...เราจะเริ่มนโยบายกันใหม่ ประการแรกก็คือผูกมิตรให้มาก ไม่ว่าเขาจะมีลัทธิใด...”⁵²⁵

ในช่วงรัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นั้น ได้มีการดำเนินการหลายประการที่เป็น การปูทางไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างเป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นการที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณเดินทางไปติดต่อบางเรื่องต่างๆ ที่ยังคงค้างอยู่กับฝ่ายจีน⁵²⁶

ก่อนที่ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จะได้เดินทางไปถึงกรุงปักกิ่งนั้น ท่านได้ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าว ณ ส่องกง ซึ่งต่อมาในภายหลังท่านได้เปิดเผยเกี่ยวกับเรื่องนี้ ความว่า

“...นักหนังสือพิมพ์ที่ฮ่องกงเขาถามบอกว่ารัฐบาลไทยก็ไม่ใช่ว่าคอมมิวนิสต์และมี ผ.ก.ค. มาก ในประเทศอะไรต่ออะไร แล้วทำไมจะไปผูกสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศจีน ผมก็บอกว่าไอ้เรื่องลัทธิคอมมิวนิสต์นี่เป็นเรื่องพรรคการเมือง แต่ว่าไอ้การที่ไปผูกไมตรีกับประเทศจีนนี่เป็นเรื่องของรัฐบาลต่อรัฐบาล ไม่คำนึงถึงพรรค มันเรื่องของประชาชนชาวจีนกับประชาชนชาวไทย ไม่คำนึงถึงลัทธิ ผมไปด้วยเหตุนี้...”⁵²⁷

และเมื่อถึงเวลาที่ต้องเข้าพบกับประธานเหมาเจ๋อตุง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ได้เปิดเผยถึงบรรยากาศในการเข้าพบไว้อย่างละเอียด ดังนี้

⁵²⁴ เรื่องเดียวกัน, 257-258.

⁵²⁵ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, เอกสารหมายเลข 10 การเปิดความสัมพันธ์กับ “จีนแดง” (วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518) พิจารณาผ่านงานศึกษาเรื่อง “แนวความคิดทางการเมืองของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี” (กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง 30 ปี ความสัมพันธ์ไทย – จีน 600 ปี จำปอกอง/ เจิ้งเหอ กับอยุธยาและอุษาคเนย์ วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2548, 2548), 8.

⁵²⁶ “พล.ต.ชาติชายเตรียมตัวไปจีนแดงอีก”, ประชาธิปไตย (21 มีนาคม 2518).

⁵²⁷ สละ ลิขิตกุล, คึกฤทธิ์ 2528 (กรุงเทพฯ: สยามรัฐ, 2528), 75.

“...ผมก็เดินเข้าไป เขาก็ให้เข้าไป 4 คน ให้ไปสัมผัสมือ และสัมผัสมือแล้วเขาก็ไล่ออกมา 2 คน ให้เหลือสนทนากับท่านเพียง 2 คน ไปถึงก็ไปในพระราชวังกรุงปักกิ่งนั้น แล้วท่านก็อยู่พระที่นั่งหลังหนึ่งก็เหมือนกับฮ่องเต้ ไปถึงลงจากรถก็มีพวกสนมกรมวังเข้ามากระซิบกระซาบ พาเข้าไปมีทหารราของครักษ์ เหมือนกับเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินที่ไหนที่ไหนทั้งนั้น ผมว่าเข้าเฝ้าในหลวงไทยมีพิธีตายน้อยกว่า แล้วก็เข้าไปก็ต้องลดเสียงพูดกันหมด แล้วก็เข้าไปที่เรียกว่าหอสมุดของท่านนั่นก็ห้องขนาดนี้ แต่หลังคามันกลมสูง เป็นโดม และก็มีหนังสือรอบ และก็มีเก้าอี้ใหญ่ๆ ตั้งเรียงราย... ผมก็เดินตามอธิบดีกรมพิธีการทูตเข้าไป และก็มีกรมวังของท่านผู้ใหญ่นำเข้าไปอีกคน... ท่านก็จับมือผมเขย่าแล้วเขย่าอีก คุณชาติชายก็เข้าไปจับมือ ท่านก็จับมือ...ท่านก็ชี้เก้าอี้ให้ นั่งท่านก็นั่งตัวนั้น ท่านนั่งของท่าน ท่านก็นั่งเต็มเก้าอี้แบบคนใหญ่คนโต ไอ้ผมมันเด็กนี่ ผมก็นั่งชอบเก้าอี้ ผมไม่ไปนั่งเต็มไขว่ขาไขว่ห้างคุยกับท่านอย่างที่ประเทศอื่นๆ เขาชอบไปทำ ผมก็นั่งขนาดนี้แหละครับ นั่งเอากันแต่เก้าอี้แล้วผมก็ประสานมืออย่างนี้ครับ ก็รู้สึกว่าคุณพอใจมาก พอใจมากทีเดียว...”

...ท่านก็สนทนาปราศรัย ท่านก็ขึ้นต้น ท่านก็ชมผม บอกว่าที่ลื้อไปให้สัมภาษณ์ที่ฮ่องกงน่าจะถูกต้องแล้ว เห็นด้วย... ท่านก็บอกว่า ดีมาก พูดเก่ง แล้วก็คุยกันเรื่อยไป แล้วผมก็บรรยายว่าผมมาด้วยความสมัครรักใคร่ อยากจะผูกพันมิตรไมตรี ประเทศไทยกับประเทศจีนเป็นมิตรไมตรีกันมาช้านานมาเป็นเวลาหลายพันปี มีเหตุการณ์บางอย่างทำให้มิตรสหายลดลง บัดนี้ก็จะมาขอเริ่มใหม่... ในที่สุดก็คุยกันเรื่องส่วนเนื้อส่วนตัว...คุยกันอย่างผู้ใหญ่มากกับหลาน...ท่านจำอะไรได้หมด ท่านเล่าเหตุการณ์อะไรรู้อย่างครบ การบ้านการเมืองรู้หมด แม้แต่เมืองไทยเป็นอย่างไรท่านก็รู้ พรรคผมมีผู้แทนกี่คน ท่านก็รู้ ท่านยังบอกอีก บอกให้ไปเพิ่มจำนวนพรรคขึ้นให้มันมาก และไอ้คอมมิวนิสต์อย่าไปกลัวมัน... ท่านก็สอนผม ทำให้ชาวบ้านเขามีกินมีใช้ อืม อย่าไปกลัวเลย คอมมิวนิสต์ไม่มีกี่คนหรอก ก็ดูซิท่านเป็นประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนมาตั้งกี่สิบปี ยังไม่เคยเห็นคอมมิวนิสต์ไทยไปแสดงความเคารพท่านสักคน...”⁵²⁸

นอกจากประธานเหมาเจ๋อตุงแล้ว ในส่วนของโจวเอินไหล นายกรัฐมนตรีจีนในขณะนั้นยังได้เชิญให้นายกรัฐมนตรีไทยเดินทางเยือนจีนอย่างเป็นทางการ และได้มีการลงนามในแถลงการณ์ร่วมกันเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต โดยมีนายกรัฐมนตรีไทยลงนามร่วมกับนายกรัฐมนตรีจีน โดยที่แม้ว่าเอกสารฉบับนี้จะมีได้มีผลผูกมัดเฉกเช่นสนธิสัญญา แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่แสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองของทั้งสองประเทศที่จะมีความสัมพันธ์ปกติระหว่างกัน ทั้งนี้ สามารถสรุปสาระสำคัญของรายละเอียดของแถลงการณ์ร่วม อันมีดังต่อไปนี้⁵²⁹

⁵²⁸ เรื่องเดียวกัน, 74 – 77.

⁵²⁹ ประมวลและสรุปความจาก สละ ลิขิตกุล, คีตฤกษ์ 2528, 56-58. และสามารถดูเอกสารฉบับจริงได้ใน “แถลงการณ์ร่วมว่าด้วยการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน”

1) การแสดงเจตนาารมณ์และความตกลงใจที่จะรับรองและสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน โดยเน้นถึงความสัมพันธ์ที่ได้มีมาช้านานระหว่างไทยกับจีน มิใช่เป็นการก่อตั้งความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างคนแปลกหน้า แต่เป็นการฟื้นฟูกระชับความสัมพันธ์ระหว่างมิตรเก่า ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับผลประโยชน์และความปรารถนาร่วมของประชาชนทั้ง 2 ประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ของสัมพันธภาพพิเศษระหว่างชาวจีนกับชาวไทย และประเทศจีนกับประเทศไทย

2) รัฐบาลทั้งสองยืนยันว่าประชาชนของแต่ละประเทศนั้น มีสิทธิเลือกระบอบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของตน ปราศจากการแทรกแซงภายนอก และดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกันตามหลักปญจศีล ในการที่จะไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน ในการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ซึ่งหลักการนี้ผู้นำจีนก็ได้กล่าวย้ำในทุกโอกาสว่าเป็นหลักพื้นฐานของนโยบายต่างประเทศของจีน

3) การที่จะไม่ใช้กำลังหรือคุกคามว่าจะใช้กำลังในกรณีพิพาท แต่จะระงับโดยสันติวิธีเท่านั้น

4) การไม่สนับสนุนการรุกรานและการบ่อนทำลายทั้งปวง

5) การไม่สนับสนุนการสถาปนาความเป็นใหญ่ และการสร้างเขตอิทธิพลไม่ว่าในส่วนของใดของโลก ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของไทยในการที่ไม่ต้องการเห็นประเทศหนึ่งประเทศใดขยายอิทธิพลไปครอบงำประเทศอื่น

6) การรับรองรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนว่าเป็นรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายของจีนเพียงรัฐบาลเดียว อันสอดคล้องกับนโยบายที่ไทยมีต่อจีนมาโดยตลอดว่าจีนมีเพียงจีนเดียวเท่านั้น

7) ฝ่ายจีนเองก็ได้รับรองรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทย เคารพเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนของไทย ในประเด็นนี้นับว่าเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายไทย เนื่องจากว่านับแต่บัดนี้ต่อไป รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนไม่สามารถรับรองรัฐบาลอื่นใดได้ที่อ้างว่าเป็นรัฐบาลไทย

8) การที่จีนจะไม่รับรองบุคคล 2 สัญชาติ โดยถือว่าบุคคลที่มีสัญชาติหรือมีเชื้อชาติจีนและต่อมาได้สัญชาติไทย ย่อมสูญเสียสัญชาติจีนไปโดยอัตโนมัติ ส่วนในกรณีชาวจีนซึ่งมีที่พำนักอยู่ในไทย และเลือกที่จะรักษาสัญชาติจีนของตนไว้ด้วยความสมัครใจนั้น รัฐบาลจีนได้เรียกร้องให้บุคคลประเภทนี้ปฏิบัติตามกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทย เคารพธรรมเนียมจารีตประเพณีของชาวไทย และอยู่ร่วมกับชาวไทยฉันท์มิตร และในขณะเดียวกัน รัฐบาลไทยอันเป็นรัฐบาลเจ้าภาพก็เคารพในสิทธิของรัฐบาลจีนในการคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของคนชาติตนอันถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐบาลนั้นๆ อีกด้วย

9) การกล่าวถึงความสัมพันธ์ ความร่วมมือในอนาคตทั้งทางด้านการค้า เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ระหว่างไทยกับจีน

10) การแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตและการเปิดสถานเอกอัครราชทูตระหว่างกัน

นอกจากประธานเหมาเจ๋อตุง และนายกรัฐมนตรีโจวเินไหลแล้ว ในการเดินทางเยือนจีนอย่างเป็นทางการครั้งนี้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีไทย ยังได้พบปะหารือกับ เต็งเสี่ยวผิง รองนายกรัฐมนตรีจีนอีกด้วย โดยทั้งสองได้มีการเจรจาหารือ แลกเปลี่ยนทัศนะทั้งในปัญหาที่คิดเห็นคล้ายคลึงกันและปัญหาที่มีความเห็นที่แตกต่างกัน เพื่อให้อีกฝ่ายได้รับทราบท่าทีของกันและกันอย่างชัดแจ้ง ทั้งนี้ เต็งเสี่ยวผิงได้สนับสนุนนโยบายของรัฐบาลไทยในอันที่จะพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มโลกที่สาม กลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในอันที่จะเป็นเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง ตลอดจนถึงนโยบายที่คัดค้านการเมืองที่ถืออำนาจอีกด้วย นอกจากนี้ เต็งเสี่ยวผิงยังกล่าวย้ำด้วยว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเป็นของประชาชนในประเทศต่างๆ ในเอเชีย หาได้เป็นของลัทธิของมหาประเทศใดๆ ไม่ ทั้งนี้ ประเทศที่มีระบอบการปกครองแตกต่างกัน ก็สามารถพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐได้ โดยอยู่บนพื้นฐานของหลัก 5 ประการที่เคารพอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนของกันและกัน การไม่รุกรานซึ่งกันและกัน การไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน ความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันโดยสันติ

นอกจากนี้ การเดินทางเยือนจีนอย่างเป็นทางการในครั้งนี้ ยังได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองประเทศ อันนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกันในระดับปกติแล้ว ยังนับได้ว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในนโยบายต่างประเทศไทยให้เกิดดุลยภาพในความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจทั้งหมดอีกด้วย และในขณะเดียวกัน เพื่อเป็นการจัดอุปสรรคที่อาจมีขึ้นจากการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน รัฐบาลก็จะได้พิจารณากฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่มีมาแต่เดิมเพื่อดำเนินการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ แต่อย่างไรก็ตาม การเดินทางไปเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนนี้ เป็นการเปิดความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาลกับรัฐบาล หาได้เกี่ยวข้องกับภาระที่จะเจรจาขอให้รัฐบาลจีนยกเลิกการให้ความช่วยเหลือแก่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยไม่ ทั้งนี้ เนื่องมาจากการที่ประธานเหมาเจ๋อตุงนั้น นอกจากจะเป็นประมุขแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนแล้ว ยังดำรงตำแหน่งเป็นประธานพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอีกด้วย เมื่ออยู่ในฐานะเช่นนั้น ก็มีความจำเป็นอยู่เองไปโดยปริยายที่จะต้องให้ความช่วยเหลือสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศอื่นๆ ซึ่งรวมไปถึงพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยด้วย แต่ทางด้านรัฐบาลจีนก็ได้ยืนยันอย่างหนักแน่นในอันที่จะไม่เข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของไทยโดยเด็ดขาด

นอกจากนี้ รัฐบาลจีนได้แสดงท่าทีว่าไม่สนับสนุนลักษณะการครอบครองอำนาจความเป็นเจ้า (hegemony) คือการไม่สนับสนุนให้ประเทศหนึ่งประเทศใดเข้ามาเป็นเจ้าเป็นใหญ่ในประเทศอื่น ซึ่ง

ในประเด็นการครอบครองอำนาจความเป็นเจ้านี้ ก็คือประเด็นที่คณะทำงานของกระทรวงการต่างประเทศได้เตรียมการไว้ให้นายกรัฐมนตรีไทยยกขึ้นเป็นประเด็นสำหรับการเจรจาหรือกับผู้นำฝ่ายจีนนั่นเอง โดยในประเด็นดังกล่าวนี้ ได้ปรากฏในรายงานการหารือข้อราชการที่กรุงปักกิ่งว่า ในระหว่างการหารือ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีได้ยกประเด็นเรื่องการครอบครองความเป็นเจ้าในภูมิภาค (regional hegemony) ขึ้นมาถาม และนายเต็งเสี่ยวผิง ได้แสดงท่าทีที่ไม่เห็นด้วย ซึ่งผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ดังกล่าวต่างเข้าใจตรงกันว่า เต็งเสี่ยวผิงเข้าใจว่าฝ่ายไทยหมายถึงเวียดนามนั่นเอง⁵³⁰

5.2 การดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

การปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ นี้ มีความแตกต่างไปจากการปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน และกับกลุ่มประเทศอินโดจีน เนื่องจากกรณีหลังนี้คือการปรับความสัมพันธ์ในลักษณะของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน ส่วนการปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ในช่วงนี้ แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันมาเป็นระยะเวลาช้านานแล้ว แต่การปรับความสัมพันธ์ในทางพฤตินัยนั้นคือการที่ไทยลดความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ลงนั่นเอง

มีคำกล่าวที่ว่าปัจจัยทางการเมืองภายในนั้นส่งผลต่อการกำหนดวิโศบายของรัฐ ไทยเองก็หาได้อยู่นอกเหนือไปจากข้อเท็จจริงที่กล่าวมาข้างต้นนี้ไม่ และในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ก็เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ นั้นมีลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน⁵³¹ โดยเมื่อครั้งที่การเมืองภายในของไทยยังอยู่ในระบอบที่ข้าราชการประจำมีอำนาจทางการเมืองนับตั้งแต่ต้นพุทธทศวรรษที่ 2490 เป็นต้นมา ไทยเองก็ได้สร้างวิโศบายที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับสหรัฐฯ และโลกเสรีนิยม อันเนื่องมาจากมโนทัศน์ (perception) ของผู้นำทางการเมืองและชนชั้นนำของไทยที่หวาดกลัวต่อการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งความใกล้ชิดกันทางด้านวิโศบายเช่นนี้ก็มีความยิ่งแนบแน่นมากยิ่งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลที่ผลักดันขึ้นสู่อำนาจจนถึงขนาดที่ว่ามีกรกล่าวกันว่านโยบายต่างประเทศของไทยนั้นเป็นส่วนต่อขยายมาจากความคิดของรัฐบาลที่กรุงวอชิงตัน⁵³² และแม้ว่าในช่วงนี้ไทยจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ มีการเลือกตั้งทั่วไป และมีการกลับมาของระบบรัฐสภาในช่วงระยะเวลาสั้นๆ แต่โดยภาพรวมแล้ว อำนาจทางการเมืองของไทยก็ยังคงรวมศูนย์อยู่กับระบบราชการและข้าราชการประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการทหารที่ยังคงหวาดเกรงภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์

⁵³⁰ ต่อมาเมื่อเวียดนามรุกรานกัมพูชาและล้มล้างรัฐบาลเขมรแดงของพอล พต นายเต็งเสี่ยวผิงได้กล่าวถึงเหตุการณ์ดังกล่าวขณะอยู่ในระหว่างการเยือนสหรัฐฯ ว่าจีนมีความจำเป็นจะต้องทำสงครามสังคมนิยม “the small hegemonist in Hanoi” ดูใน วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน, 257-258.

⁵³¹ Sarasin Viraphol, *Directions in Thai Foreign Policy* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1976), 29.

⁵³² *Ibid.*

ทางด้านสหรัฐฯ เมื่อเฮนรี คิสซิงเจอร์ เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ นโยบายต่างประเทศสหรัฐฯ ได้เปลี่ยนทิศทางไปให้ความสำคัญกับสหภาพโซเวียตและจีน และในขณะเดียวกัน เนื้อความตามทีปรากฏในข้อตกลงปารีส (The Paris Accord) ก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มนโยบายต่างประเทศของคิสซิงเจอร์ นั่นคือ ข้อตกลงปารีสเกิดจากการบรรลุเป้าหมายที่เกิดขึ้นจากการหารือกับสหภาพโซเวียตและจีน และในขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับเวียดนามใต้น้อยมาก และในขณะที่สหรัฐฯ ลดการให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลง ย่อมสื่อให้เห็นอย่างชัดเจนว่ารัฐบาลนิยมตะวันตกที่เวียดนามใต้และรัฐบาลลอนดอนที่กัมพูชาจะต้องช่วยเหลือตนเองในการต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์⁵³³

เมื่อระบอบเผด็จการทหารของไทยล้มลง อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นำมาสู่การขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลพลเรือน ที่แม้ว่าในช่วงแรกจะยังคงเป็นรัฐบาลพลเรือนชั่วคราวที่ส่วนใหญ่แล้วประกอบไปด้วยบุคคลที่มาจากกระบวนราชการและยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินวิเทศนโยบายที่แตกต่างไปจากรัฐบาลชุดก่อนแต่อย่างใด แต่ด้วยสภาพทางการเมืองภายในของไทยที่เปิดกว้างมากขึ้น เปิดโอกาสและพื้นที่ให้ตัวแสดงทางการเมืองต่างๆ ทั้งนิสิตนักศึกษา ปัญญาชน ผู้ใช้แรงงานและเกษตรกร และสื่อมวลชน ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลหันมาสนใจและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ ที่เรื้อรังมานานนับตั้งแต่รัฐบาลชุดก่อนๆ แต่กลับถูกกดทับไว้ด้วยปัญหาความมั่นคงแห่งรัฐเป็นสำคัญ และยิ่งเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 อันนำมาสู่การเลือกตั้งทั่วไป และการที่ระบบรัฐสภาได้หวนกลับมาอีกครั้งหนึ่งนั้น ได้ส่งให้พรรคการเมืองขึ้นเป็นรัฐบาลบริหารราชการแผ่นดิน การที่มีรัฐบาลพลเรือนที่มาจากทางเลือกตั้งเช่นนี้เอง นอกจากจะเป็นการเปิดหน้าใหม่ของประวัติศาสตร์การเมืองไทยอีกหน้าหนึ่งแล้ว ยังนับได้ว่าเป็นการเปิดมิติใหม่ของการดำเนินนโยบายรัฐที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น ในฐานะที่รัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งจะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

นอกจากการจัดทำนโยบายของรัฐบาลที่เป็นการแก้ไขปัญหาของประชาชนและสังคมแล้ว ในส่วนของการดำเนินวิเทศนโยบายก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากว่าสถานการณ์ระหว่างประเทศในขณะนั้นได้แปรเปลี่ยนไป ด้วยความที่สหรัฐฯ ซึ่งเป็นประเทศมหามิตรของไทยนั้น ไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินสงครามเวียดนาม จนถึงขนาดที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน แห่งสหรัฐฯ ได้ประกาศหลักนิกสัน (Nixon Doctrine) หรือหลักนิกสันกวม (Guam Doctrine) ที่มีสาระสำคัญว่าการดำเนินสงครามเวียดนามให้ผลักไปเป็นภารกิจของชาวเวียดนามเอง (Vietnamization) เท่ากับสหรัฐฯ ส่งสัญญาณว่าจะก้าวออกมาจากสงครามเวียดนามในระยะเวลาไม่ช้า ซึ่งประเด็นนี้ ข้าราชการในกระทรวงการต่างประเทศหลายคนก็ได้ตระหนักถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นแล้วจึงได้มีการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินการไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน อัน

⁵³³ Ibid., 30.

เป็นการเพิ่มทางเลือกในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยให้มากขึ้นไปกว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศตามอย่างสหรัฐฯ ทุกฝัก้าวเอกเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต

นอกจากนี้ การที่ได้รัฐบาลพลเรือนขึ้นสู่การบริหารราชการแผ่นดินนั้น ย่อมหมายความว่านโยบายต่างประเทศของไทยก็จะได้รับการปรับเปลี่ยนไปด้วย อันเนื่องมาจากว่ารัฐบาลพลเรือนนั้นย่อมประกอบไปด้วยนักการเมืองอาชีพที่มีที่มาหลากหลาย มีวิสัยทัศน์ใหม่ๆ และแตกต่างไปจากแนวคิดและมุมมองของข้าราชการที่เคยครองอำนาจทางการเมืองมาแต่เดิม ประกอบกับสภาพการณ์ทางการเมืองที่มีเสรีภาพมากขึ้น มีพื้นที่ให้กระแสสังคมได้แสดงข้อเรียกร้องให้มีการถอนทหารสหรัฐฯ ออกจากประเทศไทย โดยเฉพาะในหมู่นิสิตนักศึกษาและปัญญาชน รวมไปถึงพรรคการเมืองที่เป็นรัฐบาลในขณะนั้นก็ได้ยกประเด็นนี้ขึ้นมาเป็นประเด็นใหญ่ ยิ่งเมื่อสหรัฐฯ จำต้องออกจากสงครามเวียดนามแล้วด้วยนั้น ยิ่งไม่มีเหตุผลใดๆ ที่จะมารองรับถึงการมีฐานทัพสหรัฐฯ ไว้ในประเทศไทย

นอกจากนี้ การที่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช จะได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ว่ายังคงมีอยู่ แต่เราก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็นความสัมพันธ์ที่มีได้มีความใกล้ชิดกันมากเหมือนดังเดิม ประกอบกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้โครงสร้างระหว่างประเทศในระเบียบของสงครามเย็นได้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างสามรัฐมหาอำนาจ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่งผลให้เกิดการปรับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างรัฐมหาอำนาจในระบบ อันส่งผลกระทบสืบเนื่องมาถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐเล็กที่อยู่ในค่ายมหาอำนาจฝ่ายเสรีนิยมที่ต้องดำเนินการปรับนโยบายเช่นเดียวกันแน่นอนว่า ไทยอันเป็นรัฐขนาดเล็กที่อยู่ในสังกัดค่ายเสรีนิยมก็จำต้องดำเนินการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศเช่นเดียวกัน นอกเหนือไปจากการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับสาธารณรัฐประชาชนจีนแล้ว แม้ไทยจะมีได้ลดระดับความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐฯ ลงแต่ประการใด แต่ไทยก็ยังได้ปรับลดระดับความใกล้ชิดลดลงมาจากเดิม เห็นได้จากการที่รัฐบาลไทยได้ร้องขอให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกจากประเทศไทย ซึ่งทางสหรัฐฯ เองก็ได้รับรองว่าจะถอนทหารออกไปตามความประสงค์ของรัฐบาลไทย แต่ถึงกระนั้น ความสัมพันธ์ในด้านอื่นๆ กับสหรัฐฯ นั้นก็ยังคงเป็นไปดังเดิมไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการค้า ทางการทูต หรือในด้านอื่นๆ ที่จะยังประโยชน์ทั้งแก่ไทยและสหรัฐฯ ร่วมกัน มีแต่การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ด้านการทหารเท่านั้น⁵³⁴

ทั้งนี้ ท่าทีด้านการต่างประเทศของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชนั้น ได้พยายามที่จะสร้างสมดุลในความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับรัฐมหาอำนาจทั้งสอง นั่นคือ สหรัฐฯ และจีน โดยการสร้างความสัมพันธ์กับรัฐมหาอำนาจทั้งสองอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่ถึงกระนั้น ก็เป็นคนละประเด็นกับนโยบายด้านความมั่นคงภายใน การปราบปรามการก่อความไม่สงบโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่จะยังคงต้องมีมาตรการปราบปรามต่อไป การที่รัฐบาลไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนนั้นหาได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการก่อความไม่สงบโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์แต่ประการใด

⁵³⁴ สละ ลิขิตกุล, คึกฤทธิ์ 2528, 68.

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2516 จนถึง พ.ศ. 2519 นั้น แม้ว่าความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันจะยังคงมีอยู่ แต่ความใกล้ชิดนั้นหาได้เป็นไปดังที่เคยเป็นมาไม่ ทั้งนี้ ไทยได้เรียกร้องให้สหรัฐฯ ปิดฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทยลง รวมไปถึงสถานีดักฟังข่าวกรองค่ายรามสูร รวมไปถึงการให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกไปจากประเทศไทยด้วย ทั้งนี้ สถานการณ์ทั้งหมดดังกล่าวเกิดขึ้นหลังจากวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2518 อันเป็นวันที่กองทัพเวียดนามเหนือบุกเข้ายึดครองกรุงไซ่ง่อน นครหลวงของสาธารณรัฐเวียดนาม (เวียดนามใต้) สำเร็จ และนำไปสู่การรวมชาติของเวียดนามเข้าด้วยกัน นอกจากนี้ ในเดือนเมษายนศกเดียวกันนี้เองที่การปฏิวัติคอมมิวนิสต์ของประเทศในกลุ่มอินโดจีนทั้งสาม คือ เวียดนาม ลาว และกัมพูชาประสบความสำเร็จ มีการสถาปนาระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ขึ้น อันเป็นผลโดยตรงที่ทำให้ดุลแห่งอำนาจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง และยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของไทยรวมถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวมอีกด้วย ส่งผลให้ไทยจำต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เกิดขึ้น⁵³⁵

นอกจากนี้ ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอินโดจีน ยังได้ส่งผลให้เกิดกระแสต่อต้านรัฐบาลสหรัฐฯ จากทั้งประชาชนภายในสหรัฐฯ เอง และจากมิตรมหาชนโลก ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่ามิตรมหาชนโลกในช่วงเวลานั้นมีความเห็นที่สอดคล้องตอกันว่าชัยชนะของการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นในอินโดจีนนั้นเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงนโยบายของสหรัฐฯ ที่สนับสนุนระบอบเผด็จการของประเทศต่างๆ ที่ให้ความร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการทำสงครามต่อต้านคอมมิวนิสต์ มากกว่าที่จะเป็นนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งนโยบายดังกล่าวนี้เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าสหรัฐฯ ให้ความสำคัญกับนโยบายและท่าทีที่เป็นปรปักษ์กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ของประเทศต่างๆ มากกว่าที่จะเป็นนโยบายที่ให้ความสำคัญแก่ประชาชนในประเทศที่ยอมร่วมมือกับสหรัฐฯ ในการสนับสนุนให้ประเทศของตนได้มีระบอบประชาธิปไตย⁵³⁶

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวแก่สื่อมวลชนว่ารัฐบาลจะดำเนินการให้ทหารสหรัฐฯ ทั้งหมดถอนออกไปจากไทยภายในหนึ่งปี เนื่องจากไม่เห็นถึงความจำเป็นของการคงฐานทัพสหรัฐฯ ไว้อีกต่อไป ในสถานการณ์ระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศที่ระบุว่าจะลดความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ลง และในขณะเดียวกันก็จะสร้างความสัมพันธ์กับจีนให้มากขึ้น อันจะเป็นการสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นกลางในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย⁵³⁷

⁵³⁵ สุรพงษ์ ชัยนาม, “ไทยได้อะไรมากจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบธรรมาภิบาล: บทเรียนในอดีต เพื่อนำมาสู่การปฏิบัติในปัจจุบัน,” ใน เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และคนอื่นๆ, *ขอคุยกับคุณอานันท์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2547), 123.

⁵³⁶ เรื่องเดียวกัน, 123-124.

⁵³⁷ “Thailand ‘moving away from US’”, *The Nation* (April 15, 1975).

ในช่วงต้นของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ในการดำเนินการถอนทหารสหรัฐฯ นั้น ได้ติดต่อทางสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ในการนัดพบเพื่อเจรจาปัญหาการถอนฐานทัพสหรัฐฯ อย่างเป็นทางการเป็นขั้นเป็นตอน โดยพิจารณาประกอบกับสถานการณ์ความปลอดภัยด้วย เนื่องจากในช่วงนั้นยังมีการสู้รบระหว่างเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ หรือทางด้านกัมพูชาก็ยังมีการต่อสู้กันระหว่างรัฐบาลลอนนอลกับฝ่ายเขมรแดง ดังนั้น การดำเนินการถอนทหารจะให้มีการพิจารณาไปตามสถานการณ์⁵³⁸ โดยพลตรีประมาณ อดิเรกสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้มอบหมายให้กระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้⁵³⁹

ส่วนพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ให้เจ้าหน้าที่ติดต่อไปทางสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ เพื่อที่จะได้กำหนดการประชุม โดยจะมีการเจรจาโดยเร็วที่สุด ส่วนการถอนทหารก็จะมีลักษณะถอนออกไปเป็นรุ่นๆ⁵⁴⁰ ทั้งนี้ พลตรีชาติชายได้ให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชน โดยยืนยันถึงนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลที่จะให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกจากไทยภายใน 12 เดือน ซึ่งการปรับทิศทางนโยบายต่างประเทศครั้งนี้ไม่ได้ต้องการให้กระทบความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ทั้งนี้ ข่าวลือที่ระบุว่าความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศเสื่อมทรามลงนั้นมาจากนักโฆษณาชวนเชื่อฝ่ายสังคมนิยมทั้งจากภายในประเทศและจากต่างประเทศ⁵⁴¹

ในช่วงเดียวกันนี้ มีข่าวว่าพลเอกกฤษณ์ สีวะรา รักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด จะเดินทางไปขอความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ในเรื่องอาวุธยุทโธปกรณ์สำหรับการป้องกันประเทศจากการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ จากข่าวนี้ เจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศได้ออกมาปฏิเสธข่าวดังกล่าว เพราะถ้าข่าวนี้เป็นเรื่องจริง ก็เท่ากับเป็นการนำเอาศักดิ์ศรีของชาติไปขายแก่ต่างชาติและมีค่าเท่ากับไปรอคำตอบปฏิเสธจากสหรัฐฯ อันจะนำมาซึ่งความอับอายขายหน้า เนื่องจากรัฐสภาสหรัฐฯ ไม่น่ามีมติงบประมาณสำหรับสงครามเวียดนามอีกต่อไปแล้ว โดยเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศเห็นว่าวิธีการที่ดีที่สุดคือการเจรจาและการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศฝ่ายสังคมนิยม⁵⁴² แต่ถึงกระนั้น ก็มีความขัดแย้งในการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อสหรัฐฯ ระหว่างรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช กับพลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ โดยที่พลอากาศเอกสิทธิมีความเห็นว่า หากรัฐบาลใช้วิธีการเจรจาแทนการ “ขับไล่” สหรัฐฯ แล้วนั้น ก็มีแนวโน้มที่ไทยจะได้รับอาวุธยุทโธปกรณ์จากสหรัฐฯ อันจะเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายไทยมากกว่า⁵⁴³

⁵³⁸ “ชาติชายไม่กำหนดถอนกองพล 93 คุยเป็นตัวกลางไกลเกลี่ยศึกเขมร”, ประชาธิปไตย (28 มีนาคม 2518).

⁵³⁹ “ชาติชายนัดเจรจาสหรัฐฯ จะไปปักกิ่งเมษายนนี้”, ไทยรัฐ (28 มีนาคม 2518).

⁵⁴⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁴¹ “Interview: Chatichai Choonhavan ‘American Troops Will Be Out’”, Newsweek (April 14, 1975).

⁵⁴² “ไม่เห็นด้วยไทยขออเมริกาช่วย เป็นการตามแบบชาติที่กำลังแพ้”, ประชาธิปไตย (22 เมษายน 2518).

⁵⁴³ พลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา, ผ่านร้อน...ผ่านหนาว พล.อ.อ. สิทธิ เศรษฐศิลา (กรุงเทพฯ: บริษัท เออาร์ ไอพี จำกัด, 2556).

การที่รัฐบาลไทยได้ตัดสินใจขอให้สหรัฐฯ ปิดฐานทัพและสถานีดักฟังข่าวกรองที่ค่ายรามสูร รวมไปถึงการที่ขอให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกไปจากประเทศไทยนั้น นับได้ว่าเป็นการตัดสินใจที่ได้คำนึงถึงสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นมาแล้วทั้งหมด การดำเนินการข้างต้นของรัฐบาลไทยนี้ประสบความสำเร็จได้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประชาชนไทยมีความเข้าใจและสนับสนุนการดำเนินการของรัฐบาลไทย อันเนื่องมาจากการที่รัฐบาลไทยได้ชี้แจงเหตุผลและความจำเป็นในทุกๆ ด้านให้ประชาชนได้รับทราบมาโดยตลอด รวมไปถึงการที่ได้รับฟังความคิดเห็นของประชาชนด้วย⁵⁴⁴

นอกจากนี้ ยังมีกรณี “เรือมายาเกวซ” ที่แทรกซ้อนเข้ามา ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ยิ่งไม่ราบรื่นไปกว่าเดิม และยิ่งส่งผลให้ประเด็นการเรียกร้องให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกไปจากไทยนั้นมีความร้อนแรงมากยิ่งขึ้น ด้วยความที่ว่าในวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 เรือมายาเกวซ อันเป็นเรือบรรทุกสินค้าของสหรัฐฯ ที่กำลังแล่นจากฮ่องกงมายังสตีทึบ ถูกรัฐบาลกัมพูชาประชาติปีโตยจับในเขตน่านน้ำซึ่งอยู่ห่างจากฝั่งของประเทศกัมพูชาประชาติปีโตยราว 60 ไมล์ และห่างจากเกาะวาย อันเป็นเกาะที่หึ่งเวียดนามใต้ กัมพูชา และไทยต่างอ้างสิทธิ์ประมาณ 7 ไมล์

ในเย็นวันเดียวกันนี้เอง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี รักษาการในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เนื่องจากพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้นได้เดินทางไปประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน ณ ประเทศมาเลเซีย ได้รับรายงานดังกล่าวจากกระทรวงการต่างประเทศ แต่โดยเบื้องต้นนั้นยังไม่ได้ดำเนินการใดๆ เนื่องจากยังไม่อาจประเมินสถานการณ์ได้ว่าเหตุการณ์จะเป็นอย่างไรต่อไป⁵⁴⁵

ในคืนวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 ประธานาธิบดีเจอร์ราร์ด ฟอร์ด ได้รับแจ้งเหตุการณ์ที่เรือมายาเกวซถูกจับ ได้เรียกประชุมเจ้าหน้าที่ระดับสูงเพื่อหารือเรื่องแผนปฏิบัติการทางทหารที่เป็นไปได้ หลังจากได้รับคำสั่ง กระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ได้สั่งเตรียมนาวิกโยธิน 1,100 คนที่ประจำการอยู่ที่เกาะโอกินาวา และเรือรบ 6 ลำในมหาสมุทรแปซิฟิกให้เดินทางมายังอ่าวไทย รวมทั้งยังได้สั่งการให้เครื่องบินอเมริกาที่จอด ณ อุตะเกาคอยเฝ้าติดตามเรือมายาเกวซด้วย ในขณะเดียวกันสหรัฐฯ ยังได้ดำเนินการทางการทูตผ่านรัฐบาลจีนให้รัฐบาลกัมพูชาประชาติปีโตยปล่อยเรือ แต่ทว่ารัฐบาลจีนก็ไม่สามารถดำเนินการดังกล่าวได้⁵⁴⁶ ทั้งนี้ เมื่อรัฐบาลไทยได้รับทราบความเคลื่อนไหวของสหรัฐฯ แล้ว หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้แสดงท่าทีของรัฐบาลไทยต่อกรณีอย่าง

⁵⁴⁴ สุรพงษ์ ชัยนาม, เรื่องเดียวกัน, 124.

⁵⁴⁵ สัมภาษณ์ ดร. เกษม ศิริสัมพันธ์, เลขานุการส่วนตัวของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี, 17 ตุลาคม พ.ศ. 2528. ทั้งนี้ ดร. เกษมกล่าวว่า หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้คาดการณ์ว่าอาจเกิดเหตุการณ์ใหญ่ได้เพราะสหรัฐฯ มักเกิดสงครามกับประเทศอื่นด้วยกรณีเรืออเมริกันถูกจับเสมอ อ้างใน จุฬาร เอื้อรักสกุล, กรณีมายาเกวซ : ศึกษาการตัดสินใจนโยบายในภาวะวิกฤตการณ์ (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยบัณฑิตปริญารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), 17.

⁵⁴⁶ Time, (26 May 1975): 8-9. อ้างใน จุฬาร เอื้อรักสกุล, เรื่องเดียวกัน, 18.

ขัดแย้งด้วยการแถลงว่ารัฐบาลไทยจะไม่อนุญาตให้สหรัฐฯ ใช้ฐานทัพในประเทศไทยในการทำสงครามใดๆ กับเขมรแดง หากสหรัฐฯ ตั้งใจเช่นนั้น และจะเชิญเจ้าหน้าที่สหรัฐฯ มาหารือด้วยต่อไป⁵⁴⁷

ในช่วงบ่ายของวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 ประธานาธิบดีฟอร์ดได้สั่งให้เครื่องบินจากฐานทัพสหรัฐฯ ที่อยู่ตะเภาไปป้องกันมิให้เรือถูกเคลื่อนย้ายจากเกาะตัง ซึ่งในการป้องกันนี้เครื่องบินสหรัฐฯ ได้ปะทะกับฝ่ายเขมรแดง แต่สามารถบินกลับมายังฐานทัพสหรัฐฯ ที่อยู่ตะเภาได้อย่างปลอดภัย⁵⁴⁸

ในเวลา 15.00 น. ของวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้เชิญนายเอ็ดเวิร์ด มาสเตอร์ อุปทูตสหรัฐฯ เข้าพบเพื่อแจ้งให้ทราบถึงมติของรัฐบาลไทยในเรื่องเรือมายาเกวซ่า รัฐบาลไทยไม่มีความประสงค์ที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยว และไม่อนุญาตให้สหรัฐฯ ใช้ดินแดนไทยในการดำเนินการใช้มาตรการตอบโต้รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยถ้าหากสหรัฐฯ ยังคงมีความประสงค์ที่จะดำเนินการเช่นนั้น ซึ่งอุปทูตสหรัฐฯ ได้รับทราบและแจ้งว่าฝ่ายสหรัฐฯ จะเคารพมติของรัฐบาลไทย⁵⁴⁹ แต่ถึงกระนั้นแล้วก็ตาม นายเอ็ดเวิร์ด มาสเตอร์ อุปทูตสหรัฐฯ ได้ขออนุญาตนายกรัฐมนตรีไทยในการที่จะส่งเครื่องบินสหรัฐฯ ซึ่งบินจากดินแดนไทยไปทิ้งระเบิดในกัมพูชาประชาธิปไตย เพราะรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยมีท่าทีว่าจะดำเนินการเคลื่อนย้ายชาวอเมริกันที่อยู่บนเรือมายาเกวซ่า แต่นายกรัฐมนตรีไทยปฏิเสธ⁵⁵⁰

ทางด้านสหรัฐฯ ณ ทำเนียบขาว ในช่วงเวลาเย็นของวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 ผู้ช่วยประธานาธิบดีได้เริ่มแจ้งแก่ผู้นำในสภาองเกรสว่าประธานาธิบดีตัดสินใจที่จะใช้กำลังหากมีความจำเป็น และต่อมาในช่วงกลางคืน ประธานาธิบดีฟอร์ดได้สั่งให้นาวิกโยอินที่อยู่ตะเภาแสดงกำลังเชิงขู่ให้รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยปล่อยเรือ ในขณะที่เดียวกันฐานทัพสหรัฐฯ ที่อยู่ตะเภาได้ส่งเครื่องบิน F-105 หนึ่งฝูงและเครื่องบินลาดตระเวนทางทะเลทางไกลออกตรวจเรือด้วย ทางด้านกองบัญชาการทหารสหรัฐฯ ที่อ่าวซุบิกก็ได้รับคำสั่งให้เคลื่อนนาวิกโยอินจำนวน 150 คน มาอยู่ตะเภาด้วย พร้อมกันนี้ ฐานทัพสหรัฐฯ ในประเทศไทยทุกแห่งก็ได้รับคำสั่งให้เตรียมพร้อม แต่มิได้บอกสาเหตุเนื่องจากสหรัฐฯ ไม่ต้องการให้ฝ่ายไทยล่วงรู้ถึงแผนการดังกล่าวนั่นเอง⁵⁵¹

⁵⁴⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁴⁸ คำสั่งนี้มีขึ้นหลังจากที่มีข่าวว่า รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยจะเคลื่อนย้ายเรือมายาเกวซ่าไปยังเกาะตัง ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองท่ากัมปงโสมราว 34 ไมล์ ประธานาธิบดีฟอร์ดได้รับแจ้งว่าการปฏิบัติการชิงเรือจะยากลำบากมากขึ้นหากเรือถูกเคลื่อนย้ายไปยังแผ่นดินใหญ่ บทความใน Bangkok Post ได้ให้ข้อมูลว่ารัฐบาลไทยไม่ได้รับทราบการเคลื่อนไหวของเครื่องบินสหรัฐฯ ที่บินจากฐานทัพในประเทศไทยไปปฏิบัติการดังกล่าวเลย ดูใน Bangkok Post, (21 May 1975): 8. อ้างใน จุฬาร เอื้อรักสกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

⁵⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, 19.

⁵⁵⁰ ประชาชาติรายวัน, (15 พฤษภาคม 2518): 12. อ้างใน จุฬาร เอื้อรักสกุล, เรื่องเดียวกัน, 19.

⁵⁵¹ Bangkok Post, (21 May 1975): 8. อ้างใน จุฬาร เอื้อรักสกุล, เรื่องเดียวกัน.

ต่อมา ในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 เจ้าหน้าที่ระดับสูงของกองทัพสหรัฐฯ ได้ติดต่อขอ อนุญาตจากฝ่ายทหารก่อนที่จะนำนาวิกโยธินขึ้นฝั่งที่อู่ตะเภาในช่วงเช้า ฝ่ายทหารผู้ที่มีบทบาทใน เหตุการณ์ในช่วงนั้นกล่าวในเวลาต่อมาว่า ได้อนุญาตให้สหรัฐฯ ดำเนินการได้เนื่องจากเห็นว่าขณะนั้น เป็นเวลา 02.00 น. จึงไม่อาจประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อแจ้งเรื่องดังกล่าวได้ และหากแจ้งต่อรัฐบาล และรัฐบาลไม่อนุญาต ก็จะเป็นการเสื่อมเสียความสัมพันธ์ของทั้งประเทศได้ และในเวลา 04.45 น. นาวิกโยธินจำนวน 1,100 คนจากเกาะโอกินาวาและอ่าวซูบิซึคิเดินทางมาถึงไทย⁵⁵² และในอีก 3-4 ชั่วโมงต่อมา เครื่องบินสหรัฐฯ ได้เริ่มออกปฏิบัติการยิงเรือของกัมพูชาประชาธิปไตย และจาก ปฏิบัติการนี้เอง ทำให้ประธานาธิบดีฟอร์ดตัดสินใจใช้กำลังในการชิงเรือมาชายาเวชกลับคืนมา⁵⁵³

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้เชิญอุปทูตสหรัฐฯ มาพบอีกครั้งหนึ่ง และ ได้สอบถามกรณีที่มีข่าวว่าทหารสหรัฐฯ จำนวนหนึ่งเข้ามาในประเทศไทย อุปทูตตอบว่าทราบแต่ เพียงว่ามีนาวิกโยธินประมาณ 1,100 คนเข้ามาอยู่ตะเภาในช่วงเช้าของวันนั้น นายกรัฐมนตรีจึงได้ ประทับใจอย่างเป็นทางการด้วยการมอบบันทึกช่วยจำแก่อุปทูตสหรัฐฯ ความว่า

“...เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2518 รัฐบาลได้ทราบว่ารัฐบาลสหรัฐฯ ได้ส่งกำลังนาวิกโยธิน จำนวนหนึ่งมายังประเทศไทย อันเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการโต้ตอบเขมรในเรื่องดังกล่าว รัฐบาลไทย ได้พิจารณาเห็นว่า การกระทำดังกล่าวของสหรัฐฯ ไม่สอดคล้องกับความรู้สึกอันดีที่มีอยู่ต่อกันระหว่าง ไทยกับสหรัฐฯ และหากไม่มีการถอนกำลังทหารดังกล่าวซึ่งเข้ามาประเทศไทยโดยฝ่าฝืนความ ประสงค์ของรัฐบาลไทยออกไปทันทีแล้ว ความสัมพันธ์และความร่วมมืออันดีซึ่งมีอยู่ระหว่างประเทศ ทั้งสองอาจได้รับความกระเทือนและก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมาก...”⁵⁵⁴

หลังจากที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี พบอุปทูตสหรัฐฯ แล้ว นายกรัฐมนตรีได้ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ว่า สหรัฐฯ จะต้องถอนนาวิกโยธินออกไปทั้งหมดภายใน ช่วงเช้าของวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 มิเช่นนั้นแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับ สหรัฐฯ จะได้รับความกระทบกระเทือนเป็นอย่างมาก และจะต้องหามาตรการที่เหมาะสมต่อไป เนื่องจากว่าปฏิบัติการดังกล่าวของสหรัฐฯ ถือได้ว่าเป็นการละเมิดอธิปไตยของไทย

นอกจากนี้ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น ยังได้กล่าวต่อมาในภายหลังว่า ขณะนั้น รัฐบาลไทยทราบแล้วว่านาวิกโยธินสหรัฐฯ มาถึงอู่ตะเภาแล้ว

⁵⁵² คำให้สัมภาษณ์ของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ให้แก่นาย Anthony Paul อนึ่ง พลเอกเกรียงศักดิ์กล่าวว่า สหรัฐฯ ขอ อนุญาตนำนาวิกโยธินขึ้นบกในเวลา 08.00 น. วันเดียวกัน แต่แหล่งข่าวอื่นๆ กล่าวถึงตรงกันว่านาวิกโยธินสหรัฐฯ ขึ้นบกที่อู่ตะเภาใน เวลา 04.45 น. โปรดดูใน *Asiaweek*, (22 November 1985): 32. อ้างใน จุฬารุ อีอีรักสกุล, เรื่องเดียวกัน, 20.

⁵⁵³ แผนการชิงเรือ คือ กำลังนาวิกโยธินจะเข้ายึดเกาะ ซึ่งเจ้าหน้าที่สหรัฐฯ เชื่อว่าถูกเรือถูกคุมตัวอยู่ และอีกหน่วยหนึ่งจะ บุกขึ้นเรือมาชายาเวช ขณะที่เครื่องบินรบจะเข้าปฏิบัติการทิ้งระเบิดบางจุดบนแผ่นดินใหญ่ ดูใน *Time*, (26 May 1975): 10-11. อ้างใน จุฬารุ อีอีรักสกุล, เรื่องเดียวกัน, 20.

⁵⁵⁴ แถลงการณ์รัฐบาล, 14 พฤษภาคม 2518 อ้างใน จุฬารุ อีอีรักสกุล, เรื่องเดียวกัน, 21.

และกำลังรวมตัวกับส่วนที่ตกค้างในไทยเพื่อไปปฏิบัติการชิงเรือคืน ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงได้แจ้งอุปทูตสหรัฐฯ ว่า ขณะนี้สงครามเวียดนามยุติลงแล้ว จึงไม่ควรยกทหารจากฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยเข้าไปปฏิบัติการใดๆ ในกัมพูชา และได้ขอร้องให้นำนาวิกโยธินขึ้นมาจากเรือมิตเวย์ที่กำลังจะเข้ามา แทนที่จะยกขึ้นจากอู่ตะเภาหรือสัตหีบ แต่อุปทูตกลับตอบว่าพวกเขาไม่อาจจะรับคำสั่งจากกระทรวงกลาโหมได้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว รัฐบาลไทยจึงไม่มีทางเลือกอื่นใดนอกจากต้องดำเนินการประท้วงต่อสหรัฐฯ⁵⁵⁵ และในที่สุด สหรัฐฯ ก็ประสบความสำเร็จในปฏิบัติการชิงเรือมายาเกวซคืนจากกัมพูชาประชาธิปไตยโดยใช้ประโยชน์จากดินแดนไทย

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาอย่างรุนแรงของนักศึกษาและสาธารณชนทั่วไปที่มีชื่อเรียกร้องจากหลายกลุ่มให้รัฐบาลดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระจากสหรัฐฯ กลุ่มเหล่านี้มีทั้งนักวิชาการ นักหนังสือพิมพ์ นักการเมืองและนักศึกษา อันมีทัศนะว่า นโยบายต่างประเทศที่ผูกพันกับสหรัฐฯ อย่างแน่นแฟ้นนั้นถูกกำหนดโดยผู้นำทหารซึ่งมีผลประโยชน์สอดคล้องกับสหรัฐฯ และเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นประโยชน์กับสหรัฐฯ มากกว่า โดยเฉพาะฐานทัพและทหารสหรัฐฯ ในประเทศไทยก็คือสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน อีกทั้งทำให้ไทยไม่มีอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงและยังไร้เกียรติภูมิประเทศอีกด้วย⁵⁵⁶

นอกจากนี้ การชุมนุมของนักศึกษาจากกรณีมายาเกวซนั้นดูเหมือนประสบความสำเร็จเพราะรัฐบาลได้ตอบโต้สหรัฐฯ อย่างแข็งกร้าว อย่างไรก็ตาม การตอบโต้ของรัฐบาลนั้นยังมีสาเหตุอื่นด้วย กล่าวคือ ผู้นำพลเรือนกลุ่มหนึ่งมีทัศนะว่าจะต้องปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ที่มีลักษณะไม่เท่าเทียมกัน และเน้นด้านการทหาร ให้มีลักษณะที่สมดุลมากขึ้น เหตุการณ์ “มายาเกวซ” จึงเป็นโอกาสที่ไทยจะได้แสดงความเป็นตัวของตัวเองแก่สหรัฐฯ และกลุ่มประเทศอินโดจีนที่รัฐบาลกำลังพยายามสร้างความสัมพันธ์อันดีด้วย ทั้งนี้จากกล่าวได้ว่ากรณีมายาเกวซนี้ได้เป็นตัวเร่งให้รัฐบาลไทยต้องหันมาพิจารณาทบทวนรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ใหม่อีกครั้ง และยังเป็นชนวนที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศอยู่ในลักษณะที่ห่างเหินออกไปมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

5.3 การดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบเดิมไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ของกลุ่มประเทศอินโดจีนนั้น ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อง่ายทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ของไทยเป็นอย่างยิ่ง นั่นคือ การที่ไทยมีพรมแดนประชิดกับประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์เป็นครั้งแรก ประกอบกับการที่สหรัฐอเมริกาที่เคยเป็นประเทศผู้นำในการดำเนินสงครามเวียดนามไม่ประสบความสำเร็จใน

⁵⁵⁵ สัมภาษณ์ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ, 19 มิถุนายน 2528. อ้างใน จุฬารักษ์กุล, เรื่องเดียวกัน, 22.

⁵⁵⁶ จุฬารักษ์กุล, "นักศึกษาชุมนุมประท้วงกรณีมายาเกวซ," ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=นักศึกษาชุมนุมประท้วงกรณีมายาเกวซ>. [18 มิถุนายน 2559]

การทำสงคราม และได้ลดบทบาทของตนลงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้นแล้ว การดำเนินการหนึ่งที่ไทยเลือกเพื่อสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงให้แก่รัฐตน นั่นคือ การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกลุ่มประเทศอินโดจีนทั้งสาม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) การดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

ในบรรดาประเทศเพื่อนบ้านที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์นั้น ประเทศเวียดนามเหนือเป็นประเทศที่สามารถสร้างความไม่มั่นคงให้แก่รัฐไทยได้มาก เพราะนอกจากระบอบการปกครองที่แตกต่างกันอย่างยิ่งแล้ว ประเทศเวียดนามเหนือเองยังมีศักยภาพทางทหารที่แข็งแกร่ง ผ่านการสู้รบมาอย่างยาวนาน และมีอาวุธยุทธโธปกรณ์ที่ทันสมัยที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนั้นอีกด้วย⁵⁵⁷ ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ไทยกับเวียดนามในช่วงสงครามเย็นนั้น มีลักษณะของความเป็นศัตรูมากกว่าความเป็นมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของสงครามเวียดนาม อันมีสาเหตุมาจากความแตกต่างทางอุดมการณ์ การที่รัฐบาลไทยสนับสนุนการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ ในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์จากเวียดนามและจีน รวมไปถึงการเข้าร่วมปฏิบัติการทางทหารโดยตรงของกองทัพไทยในสงครามเวียดนาม⁵⁵⁸

นับตั้งแต่ต้นพุทธทศวรรษที่ 2490 เป็นต้นมา การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยต่อเวียดนามอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหรัฐฯ และมีหลักในการต่อต้านการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ การต่อต้านคอมมิวนิสต์นี้กลายเป็นนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงของไทยเรื่อยมาจนถึงช่วงพุทธทศวรรษที่ 2510 อันเป็นช่วงที่กองทัพมีบทบาททางการเมือง และมีบทบาทในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ การที่รัฐบาลทหารสนับสนุนสหรัฐฯ ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์นับได้ว่าเป็นหมุดหมายหลักในการดำเนินนโยบายเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงครามเวียดนาม ที่ประเทศไทยกลายเป็นพันธมิตรที่สำคัญยิ่งของสหรัฐฯ ด้วยการสนับสนุนสหรัฐฯ อย่างเต็มที่ในการทำสงครามเวียดนาม⁵⁵⁹

นอกจากนี้ ในช่วงที่เวียดนามแบ่งประเทศเป็นเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้นั้น ไทยมีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับสาธารณรัฐเวียดนาม (เวียดนามใต้) แต่ถึงกระนั้น ไทยก็มีความสัมพันธ์กับฝ่ายเวียดนามเหนืออย่างไม่เป็นทางการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2502 โดยเป็นการติดต่อโดยตรงระหว่างสภาภชาชาติของทั้งสองฝ่าย และมีคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศเป็นสื่อกลางเพื่อหารือเรื่องการส่งชาวนอพยพกลับไปเวียดนามเหนือเท่านั้น และในทางปฏิบัติ ได้มีการส่ง

⁵⁵⁷ โอวาท สุทธิวาทนฤพตติ, เอกสารการวิจัย เรื่อง การสถาปนาและฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ม.ป.ป.), 4. (เอกสารลับ)

⁵⁵⁸ อัญญาทิพย์ ศรีพนา, ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ในรอบ 50 ปี (กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสัมมนา 2 พฤศจิกายน 2538 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), 1.

⁵⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, 5-6.

บุคคลเหล่านั้นกลับไปเวียดนามเหนือเป็นจำนวน 45,241 คน จนถึงปี พ.ศ. 2507 เวียดนามเหนือได้ขอระงับการส่งกลับเป็นการชั่วคราวด้วยเหตุผลที่ว่าเมืองท่าของตนถูกสหรัฐฯ ทิ้งระเบิด แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงมีการติดต่อในลักษณะนี้อีกหลายครั้ง แต่ก็หาได้มีการดำเนินการต่อจากที่ได้ดำเนินการไปแล้ว แต่ก็มีข้อขัดข้องจากฝ่ายเวียดนามเหนือเอง⁵⁶⁰

ต่อมา ระหว่าง พ.ศ. 2512 ถึง พ.ศ. 2514 อันเนื่องมาจากการขอร้องจากฝ่ายไทย คณะผู้แทนของกาชาดเวียดนามได้เดินทางเข้ามาเจรจาเรื่องญวนอพยพกับฝ่ายไทยอีก แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมาใน พ.ศ. 2516 กระทรวงการต่างประเทศได้มีคำสั่งให้สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเวียงจันทน์ และกรุงย่างกุ้ง ติดต่อบทบาทผู้แทนทางการทูตของเวียดนามเหนือเพื่อเสนอให้มีการเจรจายุติเกี่ยวกับการจัดส่งชาวญวนอพยพกลับประเทศอีกครั้ง แต่ทางฝ่ายเวียดนามเหนือได้ปฏิเสธด้วยเหตุผลที่ว่าสถานการณ์ทางการเมืองภายในยังไม่กลับสู่ภาวะปกติ อย่างไรก็ตาม เวียดนามเหนือยังยืนยันหลักการที่จะเคารพต่อหลักการและความตกลงที่สหประชาชาติของทั้งสองฝ่ายได้ทำไว้⁵⁶¹

ทั้งนี้ การดำเนินการเพื่อความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก็มีความกระตือรือร้นมากขึ้น โดยเมื่อ พ.ศ. 2517 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามเหนือได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย มีใจความว่าขอให้ฝ่ายไทยดำเนินการให้สหรัฐฯ ถอนฐานทัพออกไปจากไทย ด้วยเหตุผลที่ว่ากรณีฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยนั้นเป็นการขัดต่อข้อตกลงที่เจนีวา ค.ศ. 1962 ที่ว่าด้วยความเป็นกลางของลาว และในฐานะที่รัฐบาลไทยเป็นภาคีของข้อตกลงฉบับนี้จะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ หาใช่แต่เพียงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยเท่านั้นที่ทางรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามเหนือได้มีหนังสือมาถึง แต่ฝ่ายเวียดนามเหนือยังได้ทำหนังสือในลักษณะเดียวกันนี้ไปถึงรัฐบาลของทุกประเทศภาคีแห่งข้อตกลงเจนีวาในประเด็นเรื่องความเป็นกลางของลาว อีกทั้งยังส่งหนังสือเช่นเดียวกันนี้ไปยังรัฐบาลของประเทศต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามเหนือด้วย โดยมีเนื้อหาที่ระบุว่า ไทยและสหรัฐฯ ได้ละเมิดข้อตกลงเจนีวาว่าด้วยความเป็นกลางของลาว ด้วยการอนุญาตให้สหรัฐฯ ใช้ดินแดนไทยในการจัดตั้งฐานทัพเพื่อใช้ในการรุกรานลาวและประเทศต่างๆ ในอินโดจีน พร้อมทั้งยังได้ชักชวนให้ประเทศต่างๆ ที่เป็นภาคีแห่งข้อตกลงเจนีวา และประเทศอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนามเหนือให้ร่วมกันเรียกร้องให้ทั้งสหรัฐฯ และไทย ยุติการแทรกแซงกิจการภายในของลาว โดยให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกไปจากไทยเสีย แต่ไทยเองก็หาได้มีปฏิกิริยาใดๆ ต่อหนังสือดังกล่าว เนื่องจากประเทศต่างๆ ที่ได้รับหนังสือนี้ต่างก็ไม่ได้ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของเวียดนามเหนือแต่ประการใด อีกประการหนึ่ง ฝ่ายไทยเห็นว่าการจัดทำหนังสือฉบับนี้ก็เพื่อเป็นการตอบสนองต่อเจตนาของเวียดนามในการเรียกร้องให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกไปจากไทย อันเป็นการดำเนินการโฆษณาชวนเชื่ออย่างหนึ่งเท่านั้น⁵⁶²

⁵⁶⁰ โอวาท สุทธิวาหนฤพุฒิ, เรื่องเดียวกัน, 4. (เอกสารลับ)

⁵⁶¹ เรื่องเดียวกัน. (เอกสารลับ)

⁵⁶² เรื่องเดียวกัน, 5. (เอกสารลับ)

ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2517 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามเหนือได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยโดยตรงอีกฉบับหนึ่ง กล่าวถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับเวียดนามเหนือที่มีมาในอดีต และเวียดนามเหนือได้แสดงเจตนารมณ์ที่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาลและประชาชนชาวไทยต่อไปในอนาคต แต่อุปสรรคต่อการที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างทั้งสองประเทศนั้นมีสาเหตุมาจากการดำเนินนโยบายของไทยเองที่ยินยอมให้สหรัฐฯ ตั้งฐานทัพในดินแดนไทยด้วยเป้าหมายในการรุกรานประเทศต่างๆ ในอินโดจีน พร้อมกันนั้นยังได้เสนอว่าหากรัฐบาลไทยมีความประสงค์ที่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับเวียดนามแล้ว ก็จะต้องเสนอให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกไปจากประเทศไทย และหากรัฐบาลไทยเริ่มเรียกร้องให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกไปจากไทยเมื่อใด เมื่อนั้นแล้วการเจรจาเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามเหนือก็จะเริ่มต้นขึ้น⁵⁶³

จากหนังสือดังกล่าวข้างต้น รัฐบาลไทยในสมัยนั้นได้อนุมัติให้กระทรวงการต่างประเทศมีหนังสือตอบยังเวียดนามเหนือโดยมีสาระสำคัญว่า ข้อเรียกร้องของฝ่ายเวียดนามเหนือในประเด็นฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยนั้นเป็นประเด็นที่สามารถเจรจาตกลงกันได้ และในขณะเดียวกัน ทางฝ่ายไทยมีความเห็นว่าเพื่อเป็นการเสริมสร้างสันติภาพในภูมิภาคให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทหารต่างชาติที่ยังคงอยู่ในลาวและกัมพูชาควรจะต้องถอนตัวออกไปเพื่อเปิดโอกาสให้ทั้งลาวและกัมพูชามีโอกาสเป็นกลางอย่างแท้จริง ทั้งนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามเหนือได้มีโทรเลขตอบหนังสือของไทยโดยโจมตีรัฐบาลไทยเกี่ยวกับฐานทัพของสหรัฐฯ ภายในไทย พร้อมทั้งได้ระบุเรื่องการปฏิบัติของฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยว่าสหรัฐฯ ยังคงใช้ฐานทัพในนครพนมเพื่อปฏิบัติการอันเป็นปฏิปักษ์ต่อประชาชนชาวลาว กัมพูชา และเวียดนาม และต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. 2518 เวียดนามเหนือยังได้มีหนังสือตอบรับหนังสือของฝ่ายไทยโดยมีสาระสำคัญเป็นเชิงต่อว่า ว่าฝ่ายไทยได้หลีกเลี่ยงไม่กล่าวถึงฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยแต่อย่างใด พร้อมทั้งยังได้เสนอความเห็นมาด้วยว่า ฝ่ายเวียดนามเหนือพร้อมที่จะเจรจากับฝ่ายไทยเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต โดยได้เสนอเงื่อนไขที่คล้ายคลึงกับที่ได้เคยเสนอมาแล้วเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2517 กล่าวคือได้เสนอว่าเวียดนามเหนือพร้อมที่จะมีความสัมพันธ์แบบปกติกับไทย โดยอาศัยหลักการต่อไปนี้

1) การเคารพต่อสิทธิขั้นมูลฐานแห่งชาติและสิทธิในการกำหนดใจตนเองของประชาชนในแต่ละประเทศ การไม่รุกรานและไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน การไม่เข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีบทบาททั้งในทางตรงและทางอ้อมในการปฏิบัติต่างๆ ที่อาจเป็นภัยต่อเอกราช อธิปไตย เอกภาพ และบูรณภาพแห่งดินแดนของแต่ละฝ่าย

⁵⁶³ เรื่องเดียวกัน. (เอกสารลับ)

2) การไม่ยินยอมให้ต่างประเทศใช้ดินแดนของตนเป็นฐานทัพเพื่อการรุกรานและแทรกแซง ไม่ว่าจะเป็นในทางตรงหรือทางอ้อมต่อประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือต่อประเทศอื่นในภูมิภาค ทั้งนี้ ฝ่ายไทยจะต้องไม่ยินยอมให้สหรัฐฯ ใช้ดินแดนเพื่อรุกรานประเทศต่างๆ ในอินโดจีน

3) การดำเนินความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างไทยกับเวียดนามเหนือ นั้น ยังรวมไปถึงการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม บนพื้นฐานของความเสมอภาคและการมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากปรากฏการณ์ระหว่างประเทศในช่วงต้นปี พ.ศ. 2518 จะเห็นได้ว่า สหรัฐฯ ได้ถอนทหารส่วนใหญ่ออกจากเวียดนามแล้ว และเป็นช่วงที่เวียดนามเริ่มปฏิบัติการรุนแรงมากขึ้นภายใต้การสนับสนุนจากเวียดนามเหนือ จึงเป็นไปได้ว่าการที่เวียดนามเหนือมีท่าทีที่อ่อนลงต่อไทย กว่าเดิมนั้น อาจเนื่องมาจากว่ารัฐบาลไทยและฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยอยู่ในฐานะที่จะเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อปฏิบัติการของเวียดนามและเวียดนามเหนือได้ในการโค่นล้มรัฐบาลเวียดนามใต้ อีกประการหนึ่ง อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมืองของไทย ที่ในขณะนั้น มีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปและมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลมาเป็นรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช และหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชตามลำดับ ดังนั้นจึงทำให้ฝ่ายไทยยังมีได้พิจารณาหรือดำเนินการอย่างจริงจังให้เป็นไปตามข้อเสนอของฝ่ายเวียดนามเหนือ แต่เมื่อรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2518 ว่าจะให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกไปจากไทยภายในระยะเวลา 1 ปีนับจากวันแถลงนโยบายต่อรัฐสภา แต่การนี้ก็กลับปรากฏว่าในช่วงระยะเวลาเพียงหนึ่งเดือนกรุงไซ่ง่อนก็ถูกยึดครองโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์⁵⁶⁴

สำหรับการปรับความสัมพันธ์กับเวียดนามนั้น พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้เคยให้สัมภาษณ์แก่สื่อมวลชนว่าเป็นเรื่องยากที่จะคาดเดาถึงความคิดของประเทศที่มีประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอินโดจีนเป็นที่ตั้งฐานทัพสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม การที่เวียดนามเหนือจะเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกอาเซียนในอนาคต แต่กระบวนการที่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมก็ยังไม่ก้าวหน้าไปไม่มากเท่าที่ควร แต่ก็ยังน่ายินดีที่ว่ารัฐบาลธานอยยินยอมแลกเปลี่ยนบันทึกข้อความกับรัฐบาลไทย และรัฐบาลไทยกำลังเตรียมการดำเนินการรับรองรัฐบาลเวียดนามที่กรุงฮานอยว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องชอบธรรมต่อไป⁵⁶⁵

ต่อมา หลังจากที่สงครามเวียดนามยุติลงในเดือนเมษายน พ.ศ. 2518 รัฐบาลชั่วคราวแห่งสาธารณรัฐเวียดนามใต้ได้ติดต่อมายังกระทรวงการต่างประเทศของไทยผ่านทางโทรเลขในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2518 โดยมีสาระสำคัญได้แก่

⁵⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, 7. (เอกสารลับ)

⁵⁶⁵ "Interview: Chatichai Choonhavan 'American Troops Will Be Out'," *Newsweek* (April 14, 1975)

1) ยืนยันถึงอำนาจการปกครองของรัฐบาลปฏิวัติชั่วคราวเหนือดินแดนแห่งสาธารณรัฐเวียดนามใต้ โดยมีสิทธิอำนาจในการจัดการทรัพย์สินทั้งหมดของชาวเวียดนามใต้ตามกฎหมายระหว่างประเทศและจารีตประเพณี

2) ผู้แทนทั้งหมดของต่างประเทศที่ประจำในเวียดนามใต้มาแต่เดิม ไม่ว่าจะเป็นคนละผู้แทนทางการทูต คณะผู้แทนทางกงสุล และคณะผู้แทนประจำสหประชาชาติให้หมดสภาพไปตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยทรัพย์สินต่างๆ ที่เป็นสมบัติของคณะผู้แทนเหล่านั้นให้ตกเป็นของประชาชนชาวเวียดนามใต้โดยมีรัฐบาลปฏิวัติชั่วคราวเป็นผู้จัดการ

3) กระทรวงการต่างประเทศเวียดนามใต้จะส่งตัวแทนมายังประเทศไทยเพื่อจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เป็นของเวียดนามใต้ และในขณะเดียวกัน กระทรวงการต่างประเทศเวียดนามใต้ได้ขอให้กระทรวงการต่างประเทศไทยให้ความคุ้มครองทรัพย์สินที่เคยเป็นของรัฐบาลสาธารณรัฐเวียดนามใต้มาก่อน นอกจากนี้ รัฐบาลปฏิวัติแห่งเวียดนามใต้ได้มีโทรเลขเรียกร้องให้รัฐบาลไทยส่งคืนเครื่องบินและเรือที่ชาวเวียดนามใต้ใช้ในการหลบหนีออกนอกประเทศอีกด้วย

การที่รัฐบาลปฏิวัติชั่วคราวของเวียดนามใต้ได้ประกาศยืนยันถึงความเป็นตัวแทนที่ถูกต้องของประชาชนชาวเวียดนามใต้ ประกอบกับการที่รัฐบาลไทยในขณะนั้นมีแนวนโยบายต่างประเทศในอันที่จะรับรองและมีความสัมพันธ์กับรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายของนานาประเทศ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังนั้น กระทรวงการต่างประเทศไทยจึงตอบโทรเลขไปยังเวียดนามใต้ โดยแสดงความคาดหวังในการที่จะมีความสัมพันธ์ฉันมิตรและความร่วมมือกับเวียดนามใต้ ในขณะเดียวกันฝ่ายไทยเองก็ได้ขอให้รัฐบาลปฏิวัติชั่วคราวของเวียดนามใต้ปฏิบัติต่อทรัพย์สินของไทยในทำนองเดียวกัน

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ทางด้านเวียดนามเหนือได้มีโทรเลขขอให้ไทยคืนเรือและเครื่องบิน ซึ่งสอดคล้องกับคำขอของรัฐบาลปฏิวัติชั่วคราวของเวียดนามใต้ที่เคยมีมาในแนวทางเดียวกัน โดยมีเงื่อนไขแนบมาด้วยว่าถ้ารัฐบาลไทยดำเนินการอย่างถูกต้องแล้วก็จะนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ให้เป็นปกติระหว่างไทยและเวียดนามเหนือต่อไป ในกรณีนี้ ฝ่ายไทยได้แสดงท่าทีต่อเวียดนามเหนือว่ากรณีเรือและเครื่องบินนั้นเป็นการดำเนินการระหว่างไทยและเวียดนามใต้ แต่ฝ่ายไทยก็หวังว่าการดำเนินการดังกล่าวจะนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ที่เป็นปกติระหว่างไทยกับเวียดนามเหนือต่อไป⁵⁶⁶

ส่วนสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น ได้มีการเดินขบวนประท้วงชาวญวนอพยพขึ้นในจังหวัดสกลนคร จังหวัดหนองคาย จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดนครพนม มีการเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการจัดส่งชาวญวนอพยพออกจากไทยภายใน 1 ปี นอกจากนี้ ยังมีการทำลายทรัพย์สินและทำร้ายร่างกายชาวญวนอพยพจนมีผู้ได้รับบาดเจ็บ จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ฝ่ายเวียดนามเหนือไม่

⁵⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, 9. (เอกสารลับ)

พอใจและได้ประท้วงผ่านทางสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเวียงจันทน์ โดยได้ขอให้รัฐบาลไทย ระวังสถานการณ์ดังกล่าวพร้อมทั้งชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งรัฐบาลไทยก็ได้ตอบสนองต่อข้อเรียกร้อง ดังกล่าวในหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการระงับเหตุ การสอบสวนข้อเท็จจริง การจับกุม ผู้กระทำความผิด เป็นต้น⁵⁶⁷

ในขั้นต่อมานั้น เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2518 เอกอัครราชทูตเวียดนามได้ประจำประเทศลาว ได้แจ้งแก่เอกอัครราชทูตไทยประจำนครเวียงจันทน์ว่าเวียดนามได้จะส่งคณะผู้แทนมายังประเทศไทย เพื่อดูแลทรัพย์สินและรักษาหรือเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และเมื่อคณะผู้แทนเดินทางมาถึง ได้แถลง ถึงวัตถุประสงค์ที่เดินทางเยือนประเทศไทย เพื่อรับทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่สาธารณรัฐเวียดนามเดิมได้ นำเข้ามายังประเทศไทย รวมไปถึงการรับมอบทรัพย์สินของสถานเอกอัครราชทูตเวียดนามได้ประจำ ประเทศไทยด้วย และยังได้กล่าวถึงการที่รัฐบาลปฏิวัติชั่วคราวแห่งเวียดนามได้พร้อมที่จะสถาปนา ความสัมพันธ์อันดีกับบรรดาประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย ทั้งนี้ ในการเจรจากับคณะ ผู้แทนฝ่ายไทยที่นำโดยแผน วรณเมธี นั้น ฝ่ายเวียดนามมีท่าทีที่เป็นมิตรและแสดงว่าเข้าใจปัญหาที่ ไทยต้องเผชิญอยู่⁵⁶⁸

จากการเจรจาดังกล่าว สามารถสรุปสาระสำคัญจากการเจรจาได้ดังต่อไปนี้

1) การปรับความสัมพันธ์ให้กลับสู่ภาวะปกติระหว่างไทยกับเวียดนามใต้

ในประเด็นดังกล่าวนี้ ฝ่ายไทยมีท่าทีที่ต้องการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน อันเป็นแนวนโยบายหลัก โดยมีหลักการเคารพในเอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดนของกันและ กัน รวมไปถึงหลักสันติธรรม ส่วนท่าทีของฝ่ายเวียดนามใต้เองก็ได้ยืนยันแนวนโยบายของตนที่จะมี ความสัมพันธ์อันดีกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บนพื้นฐานของหลักการแห่งการอยู่ร่วมกัน โดยสันติ 5 ประการ⁵⁶⁹

ส่วนในประเด็นการสร้างความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการระหว่างไทยกับเวียดนามใต้นั้น ฝ่าย เวียดนามรับทราบท่าทีของฝ่ายไทยที่ต้องการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน โดยฝ่าย เวียดนามได้ยื่นเงื่อนไขของการที่จะมีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันนั้นขึ้นอยู่กับเรื่องของสิทธิ เหนือเครื่องบิน เรือเดินทะเลและอาวุธยุทโธปกรณ์อื่นๆ ที่เจ้าหน้าที่รัฐบาลเวียดนามใต้ชุดก่อนนำเข้ามา ยังไทย โดยฝ่ายเวียดนามใต้อ้างว่าไทยจะต้องยอมรับว่ารัฐบาลปฏิวัติชั่วคราวของเวียดนามใต้มี สิทธิในสิ่งเหล่านี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าไทยเคารพต่ออำนาจอธิปไตยของประชาชนชาวเวียดนามใต้ ทางด้านฝ่ายไทยนั้นได้แสดงท่าทีในการสนับสนุนการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันด้วย

⁵⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, 9-10. (เอกสารลับ)

⁵⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, 11. (เอกสารลับ)

⁵⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, 12. (เอกสารลับ)

เหตุผลที่ว่าความสัมพันธ์ทางการทูตนั้นจะเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกแก้ไขปัญหาที่มีระหว่างกันได้ สะดวกมากขึ้น⁵⁷⁰

2) ปัญหาเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์เหนือเครื่องบิน เรือ อากาศยานที่เจ้าหน้าที่รัฐบาลเวียดนามได้ซุกซ่อนได้นำเข้ามายังประเทศไทย

ฝ่ายเวียดนามได้อ้างว่ามีกรรมสิทธิ์โดยชอบธรรมในทรัพย์สินที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเวียดนามได้ซุกซ่อนนำเข้ามายังประเทศไทย และรัฐบาลไทยควรพิจารณาคืนทรัพย์สินเหล่านั้นแก่เวียดนามได้ เพื่อแสดงความเคารพต่ออธิปไตยของเวียดนามได้ และไทยควรให้ความร่วมมือแก่เวียดนามได้ในการตรวจสอบอากาศยานที่สหรัฐฯ ได้นำออกไปจากประเทศไทยโดยมิชอบด้วยกฎหมายเพื่อส่งคืนแก่เวียดนามได้ ซึ่งก็สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของไทยในอันที่จะไม่ยึดทรัพย์สินเหล่านั้นไว้ และต้องการคืนแก่บุคคลผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ แต่นอกจากเวียดนามได้แล้ว สหรัฐฯ เองก็อ้างสิทธิ์ในทรัพย์สินเหล่านั้นเช่นกัน ดังนั้นแล้วไทยจึงต้องอายัดทรัพย์สินเหล่านี้จนกว่าจะมีการพิสูจน์กรรมสิทธิ์อย่างชัดเจน และเห็นควรให้มีการชี้ขาดตามกระบวนการของกฎหมายและหลักปฏิบัติระหว่างประเทศเพื่อความเป็นธรรม⁵⁷¹

3) ประเด็นทรัพย์สินของสถานเอกอัครราชทูตเวียดนามใต้ประจำประเทศไทย

รัฐบาลไทยไม่อาจที่จะปฏิเสธการสืบสิทธิของรัฐบาลปฏิวัติชั่วคราวแห่งเวียดนามใต้ได้ ฝ่ายไทยจึงตกลงที่จะมอบทรัพย์สินเหล่านี้ให้แก่เวียดนามใต้พร้อมทั้งเงื่อนไขที่ว่าฝ่ายเวียดนามใต้เองก็ต้องคืนทรัพย์สินของไทยในเวียดนามใต้ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินทางราชการ เช่น อาคารสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงไซ่ง่อน ซึ่งรวมถึงทรัพย์สินภายในตัวอาคาร และรวมถึงทรัพย์สินของคนไทยและธุรกิจไทยในเวียดนามใต้ด้วย ซึ่งคณะผู้แทนฝ่ายเวียดนามใต้ได้ยอมรับตามเงื่อนไขของฝ่ายไทย นอกจากนี้ ฝ่ายเวียดนามใต้ได้ทวงถามกรรมสิทธิ์ในสำนักแกลงข้าวของสถานเอกอัครราชทูตเวียดนามใต้ใน จ.อุบลราชธานี นครพนม หนองคาย และอุดรธานี ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้คณะผู้แทนไทยได้ชี้แจงว่าสถานเอกอัครราชทูตเวียดนามใต้ได้เปิดสำนักแกลงข้าวเหล่านี้ขึ้นโดยผลการไม่ได้รับอนุมัติจากฝ่ายไทยแต่ประการใด แต่ ณ ขณะนั้น อาคารที่ทำการของสำนักแกลงข้าวสังกัดสถานเอกอัครราชทูตเวียดนามใต้เดิมได้กลายเป็นอาคารที่เอกชนเช่าไปแล้ว ดังนั้น ฝ่ายไทยจึงไม่อาจรับทราบเรื่องการกระทำอันไม่ถูกต้องของสถานเอกอัครราชทูตเวียดนามใต้ประจำประเทศไทยได้ ซึ่งคณะผู้แทนฝ่ายเวียดนามใต้ก็มีความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว⁵⁷²

⁵⁷⁰ เรื่องเดียวกัน. (เอกสารลับ)

⁵⁷¹ เรื่องเดียวกัน, 13. (เอกสารลับ)

⁵⁷² เรื่องเดียวกัน, 13. (เอกสารลับ)

นอกจากนี้ ฝ่ายรัฐบาลปฎิวัติชั่วคราวแห่งเวียดนามใต้ได้แจ้งให้ทราบว่ากระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลเวียดนามใต้ชุดเก่าได้จัดส่งเงินจำนวนหลายล้านเหรียญสหรัฐมายังสถานเอกอัครราชทูตเวียดนามใต้ประจำประเทศไทยและได้ฝากไว้ที่ธนาคารอินโดจีน แต่โดยที่เอกอัครราชทูตคนเก่ามิได้มอบเงินจำนวนนี้ให้แก่ฝ่ายไทย ดังนั้น ทางฝ่ายรัฐบาลปฎิวัติชั่วคราวแห่งเวียดนามใต้จึงได้ขอให้ฝ่ายไทยติดตามเงินจำนวนนี้จากธนาคารอินโดจีน เมื่อกระทรวงการต่างประเทศไทยได้สอบถามไปยังธนาคารอินโดจีนแล้ว ได้ความว่าจะต้องเป็นการร้องเรียนร่วมกันระหว่างฝ่ายไทยกับฝ่ายเวียดนามไปยังสำนักงานใหญ่ของธนาคารที่กรุงปารีส ทางธนาคารจึงจะสามารถให้รายละเอียดในเรื่องนี้ได้ ทั้งนี้ ฝ่ายเวียดนามได้ขอให้ฝ่ายไทยดูแลรักษาทรัพย์สินของเวียดนามต่อไป และยังขอให้ไทยแจ้งเรื่องให้ข้าราชการสถานเอกอัครราชทูตเวียดนามใต้เดิมกลับไปรายงานตัวต่อกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามใต้ที่ไซ่ง่อน⁵⁷³

4) ประเด็นเรื่องอื่นๆ

ไม่ว่าจะเป็นประเด็นชาวญวนอพยพ ที่เป็นปัญหาระหว่างไทยกับเวียดนามเหนือ และไม่เกี่ยวข้องกับเวียดนามใต้ ส่วนประเด็นนักศึกษาชาวเวียดนามใต้ในไทยนั้น ฝ่ายเวียดนามใต้ได้ขอให้นักศึกษาเหล่านั้นได้ศึกษาและพักอาศัยอยู่ในไทยไปพลางก่อน

5) คำแถลงของทั้งสองฝ่ายหลังการเจรจา

คำแถลงของกระทรวงการต่างประเทศไทย มีความสำคัญว่า ฝ่ายไทยมีความปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์กับทุกประเทศโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของระบบการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมและฝ่ายไทยแสดงความยินดีที่สงครามเวียดนามได้ยุติลง ยินยอมให้การรับรองแก่รัฐบาลปฎิวัติชั่วคราวแห่งเวียดนามใต้ และแสดงความปรารถนาที่จะให้ความร่วมมือในการฟื้นฟูบูรณะประเทศเวียดนามใต้อีกด้วย

การที่กองทัพรัฐบาลเวียดนามเหนือสามารถเข้ายึดเมืองไซ่ง่อนได้ และได้รวมประเทศเวียดนามทั้งสองส่วนเข้าด้วยกัน เป็น “สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม” (Socialist Republic of Vietnam) แน่่อนว่าการสร้างรัฐใหม่ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันมีภารกิจรวมไปถึงการจัดระเบียบภายในประเทศ การฟื้นฟูเศรษฐกิจ อันทำให้รัฐบาลเวียดนามภายใต้ระบอบสังคมนิยมเริ่มเห็นถึงความจำเป็นในการปรับความสัมพันธ์และการรับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศ⁵⁷⁴

⁵⁷³ เรื่องเดียวกัน, 14. (เอกสารลับ)

⁵⁷⁴ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ในรอบ 50 ปี, 8.

นอกจากนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าว ตรงกับรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่มุ่งดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศสังคมนิยม รวมถึงกลุ่มประเทศในอินโดจีน⁵⁷⁵ ซึ่งรัฐบาลเวียดนามเองก็ตอบสนองท่าทีที่เป็นมิตรของไทยและความพยายามในการปรับความสัมพันธ์ด้วยเช่นเดียวกัน โดยฝ่ายเวียดนามตระหนักว่ารัฐบาลพลเรือนของไทยมีเจตนาในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระจากสหรัฐฯ อย่างแท้จริง โดยฝ่ายเวียดนามมีความพอใจในจุดยืนและท่าทีของรัฐบาลไทยต่อการถอนฐานทัพของสหรัฐฯ ออกจากไทย และอีกประการหนึ่ง การที่ไทยสามารถปรับความสัมพันธ์ให้เป็นปกติกับเวียดนามหลังจากการรวมประเทศได้นั้น ก็เนื่องมาจากการที่เวียดนามเหนือมีชัยชนะต่อเวียดนามใต้ และมีการดำเนินการรุกทางการทูตอย่างเต็มที่เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทั้งในด้านการเมือง การทูต และเพื่อเป็นการแสวงหาการยอมรับในความชอบธรรมของ “สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม”⁵⁷⁶

ทั้งนี้ ในช่วงหลัง พ.ศ. 2518 ที่รัฐบาลไทยกับรัฐบาลเวียดนามได้มีการดำเนินการเจรจาในประเด็นต่างๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น อันจะนำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในระดับปกติ นั้น ยังคงมีบางประเด็นที่สร้างความไม่สบายใจให้แก่เวียดนาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการซ่อมรพาทะเลระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ในอ่าวไทย เรื่องการสร้างสถานีเรดาร์ของสหรัฐฯ ในภาคเหนือของไทย เรื่องเครื่องบินสอดแนมของสหรัฐฯ เหนือภูมิภาคอินโดจีนจากฐานทัพสหรัฐฯ ในไทย ทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า แม้ว่าทั้งสองประเทศนั้นมีความพยายามที่จะปรับความสัมพันธ์ให้อยู่ในระดับปกติ แต่ก็ยังมีอุปสรรคอยู่พอสมควร แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 ที่ถึงเวลาที่กำหนดให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกไปจากไทย รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้สานต่อแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่เน้นถึงการให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านมาเป็นอันดับต้น โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของอุดมการณ์ทางการเมือง โดยนายพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้เน้นถึงการปรับความสัมพันธ์กับกลุ่มรัฐอินโดจีนทั้งสาม ซึ่งนับได้ว่าประสบความสำเร็จ เนื่องจากทั้งเวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ต่างก็ส่งคณะผู้แทนมาเยือนไทย โดยคณะผู้แทนรัฐบาลเวียดนามใต้ 3 คน อันมีนายเหงียน มินห์ ฟุ่ง เอกอัครราชทูตเป็นหัวหน้าคณะเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2519 และพำนักอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นระยะเวลาถึง 4 วัน คณะผู้แทนชุดนี้นับเป็นผู้แทนชุดแรกของรัฐบาลเวียดนามใต้ที่เดินทางเยือนต่างประเทศ

⁵⁷⁵ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช แลกนโยบายต่างประเทศต่อรัฐสภา ดังนี้ “...รัฐบาลนี้จะกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และสนับสนุนความร่วมมือกับกลุ่มประเทศอาเซียนในทุกวิถีทาง ทั้งจะไม่ลดละความพยายามในการหาช่องทางเพื่อให้มีการติดต่อในทางสร้างสรรค์กับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามเหนือ...” ดูใน สภาปฏิรูปแห่งชาติ, “คณะรัฐมนตรีคณะที่ 36 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ วันที่ 14 มีนาคม 2518-20 เมษายน 2519 แลกนโยบายเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2518,” การแลกเปลี่ยนนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา, http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp36.pdf. [16 มิถุนายน 2559]

⁵⁷⁶ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ในรอบ 50 ปี, 9.

นับตั้งแต่กรุงไซ่ง่อนตกอยู่ภายใต้การยึดครองของฝ่ายคอมมิวนิสต์ และคณะผู้แทนเวียดนามได้พยายามที่จะให้ไทยดำเนินการดังต่อไปนี้⁵⁷⁷

1) ยอมรับอธิปไตยของรัฐบาลเวียดนามใต้ที่มีต่อทรัพย์สินทุกอย่าง รวมทั้งเครื่องบินจำนวนมากที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลชุดก่อนนำมาจากกรุงไซ่ง่อนเข้าสู่ประเทศไทย

2) ประกาศว่าเครื่องบินที่ถูกนำออกไปจากไทยแล้วนั้น ได้ถูกนำออกไปโดยที่รัฐบาลไทยไม่ได้ตกลงยินยอม

3) ส่งคืนทรัพย์สินทั้งหมดให้แก่รัฐบาลเวียดนามใต้โดยทันที

ต่อมา หลังจากที่คณะผู้แทนของเวียดนามใต้เดินทางกลับไปได้เพียง 2 วันเท่านั้น คณะผู้แทนจากเวียดนามเหนือจำนวน 13 คน นำโดยนายฟาน เฮียน เป็นหัวหน้าคณะ ได้เดินทางมาเยือนกรุงเทพฯ และได้เจรจากับเจ้าหน้าที่ไทย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างเวียดนามเหนือกับไทย ทั้งนี้ ประเด็นสำคัญในการเจรจาระหว่างสองฝ่าย มีดังต่อไปนี้⁵⁷⁸

1) กรรมสิทธิ์ในเครื่องบิน และอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทหารของรัฐบาลเวียดนามใต้ชุดก่อนนำเข้ามาในประเทศไทย โดยคณะผู้แทนของเวียดนามเหนือต้องการให้ไทยยอมรับในกรรมสิทธิ์ของรัฐบาลเวียดนามใต้ที่มีในทรัพย์สินเหล่านั้น แต่ไทยมีอาจยอมรับได้ เพราะจะมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ทั้งนี้ ปัญหากรรมสิทธิ์นี้เป็นปัญหาระหว่างสหรัฐฯ กับเวียดนามใต้ ไทยจึงเสนอให้ทั้งสองฝ่ายเจรจาตกลงกันเอง โดยไทยยินดีเก็บรักษาไว้ให้ และจะคืนให้แก่ประเทศผู้เป็นเจ้าของหลังจากที่มีการตกลงกันแล้ว

2) ประเด็นญวนอพยพ ฝ่ายไทยต้องการให้เวียดนามเหนือยอมรับกลับประเทศ แต่ฝ่ายเวียดนามเหนือจะไม่สนใจมากนัก ทั้งนี้ เนื่องจากสงครามเวียดนามได้สิ้นสุดลงแล้ว ไทยจึงขอให้มีการเจรจาเพื่ออพยพชาวเวียดนามจำนวน 40,000 คน ที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยกลับเวียดนาม แต่ฝ่ายเวียดนามก็พยายามบ่ายเบี่ยง ไม่มีท่าทีที่แน่ชัดว่าจะรับบุคคลเหล่านี้กลับประเทศไปหรือไม่

เมื่อถึงกำหนดวันเดินทางกลับ นายฟาน เฮียน หัวหน้าคณะผู้แทนเวียดนามเหนือได้แถลงกับสื่อมวลชน ณ ท่าอากาศยานดอนเมือง ดังความต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

⁵⁷⁷ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, "สัมพันธ์ภาพระหว่างไทยกับเวียดนาม: มิตรภาพที่อาบด้วยยาพิษ", *จิตวิทยาความมั่นคง* 2529 (กรุงเทพฯ: สมาคมจิตวิทยาความมั่นคงแห่งประเทศไทย, 2529), 288-89.

⁵⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, 289-290.

“...ด้วยความปรารถนาดีที่จะมีความสัมพันธ์ปกติระหว่างสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามกับไทย คณะผู้แทนสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามได้เดินทางมาไทยและเจรจากับคณะผู้แทนไทยระหว่างวันที่ 22-29 พฤษภาคม 2519 ในระหว่างที่พำนักอยู่ในประเทศไทยซึ่งสวยงาม สงบ และดี คณะผู้แทนฯ ได้เที่ยวชมกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวง ตลอดจนสถานที่ประวัติศาสตร์หลายแห่ง ในการนี้ คณะผู้แทนฯ ได้รับการต้อนรับด้วยไมตรีจิตอันดีจากประชาชนไทย คณะผู้แทนฯ ได้พบเห็นอัยาศัยไมตรีและความรู้สึกเป็นมิตรต่อชาวเวียดนาม ดินแดนและประชาชนไทยคล้ายคลึงกับดินแดนและประชาชนเวียดนาม คนไทยเช่นเดียวกับคนเวียดนาม คือทำงานหนัก มีความสามารถ รักสันติภาพ มีความรู้สึกผูกพันอย่างลึกซึ้งกับแผ่นดินปิตุภูมิ และปรารถนาที่จะสถาปนาความสัมพันธ์อันดีเพื่อนบ้านที่ตระหว่งกัน บัดนี้ ประชาชนทั้งสองประเทศอยู่ในสถานะที่ดีขึ้นที่จะกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกันที่มีมาแต่ดั้งเดิม...”⁵⁷⁹

“...การเจรจาระหว่างคณะผู้แทนสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามกับคณะผู้แทนไทยดำเนินไปท่ามกลางบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความจริงใจ ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงเกี่ยวกับเรื่องที่สำคัญๆ หลายประการ อย่างไรก็ดี ยังมีปัญหาสำคัญเล็กน้อยที่จะต้องเจรจากันต่อไป และเพื่อการนี้ คณะผู้แทนสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามได้เชิญคณะผู้แทนไทยให้ไปเยือนฮานอย แม้การเจรจาดังนี้ ยังมิได้ประสบความสำเร็จโดยสมบูรณ์ แต่ได้มีส่วนช่วยปรับความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนามกับไทยให้เข้าสู่สภาวะปกติ และกระชับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมิตรภาพระหว่างประชาชนเวียดนามและประชาชนไทย ทั้งนี้เพื่อสันติภาพ อธิปไตย และความเป็นกลางของประเทศในภูมิภาคนี้...”⁵⁸⁰

เมื่อเวียดนามประกาศรวมประเทศอย่างเป็นทางการแล้ว รัฐบาลเวียดนามได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศในทิศทางใหม่ นั่นคือ การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังเช่นที่ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ด้านบน ที่นายพาน เหยียน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามเดินทางไปเยือนประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ นายเหงียน ตูย ตรินห์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม ได้มีจดหมายเชิญพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทยเดินทางไปเยือนกรุงฮานอย ดังมีข้อความดังต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

“...รัฐบาลแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เตรียมพร้อมที่จะเปิดการเจรจาขึ้นใหม่กับรัฐบาลไทยตามที่ได้เคยตกลงกันไว้ที่กรุงเทพฯ ในเดือนพฤษภาคม 2518 ถ้าหากฝ่ายไทยมีความต้องการอย่างแท้จริงที่จะมีความสัมพันธ์อันดีและเพื่อนบ้านที่ดีกับเวียดนาม...”⁵⁸¹

⁵⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, 290-291.

⁵⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, 291.

⁵⁸¹ เรื่องเดียวกัน, 292.

พิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศมีหนังสือตอบขอบขอบคุณและแจ้งว่าจะเดินทางไปเยือนกรุงฮานอยในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2519 ทั้งนี้ หลังจากเสร็จสิ้นการเดินทางเยือนลาว พิชัย รัตตกุล จึงได้เดินทางไปเยือนเวียดนามในวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2519 และคณะผู้แทนไทยได้เจรจากับคณะผู้แทนเวียดนามหลายครั้งในประเด็นต่างๆ ได้แก่⁵⁸²

1) ฝ่ายเวียดนามเรียกร้องให้ฝ่ายไทยส่งเครื่องบิน อาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ ที่ทหารของรัฐบาลเวียดนามได้ขุดเก่าได้นำหลบหนีภัยการเมืองเข้ามายังประเทศไทย โดยเวียดนามอ้างกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเหล่านี้และขอให้รัฐบาลไทยส่งกลับคืน โดยฝ่ายไทยแจ้งว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องของรัฐบาลไทย แต่เป็นเรื่องที่เวียดนามกับสหรัฐฯ ต้องไปเจรจากัน

2) เวียดนามเรียกร้องให้ไทยชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามแก่เวียดนาม ซึ่งฝ่ายไทยตอบโต้ว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะมาเรียกร้องค่าชดใช้จากฝ่ายไทย เนื่องจากการเรียกร้องเช่นนี้เท่ากับว่าไทยแพ้สงครามเวียดนาม และเสริมด้วยว่าหากฝ่ายเวียดนามยกประเด็นเช่นนี้ขึ้นมาเจรจาก็ไม่น่าจะตกลงกันได้

3) ประเด็นชาวญวนอพยพในไทย ฝ่ายเวียดนามกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ไทยจับกุมชาวญวนอย่างจงใจในทำนองกลั่นแกล้งไม่ให้ความเป็นธรรม รวมไปถึงมีการทารุณกรรมกับคนญวนเหล่านั้นด้วย และฝ่ายไทยได้ตอบโต้ไปว่าญวนอพยพที่เข้าไปอยู่ในไทยกว่า 25 ปีแล้วนั้น ชั้นแรกของการเข้าไปอยู่ก็ผิดกฎหมายแล้ว แต่ไทยก็ยินยอมให้อาศัยอยู่เป็นการชั่วคราวเนื่องจากเห็นว่าเป็นการหนีร้อนมาพึ่งเย็น โดยไทยกำหนดให้อาศัยอยู่ในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และผ่อนปรนให้ทำมาหากินได้ตามปกติ แต่ต่อมาในระยะหลังคนญวนพยายามฝ่าฝืนกฎหมายหรือเลี่ยงกฎหมายตลอดเวลา และยังมีบางคนที่กระทำการที่เป็นภัยคุกคามความมั่นคงของไทยอีกด้วย

4) ฝ่ายไทยแจ้งแก่ฝ่ายเวียดนามว่าไทยมีหลักฐานแน่ชัดว่าการก่อการร้ายของคอมมิวนิสต์ในไทยนั้นได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามทั้งสิ้น ทั้งในด้านการฝึกอบรม การส่งอาวุธและวัสดุต่างๆ ให้แก่ผู้ก่อการร้ายในไทย ในเรื่องนี้ฝ่ายเวียดนามไม่ยอมชี้แจงในประเด็นดังกล่าว

ประเด็นต่างๆ ที่หยิบยกขึ้นมาเจรจากันในครั้งนี้ เป็นสาเหตุที่ทำให้มีการโต้เถียงกันอย่างรุนแรงจนเกือบจะเจรจากันต่อไปไม่ได้ เนื่องจากการเจรจาครั้งนี้ต่างฝ่ายต่างก็รักษามผลประโยชน์ของตนเองและไม่ยอมอ่อนข้อให้แก่กัน ทั้งนี้ ในระหว่างการเจรจาเข้าขั้นรุนแรงนี้เองที่ผู้แทนฝ่ายไทยได้ตัดบทขึ้นว่า การที่เวียดนามจะให้ไทยคืนเครื่องบินพร้อมทั้งชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามให้มันไม่ได้เป็นสาระสำคัญของการเจรจา แต่ประเด็นสำคัญคือทั้งสองประเทศจะเปิดความสัมพันธ์กันหรือไม่ ส่วนประเด็นที่ยังไม่สามารถตกลงกันได้นั้นก็ขอให้ยกไปเจรจากหลังจากที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกันแล้ว เมื่อฝ่ายไทยเสนอไปเช่นนี้ ฝ่ายเวียดนามจึงมีท่าทีอ่อนลง และการเจรจาจึงดำเนินต่อไปจน

⁵⁸² เรื่องเดียวกัน, 292.

สำเร็จ⁵⁸³ และนำมาสู่แถลงการณ์ 2 ฉบับ โดยฉบับแรกคือการประกาศสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน ส่วนฉบับที่สองคือการแสดงความยินดีของไทยต่อการรวมประเทศของเวียดนาม และเป็นการแสดงความชื่นชมจากฝ่ายเวียดนามต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระของรัฐบาลไทย⁵⁸⁴ โดยแถลงการณ์ร่วมฉบับสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

“...ด้วยความปรารถนาที่จะส่งเสริมความสัมพันธ์อันราบรื่น ฉันทมิตรและฉันทน์เพื่อนบ้านที่ดีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งจะยังประโยชน์ให้แก่ประชาชนของประเทศทั้งสอง รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยและรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจึงได้ตกลงสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน และจะแลกเปลี่ยนผู้แทนทางการทูตในระดับเอกอัครราชทูต บนมูลฐานของหลักการที่ได้ตกลงกัน 4 ประการ ดังต่อไปนี้คือ

1) การเคารพในเอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน การไม่รุกราน การไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน ความเสมอภาค การได้ประโยชน์ร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันโดยสันติ

2) การไม่ยินยอมให้ต่างประเทศใช้ดินแดนของตนเพื่อเป็นฐานปฏิบัติการรุกรานโดยตรงหรือโดยอ้อม และเข้าแทรกแซงต่อประเทศอื่นหรือต่อประเทศในภูมิภาคนี้

3) การสถาปนาความสัมพันธ์ฉันทมิตร และฉันทน์เพื่อนบ้านที่ดี ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม บนมูลฐานแห่งความเสมอภาคและการได้ประโยชน์ร่วมกัน การระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาคโดยการเจรจา โดยยึดหลักความเสมอภาค ความจริงใจ และเคารพซึ่งกันและกัน

4) การพัฒนาความร่วมมือระหว่างบรรดาประเทศในภูมิภาคนี้เพื่อสร้างสรรค์ความมั่นคงสมบูรณ์ของประเทศ โดยคำนึงถึงเงื่อนไขเฉพาะของแต่ละประเทศ เพื่อเอกราช สันติภาพ และความเป็นกลางอย่างแท้จริงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเอื้ออำนวยสันติภาพในโลก...”⁵⁸⁵

ส่วนแถลงการณ์ร่วมฉบับที่ 2 ได้กล่าวถึงปัญหาที่ได้เจรจาร่วมกัน โดยมีสาระสำคัญดังนี้

“...1) ทั้งสองฝ่ายมีทัศนะความเห็นพ้องกันว่า ได้มีความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญหลายประการในสถานการณ์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเกื้อกูลต่อการส่งเสริมเอกราช สันติภาพ และ

⁵⁸³ เรื่องเดียวกัน, 294.

⁵⁸⁴ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ในรอบ 50 ปี, 10.

⁵⁸⁵ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, เรื่องเดียวกัน, 294-295.

ความเป็นกลางในภูมิภาค และการกระชับความสัมพันธ์ฉันมิตรและความร่วมมือในด้านต่างๆ ระหว่างประเทศในภูมิภาค อันจะมีส่วนเกื้อหนุนต่อสันติภาพและความมั่นคงของโลก

2) คณะผู้แทนไทยรับทราบด้วยความยินดีถึงหลักการ 4 ข้อในนโยบายของรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามที่มีต่อประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากพิจารณาเห็นว่า เป็นสิ่งเกื้อกูลอันสำคัญสำหรับการส่งเสริมความสัมพันธ์ฉันมิตรและความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาค

3) คณะผู้แทนเวียดนามมีความชื่นชมยินดียิ่ง และรับทราบถ้อยแถลงนโยบายของรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทย ที่ได้แถลงต่อรัฐสภาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระ ซึ่งได้กล่าวถึงการที่จะไม่ยอมให้กองกำลังต่างชาติและฐานทัพเข้ามาตั้งอยู่ในประเทศไทย

4) คณะผู้แทนเวียดนามรับทราบด้วยความยินดี คำแถลงร่วมระหว่างรัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทยกับรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2519 และมีทัศนคติเห็นว่าความคลี่คลายทางด้านความสัมพันธ์ฉันมิตรและฉันเพื่อนบ้านระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นสิ่งที่ต้องกับผลประโยชน์ชาวไทย ประชาชนลาว และประชาชนในประเทศอื่นๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

5) ทั้งสองฝ่ายได้แลกเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาเรื่องการค้าเครื่องบิน เรือเดินทะเล และอาวุธยุทโธปกรณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเวียดนามได้ในอดีตได้นำลี้ภัยเข้ามายังประเทศไทย ทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะหารือกันต่อไปเกี่ยวกับปัญหานี้

6) ประเด็นการบริจาคเพื่อช่วยเหลือพยาบาลแผลสงครามในเวียดนาม คณะผู้แทนไทยได้แสดงความเข้าใจในประเด็นดังกล่าว และได้แสดงความเต็มใจที่จะเข้าร่วมมีบทบาทอย่างหนักแน่นในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรม ความช่วยเหลือและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีการหารือกันต่อไปโดยทั้งสองฝ่าย

7) คณะผู้แทนเวียดนามรับทราบด้วยความพึงพอใจเกี่ยวกับความเห็นคณะผู้แทนไทยว่าชาวเวียดนามในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้แสดงท่าทีเป็นมิตรและเคารพต่อกฎหมาย คณะผู้แทนเวียดนามได้รับทราบถ้อยแถลงของคณะผู้แทนไทยด้วยว่า ชาวเวียดนามเหล่านี้ยังคงประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ และได้รับการปฏิบัติที่ถูกต้อง และเป็นไปตามกฎหมายไทย คณะผู้แทนทั้งสองฝ่ายได้ตกลงให้จัดตั้งคณะกรรมการร่วม เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาชาวเวียดนามในประเทศไทย รวมทั้งวิธีการในการอพยพกลับประเทศเดิม

8) คณะผู้แทนไทยขอขอบคุณรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามอย่างจริงใจที่ได้ปล่อยตัวชาวประมงและเรือประมงไทยเมื่อไม่นานมานี้ ซึ่งถูกจับกุมในฐานละเมิดน่านน้ำอาณาเขตเวียดนาม

9) คณะผู้แทนทั้งสองฝ่าย ได้พิจารณาหาช่องทางที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การค้า และวัฒนธรรม รวมทั้งบริการเดินอากาศ และการไปรษณีย์ระหว่างประเทศทั้งสอง ทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะแลกเปลี่ยนคณะผู้แทนทางวิชาการเพื่อปรึกษาหารือกันในปัญหาเฉพาะเจาะจง คณะผู้แทนทั้งสองตกลงในหลักการที่จะอนุญาตให้บริษัทการบินพาณิชย์แต่ละฝ่ายมีสิทธิทำการบินเหนือดินแดนของอีกฝ่ายหนึ่ง ตามรายละเอียดและช่องทางบิน ซึ่งจะตกลงกันระหว่างเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของประเทศทั้งสอง

10) คณะผู้แทนทั้งสองมีความเห็นว่า การมาเยือนสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามของคณะผู้แทนแห่งราชอาณาจักรไทยครั้งนี้ประสบความสำเร็จ และเป็นการเปิดศักราชใหม่เพื่อการพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตรและฉันเพื่อนบ้านที่ดีในด้านต่างๆ ระหว่างประเทศทั้งสอง ซึ่งมีส่วนให้มิตรภาพความร่วมมือระหว่างกัน และสันติภาพบังเกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

11) คณะผู้แทนไทยแสดงความขอบคุณอย่างลึกซึ้งต่อรัฐบาล และประชาชนเวียดนามสำหรับการต้อนรับอย่างอบอุ่นระหว่างการพำนักในเวียดนาม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พิชัย รัตตกุล ได้เชิญรัฐมนตรีต่างประเทศเหงียน ตูย ตรินห์ มาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ รัฐมนตรีเหงียน ตูย ตรินห์ ได้ตอบรับคำเชิญไปเยือนประเทศไทยตามกำหนดวันที่จะได้ตกลงกันต่อไป...”⁵⁸⁶

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยหลังสงครามเวียดนามนี้ มักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามุ่งที่จะผูกมิตรกับประเทศเพื่อนบ้านมากเกินไป จนอาจไม่คำนึงถึงความมั่นคงของประเทศ ดังนั้น การเดินทางเยือนเวียดนามเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในครั้งนี้ นอกจากเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศแล้ว ยังมีผู้แทนของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม และสภาความมั่นคงแห่งชาติร่วมเดินทางไปด้วย เพื่อป้องกันคำครหาว่ากระทรวงการต่างประเทศดำเนินการโดยไม่คำนึงถึงความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ⁵⁸⁷ ซึ่งกระทรวงต่างๆ ที่เอ่ยนามมาแล้วข้างต้นนี้ ขึ้นชื่อว่าเป็นความเป็นอนุรักษ์นิยมสูง แต่การที่หน่วยงานเหล่านี้ร่วมเดินทางไปเป็นคณะผู้แทนร่วมกับกระทรวงการต่างประเทศในการปรับความสัมพันธ์กับเวียดนาม อาจกล่าวได้ว่าหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้ แม้จะยังคงรักษาคุณลักษณะของความเป็นอนุรักษ์นิยมไว้ในหลายๆ ด้าน

แต่แล้ว ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองที่ผันผวนของไทย นำมาสู่การขึ้นมามีอำนาจของรัฐบาลอนุรักษ์นิยมที่เป็นชาวจัด โดยมีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างสุดกำลัง ส่งผลให้ความสัมพันธ์อันดีที่ไทยมีต่อรัฐอินโดจีนทั้งสามต้องตกต่ำลง โดยในช่วงนี้ รัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยมได้มุ่งในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงภายในประเทศเป็นส่วนใหญ่

⁵⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, 295-297.

⁵⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, 297.

นั่นคือ การปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้การกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ซึ่งกึ่งรัฐบาลไทยกับรัฐบาลเวียดนามมีการกล่าวโจมตีระหว่างกันอย่างรุนแรง อยู่เสมอ ได้นำไปสู่ความรังเกียจและการรังแกชาวเวียดนามอพยพที่มีถิ่นฐานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ทั้งนี้ นโยบายต่อต้านเวียดนามของรัฐบาลธานินทร์นั้นได้ดำเนินไปตลอดระยะเวลาของรัฐบาลชุดนี้

ต่อมาเมื่อมีการรัฐประหารขึ้นอีกครั้งเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 และรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นสู่การบริหารราชการแผ่นดิน ได้เปลี่ยนทิศทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อรัฐอินโดจีน ด้วยการกระชับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีนทั้งสามประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การค้า และความร่วมมือระหว่างกัน รวมไปถึงการแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ อันมีสาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างกันในช่วงสงครามเวียดนาม และหาทางในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน จนนำมาสู่การลงนามในข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม⁵⁸⁸ และยังมีการออกแถลงการณ์ระหว่างไทยกับเวียดนามเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2520 อันมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

“...โดยได้รับมอบหมายจากรัฐบาลของแต่ละฝ่าย ฯพณฯ เศรษฐ์ เทราบัตย์ เอกอัครราชทูตไทยประจำสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และ ฯพณฯ ดินห์โน เลียม เอกอัครราชทูตเวียดนามประจำสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้ดำเนินการเจรจาตามลำดับที่นครเวียงจันทน์ และจากผลของการเจรจาดังกล่าว รัฐบาลแห่งราชอาณาจักรไทย และรัฐบาลของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้ตกลงดังนี้

1. แถลงการณ์ร่วมสองฉบับที่กระทำระหว่างกัน ณ กรุงฮานอย เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2519 และการปฏิบัติตามแถลงการณ์ร่วมดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตร และความร่วมมือกันระหว่างประเทศทั้งสอง ซึ่งการกระทำเช่นนี้ย่อมจะช่วยเหลือเกื้อกูลต่อสันติภาพที่แท้จริงต่อเอกราชและต่อความเป็นกลางในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

2. ทั้งสองฝ่ายรับจะดำเนินการโดยทันที เพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองให้เข้าสู่สภาพปกติ...”⁵⁸⁹

ต่อมา คณะผู้แทนเวียดนามซึ่งเหียง ฮวน เอกอัครราชทูตประจำกระทรวงการต่างประเทศ เป็นหัวหน้าคณะ เดินทางมาเยือนประเทศไทยเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2520 เพื่อสำรวจสถานที่ที่จะตั้งสถานทูตเวียดนามประจำประเทศไทย และเพื่อเตรียมการก่อนที่รองนายกรัฐมนตรีและ

⁵⁸⁸ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ในรอบ 50 ปี, 11-12.

⁵⁸⁹ ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, “สัมพันธ์ภาพระหว่างไทยกับเวียดนาม: มิตรภาพที่อาบด้วยยาพิษ,” เรื่องเดียวกัน, 304-305.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามจะเดินทางเยือนประเทศไทยตามคำเชิญของรัฐบาลไทย หลังจากนั้น ประสิทธิ์ ณรงค์เดช รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมไทยได้เดินทางเยือนเวียดนามเพื่อเจรจาเปิดสายการบินผ่านน่านฟ้าเวียดนาม ในโอกาสเดียวกันนี้ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีได้ฝากสาส์นไปมอบให้แก่ฟามวันดง นายกรัฐมนตรีเวียดนาม และฟามวันดงเองก็ได้ตอบสาส์นนายกรัฐมนตรีไทยด้วย ดังมีข้อความต่อไปนี้

“...ในจดหมายของท่านลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2520 นั้น ท่านได้แสดงถึงความปรารถนาของรัฐบาลไทยที่จะมีสัมพันธภาพตามปกติและสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันให้ดีขึ้นระหว่างไทยกับเวียดนามนั้น ข้าพเจ้าชื่นชมยินดีในสาส์นแห่งมิตรภาพของท่านฉบับนั้นเป็นอย่างยิ่ง ตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ล่วงมา นับแต่ได้มีการสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยแห่งเวียดนาม รัฐบาลเวียดนามมีนโยบายอันคงที่และไม่เปลี่ยนแปลงในการสถาปนาและพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตร และความเป็นเพื่อนบ้านที่ดีกับประเทศไทย อีกทั้งกับบรรดาประเทศในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นเขตเป็นกลาง เป็นเอกราช และสงบสันติ...เวียดนามกับประเทศไทยเป็นประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิดกัน และมีความสัมพันธ์ฉันมิตรกันมาช้านาน มีการวางพื้นฐานที่มั่นคง สำหรับการเปิดสัมพันธภาพตามปกติและปรับปรุงสัมพันธภาพระหว่างประเทศเราทั้งสองให้ดีขึ้น...รัฐบาลของเรายินดีต้อนรับความพยายามใดๆ ก็ตาม...ในการนำมาซึ่งมิตรภาพและความร่วมมือระหว่างบรรดาประเทศในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้...”⁵⁹⁰

และ

“...ด้วยเหตุดังกล่าวแล้วนี้ เราจึงมีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้รับทราบถ้อยคำของ ฯพณฯ ที่ระบุอยู่ในจดหมายถึงข้าพเจ้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างประเทศของเราทั้งสอง... นับแต่ท่านได้เข้ารับผิดชอบอย่างสูงสุดในฐานะนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศไทย ตามความรู้สึกรักใคร่ของเรานั้น การเจรจาระหว่างประเทศไทยกับเวียดนามที่นครเวียงจันทน์ได้ก้าวหน้าไปอย่างมาก และก่อให้เกิดมูลฐานในการปฏิบัติอย่างจริงจังตามแถลงการณ์ร่วมสองฉบับที่ลงนามกันเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2519 ระหว่างประเทศไทยกับเวียดนาม...การปฏิบัติโดยสมบูรณ์ตามแถลงการณ์ทั้งสองฉบับดังกล่าวแล้วจะมีส่วนช่วยพัฒนามิตรภาพและความร่วมมือระหว่างประเทศเราทั้งสองอย่างสำคัญยิ่ง อีกทั้งมีส่วนช่วยเกื้อกูลความเข้าใจอันดีต่อกัน และการร่วมมือกันระหว่างบรรดาประเทศในภาคพื้นนี้... รัฐบาลของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามและข้าพเจ้าได้ตกลงใจอย่างแน่วแน่ที่จะปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถในการสร้างและพัฒนาสัมพันธภาพฉันมิตร และความร่วมมือกับประเทศไทย...”⁵⁹¹

⁵⁹⁰ เรื่องเดียวกัน, 305-306.

⁵⁹¹ เรื่องเดียวกัน, 306-307.

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามอยู่ในทิศทางที่ดีขึ้น เมื่อเหงียน ตูย ตรินห์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามได้นำคณะผู้แทนเดินทางมาเยือนไทยระหว่างวันที่ 9-12 มกราคม พ.ศ. 2521 และมีแถลงการณ์ ความตอนหนึ่งว่า

“...เวียดนามกับประเทศไทยต่างมีความปรารถนาพร้อมกันที่จะสถาปนาสัมพันธภาพฉันเพื่อนบ้านที่ดีระหว่างกัน โดยยึดถือมูลฐานแห่งการเคารพต่อเอกราชซึ่งกันและกัน อธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน ไม่รุกรานกัน ไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน เคารพต่อความเสมอภาค ต่อผลประโยชน์ร่วมกันและการดำรงอยู่ร่วมกันโดยสันติ ในปัจจุบันนี้ภาวะการณ์ได้อำนวยให้อย่างเหมาะสมที่จะปฏิบัติให้เป็นไปโดยสมบูรณ์ ตามแถลงการณ์ร่วมสองฉบับที่ลงนามกัน ณ กรุงฮานอย เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2519 ทั้งนี้เพื่อจะเปิดสัมพันธภาพฉันมิตรกันตามปกติ และพัฒนาความสัมพันธ์และร่วมมือระหว่างประเทศทั้งสองให้สอดคล้องกับภาวะแห่งสันติภาพ เอกราช และความเป็นกลางที่บังเกิดขึ้นในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของแต่ละประเทศ และเพื่อประโยชน์แห่งสันติภาพและความปลอดภัยรุ่งเรืองของภูมิภาคส่วนนี้ ...”⁵⁹²

ระหว่างพำนักอยู่ในประเทศไทย ทั้งสองฝ่ายเจรจากันที่กระทรวงการต่างประเทศ โดยฝ่ายไทยมีอุปดิษฐ์ ปาจริยางกูร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นหัวหน้าคณะ ฝ่ายเวียดนามมีเหงียน ตูย ตรินห์ เป็นหัวหน้าคณะ และได้ออกแถลงการณ์ร่วม มีใจความตอนหนึ่งว่า

“...ทั้งสองฝ่ายยืนยันในความมุ่งมั่นที่จะกระชับและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ซึ่งได้เริ่มมีการฟื้นฟูให้คืนสู่สภาวะปกติและดีขึ้น โดยอาศัยมูลฐานของแถลงการณ์ร่วม 2 ฉบับ ที่ได้กระทำระหว่างกัน ณ กรุงฮานอย เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2519 และแถลงการณ์ร่วมซึ่งประกาศ ณ กรุงเทพฯ และฮานอย เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2520 ทั้งสองฝ่ายยืนยันด้วยว่าระบบการเมืองในแต่ละประเทศเป็นกิจการภายในของประเทศนั้นแต่เพียงผู้เดียว และความแตกต่างในระบบการเมืองของราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามไม่เป็นอุปสรรคใดๆ ต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตรและความร่วมมืออันเป็นประโยชน์ระหว่างประเทศทั้งสองต่อไป...ทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะจัดตั้งสถานเอกอัครราชทูตและแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตระหว่างกันโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ทั้งสองฝ่ายจะใช้ความเพียรพยายามร่วมกันในการที่จะแก้ไขปัญหาสองฝ่ายที่ยังค้างค้ำระหว่างกันโดยสันติวิธีและอย่างฉันมิตรตามเจตนารมณ์ในแถลงการณ์ร่วมลงวันที่ 6 สิงหาคม 2519...”⁵⁹³

⁵⁹² เรื่องเดียวกัน, 307-308.

⁵⁹³ เรื่องเดียวกัน, 308-309.

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเวียดนามได้ก้าวมาสู่จุดสูงสุดจากการเยือนประเทศไทยของนาย ฟามวันดง นายกรัฐมนตรีเวียดนามในวันที่ 6 – 10 กันยายน พ.ศ. 2521⁵⁹⁴ โดยสาระสำคัญของ การเยือนในครั้งนี้คือการที่เวียดนามให้คำมั่นสัญญาแก่ไทยว่าเวียดนามจะไม่ให้ความช่วยเหลือแก่การก่อ การร้ายในไทยไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม และยังตกลงที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ระหว่างกัน โดยสันติอีกด้วย ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงท่าทีของการประนีประนอมและเป็นมิตร อันแสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศ⁵⁹⁵ ทั้งนี้ ฟามวันดง ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับการเดินทางเยือน ประเทศไทย ดังความต่อไปนี้

“...การมาเยือนประเทศไทยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายที่จะกระชับความสัมพันธ์แห่งมิตรภาพ และความร่วมมือกันในระยะยาวในด้านต่างๆ ระหว่างเวียดนามกับไทยให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี การค้า วัฒนธรรม การอนามัย การศึกษา การกีฬา และการ ท่องเที่ยว โดยยึดมั่นหลักการขั้นมูลฐานคือการเคารพอเอกราชอธิปไตยซึ่งกันและกัน การไม่ แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน ความเสมอภาค และผลกำไรร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อผลประโยชน์ของ ประเทศทั้งสอง เพื่อเห็นแก่สันติภาพ เสรีภาพ และความไพบูรณ์รุ่งเรืองของภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้...”⁵⁹⁶

นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรีไทยและนายกรัฐมนตรีเวียดนามยังได้ลงนามในแถลงการณ์ร่วม ระหว่างไทยกับเวียดนามในวันสุดท้ายของการเยือนไทยของนายกรัฐมนตรีเวียดนามด้วย⁵⁹⁷ อันเป็น เครื่องช่วยยืนยันความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันของทั้งสองประเทศ ทั้งนี้ การที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กับเวียดนามพัฒนาไปสู่ความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้นนี้ เป็นเพราะรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดำเนินนโยบายต่างประเทศไปในทิศทางใหม่ที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรกับประเทศเพื่อน บ้านที่มีระบอบการปกครองแตกต่างไปจากไทย และเวียดนามเองก็มีความปรารถนาที่จะสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมไปถึงไทยด้วย

2) การดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงสงครามเย็นเป็น ความสัมพันธ์ที่ถูกกำหนดโดยความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมือง ภายใต้การกำหนดของ ประเทศมหาอำนาจ โดยไทยนั้นมีนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับมาตรฐานของสหรัฐฯ ด้วยการ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศฝ่ายเสรีนิยมด้วยกัน และมีนโยบายที่ไม่สร้างสัมพันธ์กับประเทศ

⁵⁹⁴ Ansil Ramsay, "Thailand 1978: Kriangsak -- the Thai Who Binds," *Asian Survey: A Survey of Asia in 1978: Part II* 19,2 (February, 1979): 112.

⁵⁹⁵ ัญญาทิพย์ ศรีพนา, *ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ในรอบ 50 ปี*, 13.

⁵⁹⁶ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, *เรื่องเดียวกัน*, 309-310.

⁵⁹⁷ ุรยาละเอียดของแถลงการณ์ร่วมดังกล่าวได้ใน ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, *เรื่องเดียวกัน*, 311-313.

ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองตรงกันข้าม ดังนั้น รูปแบบความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านของไทยจึงแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความเป็นมิตรและความเป็นศัตรู ประเทศใดที่สหรัฐฯ กำหนดแล้วว่าอยู่ในค่ายสังคมนิยม ไทยเองก็จะดำเนินนโยบายต่างประเทศไปตามประเทศมหาอำนาจ⁵⁹⁸

ความสัมพันธ์ไทยกับลาวในสมัยสงครามเย็นนั้น ก็นับได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลของความขัดแย้งอย่างรุนแรงด้านอุดมการณ์ระหว่างสองค่าย นั่นคือค่ายโลกเสรีกับค่ายคอมมิวนิสต์ ความขัดแย้งและการแผ่ขยายอิทธิพลและอำนาจระหว่างประเทศมหาอำนาจ ตลอดจนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมืองและความมั่นคง ปรากฏทั้งในประเทศไทยและลาวตลอดช่วงสงครามเย็น เป็นปัจจัยที่สำคัญในการขับเคลื่อนและกำหนดนโยบาย และท่าทีที่มีต่อกัน และที่มีต่อแต่ละประเทศมหาอำนาจที่ขัดแย้งระหว่างกันด้วย⁵⁹⁹

สำหรับความสัมพันธ์กับลาวนั้น หลังจากที่ลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2492 อนาคตของลาวถูกกำหนดโดยอิทธิพลและความขัดแย้งระหว่างประเทศมหาอำนาจทั้งสองขั้วอุดมการณ์ ผ่านความตกลงระหว่างประเทศ 2 ฉบับ ได้แก่⁶⁰⁰

1) ความตกลงเจนีวา พ.ศ. 2497 ที่จัดทำขึ้นเพื่อยุติสงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 หรือสงครามระหว่างเวียดนามเหนือกับฝรั่งเศส

2) ความตกลงเจนีวา พ.ศ. 2505 อันเป็นความตกลงว่าด้วยความเป็นกลางของลาว อันเป็นความตกลงเพื่อหาทางยุติสงครามกลางเมืองในลาวชั่วคราว

ความล้มเหลวของความตกลงเจนีวาทั้งสองฉบับ มีหลายสาเหตุด้วยกัน ได้แก่ ความอ่อนแอและไร้ประสิทธิภาพของคณะกรรมการระหว่างประเทศเพื่อการควบคุมดูแลให้มีการเคารพและปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งความตกลง

ในช่วงหลังจากที่ฝรั่งเศสถอนตัวออกไปตามสนธิสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1954 ลาวยังมีสถานะเป็นราชอาณาจักร มีเจ้ามหาชีวิตเป็นประมุข ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในสนธิสัญญาเจนีวา ขบวนการปลดปล่อยลาวได้รับสิทธิในการครองดินแดนชาเหนื่อและพงสาลี ซึ่งได้ตั้งฐานที่มั่นอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว โดยขบวนการปลดปล่อยลาวได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามเหนือทั้งในด้านยุทธศาสตร์ การฝึกซ้อม วัสดุ

⁵⁹⁸ บงกช หงษ์คำมี, ความสัมพันธ์ไทย-ลาวในรอบ 50 ปี (กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสัมมนา 2 พฤศจิกายน 2538 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), 7.

⁵⁹⁹ สุรพงษ์ ชัยนาม, นโยบายต่างประเทศไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านในยุคสงครามเย็น : หักกรณีศึกษาเปรียบเทียบ นโยบายของไทยต่อลาว (กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2559), 29.

⁶⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, 30-31.

อุปกรณ์ และอาวุธ⁶⁰¹ ต่อมา เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองในระดับสงครามกลางเมืองระหว่างลาวสามฝ่าย ได้แก่⁶⁰²

1) ลาวฝ่ายซ้าย หรือขบวนการปลดปล่อยลาว นำโดยเจ้าสุพานวง ได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามเหนือ

2) ลาวเป็นกลาง นำโดยเจ้าสุวันนะพูมา ได้รับการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียต

3) ลาวฝ่ายขวา นำโดยเจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาศักดิ์ และนายพลพุมิ หน่อสะหวัน ที่ตั้งรัฐบาลปฏิวัติที่แขวงสะหวันนะเขตโดยมีจุดประสงค์เพื่อล้มรัฐบาลกลางที่นครเวียงจันทน์ กลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ และไทย

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าสงครามกลางเมืองระหว่างลาวสามฝ่ายนั้นเริ่มมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากแต่ละฝ่ายต่างก็ได้รับการสนับสนุนจากมหาอำนาจภายนอกแทบทั้งสิ้น และในขณะเดียวกัน สหรัฐก็ได้รับการเรียกร้องให้เข้าไปมีบทบาทในสถานการณ์ความขัดแย้งดังกล่าว แต่เมื่อไทยซึ่งมีความวิตกกังวลต่อสถานการณ์ทางการเมืองในลาวจะขอให้องค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ส.ป.อ. เข้ามามีบทบาทในวิกฤตการณ์ในลาว แต่กลับเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศภาคีสมาชิก นั่นคือการที่อังกฤษและฝรั่งเศสไม่เห็นด้วยกับการส่งทหารเข้าไปร่วมรบในลาว เนื่องจากคาดการณ์ว่าหากดำเนินการเช่นนั้นสถานการณ์ความขัดแย้งอาจมีแนวโน้มลุกลามใหญ่โต เพราะความเป็นไปได้ว่าจีนและสหภาพโซเวียตจะต้องส่งทหารเข้ามาช่วยลาวฝ่ายซ้าย ดังนั้น ไทยจึงรู้สึกว่ ส.ป.อ. ไม่อาจเป็นหลักประกันความมั่นคงแก่รัฐไทยได้อย่างที่หวัง จึงกลายเป็นแรงผลักดันให้ไทยเรียกร้องความผูกพันในระดับทวิภาคีกับสหรัฐฯ⁶⁰³ อันเป็นที่มาของการลงนามร่วมกันระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ใน “แถลงการณ์ร่วมถนัด-รัลส์ ค.ศ. 1962”⁶⁰⁴

ความสัมพันธ์ไทยและลาวในช่วงนี้ จะอยู่ในลักษณะที่ไทยให้ความช่วยเหลือรัฐบาลลาวฝ่ายขวาที่เวียงจันทน์เพื่อป้องกันมิให้ราชอาณาจักรลาวต้องตกเป็นคอมมิวนิสต์ในยุทธศาสตร์ “รบนอกบ้านตีกวาร์บในบ้าน” ดังนั้น การป้องกันลาวจึงเท่ากับเป็นการป้องกันภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยจากการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ด้วย ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยในสมัยนั้นกับรัฐบาลลาวฝ่ายขวาก็มีความใกล้ชิดกันเป็นอย่างยิ่ง โดยรัฐบาลไทยได้ส่งทหารอาสาสมัครเสื่อพรานที่ได้รับการฝึกฝน ตีตออาวุธ และได้รับเงินอุดหนุนโดยองค์การสืบราชการลับของสหรัฐฯ ร่วมกับทหาร

⁶⁰¹ Smairob Suthiwart-Narueput, *ibid.*, 33.

⁶⁰² บงกช หงษ์คำมี, เรื่องเดียวกัน, หน้า 7. และ Smairob Suthiwart-Narueput, *ibid.*, 34.

⁶⁰³ บงกช หงษ์คำมี, เรื่องเดียวกัน, 7.

⁶⁰⁴ ดูรายละเอียดของแถลงการณ์ร่วมถนัด-รัลส์ ค.ศ. 1962 ได้ใน แกมสุข นุ่มนนท์, 157-74.

ประจำการบางส่วนของกองทัพไทยเข้าไปรบช่วยเหลือรัฐบาลลาวฝ่ายขวาที่เวียงจันทน์ โดยเฉพาะในช่วงปลายปี พ.ศ. 2515 ที่ไทยส่งกองกำลังเข้าไปช่วยเหลือกว่า 30 กองทัพเพื่อเสริมกำลังของรัฐบาลลาวฝ่ายขวา⁶⁰⁵

แต่เมื่อสถานการณ์ระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไป จากการที่สหรัฐฯ ไม่ประสบความสำเร็จในการทำสงครามเวียดนาม ประกอบกับการที่สหรัฐฯ สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่งผลให้ไทยต้องเตรียมตัวในการปรับทิศทางทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ทั้งจากการริเริ่มของรัฐบาล และการเริ่มศึกษาของคณะทำงานในกระทรวงการต่างประเทศ ประกอบกับการล่มลงของรัฐบาลเผด็จการทหาร นำมาสู่การเมืองที่มีเสรีภาพมากขึ้น มีรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้ง นักการเมืองพลเรือนมีแนวคิดใหม่ๆ ในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ประกอบกับการที่คอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะในภูมิภาคอินโดจีนทั้งหมด รวมไปถึงในลาวด้วย ส่งผลให้ไทยต้องมีพรมแดนประชิดกับรัฐคอมมิวนิสต์เป็นครั้งแรก หลังจากที่ไทยเคยพยายามรักษาให้ลาวในสมัยราชอาณาจักรเป็นรัฐกันชนมาโดยตลอด

ในสมัยรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ รัฐบาลไทยมีนโยบายส่งเสริมความสัมพันธ์ให้ใกล้ชิดเป็นพิเศษ ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศอยู่ในลักษณะที่ดีขึ้นกว่าเดิมเป็นอย่างมากนับแต่ที่คณะผู้แทนสันถวไมตรีจากไทยนำโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเดินทางไปเยือนลาวเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2517 ตามคำเชิญของรัฐบาลผสมชั่วคราวแห่งชาติ และผลจากการเยือนในครั้งนั้นได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการผสมไทย-ลาวในระดับต่างๆ ขึ้น เพื่อประสานความร่วมมือในด้านต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน วิชาการ วัฒนธรรม และสังคม ตามที่ได้ตกลงหลักการกันไว้⁶⁰⁶

การดำเนินการปรับความสัมพันธ์กับประเทศลาวหลังจากการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ หรืออีกนัยหนึ่งคือ “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” นั้น เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคอินโดจีน ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาวก็เป็นไปด้วยดีตลอดมา แต่เมื่อขบวนการปะเทดลาวมีอำนาจในการบริหารประเทศเพิ่มขึ้นนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศก็เกิดความตึงเครียดขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน รัฐบาลไทยก็ยังคงมีท่าทีที่เป็นมิตรและพยายามรักษาความสัมพันธ์อันดีกับลาวไว้ผ่านการกดดันให้บุคคลสำคัญของลาวฝ่ายขวาเดินทางออกจากประเทศไทย นอกจากนี้ รัฐบาลไทยเห็นว่าการประชุมคณะกรรมการผสมไทย-ลาว ระดับรัฐมนตรีจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกัน แต่ลาวก็ได้ตอบสนองในเรื่องนี้แต่ประการใด อย่างไรก็ตาม แม้จะเกิดความขัดแย้งรุนแรงขึ้นระหว่างสองประเทศหลายครั้ง แต่รัฐบาลหม่อม

⁶⁰⁵ บกข หงษ์คำมี, เรื่องเดียวกัน, 8-9.

⁶⁰⁶ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, “ความสัมพันธ์ไทย-ลาว : รอยร้าวที่ยากประสาน,” *จิตวิทยาความมั่นคง* 2527 (กรุงเทพฯ: สมาคมจิตวิทยาความมั่นคงแห่งประเทศไทย, 2527), 293.

ราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชก็ยังพยายามรักษาความสัมพันธ์อันดีกับลาวไว้ และยังคงให้ความช่วยเหลือแก่ลาวต่อไป ดังเช่นที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เคยกล่าวไว้ว่า

“...ปัญหาระหว่างไทยกับลาวนี้ ทางรัฐบาลไทยพยายามผ่อนปรนตลอดมาด้วยความเห็นอกเห็นใจ แม้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวนี้แล้ว คณะรัฐมนตรีก็ยังมีมติที่จะให้ความช่วยเหลือเรื่องข้าวสารแก่ประเทศลาวตามที่ตกลงใจไปแล้ว โดยจะส่งให้ลาวต่อไป...”⁶⁰⁷

นอกจากนี้ เมื่อรัฐบาลลาวประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการปิดพรมแดนไทย รัฐบาลลาวก็เริ่มมีท่าทีที่เป็นมิตรกับไทยมากขึ้น เนื่องจากลาวเริ่มมองเห็นแล้วว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับลาวนั้น ประเทศอื่นๆ ในค่ายสังคมนิยมก็ไม่สามารถช่วยเหลือลาวในการแก้ไขปัญหานี้ได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากไทย เมื่อฝ่ายลาวลดท่าทีที่แข็งกร้าวลง ก็ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศดีขึ้นตามลำดับ อันนำมาสู่ความสัมพันธ์อันดีในด้านอื่นๆ ด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ได้ให้ทำวุ่นเรือน พูลสวัสดิ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแถลงข่าวของลาวเข้าพบ และนายกรัฐมนตรีได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“...การพบทำวุ่นเรือนครั้งนี้ นับเป็นเรื่องดีมาก โดยทำวุ่นเรือนได้แจ้งให้ทราบที่รัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้แสดงความปรารถนาอย่างจริงใจ และพร้อมแล้วที่จะให้มีการตั้งกรรมการผสมไทย-ลาวขึ้น กรรมการชุดนี้เป็นระดับรัฐมนตรีต่างประเทศเพื่อทำหน้าที่พิจารณาปัญหาต่างๆ ด้านชายแดนไทยและลาวที่กำลังมีเรื่องไม่เข้าใจกันในอันที่จะหาทางขจัดปัญหาต่างๆ ไม่ให้เกิดกระทบกระทั่งกันขึ้นอีก และเพื่อสร้างมิตรภาพไมตรีจิตต่อกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเหมือนเดิม...”⁶⁰⁸

ต่อมา ในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้มีการสืบสานนโยบายต่างประเทศที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้น พิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จึงได้เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยเดินทางไปเยือนลาวตามคำเชิญของรัฐบาลลาวระหว่างวันที่ 31 กรกฎาคม ถึงวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2519 โดยการไปเยือนลาวในครั้งกระนั้นเป็นผลให้มีการออกแถลงการณ์ร่วมระหว่างสองประเทศ อันมีสาระสำคัญคือ ทั้งสองประเทศยึดหลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติ เคารพในเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนระหว่างกัน การไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน การระงับความขัดแย้งโดยสันติวิธีตามหลักการในกฎบัตรสหประชาชาติ ละเว้นการคุกคามหรือใช้กำลังระหว่างกันและจะไม่ยินยอมให้ประเทศอื่นใช้ดินแดนของตนเพื่อเป็นฐานทัพในการเข้าแทรกแซง คุกคาม หรือรุกรานประเทศอื่น ทั้งนี้ แถลงการณ์ร่วมดังกล่าวข้างต้นเป็นแถลงการณ์ร่วมฉบับแรกที่รัฐบาลไทยทำกับรัฐบาลลาวหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง⁶⁰⁹

⁶⁰⁷ ประชาธิปไตยรายวัน, (20 พฤศจิกายน 2518).

⁶⁰⁸ สยามรัฐรายวัน, (22 มกราคม 2519).

⁶⁰⁹ ขจิตถัย บุรุษพัฒน์, “ความสัมพันธ์ไทย-ลาว : รอยริ้วที่ยากประสาน,” เรื่องเดียวกัน, 302-303.

แต่เมื่อรัฐบาลอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวาจัดขึ้นบริหารประเทศหลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศดังกล่าวก็อยู่ในสภาวะที่หยุดนิ่งไประยะหนึ่ง แม้ว่าความสัมพันธ์ทางการทูตจะยังคงอยู่ก็ตาม ในขณะที่เดียวกัน ปัจจัยทางการเมืองภายในของลาวก็เปลี่ยนแปลงไป เช่นเดียวกัน นั่นคือการที่ลาวได้ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือกับเวียดนามเป็นระยะเวลา 25 ปี เมื่อ พ.ศ. 2520 ส่งผลให้เวียดนามเข้าไปมีอิทธิพลในลาวทั้งทางด้านการเมือง การทหาร รวมไปถึงนโยบายต่างประเทศด้วย มีการจัดการปกครองในลักษณะ “จังหวัดพี่น้อง” กับลาว มีที่ปรึกษาชาวเวียดนามประจำอยู่ในหน่วยรัฐราชการของลาวเป็นจำนวนมาก มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการเรียนการสอนจากเดิมที่เรียนภาษาฝรั่งเศส ก็เปลี่ยนไปเรียนภาษาเวียดนามแทน การให้ลาวส่งนักศึกษาไปศึกษาในเวียดนาม การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของเวียดนามในลาว เป็นต้น⁶¹⁰ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ก็อาจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่เสริมส่งให้ความสัมพันธ์ที่หยุดชะงักลงระหว่างไทยกับลาวยิ่งห่างไกลกันออกไปมากยิ่งขึ้น

แต่ทว่าในเวลาต่อมา เมื่อเกิดการรัฐประหารอีกครั้งในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2520 และมีรัฐบาลที่มาจากกลุ่มอนุรักษ์นิยมสายปฏิรูป โดยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกประเทศโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในอุดมการณ์ทางการเมือง⁶¹¹ โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แม้ว่าจะเป็นนายทหารอาชีพ แต่ก็มีความคิดโน้มไปในทางเสรีนิยม มีความเข้าใจถึงสถานการณ์ระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่องเป็นอย่างดี มีการรับฟังความคิดเห็นของทุกๆ ฝ่าย ทั้งจากกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหม สภาความมั่นคงแห่งชาติ แล้วจึงตัดสินใจในขั้นตอนสุดท้าย ส่งผลให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์มีความเป็นอิสระ ไม่ต้องกังวลว่าจะถูกฝ่ายค้านโจมตี⁶¹²

จากแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ที่ต้องการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีระบอบการปกครองที่แตกต่างไปจากไทยนี้เอง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์กับลาวขึ้นอีกครั้ง โดยรัฐบาลไทยได้เชิญพูน สีปะเสียด รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศลาวพร้อมคณะเดินทางมาเยือนไทยระหว่างวันที่ 22 ถึง 25 มีนาคม พ.ศ. 2521 และได้ออกแถลงการณ์ร่วมอันมีสาระสำคัญคือการที่ทั้ง

⁶¹⁰ นาวาอากาศตรีประสงค์ สุนศิริ, “ประเทศรอบบ้านกับความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทย,” จิตวิทยาความมั่นคง 2529 (กรุงเทพฯ: สมาคมจิตวิทยาความมั่นคงแห่งประเทศไทย, 2529), 277.

⁶¹¹ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แถลงนโยบายต่างประเทศต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติว่า “...จะส่งเสริมสัมพันธ์มิตรอันดีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้ากับทุกประเทศ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในลัทธิการปกครองหรือระบบเศรษฐกิจและสังคม... จะส่งเสริมความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และกัมพูชาประชาธิปไตย รวมทั้งสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า...” ใน สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, “คำแถลงนโยบายของรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 1 ธันวาคม 2520,” http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp40.pdf [17 มิถุนายน 2559]

⁶¹² บงกช หงษ์คำมี, ความสัมพันธ์ไทย-ลาวในรอบ 50 ปี, 11.

สองประเทศยืนยันความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นบนพื้นฐานของแถลงการณ์ร่วมที่ได้จัดทำ ณ นครเวียงจันทน์เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2519 และบนพื้นฐานของสายสัมพันธ์อันสนิทสนมมาแต่โบราณระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ และยืนยันว่าระบบเศรษฐกิจและการเมืองในแต่ละประเทศให้ถือว่าเป็นกิจการภายในของประเทศนั้น ซึ่งความแตกต่างทั้งในระบบการเมืองและเศรษฐกิจของไทยกับลาวจะไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความสัมพันธ์และความร่วมมือที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศทั้งสองต่อไปในอนาคต⁶¹³

ในช่วงนี้ กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน รวมไปถึงสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวก็นับได้ว่าอยู่ในสถานภาพที่ดี นอกจากนี้ รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ยังได้เน้นการสร้างความเป็นมิตรและให้ความสำคัญกับมหาอำนาจทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเสรีนิยมหรือฝ่ายคอมมิวนิสต์ ในลักษณะ equi-distance โดยพลเอกเกรียงศักดิ์เป็นนายกรัฐมนตรีไทยท่านแรกที่เดินทางไปเยือนประเทศมหาอำนาจทั้งสาม คือ สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และสาธารณรัฐประชาชนจีน นับได้ว่าเป็นการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ก่อให้เกิดดุลแห่งอำนาจและดุลแห่งผลประโยชน์ระหว่างมหาอำนาจต่างๆ อีกด้วย⁶¹⁴

3) การดำเนินการปรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาประชาธิปไตย

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชาในสมัยสงครามเย็นนั้นมิได้ราบรื่นมาโดยตลอด และมีบางช่วงที่ตึงเครียดกันด้วย เนื่องจากปัญหาทางการเมือง และอุดมการณ์ทางการเมือง ทั้งนี้ เมื่อกัมพูชาได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ไทยกับกัมพูชาก็เกิดปัญหาในความสัมพันธ์ระหว่างกันตลอดมา ถ้าหากกล่าวในแง่อุดมการณ์ทางการเมือง เป็นที่ทราบกันดีว่าไทยอยู่ในค่ายเสรีนิยมภายใต้การนำของสหรัฐฯ และดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สอดคล้องกับสหรัฐฯ แต่ทางด้านกัมพูชาหลังจากที่ได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสแล้ว สมเด็จพระนโรดมสีหนุ พระมหากษัตริย์กัมพูชาได้ทรงประกาศนโยบายเป็นกลาง และไม่เข้าเป็นภาคีสมาชิกกับองค์การ ส.ป.อ. อีกด้วย สร้างความไม่พอใจกับสหรัฐฯ นโยบายเป็นกลางของกัมพูชานี้มีลักษณะแบบ non-alignment เนื่องจากว่าสมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงมีพระราชดำริว่านโยบายเป็นกลางแบบของเขาวุฒาล เนห์รู นายกรัฐมนตรีอินเดียเป็นวิธีการรักษาสันติภาพของโลกได้ดีที่สุด โดยพยายามติดต่อกับมหาอำนาจทุกประเทศ ดังนั้น กัมพูชาจึงพยายามสร้างดุลแห่งอำนาจกับมหาอำนาจขนาดใหญ่ โดยติดต่อกับทั้งสหรัฐฯ และจีน เพื่อเป็นการคานอำนาจของทั้งสองประเทศ และยังสามารถติดต่อกับเวียดนามเหนือให้มาคานอำนาจกับไทย

⁶¹³ ขจัญญ์ บุรุษพัฒน์, “ความสัมพันธ์ไทย-ลาว : รอยร้าวที่ยากประสาน,” เรื่องเดียวกัน, 303.

⁶¹⁴ จุลชีพ ชินวรรณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษ การต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, 130.

และเวียดนามได้อีกด้วย เนื่องจากกัมพูชาอ้างว่าทั้งไทยและเวียดนามได้จะเป็นอันตรายต่อกัมพูชา เนื่องจากทั้งสองประเทศนี้อยู่ในค่ายอุดมการณ์เดียวกับสหรัฐฯ⁶¹⁵

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชากายใต้ความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ นั้นจึงมีแต่ความหวาดระแวงระหว่างกัน และนำไปสู่การเผชิญหน้าของสองประเทศที่สังกัดคนละค่าย อุดมการณ์ โดยไทยนั้นอยู่ค่ายเสรีนิยมที่มีสหรัฐฯ เป็นผู้นำ ส่วนกัมพูชานั้นแม้จะดำเนินนโยบายเป็น กลางก็จริง แต่ก็พึ่งพาจีนกับสหภาพโซเวียตด้วย ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นระหว่างไทยและ กัมพูชานั้นเริ่มมาจากการวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งกันและกัน และลุกลามใหญ่โตไปจนถึงขั้นที่กัมพูชาระงับ ความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทย แต่ในเวลาต่อมา ตึก ฮัมมาโซลด์ เลขาธิการสหประชาชาติได้เข้า มาไกล่เกลี่ยจนความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศดีขึ้น โดยที่รัฐบาลไทยได้แสดงความจริงใจด้วย การมอบหมายให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไปเยือนกัมพูชาในปี พ.ศ. 2502 แต่ ความสัมพันธ์ก็เริ่มเสื่อมทรามลงอีกเมื่อกัมพูชาเริ่มโจมตีไทยทางหนังสือพิมพ์และวิทยุกระจายเสียง จนนำมาซึ่งการเจรจาสองฝ่าย ณ สำนักงานสหประชาชาติ นครนิวยอร์ก ในปี พ.ศ. 2503 โดยไทย และกัมพูชาได้ลงนามในข้อตกลง 4 ประเด็น ได้แก่ การปราบปรามอาชญากรรมตามแนวชายแดน การส่งอาชญากรข้ามแดน ผู้ลี้ภัยทางการเมือง และการยุติการโจมตีซึ่งกันและกันทางหนังสือพิมพ์ และวิทยุกระจายเสียง แต่กลับไม่ได้ผลเพราะการโจมตีดังกล่าวยังคงมาจากทางกัมพูชาอยู่เรื่อยๆ⁶¹⁶

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2504 กัมพูชาได้ประกาศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับไทยอีกครั้ง ด้วย การอ้างเหตุที่ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีไทย ไม่ปฏิบัติตามแบบพิธีการทูตที่ อารยประเทศยอมรับนับถือ คือ การกล่าวเหยียดหยันเกียรติของกัมพูชาอย่างเปิดเผยต่อหน้าคณะ ทูตานุทูตในไทย และได้ดูหมิ่นกัมพูชาโดยกล่าวหาว่ากัมพูชาได้ยินยอมให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ตั้งฐานทัพ ในดินแดนของกัมพูชาเพื่อเตรียมการรุกรานประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ รัฐบาลไทยได้ปฏิเสธข้อกล่าวหา ของกัมพูชาดังกล่าว แต่ถึงกระนั้น ความขัดแย้งของทั้งสองประเทศยังคงมีอยู่ต่อไป จากการประชุมที่ เจนีวา พ.ศ. 2504 สมเด็จพระสีหนุเสนอให้ทั้งกัมพูชาและลาวมีนโยบายเป็นกลาง แต่ฝ่ายไทยได้กล่าว ว่านโยบายเป็นกลางของกัมพูชานั้นมีค่าเท่ากับเป็นการให้ที่พักพิงแก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่จะยึดครอง เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งหมด และเมื่อเกิดกรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร ได้กลายเป็นชนวนให้ทั้ง สองประเทศตัดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันโดยเด็ดขาด⁶¹⁷

ต่อมา เมื่อเกิดสงครามเวียดนามขึ้นแล้ว ก็ยังไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับกัมพูชา เนื่องจากยังคงตัดความสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยฝ่ายไทยได้สนับสนุนสหรัฐฯ ในการทำสงคราม เวียดนามอย่างเต็มตัว ส่วนทางกัมพูชานั้น แม้ว่าสมเด็จพระนโรดมสีหนุจะทรงประทับประครอง

⁶¹⁵ วชิรินทร์ ยงศิริ, ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ในรอบ 50 ปี (กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสัมมนา 2 พฤศจิกายน 2538 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), 1-3.

⁶¹⁶ เรื่องเดียวกัน, 4.

⁶¹⁷ เรื่องเดียวกัน, 6.

ประเทศให้รอดพ้นจากสงครามอย่างเต็มกำลังความสามารถ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จแต่ประการใด โดยที่กัมพูชาได้ยินยอมให้ทั้งเวียดนามเหนือและเวียดกงเข้ามาใช้ดินแดนเป็นฐานในการบุกเวียดนามใต้ และในปี พ.ศ. 2507 สมเด็จพระนโรดมสีหนุทรงยินยอมตกลงช่วยเหลือเวียดนามเหนือและเวียดกง โดยให้ใช้ท่าเรือสีหนุวิลล์เป็นที่ขนถ่ายอาวุธที่จีนให้ความช่วยเหลือ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ฝ่ายสหรัฐฯ ที่สนับสนุนรัฐบาลเวียดนามใต้จึงใช้เครื่องบินเข้าปราบปรามเวียดกงและทิ้งระเบิดในดินแดนกัมพูชา⁶¹⁸

การดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบวางตัวเป็นกลางตามพระราชดำริของสมเด็จพระนโรดมสีหนุ นั้นสร้างความไม่พอใจให้แก่ทั้งสหรัฐฯ และนักการเมืองฝ่ายขวาในกัมพูชา จนในที่สุดเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2513 พลเอกลอนนอล นายกรัฐมนตรีกัมพูชาได้กระทำรัฐประหารล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การสืบราชการลับของสหรัฐฯ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากการเป็นราชอาณาจักรมาเป็นสาธารณรัฐ มีประธานาธิบดีเป็นประมุข โดยพลเอกลอนนอลดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ทั้งนี้ สหรัฐฯ โดยรัฐบาลประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ได้รับรองรัฐบาลลอนนอล และไทยก็ได้รับรองรัฐบาลลอนนอลเช่นเดียวกัน⁶¹⁹

เมื่อรัฐบาลลอนนอลมีอำนาจปกครองกัมพูชาแล้ว ไทยกับกัมพูชาได้กลับมาสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันอีกครั้งหนึ่ง มีการลงนามร่วมกันในแถลงการณ์ร่วมระหว่างไทยและกัมพูชา ระหว่างพันเอก (พิเศษ) ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย กับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกัมพูชา แถลงการณ์ร่วมฉบับนี้มีสาระสำคัญว่า ทั้งราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐเขมรต่างตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกัน บนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน มิตรภาพ และภราดรภาพ และทั้งสองฝ่ายยังเห็นพ้องต้องกันให้มีการแลกเปลี่ยนผู้แทนทางการทูตระหว่างกันอีกด้วย⁶²⁰

ในช่วงที่กัมพูชาเป็นสาธารณรัฐเขมร มีรัฐบาลลอนนอลปกครองประเทศนี้ ไทยได้ปรับความสัมพันธ์ทางการทูตจนอยู่ในระดับปกติกับกัมพูชา โดยในช่วงนี้เองที่ไทยได้ลงนามร่วมกับสาธารณรัฐเขมรในความตกลงหลายฉบับด้วยกัน อาทิเช่น ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางเทคนิค เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ความตกลงว่าด้วยการติดต่อไปมาโดยบริการไปรษณีย์และโทรคมนาคม ความตกลงทางการค้าและการชำระเงิน ความตกลงว่าด้วยสินค้าผ่านแดน ความตกลงทางศุลกากร ความตกลงจัดตั้งคณะกรรมการผสมว่าด้วยความมั่นคงและระบอบการชายแดนและการประมงทางทะเล⁶²¹

⁶¹⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁶¹⁹ เรื่องเดียวกัน, 6-7.

⁶²⁰ เรื่องเดียวกัน, 7.

⁶²¹ เรื่องเดียวกัน.

แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2516 จนส่งผลให้ระบอบเผด็จการทหารล้มลง มีรัฐบาลพลเรือนจากการแต่งตั้งขึ้นบริหารราชการแผ่นดินอยู่ระยะหนึ่ง และต่อมามีการจัดการเลือกตั้งทั่วไป มีรัฐบาลพลเรือนที่มาจากการเลือกตั้งขึ้นสู่การบริหารประเทศ นั่นคือรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช และรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ประเด็นที่น่าสนใจนั้นคือการที่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้เปลี่ยนแปลงทิศทางของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยจากแต่เดิมที่ไทยต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเต็มกำลัง ให้ความใกล้ชิด เป็นพันธมิตรที่สำคัญยิ่งของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาเป็นการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระอันเนื่องมาจากสถานการณ์ระหว่างประเทศที่แปรเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้ การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สำคัญยิ่งของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นั่นคือ การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี พ.ศ. 2518

ส่วนความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ในช่วงแรกที่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ขึ้นสู่การบริหารราชการแผ่นดินนั้น สถานการณ์ในกัมพูชายังมีการสู้รบกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลลอนนอลและฝ่ายเขมรแดง ซึ่งการตอบสนองต่อสถานการณ์ดังกล่าวของรัฐบาลไทยนั้น พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศมีท่าทีที่ต้องการให้มีการแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี ด้วยการเจรจาระหว่างกัน โดยฝ่ายไทยยินดีที่จะเป็นเจ้าภาพจัดให้ผู้นำเขมรทุกฝ่ายได้พบปะเจรจาทกลงกันในประเทศไทย โดยฝ่ายรัฐบาลลอนนอลมีท่าทีตอบรับ ส่วนฝ่ายเขมรแดงยังไม่สามารถติดต่อได้ และรัฐบาลไทยเองก็ยังไม่ได้เรียกเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงพนมเปญกลับ นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังไม่ยินดีให้สหรัฐฯ ขนส่งอาวุธผ่านทางไทย แต่ยินยอมให้ขนส่งเพียงอาหารและยาเพื่อเป็นความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมเท่านั้น⁶²²

นอกจากนี้ พลตรีชาติชาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศยังได้ให้สัมภาษณ์ว่า ไม่ว่ากลุ่มใดที่ได้เถลิงอำนาจเป็นรัฐบาลปกครองกัมพูชาก็ตาม รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ก็จะให้การรับรองว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของอุดมการณ์ทางการเมือง และจากความสัมพันธ์ที่ผ่านมาระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสมเด็จพระสีหนุที่ไม่ราบรื่นบ้าง พลตรีชาติชายเชื่อว่าไม่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลชุดใหม่ของกัมพูชา เกิดกรณีที่รัฐบาลใหม่ของกัมพูชาไม่ยอมรับการรับรองจากรัฐบาลไทยนั้น พลตรีชาติชายระบุว่าขึ้นอยู่กับฝ่ายกัมพูชา โดยฝ่ายไทยนั้นไม่ได้มีปัญหาใดๆ กับกลุ่มเขมรแดงแต่ประการใด⁶²³

และในส่วนของกัมพูชา พรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชาหรือเขมรแดงสามารถเอาชนะรัฐบาลพลเอกลอนนอลได้ในปี พ.ศ. 2518 มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ สถาปนา

⁶²² “ชาติชายไม่กำหนดถอนกองพล 93 คุยเป็นตัวกลางไกลเกลี่ยศึกเขมร,” *ประชาธิปไตย* (28 มีนาคม 2518).

⁶²³ “Interview: Chatichai Choonhavan ‘American Troops Will Be Out’,” *Newsweek* (April 14, 1975)

ประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ซึ่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันนี้ ไทยกับกัมพูชาประชาธิปไตยได้ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน ได้แก่⁶²⁴

1) การที่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชได้กล่าวเป็นนัยผ่านสถานีวิทยุกระจายเสียงเอเชียเสรีว่าไทยกับกัมพูชาประชาธิปไตยควรจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในเร็ววัน

2) เดือนกันยายน พ.ศ. 2518 ในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย ได้เจรจากับนายเอียง ซารี รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกัมพูชา และได้เชิญให้เดินทางมาเยือนไทย

3) เดือนตุลาคม พ.ศ. 2518 นายเอียง ซารี พร้อมคณะผู้แทนระดับสูง เดินทางเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ

4) ไทยและกัมพูชาได้มีการลงนามในแถลงการณ์ร่วมในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2518 มีสาระสำคัญว่ารัฐบาลไทยและรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยได้เห็นชอบที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน เห็นชอบที่จะให้มีการแลกเปลี่ยนผู้แทนทางการทูตประจำระหว่างกัน

ทั้งนี้ ประเทศไทยเป็นประเทศแรกที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตย รวมไปถึงการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกันอีกด้วย ทั้งนี้ ไทยกับกัมพูชาได้มีการเจรจาตกลงในการแก้ไขปัญหาพรมแดนที่เป็นปัญหาเรื้อรังมานาน ทั้งนี้ การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตของทั้งสองประเทศนี้ นอกจากจะเป็นการดำเนินการไปตามนโยบายของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนานาประเทศโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของอุดมการณ์ทางการเมืองแล้ว ยังสอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศของเขมรแดง⁶²⁵ และการที่ไทยกับกัมพูชาประชาธิปไตยสามารถปรับความสัมพันธ์ระหว่างกันได้อย่างรวดเร็ว นั้น ก็เนื่องมาจากการที่ไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนแล้ว ส่งผลให้เขมรแดงยอมรับไทย ซึ่งเขมรแดงหรือรัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยนั้นดำเนินนโยบายต่างประเทศภายใต้อิทธิพลของจีน⁶²⁶

⁶²⁴ วัชรินทร์ ยงศิริ, *ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ในรอบ 50 ปี*, 8.

⁶²⁵ รัฐบาลกัมพูชาประชาธิปไตยได้เคยแสดงเจตนารมณ์ผ่านวิทยุพนมเปญว่า “...กัมพูชาต้องการสัมพันธ์อะไรก็ตามที่ประวัติศาสตร์ได้เป็นมา เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อไทยอย่างรวดเร็ว รัฐบาลและประชาชนกัมพูชาปรารถนาให้กัมพูชาและไทยเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน อยู่ร่วมกันอย่างสันติภายในขอบเขตอธิปไตยและดินแดนของตน...” ใน วัชรินทร์ ยงศิริ, *ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ในรอบ 50 ปี*, 8.

⁶²⁶ วัชรินทร์ ยงศิริ, *เรื่องเดียวกัน*, 9.

ในส่วนของไทย เมื่อรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ที่ได้สานต่อความสัมพันธ์อันดีกับ กัมพูชามาจากรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ถูกรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ส่งผลให้นโยบายต่างประเทศที่มีต่อกัมพูชาเสื่อมทรามลงและมีความเป็นปรปักษ์ต่อกัน เนื่องจาก รัฐบาลพลเรือนขวาจัดของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่ทหารแต่งตั้งให้บริหารประเทศนั้นได้ดำเนิน นโยบายต่อต้านระบอบคอมมิวนิสต์อย่างสุดกำลัง ความเป็นปรปักษ์ของทั้งสองประเทศส่งผลให้เกิด ปัญหาต่างๆ ตามมา เช่นปัญหาการปะทะกันตามแนวชายแดนเป็นอาทิ แต่เมื่อรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ถูกรัฐประหารไปในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2520 รัฐบาลชุดใหม่ที่ขึ้นบริหารประเทศโดยมีพล เอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินนโยบาย ต่างประเทศกลับไปสู่การผ่อนคลายความตึงเครียด โดยได้หันกลับมาเปิดความสัมพันธ์กับประเทศ สังคมนิยมอีกครั้ง อันรวมไปถึงความสัมพันธ์กับกัมพูชาด้วย ทางด้านกัมพูชาก็ได้สนองตอบท่าทีที่เป็น บวกของไทยในทางพหุติด้วย การประกาศรับรองรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ และด้วยนโยบายผ่อน คลายความตึงเครียดทางด้านต่างประเทศของไทยนี้เองที่ได้นำมาสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่าง กันของทั้งสองประเทศในระดับปกติ และมีการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศของทั้งสองฝ่ายอีกด้วย

5.4 สรุป

ความพยายามของรัฐบาลไทยในการปรับนโยบายต่างประเทศนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับ รูปแบบของการเมืองและที่มาของรัฐบาลในแต่ละช่วงเวลาแล้ว ปัจจัยที่เกิดมาจากบริบทระหว่าง ประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปก็นับว่ามีส่วนอย่างสำคัญต่อการพิจารณาปรับนโยบายต่างประเทศให้ เหมาะสมแก่สถานการณ์ด้วย ดังจะเห็นได้ว่ารัฐบาลไทยหลายๆ ชุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลพล เรือนที่มาจากการเลือกตั้งต่างก็เลือกที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศให้เป็นไปโดยไม่คำนึงถึงความ แตกต่างในอุดมการณ์ทางการเมือง หากแต่คำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติ (national interest) เป็น สำคัญ

แต่ถึงกระนั้น กว่าที่รัฐบาลจะสามารถกำหนดนโยบายต่างประเทศให้เป็นไปตามที่ได้แถลง นโยบายต่อรัฐสภาได้นั้น สิ่งหนึ่งที่ผู้กำหนดนโยบายจะต้องเผชิญนั้นคือเสียงเรียกร้องและแรงต้านจาก หนึ่งในตัวแสดงทางการเมืองที่สำคัญ นั่นคือ กลุ่มอนุรักษ์นิยม ที่ไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงอันจะ ส่งผลกระทบต่อสถานะและผลประโยชน์ของกลุ่มตน อันรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงในนโยบาย ต่างประเทศของไทยที่หันไปสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ด้วย ดังที่จะได้กล่าวถึง บทบาทของขบวนการอนุรักษ์นิยมที่มีต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในบทต่อไป

บทที่ 6

สถาบันพระมหากษัตริย์กับกลุ่มอนุรักษ์นิยมในการเมืองไทย

สถาบันพระมหากษัตริย์ นอกจากจะเป็นสถาบันทางการเมืองที่แสดงถึงความสืบเนื่องยาวนานของประวัติศาสตร์อาณาจักรสยาม-รัฐสยาม-รัฐไทย แล้ว ยังนับได้ว่าเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่สำคัญอย่างยิ่งตัวแสดงหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์การเมืองไทยนับแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นต้นมา แม้เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและทรงอยู่เหนือการเมืองแล้วก็ตาม สภาวะเช่นนี้ดำเนินมากว่า 25 ปี จนถึงช่วงที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเมื่อ พ.ศ. 2500 และรัฐประหารอีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. 2501 ในช่วงนี้เองที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เสริมสร้างความแข็งแกร่งทางอำนาจ และความชอบธรรมให้แก่ตนด้วยการยกสถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ให้สูงขึ้น และส่งเสริมบทบาทของสถาบันดังกล่าวด้วยการฟื้นฟูโบราณราชประเพณีขึ้นหลายประการ และการน้อมเกล้าฯ ถวายพระราชกรณียกิจหลากหลายประการแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสด็จเยือนสหรัฐอเมริกาและประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปทางราชการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 จนถึง พ.ศ. 2510 นับจากนั้นเป็นต้นมา สถาบันพระมหากษัตริย์ก็เริ่มมีบทบาทมากขึ้น จนเห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่จะได้อธิบายต่อไปในบทนี้

อย่างไรก็ตาม อย่างที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 5 ถึงลักษณะต่างๆ ของกลุ่มอนุรักษ์นิยมไทย ซึ่งลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งคือ การส่งเสริมแนวคิด “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” ซึ่งแนวคิดนี้มีจุดเริ่มต้นในไทยมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงกระตุ้นให้คนไทยมีความรู้สึกชาตินิยม ให้มีความรักสามัคคี โดยมีจุดรวมอยู่ที่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ⁶²⁷ โดยจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่นักเรียน ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2454 ดังความต่อไปนี้⁶²⁸

“...ข้อ 1. ต้องมีความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นพระเจ้าอยู่หัวของตน เพราะท่านเป็นผู้ทำนุบำรุงประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน

⁶²⁷ หม่อมหลวงจุลลา จอนรด, กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513), 30.

⁶²⁸ ส. วัฒนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎฯ ([ม.ป.ท.] ธรรมเสวี, 2506), 39.

ข้อ 2. ต้องมีความรักชาติบ้านเมืองของตน เพราะตนเป็นส่วนหนึ่งของชาติ ถ้าชาติเสื่อมเสีย ยับเยินไปแล้ว เราทั้งหลายก็ต้องพากันยับเยินตามกันไปหมด และควรจะมีความเคารพนับถือพระศาสนาอันเป็นเครื่องผูกน้ำใจให้ยึดมั่นอยู่ในทางดีทางงาม...”

สัญลักษณ์แห่งชาตินิยมประการหนึ่งที่เชื่อมโยงกับ “สามสถาบันหลัก” ของชาติ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อย่างชัดเจน คือ “ธงไตรรงค์” หมายถึงธงสามสี ประกอบด้วยสีแดง สีขาว และสีน้ำเงิน แต่ละสีนั้นแทนความหมายถึงสามสถาบันหลักของชาติทั้งสาม คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตามลำดับ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งหมายให้คนไทยทุกคนระลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว⁶²⁹ หรือแม้แต่การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนากิจการเสือป่าขึ้น ก็ด้วยมีพระราชประสงค์ดังความต่อไปนี้

“...การตั้งเสือป่าขึ้น ก็ด้วยความมุ่งหมายจะให้คนไทยทั่วกันรู้สึกถึงความจงรักภักดีต่อผู้ดำรงรัฐสีมาอาณาจักรโดยต้องตามคติธรรมประเพณีประการ 1 ความรักชาติบ้านเมืองและนับถือพระศาสนาประการ 1 ความสามัคคีในคณะและไม่ทำลายซึ่งกันและกันประการ 1 ทั้งสามประการนี้เป็นมูลรากแห่งความมั่นคงจะทำให้ชาติของเราดำรงอยู่เป็นไทยได้สมนาม มิให้เสียที่ที่บรรพบุรุษของเราทั้งหลายได้สู้ก่อสร้างปลูกฝังชาติเราไว้ในแว่นแคว้นแดนไทยนี้...”⁶³⁰

เห็นได้ว่าการสถาปนากิจการเสือป่าและการฝึกบุคคลให้เป็นเสือป่านั้น นอกจากจะเป็นไปเพื่อให้บุคคลรู้ระเบียบวินัยและรู้จักระเบียบบังคับบัญชาแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังให้บุคคลเกิดความรู้สึกรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์อีกด้วย ซึ่งแนวคิดและความรู้สึกดังกล่าว จะถูกนำกลับมาใช้ในการปลุกระดมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญของกลุ่มอนุรักษ์นิยมในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ จนเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่ามาสู่เหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยไม่อาจปฏิเสธถึงการเชื่อมโยงทั้งทางตรงและทางอ้อมของสถาบันพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นตัวแสดงที่สำคัญทางการเมืองของไทยได้

6.1 สถาบันพระมหากษัตริย์กับกลุ่มอนุรักษ์นิยมไทย หลัง “เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ”

“...อยากจะขอกล่าวว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยคือศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ... เป็นบิดาของครอบครัวใหญ่ที่มีชื่อว่า “ไทย” ที่มีสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 45 ล้านคน...”⁶³¹

⁶²⁹ เรื่องเดียวกัน, 126.

⁶³⁰ ส. วัฒนเศรษฐ, เกียรติคุณพระมงกุฎเกล้าฯ (พระนคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ม.ป.ป.), 36.

⁶³¹ ส่วนหนึ่งของคำให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ในรายการ “Soul of a Nation” ดูใน “The Royal Family of Thailand” [online] Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=v28koYsdy38>

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี กล่าวประโยคข้างต้นนี้ไว้ในกาให้สัมภาษณ์แก่รายการ Soul of a Nation ของสถานีโทรทัศน์ BBC อันแสดงให้เห็นว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยนั้นอยู่ในฐานะเป็นที่เคารพสักการะสูงสุด เปรียบประดุจ “บิดา” ของคนไทยทั้งชาติ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่างๆ ก็ยังได้บัญญัติให้พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ และยังทรงอยู่เหนือการเมืองอีกด้วย แต่ในทางปฏิบัตินั้น สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ทรงลงมาข้องเกี่ยวกับการเมืองหลายต่อหลายครั้ง ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือเมื่อครั้ง พ.ศ. 2501 ที่พลเอกถนอม กิตติขจร กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กระทำการปฏิวัติเกือบจะทันทีในวันเดียวกันนั่นเอง โดยในช่วงเย็นของวันเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้มีพระราชกระแสกับคณะปฏิวัติประหนึ่งเป็นการรับรองการดำเนินการของคณะดังกล่าว ดังความต่อไปนี้

“...จุดประสงค์ของคณะปฏิวัติ ดังที่แถลงในประกาศเหล่านี้ในการที่จะรักษาความปลอดภัยและประโยชน์สุขของประเทศชาติ ตลอดจนถึงเสริมความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง นับว่าเป็นเจตนาดี เมื่อได้ตั้งจุดประสงค์อันดีเช่นนี้แล้ว ควรได้พยายามดำเนินการต่างๆ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นในประโยชน์ส่วนรวม การใดที่ยังต้องกระทำต่อไปอีกข้างหน้า ขอให้ใคร่ครวญอย่างรอบคอบ เพื่อบรรลุผลตามจุดประสงค์นั้นโดยแท้จริง ทั้งจะสั่งไว้ในคำรับรองที่ได้ให้ไว้ในประกาศเหล่านั้นให้จงมาก ก็จงทรงอนุโมทนา...”⁶³²

ต่อมา ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ในช่วงพุทธทศวรรษ 2510 ที่นิสิตนักศึกษาเป็นอีกหนึ่งตัวแสดงทางการเมืองที่สำคัญ และเริ่มขยายบทบาทของตนผ่านการทำกิจกรรมในด้านต่างๆ โดยความเจริญเติบโตของนิสิตนักศึกษาในช่วงนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายพัฒนาตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ส่งผลให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาขยายตัวมากขึ้น และทำให้กลุ่มนักศึกษากลายเป็น “ชนชั้นนำใหม่” ที่เข้ามามีบทบาททางการเมือง จนสร้างความกังวลแก่รัฐบาลทหารที่ห่วงเกรงการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ จนถึงขั้นที่ต้องส่งบุคคลที่รัฐบาลไว้วางใจเข้ามาดำรงตำแหน่งบริหารภายในมหาวิทยาลัย สำหรับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้แต่งตั้งให้สัญญา ธรรมศักดิ์ คณะบดีคณะนิติศาสตร์ รักษาการในตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกหนึ่งตำแหน่งแทนพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ ที่ทรงลาออกด้วยเหตุผลด้านพระสุขภาพ

จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่งผลให้สัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งดำรงองคมนตรีอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 อย่างไม่เป็นทางการเพื่อกราบบังคมทูลถวายรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อยู่

⁶³² หนังสือจากสำนักราชเลขาธิการ ถึงหัวหน้าคณะปฏิวัติ ที่ 2183/ 2501 อ้างถึง หนังสือกราบบังคมทูลที่ 8/ 2501 ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2501 อ้างใน ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 10 วันที่ 21 ตุลาคม 2501 ใน พงษ์ อรุณฤกษ์, ยุคปฏิวัติ (พระนคร: มานิตย์ซินตระกูล, 2503), 22-24.

บ่อยครั้ง จนกระทั่งวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2514 ที่สัญญา ธรรมศักดิ์ ขอเข้าเฝ้าฯ เป็นการส่วนพระองค์เพื่อกราบบังคมทูลรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้รับสั่งเกี่ยวกับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัย ดังความที่สัญญาบันทึกไว้ว่า (สะกดตามต้นฉบับ)

“...คำนี้ขอพระราชทานเข้าเฝ้าส่วนพระองค์อีก เพื่อรายงานเหตุการณ์ใน มธ.-เข้าเฝ้าที่เดิม เวลา 4 ทุ่มครึ่งเหมือนเดิม กว่าจะออกมาได้ 24.30 น. รับสั่งเรื่อง มธ. มาก ทรงแนะนำวิธีดำเนินการหลายอย่าง แล้วรับสั่งให้เรา [สัญญา ธรรมศักดิ์] เป็นอธิการ โดยที่ ไม่ต้องไปบอกนายก [จอมพลถนอม กิตติขจร] ว่ารับละ แต่จะทรงหาทางให้นายกมาขอเองอีก โดยจะใช้ทางท่านสมุหราชองครักษ์ เรา [สัญญา] ว่าที่ข้าพระพุทธเจ้าปฏิเสธ เพราะตำแหน่งนี้นั้นเสียหายง่าย เสียส่วนตัวไม่เป็นไร แต่จะเสียมาถึงจ้านายของข้าพระพุทธเจ้าด้วย เพราะเป็นองคมนตรี [พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว] รับสั่งว่าคงไม่เสีย เพราะชื่อเสียงเรา [สัญญา] ดี รัฐบาลการมาก็ดีตลอดเป็นถึงประธานศาลฎีกา ส่วนตัวก็ดี ไม่มีอะไรเสียหาย เรา [สัญญา] กราบทูลถามว่า เป็นองคมนตรีแล้วไปเป็นอธิการบดีด้วยไม่ขัดกันหรือ [พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว] รับสั่งว่าไม่ขัด กลับจะดีเสียอีก มหาวิทยาลัยไหนแล้ว มีอธิการเป็นองคมนตรีด้วย... แล้วรับสั่งเรื่องส่วนพระองค์อีกมากมายหลายเรื่อง แสดงความไว้วางพระราชหฤทัยในตัวเรา [สัญญา] อย่างแท้จริง...”⁶³³

ต่อมา บันทึกประจำวันของสัญญา ธรรมศักดิ์ ยังได้กล่าวถึงการที่จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี มาขอร้องให้สัญญารับตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่สัญญายังไม่ตอบรับและบอกให้จอมพลถนอมลองไปลองถามอาจารย์ท่านอื่นๆ เสียก่อน โดยในวันถัดมา สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ดังความต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

“...พระเจ้าอยู่หัวมารับสั่งถามเรา [สัญญา ธรรมศักดิ์] ถึงเรื่อง มธ. ว่าเรียบริ้อยหรือยัง เรา [สัญญา] ว่าเรียบริ้อย และกราบทูลว่านายกรัฐมนตรี [จอมพลถนอม กิตติขจร] มาชวนอีกเมื่อวาน แต่ก็ไม่ได้รับอะไรไป ท่าน [พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว] ว่าท่านยังไม่ได้ออกนายก แล้วรับสั่งว่า รอไปสักหน่อยเวลานี้มี under-current เราก็ไม่ทราบว่าจะไร...”⁶³⁴

ตามบันทึกข้างต้น สัญญา ธรรมศักดิ์ระบุว่าจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น มาขอร้องตนเองหลายครั้ง รวมไปถึงการขอร้องที่ประชุมสภาด้วย และยังกล่าวว่าสัญญาเป็นผู้ที่

⁶³³ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, บันทึกประจำวัน ปี 2514 (29 มกราคม พ.ศ. 2514) อ้างใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรีพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์ (พ.ศ. 2516-2518) (กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), 49.

⁶³⁴ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, บันทึกประจำวัน ปี 2514 (20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514) อ้างใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 49.

เหมาะสมที่สุด เพราะสัญญารักษาการในตำแหน่งอธิการบดีมาระยะหนึ่งแล้ว และสามารถแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นไปได้ด้วยดี ทั้งนี้ ความพยายามของจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ในฐานะ นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ดูเหมือนว่าจะประสบความสำเร็จ เมื่อสภามหาวิทยาลัยมีมติให้ สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์⁶³⁵ ทั้งนี้ สัญญาได้บันทึกไว้ว่า การดำรง ตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นเพราะ “พระเจ้าอยู่หัวท่านจะให้เราเป็นอยู่แล้ว”⁶³⁶ แต่ถึงกระนั้น สัญญา ธรรมศักดิ์ก็ยังไม่สบายใจนักที่ต้องรับตำแหน่งอธิการบดี ดังความต่อไปนี้ (สะกด ตามต้นฉบับ)

“...วันนี้ได้เลื่อนตำแหน่งอีก ทาง ม.ธ.-เพราะนายกรัฐมนตรี [จอมพลถนอม กิตติขจร] ในฐานะ นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เสนอให้เรา [สัญญา ธรรมศักดิ์] ขึ้นดำรงตำแหน่ง อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ประชุมปรบมือให้ทั้งหมด-สำเนียงคล้ายๆ โลงใจที่ความอึดอัดของสภาฯ ได้สิ้นสุดลงแล้ว-แต่เราหนักอึ้งในใจ เพราะความรับผิดชอบยังหนักอยู่นัก ไม่รู้อะไรจะเกิดขึ้น-เราไม่ อยากรับเป็นเลย อยากร้องๆ เบาๆ ประสาเบ๊ยบ้านาญ-นายก [จอมพลถนอม] รบเร้ามานานหลายครั้ง แต่เราก็ขอตัว-มาจนใจที่พระเจ้าอยู่หัวสั่ง (สั่งกับเราโดยตรงที่ห้องทรงพระอักษรส่วนพระองค์ พระ ตำหนักจิตรลดา เมื่อศุกร์ 29 มกราคม พ.ศ. 2514)...”⁶³⁷

การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงสนับสนุนให้องคมนตรีของพระองค์ไป ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของสถาบันอุดมศึกษานั้น อาจนับได้ว่าทรงเข้ามามีบทบาททางการเมือง โดยอ้อม จากการเฝ้าสังเกตพฤติกรรม และกิจกรรมทางการเมืองของนักศึกษา โดยองคมนตรีท่านที่ ทรงไว้วางพระราชหฤทัยให้ไปรับตำแหน่งอธิการบดีจะสามารถกราบบังคมทูลรายงานถึงความ เป็นไปในสถาบันการศึกษา รวมไปถึงกิจกรรมทางการเมืองของนักศึกษา อันจะทำให้ทรงทราบถึง ทิศทางของกระแสการเมืองในสังคมไทย ณ ขณะนั้น อันมีนักศึกษาเข้ามาเป็นหนึ่งในตัวแสดงที่สำคัญ ได้

หรือเมื่อครั้งที่จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร ดำเนินการ รัฐประหารตัวเองเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 และตั้งเป็นสภาพบริหารคณะปฏิวัติขึ้นนั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สัญญา ธรรมศักดิ์ องคมนตรี อัญเชิญพระราชหัตถเลขาไปยังจอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติในวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ดังใจความต่อไปนี้

⁶³⁵ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์, เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, บันทึกประจำวัน ปี 2514 (29 มีนาคม พ.ศ. 2514) อ้างใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 50.

⁶³⁶ จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน.

⁶³⁷ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์, เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, บันทึกประจำวัน ปี 2514 (29 มีนาคม พ.ศ. 2514) อ้างใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน.

“...ตามที่คณะปฏิวัติกล่าวว่า...ในการยึดอำนาจการปกครองครั้งนี้ คณะปฏิวัติจะไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงสถาบันที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของรัฐ จะคงรักษาสถาบันนี้ไว้อย่างมั่นคง และให้ความปลอดภัยอย่างเข้มงวดกวดขัน... ได้รับทราบแล้ว ขอให้คณะปฏิวัติจงรักษาและปฏิบัติตามปณิธานที่ตั้งไว้ให้จงดี ที่กระทำการครั้งนี้ ก็เพื่อแก้สถานการณ์กำลังเป็นภัยแก่ชาติ...”

และ

“...ขอให้คณะปฏิวัติจงปฏิบัติการทำงานทุกอย่างด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนอื่น...”⁶³⁸

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ยังทรงมีบทบาททำให้สภาบริหารคณะปฏิวัติประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 และแปลงสภาพตนเองจากสภาบริหารคณะปฏิวัติมาเป็นคณะรัฐมนตรีบริหารประเทศ ด้วยเหตุผลที่จะมีการพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ขึ้นดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร (ปัจจุบันคือสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร) ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 จึงมีพระราชประสงค์ให้ผู้รับสนองพระบรมราชโองการมีตำแหน่งเป็น “นายกรัฐมนตรี” ไม่ใช่ “หัวหน้าคณะปฏิวัติ”⁶³⁹

ต่อมา เมื่อนักศึกษาเริ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐธรรมนูญและออกแถลงการณ์ให้รัฐบาลประกาศใช้รัฐธรรมนูญโดยเร็ว ให้จัดหลักสูตรสอนอบรมรัฐธรรมนูญ และให้กระตุ้นประชาชนให้สำนึกและห่วงใยในสิทธิเสรีภาพ และมีการแจกใบปลิวและหนังสือของสมาชิกกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ จนกระทั่งถูกจับกุมในข้อหามั่วสุมชักชวนให้มีการชุมนุมทางการเมือง ซึ่งเป็นความผิดประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 4 ที่ห้ามการชุมนุมเกินกว่า 5 คน ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นศูนย์กลางเรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ถูกจับกุม และองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีมติว่าจะเลื่อนการสอบโดยไม่มีการกำหนดจนกว่าจะปล่อยตัวผู้ถูกจับกุม และยังขัดขวางการสอบอีกด้วย เช่น การปิดห้องสอบ เป็นต้น⁶⁴⁰ และมติที่ประชุมคณบดีก็ยืนยันว่าจะเลื่อนสอบ ประเด็นที่น่าสนใจก็คือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นเป็นที่สนพระราชหฤทัยขององค์พระมหากษัตริย์ด้วย ตามบันทึกของสัญญา ธรรมศักดิ์ อธิการบดี ปรากฏความว่าราชเลขาธิการ⁶⁴¹ ได้โทรศัพท์มาสอบถามความคืบหน้า

⁶³⁸ เอกสารร่างลายมือของสัญญา ธรรมศักดิ์ ในจดหมายเหตุธรรมศาสตร์, “คณะปฏิวัติ จอมพลถนอม กิตติขจร,” ใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 54.

⁶³⁹ PRO, Fco 15/ 1784, Subject “the Drivers Fled the Scene,” L.B. Smith to Peter Gregory-Hood, October 26, 1973 อ้างใน กุลลดา เกษบุญชู มีต, การเมืองไทยในยุคสุญญัตติ-ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก, 280.

⁶⁴⁰ บรรณาธิการ, 185-87.

⁶⁴¹ ราชเลขาธิการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในขณะนั้น คือ หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 18 กันยายน พ.ศ. 2512 ดูใน “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง แต่งตั้งข้าราชการพลเรือน”, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 86, 85 (1 ตุลาคม 2512): 1. และพ้นจากตำแหน่งราชเลขาธิการในพระองค์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.

หลายครั้ง และสัญญาได้รายงานความคืบหน้าเป็นระยะ และในที่สุด ราชเลขาธิการได้กราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และทรงเห็นว่า “มติและเหตุผลของคณะศิษย์ขอแล้ว”

วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในขณะที่สัญญา ธรรมศักดิ์ กำลังหารือกับราชเลขาธิการที่ สำนักราชเลขาธิการนั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงโทรศัพท์มาหาสัญญา ดังความที่ปรากฏในบันทึกความทรงจำว่า (รักษาการสะกด และเน้นข้อความตามต้นฉบับ)

“...(6) พระเจ้าอยู่หัวรับสั่งกับเราอยู่เป็นนาน จุดใจความคือ :- 1 ที่เราพูดกับคุณทวีสันต์ เมื่อก่อนว่า คราวนี้คงถูกเขาไล่ออกนั่น ไล่ออกแล้ว และเขาต้องถือเราเป็นศัตรูไปด้วย แต่อย่างกลัว ใครๆ ก็รู้ว่าคุณสัญญาไม่ได้เกาะเก้าอี้ อยากจะออกจากอธิการมาหลายคราว แต่ก็เสียคำขอร้องมิได้ (คำขอร้องของพระองค์ท่านเอง-เราว่า) จึงขอให้เป็นอธิการต่อไป ทนต่อสู้กับเหตุการณ์ต่อไป ขาดอธิการตอนนี้ไม่ได้แน่-ให้ร่วมกันสู้เหตุการณ์ต่อไป ตายก็ตายด้วยกันกับที่นี่ ! จะได้เป็นวีรบุรุษนิรนาม ! เราว่า ข้าพระพุทธเจ้าพร้อมจะสู้ต่อไป (ก็เป็นจริงตั้งใจ คือ ถ้าจะออกก็ไปออกเอาตอนที่เรียบร้อยไม่มีเรื่อง-ออกตอนนี้ไม่ได้ เป็น “กัปตันทิ้งเรือ”) (พูดไว้กับ อจ. วิญญู ดังนี้) 2. ท่านว่านายกฯ รองนายกฯ พ.อ. ณรงค์ จะมาหาวันนี้-ไม่รู้จะมาไม่ไหน-จะขอให้เขาปล่อยนักศึกษา ส่วนนายไขแสง ควรเอาไว้เพราะเป็นคนไม่ดี กดขี่รังแกของราษฎรที่...[อ่านไม่ออก-ผู้เขียน] เคยทำนา 3. มีคนมาขอให้ท่านเข้าแทรกแซงหลายราย ดร.ปราโมทย์ นาครทรรพ ก็พูดมากับคุณหญิงสุประภาดาฯ เมื่อคืน แต่ที่... [อ่านไม่ออก-ผู้เขียน] เพราะรู้ว่า ศ. ปราโมทย์ฯ เป็นคนยังไง 4. มีตำรวจเขามากระซิบบว่า ประชุมคณะรัฐมนตรีคราวที่แล้ว รัฐบาลจะเอาจริง 5. ท่านว่าฝ่ายตรงข้ามกับเราเขาอยากให้มี bloodshed เขาจะได้สวมรอย ให้พวกอาจารย์ที่ดีๆ ช่วยกันเต็มความสามารถ อย่าให้มี bloodshed 6. ให้เราเขียนบันทึกในใจ ปล่อยออกไปให้นักศึกษาว่าไม่อยากให้มีเรื่องรุนแรงเลย การสอบก็ต้องเลื่อน เสียหายแก่นักศึกษาเอง และแก่ครูอาจารย์ด้วยต้องทำงานหนักขึ้นอีกเท่า - ต้อง...[อ่านไม่ออก-ผู้เขียน] สอบใหม่-ยุ่งยากไปหมด-เรารับคำท่าน (แล้วก็เขียนจริงๆ)...”⁶⁴²

จากข้อความที่ยกมาข้างต้นนี้ จะเห็นถึงบทบาททางการเมืองของพระมหากษัตริย์ในช่วงที่สถานการณ์ทางการเมืองของไทยอยู่ในสภาวะตึงเครียด โดยการจับกุมนักศึกษานี้ส่งผลให้หลายๆ ฝ่ายวิตกกังวล ทั้งนี้ ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงรอมพลาถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี และจอมพลประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี มาเข้าเฝ้าฯ อยู่ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชกระแสกับสัญญาว่า “ไม่รู้จะมาไม่ไหน” ที่อาจจะทรงหมายถึงกรณีการจับกุมนักศึกษาทั้ง 6 คน และสัญญาได้บันทึกไว้ว่าพระองค์ทรงเห็นว่า “ควรปล่อยนักศึกษา” จากประโยคที่มีรับสั่งว่า “...จะขอให้เขาปล่อยนักศึกษา...” และความกังวล

2538 คูใน “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ให้ข้าราชการพลเรือนในพระองค์พ้นจากตำแหน่ง”, ราชกิจจานุเบกษา 112, 83 ง (17 ตุลาคม 2538): 1.

⁶⁴² หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, บันทึกเหตุการณ์โบราณคดี. ใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 61.

ของสถาบันพระมหากษัตริย์ว่า “...ฝ่ายตรงข้ามกับเราเขาอยากให้มี bloodshed...” ซึ่งหมายถึงการนองเลือด ฉะนั้น สัญญาจึงจำเป็นต้อง “...ช่วยกันเต็มความสามารถ อย่าให้มี bloodshed...”⁶⁴³

แต่ถึงกระนั้น ความตึงเครียดทางการเมืองในช่วงนั้นก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นับแต่วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ที่สถานการณ์ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เริ่มมีความตึงเครียดมากขึ้นจนยากที่จะควบคุม การจับกุมนักศึกษาได้นำมาสู่ความไม่พอใจรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ส่งผลให้การเคลื่อนไหวประท้วงขยายตัวออกจากลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ออกไปสู่ถนนราชดำเนิน และอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และนำมาสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 อันนำมาสู่การล้มลงของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และนับเป็นการสิ้นสุดของรัฐบาลทหารที่ครองอำนาจมามากกว่าหนึ่งทศวรรษไปในที่สุด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีบทบาทในการ “ระงับ” และ “บรรเทา” สถานการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้น ด้วยการพระราชทานกระแสพระราชดำริสทางโทรทัศน์ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ดังความต่อไปนี้

“...วันนี้ เป็นวันมหาวิปโยค ที่น่าเศร้าสลดอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ชาติไทย ตลอดจนระยะเวลา 6-7 วัน ที่ผ่านมา ได้มีการเรียกร้องและการเจรจากัน จนกระทั่งนักศึกษาและรัฐบาลทำข้อตกลงกันได้ แต่แล้วมีการขวางระเบิดขวดและยิงแกสน้ำตาขึ้น ทำให้เกิดการปะทะกัน และมีคนได้รับบาดเจ็บหลายคน ความรุนแรงได้ทวีขึ้นทั้งพระนคร ถึงชั้นจลาจล และยังไม่สิ้นสุด มีคนไทยด้วยกันต้องเสียชีวิตนับร้อยขอให้ทุกฝ่ายทุกคนจงระงับเหตุแห่งความรุนแรงด้วยการตั้งสติยับยั้งเพื่อให้ชาติบ้านเมืองคืนสู่สภาพปรกติเร็วที่สุด อนึ่งเพื่อขจัดเหตุร้ายนั้น จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ขอลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อค่ำวันนี้ ข้าพเจ้าจึงแต่งตั้งให้นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ขอให้ทุกคนทุกฝ่ายร่วมกันสนับสนุน เพื่อให้คณะรัฐบาลใหม่สามารถบริหารงานแผ่นดินได้โดยมีประสิทธิภาพเต็มเปี่ยม และแก้ไขสถานการณ์ให้คืนสู่สภาพเรียบร้อยได้โดยเร็ว ยังความสงบสุขความเจริญรุ่งเรืองให้บังเกิดแก่ประเทศและประชาชนชาวไทยโดยทั่วกัน...”⁶⁴⁴

จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี และจอมพลประภาส จารุเสถียร พร้อมทั้งท่านผู้หญิงและครอบครัว เดินทางออกนอกประเทศเป็นการชั่วคราวเพื่อลดความรุนแรงจากการต่อต้านของประชาชน พร้อมทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็น

⁶⁴³ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁴⁴ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัส ณ หอพระสมุด สวณจิตจรดดา วันอาทิตย์ที่ 14 ตุลาคม 2516,” ใน พระราชผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 104.

นายกรัฐมนตรีเพื่อควบคุมสถานการณ์อีกด้วย⁶⁴⁵ ตามความที่จอมพลถนอม กิตติขจร ได้บันทึกไว้ในภายหลังว่า

“...วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2516 หลังจากที่ข้าพเจ้าได้ทราบจาก พล.อ.อ. บุญชู จันทรุเบกษา ซึ่งกลับจากการเข้าเฝ้าฯทูลละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในตอนเช้าว่า มีพระราชประสงค์ที่จะให้ข้าพเจ้าไปอยู่ต่างประเทศเสียชั่วคราว เพื่อที่จะให้เหตุการณ์ในประเทศสงบเรียบร้อย ...”⁶⁴⁶

การที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงสามารถแต่งตั้งให้องคมนตรีของพระองค์มาเป็นประมุขฝ่ายบริหารได้นั้น นับได้ว่าเป็นครั้งแรกนับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา นับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นด้วยปัจจัยหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความพ่ายแพ้ของฝ่ายที่สนับสนุนคณะราษฎร ความพ่ายแพ้ของฝ่ายที่ต้องการให้สถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ รวมทั้งการที่ฝ่ายนิยมกษัตริย์ยังได้ “สร้าง” คำอธิบายที่เชื่อมโยงสถาบันพระมหากษัตริย์เข้ากับประชาธิปไตย และนักศึกษายังได้รับเอาชุดคำอธิบายเช่นนั้นมาเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลเผด็จการทหารด้วย ทั้งหมดนี้ส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช “พระราชทาน” นายกรัฐมนตรีได้⁶⁴⁷

ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้เคยมีพระราชกระแสรับสั่งกับหม่อมราชวงศ์ทองน้อย ทองใหญ่ อันแสดงให้เห็นถึงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อการเมืองไทยอย่างชัดเจน

“...จำไว้ว่าสถาบันจะลงไปเล่นการเมืองอย่างเต็มตัวได้ก็ต่อเมื่อเกิดสุญญากาศทางการเมืองจริงๆ อย่าง 14 ตุลาฯ แต่เมื่อได้ก้าวลงไปจัดการทางช่องว่างดังกล่าวหมดไปแล้ว สถาบันพระมหากษัตริย์จะต้องรีบกลับไปอยู่เหนือการเมืองอย่างเดิมโดยเร็วที่สุด เพื่อที่จะได้พร้อมจะได้ลงมาช่วยอีก ถ้าหากเกิดสุญญากาศขึ้นมาอีก ทั้งนี้ หมายถึงส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย...”⁶⁴⁸

⁶⁴⁵ ดูใน “พระบรมราชโองการ ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี”, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 90, 132 (15 ตุลาคม 2516): 1-2.

⁶⁴⁶ จอมพลถนอม กิตติขจร, สิ่งที่เรียนรู้ในยามยาก (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2520), 1.

⁶⁴⁷ จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 63.

⁶⁴⁸ หม่อมราชวงศ์ทองน้อย ทองใหญ่, จากจักรวรรดิ...สู่ประชาธิปไตย, นักพูด, 2526. อ้างใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย: 60 ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), 165.

และเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีแล้ว และนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี นำคณะรัฐมนตรีเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท ดังความต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

“...ข้าพเจ้าขอขอบใจนายกรัฐมนตรีที่ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีทุกท่านที่ได้รับเป็นรัฐมนตรีในรัฐบาลใหม่ ท่านได้มารับตำแหน่งในภาวะที่วิกฤตอย่างยิ่ง และเป็นสถานการณ์ที่ฉุกเฉิน... ปัญหาของสถานการณ์ในปัจจุบันนี้มีแปลกประหลาดหลายอย่าง คือนอกจากงานตามปกติของประเทศชาติที่จะต้องปฏิบัติ... ยังมีสถานการณ์ที่แหวกแนว และถ้าพูดถึงสถานการณ์แบ่งก็ได้เป็นสองอย่าง แบ่งสถานการณ์เป็นทางวัตถุอย่างหนึ่ง กับสถานการณ์ทางจิตใจอีกอย่างหนึ่ง... ด้วยเหตุการณ์ที่ได้ผ่านมาในสัปดาห์ที่แล้ว เหตุการณ์นี้ได้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างประหลาด เพราะว่าเป็นเรื่องของจิตใจที่อยากจะให้มีการปกครองที่ถูกต้อง เพื่อให้ทุกคนได้สามารถอยู่ในประเทศไทยด้วยความมีเกียรติ ด้วยความปลอดภัย และด้วยความภูมิใจ แต่สภาพในปัจจุบันนี้ก็พูดอีกอย่างได้เหมือนกันว่าเป็นอย่างไร ยิ่งค้ำกัน คือการได้มา ซึ่งสำหรับคนภายนอกทุกๆ ไปเห็นว่าเป็นการได้มาซึ่งประชาธิปไตย โดยได้ต่อสู้ และได้เท่ากันได้ชัยชนะว่ารัฐบาลนี้จะให้ประชาธิปไตย... การมีรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย คือเป็นผู้นำพาประเทศไปสู่ความเจริญหรือความดี และโดยมากตามแบบของประชาธิปไตย ก็คือมีการเลือกผู้แทนของแต่ละคนขึ้นมาเพื่อที่จะมาปกครองประเทศ มาเป็นสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรจึงได้เลือกหรือควบคุมผู้ที่จะมาเป็นคณะรัฐมนตรี...”⁶⁴⁹

จากกระแสพระบรมราโชวาทข้างต้น จะเห็นได้ว่านอกจากจะทรงสนับสนุนนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐบาลจากการที่ทรง “ขอบใจ” นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีที่เข้ามารับตำแหน่งในสถานะที่ไม่ปกติแล้ว ยังรับสั่งถึงองค์ประกอบขั้นพื้นฐานของความเป็นประชาธิปไตยด้วย นั่นคือการเลือกตั้ง ตามความปรากฏในกระแสพระบรมราโชวาทว่า “...โดยมากตามแบบของประชาธิปไตย ก็คือมีการเลือกผู้แทนของแต่ละคนขึ้นมาเพื่อที่จะมาปกครองประเทศ มาเป็นสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรจึงได้เลือกหรือควบคุมผู้ที่จะมาเป็นคณะรัฐมนตรี...” โดยรับสั่งพระราชทานกำลังใจแก่คณะรัฐมนตรีว่าแม้ว่าจะมิได้มาจากการเลือกตั้ง แต่ก็ต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่นายกรัฐมนตรีได้แถลงแก่ประชาชนไปแล้วว่าจะดำเนินการให้มีรัฐธรรมนูญภายใน 6 เดือน

การที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น นอกจากภูมิหลังของสัญญาที่เป็นฝ่ายอนุรักษ์นิยม มีชาติตระกูลสูง ถือกำเนิดในตระกูลขุนนางแล้ว เมื่อพิจารณาคุณสมบัติอื่นๆ แล้ว สัญญานั้นมีความเหมาะสมกับบริบททางการเมืองในขณะนั้น นั่นคือการที่สัญญา มีความสัมพันธ์ที่ดีทั้งกับฝ่ายทหารซึ่งครองอำนาจทางการเมืองมาอย่างยาวนาน และยังได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาแล้วด้วย ทั้งการ

⁶⁴⁹ สถาบันพระปกเกล้า, “กระแสพระบรมราโชวาท ในโอกาสที่นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี นำคณะรัฐมนตรีเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 16 ตุลาคม 2516,” ใน พระราชดำรัสพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 105-06.

เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 (พ.ศ. 2500) และยังได้เป็นที่ปรึกษาฝ่ายกฎหมายของคณะปฏิวัติ (พ.ศ. 2501) และยังเป็นรองประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. 2502) นอกจากนี้ การที่สัญญา เป็นอาจารย์ คณบดี และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่งผลให้มีความสัมพันธ์อันดีกับ นักศึกษาอีกด้วย ส่วนประการสำคัญที่สุดก็คือ ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างสถาบัน พระมหากษัตริย์กับสัญญา ดังจะเห็นได้จากฐานะองคมนตรีของท่านนั่นเอง⁶⁵⁰

ในฐานะ “นายกรัฐมนตรีพระราชทาน” สัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ตั้งคณะรัฐบาลขึ้นบริหาร ราชการแผ่นดิน สำหรับการแต่งตั้งรัฐมนตรีบางตำแหน่งนั้น สถาบันพระมหากษัตริย์ก็ได้มีบทบาทใน การให้คำแนะนำ ดังปรากฏความต่อไปนี้

“...ในการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีนั้น ได้รับพระราชทานคำแนะนำจากสมเด็จพระบรมราชชนนี ว่า ให้ปรึกษากับพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ผู้ซึ่งทำหน้าที่ผู้บัญชาการทหารสูงสุดในขณะนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความกลมเกลียวกันทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน...”⁶⁵¹

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า บุคคลที่มีส่วนช่วยในการตั้งคณะรัฐมนตรีเป็นอย่างมากคือ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ซึ่งเป็นบุคคลที่มาจากการ “พระราชทานคำแนะนำของสมเด็จพระบรมราชชนนี” และในเวลาต่อมา พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ได้รับการแต่งตั้งเป็น “ผู้อำนวยการรักษาความสงบ” อันเป็น ตำแหน่งที่มีบทบาทมากในรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมประชุมคณะรัฐมนตรีและ การตัดสินใจร่วมกับรัฐบาล ดังที่สัญญา ธรรมศักดิ์ เคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...ผมเคราะห์ดีที่มีนายทหารใหญ่ที่คุมอำนาจในขณะนั้น คือ ท่าน พล.อ. กฤษณ์ สีวะรา ดี กับผมมาก มีความร่วมมือกันดีมาก ผมบอกว่าจะให้ท่านเป็นรัฐมนตรีกลาโหม แต่ท่านบอกว่าไม่ ต้องการวัดรอยเท้า และเสนอให้ พล.อ.อ.ทวี จุลละทรัพย์ เป็นแทน...”⁶⁵²

และในขณะเดียวกันการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีพระราชทานนั้น กระแสสังคมยังคงมีความไม่ พอใจดีต่อผู้นำรัฐบาลทหารทั้งสามคนเป็นอย่างมาก และยังส่งผลไปถึงความไม่ไว้วางใจของประชาชน ที่มีต่อบทบาทของทหารและตำรวจ นอกจากนี้ ยังมีความพยายามในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของฝ่าย คณะผู้นำทหารด้วยการลดบทบาททางการเมืองลง และหันไปเน้นบทบาทด้านความมั่นคง อันเป็น หน้าทีโดยตรงของฝ่ายทหารนั่นเอง การที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้โปรด

⁶⁵⁰ จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 68.

⁶⁵¹ บุญชนะ อุตถากร, บันทึก วิเคราะห์ และวิจารณ์ 16 นายกรัฐมนตรีไทย (กรุงเทพฯ: มูลนิธิศาสตราจารย์บุญชนะ อุตถากร เพื่อการศึกษาและวิจัย, 2526), 142.

⁶⁵² “สัมภาษณ์พิเศษ ประธานองคมนตรี สัญญา ธรรมศักดิ์” คอลัมน์ภารกิจองคมนตรี, กรุงเทพธุรกิจ (14 ตุลาคม 2535):

เกล้าฯ ให้สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี “พระราชทาน” นับได้ว่าเป็นสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน⁶⁵³

บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในทางการเมืองไทย เห็นได้ชัดเจนจากการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีในห้วงเวลาที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง โดยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสทางโทรทัศน์ และมีรับสั่งแต่งตั้งให้สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีโดยที่เจ้าตัวไม่ทราบล่วงหน้ามาก่อนแต่อย่างใด จากนั้นจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สัญญา ธรรมศักดิ์ เข้าเฝ้าฯ

“...ตอนนั้นผมอยู่ที่ห้องมหาดเล็กกำลังชมการถ่ายทอดกระแสพระราชดำรัส และได้รับทราบตอนนั้นเองว่าได้เลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรี ผมตกใจและจำได้ว่ามีคนมาตบไหล่ผมและบอกว่าทำใจดีๆ ไว้ และบอกว่าในหลวงจะเสด็จ ให้ไปรอเข้าเฝ้าฯ ซึ่งท่านได้มีรับสั่งให้ไปออกโทรทัศน์และให้สัญญากับประชาชนว่าจะคลี่คลายสถานการณ์และจัดให้มีรัฐธรรมนูญโดยเร็วที่สุด...”⁶⁵⁴

จากกระแสพระราชดำรัสนี้เองที่กลายมาเป็นแถลงการณ์ของนายกรัฐมนตรีสัญญา ธรรมศักดิ์ ในช่วงกลางดึกของวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากการให้สัมภาษณ์ของสัญญา ธรรมศักดิ์เอง ดังความต่อไปนี้

“...ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในยามที่บ้านเมืองคับขันเช่นนี้ แต่ก็พยายามปฏิบัติงานของประเทศให้เต็มสติปัญญาความสามารถ ขอรับรองว่าจะเลือกผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีที่มีความซื่อสัตย์สุจริต จะดำเนินการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง รับรองว่าจะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรโดยเร็วไม่เกิน 6 เดือน ขอให้ทุกฝ่ายอยู่ในความสงบ...”⁶⁵⁵

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ยังทรงตระหนักถึงบทบาททางการเมืองอันสูงเด่นของกลุ่มนิสิตนักศึกษา อันเป็นตัวแสดงทางการเมืองใหม่ในช่วงแห่งการเปลี่ยนผ่านการเมืองนี้ ดังความที่ปรากฏในกระแสพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่นักเรียน นักศึกษา ครู และอาจารย์ ดังความที่จะอัญเชิญมาดังต่อไปนี้

“...ทราบดีว่าในระยะนี้มีความสะท้อนใจมาก โดยได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นที่ทำให้มีความรู้สึกเป็นพิเศษ เรื่องที่ได้ผ่านมานี้ย่อมเป็นสิ่งที่น่าสะท้อนใจมากจริงๆ แต่ว่าถ้าเราทุกคนจะพิจารณาดูแล้ว

⁶⁵³ จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 70-71.

⁶⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, 74.

⁶⁵⁵ คำปราศรัยของสัญญา ธรรมศักดิ์ ที่ออกอากาศทางวิทยุและโทรทัศน์ในช่วงกลางดึกของคืนวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ใน สละ ลิขิตกุล “ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ ขุนพลแก้วคู่บัลลังก์”, ฐานสัปดาหวิจารณ์ (31 สิงหาคม-8 กันยายน 2539): 31.

ก็ต้องถือว่าเป็นบทเรียน และเป็นสิ่งที่จะเป็นรากฐานสำหรับอนาคตได้...ในเบื้องต้นก็ขอแสดงความชื่นชม แม้ว่าอยู่ในสถานการณ์ที่น่าหนักใจปานใด แต่ความร่วมมือของเหล่านักเรียนนักศึกษา ก็ทำให้สามารถกลับคืนสู่สภาพปกติไม่ช้าในเวลาอันสั้น...ฉะนั้น ทุกคนจะเป็นนักเรียน จะเป็นนักศึกษา จะเป็นครูในสถาบันใดก็ตาม ตลอดจนประชาชนทั่วไปก็จะต้องสำนึกถึงข้อนี้ซึ่งสำคัญ คือคนไทยทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในวัยใด มีศาสนาใด มีอาชีพใด ย่อมต้องช่วยซึ่งกันและกัน ช่วยกันอุ้มชูชาติบ้านเมือง คือส่วนรวมให้อยู่ได้...”⁶⁵⁶

แต่ในโอกาสเดียวกันนี้เอง ก็ยังทรงย้ำให้นักเรียนนักศึกษาตระหนัก และไม่ละเลยถึงหน้าที่หลักของตน นั่นคือการศึกษา ที่จะยังประโยชน์ทั้งแก่ส่วนตัวและส่วนรวมได้ต่อไป ดังความที่ปรากฏต่อไปนี้

“...แต่แต่ละคนมีหน้าที่และได้รับคำบอกอยู่เสมอว่านักเรียนก็มีหน้าที่ที่จะเรียน อันนี้อาจน่ารำคาญบ้าง แต่ว่าเหตุผล คือแต่ละคนมีพลังของตัวเองสร้างขึ้นมา และรวมพลังก็เป็นพลังแรง พลังนี้มีหลายชนิด พลังกาย และพลังใจ ทั้งพลังความรู้ ถ้าได้รวบรวมพลังกายได้แล้วก็เป็นอย่างหนึ่งที่น่าชื่นชม เพื่อให้พลังกายนี้ได้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้มากยิ่งขึ้น... ฯลฯ...คือแต่ละคนที่มาในวันนี้ก็เป็นผู้ที่กำลังศึกษาวิชาความรู้ในด้านต่างๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในวันข้างหน้าเพื่อสร้างตน สร้างบ้านเมืองให้มีความเจริญ ให้สามารถที่จะใช้วิชาความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมและแก่ส่วนตัว ถ้าแต่ละคนพากเพียรที่จะศึกษาในวิชาการ จะเป็นวิชาการใดก็ตามอย่างเคร่งครัดและอย่างขะมักเขม้น ก็จะแก้ปัญหาในการสร้างบ้านเมืองได้อย่างยิ่ง... ฯลฯ...เมื่อมีโอกาสเรียน ก็จะทำให้เสริมสร้างตนเองให้มีความสามารถสูง ทำให้มีทางที่จะช่วยส่วนรวมมากขึ้น... ฯลฯ...จึงขอวิงวอนให้นักเรียน นักศึกษาทั้งหลายให้พยายามที่จะสร้างตนเองด้วยการขะมักเขม้นในการเรียน การเรียนนี้เขาอาจว่าได้ว่าที่บอกให้เรียนเถิดนั้น อาจนึกกว่าให้เรียนเพราะว่าไม่อยากให้มาก่อความวุ่นวาย ถ้ามาถามว่าเป็นเช่นนี้จริงหรือเปล่านั้นก็ขอตอบว่าจริงส่วนหนึ่ง เพราะว่าคนที่มีความรู้จะสามารถที่จะก่อก่อความวุ่นวายในทางที่มีประโยชน์ ถ้าเราก่อวุ่นวายทั้งที่ ก็ขอให้ก่อก่อวุ่นวายที่เป็นประโยชน์...”⁶⁵⁷

จากพระบรมราชาโชวาทข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงตระหนักถึงความสำคัญของพลังนิสิตนักศึกษาในฐานะที่เป็นตัวแสดงทางการเมืองใหม่ที่มีความสำคัญ และมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอีกด้วย แต่ถึงกระนั้นก็ยังทรง “เตือน” ให้นิสิตนักศึกษาตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตน นั่นคือการศึกษา อันจะนำความเปลี่ยนแปลงที่ดีมาสู่ประเทศชาติต่อไปในอนาคต

⁶⁵⁶ สถาบันพระปกเกล้า, “กระแสพระบรมราชาโชวาท ในโอกาสที่นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี นำคณะรัฐมนตรีเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 16 ตุลาคม 2516,” ใน พระราชาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 105-06.

⁶⁵⁷ สถาบันพระปกเกล้า, “กระแสพระบรมราชาโชวาท พระราชทานแก่นักเรียน นักศึกษา ครู และอาจารย์ ในโอกาสเข้าเฝ้าฯ ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันเสาร์ที่ 27 ตุลาคม 2516,” ใน พระราชาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราชาโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 107-09.

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ยังทรงมีบทบาททางการเมืองอีกประการ นั่นคือ การที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง “สมัชชาแห่งชาติ” ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการคัดเลือกสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกันนั้น ยังคงมีสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่ทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติ อันมาจากการแต่งตั้งจากรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร สภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดนี้มีภาพลักษณ์ที่ไม่ดีนัก เนื่องด้วยประชาชนมองว่าสภานี้เป็นเพียง “ตรายาง” ที่รับรองการกระทำของรัฐบาลจอมพลถนอมให้มีความชอบธรรมตามกฎหมายเท่านั้น และยังมีลักษณะที่เป็น “มรดกของเผด็จการ” ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสร้างความแข็งแกร่งแก่รัฐบาลจอมพลถนอมเท่านั้น และเมื่อพิจารณาให้ละเอียดลงไปแล้วจะพบว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ นั้น ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการร่างรัฐธรรมนูญที่ล่าช้าของสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดนี้ กอปรกับความหวั่นเกรงว่าถ้าสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดนี้ยังคงอยู่ ก็อาจเป็นเหตุให้อำนาจเผด็จการหวนกลับคืนมาอีกครั้ง⁶⁵⁸ จึงมีเสียงเรียกร้องให้ลาออก แต่เมื่อมีประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมัชชาแห่งชาติเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2516 จำนวน 2,347 คน เพื่อทำหน้าที่คัดเลือกสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และได้กลายเป็นแรงกดดันให้สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดรัฐบาลจอมพลถนอมต้องทยอยกันลาออก จนเหลือเพียง 11 คน จึงประกาศยุบสภาในที่สุด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมสมัชชาแห่งชาติ ดังความบางส่วนที่ได้อัญเชิญมา ณ ที่นี้

“...ในการประชุมครั้งนี้ สมาชิกแห่งสมัชชาจะต้องกระทำหน้าที่ของท่านโดยสุจริตยุติธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ อันเป็นตัวแทนของผลประโยชน์ อาชีพ วิชาการ ตลอดจนทรรศนะความคิดเห็นอันกว้างขวางในประเทศของเราอย่างแท้จริง เพื่อที่จะได้ทำหน้าที่ทางนิติบัญญัติรวมทั้งพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร... ฯลฯ... ข้าพเจ้าขอมอบหมายให้ท่านร่วมกันเลือกผู้ที่สมควรจะได้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไป...”⁶⁵⁹

การตั้งสมัชชาแห่งชาติในวาระนี้เอง ที่เป็นการยืนยันถึงบทบาททางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ดังจะเห็นได้จากตอนหนึ่งของพระราชดำรัสว่า “...ข้าพเจ้าขอมอบหมายให้ท่านร่วมกันเลือกผู้ที่สมควรจะได้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไป...” แล้ว ยังเนื่องจากทรงมีพระบรมราชโองการตั้งสมัชชาแห่งชาติเพื่อให้เลือกกันเองมาเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติโดยไม่มีการอ้างอิงข้อกำหนดใดๆ และไม่ปรากฏชัดเจนว่าทรงใช้พระราชอำนาจใดในการดำเนินการข้างต้นอีกด้วย และข้อความที่ปรากฏในพระบรมราชโองการก็ชี้ให้เห็นถึงบทบาท

⁶⁵⁸ สมชาติ รอบกิจ, การร่างรัฐธรรมนูญ 2517 (กรุงเทพฯ: วิทยานพนธ์ปริญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), 16-17.

⁶⁵⁹ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมสมัชชาแห่งชาติ ณ ราชตฤณมัยสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วันอังคารที่ 18 ธันวาคม 2516,” ใน พระราชาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราชาบาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 112.

โดยตรงของสถาบันพระมหากษัตริย์ในทางการเมืองอีกด้วย อาทิเช่น “...รากฐานการปกครองราชอาณาจักรก่อนที่จะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญนั้นก็ยังไม่นั่นคงพอที่จะทรงวางพระราชหฤทัยได้...” และ “...ยังมีพระราชประสงค์ที่จะให้ประชาราษฎร์ได้เข้ามามีส่วนในการวางรากฐานในการปกครองเสียแต่ต้นมือ...”⁶⁶⁰ รวมไปถึงการที่สัญญา ธรรมศักดิ์ได้เคยให้สัมภาษณ์แก่สื่อว่า “...รัฐบาลจะทำทุกอย่างเพื่อสนองพระราชประสงค์ให้เรียบร้อยทุกประการ...”⁶⁶¹ และยังอาจนับเป็นการ “รัฐประหารเงียบ” สถานิติบัญญัติแห่งชาติชุดจอมพลถนอมอีกด้วย อันส่งผลให้สถานิติบัญญัติแห่งชาติชุดดังกล่าวต้องยุบไปในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2516 ดังเช่นที่พลเอกศิริ สิริโยธิน ประธานสถานิติบัญญัติแห่งชาติชุดรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ให้เหตุผลในการลาออกว่า

“...เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการประกาศแต่งตั้งสมาชิกสมัชชาแห่งชาติเพื่อคัดเลือกสมาชิกสถานิติบัญญัติแห่งชาติใหม่...”⁶⁶²

จากการลาออกของสมาชิกสถานิติบัญญัติแห่งชาติชุดจอมพลถนอมนี้เอง ที่นำมาสู่การยุบสถานิติบัญญัติแห่งชาติตามพระราชกฤษฎีกายุบสถานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2516 อันมีใจความสำคัญอยู่ที่มาตรา 3 ความว่า

“...มาตรา 3 ให้ยุบสถานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อแต่งตั้งสมาชิกตามจำนวนที่ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรกำหนด ประกอบเป็นสถานิติบัญญัติแห่งชาติตามธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรอีกวาระหนึ่ง...”⁶⁶³

ที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ สมัชชาชาตินี้ยังมีบุคคลที่ใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์เข้ามาเกี่ยวข้องอีกด้วย เช่น การที่พระยามานวราชเสวี (ปลอด วิเชียร ณ สงขลา) องคมนตรี ดำรงตำแหน่งรองประธานสมัชชาแห่งชาติ ดร. กัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา เลขาธิการพระราชวัง เข้ามาดูแลจัดเตรียมสถานที่เปิดประชุมสมัชชาแห่งชาติอีกด้วย⁶⁶⁴ และในการตั้งสมัชชาชาตินี้ ยังปรากฏบันทึกจาก “นักกฎหมาย” ผู้หนึ่งที่แสดงความกังวลใจกับการอ้างข้อกฎหมายในการแต่งตั้งสมัชชา

⁶⁶⁰ “พระบรมราชโองการ ประกาศแต่งตั้งสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ”, ราชกิจจานุเบกษา 90,161 (10 ธันวาคม 2516).

⁶⁶¹ เติลนิวัส, (13 ธันวาคม 2516). อ้างใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 80.

⁶⁶² “พลตรีศิริ ประธานสภา ยื่นใบลาออก”, สยามรัฐ (11 ธันวาคม 2516). อ้างใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 81.

⁶⁶³ “พระราชกฤษฎีกายุบสถานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2516”, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 90,165 (16 ธันวาคม 2516): 17.

⁶⁶⁴ “ภาพข่าว”, สยามรัฐ (17 ธันวาคม 2516): 1. รายงานว่า “คนงานกำลังสร้างพลับพลาที่ประทับและปรับปรุงตกแต่งอฒจันทร์ที่สนามม้าราชตฤณมัยสมาคมอย่างเร่งรีบ เพื่อให้ทันวันเปิดประชุมสมัชชาแห่งชาติในตอนเช้าวันพรุ่งนี้ (18 ธันวาคม พ.ศ. 2516) โดยมีนายพวง สุวรรณรัฐ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และ ดร. กัลย์ อิศรเสนา เลขาธิการพระราชวังไปดูแลความเรียบร้อย เมื่อตอนเช้าวันนี้ (17 ธันวาคม พ.ศ. 2516) ดูใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 83.

แห่งชาติ และการยุบสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เอกสารชิ้นนี้มีใบปะหน้าเขียนด้วยลายมือ ลงวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2516 ดังความต่อไปนี้

“...เรียน ท่านอาจารย์ที่เคารพยิ่ง

ผมขอส่งบันทึกความเห็นของนักกฎหมายคนหนึ่ง ซึ่งพระราชทานลงมา เกี่ยวกับปัญหาสมัชชาแห่งชาติ การยุบสภานิติบัญญัติ มาเพื่อท่านอาจารย์ได้โปรดทราบ

(ลงนาม) หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์...”⁶⁶⁵

เอกสารชิ้นข้างต้นนี้ ยังปรากฏข้อความสั้นๆ บนใบปะหน้าด้วยว่า “(เสนีย์ ปราโมช)-H.M.”⁶⁶⁶ อีกด้วย อันเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ที่มีต่อการเมืองไทยในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ โดยเอกสารข้างต้นนี้เป็นเอกสารบันทึกที่นายกรัฐมนตรีสัญญา ได้รับจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่มีพระราชกระแสรับสั่งให้นักกฎหมายเขียนข้อความบันทึกให้สัญญา ธรรมศักดิ์ โดยที่สัญญาสันนิษฐานว่าเป็นหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ซึ่งนักกฎหมายผู้นี้ได้อ้างถึงพระบรมราชโองการตั้งสมัชชาแห่งชาติ และพระบรมราชโองการยุบสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ว่าถ้าหากพิจารณาตามตัวบทในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 แล้ว การที่ทรงมีพระบรมราชโองการทั้งสองฉบับนี้ออกมา ควรอ้างถึงมาตรา 22 และ 23 โดยมีข้อความดังต่อไปนี้⁶⁶⁷

“...มาตรา 22 ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองนี้บังคับแก่กรณีใด ให้วินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย

ในกรณีมีปัญหาเกี่ยวแก่การวินิจฉัยกรณีใดตามความในวรรคหนึ่งเกิดขึ้นในวงงานของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ หรือเกิดขึ้นโดยคณะรัฐมนตรีขอให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติวินิจฉัย ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติวินิจฉัยชี้ขาด

...มาตรา 23 ในกรณีที่มีปัญหาว่าการกระทำหรือการปฏิบัติใดขัดหรือแย้ง หรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งธรรมนูญการปกครองนี้ ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด...”

โดย “นักกฎหมาย” ท่านดังกล่าว ตีความทั้งสองมาตราว่า การที่ควรอ้างมาตรา 22 นั้น เนื่องจากการที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยุบสภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดเดิมไปตามมติมหาชน และพร้อมทั้งตั้งสมาชิกใหม่เข้ามาในสภา อันเป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนั่นเอง นับได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงดำเนินการไปตามการเปิดช่องให้มีการ

⁶⁶⁵ จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 86.

⁶⁶⁶ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, เอกสารเนื่องในการร่างรัฐธรรมนูญ ใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 86.

⁶⁶⁷ “ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515”, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 89,192 (15 ธันวาคม 2515):

วินิจฉัยกรณีไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย ส่วนการอ้างมาตรา 23 นั้นสืบเนื่องมาจากมาตรา 22 ที่เปิดช่องให้พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจทรงตั้งสมัชชาและยุบสภานิติบัญญัติชุดเดิม ดังนั้น

“...เพราะตามมาตรา 23 เมื่อมีปัญหาว่าอะไรเป็นไปโดยชอบหรือผิดต่อรัฐธรรมนูญ มีสภานิติบัญญัติเท่านั้นจะวินิจฉัยได้ พวกเราในสถานะนี้แหละเป็นสภานิติบัญญัติ และได้วินิจฉัยแล้วว่า การที่ในหลวงทรงตั้งสมัชชาชุดเดิมเป็นการถูกต้องตามกฎหมาย เท่านั้นปัญหาก็จะยุติสำหรับอนาคต...”⁶⁶⁸

โดยสรุปแล้ว การอ้างมาตรา 22 เพื่อรองรับการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยุบและตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้นใหม่ว่าเป็นไปตาม “ประเพณีการปกครอง” โดยใช้ควบคู่กับมาตรา 23 เพื่อให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (ที่ตั้งขึ้นใหม่) นี้ชี้ขาดว่าการยุบและตั้งสภานิติบัญญัติขึ้นใหม่นั้นถูกต้องตามกฎหมายนั่นเอง

ทั้งนี้ สภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้นใหม่นี้ มีที่มาจาก “สมัชชาแห่งชาติ” ที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2516 และทำการเลือกกันเองจนได้มาซึ่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2516 สำหรับแนวคิดของสมัชชาแห่งชาตินี้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ว่าเรื่องการแต่งตั้งสมัชชาแห่งชาตินั้นเป็นพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ดังความต่อไปนี้

“...เรื่องสมัชชาฯ-ในหลวงท่านคิดของท่านเอง เป็นความคิดของพระองค์ท่านโดยตรง เป็นพระราชดำริ ท่านทรงมีรายชื่อคนไว้หมด ท่านรู้จักคนมาก เวลาท่านเสด็จต่างจังหวัด ท่านมีแผนกหนึ่งคอยจดชื่อว่า คนนี้เขาทำอะไร แล้วคนที่จดก็มีเป็นแผนกๆ เป็นแผนกกลาโหม แผนกมหาดไทย แผนกราชเลขาฯ และอื่นๆ อีกมาก ท่านมีดัชนีบัตรของท่านเอาไว้ แล้วก็พูดตรงๆ ถ้าท่านตั้งจริงๆ ก็อาจจะ 6,000 คน แต่วันที่ท่านตั้งมีอยู่ 2,000 คน เท่าไรก็เท่านั้น...”⁶⁶⁹

นอกจากนี้ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ประธานสมัชชาแห่งชาติ ยังรับสั่งถึงที่มาของสมัชชาแห่งชาติด้วยว่า เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 หลังจากที่ได้ทรงศึกษาถึงระบบต่างๆ ของต่างประเทศ และทรงหาทางที่จะทำให้ได้ผลในประเทศไทยด้วยพระองค์เอง ส่วนรายชื่อของสมาชิกสมัชชาแห่งชาตินั้น มีคนหลายคนเป็นผู้ทูลเกล้าฯ ถวายขึ้นไป⁶⁷⁰

⁶⁶⁸ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์, เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, เอกสารเนื่องในการร่างรัฐธรรมนูญ อ้างใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 91.

⁶⁶⁹ รวบรวมสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์รายวัน ฉบับวันอาทิตย์, (กรุงเทพฯ: ประพันธ์สารสัน, 2518), 210.อ้างใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 95.

⁶⁷⁰ ไทยรัฐ, (18 ธันวาคม 2516). ใน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ พ.ศ. 2516 ก/ป 1/2516/3 สมัชชาแห่งชาติ (2516). อ้างใน จันทนา ไชยนาเคนทร์, เรื่องเดียวกัน, 95.

เมื่อตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จฯ ไปในพิธีเปิดประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และได้มีกระแสพระราชดำรัสพระราชทานแก่สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังความปรากฏที่ได้อัญเชิญมาตอนหนึ่ง ดังต่อไปนี้

“...สภานิติบัญญัติแห่งชาติชุดนี้ ถึงแม้ว่าโดยนิตินัยจะเป็นสภาแต่งตั้ง แต่ก็ได้แต่งตั้งมาจากบุคคลที่เป็นสมาชิกแห่งชาติได้คัดเลือกแล้ว ว่าเป็นที่ผู้สมควรจะเป็นสมาชิกได้ ข้าพเจ้ามีความพอใจมากที่ได้เห็นว่าผลแห่งการคัดเลือกนั้นได้ทำให้สภามีสมาชิกที่มาจากคนหลายกลุ่มหลายอาชีพ ซึ่งตามปกติอยู่ห่างไกลกัน แต่ได้มาร่วมประชุมกันในสภานิติบัญญัตินี้ เพื่อแลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน แล้วร่วมกันตัดสินใจในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองที่รักของเราต่อไป ตามเจตนารมณ์แห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย ข้าพเจ้ามีความหวังว่าท่านทั้งหลายจะได้ร่วมกันรักษาเจตนารมณ์นี้ไว้ให้เป็นรากฐานแห่งการปกครอง ซึ่งประชาชนของข้าพเจ้าจะได้เข้ามามีส่วนมีเสียงโดยสมบูรณ์ในเวลาข้างหน้า...”⁶⁷¹

จากพระราชดำรัสข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพอพระราชหฤทัยกับสภานิติบัญญัติแห่งชาติ อันเนื่องมาจากการมีสมาชิกเป็นบุคคลที่สมาชิกแห่งชาติได้คัดเลือกแล้ว ซึ่งสมาชิกแห่งชาตินี้ ตามที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงค์ประพันธ์ มีรับสั่ง ก็คือสถาบันหนึ่งที่ตั้งขึ้นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชนั่นเอง

นอกจากบทบาทในการสนับสนุนรูปแบบการปกครองและสถาบันทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแล้ว บทบาททางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์อีกประการหนึ่งที่สำคัญในช่วงระหว่าง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนถึงเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 คือบทบาทของการต่อต้านคอมมิวนิสต์ โดยบทบาทดังกล่าวนี้เกิดขึ้นนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา จนถึงการล่มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในช่วงกลางพุทธศตวรรษ 2520⁶⁷² ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของพระราชวงศ์ในการเสด็จเยี่ยมเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ จนกลายเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างราชสำนักกับเจ้าหน้าที่ต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ในเวลาต่อมา⁶⁷³

⁶⁷¹ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต วันศุกร์ที่ 28 ธันวาคม 2516,” ใน พระราชทานผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 113.

⁶⁷² ดูรายละเอียดในประเด็นนี้ได้ใน สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “ร.7 สละราชย์: ราชสำนัก, การแอนตี้คอมมิวนิสต์ และ 14 ตุลา,” ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง: รวมบทความเกี่ยวกับกรณี 14 ตุลา และ 6 ตุลา (กรุงเทพฯ: 6 ตุลา รำลึก, 2544), 11-12.

⁶⁷³ พุทธพล มงคลวรรณ, “กลุ่มพลังฝ่ายขวาและสถาบันพระมหากษัตริย์ใน “เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519,” ใน ฉลอง สุนทราวาณิชย์ และคณะ, สุชาชัย ยัมประเสริฐ บรรณาธิการ รวมบทความทางวิชาการ 25 ปี 6 ตุลา ในบริบทสังคมไทย (กรุงเทพฯ: 6 ตุลา รำลึก, 2546), 197.

จากสถานการณ์ทางการเมืองของไทยตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา ที่เกิดความผันผวนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศอินโดจีน นั่นคือการที่สหรัฐฯ ถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ของกลุ่มประเทศอินโดจีน รวมทั้งการล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ในลาว ส่งผลให้สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีปฏิกริยาในทางลบต่อความผันผวนและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสในช่วงเวลาดังกล่าวที่นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ทางการเมืองในขณะนั้นของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่วิตกกังวลต่อสถานการณ์บ้านเมือง และไม่เห็นด้วยต่อการแสดงออกของขบวนการนิสิตนักศึกษาในประเด็นนโยบายต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ของพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา เมื่อครั้งที่ยังเป็นเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติใน พ.ศ. 2518 อันอยู่ในยุคที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์กำลังขยายตัวเป็นอย่างมากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังความต่อไปนี้ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

“...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสผ่านคุณอุทิศ ทินกร ณ อยุธยา รองเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติว่าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผมเข้าเฝ้าฯ...หลังจากผมได้กราบบังคมทูลรายงานให้ทรงทราบถึงเรื่องที่เป็นปัญหาความมั่นคงของประเทศในขณะนั้นแล้ว พระองค์ท่านก็มีพระราชดำรัสถึงเรื่องต่างๆ... คือ ในขณะนั้น ได้มีความวุ่นวายเกิดขึ้นในบ้านเมืองจากการที่นิสิตนักศึกษาได้ยื่นข้อเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาขอขมาประเทศไทย พระองค์ท่านก็มีพระราชดำรัสว่า ตามปกติแล้วย่อมหวังได้ยากมากที่จะให้ประเทศใหญ่กระทำตามข้อเรียกร้อง แต่ที่สหรัฐฯ ได้ผ่อนปรนขอขมาไทย ย่อมแสดงว่าเขาได้เห็นใจที่เขาเป็นผู้ก่อความยุ่งยากภายในให้แก่ไทย และเขาคงเห็นแก่มิตรภาพที่มีต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน อนึ่ง ไม่ทรงเห็นด้วยกับการแสดงออกของพวกเดินขบวน ในการกระทำที่ก้าวร้าวรุนแรงทำลายสัญลักษณ์ของอเมริกัน และปลสวาระดธงชาติอเมริกัน ที่หน้าสถานทูตสหรัฐอเมริกา เพราะเป็นการกระทำที่หยาบคาย ไร้ประโยชน์ และย่อมนำความเสื่อมเสียชื่อเสียงมาให้แก่คนไทยโดยทั่วไป พระองค์ท่านทรงเห็นว่า ตามปกติคนไทยเป็นคนมีมารยาท มีเมตตาธรรม รักความมีระเบียบเรียบร้อย...”⁶⁷⁴

นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์ยังทรงมีบทบาทในด้านการต่างประเทศและความมั่นคงของไทย ในช่วงเวลานั้นอีกด้วย จากการวิเคราะห์สถานการณ์ระหว่างประเทศที่กำลังเกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน ดังปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา อดีตองคมนตรีในรัชกาลที่ 9 และอดีตเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ดังความต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

⁶⁷⁴ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา, “ ‘พระราชฯ’ ผู้ทรงนำไทยผ่านพ้นวิกฤต,” ใน คณะองคมนตรี, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับคณะองคมนตรี (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2556), 161.

“...พระองค์ท่านก็ทรงคาดคะเนว่าเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้อาจจะรวมกันไม่ได้ในระยะเวลาหนึ่ง เพราะยังไม่เข้าใจกันได้ดี ผมได้กราบบังคมทูลฯ ว่า การรวมเวียดนามในเวลานั้นน่าจะเป็นไปได้ยาก เพราะความแตกต่างทางสังคม ที่เวียดนามเหนือได้เปลี่ยนวิถีชีวิตและสังคมในเวียดนามเหนือเข้าสู่ระบอบคอมมิวนิสต์มาเป็นเวลานาน ส่วนเวียดนามใต้ยังต้องใช้เวลาปรับตัวในการที่จะอบรมลัทธิและจิตใจและคัดเลือกประชาชนบ้างว่าจะนำมาทำงานได้หรือไม่ได้ เพราะยังมีปัญหาที่จะต้องนำเอาประชาชนอีกประมาณ 40% ซึ่งเคยร่วมงานกับสหรัฐอเมริกามาก่อนในอดีต เข้ามาร่วมการบริหารประเทศในระบอบใหม่ คือระบอบคอมมิวนิสต์ นอกจากนั้นแล้ว ฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามเองก็ยังขาดเจ้าหน้าที่ระดับบริหารและเจ้าหน้าที่เทคนิคที่จะต้องเข้ามามีส่วนอำนวยการปกครองและบริหารประเทศในสาขาต่างๆ ให้เป็นไปโดยราบรื่นไม่ขาดตอน...”⁶⁷⁵

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชยังทรงแสดงพระราชหัตถ์สนทนาเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐไทยในห้วงเวลาดังกล่าวอีกด้วย ดังความที่ปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ของพลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา ดังต่อไปนี้

“...แม้เวียดนามจะมีอาวุธยุทโธปกรณ์มหาศาล และมีกองทัพเข้มแข็งน่าเกรงขามประการใดก็ตาม ปัญหาที่เวียดนามเหนือจะใช้รถถังและอาวุธบุกเข้าประเทศไทยโดยตรงนั้นคงจะไม่เกิดขึ้น นอกจากจะปรากฏว่าไทยอ่อนแอขาดความสามัคคี...”⁶⁷⁶

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงพระราชวิตกต่อสถานการณ์บ้านเมืองที่กำลังเผชิญกับความผันผวนและความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ที่ดูเหมือนว่าจะเป็นภัยคุกคามจากภายนอกที่มีต่อความมั่นคงของประเทศไทย ส่วนการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ภายในประเทศนั้นก็ทรงพระราชวิตกเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ที่พระราชทานในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2518 ดังจะขอัญเชิญมาโดยส่วนหนึ่ง ดังต่อไปนี้ (คงตัวสะกดตามต้นฉบับ)

“...เพราะในสมัยปัจจุบันนี้บ้านเมืองเราก็กังอยู่เป็นบ้านเมืองดังที่ประจักษ์เห็นอยู่ ทำให้เกิดยังเป็นบ้านเมืองอยู่อย่างนี้ ไม่พึงลงไปดังที่มีใครต่อใครก็ได้คาดคะเนเอาไว้ ว่าเมืองไทยจะไม่อยู่ในแผนที่โลกแล้วในปลายปีนี้ ข้าพเจ้าก็ได้ยินมา และต่อมาเมื่อเมืองไทยยังอยู่ในโลก ก็ได้ยินมาอีกว่าปีหน้าไทยแลนด์นี้จะกลายเป็นตายแลนด์ ในแผนที่ที่เห็นไว้ว่าเมืองไทยนี้จะกลายเป็นตายแลนด์ เห็นมานานแล้ว แล้วก็เข้าใจว่าที่ทำไว้อย่างนั้น ก็เป็นแผนการที่แย่อย่างหนึ่งที่อยากให้เป็นตายแลนด์ พวกเราที่ไม่ยอมให้เป็นตายแลนด์ ไม่อยากให้เป็น ก็ดีกว่าที่ให้เป็นตายแลนด์นั้น ก็เป็นการชมขวัญ...”⁶⁷⁷

⁶⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, 163.

⁶⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, 163-164.

⁶⁷⁷ สำนักราชเลขาธิการ, “พระราชดำรัส พระราชทานแก่นักศึกษา พ่อค้า ประชาชน มูลนิธิ องค์กรต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2518 ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ 4

“...ประเทศชาติก็เหมือนกัน ถ้าร่วมกันจริงๆ ก็อยู่ได้ การอยู่นี้มีหลายพวก ถ้าอยากแบ่งเป็นพวก โดยมากชอบแบ่งเป็นพวก เป็นพวกทหาร พวกพลเรือนหรือตำรวจ พวกที่อยู่ในเครื่องแบบ และพวกที่อยู่นอกเครื่องแบบ แบ่งเป็นพวกเจ้าหน้าที่กับพวกประชาชน แบ่งเป็นผู้ใหญ่ผู้น้อย เป็นผู้เฒ่า ไดโนเสาร์กับนักศึกษาและนักเรียน แบ่งกันทั้งนั้น ชั้นชั้นต่างๆ แบ่งกัน ถ้าแบ่งกันอย่างนี้อยู่กันไม่ได้ ต้องช่วยกันทั้งนั้น... มาเมื่อเร็วๆ นี้เองได้ยินมา ฟังแล้วก็หมั่นไส้ บอกว่าลั่นกับพินมันก็ต้องกระทบกันจริง ลั่นกับพินต้องกระทบกัน บางทีพินก็กั๊ดลั่น แต่ใครเป็นลั่นใครเป็นพิน... เปรียบเทียบอย่างนี้มันตลกมาก ที่เปรียบเหมือนลั่นกับพิน แต่ว่าก็เป็นคำเปรียบโบราณก็พูดกันมาก เปรียบขงเช่นนี้ถ้าเราอยากตลก เราก็ตลกให้เต็มทีสิ ลั่นกับพินกระทบกันขอให้ไปคิด พินมันกระทบลั่น มันกั๊ดลั่น แล้วลั่นก็เจ็บ เอ้ายอม ลั่นก็คือประชาชน พินคือนาย เขาว่าต้องปลดแอก ก็ต้องถอนพิน แล้วอย่างไร...”⁶⁷⁸

จากพระราชดำรัสข้างต้น เป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนความขัดแย้งในเชิงอุดมการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และยังสะท้อนถึงพระราชทัศนคติในแง่ลบต่อความคิดแบบก้าวหน้า รวมไปถึงต่อขบวนการนักศึกษาและการเคลื่อนไหวของขบวนการดังกล่าวด้วย นอกจากนี้พระราชดำรัสข้างต้นที่สมศักดิ์ เจียมธีรสกุลวิเคราะห์ว่าเป็นพระราชดำรัสที่มีลักษณะ “การเมือง” มากที่สุดครั้งหนึ่งแล้ว⁶⁷⁹ ตามความเห็นของผู้วิจัย ยังมีพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความวิตกกังวลที่ทรงมีต่อการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในขณะนั้น ดังที่จะขออัญเชิญกระแสพระราชดำรัสบางส่วนที่ปรากฏในช่วง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2519 ดังต่อไปนี้ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

“...ปัจจุบันนี้ มีสถานการณ์หลายอย่างทั้งภายในภายนอกประเทศ เป็นเหตุบีบคั้นคุกคามความมั่นคงปลอดภัยและอิสรภาพมากขึ้นทุกวัน...”⁶⁸⁰

“...ปัจจุบันนี้ สถานการณ์ทั่วไปทั้งในประเทศและนอกประเทศมีความซุลมุนวุ่นวาย...”⁶⁸¹

“...ให้กองทัพไทยมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงสมกับที่เป็นกองทัพไทยที่ได้รักษาเอกราชรักษาความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมืองมาตลอดตั้งแต่โบราณกาลจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งอยู่ในเวลาที่คับขัน

ธันวาคม 2518.” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2519), 317.

⁶⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, 318.

⁶⁷⁹ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “เราสู้.” ใน ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง: รวมบทความเกี่ยวกับกรณี 14 ตุลา และ 6 ตุลา (กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก, 2544), 133-34.

⁶⁸⁰ สำนักพระราชเลขานุการ, พระราชกรณียกิจ ระหว่างเดือนตุลาคม 2518 – กันยายน 2519 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2520), 36.

⁶⁸¹ เรื่องเดียวกัน, 69.

อย่างยิ่ง มีความยุ่งยากทั่วประเทศ และมีความกดดันทั้งภายในและภายนอกประเทศ ฉะนั้น กองทัพไทยจึงต้องมีหน้าที่หนัก ในการรักษาความสงบและความปลอดภัยของประเทศ...”⁶⁸²

“...ยิ่งในสมัยปัจจุบันซึ่งมีการรุกรานจากภายนอก ทั้งโดยตรงทั้งทางอ้อม หน้าที่ของทหารทั้งหลายจึงมีมากขึ้น และจะต้องไม่ทอดทิ้งในการที่จะปฏิบัติงานด้วยความเข้มแข็งและด้วยความมั่นคง ต้องไม่ทอดทิ้งถ้าอยู่ในสนามรบ ตามที่ผ่านมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ทหารต่อสู้ซึ่งๆ หน้า ก็ยังพอที่จะเห็นว่ามาจากไหน ในสมัยปัจจุบันนี้ มีทั้งซึ่งๆ หน้า และทั้งจากทางอ้อมซึ่งเราเรียกว่าลอบกัดแทงข้างหลังก็มีมาก...”⁶⁸³

“...มีตัวอย่างซึ่งสดๆ ร้อนๆ ซึ่งแต่ละคนจะต้องได้พิจารณาเกิดขึ้นแล้วในประเทศข้างเคียงของเรา และเป็นตัวอย่างที่เราทุกคนย่อมต้องถือว่าเป็นตัวอย่างที่น่ากลัว ที่น่าจะเป็นไปได้สำหรับประเทศไทย แต่ที่กล่าวว่าจะน่าจะเป็นไปได้ นี้ จะกลับกลายเป็น จะเป็นไปได้สำหรับประเทศไทย ถ้าทุกคนทำตามที่ได้ตั้งใจเอาไว้... ฯลฯ... เหตุการณ์ดังที่เกิดขึ้นในประเทศใกล้เคียงของเรา จะไม่เกิดขึ้นในประเทศไทย เหตุการณ์เหล่านั้นเป็นที่น่าเศร้าสลด และเป็นสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดว่าจะปล่อยให้เป็นอย่างนั้นไม่ได้...”⁶⁸⁴

“...การที่ลูกเสือชาวบ้านได้มาชุมนุมกันอย่างนี้ก็เป็นการแสดงอย่างแน่วแน่ให้ตนเอง ให้หมู่คณะ และให้ประเทศ ประชาชนทั่วประเทศ ทั้งต่างประเทศ ซาบซึ่งในความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวของประเทศชาติไทย... ฯลฯ... กำลังอยู่ในภาวะที่จะต้องเผชิญต่อสถานการณ์ที่ลำบาก แต่เชื่อได้ว่าด้วยความสามัคคี ความเมตตาซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันนี้ เราผ่านพ้นได้แน่นอนดีและอย่างปลอดภัย...”⁶⁸⁵

“...ลูกเสือชาวบ้านได้มาปลุกความรู้สึกรับผิดชอบและความสามัคคี เอื้ออารีซึ่งกันและกันนี้ขึ้นมา... ฯลฯ... ให้มาใช้เป็นประโยชน์ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ซึ่งทุกคนคงทราบดีว่าเป็นสถานการณ์ที่น่ากลัว เหมือนว่าเราจะจมน้ำตาย... ฯลฯ... สิ่งที่เลว ที่ร้าย ที่น่าเกลียดต่างๆ ที่แสดง

⁶⁸² สำนักพระราชพิธีการ, “พระบรมราโชวาท พระราชทานในพิธีประดับยศนายทหารชั้นนายพล ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันจันทร์ที่ 7 เมษายน 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2519), 47.

⁶⁸³ สำนักพระราชพิธีการ, “พระบรมราโชวาท พระราชทานในพิธีประดับยศนายทหารและนายตำรวจชั้นนายพล ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 6 พฤษภาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2519), 47.

⁶⁸⁴ สำนักพระราชพิธีการ, “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะครูฝึกตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาเริง พระราชวังไกลกังวล วันพุธที่ 21 พฤษภาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2519), 56.

⁶⁸⁵ สำนักพระราชพิธีการ, “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดสมุทรสงคราม ณ สนามฟุตบอลพระราชวังไกลกังวล วันอาทิตย์ที่ 1 มิถุนายน 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2519), 80.

ออกมาไม่ใช่ไทย ฉะนั้น การที่ท่านทั้งหลายผู้ได้มาสนับสนุนกิจการของลูกเสือชาวบ้านจึงได้ทำสิ่งที่น่าจะเป็นสิ่งที่จะช่วยให้บ้านเมืองอยู่รอดได้ เพราะว่าปลุกความดี ปลุกความสามัคคี ความเอื้ออารี ความสุจริตของคนไทย รวมทั้งปลุกความคิดที่เป็นคนที่ห่วงความเป็นไทยในตัว...⁶⁸⁶

“...ถ้าศาสนาคือการเมืองและถูกโจมตีอย่างหนักนั้น เพราะใครต่อใครเขารู้ว่าถ้าอยากจะกลืนเมืองไทย อยากจะมาใช้เมืองไทย ทั้งคนไทยและผืนแผ่นดินไทยเป็นประโยชน์แก่ต่างด้าว ต้องทำลายศาสนาก่อน และกำลังทำลายอยู่ ฉะนั้นเราต้องสู้ สู้เพื่อตัวเอง สู้เพื่อความอยู่รอด ไม่ใช่ว่าบอกขอให้ป้องกันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นคำพูดที่เฉิ่ม ป้องกันทำไม ป้องกันชาติ เพราะว่าถ้าไม่มีชาติ ไม่มีศาสนา ไม่มีเครื่องมือที่จะมาใช้ที่จะมาเป็นกำลังใจให้เราอยู่ได้ ไม่พูดถึงพระมหากษัตริย์เพราะว่าเป็นตนเอง...”⁶⁸⁷

“...ก็ขอร้องให้ทุกท่าน ทุกคณะที่มาในวันนี้ ซึ่งมีความรับผิดชอบอย่างยิ่งในศิลปะ และมีความรับผิดชอบอย่างยิ่งในการแสดงออกซึ่งความเป็นไทยในยามที่ประเทศไทยและโลกอยู่ในสถานการณ์ที่ปั่นป่วน บางทีอาจทำให้จิตใจเสียไปได้ หรืออาจทำให้จิตใจท้อลงไปจนกระทั่งคิดเป็นไทยสู้เป็นไทยไม่เป็นประโยชน์ ใดๆ ก็ล้มจมด้วยกันแล้ว การที่จะพูดถึงว่าเราอยู่ด้วยกันตายด้วยกันนั้นโดยมากเสียแล้ว เพราะว่ากลัวตาย... แต่ว่าถ้าร่วมจิตร่วมใจกัน ความตายก็อยู่ห่างไกลออกไปหน่อย...”⁶⁸⁸

“...ความสุขความเจริญโดยแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนมาจากผู้อื่น ความเจริญที่แท้มีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ เพราะอำนวยความสะดวกถึงผู้อื่นและส่วนรวมด้วย ตรงกันข้ามกับความเจริญอย่างเท็จเทียม ที่เกิดขึ้นมาด้วยความประพฤตินอกธรรมของบุคคล ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำลายล้าง เพราะให้โทษบ่อนเบียนทำลายผู้อื่นและส่วนรวม...”⁶⁸⁹

...

CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁶⁸⁶ สำนักราชเลขาธิการ, “พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้แทนสมาคม บริษัท โรงงาน คณะกรรมการบริหารสมาคมรัฐศาสตร์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 13 มิถุนายน 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519), 91.

⁶⁸⁷ สำนักราชเลขาธิการ, “พระราชดำรัส ในโอกาสที่พระครูวิบูลสารธรรม เจ้าอาวาสวัดคลอง 18 และคณะ เฝ้าฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 20 มิถุนายน 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519), 117.

⁶⁸⁸ สำนักราชเลขาธิการ, “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะกรรมการประกวดเพลงแผ่นเสียงทองคำ ศิลปินนักแสดง นักวิชาการประกวดภาพยนตร์ คณะกรรมการจัดงานประกวดภาพยนตร์ ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519), 150.

⁶⁸⁹ สำนักราชเลขาธิการ, “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันพฤหัสบดีที่ 10 กรกฎาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519), 159.

“...โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบัน พวกเราจะไปถือว่าใครมีหน้าที่เจาะจงเฉพาะก็ทำไป ก็ยากที่จะนำประเทศสู่ความมั่นคงและปลอดภัย... **ปัจจุบันนี้ สถานการณ์ในประเทศและนอกประเทศ ก็มีที่น่าหวงวิตกอยู่ไม่ใช่น้อย** ทั้งในด้านสถานการณ์การเมือง การเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ทั่วไป ไม่ใช่เฉพาะเมืองไทยที่ประสบวิกฤตการณ์ในด้านความเป็นอยู่ทั่วไป... การที่ท่านได้นำเงินมาช่วยทั้งสภากาชาด ช่วยทั้งเจ้าหน้าที่พลเรือน ตำรวจและทหาร นี่ก็เป็นงาน เป็นสิ่งหนึ่งที่จะช่วยกำลังใจแก่เจ้าหน้าที่ที่ไปปฏิบัติงาน เพื่อประโยชน์และเพื่อความอยู่รอดของประเทศไทย...”⁶⁹⁰

“...ยิ่งในเวลาที่ยุทธศาสตร์ของโลกต่างๆ ด้านเปลี่ยนแปลงโดยรวดเร็ว อย่างที่รายงานว่าเป็นที่น่าวิตก” เช่นปัจจุบันนี้ ถ้าหากไม่มีพื้นฐานทางวิชาการที่มั่นคงแล้ว ก็ดูจะเหลือวิสัยที่จะปฏิบัติงาน และแก้ไขปัญหาทั้งปวงให้บรรลุผลอันพึงประสงค์ได้...”⁶⁹¹

“...การที่ได้กล่าวถึง**สถานการณ์อันน่าวิตกต่อมาตุภูมิก็มีจริง** และสภากาชาดก็ต้องเข้าไปปฏิบัติการและเห็นโดยใกล้ชิด จึงต้องตระหนักอย่างแน่ว่าสถานการณ์ของบ้านเมืองเป็นอย่างไร ความเป็นอยู่ของบ้านเมืองต่างๆ ที่อยู่ใกล้เราเป็นอย่างไร ตลอดจนสถานการณ์ทั่วโลกเป็นอย่างไร... เราโชคดีในประเทศไทยที่มีเอกราชมานานแล้ว มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมานาน **มาตอนหลังนี้เท่า** **นั่นเองที่ดูจะอ่อนไป ที่จะทะเลาะเบาะแว้งกันอย่างรุนแรง มาก...มากเกินไป...**”⁶⁹²

“...แต่ในปัจจุบันนี้ มี**สภาวะการณ์หลายอย่างทั้งภายในภายนอกประเทศ เป็นเหตุบีบคั้น** **คุกคามความมั่นคงปลอดภัยและอิสรภาพของเรามากขึ้นทุกวัน** จำเป็นที่ทุกคนจะต้องต่อสู้ป้องกันเพื่อรักษาชาติประเทศและความเป็นไทยไว้มิให้เสื่อมสลาย ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอให้ทุกฝ่ายยืนหยัดขึ้นต้านทานวิกฤตการณ์ทั้งนั้น... โดยยึดเอาประเทศชาติ อิสรภาพ เสรีภาพ และประโยชน์สุขของประชาชนคนไทยเป็นจุดหมายที่สูงสุด...”⁶⁹³

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁶⁹⁰ สำนักพระราชพิธี, “พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะข้าราชการกรมการปกครอง และคณะกรรมการจังหวัดต่างๆ ร่วมกับเหล่ากาชาดจังหวัด ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 30 กันยายน 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2519), 229-30.

⁶⁹¹ สำนักพระราชพิธี, “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ 2 ตุลาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2519), 229-30.

⁶⁹² สำนักพระราชพิธี, “พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่สภากาชาดไทย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2519), 229-30.

⁶⁹³ สำนักพระราชพิธี, “พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคม เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย วันศุกร์ที่ 5 ธันวาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2519), 323.

“...เพราะว่าเวลานี้ ประเทศชาติของเราก็ออยู่ในฐานะที่ไม่ใช่ง่ายนัก โดยสถานการณ์รอบด้าน ทั้งโลกโดยเฉพาะรอบด้านประเทศเรา และในประเทศเราก็จะต้องระมัดระวัง แสดงความเข้มแข็ง แสดงความเด็ดเดี่ยว และแสดงว่าเรารักสันติ รักอิสระ...”⁶⁹⁴

“...แต่ในปัจจุบันนี้ปรากฏว่า มีการบ่อนทำลายด้วยวิธีการต่างๆ เกิดขึ้นในบ้านเมืองของเราอย่างมากมาเป็นลำดับมา ยิ่งวันก็ยิ่งรุนแรงชัดแจ้งขึ้น จนถึงขั้นปฏิบัติการบุกรุกโดยตรงแล้ว แสดงว่าประเทศไทยได้ตกเป็นเป้าหมายที่ผู้ทำตัวเป็นศัตรูต้องการจะเข้ายึดครองครอบงำและเบียดเบียนบังคับเพื่อผลประโยชน์และความเป็นใหญ่ของตนอย่างแน่นอน... ประเทศชาติของเรานั้น สำคัญควรที่จะรักษาไว้ให้ยั่งยืนต่อไปหรือหาไม่ ถ้าเห็นว่าสำคัญมันแกใจดังนั้น ก็ขอให้สังวรระวัง ในอันตรายที่กำลังคืบเข้ามาถึงตัวให้มาก...”⁶⁹⁵

“...แม้จะมีวิกฤตการณ์ใดๆ เราก็ออยู่ได้ จะมีการคุกคามอย่างไรเราก็ไม่หวั่นไหว ชูเท้าไรเราก็แข็งเท่านั้น ถ้ามีการบุกรุกใดๆ เราก็ต้องต่อต้านแต่ต่อต้านในฐานะเป็นคนไทย ต่อต้านเพื่อให้ไทยอยู่... เราต้องสำนึกในชาติบ้านเมืองก่อน... เพราะว่าถ้าพวกเราทั้งหลายถ้าหมดชาติ เราก็หมด บุคคลก็หมด...”⁶⁹⁶

“...เวลานี้ประชาชนทั่วไป ทุกชนชั้น (เน้นโดยต้นฉบับ : ผู้วิจัย) เกือบจะไม่กล้าใช้คำนี้แล้ว ทุกคนก็มีความวิตก ทุกวงการทุกหน่วย ทั้งราชการ ทั้งเอกชน ก็มีความหนักใจว่าประเทศชาติจะเป็นอย่างไร จะแก้อย่างไร ตะกี้ที่พูดว่าไม่ชอบหรือไม่กล้าที่จะพูดคำว่า **ชนชั้น**... การแบ่งแยกที่จะเป็นชนชั้นหรือเป็นพวกอายุ ล้วนเป็นสิ่งที่สมมุติขึ้นทั้งนั้น แต่ที่สมมุติเหล่านี้จะเป็นอันตรายต่อประเทศ... เพียงขอให้แต่ละคนคิดถึงนิทานที่เล่าให้ฟัง หรือคำพูดที่พูดให้ฟังในเรื่องให้พิจารณาระมัดระวังอย่าให้ถูกหลอกลวงด้วยคำที่หูหยาบโก้ต่างๆ และนำมาเพื่อทำลายสิ่งที่ควรจะรักษาไว้...”⁶⁹⁷ (สังเกตตามต้นฉบับ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁶⁹⁴ สำนักพระราชพิธีการ, “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะนักกีฬาไทย และเจ้าหน้าที่กีฬาแหลมทอง ครั้งที่ 8 ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ที่ 8 ธันวาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2519), 329.

⁶⁹⁵ สำนักพระราชพิธีการ, “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ทหารรักษาพระองค์ ในพิธีตรวจพลสวนสนามเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระลานพระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ที่ 14 ธันวาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2519), 337.

⁶⁹⁶ สำนักพระราชพิธีการ, “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พร้อมด้วยคณะข้าราชการกลาโหม ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพฤหัสบดีที่ 18 ธันวาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2519), 348-49.

⁶⁹⁷ สำนักพระราชพิธีการ, “พระราชดำรัส พระราชทานแก่กรรมการอำนวยการสันนิบาตมุสลิมแห่งประเทศไทย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 19 ธันวาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2519), 358.

หรือแม้แต่พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะทูตานุทูตที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ก็ยังแสดงให้เห็นถึงพระราชชีวิตในข้อนี้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

“...ทุกวันนี้ เราทั้งปวงน่าจะเล็งเห็นและยอมรับว่า โลกกำลังมีความวุ่นวายสับสนอย่างหนัก ประเทศไทยจึงได้พยายามอย่างสุดกำลังตลอดมา ที่จะปรับปรุงและช่วยตนเองเพื่อป้องกันบรรเทา ความยุ่งยากมิให้เกิดขึ้นมากเกินไป จนจะเป็นเหตุให้เสียดียรภาพและความปลอดภัยของบ้านเมือง ทั้งเพื่อรักษาสถานภาพความเป็นอยู่อันเป็นปกติตามเป็นจริงของประเทศไทยไว้ ให้ดำรงมั่นคงอยู่ โดยระมัดระวังที่จะไม่หันเหไปสนใจข้อแวกกับลัทธิหรือระบอบอันใดที่แผ่ขยายเข้ามาทั้งสิ้น ...”⁶⁹⁸

ใน พ.ศ. 2519 พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานใน วโรกาสต่างๆ ก็ยังคงเป็นเครื่องสะท้อนถึงพระราชชีวิตในพระราชหฤทัยที่มีต่อสถานการณ์ความ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...ประเทศของเราต้องประสบความวิฤตด้านต่างๆ ติดต่อกันมาเป็นเวลานานพอสมควร ทำให้เกิดหวั่นวิตกกันไปว่าจะต้องประสบเคราะห์กรรมและอันตรายต่างๆ อย่างร้ายแรง ความจริง ถ้าเรา มองดูสถานการณ์รอบตัวเราให้ทั่ว ก็เห็นว่าความผันผวนวุ่นวายนั้นเกิดขึ้นทั่วไปในโลก...”⁶⁹⁹

“...ก็เพราะว่าในเวลานี้ทุกคนย่อมทราบทั่ว สถานการณ์ทั่วไปทั้งในประเทศทั้งนอกประเทศ มีความซุลมุนวุ่นวายอย่างใด และความซุลมุนวุ่นวายนี้ ถ้าเราไม่ช่วยกันอธิบายและต่อต้านก็จะ มาถึงเราอย่างแน่นอน และเราจะเดือดร้อน... ฯลฯ... แผ่นดินที่เราอยู่นี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของ ประเทศชาติ ถ้าประเทศชาติล่มจมแล้ว ไม่มีใครอยู่ได้เพราะว่าจมไป... ฯลฯ... แม้จะมีภัยพิบัติใดๆ จะเป็นภัยธรรมชาติ หรือภัยอื่นๆ เข้ามาคุกคามเรา เราก็สามารถที่จะต่อสู้ คำจูนซึ่งกันและกัน...”⁷⁰⁰

⁶⁹⁸ สำนักราชเลขาธิการ, “พระราชดำรัสตอบคณะทูตานุทูตในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วันเสาร์ที่ 6 ธันวาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519), 326.

⁶⁹⁹ สำนักราชเลขาธิการ, “พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย เนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2519 วันพุธที่ 31 ธันวาคม 2518,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519), 365.

⁷⁰⁰ สำนักราชเลขาธิการ, “พระราชดำรัส พระราชทานในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านจังหวัดสระบุรี ณ วัด ศรีทธาประชารักษ์ ตำบลหน้าพระลาน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี วันอาทิตย์ที่ 4 มกราคม 2519,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2520), 2-3.

“...ก็ขอให้ท่านทั้งหลายที่ได้ให้คำสัตย์ปฏิญาณนี้ จงสามารถที่จะทำตามความหมายของคำสัตย์ปฏิญาณนี้ เพราะเหตุว่า เราจะต้องร่วมกันสร้างสรรค์บ้านเมืองให้มีกำลังพอที่จะต้านกับเหตุการณ์ใดๆ ที่จะเกิดขึ้น...”⁷⁰¹

“...ในปัจจุบันนี้เป็นที่ทราบว่ ประเทศชาติอยู่ในภาวะที่ต้องอาศัยความเข้มแข็งเพื่อที่จะให้อยู่รอด ประเทศไทยจะอยู่ได้ก็ด้วยทุกคน ทุกฝ่ายสามัคคีกัน... สามัคคีนี้ก็คือการเห็นแก่บ้านเมือง และช่วยกันทุกวิถีทาง เพื่อที่จะสร้างบ้านเมืองให้เข้มแข็ง...”⁷⁰²

“...ต้องแสดงออกมาซึ่งความเข้มแข็งและปึกแผ่น เพราะเหตุว่าในเวลาที่มีสถานการณ์ที่จะต้องแสดงความเข้มแข็งนี้ออกมา... ฯลฯ... สำหรับต่างประเทศที่หวังไม่ดีที่หวังร้ายต่อเราก็เป็นที่น่าเกรงขามและคิดก่อนที่จะมารุกราน แม้จะรุกรานก็มีความหวาดกลัวและเกรงขาม ทำให้การรุกรานนั้นไม่สามารถที่จะบุกทะลุเข้ามาทำให้เราเสียหายไป...”⁷⁰³

“...มีความรู้สึกเหมือนกันกับพวกเราทุกคน ที่ว่าเราจะต้องช่วยกันรักษาความมั่นคงของส่วนรวม เพื่อให้ส่วนตัวอยู่ได้ และจิตใจนี้ได้ฝึกมาด้วยความเข้มแข็ง อดทน และด้วยความร่าเริงมาโดยตลอด ถ้ารักษาความดีอันนี้ไว้ด้วยความเข้มแข็ง ด้วยความร่าเริง เชื่อได้ว่าทุกคนได้ประโยชน์แน่ และบ้านเมืองก็จะอยู่ได้ ซึ่งเราจะต้องหวังว่าบ้านเมืองจะอยู่ และต้องทำงานเพื่อให้บ้านเมืองอยู่ เพราะว่าถ้าไม่มีบ้านเมือง เราก็มไม่สามารถที่จะอยู่ได้ ไม่มีแผ่นดินจะเหยียบ...”⁷⁰⁴

“... บ้านเมืองของเราเวลานี้ เห็นกันว่ามีคามยุ่งยากทางเศรษฐกิจและทางสังคมอยู่ไม่น้อย สภาพเช่นนี้ทำให้เกิดภาระหนักและยากลำบาก ในการรักษาสวัสดิภาพและความปลอดภัยแก่ประชาชนตลอดถึงประเทศชาติ สาเหตุของความยุ่งยากนั้นเนื่องมาจากปัญหาสืบสนซับซ้อน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งกำลังเกิดขึ้นทั่วไปในโลก แล้วเรารับเอาอิทธิพลแห่งปัญหานั้นๆ เข้า

CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁷⁰¹ สำนักราชเลขาธิการ, “พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณตนก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันจันทร์ที่ 12 มกราคม 2519,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2520), 2-3.

⁷⁰² สำนักราชเลขาธิการ, “พระราชดำรัส พระราชทานในพิธีประดับยศนายตำรวจชั้นนายพล ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพฤหัสบดีที่ 15 มกราคม 2519,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2520), 8.

⁷⁰³ สำนักราชเลขาธิการ, “พระราชดำรัส พระราชทานในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านจังหวัดสุโขทัย ณ โรงเรียนสวรรคค่อนันต์วิทยา ตำบลยานยาว อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2520), 13.

⁷⁰⁴ สำนักราชเลขาธิการ, “พระราชดำรัส พระราชทานในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน ณ สนามกีฬาคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันจันทร์ที่ 15 มีนาคม 2519,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2520), 31.

มาจึงพลอยกระทบกระเทือนเดือดร้อนไปด้วย แต่ถ้าหากเรารู้เท่าทันถึงสาเหตุว่ามาจากทางใด อย่างไรก็ตาม ใด อย่งไรก็ จะทำให้หาทางหลบหลีกแก้ไขให้บรรเทาเบาบางไปได้ตามวิธีการของเรา...”⁷⁰⁵

ในบางครั้ง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช อาจมิได้มีพระราชกระแส รับสั่งอันแสดงให้เห็นถึงความกังวลพระราชหฤทัยในสถานการณ์บ้านเมืองออกมาตรงๆ แต่ก็อาจมีนัย ที่ผู้เข้าเฝ้าฯ สามารถตีความหรือเข้าใจไปได้ว่าทรงเป็นห่วงสถานการณ์บ้านเมือง ดังที่ปรากฏในบันทึก ของศาสตราจารย์ บุญชนะ อุตถากร ที่ได้บันทึกเรื่องเล่าจากปากของพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ดังความ ต่อไปนี้

“...2. ระหว่างสวดพระอภิธรรม ข้าพเจ้าได้คุยกับพลเรือเอกสงัด เกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง ในปัจจุบัน คำบอกเล่าต่างๆ ของคุณสงัดในฐานะเป็นหัวหน้าคณะปฏิรูป 6 ตุลาคม 2519 และใน ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นความรู้ซึ่งคงไม่ค่อยมีคนทราบ ข้าพเจ้าจึงขอบันทึกไว้ ดังต่อไปนี้... ฯลฯ... 6. คุณสงัดเล่าให้ฟังว่า ในเดือนกุมภาพันธ์ 2519 มีข่าวลืออยู่ทั่วไปว่า จะมีทหาร คิดก่อการปฏิวัติ เหตุการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ฝ่ายซ้ายกำลังฮึกเหิมและรบกวนความสงบอยู่ทั่วไป จึงได้กราบบังคมทูลขึ้นไปยังในหลวงที่เชียงใหม่ซึ่งประทับอยู่ภูฝางจังหวัดเชียงใหม่ในขณะนั้นว่า จะขอให้ คุณสงัดซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด (กับพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ผู้ช่วยผู้บัญชาการฯ) กับพล เอกบุญชัย บำรุงพงศ์ ผู้บัญชาการทหารบก พลอากาศเอกกมล เดชะตุงคะ ผู้บัญชาการทหารอากาศ ขึ้นไปเฝ้า แต่ในหลวงโปรดเกล้าฯ ให้คุณสงัดเข้าเฝ้าคนเดียว ทั้งๆ ที่ตั้งใจว่าถ้าเข้าเฝ้าทั้ง 3 คนก็จะได้ ช่วยกันฟังนำมาคิดและปฏิบัติโดยถือว่าเป็นพรสวรรค์...”⁷⁰⁶

“...7. เมื่อคุณสงัดไปเฝ้าในหลวงที่ภูฝางจังหวัดเชียงใหม่ได้ไปโดยเครื่องบิน เข้าเฝ้าคนเดียวอยู่ ราว 2 ชั่วโมงครึ่งในตอนบ่าย ไปวันนั้นและกลับในวันเดียวกัน คุณสงัดบอกว่าไม่เคยเข้าเฝ้าในหลวง โดยลำพังมาก่อนเลย คราวนี้เป็นครั้งแรก ได้กราบบังคมทูลให้ทรงทราบถึงสถานการณ์บ้านเมืองว่า เป็นที่น่าวิตก ถ้าปล่อยไปบ้านเมืองอาจจะต้องตกอยู่ในสถานะอย่างเดียวกับลาวและเขมร จึงควร ดำเนินการปฏิวัติ...”⁷⁰⁷

“...8. คุณสงัดเล่าต่อไปว่า อยากจะได้พรจากพระโอรสผู้ให้ทางทหารดำเนินการได้ตามที่คิดไว้ แต่ในหลวงก็มีได้ทรงรับสั่งตรงๆ คงรับสั่งแต่ว่าให้คิดเอาเองว่าจะควรทำอะไรต่อไป... 9. คุณสงัด เห็นว่า เมื่อไม่รับสั่งตรงๆ ก็คงดำเนินการไม่ได้ จึงกราบบังคมทูลว่า ถ้าทางทหารยึดอำนาจการ ปกครองได้แล้วก็ได้ประสงค์จะมีอำนาจเป็นใหญ่ต่อไป จึงอยากจะทำให้ฝ่ายพลเรือนเข้ามาบริหาร

⁷⁰⁵ สำนักพระราชพิธีการ, “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานกระบี่แก่ผู้ที่ร้อยตำรวจตรีที่สำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดจาก โรงเรียนนายร้อยตำรวจ ประจำปีการศึกษา 2518 ณ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ วันพฤหัสบดีที่ 8 เมษายน 2519,” ใน ประมวลพระราช ดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2520), 46.

⁷⁰⁶ บุญชนะ อุตถากร, บันทึกการปฏิวัติ 1-3 เมษายน 2524 กับข้าพเจ้า (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., ม.ป.ป.), 185-86.

⁷⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, 186.

ประเทศ สมมติว่าถ้ายึดได้แล้วใครจะควรเป็นนายกรัฐมนตรีต่อจากนั้น เสร็จแล้วคุณสังด์ก็ได้กราบบังคมทูลรายชื่อบุคคลที่น่าจะได้เป็นนายกรัฐมนตรีที่ละชื่อ เพื่อจะได้พระราชทานความเห็น...”⁷⁰⁸

“...10. คุณสังด์แล้วว่า ได้กราบบังคมทูลชื่อไปประมาณ 15 ชื่อ รวมทั้งคุณประกอบ หุตะสิงห์ หลวงอรรถสิทธิสุนทร คุณประภาศน์ อวยชัย คุณเชาวน์ ณ ศิววันต์ ด้วย แต่ก็ไม่ทรงรับสั่งสนับสนุนผู้ใด ...11. เมื่อไม่ได้ชื่อบุคคลที่น่าจะเป็นนายกได้ และเวลาก็กว้างไปมากแล้ว คุณสังด์ก็เตรียมตัวจะกราบบังคมทูลลากลับ แต่ก่อนจะออกจากที่เฝ้า ในหลวงได้รับสั่งว่า จะทำอะไรลงไปก็ควรจะปรึกษานักกฎหมาย คือ คุณธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาศาลฎีกาเสียด้วย คุณสังด์บอกว่าไม่เคยรู้จักคุณธานินทร์มาก่อนเลย พอมาถึงกรุงเทพฯก็ได้บอกพรรคพวกทางทหารให้ทราบแล้วเชิญคุณธานินทร์มาพบ...”⁷⁰⁹

“...12. คุณสังด์บอกว่าได้ถามคุณธานินทร์ว่าได้คุ้นเคยกับในหลวงมานานตั้งแต่เมื่อใด คุณธานินทร์บอกว่าไม่เคยเข้าเฝ้าในหลวงใกล้ชิดเลย แต่อย่างไรก็ดีคุณสังด์ก็ได้เริ่มใช้ให้คุณธานินทร์เตรียมคำแถลงการณ์ต่างๆ และเอกสารต่างๆ ให้พร้อม พิจารณาแล้วก็เก็บไว้ในตู้ไม้หรืออย่างเอกสารลับ เพื่อจะนำไปใช้หลังจากการปฏิวัติแล้ว...”⁷¹⁰

“...13. คุณสังด์บอกต่อไปว่า ได้รอคอยโอกาสที่จะยึดอำนาจการปกครองอยู่เรื่อยๆ แต่ก็ไม่ได้จังหวะ จนในที่สุดก็เกษียณอายุต้องออกจากราชการ เมื่อ 1 ตุลาคม 2519 เพื่อนฝูงนายทหารผู้ใหญ่ก็หาว่าคุณสังด์เตะถ่วง ซึ่งความจริงจะว่าจริงก็ได้ เพราะยังไม่มีเหตุผลหรือเหตุการณ์จะให้ทำเช่นนั้นได้ง่ายๆ และในหลวงก็ไม่ได้รับสั่งสนับสนุน...”⁷¹¹

“...14. โดยที่คุณธานินทร์ได้ร่วมงานก่อการมาด้วยกันดังกล่าว คุณสังด์บอกว่า จึงไม่มีเหตุผลอย่างใดที่จะไม่กราบบังคมทูลให้ในหลวงตั้งคุณธานินทร์เป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนข่าวลือที่ว่าคุณสังด์เสนอ 3 ชื่อ คือ คุณประกอบ คุณประภาศน์ และคุณธานินทร์ และในหลวงเลือกคุณธานินทร์นั้น ก็เป็นเรื่องเล่าๆ กันไปอย่างนั้นเอง...”⁷¹²

จากเหตุการณ์ในครั้งนั้น จะเห็นได้ว่าแม้ว่าการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงนิ่งเฉย ไม่ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ดำเนินการได้ตามความประสงค์ของผู้บัญชาการเหล่าทัพที่เข้าเฝ้าฯ ส่งผลให้ผู้นำเหล่าทัพไม่อาจดำเนินการรัฐประหารได้ทันที แต่กลับต้องรอระยะเวลาที่เหมาะสมเสียก่อน แต่ถึงกระนั้น ผู้นำเหล่าทัพก็ได้เตรียมการรัฐประหารไว้ ด้วยการ

⁷⁰⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, 187.

⁷¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁷¹¹ เรื่องเดียวกัน.

⁷¹² เรื่องเดียวกัน.

เชิญบุคคลที่ทรงเอ่ยถึง นั่นคือ ชานินท์ กรัยวิเชียร นักกฎหมายผู้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกา และปรากฏชัดถึงความเคลื่อนไหวในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ผ่านสื่อต่างๆ รวมไปถึงหนังสือ “การใช้กฎหมายป้องกันคอมมิวนิสต์” หรือหนังสือ “ลัทธิ และวิธีการของคอมมิวนิสต์” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกตั้งแต่ พ.ศ. 2516 และกระทรวงศึกษาธิการได้นำมาใช้เผยแพร่ในวงการของกระทรวงศึกษาธิการ ได้เข้ามาพร้อมเตรียมการในเรื่องต่างๆ ก่อนที่จะปฏิบัติการจริง กรณีนี้อาจตีความได้ว่าผลงานดังกล่าวของชานินท์ กรัยวิเชียรนั้นผ่านพระเนตรพระกรรณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 จนทรง “แนะนำ” ชื่อนี้พระราชทานแก่พลเรือเอกสงัด ชลออยู่

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ช่วงต้น พ.ศ. 2519 อันเป็นช่วงที่สถานการณ์ด้านความมั่นคงของไทยตกอยู่ในสถานะที่มีความเสี่ยงอย่างยิ่งที่จะตกเป็น “โดมิโนตัวที่ 4” ต่อจากประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน รวมไปถึงมีการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธระหว่างฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับเจ้าหน้าที่รัฐไทยก็ตาม แต่ในแง่ระบอบการปกครองแล้ว ประเทศไทยในช่วงเวลานั้นยังคงเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา แม้ว่าจะมีความต้องการและการเตรียมการรัฐประหารยึดอำนาจจากผู้นำเหล่าทัพก็ตาม แต่เมื่อองค์พระประมุขมิได้มีพระราชกระแสรับสั่งพระราชทานพระบรมราชานุญาต ผู้นำเหล่าทัพจึงไม่อาจดำเนินการใดๆ ลงไปได้ โดยในช่วงนี้ หากพิจารณาจากกระแสพระราชดำรัส อาจกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชยังทรงสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ดังจะเห็นได้จากกระแสพระราชดำรัสในช่วง พ.ศ. 2519 หลายประการด้วยกัน อาทิเช่นเมื่อครั้งที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี นำรัฐมนตรีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งใหม่จำนวน 13 คน เฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณตนก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ ตามความต่อไปนี้

“...คำสัตย์ปฏิญาณของรัฐมนตรีที่เข้าเฝ้าฯ รับตำแหน่งครั้งนี้ เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ถ้าอยากจะรักษาระบอบประชาธิปไตยก็ต้องพยายามรักษาคำสัตย์ปฏิญาณนี้โดยเคร่งครัด ทั้งในคำและนึกในใจ เพื่อที่จะสร้างเสริมให้การปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นไปโดยดี และมีประโยชน์ต่อประเทศชาติ... ฯลฯ...เวลานี้ เหตุการณ์นี้ เราจะต้องร่วมกันปฏิบัติให้ชาติบ้านเมืองมีความมั่นคงโดยแท้จริง โดยอาศัยหลักที่มีในกฎหมาย ตลอดจนบทบัญญัติที่มีในรัฐธรรมนูญ ให้สามารถรักษาบ้านเมืองให้มีความปึกแผ่นสามัคคีกัน และเราทั้งหลายทุกคนจะอยู่ได้โดยผาสุก...”⁷¹³

และเมื่อครั้งที่มีพิธีเปิดประชุมรัฐสภา ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อวันศุกร์ที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2519 กระแสพระราชดำรัสก็ยังคงเน้นย้ำให้สมาชิกรัฐสภาปฏิบัติหน้าที่โดยเต็มความสามารถ เพื่อให้การณต่างๆ เป็นไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ ดังความต่อไปนี้

⁷¹³ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณตนก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันจันทร์ที่ 12 มกราคม 2519,” ใน พระราชทานผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราชาบาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 121.

“...ภาระหน้าที่ของสมาชิกแห่งรัฐสภามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ จำเป็นที่จะต้องใช้สติปัญญาความสามารถของท่านปฏิบัติโดยเต็มกำลัง เพื่อให้ดำเนินไปตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ การปรึกษาตกลงในปัญหาใดๆ ที่จะมีขึ้นในสภานี้ ควรเป็นไปอย่างมีเหตุผลและหลักการ ทั้งด้วยความสมัครสมานสามัคคีร่วมมือกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์สุขของประเทศชาติและประชาชน...”⁷¹⁴

หลังจากมีรัฐพิธีเปิดประชุมรัฐสภาดังกล่าวข้างต้นไปแล้วไม่นานนัก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ในกรณีนี้ไม่มีพระราชดำรัสแก่คณะรัฐมนตรี ดังความต่อไปนี้

“...การที่คณะรัฐมนตรีได้มาปฏิญาณตนก่อนเข้ารับหน้าที่นั้น เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย... ฯลฯ... รัฐมนตรีแต่ละท่านก็ย่อมทราบดีว่ามีความสำคัญเพียงไร สำหรับประเทศชาติ คณะรัฐบาลคือส่วนบริหารของทั้งประเทศ ความเป็นไปของประเทศ ความมั่นคงของประเทศ ความสุขความสบาย ความก้าวหน้าของประชาชนก็ขึ้นอยู่กับที่คณะรัฐบาลจะปฏิบัติดีชอบด้วยความเฉลียวฉลาด ด้วยความตั้งใจแน่วแน่... ฯลฯ... การที่คณะรัฐบาลนี้เข้ารับหน้าที่ก็เป็นเวลาที่ลำบาก แต่ทุกคนก็หวัง ทุกคนทุกอาชีพประชาชนทั้งประเทศเขาหวังว่ารัฐบาลนี้จะฟันฝ่าอุปสรรคด้วยความแข็งแรง เข้มแข็ง ด้วยวิชาการและด้วยความคิดที่ตั้งใจบริสุทธิ์ผุดผ่อง เพื่อให้หน้าประเทศผ่านอุปสรรคและความลำบาก... ฯลฯ... ฉะนั้นเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลายที่จะรักษาย่านเมืองให้คงอยู่ ถ้าช่วยกันทำด้วยความตั้งใจแล้ว เชื่อว่าประชาชนทั้งหลาย เจ้าหน้าที่ทุกคนที่มีความสามารถก็จะร่วมแรงหนุนรัฐบาลให้อยู่ และให้สามารถปฏิบัติ ไม่มีการขัดข้อง หรือมีการแก่งแย่ง หรือมีการแก่งแย่งที่จะให้การงานนี้เสียผลไป นอกจากผู้ที่ยากจะให้บ้านเมืองประเทศชาติแตกสลายไปเพื่อประโยชน์ซึ่งไม่ใช่ไทย...”⁷¹⁵

จะเห็นได้ว่า จากพระราชดำรัสข้างต้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ก็ยังทรงตระหนักถึงความสำคัญของรัฐธรรมนูญ จากการที่ทรงอ้างอิงถึงรัฐธรรมนูญในพระราชดำรัสทั้งยังทรงย้ำให้คณะรัฐมนตรีปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถอีกด้วย ทั้งนี้ แม้ในช่วงที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะวิกฤตด้านความมั่นคง มีความขัดแย้งด้านอุดมการณ์จนใกล้ถึงขั้นแตกหัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะ “ขวาพิฆาตซ้าย” ที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานคร แต่ในขณะเดียวกัน กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองก็ยังคงเกิดขึ้นภายในกรอบกติกาของระบอบประชาธิปไตยแบบ

⁷¹⁴ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมรัฐสภา ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันศุกร์ที่ 16 เมษายน 2519,” ใน พระราชทานผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 124.

⁷¹⁵ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพฤหัสบดีที่ 22 เมษายน 2519,” ใน พระราชทานผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 125-26.

รัฐสภาภายใต้รัฐธรรมนูญอยู่เช่นเดิม ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานแก่หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ที่นำคณะรัฐมนตรี เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ดังความต่อไปนี้

“...คำปฏิญาณของคณะรัฐมนตรีก่อนเข้ารับหน้าที่นั้น ก็เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้คณะรัฐมนตรีปฏิญาณตนก่อนเข้ารับหน้าที่ เป็นคำที่เปล่งออกมาเพื่อยืนยันว่าจะปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ...ถ้าถือว่าเป็นการทำตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนั้นเฉยๆ ก็อาจจะไม่ศักดิ์สิทธิ์นัก แต่ถ้าทำด้วยความตั้งใจจริง ก็เป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนเชื่อมั่นในรัฐบาลได้... ฯลฯ... ก็ขอให้ท่านทั้งหลายมีกำลังใจ และกายสมบูรณ์ และมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะรักษา คำปฏิญาณเช่นนี้ จะได้ชื่อว่าได้ปฏิบัติงานด้วยความเฉลียวฉลาด ด้วยความเสียสละ ด้วยความเห็นแก่ส่วนรวม...”⁷¹⁶

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานพระราชดำรัสข้างต้นแก่นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีในวันอังคารที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2519 หรือเพียงหนึ่งวันก่อนเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ และเมื่อเกิดการล้มลงของระบอบประชาธิปไตย และชัยชนะของฝ่ายขวาจัดในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ แล้ว เนื้อความของพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชก็เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทางการเมือง ดังจะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยกับขบวนการอนุรักษ์นิยมหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

นอกจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในโอกาสต่างๆ แล้ว พระราชดำรัสของพระบรมวงศานุวงศ์ก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงทัศนคติในทางลบของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ รวมไปถึงที่มีต่อแนวคิดและอุดมการณ์ของฝ่ายนักศึกษายุ่งยากชนหัวก้าวหน้าที่ขัดกับแนวความคิดหรือความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทย อาทิพระราชโอรสของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานแก่นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดังต่อไปนี้

“...ทุกวันนี้ เกือบจะพูดได้ว่าทั่วโลกกำลังมีปัญหาหุ่่มเถียงโต้แย้งกันเกี่ยวกับคดีเก่ากับคดีใหม่ กล่าวโดยย่อคือคนรุ่นใหม่พากันโทษคนรุ่นเก่า ว่ายึดมั่นในคติอันล้าสมัย ทำตนก็คิดวางความรุดหน้าในด้านต่างๆ ส่วนคนรุ่นเก่าก็ตำหนิคนรุ่นใหม่ว่ามีวเมาอยู่กับแนวคิดทางใหม่ หันหลังให้กับแนวทางที่เคยยึดถือปฏิบัติมาด้วยดีแล้ว...การที่เห็นและยึดว่าเป็นเก่าเป็นใหม่นั้น เกิดขึ้นด้วยมานทิฐิของบุคคลนั่นเอง ผู้เป็นบัณฑิตหาควรเห็นเช่นนั้นไม่ ในการทำการคิดพิจารณาเรื่องใดๆ ก็ตาม... ข้าพเจ้าคิดว่า

⁷¹⁶ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 5 ตุลาคม 2519,” ใน พระราชผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 137.

จะต้องมีทางสายกลาง ซึ่งเป็นทางที่ถูกต้อง สำหรับประสานแนวคิดที่ตรงกันข้ามเข้าด้วยกัน เพื่อยุติข้อขัดแย้งต่างๆ ให้หมดสิ้นไป... ”⁷¹⁷

หรือแม้แต่พระราชบัณฑิตที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 ทรงไว้เอง ก็แสดงถึงความกังวลเกี่ยวกับการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ และความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านทางด้านตะวันออกของไทยในขณะนั้น ได้แก่

“...ครั้งญวนล่ม ลาวแตก ฉันทกใจ...ตกใจมาก...”⁷¹⁸

นอกจากพระบรมราชาบาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถแล้ว ยังมีพระราชดำรัสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ในรัชกาลที่ 9 ดังต่อไปนี้

“...ประเทศ คือ ครอบครัวใหญ่ที่ทุกคนเป็นเจ้าของ หากมีใครมารุกรานเรา ต้องต่อต้านและต้องขับไล่ออกไปให้พ้น ยิ่งระยะนี้ฝ่ายตรงข้ามเข้ามาหลายรูปหลายแบบ ทุกคนจึงต้องมีหน้าที่เตรียมพร้อมที่จะต่อต้านภัยที่มาถึงแล้วและกำลังจะมาถึง สถานการณ์ภายในมีความยุ่งยากมาก เนื่องจากมีบุคคลหลายกลุ่มมุ่งทำลายชาติเพราะหลงผิดและมีความโลภ หน้าที่ของทุกคนก็คือต้องร่วมกันป้องกันบ้าน ป้องกันประเทศ ฉะนั้น ทุกคนจะต้องมีเลือดแห่งความเป็นไทย ยอมตายเสียดีกว่าที่จะให้ใครมาเอาบ้านเมืองของเราไป...”⁷¹⁹

การที่สถาบันพระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทในการต่อต้านคอมมิวนิสต์นั้น เห็นได้ชัดเจนจากการก่อตั้ง “มูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์” อีกประการหนึ่ง มูลนิธินี้ตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2518 เพื่อระดมทรัพยากรสำหรับช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร พลเรือน ที่กำลังต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ อันเนื่องมาจากวันคล้ายวันประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ วันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2518 โดยในโอกาสดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลี้ยงอาหารแก่เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครซึ่งทุพพลภาพอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการในการปกป้องประเทศชาติ ที่รักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าและโรงพยาบาลตำรวจ โดยบุคคลที่มาร่วมงานได้ร่วมกันทูลเกล้าฯ ถวายเงินแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เพื่อ

⁷¹⁷ สำนักพระราชพิธีการ, ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราชาบาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2519).

⁷¹⁸ ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พันโท ณรงค์เดช นันทโพธิเดช, (กรุงเทพฯ: ประชุมทอง, ม.ป.ป.).

⁷¹⁹ สำนักพระราชพิธีการ, พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม 2518 – กันยายน 2519 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2520), 79.

พระราชทานแก่เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครเหล่านั้น⁷²⁰ โดยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชปรารภว่า

“...บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศชาติอยู่ตามพื้นที่ทุรกันดารชายแดน เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับความทุกข์ความระส่ำระสายอันควรจะมี ออกไปเผชิญภัยอันตรายรอบด้านโดยเฉพาะภัยจากการรุกรานของผู้ก่อการร้ายที่หวังทำลายเอกราชของชาติไทย ผู้ที่อยู่ในเมืองต่างเป็นหนี้อันตราย จึงควรนึกถึงความเสียสละอันใหญ่หลวงนี้ให้มาก...”

ต่อมาในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2518 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตาฯ จึงทรงสนองพระราชปรารภสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 โดยถวายเงินส่วนพระองค์เพื่อช่วยเหลือ ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ที่ได้รับบาดเจ็บจากการต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ สมเด็จพระบรมราชินีนาถจึงพระราชทานเงินส่วนนี้ พร้อมทั้งพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สมทบเพิ่มเติม ก่อตั้งเป็นมูลนิธิสายใจไทยขึ้น⁷²¹

นอกจากนี้ สถาบันพระมหากษัตริย์ยังทรงรักษาสายสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มผู้มีอำนาจเก่าที่เคยเป็นรัฐบาลในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ครอบครัวกิตติขจรลี้ภัยไปอยู่ที่สิงคโปร์นั้น ได้มีบุคคลสำคัญและบุคคลในแวดวงราชสำนักไปเยี่ยม เช่น คุณวรรณิ ырรรถค์ช่างพระเศภาในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9⁷²² หรือในช่วงก่อนที่จอมพลถนอม กิตติขจร จะบวชเป็นสามเณรก่อนเดินทางกลับเข้ามายังประเทศไทยนั้น ท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร ภริยา ได้เคยเดินทางกลับไทยมาก่อนแล้วครั้งหนึ่ง เพื่อร่วมในพิธีพระราชทานเพลิงศพพลอากาศเอกบุญชู จันทรุเบกษา อดีตผู้บัญชาการทหารอากาศ และเมื่อได้กลับมาเป็นครั้งที่ 2 เพื่อเยี่ยมอาการป่วยของขุนโสภิตบรรณลักษณ์ (อำพัน กิตติขจร) บิดาของจอมพลถนอม ซึ่งการกลับมาครั้งที่ 2 นี้เองที่ท่านผู้หญิงจงกล กิตติขจร ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ดังความต่อไปนี้

“...แม่ได้มีโอกาสไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชปฏิสันถารด้วยเป็นเวลานาน เมื่อแม่กราบบังคมทูลลากลับ ก็โปรดเกล้าฯ ให้ท่านผู้หญิงมณีรัตน์ บุนนาค นำรถมาส่งถึงบ้านถกถลุลด้วยตนเอง ยังความปลาบปลื้มและซาบซึ้งใจในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น...”⁷²³

⁷²⁰ สำนักพระราชเลขานุการ, พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม 2517-กันยายน 2518 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2518), 121.

⁷²¹ มูลนิธิสายใจไทย, สายใจไทยฉบับพิเศษ (จัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติในมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้าฯ มหาวชิราลงกริสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ 2 เมษายน พ.ศ. 2534) (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสายใจไทย, 2534), 77.

⁷²² คุณหญิงทรงสุตา ยอดมณี, กังหันต้องลม (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, 2542), หน้า 400.

⁷²³ เรื่องเดียวกัน, 407.

จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจที่เป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษา และสอดคล้องกับแนวทางที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมยอมรับ เช่น ในวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2519 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้จอมพลประภาส จารุเสถียร และท่านผู้หญิงไสว จารุเสถียร ภริยา เข้าเฝ้าฯ เพื่อกราบถวายบังคมลา ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน⁷²⁴ จากกรณีดังกล่าวมีข่าวลือว่าการที่จอมพลประภาส จารุเสถียร เดินทางกลับเข้าไทยนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานกระเช้าดอกไม้แก่จอมพลประภาสหลังจากที่เดินทางกลับเข้ามาในประเทศแล้ว⁷²⁵ หรือในช่วงกลางดึกของวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2519 ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เป็นการส่วนพระองค์ไปยังวัดบวรนิเวศวิหารเพื่อทรงนมัสการพระพุทธชินสีห์ และเพื่อทรงสนทนาธรรมกับสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกันนั้น จอมพลถนอม กิตติขจร กำลังบวชเป็นพระภิกษุ “สุกิตติขจรโรภิกขุ” ที่วัดนั้นอยู่พอดี แม้ว่าสมเด็จพระญาณสังวรจะปฏิเสธว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมิได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับพระสุกิตติขจรโรภิกขุแต่อย่างใดก็ตาม⁷²⁶ แต่ก็มีข่าวแพร่สะพัดว่าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมพระสุกิตติขจรโรภิกขุ⁷²⁷ และการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เป็นการส่วนพระองค์ไปยังวัดบวรนิเวศวิหารในวันนั้น อาจนับได้ว่าเป็นพระราชประสงค์ให้พระสุกิตติขจรโรภิกขุอยู่ในประเทศไทยต่อไป⁷²⁸

ทั้งนี้ สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสัมพันธ์กับขบวนการอนุรักษ์นิยมที่สำคัญๆ หลายกลุ่มด้วยกัน แต่ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือความสัมพันธ์ที่สถาบันพระมหากษัตริย์มีต่อลูกเสือชาวบ้าน อันเป็นองค์กรที่ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้จัดตั้งขึ้น ทั้งนี้ แต่เดิมมาสถาบันพระมหากษัตริย์เองก็มีความสัมพันธ์อันยาวนานกับตำรวจตระเวนชายแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ที่ทรงทำให้ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป เนื่องมาจากเมื่อปลายปี พ.ศ. 2505 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับยังพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าทั้ง

⁷²⁴ สำนักพระราชวัง, พระราชกรณียกิจ ระหว่างเดือนตุลาคม 2518 – กันยายน 2519, 255.

⁷²⁵ กลุ่มข่าวพุทธ, “เผด็จการกับสถาบันพระมหากษัตริย์” ประชาชาติรายวัน (3 ตุลาคม 2519): 7. และ “ข้อคิดเห็นบางประการ เกี่ยวกับกรณีนองเลือด 6 ตุลา”, ดาวเหนือ 1,4-5 (ตุลาคม – พฤศจิกายน 2522): 3.

⁷²⁶ ประชาธิปไตย, (24 กันยายน 2519): 1.

⁷²⁷ “ข้อคิดเห็นบางประการ เกี่ยวกับกรณีนองเลือด 6 ตุลา”, ดาวเหนือ, 1, 4-5 (ตุลาคม – พฤศจิกายน 2522), 3.

⁷²⁸ สมัคร สุนทรเวชกล่าวไว้ว่า “พระองค์ต้องการให้พระถนอมอยู่ในประเทศไทยต่อไป” ดูใน สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, “บทที่ 2 : 6 ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร,” สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ : พี.เพรส, 2551), 152.

สี่พระองค์ เสด็จฯ แปรพระราชฐานมาประทับอยู่ก่อนแล้ว ในช่วงนี้เองที่ตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งในขณะนั้นยังใช้ชื่อว่า “ตำรวจชายแดน” ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการถวายอารักขาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์

ทั้งนี้ สายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับตำรวจตระเวนชายแดน จะเห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ของพันตำรวจเอก ประพันธ์ ยุกตานนท์ เกี่ยวกับจุดเริ่มต้นที่ทำให้ตำรวจตระเวนชายแดนได้เข้ามาเป็นที่ทรงรู้จักของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ดังนี้

“...วันหนึ่ง สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงพระดำเนินออกมาทางประตูพระตำหนักด้านหลังหรือประตูแม่ั่ว ผมจึงถวายรายงานตัวว่า ‘ข้าพระพุทธเจ้า ร้อยตำรวจตรี ประพันธ์ ยุกตานนท์ ผู้บังคับหมวดตำรวจชายแดน กองกำกับการตำรวจชายแดนเขต 5 จังหวัดเชียงใหม่ นำกำลังมาถวายความปลอดภัยจำนวนหนึ่งหมวด ระหว่างปฏิบัติหน้าที่ เหตุการณ์ปกติ พระพุทธเจ้าข้า’ พระองค์ท่านจึงรับสั่งถามว่า ‘ใครนะ’ ผมกราบพูลซ้ำอีกครั้งว่า ‘ข้าพระพุทธเจ้าเป็นตำรวจชายแดน พระพุทธเจ้าข้า’ เมื่อทรงได้ยินชัดเจน จึงรับสั่งถามด้วยความแปลกพระราชหฤทัยว่า ‘เป็นตำรวจชายแดนหรือหรือ นึกว่าเป็นทหารเสียอีก’”⁷²⁹

จากข้อความข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า การเสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรมยังจังหวัดเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2505⁷³⁰ นั้น เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (ขณะนั้นยังทรงดำรงพระอิสริยยศที่ สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์) ได้ทรงรู้จักคุ้นเคยตำรวจตระเวนชายแดนอย่างเป็นทางการครั้งแรก และต่อมาก็ได้พระราชทานความช่วยเหลือแก่ตำรวจตระเวนชายแดนเป็นอย่างมาก และการที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเสด็จประพาสป่าเขาลำเนาไพร และทรงเยี่ยมเยียนหมู่บ้านต่างๆ นั้น ทำให้มีโอกาสดำเนินการพระเนตรความทุกข์ยากของประชาชนในพื้นที่ห่างไกล รวมทั้งยังได้ทรงทราบปัญหาความแร้นแค้นของตำรวจตระเวนชายแดนที่ปฏิบัติหน้าที่ในท้องถื่นทุรกันดาร สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีจึงเริ่มเสด็จฯ เยี่ยมเยียนตำรวจตระเวนชายแดน รวมทั้งทหาร ตำรวจ และประชาชนในพื้นที่ทุรกันดาร นับตั้งแต่ พ.ศ. 2507 เป็นต้นมา⁷³¹ และในปีเดียวกันนี้เองที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าทิวสรีพระองค์ เสด็จฯ แปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ พระตำหนักภูพิงคราชน

⁷²⁹ สัมภาษณ์ พันตำรวจเอกประพันธ์ ยุกตานนท์, 11 มกราคม 2543. ใน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, *ตชด. สดุดี 100 ปี สมเด็จพระเจ้า จิตพิมพ์และเผยแพร่ในวาระเฉลิมฉลองครบรอบ 100 ปี วันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี* (กรุงเทพฯ: กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543), 5.

⁷³⁰ บางแห่งก็ระบุว่าเป็น พ.ศ. 2507 ดูใน ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์สกุล, พระมามลายไศกหล้า เหลือสุข: พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984), 2541), 370.

⁷³¹ เรื่องเดียวกัน, 373.

ยังเป็นการสร้างฐานอำนาจแก่สถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อต่อต้านรัฐบาลทหารในช่วงนั้นอีกด้วย⁷³⁶ ทั้งนี้ หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่สภาวการณ์ทางการเมืองของไทยมีสภาพการแบ่งขั้วทางการเมืองเป็นซ้ายกับขวา กิจการลูกเสือชาวบ้านมีการขยายตัวออกไปอย่างมาก ปัจจัยส่งเสริมประการหนึ่งก็คือการที่สถาบันพระมหากษัตริย์สนับสนุนกิจการลูกเสือชาวบ้าน และทรงประกอบพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับลูกเสือชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการพระราชทานผ้าพันคอและวอกเกิล การทรงเข้าร่วมค่ายลูกเสือชาวบ้าน การพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านอันเป็นพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติเป็นประจำสม่ำเสมอ ดังเช่นที่หนังสือพิมพ์ร่วมสมัยได้บรรยายไว้ อันสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับลูกเสือชาวบ้าน (สังเกตตามต้นฉบับ)

“...มียุคสมัยใดบ้าง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ รวมทั้งพระราชวงศ์ ได้ทรงสละพระเกียรติแห่งฐานันดรศักดิ์ ลงมาใกล้ชิดกับประชาชนของพระองค์ถึงเพียงนี้...”⁷³⁷

เมื่อเปรียบเทียบกับขบวนการอนุรักษ์นิยมกลุ่มอื่นๆ แล้ว ลูกเสือชาวบ้านนับได้ว่าเป็นขบวนการอนุรักษ์นิยมที่มีความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่เด่นชัด แต่ถึงกระนั้น เมื่อพิจารณาถึงกลุ่มอนุรักษ์นิยมอื่นๆ แล้ว เราจะเห็นความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกัน อาทิเช่น การที่พลโทสำราญ แพทยกุล องคมนตรี เป็นสมาชิกนวพลหมายเลข 001 หรือพลโทอุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ผู้อำนวยการสถานีวิทยุยานเกราะ มีศักดิ์นับเนื่องเป็นพระญาติในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทางสายพระมารดา คือ หม่อมหลวงบัว กิติยากร (ราชสกุลเดิม สนิทวงศ์) โดยทั้งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และพลโทอุทาร์ ต่างสืบเชื้อสายมาจากพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ด้วยกัน⁷³⁸

⁷³⁶ Bowie, 98.

⁷³⁷ บุญญรัตน์ บุญญาพิชฐาน, "ลูกเสือชาวบ้าน," ชาวไทย (6 กันยายน 2519): 9.

⁷³⁸ พลโทอุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เป็นบุตรพลตรี พระยาเสนาณรงค์ฤทธิ (หม่อมหลวงเล็ก สนิทวงศ์) กับท่านผู้หญิงโงมเสนาณรงค์ฤทธิ (สกุลเดิม ณ นคร เป็นธิดาของพลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ (แย้ม ณ นคร))

พระยาเสนาณรงค์ฤทธิ (หม่อมหลวงเล็ก สนิทวงศ์) เป็นบุตรพระตำรวจเอก พระยานาวาพลาไนโยค (หม่อมราชวงศ์ชม สนิทวงศ์) กับคุณหญิงคง นาวาพลาไนโยค (สกุลเดิม โรจนแพทย์) โดยพระตำรวจเอก พระยานาวาพลาไนโยค (หม่อมราชวงศ์ชม สนิทวงศ์) เป็นโอรสใน พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ กับหม่อมเขียน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

ทั้งนี้ โอรสอีกท่านหนึ่งในพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ กับหม่อมเขียน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา คือ หม่อมราชวงศ์สท้าน (กลาง) สนิทวงศ์ ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น มหาอำมาตย์เอก พลเอก เจ้าพระยาวงษาฯ ประพัทธ์ ท่านกับท้าววนิดาพิจาริณี (บาง (ณ บางช้าง) สนิทวงศ์ ณ อยุธยา) มีธิดาคือ หม่อมหลวงบัว สนิทวงศ์ เสกสมรสกับพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านักขัตรมงคล กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ (พระนามเดิม หม่อมเจ้าชายนักขัตรมงคล กิติยากร พระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ และหม่อมเจ้าหญิงอัปสรสมาน (ราชสกุลเดิม เทวกุล) กิติยากร) มีธิดาคือ หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ต่อมาได้รับพระราชทานสถาปนาพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

ดังนั้น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงมีฐานะเป็นลูกพี่ลูกน้องชั้นที่ 2 หรือ “second cousin” ของพลโทอุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

นอกจากนี้ พลโทอุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ยังมีพี่น้องร่วมบิดามารดาที่รับราชการอย่างใกล้ชิดในราชสำนัก ไม่ว่าจะเป็นพลเอกหญิง ท่านผู้หญิงอภิรดี (สนิทวงศ์) ยิ่งเจริญ อดีตพระพี่เลี้ยงในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ตั้งแต่ยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ และยังเป็นคุณข้าหลวงผู้ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเล่าในหมู่ลูกเสือชาวบ้านเกี่ยวกับพระสุบินนิมิตของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จมาปรากฏพระองค์ให้เห็นโดยพลตำรวจตรีเจริญฤทธิ์ จารัสโรมรัน หนึ่งในบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการก่อตั้งและสนับสนุนกิจการลูกเสือชาวบ้าน เล่าว่า

“...เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2515 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอฯ ได้เสด็จไปในงานพระราชพิธีสังเวยดวงพระวิญญาณอดีตมหาราช (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช)... ที่ตำบลแม่เฒ่า อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่... หลังจากเสร็จพระราชพิธี เมื่อ 25 มกราคม 2515 แล้วเสด็จกลับประทับแรม ณ พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ ในคืนนั้นก่อนรุ่งสว่าง สมเด็จพระบรมราชินีนาถได้ทรงสุบินนิมิตว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้เสด็จมาปรากฏพระองค์ขึ้นที่หน้าพระแท่นบรรทม ในพระสุบินนิมิตสมเด็จพระบรมราชินีนาถได้กราบถวายบังคม โดยที่ทรงทราบจากพระวรกายและฉลองพระองค์ทรงเครื่องออกศึก ก็ทรงทราบว่าคือองค์พระนเรศวรมหาราช ได้มีกระแสพระดำรัสแก่สมเด็จพระองค์ท่าน ปัจจุบันนี้ดวงพระวิญญาณยังอยู่ในประเทศไทย เพราะทรงห่วงบ้านเมือง ประชาชนคนไทยจะประสบกับความวุ่นวายยุ่งยากและความมีดมนยิ่งขึ้นอย่างน่ากลัวอันตรายเหมือนกับที่เคยเกิดขึ้นในสมัยพระองค์ท่าน ขอให้สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงเป็นกำลังพระทัยถวายแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน เพื่อที่จะได้นำประชาชนและชาติไทยฝ่าฟันอุปสรรคทั้งปวงให้ผ่านพ้นไปได้ และพระองค์ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันนี้จักเป็นผู้นำชาติไทยและประชาชนชาวไทยผ่านห้วงวิกฤตนี้ได้อย่างแน่นอน และพระองค์จะเสด็จติดตามช่วยเหลืออยู่ตลอดไป ขอให้ทั้งสองพระองค์ได้ทรงให้กำลังใจแก่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ที่เขาเหล่านั้นไม่มีโอกาสเข้าใกล้ถวายรายงานโดยใกล้ชิด แต่เป็นประชาชนที่ยึดมั่นในพระองค์ท่านโดยไม่เคยแสดงออกมาให้ปรากฏ เหมือนกับการทำบุญปิดทองหลังองค์พระปฏิมา และเขาเหล่านั้นพร้อมที่จะถวายชีวิตเพื่อพระองค์ท่านและชาติไทย จึงขอให้รวบรวมชาวไทยผู้รักชาติเหล่านั้น และสนับสนุนให้เขาได้มีกำลังใจเพื่อรักษาชาติบ้านเมืองไว้...”⁷³⁹

ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับขบวนการอนุรักษ์นิยมนั้น อาจกล่าวได้ว่าอยู่ในลักษณะที่สถาบันพระมหากษัตริย์มีฐานะเป็นขวัญและกำลังใจ และเป็นที่มาแห่งความชอบธรรมของการดำเนินการต่างๆ ของขบวนการอนุรักษ์นิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์และพระราชกรณียกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อกิจการลูกเสือชาวบ้าน อันส่งผลให้กิจการลูกเสือชาวบ้าน

รัชกาลที่ 9 นายจุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา องคมนตรีในรัชกาลที่ 9 (อัญญากรรม) และนายณรงค์ฤทธิ์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา รองเลขาธิการพระราชวัง อีกด้วย ดูรายละเอียดได้ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลโทอุทาร์ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ม.ว.ม. ป.ช., (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2557) และ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ป.จ. ม.ป.ช. ม.ว.ม., (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2550).

⁷³⁹ เจริญฤทธิ์ จารัสโรมรัน, “เบื้องหลังเพลงพระราชนิพนธ์ ‘ความฝันอันสูงสุด’,” ลูกเสือ 4 แผ่นดิน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รวมข่าว, ม.ป.ป.), 487-88.

สามารถตีความ หรืออาจมีความเข้าใจไปได้ว่าสิ่งที่ตนกระทำอยู่นั้นถูกต้องชอบธรรม เนื่องมาจากสถาบันพระมหากษัตริย์ได้พระราชทานความสนับสนุนแก่กิจการของตน

สิ่งหนึ่งที่ขบวนการอนุรักษ์นิยมไทยยึดมั่นตลอดมานั้นคือการยกย่องเทิดทูนสามสถาบันหลักของชาติ ได้แก่ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันถือว่าเป็นสามเสาหลักของความมั่นคงแห่งรัฐไทย เป็นสิ่งที่ต้องเทิดทูนบูชา และรักษาไว้ยิ่งชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ถือได้ว่าเป็น “เสาหลักใหญ่” ในบรรดาสามเสาหลักของชาติ ประกอบกับการที่สภาวะทางการเมืองของไทยมีลักษณะเปิด ส่งผลให้กระแสความคิดทางการเมืองต่างๆ ขยายตัวออกไปอย่างมาก รวมไปถึงแนวคิดแบบสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ที่เคยถูกปิดกั้นมาก่อนในสมัยรัฐบาลทหารก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ความเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษาและปัญญาชนหัวก้าวหน้าด้วยความปรารถนาที่จะเห็นสังคมไทยมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น โดยที่การเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตศึกษานั้นแม้ว่าจะไม่ได้แต่ต้องสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ตาม แต่จากแนวคิดและการเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษา ย่อมทำให้ฝ่ายขบวนการอนุรักษ์นิยมสามารถตีความได้ว่านิสิตนักศึกษาเหล่านี้ฝึกฝึคคอมมิวนิสต์ เนื่องจากขบวนการนิสิตนักศึกษาต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างถึงราก โดยระบุถึงสิ่งที่กำลังกดขี่ขูดรีดประชาชน คือ ศักดินา และจักรพรรดินิยม รวมไปถึงลูกสมุน โดยที่คำว่าศักดินานี้แม้ว่าจะไม่ได้ระบุความหมายที่ชัดเจน แต่ก็อาจมีนัยยะที่สื่อถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย

ในสภาวะความขัดแย้งในเชิงอุดมการณ์ระหว่างอนุรักษ์นิยมกับสังคมนิยมนั้น ขบวนการอนุรักษ์นิยมจึงถือว่าสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของการเคลื่อนไหวของขบวนการอนุรักษ์นิยม สัญลักษณ์ต่างๆ ที่ขบวนการนี้นำมาใช้จึงมีความหมายที่สื่อถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย เช่น การใช้ธงชาติ โต๊ะหมู่บูชา และพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในที่ชุมนุมของขบวนการอนุรักษ์นิยม ในช่วงเดียวกันนี้เองจะสังเกตได้ว่าการประชุมของฝ่ายนิสิตนักศึกษาในช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ พ.ศ. 2519 เล็กน้อย จะเชิญเพียงธงชาติไทยตั้งไว้เท่านั้น นอกจากนี้ ขบวนการอนุรักษ์นิยมบางกลุ่มก็ได้รับการตั้งชื่อให้มีความเชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น นวพล สามารถแปลความหมายได้สองความหมาย คือ พลั้งใหม่ หรืออาจแปลได้ว่า “พลั้งที่เก่า” อันหมายถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 หรือพิธีกรรมต่างๆ ของลูกเสือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น ผ้าพันคอพระราชทาน หรือธงพระราชทาน ก็เป็นสิ่งที่ลูกเสือชาวบ้านถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย⁷⁴⁰

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับขบวนการอนุรักษ์นิยมหลายต่อหลายครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการลูกเสือชาวบ้าน ที่เสด็จฯ ทรงเยี่ยมราษฎรตามจังหวัดต่างๆ ก็มักจะมี

⁷⁴⁰ พุทธิพล มงคลวรรณ, “กลุ่มพลังฝ่ายขวาและสถาบันพระมหากษัตริย์ใน “เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ 2519,” ใน ฉลอง สุนทราวาณิชย์ และคณะ, สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ บรรณาธิการ รวมบทความทางวิชาการ 25 ปี 6 ตุลา ในบริบทสังคมไทย (กรุงเทพฯ: 6 ตุลา รำลึก, 2546), 204.

การพระราชทานพระบรมฉายาลักษณ์ในฉลองพระองค์ชุดลูกเสือ และพระราชทานธงลูกเสือชาวบ้านของจังหวัดนั้นๆ อย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ยังไม่รวมพระราชกรณียกิจอื่นๆ เช่น การพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำแก่ลูกเสือชาวบ้าน⁷⁴¹ การพระราชทานพระบรมราโชวาทที่มักจะเน้นเรื่องความสามัคคีเพื่อรักษาความมั่นคงแห่งชาติ⁷⁴²

6.2 สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยกับขบวนการอนุรักษ์นิยมหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

หลังจากการรัฐประหารโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน โดยมีพลเรือเอกสัจ จลลอยู่ เป็นผู้นำ ในช่วงค่ำของวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 และมีการแต่งตั้งรัฐบาลพลเรือนขึ้นสู่อำนาจ มีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นบุคคลคนเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งถึง เมื่อครั้งที่พลเรือเอกสัจ จลลอยู่ เข้าเฝ้าฯ เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชาอนุญาตดำเนินการปฏิวัติเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าการรัฐประหารในช่วงค่ำของวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นชัยชนะของขบวนการอนุรักษ์นิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีแนวคิดขวาจัด อันพิจารณาได้จากรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร อันเป็นรัฐบาลที่มีแนวคิดขวาจัด การดำเนินนโยบายของรัฐบาลในช่วงนั้นก็เป็นที่ไปแบบขวาจัดทั้งนโยบายภายในประเทศและนโยบายต่างประเทศ

หลังจากที่มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่แล้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำรัสพระราชทานแก่นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรี ที่เฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ดังความปรากฏต่อไปนี้

“...เวลานี้ก็มีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แล้ว ซึ่งมีข้อความแสดงและชี้ทางวิธีการปฏิบัติเพื่อให้ประเทศชาติมีความมั่นคงถาวรได้ โดยได้ชี้ให้เห็นเป็นทางโดยลำดับ ฉะนั้น การที่ท่านทั้งหลายได้มารับหน้าที่คณะรัฐบาลนี้ จึงมีแนวทางแล้ว และท่านที่ได้ปฏิญาณก็หมายความว่า ท่านจะพยายามที่จะ

⁷⁴¹ สำนักพระราชพิธีการ, ประมวลพระราชกรณียกิจ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม 6 ปีพุทธศักราช 2519 – 2520 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, 2539), 1.

⁷⁴² ยกตัวอย่างเช่น พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่กิจการลูกเสือชาวบ้านจังหวัดนครสวรรค์ ในวันอาทิตย์ที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2519 ความว่า “...สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับประเทศชาติในปัจจุบันก็คือ ความสามัคคี การร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ ลูกเสือชาวบ้านแต่ละคนได้รับการฝึกให้มีความสามัคคี ให้มีความรู้ ความสามารถ รู้จักเสียสละ มีความเห็นใจซึ่งกันและกัน และเห็นประโยชน์ของผู้อื่นเหนือประโยชน์ของตนเอง ซึ่งในที่สุดก็จะเป็นประโยชน์แก่ตนเองด้วย กล่าวคือ การร่วมมือกันทำประโยชน์ จะทำให้ทุกคนในหมู่คณะมีความก้าวหน้าและปลอดภัย...” ดูใน สำนักพระราชพิธีการ, ประมวลพระราชกรณียกิจ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม 6 ปีพุทธศักราช 2519 – 2520, 55.

ปฏิบัติตามแนวทางนี้ เพื่อให้ได้ผลอันสมบูรณ์ตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ... ฯลฯ...ก็ขอให้การปฏิบัตินี้ได้เป็นผลดีต่อประเทศชาติ ต่อเจตนาที่วางเอาไว้...”⁷⁴³

ต่อมาในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2519 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จฯ ไปในพิธีเปิดประชุมสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน และได้มีกระแสพระราชดำรัสตั้งที่จะขออัญเชิญมาตอนหนึ่ง ดังความต่อไปนี้

“...การเรียกประชุมสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดินครั้งนี้ ควรจะนับเป็นนิมิตหมายของการเริ่มต้นที่ดี นับแต่เวลานี้ไป ท่านทั้งหลายจะได้ประชุมปรึกษากันดำเนินการปกครองของประเทศ และใช้อำนาจนิติบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อฟื้นฟูเสถียรภาพของประเทศทุกๆ ด้าน ให้บังเกิดความมั่นคงปลอดภัยและความพัฒนาผาสุกขึ้นแก่ชาติบ้านเมืองและประชาชน ข้าพเจ้าเชื่อใจว่า บรรดาสมาชิกแห่งสภานี้มีความสำนึกในชาติอยู่ถ้วนทั่วทุกคน และต่างเล็งเห็นว่าสถานการณ์อันเป็นภัยต่อความปลอดภัยของชาติยังคงมีอยู่ตามที่ทราบกันแล้ว ดังนั้น จึงควรตระหนักว่าภารกิจของท่านมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด และจะต้องรีบเร่งพิจารณาดำเนินการให้ลุล่วงไปโดยถูกต้องและรวดเร็ว...”⁷⁴⁴

เมื่อพิจารณาจากพระราชดำรัสข้างต้น จะเห็นได้ว่าเนื้อหาที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เป็นอย่างมาก แม้ว่าจะยังรับสั่งถึงความสำคัญของรัฐธรรมนูญ แต่เนื่องด้วยความที่ “รัฐธรรมนูญฉบับใหม่” นี้คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 ที่ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาในวันเดียวกันกับที่คณะรัฐมนตรีชุดใหม่เข้าถวายสัตย์ปฏิญาณฯ ซึ่งมีมาตรา 21 ที่ให้อำนาจสูงสุดแก่นายกรัฐมนตรีในการสั่งการหรือกระทำการใดๆ ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการป้องกัน ระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศ⁷⁴⁵ ก็ตาม แต่กล่าวได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีที่มาจากมติมหาชน ทั้งยังเป็นรัฐธรรมนูญที่ตราขึ้นเพื่อรองรับกับ “การเปลี่ยนผ่าน” ไปสู่รูปแบบทางการเมืองที่เป็นรัฐบาลเผด็จการอำนาจนิยม ขว้างจัดที่มีได้มาจากการเลือกตั้ง แม้ว่าจะจะเป็น “รัฐบาลพลเรือน” ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นรัฐบาลพลเรือนที่อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของคณะทหาร เช่นที่นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้กล่าวไว้ว่า

⁷⁴³ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเข้าถวายสัตย์ปฏิญาณฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 22 ตุลาคม 2519,” ใน พระราชทานผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 138.

⁷⁴⁴ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ 25 พฤศจิกายน 2519,” ใน พระราชทานผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 139.

⁷⁴⁵ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519”, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 93,135 (22 ตุลาคม 2519): 11-12.

“...ถ้าหากรัฐบาลที่จะแต่งตั้งขึ้นใหม่นี้ ไม่ได้รับการประคับประคองอย่างแข็งขันจากคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินแล้ว ก็เกือบเสมือน “หอย” อยู่นอกเปลือกเท่านั้น การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินไม่มีทางที่จะกระทำต่อไปได้เลย...”⁷⁴⁶

ดังนั้น จึงไม่แปลกแต่อย่างไรที่กระแสพระราชดำรัสจะมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป กอปรกับมโนทัศน์ภัยคุกคาม (threat perception) ที่ทรงมีต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในกลุ่มประเทศอินโดจีน ต่อการต่อสู้ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง และต่อกระแสแนวความคิดฝ่ายซ้ายที่แพร่กระจายในหมู่นิสิตนักศึกษาปัญญาชนในช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ดังจะเห็นได้จากส่วนหนึ่งของพระราชดำรัส “...สถานการณ์อันเป็นภัยต่อความปลอดภัยของชาติยังคงมีอยู่...” ดังกล่าวข้างต้น

แต่ถึงกระนั้น แม้ว่าขบวนการอนุรักษ์นิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มขวาจัดจะได้รับชัยชนะทางการเมืองจนถึงขั้นได้เถลิงอำนาจเป็นรัฐบาลแล้วก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับขบวนการอนุรักษ์นิยมที่มีลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันก็ไม่ได้เห็นห่างกันออกไป ในทางกลับกัน ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์และขบวนการอนุรักษ์นิยมยังคงมีแนวคิดและแนวทางการดำเนินการที่สอดคล้องกัน นั่นคือ เป็นฝ่ายตรงข้ามกับขบวนการนิสิตนักศึกษาและประชาชนหัวก้าวหน้า ไม่ว่าจะเป็นการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (ขณะนั้นยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา กิติวัฒนาตุลโสภาคย์) พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จไปยังวชิรพยาบาลและโรงพยาบาลตำรวจในวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เพื่อทรงเยี่ยมผู้ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519⁷⁴⁷ ต่อมาในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2519 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา กิติวัฒนาตุลโสภาคย์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จโดยรถยนต์พระที่นั่ง ไปทรงบำเพ็ญพระกุศลและบรรจุศพ นายเสมอ อันจรรณ ลูกเสือชาวบ้านรุ่นที่ 5 ค่ายวังสราญรมย์ 206/ 3 กทม. 70 ซึ่งเสียชีวิตในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ณ ศาลาทักษิณาประดิษฐ์ วัดพระศรีมหาธาตุ ในโอกาสนี้ ทรงอ่านประกาศสดุดีเกียรติคุณนายเสมอ อันจรรณด้วย⁷⁴⁸ โดยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตาทรงสดุดีเกียรติคุณนายเสมอ อันจรรณ ดังนี้

⁷⁴⁶ “ทหารเก่า”, วพณฯ หอย (กรุงเทพฯ: พี.จี., ม.ป.พ.), 47.

⁷⁴⁷ วสิษฐ เดชกุญชร, รอยพระยุคลบาท (กรุงเทพฯ: มติชน, 2544), 307.

⁷⁴⁸ สำนักพระราชพิธีการ, พระราชกรณียกิจ ระหว่างเดือนตุลาคม 2519 – กันยายน 2520 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520), 7.

“...การปฏิบัติหน้าที่ (เป็นไปตาม) คำสัจยัญญานที่ได้ปฏิญาณไว้กับลูกเสือชาวบ้าน สมควรแก่การเชิดชูเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ลูกเสือชาวบ้านต่อไปในด้านความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์...”⁷⁴⁹

นอกจากนี้ ยังมีเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับ ขบวนการอนุรักษ์นิยมไทยที่เกิดขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ นั่นคือการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หัวหน้ากลุ่มลูกเสือชาวบ้านทั่วประเทศเข้าเฝ้าฯ ที่สนามหน้าพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เพื่อรับพระราชทานเลี้ยงอาหารค่ำ เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานเลี้ยงแบบออกร้านอาหาร และยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (ในขณะนั้นยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา) และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ทรงเป็นเจ้าภาพ และเมื่อถึงเวลารับพระราชทานอาหารค่ำ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร⁷⁵⁰ เสด็จฯ มาทรงร่วมงาน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการแสดงละครเรื่อง “พระนเรศวร” ในพระบรมราชินูปถัมภ์ โดยมีสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าฯ ทั้งสองพระองค์ทรงอำนวยการแสดง ส่วนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ก็ทรงถวายงานสมเด็จพระบรมชนกนาถในด้านการอำนวยความสะดวกแก่ลูกเสือชาวบ้าน⁷⁵¹

ต่อมาเมื่อการแสดงจบลง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 มีพระราชเสาวนีย์ให้ลูกเสือชาวบ้านตามเสด็จฯ ไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยได้เตรียมรถไว้เรียบร้อยแล้ว โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารได้ทรงจัดให้ลูกเสือชาวบ้านขึ้นรถด้วยพระองค์เอง จากนั้นจึงทรงนำขบวนลูกเสือชาวบ้านทั้งหมดไปยังพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อเสด็จฯ ถึงแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ได้ทรงนำลูกเสือชาวบ้านทั้งหมดเข้าไปในพระอุโบสถ ทั้งสี่พระองค์ประทับกับพื้นพระอุโบสถร่วมกับลูกเสือชาวบ้าน และทรงมีพระราชกระแสรับสั่งนำลูกเสือชาวบ้านปฏิญาณตนหน้าพระแก้วมรกต ความตอนหนึ่งว่า

⁷⁴⁹ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “ปัจฉิมลิขิต: ข้อมูลเพิ่มเติมเพลงพระราชานิพนธ์เราสู้ (2),” *เนชั่นสุดสัปดาห์* 11, 526 (1 – 7 ก.ค. 2545).

⁷⁵⁰ พระราชอิสริยยศในขณะนั้นของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร พระมหากษัตริย์รัชกาลปัจจุบัน ซึ่งเสด็จขึ้นทรงราชย์ตั้งแต่วันพฤหัสบดีที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559

⁷⁵¹ ประยูท สิริพันธ์, “สมเด็จฯ กับลูกเสือชาวบ้าน” ใน *สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร* (กรุงเทพฯ: เทพพิทักษ์การพิมพ์, 2527), 246-47.

“...ข้าพเจ้ายึดมั่นในคุณพระศรีรัตนตรัยเป็นที่ตั้งอันสูงสุด ข้าพเจ้าน้อมนมัสการด้วยเศียรเกล้า รำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงมีพระมหากษัตริย์คุณต่อสัตว์โลกโดยถ้วนหน้า ข้าพเจ้าได้มีกำลังทำหน้าที่ได้อยู่ทุกวันนี้ โดยมีได้หวาดหวั่นพรันพรียงกลัวต่อภัยอันตรายใดๆ ก็ด้วยยึดมั่นในพระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระบรมศาสดาพระองค์นั้น...ข้าพเจ้าน้อมรำลึกถึงพระปัญญาคุณแห่งพระองค์ ที่ทรงบรรลุประสัมโพธิญาณอันอุดม แล้วนำมาสั่งสอนสัตว์โลกที่ตกอยู่ในความทุกข์ทั้งปวง ข้าพเจ้าน้อมรำลึกถึง นมัสการพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ คือคุณพระศรีรัตนตรัย... ฯลฯ...ข้าพเจ้ามีดวงจิตผูกพัน กตัญญู ยึดมั่นต่อพระมหากษัตริย์ราชเจ้าของเผ่าไทย นับตั้งแต่ตั้งเผ่าไทยโบราณกาลมา ข้าพเจ้ามีความกตัญญูต่อวิญญานของบรรพบุรุษของเผ่าไทยทั้งหลายที่ทอดร่างกาย พลีชีวิต เลือดเนื้อ ปกป้องผืนแผ่นดินแม่นี้ไว้จนเป็นมรดกตกทอดมาถึงคนรุ่นข้าพเจ้า จนกระทั่งข้าพเจ้าได้มีบุญวาสนาเป็นไทแก่ตัว ข้าพเจ้าจึงมั่นในความกตัญญูต่อชาติไทยเผ่าไทยและบรรพบุรุษไทยทุกท่าน และขอตั้งสัตยาธิษฐานต่อพระแก้วมรกต พระสยามเทวาธิราชเจ้าว่า จะทดแทนพระคุณของผืนแผ่นดินแม่ และบรรพบุรุษไทยทุกประการคือ จักดำรงไว้ซึ่งชาติไทยเผ่าไทยและผืนแผ่นดินแม่ และจะทำหน้าที่ทุกสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ ด้วยความซื่อตรงซื่อสัตย์ตลอดไป จะพยายามตัดความเห็นแก่ตัวออกไป เพื่อความวัฒนาถาวรของผืนแผ่นดินแม่นี้ จะรักษาความเป็นธรรม เพราะความเป็นธรรมเท่านั้นที่ทำให้บ้านเมืองร่มเย็น จะสมัครสมานสามัคคีกลมเกลียวให้เกิดความมั่นคงขึ้นในยามที่รอบๆ บ้านร้อนระอุ... หากมั่นว่าข้าพเจ้ามีจิตมั่นในคำสัตย์นี้ ขอให้รอดพ้นจากภัยอันตรายพิบัติ นานาประการ ประสบแต่ความสุขสวัสดิ์ทุกเมื่อ...”⁷⁵²

เมื่อทรงนำลูกเสือชาวบ้านปฏิญาณตนแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ยังคงประทับเป็นประธานในการชุมนุมลูกเสือชาวบ้านต่อไป โดยได้ทรงไต่ถามสารทุกข์สุกดิบของลูกเสือชาวบ้านอย่างใกล้ชิด และลูกเสือชาวบ้านก็ได้กราบบังคมทูลว่าจะมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อพิทักษ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

และในการเข้าเฝ้าฯ ครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้ทรงพระราชปรารภว่า บ้านเมืองกำลังอยู่ในระยะหน้าสิ่วหน้าขวาน มีความจำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างกองทัพให้เข้มแข็งสามารถต่อสู้ป้องกันภัยจากอริราชศัตรูได้อย่างทันทั่วทั้งที่ แต่กำลังอาวุธของสามเหล่าทัพที่มีอยู่ในปัจจุบันก็ยังมีขาดแคลน ไม่เพียงพอกับความต้องการ เมื่อทรงพระราชปรารภแล้ว บรรดาลูกเสือชาวบ้านที่มาเข้าเฝ้าฯ จึงได้พร้อมใจกันสละทรัพย์สินที่ติดตัวมาคนละเล็กน้อย รวบรวมเป็นเงินจำนวนหนึ่งแล้วนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เพื่อจะได้พระราชทานเป็นกองทุนพิเศษในการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์แก่กองทัพต่อไป สิ่งที่น่าสนใจคือ การเข้า

⁷⁵² “สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงกล่าวนำคำปฏิญาณตน ร่วมกับลูกเสือชาวบ้านทั่วประเทศ 1,000 คน ที่มาร่วมถวายพระพร เถลิงพระชนมพรรษา 5 ธ.ค. 19 ณ วัดพระแก้ว เมื่อ 6 ธ.ค. 2519 เวลา 19.00 น.” ใน ประยุทธ์ สิทธิพันธ์, พระราชดำรัส พระราชวาทา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นครหลวงกรุงเทพ-ธนบุรี, 2522), 297-98. และใน ประยุทธ์ สิทธิพันธ์ “สมเด็จพระเจ้า กับลูกเสือชาวบ้าน,” ใน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร, 248-249.

เผ้าฯ ของลูกเสือชาวบ้าน เสร็จสิ้นลงในเวลาหลัง 24.00 น. ซึ่งเกินเวลาที่รัฐบาลประกาศห้าม ประชาชนออกนอกเคหสถาน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร จึงมีพระราชกระแสรับสั่งว่า

“...ไม่เป็นไร ได้เตรียมบัตรอนุญาตพิเศษให้ลูกเสือทั้งหมดไว้แล้ว... ไม่ต้องกลัว ชื่อฉัน รับประกันได้ และเจ้าหน้าที่ตำรวจทราบแล้ว...”⁷⁵³

เมื่อพิจารณาจากพระบรมราโชวาทและกระแสพระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ในปี พ.ศ. 2520 นั้น เห็นได้ว่ามีลักษณะที่เป็น “การเมือง” น้อยลงมากกว่าช่วง พ.ศ. 2518-2519 ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะในช่วงนั้นที่การเมืองและความมั่นคงไทยอยู่ภายใต้อำนาจของขบวนการอนุรักษ์นิยม ผ่านการปกครองโดยรัฐบาลเผด็จการพลเรือนฝ่ายขวาที่มีกองทัพหนุนหลัง แต่ถึงกระนั้น พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสที่มีลักษณะ “การเมือง” ที่แสดงถึงความกังวลพระราชหฤทัยต่อ “ภัยคุกคาม” บ้านเมือง ก็ยังคงปรากฏอยู่ อาทิเช่น

“...ชาติบ้านเมืองจำเป็นต้องมีกำลังรบไว้ป้องกันรักษาอิสรภาพและความปลอดภัย ท่านทั้งหลายเป็นผู้มีภาระและหน้าที่รับผิดชอบในด้านนี้ ทั้งในฐานะที่เป็นคนไทย ทั้งในฐานะที่เป็นทหาร การปฏิบัติหน้าที่ของทหารในยามบ้านเมืองถูกคุกคามประทุษร้ายดังทุกวันนี้ ย่อมมีอันตรายมาถึงได้หลายด้าน นอกจากอันตรายโดยตรงจากการปฏิบัติการยุทธแล้ว ยังมีอันตรายในรูปแบบอื่นๆ เช่นการแทรกแซง แทรกซึม ยุแหย่ ยุยั่ว บ้อยยอ ล่อหลอก นานาประการ ซึ่งถ้าไม่ระมัดระวังให้ถี่ถ้วนรอบคอบแล้ว จะเป็นอันตรายพ่ายแพ้ได้ง่ายๆ... จะต้องยึดมั่นในอิสรภาพ ความมั่นคง และความเจริญรุ่งเรืองของประเทศบ้านเมือง เป็นจุดหมายอันสูงสุด...”⁷⁵⁴

“...ท่านทั้งหลายทราบอยู่เป็นอันดีว่า ต่อไป จะต้องมีการระมัดระวังในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ซึ่งเข้าใจได้ว่าจะต้องเผชิญกับการต่อสู้โจรผู้ร้าย กับ ภัยอันตราย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับความยุ่งยากนานาประการ ที่เกิดขึ้นเนื่องจากภาวะสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จนทำให้คนทั้งหลายปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ทันและมีแนวความคิดเห็นไปคนละอย่าง...”⁷⁵⁵

⁷⁵³ ประยูรทศ ลิทธิพันธ์, เรื่องเดียวกัน, 250.

⁷⁵⁴ สำนักพระราชเลขานุการ, “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตร แก่นักเรียนนายร้อย นักเรียนนายเรือ และนักเรียนนายเรืออากาศ ณ บริเวณสนามในกระทรวงกลาโหม วันพฤหัสบดีที่ 24 กุมภาพันธ์ 2520,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2521), 25.

⁷⁵⁵ สำนักพระราชเลขานุการ, “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตร แก่ผู้ที่ร้อยตำรวจตรีที่สำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ ประจำปีการศึกษา 2519 ณ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ วันศุกร์ที่ 8 เมษายน 2520,” ใน ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2521), 48.

หรือพระราชดำรัสในบางครั้งก็แสดงให้เห็นถึงพระราชทัศนคติที่ค่อนข้างไปในแนวทางอนุรักษ์นิยม ได้แก่

“...ในปัจจุบัน มีความคิดและความเชื่อเกิดขึ้นในคนบางกลุ่มว่า การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้านั้น จำเป็นที่จะต้องยุบเลิกหรือทำลายหรือถอนสิ่งที่มีอยู่แล้วลงเสียก่อน จึงจะสามารถสร้างสรรค์สร้างความเจริญหรือความก้าวหน้าที่ต้องการขึ้นได้ ความคิดอย่างนี้น่าจะคิดพิจารณาดูให้ถ่องแท้ ว่าถูกต้องและสมควรคิดสมควรทำหรือไม่ สิ่งใดก็ตามที่มีอยู่แล้ว ย่อมเป็นพื้นฐานและเป็นแบบแผนให้ศึกษาจุดเด่นและจุดอ่อน สำหรับแก้ไขส่วนบกพร่อง แล้วหาทางที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เจริญกว่า หรือก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปกว่าเดิม สิ่งที่มีอยู่แล้วแต่เดิม จึงนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับช่วยให้ก้าวหน้า โดยถูกต้องได้เป็นอย่างดี...”⁷⁵⁶

“...กิจการลูกเสือชาวบ้านจะก้าวหน้าได้ดี และประเทศชาติจะอยู่ได้อย่างมั่นคง เพื่อให้บุคคลคือพวกเราอยู่เย็นเป็นสุขนั้น จึงสำคัญอยู่ที่ตัวบุคคล และเรามั่นใจได้ว่าประเทศชาติของเราอยู่ได้แน่นอน เพราะว่าทราบดีว่าแต่ละคนมีจิตใจที่คล้ายคลึงอยู่ ถือความรักเอกราชเสรี ความรักแผ่นดินไทย ความที่ทุกคนรู้ว่าถ้าขาดแผ่นดินไทยแล้ว แต่ละคนอยู่ไม่ได้ อยู่ไม่ได้เพราะว่าไม่มีที่จะยืนจะอาศัยจะไปไหน ถ้าไม่มีประเทศชาติของตน...”⁷⁵⁷

“...การที่กระทรวงศึกษาธิการมีหลักการที่จะให้การศึกษาอบรมทุกๆ อย่าง ที่จะทำให้บุคคลสำนึกในความเป็นไทยร่วมกัน รู้จักใช้สิทธิเสรีภาพภายในกรอบแห่งกฎหมาย ตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่ต้องช่วยกันรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ ยึดมั่นในหลักธรรมของศาสนา ตลอดจนธำรงรักษาถ่ายทอดและพัฒนามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติให้มั่นคงยั่งยืนตลอดไปนั้น จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง...”⁷⁵⁸

ต่อมา เมื่อเกิดการรัฐประหารรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร โดยคณะทหารสายปฏิรูป เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2 ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 สถาปนาปฏิรูปการปกครองแผ่นดินและคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรสิ้นสุด

⁷⁵⁶ สำนักพระราชพิธี, “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันศุกร์ที่ 17 มิถุนายน 2520,” ใน ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2521), 78.

⁷⁵⁷ สำนักพระราชพิธี, “พระราชดำรัส ในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดกาญจนบุรี ณ พลับพลาพิธีลูกเสือชาวบ้าน วันจันทร์ที่ 18 กรกฎาคม 2520,” ใน ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2521), 143.

⁷⁵⁸ สำนักพระราชพิธี, “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ครูใหญ่โรงเรียนและนักเรียนที่สมควรได้รับพระราชทานรางวัลตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีการศึกษา 2518 ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันศุกร์ที่ 22 กรกฎาคม 2520,” ใน ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2521), 163.

ลงพร้อมรัฐธรรมนูญ⁷⁵⁹ มีการจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายกรัฐมนตรีพร้อมด้วยคณะรัฐมนตรีได้เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับตำแหน่ง และพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้มีพระราชดำรัสตอบ ดังความต่อไปนี้

“...ขอแสดงความยินดีและขอต้อนรับคณะรัฐมนตรีใหม่ที่จะเข้ารับภาระในการบริหารประเทศ... ฯลฯ...ทุกคนมีงานที่สำคัญยิ่ง เพราะว่าจะต้องรับผิดชอบ และจะต้องตั้งใจที่จะทำหน้าที่เพื่อความเจริญมั่นคงของประเทศชาติเป็นเจตนา คำปฏิญาณนั้นสั้นและกินความลึกซึ้งมาก เพราะเหตุว่าการปฏิบัติงานของชาตินั้นจะต้องสอดคล้องกันทุกฝ่าย ซึ่งมีรัฐมนตรีกระทรวงต่างๆ มาพร้อมกัน ก็ขอให้ได้พยายามใช้ความสามารถที่มี และความตั้งใจที่ซื่อตรง ประกอบด้วยความบริสุทธิ์ใจของท่าน เพื่อให้หน้าที่ที่ได้กล่าวไว้สำเร็จเป็นผลดีต่อส่วนรวม...”⁷⁶⁰

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ยังได้เสด็จไปทรงเปิดการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และได้มีกระแสพระราชดำรัส ดังความที่ได้อัญเชิญมาดังต่อไปนี้

“...ภาระหน้าที่ของสมาชิกแห่งสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงและความเจริญของประเทศ จำเป็นที่จะต้องใช้สติปัญญาความสามารถของท่านปฏิบัติโดยเต็มกำลังทั้งในการร่างรัฐธรรมนูญและการบัญญัติกฎหมาย การปรึกษาคถกถงกันในปัญหาใดๆ ที่จะมีขึ้นในสภานี้ จะต้องกระทำไปอย่างมีเหตุผลและหลักการ ทั้งด้วยความสมานสามัคคี ร่วมมือกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์สุขของประเทศชาติและประชาชนอันเป็นเป้าหมายสูงสุด...”⁷⁶¹

จากพระราชดำรัสข้างต้น รวมไปถึงพระราชดำรัสในวโรกาสต่อมาที่พระราชทานใน พ.ศ. 2521 นั้น มีลักษณะที่เป็น “การเมือง” ลดลงไปมาก เมื่อเปรียบเทียบกับช่วง พ.ศ. 2518-2519 เช่น พระราชดำรัสที่พระราชทานในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านในช่วงต้น พ.ศ. 2521 ที่เน้นด้านความสามัคคีเป็นสำคัญ ดังความต่อไปนี้

“...ความรู้ที่ได้มาจากการฝึกนั้น เป็นความรู้ที่ได้เรียนมา ได้ดูเขามา ได้จดจำเขามา ถ้าจดจำไว้ได้ดี ใครมาถามว่าลูกเสือชาวบ้านมีหน้าที่อะไร เราก็ตอบว่ามีหน้าที่ที่จะช่วยเหลือผู้อื่น มีหน้าที่ที่จะ

⁷⁵⁹ “ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2”, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 94, 98 (20 ตุลาคม 2520): 10-12.

⁷⁶⁰ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณเข้ารับตำแหน่ง พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ วันเสาร์ที่ 12 พฤศจิกายน 2520,” ใน พระราชผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 142.

⁷⁶¹ สถาบันพระปกเกล้า, “พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันพุธที่ 23 พฤศจิกายน 2520,” ใน พระราชผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560), 142.

สร้างชีวิตให้รุ่งเรือง สร้างสามัคคีนั้นก็เป็นการดีมาก... เรามีความสามัคคี หมายความว่าเห็นที่ไหนมีความเดือดร้อนเราก็ไปช่วย เห็นที่ไหนทะเลาะกันก็ไปไกลเกลี่ยไม่ให้ทะเลาะกัน ให้ปรองดองกัน...”⁷⁶²

“...เพราะว่าแต่ละคนที่ได้ฝึกลูกเสือชาวบ้าน ได้ตระหนักดีแล้วว่าตัวเองอยู่คนเดียวไม่ได้จะต้องช่วยกัน คนไหนที่มีความรู้มากกว่าก็ให้ความรู้แก่ผู้อื่น ผู้ที่มีความเดือดร้อนก็รู้ว่าในยามที่จะเดือดร้อน มีผู้อื่นเอาใจใส่ เพราะว่าทุกคนมีจิตใจเมตตา แต่เห็นความเดือดร้อนของผู้อื่นไม่ได้ ฉะนั้นการที่ทุกคนมาชุมนุมพร้อมกันเป็นจำนวนมากในวันนี้ เป็นการแสดงว่าชาวล่าปางและคนไทยทั้งมวลทั่วประเทศมีความรู้สึกที่เป็นพี่น้องกันโดยแท้ และเป็นพี่น้องที่รักกันด้วย... แต่ว่าคนไทยถือกันว่าเป็นพี่น้อง... ที่ไหนก็ตาม ถือว่าเป็นพี่น้องกันทั้งนั้น...”⁷⁶³

“...การตั้งลูกเสือชาวบ้านนี้ก็ตั้งบนรากฐานของความสามัคคี... มาเป็นลูกเสือชาวบ้านมีหน้าที่ที่จะสร้างความสามัคคี ความสามัคคีนี้ผูกกันมาจนเอี่ยม แต่ว่าจำเป็น...ความสามัคคีนี้หมายความว่าความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกันแบบที่ได้พูดข้างต้น คือความปรารถนาดีต่อกัน...”⁷⁶⁴

“...ถ้าร่วมสามัคคีกัน มีความปรองดองและปรึกษาหารือกัน ก็สามารถที่จะปฏิบัติงานนั้นโดยการเห็นอกเห็นใจกันบ้าง อะลุ่มอล่วยกันบ้าง ทำให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไป เป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย... ลูกเสือชาวบ้านจะทำประโยชน์ได้อีกทางหนึ่ง นอกเหนือจากร่วมแรงกัน คือชี้แจงให้ทราบทั่ว ชาติบ้านเมืองนี้ ถ้าอยากอยู่เย็นเป็นสุข จะต้องร่วมงานกัน ร่วมสามัคคีกัน...”⁷⁶⁵

แต่ในบางโอกาส พระบรมราชาโชวาทหรือพระราชดำรัสก็ยังคงเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ ดังความต่อไปนี้

“..อิสรภาพและความดำรงอยู่ของชาติไทยนั้น มีแต่ไทยเราเองเท่านั้นที่จะช่วยกันรักษาไว้ได้ ผู้กล้าหาญ ที่สละได้แม้ชีวิต เพื่อรักษาอิสรภาพและผืนแผ่นดินของเราไว้เป็นตัวอย่างของคนไทยแท้

⁷⁶² สำนักพระราชพิธี, “พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดกำแพงเพชร ณ สนามหน้าศาลากลางจังหวัดกำแพงเพชร วันอาทิตย์ที่ 29 มกราคม 2521,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราชาโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2521 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2522), 4.

⁷⁶³ สำนักพระราชพิธี, “พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดลำปาง ณ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง วันจันทร์ที่ 6 กุมภาพันธ์ 2521,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราชาโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2521 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2522), 6.

⁷⁶⁴ สำนักพระราชพิธี, “พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้นำลูกเสือชาวบ้านกรุงเทพมหานคร ณ พระตำหนักภูพิงราชนิเวศน์วันเสาร์ที่ 11 กุมภาพันธ์ 2521,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราชาโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2521 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2522), 13.

⁷⁶⁵ สำนักพระราชพิธี, “พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดเชียงใหม่ ณ สนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่ วันอาทิตย์ที่ 26 กุมภาพันธ์ 2521,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราชาโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2521 (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2522), 20-21.

ทั้งในกายและในชีวิตจิตใจ ซึ่งเราทุกคนควรพิจารณาให้เห็นโดยถ่องแท้ และจดจำสำเหนียกไว้ให้แนบ
 แก่ใจเสมอ...กุพิงคราชนิเวศน์ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2521...”⁷⁶⁶

6.3 สรุป

ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521 เป็นอีกช่วงระยะเวลาหนึ่งที่สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นตัวแสดงทางการเมืองที่ “เด่นชัด” ที่สุด ทั้งการมีบทบาทนำในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีพระราชทาน บทบาทในการตั้งสมาชิกแห่งชาติและสภานิติบัญญัติแห่งชาติ บทบาทในการพระราชทานคำแนะนำและชื่อของบุคคลที่เหมาะสมแก่นายทหารระดับบังคับบัญชาที่เข้าเฝ้าฯ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตดำเนินการรัฐประหาร หรือแม้แต่บทบาททางด้านการต่างประเทศและความมั่นคง ผ่านพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชดำรัสในช่วง พ.ศ. 2518 ถึง พ.ศ. 2520 ที่มีความเป็น “การเมือง” มากที่สุดช่วงหนึ่ง โดยที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ทรงแสดงท่าทีในการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน นอกจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสแล้ว พระราชกรณียกิจต่างๆ ก็เป็นการแสดงบทบาททางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน เช่น การพระราชทานธงลูกเสือชาวบ้าน การที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ลูกเสือชาวบ้านเข้าเฝ้าฯ ถึงพระตำหนักที่ประทับ แล้วยังเสด็จฯ ทรงนำคณะลูกเสือชาวบ้านไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดารามอีกด้วย หรือการที่พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จฯ ทรงเป็นประธานในการพระราชทานเพลิงศพลูกเสือชาวบ้านผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เป็นต้น

การที่สถาบันพระมหากษัตริย์ทรงแสดงออกว่าสนับสนุนแนวคิดแบบอนุรักษ์นิยมเช่นนี้ นับได้ว่าเป็นแรงผลักดันสำคัญประการหนึ่งแก่กลุ่มอนุรักษ์นิยม และกลุ่มขวาจัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีลักษณะของการเป็นขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคม (countermovement) ได้ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองในการต่อต้านการเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษา ปัญญาชนหัวก้าวหน้าที่เคลื่อนไหวด้วยแนวทางของฝ่ายสังคมนิยม และประเด็นหนึ่งที่ขบวนการต่อต้านการเคลื่อนไหวทางสังคมนิยมขวาเหล่านี้แสดงท่าทีคัดค้าน นั่นก็คือ ประเด็นด้านการต่างประเทศ ที่เมื่อพิจารณาถึงท่าทีของกลุ่มอนุรักษ์นิยม และกลุ่มขวาจัดแล้ว จะพบถึงความหลากหลายของบทบาทและท่าทีที่มีต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังจะได้นำเสนอในบทถัดไป

⁷⁶⁶ สำนักราชเลขาธิการ, “พระบรมราโชวาท พระราชทานเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึก ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าหน้าที่ผู้เสียชีวิตในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2521 (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2522), 15.

บทที่ 7

อนุรักษนิยมกับนโยบายต่างประเทศของไทย พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521

จากบทที่ 5 ที่ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มอนุรักษนิยมไทย พร้อมทั้งบทบาทของกลุ่มอนุรักษนิยมที่มีต่อการเมืองไทย และจากบทที่ 6 ที่กล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์กับกลุ่มอนุรักษนิยมไทยนั้น ในบทที่ 7 นี้ จะได้กล่าวถึงบทบาทของกลุ่มอนุรักษนิยมที่มีต่อนโยบายต่างประเทศไทย ในช่วง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521 โดยจะเริ่มตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นไป ไปจนถึงการสิ้นสุดของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ช่วงที่หนึ่ง พ.ศ. 2522 โดยขบวนการอนุรักษนิยมไทยนั้น นอกจากจะมีลักษณะเฉพาะของตนเองหลายประการที่แตกต่างออกไปจากขบวนการอนุรักษนิยมในประเทศอื่นๆ แล้ว ขบวนการอนุรักษนิยมไทยยังมีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมการเมืองในแต่ละช่วงเวลาอีกด้วย

ในบทที่ 7 นี้ จะได้นำเสนอบทบาทของขบวนการอนุรักษนิยมที่มีต่อนโยบายต่างประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา ได้แก่

1) ยุครัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การแต่งตั้ง และเลือกตั้ง ระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519

2) ยุครัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง นับตั้งแต่ 6 ตุลาคม 2519 ถึงการสิ้นสุดของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ช่วงที่หนึ่ง ใน พ.ศ. 2521

นอกจากนี้ ในบทนี้จะได้นำเสนอบทบาทของขบวนการอนุรักษนิยมที่มีต่อนโยบายต่างประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่

- 1) การปรับนโยบายต่างประเทศต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน
- 2) การปรับนโยบายต่างประเทศต่อสหรัฐอเมริกา
- 3) การปรับนโยบายต่างประเทศต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน อันได้แก่ ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

7.1 ยุครัฐบาลพลเรือนที่มาจากการแต่งตั้ง และเลือกตั้ง ระหว่าง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ถึง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

7.1.1 การปรับนโยบายต่างประเทศต่อสาธารณรัฐประชาชนจีน

นับตั้งแต่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีรัฐบาลพลเรือนเป็นครั้งแรกในรอบ 16 ปี โดยในช่วงแรกคือรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ อันเป็นรัฐบาลที่มาจากการแต่งตั้ง นโยบายต่างประเทศรัฐบาลสัญญาฯ ยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับรัฐบาลก่อนหน้า ทั้งนี้ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายต่างประเทศต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติไว้ ดังต่อไปนี้

“...3. รัฐบาลนี้จะดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกราชอธิปไตยและบูรณภาพแห่งราชอาณาจักร และเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติและประชาชนไทย ในการนี้ รัฐบาลจะยึดมั่นในกฎบัตรสหประชาชาติ ให้ความร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติ เพื่อส่งเสริมสันติภาพ ความมั่นคง และความยุติธรรมระหว่างประเทศ รักษาสิทธิและปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีอยู่ ตามสนธิสัญญาและความตกลงที่ทำไว้กับประเทศทั้งหลาย ตามหลักแห่งความเสมอภาค และถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกัน ดำเนินการเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับทุกประเทศที่แสดงความเป็นมิตรต่อประเทศไทย รวมทั้งประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองต่างกัน สร้างเสริมสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีกับบรรดาประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ รัฐบาลนี้จะสนับสนุนความร่วมมือส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะกับกลุ่มประเทศสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในการสร้างสันติภาพ เสถียรภาพ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อความเจริญก้าวหน้า และความผาสุกของประชาชนในภูมิภาคนี้...”⁷⁶⁷

และเมื่อนายสัญญา ธรรมศักดิ์ รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ก็ได้แถลงนโยบายต่างประเทศต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังความต่อไปนี้

“...4. รัฐบาลนี้

4.1 จะดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยยึดถือหลักในการธำรงไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตยของชาติ บูรณภาพแห่งราชอาณาจักร และในการรักษาความมั่นคงของประเทศ กับผลประโยชน์ของชาติและประชาชน

⁷⁶⁷ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, "คำแถลงนโยบายของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันพฤหัสบดีที่ 25 ตุลาคม 2516," http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp33.pdf (31 สิงหาคม 2560)

4.2 จะยึดมั่นในหลักการของกฎบัตรสหประชาชาติ และปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งสนธิสัญญาที่ทำไว้กับประเทศทั้งหลายตามหลักแห่งความเสมอภาค และถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อกันดังที่ได้เป็นนโยบายของประเทศไทยตลอดมา

4.3 จะรักษาลิทธิอันชอบธรรมของชาติและประชาชน โดยพยายามหาทางตกลงที่ยุติธรรมกับประเทศที่เกี่ยวข้องโดยสันติวิธี

4.4 จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่เป็นมิตรกับประเทศไทย แม้ลัทธินิยมในระบบการปกครอง การเศรษฐกิจและสังคมจะต่างกัน และพยายามทำความเข้าใจกับประเทศต่างๆ ที่มีปัญหาระหว่างกัน อยู่เพื่อหาทางให้มีการติดต่อสัมพันธ์โดยปรกติด้วยดีระหว่างกัน และปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศที่มีความผูกพันอยู่ต่อกันให้เหมาะสมกับความจำเป็นของสถานการณ์ เพื่อประโยชน์อันเป็นธรรมร่วมกัน

4.5 จะเสริมสร้างสัมพันธ์ไมตรี และกระชับความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้านให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และสนับสนุนความร่วมมือส่วนภูมิภาคสืบต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) เพื่อเสริมสร้างเสถียรภาพ ความมั่นคง สันติสุข และความเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน...”⁷⁶⁸

จุดเด่นของนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ คือการตอบรับต่อสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศและในภูมิภาคที่อยู่ในยุคหัวเลี้ยวหัวต่อ โดยไทยจะต้องปรับนโยบายต่างประเทศให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป และได้เริ่มปรับทิศทางนโยบายให้เริ่มสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศสังคมนิยม รวมไปถึงการสนับสนุนและดำเนินการที่จะเอื้อความเป็นปึกแผ่นแก่อาเซียน การกระชับความร่วมมือและความสัมพันธ์อันเป็นปกติกับทุกประเทศ และยังได้พัฒนาความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วในฐานะที่เท่าเทียมกันมากกว่าที่จะอยู่ในฐานะผู้ให้และผู้รับ⁷⁶⁹ แต่ถึงกระนั้น การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ก็ยังอยู่ในแนวอนุรักษ์นิยม เนื่องจากการบริหารราชการแผ่นดินและการดำเนินนโยบายต่างประเทศอยู่ในลักษณะที่ระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง โดยจากคำให้สัมภาษณ์ของเดช บุนนาค ได้สะท้อนให้เห็นว่าตัวแสดงฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายต่างประเทศ ทั้งนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งมีคุณลักษณะเป็นอนุรักษ์นิยมอยู่แล้ว ก็ยังมีบทบาทในการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่มีลักษณะอนุรักษ์นิยมอีกด้วย ดังความต่อไปนี้

⁷⁶⁸ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, "คำแถลงนโยบายของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันศุกร์ที่ 7 มิถุนายน 2517," http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp34.pdf (31 สิงหาคม 2560)

⁷⁶⁹ “คำประกาศเกียรติคุณ ฯพณฯ องคมนตรี จุญพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา”, *สโมสรสรรภธรรมย์ ฉบับที่ระลึกครบรอบปีที่ 49* (10 กุมภาพันธ์ 2525): 165.

“...รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ซึ่งอนุรักษ์นิยมมาก ใช้คำว่าอนุรักษ์นิยมก็อาจจะแรงเกินไป คือ ท่านก็ระวังมาก อาจารย์สัญญาและคณะ และเช่นเดียวกัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของเรา ตอนนั้นก็คือคุณจรูญพันธ์ (นายจรูญพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา) ก็ระวังมาก...”⁷⁷⁰

ในทางปฏิบัตินั้น การปรับนโยบายต่างประเทศของไทยต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มดำเนินการในกระทรวงการต่างประเทศ อันเป็นตัวแสดงหลักในด้านการดำเนินนโยบายต่างประเทศ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2512 เนื่องจากประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน ประกาศหลักนิยมนิกสัน (Nixon Doctrine) หรือหลักนิยามกวม (Guam Doctrine) อันเป็นสัญญาญที่ว่าสหรัฐฯ กำลังจะถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม ดังนั้น ไทยในฐานะที่เป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดยิ่งของสหรัฐฯ จึงต้องเตรียมที่จะปรับตัวเช่นเดียวกัน ดังความต่อไปนี้

“...เมื่อปี 2512 นั้น ประธานาธิบดีนิกสัน แก่ประกาศลัทธิกวม และแก่มาเมืองไทย ซึ่งเด็ก ๆ อย่างพวกผม อายุ 25 ประมาณนั้น ก็มองเห็นแล้วว่าลัทธิกวม หรือ Vietnamization มันก็แปลว่า สหรัฐฯ กำลังหาทางออกจากสงครามเวียดนาม แปลว่าอะไรหาทางออกจากสงครามเวียดนาม ก็จะต้องหนีเวียดนาม เพราะฉะนั้น 2512 หรือ ค.ศ. 1969 ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ประเทศไทยก็ต้องเตรียมการรับสถานการณ์นั้น มันจะต้องเปิดบทใหม่ของการต่างประเทศของไทย บทใหม่ที่จะสามารถเปลี่ยนได้ บทหนึ่งก็คือปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน...”⁷⁷¹

ต่อมา เมื่อสหรัฐฯ เริ่มเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายต่างประเทศ ด้วยการปรับความสัมพันธ์กับจีนให้อยู่ในระดับปกติ ไม่ว่าจะเป็นการที่คณะนักกีฬาเทเบิลเทนนิสของสหรัฐฯ เดินทางไปแข่งขันที่กรุงปักกิ่งใน พ.ศ. 2514 หรือการที่มีข่าวว่านายเฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ เดินทางไปเยือนปักกิ่งในทางลับ รวมไปถึงการที่ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน มีกำหนดการเดินทางไปเยือนจีนในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2515 และต่อมา ยังมีการลงคะแนนเสียงที่ทำให้สาธารณรัฐประชาชนจีนได้เข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติแทนที่สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) อีกด้วย

การปรับนโยบายต่างประเทศของไทยนั้น แม้ว่าจะมีการตั้งคณะศึกษา และมีความดำริริเริ่มจากกระทรวงการต่างประเทศ ผู้เป็นตัวแสดง (actor) หลักของการกำหนดนโยบายต่างประเทศ อันถือได้ว่าเป็นการตั้งวาระนโยบาย (agenda-setting) มาแล้วก็ตาม แต่ถึงกระนั้น เมื่อเกิดการรัฐประหารเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2514 แล้ว จอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติได้แถลงนโยบายเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีนว่า แม้ว่าสหประชาชาติได้รับรองจีนเข้าเป็นสมาชิกแล้ว แต่ไทยก็ยังเฝ้าสังเกตสถานการณ์ไปพลางก่อน แต่ด้วยเสียงเรียกร้องจากนักการเมืองฝ่ายซ้ายที่ต้องการให้รัฐบาลไทยสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ถึงขั้นที่ม็อบการเมืองที่นิยมลัทธิการปกครองในแนวทางของจีนปักกิ่งขอรับอาสาจากพลเอกประภาส จารุเสถียร รองหัวหน้าคณะปฏิวัติ ในการติดต่อ

⁷⁷⁰ สัมภาษณ์ เตช บุนนาค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาอากาศไทย.

⁷⁷¹ เรื่องเดียวกัน.

เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับรัฐบาลจีนปักกิ่ง ในขณะที่เดียวกัน รัฐบาลไทยก็ยังเฝ้าสังเกตว่ารัฐบาลจีนปักกิ่งจะดำเนินนโยบายไม่แทรกแซงประเทศอื่นๆ หากว่ารัฐบาลจีนปักกิ่งได้งดสนับสนุนกลุ่มที่ก่อความไม่สงบในไทยแล้ว รัฐบาลไทยก็จะพิจารณาสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนต่อไป แต่ที่ไทยยังรืออยู่ก็เพราะยังมีการก่อความไม่สงบจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะเป็นการที่สถานการณ์รอบด้านของประเทศไทยนั้นยังไม่มี การแสดงว่ามีการลดการสนับสนุนการก่อความไม่สงบภายในประเทศลงแต่ประการใด⁷⁷²

นอกจากนี้ กระบวนการที่จะนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น ยังเริ่มดำเนินการโดยตัวแสดงอื่นๆ ที่ไม่ใช่กระทรวงการต่างประเทศอีกด้วย โดยเริ่มกระบวนการมาตั้งแต่ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทั้งนี้ กระทรวงการต่างประเทศในฐานะที่เป็นตัวแสดงที่มีหน้าที่โดยตรงในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ กลับมิได้มีบทบาทนำในการติดต่อกับจีนในช่วงแรก และไม่ได้มีส่วนร่วมในการส่งคณะผู้แทนไทยคณะแรกที่เดินทางไปจีน อันได้แก่คณะปิงปอง โดยมีพลตำรวจโทชุมพล โลหะชาละ เป็นหัวหน้าคณะ และมีนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นที่ปรึกษา⁷⁷³ ทั้งนี้ เนื่องจากสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เชิญนักกีฬาจากประเทศไทยไปแข่งขันปิงปองมิตรภาพ โดยประเทศจีนเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขัน⁷⁷⁴ โดยที่จอมพลประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรีได้ลงนามอนุมัติการเดินทางในทางลับ รวมทั้งยังได้เขียนแสดงความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรอีกด้วย

ต่อมา เมื่อกระทรวงการต่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ โดยมีความริเริ่มที่จะสร้างความสัมพันธ์กับจีนนั้น ปรากฏว่ามีปฏิกิริยาจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่แสดงความไม่เห็นด้วยในการดำเนินการดังกล่าว ดังเช่นที่ เตช บุนนาค หนึ่งในคณะทำงานเพื่อนำไปสู่การปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน กล่าวไว้ว่า

“...บทใหม่ที่จะสามารถเปลี่ยนได้บทหนึ่งก็คือปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนหรือเขาเรียกว่าจีนคอมมิวนิสต์ CIA เรียกว่า “ไซคอม” จีนแผ่นดินใหญ่ให้เป็นปกติ การปรับความสัมพันธ์ให้เป็นปกตินั้นก็แปลว่าจะต้องเปิดความสัมพันธ์ทางการทูต ซึ่งเวลาที่พวกเราเด็กๆ พุดอะไรกันแบบนี้ พวกฝ่ายอนุรักษ์นิยมก็บอกว่าเป็นไปได้ ด้วยเหตุผลที่ว่าจีนแผ่นดินใหญ่เป็นจีนคอมมิวนิสต์ มีการทำลายล้างเผ่าพันธุ์ นอกจากนั้นแล้ว จีนคอมมิวนิสต์ก็สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ไทย และตั้งแต่ปี 2508 เป็นต้นมา พรรคคอมมิวนิสต์ไทยก็ประกาศวันเสี่ยงปืนแตก ทำให้ข้าราชการทหารและพลเรือนตายปีละ 800-1,000 คน...”⁷⁷⁵

⁷⁷² สิริ เปรมจิตต์, บทบาทเมืองจีน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา, 2515), 467 – 468.

⁷⁷³ วิทยา เวชชาชีวะ, “แผน” เพื่อแผ่นดิน (กรุงเทพฯ: โปสต์ พับลิชชิง, 2557), 229.

⁷⁷⁴ อภิวัฒน์ วรรณกร บรรณาธิการ, “1 ทศวรรษแห่งมิตรภาพไทย – จีน,” ใน ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ คิด พุด เขียน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2540), 94.

⁷⁷⁵ สัมภาษณ์ เตช บุนนาค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาภาษาไทย.

อีกประเด็นหนึ่งที่ฝ่ายอนุรักษนิยมไทยคัดค้านการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน คือ ความไม่ไว้วางใจที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีนในไทย

“...นอกจากนั้นแล้วก็ยังมีปัญหาลูกจีน ลูกจีนนี่ก็ไว้ใจได้หรือเปล่า ต้องกลับไป 2512 จีนยังไม่เป็นแบบปัจจุบัน จีนก็ย่าแม่ แล้วคนจีนไทยก็ไม่เป็นแบบคนจีนไทยในปัจจุบัน คนจีนไทยในสมัยนั้นยังปกปิดภูมิหลังตนเอง พยายามที่จะพิสูจน์อยู่ว่าตนเองเป็นคนไทยเท่านั้น ไม่ได้เป็นคนจีนเลย ไม่ได้มีความภูมิใจในความเป็นจีน ไม่เหมือนกับปัจจุบัน บรรยากาศไม่เหมือนกันเลย ลูกจีนนี่เราไว้ใจไม่ได้หรอก เขาไม่มีความจงรักภักดี นี่ได้ยินมาทั้งนั้นในสภาความมั่นคงแห่งชาติ ในที่อื่นๆ ที่ผมต้องไปบรรยาย เรื่องลูกจีนเป็นเรื่องใหญ่ ซึ่งเดี๋ยวนี้คนไม่พูดถึงแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับคนไทยที่มีเชื้อสายจีน คนจีนนี่เราไว้ใจไม่ได้จริงๆ แล้วเขามีความจงรักภักดีต่อจีน ถ้าถามว่าจีนไหนครับ ก็ชักจะไม่ค่อยแน่ใจ คือ นี่เป็นเรื่องของอารมณ์ทั้งนั้น มันไม่เป็นเรื่องข้อเท็จจริงเลยจนชนิดเดียว...”⁷⁷⁶

นอกจากนี้ เหตุผลหนึ่งที่กลุ่มอนุรักษนิยมไทยคัดค้านการเปิดความสัมพันธ์กับจีนที่กรุงปักกิ่ง คือประเด็นที่ไทยมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐจีนที่ได้หัวนมาอย่างยาวนาน ดังเช่นที่เตช บุนนาค ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

“...แล้วเสร็จแล้วก็มิข้อสุดท้าย คือ เรามีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐจีน (ที่ไต้หวัน) แล้วเราจะไปตัดความสัมพันธ์กับเขาได้อย่างไร เขาตัวอย่างโน้นอย่างนี้กับเรา เขาส่งทหารมาช่วยเรา เขาช่วยเรา รบคอมมิวนิสต์อยู่ที่แม่สลอง สัมผัสไปว่าพรรคพวกก็ค้าเฮโรอีนด้วย นายทหารของเราก็... คือนี่เป็นเรื่องร้ายแปดพันเก้า ไม่มีเหตุผลทั้งนั้น แต่เราจะต้องฟังเรื่องแบบนี้ในทุกเวที ตั้งแต่สำนักข่าวกรองแห่งชาติ ตำรวจสันติบาล สภาความมั่นคงแห่งชาติ รัฐสภา โรงเรียน เสธ.ทหาร เสธ.ทอ. เสธ.ทร. เสธ.ทบ. โรงเรียนการปกครองชั้นสูงอะไรต่ออะไร...”⁷⁷⁷

จากที่เตช บุนนาค กล่าวมาข้างต้นนี้ ทำให้เราได้ทราบถึงบทบาทของตัวแสดงฝ่ายอนุรักษนิยม บางกลุ่มที่เข้ามามีบทบาทคัดค้านตั้งแต่การตั้งวาระนโยบาย (agenda-setting) ด้วยเหตุผลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างด้านอุดมการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อความมั่นคงภายในของไทยด้วย ทั้งในเรื่องการก่อความไม่สงบจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ประเด็นชนกลุ่มน้อยชาวจีนที่อาศัยในไทย รวมไปถึงประเด็นความสัมพันธ์ทางการทูตที่ไทยยังมีกับรัฐบาลจีนที่เกาะไต้หวัน และยังมีประเด็นที่สำคัญอีกหลายประเด็นที่เป็นอุปสรรคต่อการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนปักกิ่ง ไม่ว่าจะเป็นความแตกแยกทางอุดมการณ์ระหว่าง “ฝ่ายซ้าย” กับ “ฝ่ายขวา” การที่คนไทยยังหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ รวมไปถึงการที่คนไทยยังมีความรับรู้ว่าจีนสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่ง

⁷⁷⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁷⁷ เรื่องเดียวกัน.

ประเทศไทยอีกด้วย ดังปรากฏความตอนหนึ่งในการสนทนาระหว่างคณะผู้แทนฝ่ายไทยกับผู้นำจีน ดังต่อไปนี้

“... 2. ฝ่ายไทยยังมีอุปสรรคนานัปการในช่วงนั้น ในอันที่จะดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนได้อย่างเป็นทางการโดยทันที อันเนื่องมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการที่ไทยมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) มาเป็นเวลานาน การที่คนจีนที่อาศัยอยู่ในไทยมีเป็นจำนวนมากแล้วยังมีการแบ่งเป็นฝ่ายซ้ายกับฝ่ายขวาด้วย ในกรณีที่ไทยเปลี่ยนแปลงนโยบายที่มีต่อจีนโดยฉับพลันนั้นอาจก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้นได้ การที่คนไทยเป็นจำนวนมากยังหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ หรือแม้แต่การที่คนไทยส่วนใหญ่ยังเข้าใจอยู่ว่าจีนสนับสนุนผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในไทยให้ก่อความไม่สงบ...”⁷⁷⁸

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ผ่านพ้นไปแล้ว ไทยมีทั้งรัฐบาลพลเรือนจากการแต่งตั้ง และรัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การเลือกตั้ง ซึ่งรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งนี้เองที่เป็นตัวแสดงที่สำคัญในการปรับนโยบายต่างประเทศให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และเป็นอิสระจากนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลอำนาจ สำหรับการปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น กระทรวงการต่างประเทศเป็นตัวแสดงหลัก ทั้งในด้านการกำหนดวาระนโยบาย และการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2517 พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ⁷⁷⁹ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศใน

⁷⁷⁸ อภิวัฒน์ วรรณกร บรรณาธิการ, “สัมพันธ์ไมตรีไทย – จีน ก่อน พ.ศ. 2518,” ใน ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ คิด พูด เขียน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2540), หน้า 77.

⁷⁷⁹ แม้ว่าพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จะเป็นหนึ่งในโลกที่สำคัญในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนปักกิ่ง แต่เมื่อพิจารณาจากคุณสมบัติส่วนตัวแล้ว เราสามารถจัดให้พลเอกชาติชายเป็น “อนุรักษนิยม” ได้อีกคนหนึ่ง ทั้งนี้ พลเอกชาติชาย เป็นบุตรของจอมพลผิน กับคุณหญิงวิบูลลักษณ์ ชุณหะวัณ ทั้งนี้ จอมพลผินคือหัวหน้าคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ที่เป็นการฟื้นพลังของฝ่ายอนุรักษนิยมให้กลับมาสู่อำนาจทางการเมืองไทยอีกครั้ง โดยพลเอกชาติชายมีส่วนร่วมในการรัฐประหารครั้งดังกล่าวด้วย ในส่วนหน้าที่การงานนั้น พลเอกชาติชายดำรงตำแหน่งสำคัญๆ มาเป็นจำนวนมาก เช่น เอกอัครราชทูตประจำอาร์เจนตินา ออสเตรเลีย ตุรกี วกัดกัน และเอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรประจำองค์การสหประชาชาติ ณ นครเจนีวา ตามลำดับ ต่อมาเป็นอธิบดีกรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ และเป็น เอกอัครราชทูตประจำกระทรวง สำนักงานปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ในส่วนของตำแหน่งทางการเมือง ยังได้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ เช่น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และเป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญทางการต่างประเทศของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ดูใน สุรเกียรติ เสถียรไทย และคณะ, เอกบุรุษชาติอาชาไนย พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2541?). และ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ป.จ. ม.ป.ช. ม.ว.ม., ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 7 พฤศจิกายน 2541 (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2541).

อีกประเด็นหนึ่งที่จัดให้พลเอกชาติชายอยู่ในฝ่ายอนุรักษนิยม นั่นคือ ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ สายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ผ่านการสมรสกับท่านผู้หญิงบุญเรือน ชุณหะวัณ (สกุลเดิม โสพจน์) มีศักดิ์เป็น “หลาน” ในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และพลเอกชาติชาย ยังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดหลายตระกูล ทั้งมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาชริตมวงกุญ และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจุลจอมเกล้า โดยในช่วงแรกได้รับพระราชทานชั้น “ตติยจุลจอมเกล้า” สืบตระกูลจอมพลผิน ชุณหะวัณ และได้รับพระราชทานจนถึงชั้นสูงสุด คือ ปฐมจุลจอมเกล้า ใน พ.ศ. 2533 เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ดูใน “แจ้งความสำนักคณะรัฐมนตรี เรื่องพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์,” ราชกิจจานุเบกษา 72, 36 (17 พฤษภาคม 2498): 1120. และ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า, เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า (กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2547), 584.

รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ พร้อมด้วยอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ได้เดินทางไปยังนครนิวยอร์ก เพื่อไปดำเนินการสานสัมพันธ์กับจีนปักกิ่ง ดังความต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

“...เมื่อเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2517 ผมได้เดินทางไปนครนิวยอร์ก เพื่อไปประชุมสมัชชาสหประชาชาติประจำปี เราได้มีนัดหมายกับนายเฉา กวง หัว (Chao Kuang Hua) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่บังเอิญในวันที่เรานัดพบกับนาย เฉา กวง หัว นั้น เป็นวันที่ตรงกับที่นายเฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐ ได้เชิญเราไปรับประทานอาหารค่ำเต็มราในคืนวันนั้นเช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามเราได้นัดกับนาย เฉา กวง หัว แล้ว เราจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เพราะเป็นการยืนยันครั้งสุดท้ายในการที่เราจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน...”⁷⁸⁰

“...เราตรงไปที่รถที่จอดไว้ตั้งแต่ตอนบ่าย คุณอานันท์ (ปันยารชุน) เป็นคนขับ ผมก็นั่งมากับคุณอานันท์สองคนเท่านั้น... มาถึงสถานทูตจีน ใช้เวลาประมาณ 15 นาที ขณะนั้นเป็นเวลา 3 ทุ่มกว่าแล้ว...เมื่อเราเข้าไปในสถานทูตจีน มีเจ้าหน้าที่มารับเราเข้าไปพบนาย เฉา กวง หัว ซึ่งนั่งอยู่คนเดียวเท่านั้น แต่บนโต๊ะรับแขกที่นาย เฉา กวง หัว นั่งอยู่นั้น ที่เขี่ยบุหรี่มีก้นยาประมาณ 20 ก้น ก็แสดงว่านายเฉา กวงหิว รอเราอยู่ด้วยความกระวนกระวายพอสมควร เพราะวันนี้เป็นวันที่เราจะมาส่งข่าวแก่นาย เฉา กวง หัว ว่า เราจะเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับจีนหรือไม่ และเป็นการยืนยันครั้งสุดท้าย นาย เฉา กวง หัว ดึงสติใจมาก เราได้ยืนยันกับนาย เฉา กวง หัวว่า รัฐบาลไทยได้ตกลงใจอย่างแน่นอนแล้วที่จะเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อเราได้บอกกับนาย เฉา กวง หัว ถึงนโยบายของรัฐบาลไทยที่จะเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ผมกับคุณอานันท์ก็เดินทางกลับกรุงเทพฯ เพื่อเตรียมงานเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อไป ความสัมพันธ์ก็ได้เจริญเติบโตมาจนทุกวันนี้...”⁷⁸¹

เมื่อพิจารณาจากคำกล่าวข้างต้น ประกอบกับพิจารณาคำแถลงนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ในวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2517 ที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่เป็นมิตรกับประเทศไทย แม้ระบอบการปกครองจะต่างกันก็ตาม จะเห็นได้ว่า แม้ว่ารัฐบาลสัญญาจะแถลงนโยบายต่างประเทศอย่างกว้างๆ แต่ก็นับได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้แก่กระทรวงการต่างประเทศ ในการตั้งวาระนโยบายเพื่อนำไปสู่การเปิดความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังจะเห็นได้ว่าทั้งพลตรีชาติชาย และทั้งอานันท์ ปันยารชุน ได้แจ้งข่าวแก่ผู้แทนฝ่ายจีนว่าไทยจะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนหรือไม่ และแน่นอนว่ารัฐบาลไทยได้ตกลงใจที่จะเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ในส่วนนี้เองจะเห็นได้ถึงบทบาทนำของกระทรวงการต่างประเทศในฐานะที่เป็นตัวแสดง

⁷⁸⁰ “จากใจพลเอกชาติชาย : เบื้องหลังความสัมพันธ์ยุคใหม่ไทยจีน,” ใน สุรเกียรติ์ เสถียรไทย และคณะ, เอกบุรุษชาติ อาชาโนย พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ, 37.

⁷⁸¹ เรื่องเดียวกัน, 38.

หลักในกระบวนการปรับนโยบายต่างประเทศที่มีความเป็นมิตรมากขึ้นกับประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองต่างไปจากไทย

ทั้งนี้ พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เคยกล่าวเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของไทยว่า “ในการอยู่ระหว่างสามขา จะไปยืนใกล้ขาไหนมากเกินไปก็ได้” และได้มอบหมายให้นายอานันท์ ปันยารชุน เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา ที่ในช่วงต้น พ.ศ. 2518 ถูกเรียกตัวกลับไทยเป็นการชั่วคราวเพื่อเป็นการแสดงความไม่พอใจที่รัฐบาลไทยมีต่อสหรัฐฯ ในกรณีมาเยาเกวซที่สหรัฐฯ ใช้ไทยเป็นฐานปฏิบัติการในการชิงเรือมาเยาเกวซคืนจากกัมพูชาโดยพลการ โดยพลตรีชาติชายได้มอบหมายให้ “...คุณอานันท์ กลับไปอเมริกาคราวนี้ ให้เจรจากับผู้แทนจีนเพื่อหยั่งท่าที และเตรียมตัวเดินทางไปเยือนจีน...” ทั้งนี้ นายอานันท์มีข้อสงสัยว่าเป็นนโยบายที่แน่ชัดจากรัฐบาลแล้วหรือไม่ ซึ่งพลตรีชาติชายก็ให้ความมั่นใจว่า “...นายฯ ก็กฤทธิให้ความเห็นชอบแล้ว...” ส่วนทางด้านสภาความมั่นคงแห่งชาตินั้น พลตรีชาติชายกล่าวแก่นายอานันท์ว่า “...ไม่ต้องถามเขาหรอก ขึ้นถามไปก็ถูกคัดค้านแน่...”⁷⁸²

การที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ กล่าวว่าถ้าหากไปถามสภาความมั่นคงแห่งชาติแล้ว “...ถูกคัดค้านแน่...” เช่นนั้น คือสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่มีต่อกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ เนื่องจากในช่วง พ.ศ. 2518 สภาความมั่นคงแห่งชาติ อันเป็นหนึ่งในตัวแสดงที่นอกจากจะมีบทบาทในการกำหนดนโยบายด้านความมั่นคงแล้ว ยังมีบทบาททางด้านนโยบายต่างประเทศอีกด้วย โดยที่ตัวแสดงดังกล่าวนี้ยังมีแนวคิดเป็นอนุรักษ์นิยม โดยยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นตัวแทนฝ่ายทหารที่มีความสัมพันธ์กับความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐฯ โดยอ้างประเด็นภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์มาโดยตลอด ตรงกันข้ามกับรัฐบาลที่มีนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระบนพื้นฐานของผลประโยชน์แห่งชาติ และเมื่อพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ มีปัญหาขึ้นมาแล้ว อานันท์ ปันยารชุน ได้ขออนุมัติแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นในกระทรวงการต่างประเทศ ประกอบไปด้วย ขวาล ชวณิศย์ รองอธิบดีกรมการเมือง เตช บุนนาค หัวหน้ากองเอเชียตะวันออก สุจินดา ยศสุนทร เลขาธิการโท กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย คณิต อัครสุตา เลขานุการตรี กองเอเชียตะวันออก เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และยกร่างความตกลงปรับสัมพันธ์เพื่อใช้ในการเตรียมการเจรจากับจีน ผ่านทางนายฮงหัว ผู้แทนถาวรของจีนประจำองค์การสหประชาชาติ จากนั้นแล้ว อานันท์ ปันยารชุน จึงเดินทางกลับไปเยือนนครนิวยอร์กเพื่อไปพบกับนายฮงหัว ณ องค์การสหประชาชาติ⁷⁸³

อนึ่ง จากการแถลงนโยบายต่างประเทศของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีต่อสภาผู้แทนราษฎร ที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และการดำเนินการต่างๆ ต่อจากนั้นทั้งในส่วนของรัฐบาลและกระทรวงการต่างประเทศ จนในที่สุด ได้นำไปสู่

⁷⁸² ประสาร มฤคพิทักษ์ และคณะ, อานันท์ ปันยารชุน : ชีวิต ความคิด และการงานของอดีตนายกรัฐมนตรีสองสมัย (กรุงเทพฯ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541), 57.

⁷⁸³ เรื่องเดียวกัน.

การเดินทางเยือนจีนของหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช และมีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2518 และจากเนื้อความข้างต้นที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ กล่าวกับอานันท์ ปันยารชุน ในประเด็นการเปิดความสัมพันธ์กับจีนที่ไม่จำเป็นต้องปรึกษากับสภาความมั่นคงแห่งชาติ เนื่องจากจะถูกคัดค้านอย่างแน่นอนนั้น ทางด้านพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา⁷⁸⁴ ที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2517 อันอยู่ในช่วงเดียวกันกับที่กระทรวงการต่างประเทศมีบทบาทนำในกระบวนการปรับนโยบายต่างประเทศนั้น พลอากาศเอกสิทธิได้ตั้งคณะกรรมการนโยบายความมั่นคง ทำหน้าที่กำหนดนโยบายทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองภายใน การเมืองระหว่างประเทศ สังคม จิตวิทยา คณะกรรมการเตรียมพร้อมแห่งชาติที่ทำหน้าที่เตรียมพร้อมในยามสงคราม และด้วยความที่ในช่วงนั้นยังมีปัญหาคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ห่างไกล จึงมีการกำหนดเส้นทางความมั่นคงอีกด้วย⁷⁸⁵ โดยพลอากาศเอกสิทธิ ได้บันทึกความทรงจำไว้ ดังนี้

“...การประชุมสมานิติบัญญัติในช่วงนั้นมีการถกปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติกันมาก เพราะมีทั้งปัญหาคอมมิวนิสต์ และปัญหาการคุกคามจากเวียดนาม จำได้ว่าคุณณัด (พันเอกพิเศษ ณัด คอมันตร์) ซึ่งเป็นสมาชิกสมานิติบัญญัติ เสนอให้มีกฎหมายป้องกันไม่ให้ต่างชาติมาตั้งฐานทัพ คุณพิชัย (นายพิชัย รัตตกุล) ตั้งกระทู้คัดค้าน ผมก็คัดค้าน ผมบอกว่า สหรัฐฯ ใช้ไทยเป็นฐานทัพโจมตีเวียดนาม ในที่ประชุมสภาความมั่นคงแห่งชาติ ไม่เห็นคุณณัดพูดอะไร ทั้งที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ทำไมมาเสนอตอนนี้ ร่างกฎหมายนี้จึงถูกโหวตตกไป ถ้าผ่านกฎหมายฉบับนี้ในเวลานั้น ฐานทัพอเมริกันต้องถอนทหารออกจากประเทศไทยทันที แต่ในที่สุด กองทัพสหรัฐฯ ก็ถูกรัฐบาลของหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช ขับออกจากประเทศไทยไม่นานหลังจากนั้น...”⁷⁸⁶

ในส่วนความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น พลอากาศเอกสิทธิ ได้บันทึกไว้ว่า (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

⁷⁸⁴ เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังแล้ว พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ถูกผู้วิจัยจัดให้อยู่ในฝ่ายอนุรักษนิยม โดยพลอากาศเอกสิทธิ เป็นบุตรมหาอำมาตย์ตรี พระยาวันพฤกษ์พิจารณ์ (ทองคำ เสวตศิลา บุตรของนายเฮนรี อาลาบาสเตอร์ ต้นสกุลเสวตศิลา ที่ปรึกษาส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) กับคุณหญิงชลธิ์ วันพฤกษ์พิจารณ์ (สกุลเดิม บุณนาค บุตรีเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุณนาค)) พลอากาศเอกสิทธิจบการศึกษาด้านวิศวกรรมศาสตร์จากสถาบันเทคโนโลยีแมตซาซุเซตส์ ต่อมาได้เข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทย ทำงานร่วมกับสำนักบริการด้านยุทธศาสตร์ (Office of Strategic Services: OSS) ของสหรัฐอเมริกาอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ พลอากาศเอกสิทธิยังได้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นอธิบดีกรมประมวลราชการแผ่นดิน เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และรองนายกรัฐมนตรี ดูประวัติของพลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลาได้ใน ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา, ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 26 มิถุนายน 2559 (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559). และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พลอากาศเอกสิทธิเป็นองคมนตรีใน พ.ศ. 2539 และยังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดหลายหลายตระกูลด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาชรมงกุฎ โดยเฉพะอย่างยิ่ง เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจุลจอมเกล้าชั้นสูงสุด ปฐมจุลจอมเกล้า ดูใน “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์”, ราชกิจจานุเบกษา 113, 7 ข (4 พฤษภาคม 2539): 1.

⁷⁸⁵ ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา, ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 26 มิถุนายน 2559, 230.

⁷⁸⁶ เรื่องเดียวกัน.

“...ก่อนไปเปิดความสัมพันธ์กับจีน มีการปรึกษาในสภาความมั่นคงแห่งชาติ หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมชบอกว่าถึงเวลาต้องรับรองจีนแล้ว... มาเลเซียรับรองจีนก่อนไทยหนึ่งปี **ความจริงผมเป็นฝ่ายให้เหตุผลให้ตั้งเรื่องรับรองจีนไว้ก่อน เพราะทัศนคติเดิมอันมาจากอิทธิพลอเมริกา และเรื่องพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และความกังวลเรื่องจีนโพ้นทะเล เราจึงลังเล** แต่คุณชาติชายสนับสนุนให้รับรองตามหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ จึงเกิดการเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีน ในปี พ.ศ. 2518 นับเป็นผลงานสำคัญของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ เรื่องนี้ต้องยกเครดิตให้ท่าน...”⁷⁸⁷

และ

“...ก่อนเดินทางไปจีน ผมพูดที่วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) บอกว่า จีนเป็นศัตรู หมายเลขหนึ่งของเรา...”⁷⁸⁸

จากข้อความข้างต้น แสดงเห็นได้อย่างชัดเจนถึงทัศนคติ (perception) ที่เป็นอนุรักษ์นิยมของพลอากาศเอกสิทธิ ในฐานะเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติในขณะนั้น ที่ยังเห็นจีนเป็นภัยคุกคามสำคัญในอันดับต้นของความมั่นคงของรัฐไทย แต่แล้วทัศนคติของท่านก็เปลี่ยนไป เมื่อได้เดินทางไปเยือนจีน ดังความต่อไปนี้ (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

“...เมื่อกลับจากจีน เห็นท่าทีความจริงใจของทางจีน และได้รับคำมั่นการไม่เข้าแทรกแซงเรื่องภายในของประเทศอื่น ต่อมา ผมไปเลกเซอร์ที่ วปอ. อีก จึงบรรยายให้นักศึกษาว่า **จีนไม่ได้เป็นอย่างที่เราคิด อีกปีสองปีต่อมา จีนก็หยุดการกระจายเสียงสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย...**”⁷⁸⁹

จะเห็นได้ว่า ในที่สุดแล้ว พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ก็ได้เปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ทั้งหมด รวมไปถึงมีความพยายามในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ให้แก่บุคคลอื่นๆ ด้วย และยังได้ร่วมคณะของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ในการเดินทางไปเยือนเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอีกด้วย ส่งผลให้สภาความมั่นคงแห่งชาติดำเนินการสอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล และการดำเนินการของกระทรวงการต่างประเทศ ในอันที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน

นอกจากนี้ การคัดค้านโดยบุคคลฝ่ายอนุรักษ์นิยมก็อาจจะเกิดขึ้นภายในครอบครัวของคุณคึกฤทธิ์ ที่มีหน้าที่โดยตรงในการเปิดความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ ดังจะเห็นได้จากการที่นายอานันท์

⁷⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, 233.

⁷⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 233.

⁷⁸⁹ เรื่องเดียวกัน.

ป็นยารชุน ที่เป็นผู้ไปเจรจากับจีนเพื่อเปิดความสัมพันธ์กับไทยในปี พ.ศ. 2518 ที่ถูกคุณหญิงปรีชา ุศาสน์ (ปฤกษ์ ป็นยารชุน) ผู้เป็นมารดา เรียกเข้าไปพบแล้วกล่าวว่า

“...เห็นหนังสือพิมพ์หรือใครลงข่าวว่า ลูกจะไปเป็นทูตที่เมืองจีน แม่ไม่ให้ไปนะ เพราะเมืองจีนนี้มันเอาคนแก่ไปทำปุ๋ย ถ้าเขาสั่งให้ลูกไปจริง แม่ให้ลูกลาออกจากราชการเลย รู้ไหมลูก...”

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าคุณหญิงปรีชา ุศาสน์มีความเกลียดชังคอมมิวนิสต์มากเพียงใด ซึ่งอานันท์ ปันยารชุน ที่ทราบทุกอย่างดี ได้แต่เพียงนั่งเฉยและแบ่งรับแบ่งสู้เพื่อรักษาน้ำใจมารดา⁷⁹⁰

7.1.2 การปรับนโยบายต่างประเทศต่อสหรัฐอเมริกา และกลุ่มประเทศอินโดจีน

1) รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 ว่าไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศตามรอยสหรัฐฯ อย่างใกล้ชิดมาตั้งแต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นต้นมา และเพิ่มความใกล้ชิดในนโยบายเป็นอย่งยิ่งในรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร แต่ต่อมา เมื่อสหรัฐฯ เริ่มปรับนโยบายต่างประเทศครั้งสำคัญด้วยการเตรียมถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม ประเทศไทยก็ต้องเตรียมรับสถานการณ์ดังกล่าวเช่นเดียวกัน ดังเช่นที่เดช บุนนาค ให้ข้อมูลในเรื่องนี้ไว้ว่า

“...เมื่อปี 2512 นั้น ประธานาธิบดีนิกสัน แก่ประกาศลัทธิกวม และแก่ก็มาเมืองไทย ซึ่งเด็ก ๆ อย่างพวกผม อายุ 25 ประมาณนั้น ก็มองเห็นแล้วว่าลัทธิกวม หรือ Vietnamization มันก็แปลว่าสหรัฐฯ กำลังหาทางออกจากสงครามเวียดนาม แปลว่าอะไรหาทางออกจากสงครามเวียดนาม ก็จะต้องเวียดนาม เพราะฉะนั้น 2512 หรือ ค.ศ. 1969 ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ประเทศไทยก็ต้องเตรียมการรับสถานการณ์นั้น มันจะต้องเปิดบทใหม่ของการต่างประเทศของไทย...”⁷⁹¹

ทั้งนี้ การที่กระทรวงการต่างประเทศดำเนินการริเริ่มปรับความสัมพันธ์กับจีนนั้น ก็เนื่องมาจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับระหว่างประเทศ นั่นคือ การที่สหรัฐฯ มองเห็นแล้วว่าตนเองจะไม่ประสบความสำเร็จในสงครามเวียดนาม และเตรียมที่จะออกจากสงครามดังกล่าว และในขณะเดียวกัน การดำเนินการประการหนึ่งของสหรัฐฯ นั่นคือ การปรับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน ก็ได้มีอิทธิพลต่อการปรับนโยบายต่างประเทศของไทยด้วย

⁷⁹⁰ ประสาร มฤคพิทักษ์ และคณะ เรียบเรียง, อานันท์ ปันยารชุน : ชีวิต ความคิด และการงานของอดีตนายกรัฐมนตรีสองสมัย, 62.

⁷⁹¹ สัมภาษณ์ เดช บุนนาค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาภษาชาติไทย.

นอกจากความดำริริเริ่มของกระทรวงการต่างประเทศแล้ว ตัวแสดงทางการเมืองอื่นๆ ที่สำคัญของไทย เช่น ทหาร ก็มีสัญญาณที่จะสนับสนุนให้รัฐบาลไทยปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ เช่นเดียวกัน ดังจะสะท้อนได้จากทัศนคติของพลเอกกฤษณ์ สีวะรา⁷⁹² รักษาราชการผู้บัญชาการทหารสูงสุด ที่สนับสนุนการปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ให้อยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกัน ดังต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

“...มีความเห็นด้วยที่จะมีการพิจารณาทบทวนความผูกพันระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐฯเสียใหม่ เพื่อให้มีความสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ใช่ในลักษณะลูกน้อง และเราจะต้องมีสิทธิอธิปไตยเหนือดินแดนของเรา ขณะเดียวกันทางด้านความช่วยเหลือของสหรัฐฯต่อประเทศไทย ก็ควรจะเป็นไปในลักษณะที่ให้ประเทศไทยสามารถยืนอยู่บนขาของตนเอง...”⁷⁹³

พร้อมกันนี้ พลเอกกฤษณ์ยังได้แนะนำแนวทางในการที่ไทยจะปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ อีกด้วย ดังความต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

“...ไม่ทราบว่าจะประเทศไทยมีสัญญาณความตกลงกับสหรัฐฯอย่างใดบ้าง เพราะเป็นเรื่องของกระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงกลาโหม แต่ควรจะเอาสัญญาณความตกลงที่มีอยู่มาพิจารณาในทางด้านการทหารนั้น ข้อตกลงที่สำคัญคือเรื่องการใช้ฐานทัพ แต่การจะปรับปรุงอย่างไรเป็นเรื่องของรัฐบาล ทั้งนี้ สัญญาความตกลงต่างๆ ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐฯได้กระทำกันมาตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมีทั้งความตกลงช่วยเหลือทางการทหารและเศรษฐกิจ ความตกลงเหล่านี้ควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไข เพราะรัฐบาลไทยได้เปลี่ยนมาแล้วหลายรัฐบาล และรัฐบาลสหรัฐฯก็เปลี่ยนมาแล้วหลายรัฐบาลเช่นเดียวกัน ข้อตกลงต่างๆ ที่มีอยู่จึงอาจทำให้คนใหม่ไม่เข้าใจ และเกิดความเข้าใจผิดขึ้นจึงควรจะได้ทบทวนเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม เพื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจในสิทธิและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะได้ไม่เกิดความเข้าใจผิดขึ้น...”⁷⁹⁴

จากที่ยกตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ของพลเอกกฤษณ์ขึ้นมาข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่ามีรายละเอียดที่สอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลจากการเลือกตั้งที่ขึ้นบริหารประเทศต่อจากรัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ นั่นคือ รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่มีผลงานด้านการต่างประเทศที่

⁷⁹² แม้พลเอกกฤษณ์จะสนับสนุนให้รัฐบาลไทยปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ แต่ถ้าพิจารณาตามเกณฑ์ของผู้วิจัย ก็พบว่า พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ก็ถูกผู้วิจัยจัดให้อยู่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมด้วยเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นการทำนายนายทหารที่ดำรงตำแหน่งบังคับบัญชาในระดับสูงในกองทัพ การสนับสนุนบทบาทของกองทัพในการรักษาความมั่นคงของชาติ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ รวมไปถึงการได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดหลากหลายตระกูล ทั้งมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาวิกรมภักดี และเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ถึงชั้นทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ เมื่อ พ.ศ. 2511 อีกด้วย ดูการรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษของพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ได้ใน “แจ้งความสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า”, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 85,44 (15 พฤษภาคม 2511): 24.

⁷⁹³ ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา, ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 25 ธันวาคม 2519 (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2519), 198.

⁷⁹⁴ เรื่องเดียวกัน.

สำคัญ นั่นคือ การปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ด้วยการเรียกร้องให้สหรัฐฯ ถอนทหารและยกเลิกฐานทัพออกไปจากประเทศไทย และการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ถึงกระนั้น พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ที่สนับสนุนการปรับความสัมพันธ์ในนโยบายต่างประเทศไทยต่อสหรัฐฯ ก็ยังคงแนวคิดแบบอนุรักษ์นิยมในประเด็นด้านความมั่นคงภายใน นั่นคือนโยบายต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ ในฐานะที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็น “ผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ทั่วไป” ที่ยังยืนยันให้

“...เกี่ยวกับการปราบปรามโดยใช้กำลังอาวุธยังคงต้องมีต่อไป แต่จะใช้เฉพาะในกรณีที่ฝ่ายตรงข้ามใช้อาวุธ หรือต้องการที่จะต่อสู้ด้วยการใช้กำลัง เพราะเราเองก็จำเป็นต้องมีการป้องกันตัว แต่จะพยายามใช้อาวุธน้อยที่สุด...”⁷⁹⁵

ในขณะเดียวกัน ก็ยังมีการดำเนินนโยบายในทางสันติควบคู่กันไปด้วย นั่นคือ

“...ทางราชการจะพยายามดึงประชาชนให้เข้ามาหา และให้มีความเข้าใจในการทำงานของรัฐบาลมากขึ้น ในการนี้จะใช้ข้าราชการเป็นแกนกลางในการนำไปสู่เป้าหมาย โดยจะพยายามปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานของข้าราชการให้เป็นไปตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในการปฏิบัติงานนั้นจะใช้ทั้งแผนพัฒนาพร้อมกับแผนปราบปราม...”⁷⁹⁶

นอกจากนี้ ในประเด็นด้านความมั่นคงภายใน นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีในช่วงเดียวกันกับที่พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ทั่วไป ก็ยังมีแนวคิดในการแย่งชิงมวลชนมาจากฝ่ายคอมมิวนิสต์แบบสันติ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่เป็นอนุรักษ์นิยมของนายสัญญาเองด้วย⁷⁹⁷ นั่นคือความยึดมั่นใน “สามสถาบันหลักของชาติ” คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังความที่นายสัญญาเคยกล่าวไว้ต่อไปนี้

CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁷⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 211.

⁷⁹⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁹⁷ เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ก็สามารถจัดให้นายสัญญาอยู่ในกลุ่มอนุรักษ์นิยมได้ ตั้งแต่ชาติกำเนิดนายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นบุตรมหาอำมาตย์ตรี พระยาธรรมสารเวทย์วิเศษภักดี ศรีสัตยวัตตา พิริยพาหะ (ทองดี ธรรมศักดิ์) กับคุณหญิงธรรมสารเวทย์วิเศษภักดี (ชื่น ธรรมศักดิ์) ทางด้านหน้าที่การงาน นายสัญญาดำรงตำแหน่งที่สำคัญๆ มากมายในวงราชการ ไม่ว่าจะเป็นประธานศาลฎีกา อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นายกรัฐมนตรี องคมนตรี และประธานองคมนตรี โดยเฉพาะตำแหน่งองคมนตรีนั้น นายสัญญาได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณในตำแหน่งนี้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2511 และเป็นประธานองคมนตรีตั้งแต่ พ.ศ. 2518-2541 และยังมีรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงหลายตระกูล ได้แก่ ปฐมจุลจอมเกล้า มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาวิรมงกุฎ และยังมีได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์อีกด้วย คูใน “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์”, ราชกิจจานุเบกษา 113, 10 ข (7 มิถุนายน 2539): 72.; “แจ้งความสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า”, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 85,44 (15 พฤษภาคม 2511): 24.; วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย, สัญญา ธรรมศักดิ์ คนของแผ่นดิน (กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, 2546).

“...เป้าหมายที่สำคัญที่สุดของเรา คือ ประชาชน คือฝ่ายเขาก็จะเอาประชาชนเป็นพวก และเอาไปติดอาวุธ แล้วเอามาฆ่าประชาชนของเรา วิธีการของเราคือว่า จะต้องดึงของที่เขาต้องการไว้ให้อยู่ ดึงประชาชนเป็นพวกเรา คือให้อยู่ในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์... ผู้ปกครองในท้องถิ่นได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำตำรวจ ผู้บังคับกอง ตำรวจ ปลัดอำเภอ นายอำเภอ เจ้าเมือง ที่ติดต่อกลัซชิดกับประชาชน เราจะเอาขณะศึกครั้งนี้ได้จะต้องเปลี่ยนทัศนคติหมด คือจะต้องให้สัตย์ปฏิญาณต่อหน้าพระแก้วมรกตว่า เราเป็นผู้ปกครองประชาชนคนไทย เราจะต้องปฏิบัติต่อประชาชน ประการแรกคือ ให้ถือหลักอหิงสา คือ ไม่เบียดเบียนเขา ไม่ว่าด้วยประการใดทั้งสิ้น อหิงสาคือ ไม่เบียดเบียน ประการที่สอง คือ เราจะต้องให้ความยุติธรรมที่ได้ดีขนาดต่อประชาชนที่อยู่ใต้การปกครองของเรา ประการที่สามคือ ต้องให้ความยุติธรรมที่แท้จริง ใครผิดว่าผิด ใครถูกว่าถูก อย่าไปมีอคติพวกเขา พวกเรา...”⁷⁹⁸

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองที่รัฐไทยยังคงมีนโยบายในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ในลักษณะ “การทหารนำการเมือง” แต่ทางกองทัพภาคที่ 2 ได้มีความริเริ่มในยุทธศาสตร์ใหม่โดยใช้ “การเมืองนำการทหาร” ในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ โดยพลตรีเปรมติณสูลานนท์ แม่ทัพภาคที่ 2 ที่ต้องไปประจำยังส่วนหน้าที่จังหวัดสกลนคร ซึ่งในสมัยนั้นจังหวัดสกลนครคือพื้นที่สีแดง มีการสู้รบแบบจรยุทธ์ การปราบปรามคอมมิวนิสต์ของเจ้าหน้าที่รัฐสมัยนั้นใช้วิธีการรุนแรง และเจ้าหน้าที่รัฐยังมีทัศนคติที่มองประชาชนที่ไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐว่าเป็นศัตรู ทำให้การปราบปรามไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น เจ้าหน้าที่รัฐจึงศึกษาแนวทางสงครามแย่งชิงประชาชนของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย และยังเปลี่ยนทัศนคติและแนวทางดำเนินการด้วยความเข้าใจวิธีการจัดตั้งของฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอีกด้วย นำมาสู่แผนยุทธศาสตร์ “การเมืองนำการทหาร” หรืออีกนัยหนึ่งคือ “ยุทธศาสตร์มวลชน” จนสามารถดึงมวลชนระดับหมู่บ้านเข้ามารวมตัวเป็นกลุ่มราษฎรอาสาสมัครไทยอาสาป้องกันชาติ⁷⁹⁹ และเป็นที่มาของคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/ 2523 เรื่อง “นโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์” โดยเน้นการใช้ “การเมืองนำการทหาร” ของรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในเวลาต่อมา

2) รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช

รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช มีนโยบายต่างประเทศแตกต่างไปจากรัฐบาลชุดก่อนหน้าเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลงานทางด้านการต่างประเทศชิ้นหนึ่งอันเป็นที่จดจำกันมาโดยตลอด นั่นคือ การดำเนินการเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน จนสามารถสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ในที่สุด ทั้งที่ในช่วงรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ขณะนั้นหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังมีได้เป็นนายกรัฐมนตรี ยังเป็นเพียงเจ้าของสื่อสิ่งพิมพ์

⁷⁹⁸ ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 25 ธันวาคม 2519, 210.

⁷⁹⁹ จัตุวา กลิ่นสุนทร, รัฐบุรุษชื่อเปรม (กรุงเทพฯ: มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์, 2538), 57-62.

“สยามรัฐ” และได้เคยเป็นหนึ่งในพลังทางสังคมร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์นิยมไทยอื่นๆ ทั้งทหารและพลเรือน ในการแสดงท่าทีต่อต้านการปรับนโยบายต่อสาธารณรัฐประชาชนจีนของถนัด คอมันตร์ มาแล้ว จนถึงกับกล่าวหาว่าถนัดกำลังดำเนินนโยบายเข้าหาฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยถนัด คอมันตร์ ได้แจ้งจับนพพร บุญยฤทธิ์ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐ รวมไปถึงกำพล วัชรพล บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และประสาน มีเฟื่องศาสตร์ นักเขียนประจำหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ว่าเขียนพาดหัวข่าวดูหมิ่นถนัดในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2514 ว่า “...โฆษก ปชป. ระบุ ถนัดเป็นสายจีนแดง จะแจ้งตำรวจให้จับ...”⁸⁰⁰

การกระทำดังกล่าวของหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช ผ่านหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ อาจถือได้ว่านอกจากจะมีความเป็นอนุรักษ์นิยมตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยใช้ในงานชิ้นนี้ ทั้งในด้านชาติกำเนิด และความคิดที่ปรากฏทั่วไปทั้งในสื่อสิ่งพิมพ์ และในวรรณกรรมของท่านในขณะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเชิดชูอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การสนับสนุนบทบาทของกองทัพในการรักษาความมั่นคงของชาติ รวมไปถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เห็นความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ว่าเป็นรากฐานสำคัญที่สุดในการจรรโลงความมั่นคงของชาติ การอุปถัมภ์ค้ำจุนศาสนา และการก่อเกื้อรักษามรดกทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

อย่างไรก็ตาม เมื่อหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว แนวความคิดในด้านการต่างประเทศของท่านก็เปลี่ยนแปลงไป แม้ว่าโดยเนื้อแท้แล้วตัวท่านเองจะยังคงมีลักษณะของความเป็นอนุรักษ์นิยมอยู่ก็ตาม นอกจากจะเห็นได้จากการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนแล้ว รัฐบาลหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ยังดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับกลุ่มประเทศอินโดจีน และการปรับลดความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ด้วยการมีนโยบายที่ชัดเจนให้สหรัฐฯ ถอนทหารและยกเลิกฐานทัพออกไปจากประเทศไทยภายใน 1 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นหลังนี้ ได้รับการสนับสนุนจากขบวนการนิสิตนักศึกษาและปัญญาชนหัวก้าวหน้าเป็นอย่างมาก โดยตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา มีการเคลื่อนไหวเรื่องฐานทัพสหรัฐฯ เป็นอย่างมาก โดยคำขวัญของการเคลื่อนไหวคือ “ฐานทัพต้องออกไป อธิปไตยจึงสมบูรณ์” ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศอินโดจีนที่นำไปสู่การถอนตัวของสหรัฐฯ ออกจากพื้นที่ดังกล่าว การเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษาจึงกลายเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความตึงเครียดแก่สถานการณ์การเมืองในไทยเป็นอย่างยิ่ง และนำมาสู่ปฏิบัติการตอบโต้จากขบวนการอนุรักษ์นิยมในที่สุด

การเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษาในประเด็นนโยบายต่างประเทศนั้น เป็นเป้าหมายแรกๆ ของการตอบโต้จากฝ่ายอนุรักษ์นิยม ยกตัวอย่างเช่น การประท้วงของขบวนการนักศึกษาต่อกรณี

⁸⁰⁰ ระพีภรณ์ เลิศวงศ์วีระชัย, บทบาทของถนัด คอมันตร์กับการต่างประเทศของไทยระหว่างปี ค.ศ. 1958 – 1971 (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545), 180.

มายาเกวซที่หน้าสถานทูตสหรัฐฯ นั้น มีกลุ่มคนบางส่วนพยายามแกะตราสัญลักษณ์ของสถานทูตออก เพื่อนำไปเหยียบย่ำ หรือคนอีกกลุ่มพยายามแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ด้วยการ “ปัสสาวะรดธงชาติอเมริกัน” ซึ่งทั้งสองกรณีนั้น จนบัดนี้ก็ไม่มีความชัดเจนว่าผู้กระทำเป็นใครและมาจากกลุ่มใด⁸⁰¹

ต่อมา เมื่อขบวนการนิสิตนักศึกษาเคลื่อนไหวให้ฐานทัพสหรัฐฯ ออกจากไทยอย่างเข้มข้นมากขึ้น ฝ่ายอนุรักษ์นิยมก็ยิ่งมีความกลัวมากขึ้นตามไปด้วย และความกลัวเช่นนี้ยังถูกเชื่อมโยงกับคอมมิวนิสต์เวียดนาม ซึ่งทำให้กระแสชาตินิยมในช่วงกลาง พ.ศ. 2518 เป็นต้นไป มีทิศทางในลักษณะ “ต่อต้านญวน” มากขึ้นตามไปด้วย ซึ่งอาจเป็นผลด้านหนึ่งจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่มีนโยบายปรับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน อันรวมไปถึงการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ขณะเดียวกัน ผลจากความกลัวคอมมิวนิสต์ของฝ่ายอนุรักษ์นิยม จึงส่งผลให้มีการก่อกระแส “เกลียดญวน” ซึ่งทำให้ขบวนการนิสิตนักศึกษาถูกมองว่าได้รับการสนับสนุนจากเวียดนาม หรือมีชาวญวนอยู่เบื้องหลัง จนถึงขนาดที่สื่อฝ่ายขวาก็เรียกชื่อของนิสิตนักศึกษาในแบบสำเนียงเวียดนามอีกด้วย⁸⁰²

พ.ศ. 2518 เป็นปีที่สำคัญของความขัดแย้งทางอุดมการณ์ในสังคมการเมืองไทย โดยเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2518 นั้นเป็นดังการจุดพลังฝ่ายอนุรักษ์นิยมให้ขับเคลื่อนไปสู่ความรุนแรง เพื่อเป็นการตอบโต้กับการขยับตัวขึ้นสู่กระแสสูงของฝ่ายซ้ายในไทย เนื่องจากปัญหาทางการเมืองและความมั่นคงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ต้น พ.ศ. 2518 รวมทั้งปรากฏการณ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้น คือ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศอินโดจีน รวมทั้งการยกเลิกสถาบันกษัตริย์ในลาว ผนวกเข้ากับการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นในไทย⁸⁰³ ส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาสะท้อนกลับจากการขึ้นสู่กระแสสูงของฝ่ายซ้าย ทั้งจากชัยชนะของคอมมิวนิสต์ในกลุ่มประเทศอินโดจีน และความเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษาและปัญญาชนหัวก้าวหน้าในไทย โดยปฏิกิริยาสะท้อนกลับนี้มาจากการที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยม ไม่ว่าจะเป็ชนชั้นนำ ชนชั้นกลาง ผู้นำทหาร และ กลุ่มอนุรักษ์นิยมต่างๆ เกิดความเกรงกลัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเกิดความกังวลต่อความไม่แน่นอนของอนาคต กอปรกับรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช⁸⁰⁴ เองก็ประกาศชัดเจน

⁸⁰¹ สัมภาษณ์ สุรชาติ บำรุงสุข อดีตแกนนำนักศึกษาในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 20 มิถุนายน 2560 ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁸⁰² เรื่องเดียวกัน.

⁸⁰³ สุรชาติ บำรุงสุข, "40 ปีแห่งการล้อมปราบ (13) สงคราม ความกลัว ความตาย !," มติชนสุดสัปดาห์ 37, 1896 (16 ธันวาคม 2559): 49.

⁸⁰⁴ แม้ว่าหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์จะเป็นหนึ่งในผู้นำไทยคนสำคัญที่สนับสนุนและดำเนินการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และการประกาศนโยบายให้สหรัฐฯ ถอนทหารออกไปจากไทยภายใน 1 ปี นับแต่วันที่แถลงนโยบาย อันนับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนโฉมหน้านโยบายต่างประเทศไทยไปโดยสิ้นเชิง แต่เมื่อพิจารณาภูมิหลังของท่านแล้ว ผู้วิจัยก็จัดให้ท่านเป็นอนุรักษ์นิยมท่านหนึ่ง หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นโอรสในพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคาร์ป พระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปราโมช กรมขุนวรจักรธรานุภาพ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาอัมภา ส่วนมารดาของท่านคือ หม่อมแดง ปราโมช ณ อยุธยา (สกุลเดิม บุนนาค) หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์เป็นปัญญาชนฝ่ายอนุรักษ์นิยมคนสำคัญของไทย ที่สนับสนุนประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” ในหลายๆ ด้าน นอกจากนี้ ท่านยังดำรงตำแหน่งสำคัญ มาเป็นจำนวนมาก

ในนโยบายว่า ฐานทัพสหรัฐอเมริกา จะต้องถอนออกจากไทยภายใน 1 ปี การประกาศเช่นนี้นับเป็นความท้าทายทั้งต่อรัฐบาล กองทัพ กลุ่มปีกขวาต่างๆ และรวมทั้งขบวนการนักศึกษาที่เริ่มหันมาจับประเด็นเรื่องฐานทัพอเมริกันเป็นปัญหาหลักของการเคลื่อนไหวด้วย⁸⁰⁵

และในขณะเดียวกัน การที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำเนินการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลจีนที่กรุงปักกิ่งใน พ.ศ. 2518 นั้น ย่อมสร้างความไม่พอใจแก่ผู้ที่ยังยึดมั่นอยู่กับ “ความเป็นไทย” หรืออีกนัยหนึ่งคือฝ่ายอนุรักษนิยมอยู่ไม่น้อย เนื่องจากในช่วงเวลานั้น จีนปักกิ่งหรือ “จีนแดง” และพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่อยู่ในทัศนคติของคนกลุ่มนี้ยังคงเป็นศัตรูที่สำคัญที่สุดของ “ชาติไทย” ส่วนชาวจีนที่ก่อนหน้านี้เคยเป็น “คนอื่น” มาก่อน และจะได้รับการนับเนื่องเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นไทยได้ ก็จะต้องได้รับการยอมรับให้ “กลายเป็นไทย” เสียก่อน แต่มาในบัดนี้ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ยังได้เน้นให้ชาวจีนสามารถอยู่ในเมืองไทยได้โดยไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการ “กลายเป็นไทย”⁸⁰⁶ เนื่องจากว่า เมื่อหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์เดินทางกลับจากการเยือนจีนแล้ว ได้กล่าวคำปราศรัยทางสถานีโทรทัศน์ มีใจความว่า เนื่องด้วยสถานการณ์ในเอเชียเปลี่ยนไปมาก ดังนั้น ไทยจึงจะดำเนินนโยบายในทิศทางใหม่ด้วยการผูกมิตรไว้ให้มาก “ไม่ว่าเขาจะมีลัทธิใด” ส่วนคนจีนที่อาศัยอยู่ในไทยสามล้านกว่าคนนั้น “อย่าวิตก จะเป็นจีนต่อไปหรือเป็นไทยก็ได้”⁸⁰⁷ และหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ยังได้แสดงความภาคภูมิใจในการที่ได้พบและสนทนากับเหมาเจ๋อตุงนานเป็นพิเศษอีกด้วย รวมไปถึงยังได้กล่าวยกย่องผู้นำของจีนในการรายงานต่อรัฐสภา ดังนี้

“...ผู้นำในประเทศจีนเท่าที่กระผมได้รู้จักใกล้ชิด เป็นผู้ที่ได้ผ่านชีวิตมาแล้วอย่างสมบูรณ์ รู้ทุกข์ รู้สุข มีการศึกษาสูงทั้งในด้านทฤษฎีและในทางปฏิบัติ เขาเป็นผู้ที่ได้พิสูจน์ตนให้เห็นแล้วว่า เป็นผู้มีความสามารถ เป็นผู้มีความจริงใจ...”⁸⁰⁸

การที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์มีท่าทีที่เป็นบวกต่อผู้นำจีนและการเปิดความสัมพันธ์กับจีนเช่นนี้ ก่อปรกักับการที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ปรับเปลี่ยนท่าทีต่อบุคคลและต่อเรื่องต่างๆ อยู่เสมอตาม

เช่น ประธานสมัชชาแห่งชาติ (สภาสนามม้า) จนในที่สุดได้ดำรงตำแหน่งประมุขฝ่ายบริหาร คือ นายกรัฐมนตรี นอกจากนี้ ในส่วนความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ นอกเหนือไปจากการที่ “คุณชายคึกฤทธิ์” เป็นราชินิกุลโดยกำเนิดแล้ว ท่านยังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในหลายๆ ด้าน และยังได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงหลายตระกูล ไม่ว่าจะเป็นมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาวิกรมมงกุฏ และเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าชั้นสูงสุด ปฐมจุลจอมเกล้า ใน พ.ศ. 2518 อีกด้วย คูใน “แจ้งความสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์”, *ราชกิจจานุเบกษา* ฉบับพิเศษ 92, 95 (16 พฤษภาคม 2518): 12. และสามารถดูบทบาทของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์กับ “ความเป็นไทย” ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ใน สายชล สัตยานุรักษ์, *คึกฤทธิ์กับประดิษฐ์กรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2550), 377-79.

⁸⁰⁵ สุรชาติ บำรุงสุข, “40 ปีแห่งการล้อมปราบ (13) สงคราม ความกลัว ความตาย !” *มติชนสุดสัปดาห์* 37, 1896 (16 ธันวาคม 2559): 49.

⁸⁰⁶ สายชล สัตยานุรักษ์, เรื่องเดียวกัน, 378.

⁸⁰⁷ *ประชาธิปไตย*, (28 มิถุนายน 2518): 1-2. อ้างใน อังารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, *ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2546), 196.

⁸⁰⁸ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช, “คึกฤทธิ์ไปปักกิ่ง” ใน *คึกฤทธิ์ 2528* (กรุงเทพฯ: สิริวิทยการพิมพ์, 2528), 72.

สถานการณ์ที่เปลี่ยนไป มีส่วนทำให้หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ถูกสังคมนิยมในแง่ลบว่าบกพร่องต่อคุณสมบัติ “ผู้นำแบบไทย” ในข้อที่จะต้องเป็นผู้มีศีลธรรมในข้อ “ยึดมั่นในสัจจะ” พอสมควรทีเดียว⁸⁰⁹

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เอง การที่นิสิตนักศึกษาเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่เป็นซ้ายมากขึ้นและมีบทบาทในทางการเมืองเป็นอย่างสูงแทบจะทุกประเด็น ได้นำมาสู่ปฏิกริยาต่อต้านจากกลุ่มฝ่ายขวาและชนชั้นกลางในเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ แต่การเคลื่อนไหวของฝ่ายขวานั้นยังไม่ได้จัดตั้งขึ้นเป็นขบวนการอย่างชัดเจนจนถึงกลาง พ.ศ. 2518 จึงเกิดองค์กรจัดตั้งของฝ่ายขวาที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำและกลไกในกองทัพและรัฐบาล⁸¹⁰ โดยปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางอุดมการณ์การเมืองในสังคมนิยมไทยนี้เอง ที่ได้นำมาสู่การปะทะของพลังฝ่ายซ้ายและพลังฝ่ายขวาในปี พ.ศ. 2518 อันมีผลกระทบอย่างสำคัญต่ออนาคตของการเมืองไทย และขณะเดียวกันการขับเคื้อนของฝ่ายขวาที่กำลังตกอยู่ในความหวาดกลัวต่อการถอนตัวของสหรัฐฯ ในอินโดจีน และการเปลี่ยนแปลงอินโดจีนให้เป็นสังคมนิยม ได้กลายเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การขึ้นสู่กระแสสูงของฝ่ายขวา และก่อให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มขวาในรูปแบบต่างๆ ที่ในด้านหนึ่งได้เข้ามามีบทบาทด้านนโยบายต่างประเทศไทยด้วยได้แก่⁸¹¹

-กลุ่มกระหิงแดง

ในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 นั้น นักเรียนอาชีวะได้เข้ามามีบทบาทร่วมกับนิสิตนักศึกษาในการต่อสู้กับระบอบเผด็จการทหาร แต่ต่อมาได้มีการแยกนักเรียนนิสิตนักศึกษากับนักเรียนอาชีวะให้แตกออกจากกัน จนในที่สุดแล้ว นักเรียนอาชีวะได้แปรเปลี่ยนไปเป็น “พลังขวา” และแสดงออกอย่างชัดเจนในการต่อต้านการเคลื่อนไหวของขบวนการนิสิตนักศึกษา การขยับตัวของนักเรียนอาชีวะไปเป็นกลุ่มขวานั้น ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารบางส่วนที่อยู่ใน “กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน” (กอ.รมน.) ซึ่งในความเห็นต่างที่ชัดเจนก็คือประเด็นฐานทัพสหรัฐฯ ในไทย เมื่อศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยเคลื่อนไหวต่อต้านฐานทัพสหรัฐฯ อันเกี่ยวข้องกับนโยบายต่างประเทศของไทย กลุ่มนักเรียนอาชีวะก็แสดงออกด้วยการเดินขบวนไปยังสถานทูตสหรัฐฯ และมอบช่อดอกไม้ให้แก่อุปทูตสหรัฐฯ เช่นเดียวกัน ในวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 เป็นต้น⁸¹²

กลุ่มกระหิงแดงเป็นกองกำลังติดอาวุธของฝ่ายอนุรักษนิยมหรือฝ่ายขวาในเมืองที่เห็นได้อย่างชัดเจน และกลุ่มนี้จึงถูกใช้เหมือนกับปฏิบัติการ “สงครามกองโจร” ต่อขบวนการนิสิตนักศึกษา ไม่ว่า

⁸⁰⁹ สายชล สัตยานุรักษ์, ศีกฤทธิ์กับประติษฐานกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2, 379.

⁸¹⁰ พวงทอง ภวัครพันธุ์, สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของประเทศไทย, 133.

⁸¹¹ สุรชาติ บำรุงสุข, “40 ปีแห่งการล้อมปราบ (14) เมื่อกระแสนวาร์วอร์แรง !” มติชนสุดสัปดาห์ 37, 1897 (23 ธันวาคม 2559): 50.

⁸¹² เรื่องเดียวกัน.

จะเป็นในรูปของการก่อวิน การคุกคาม ตลอดจนถึงการเข้าตีแบบโฉบฉวยเมื่อมีการชุมนุมเกิดขึ้น เป็นต้น ซึ่งปฏิบัติการเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักการพื้นฐานของ “สงครามกองโจรในเมือง” ในรูปแบบต่างๆ โดยให้เด็กวัยรุ่นที่เป็นนักเรียนอาชีวะถูกปลุกกระดม จนพวกเขากลายเป็น “พลังขว้าง” ในการเมืองไทย และต้องยอมรับว่าหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 แล้ว พันเอกสุตสาย หัสติน ผู้นำทหารที่เข้ามาจัดตั้งนักเรียนอาชีวะกลุ่มนี้ประสบความสำเร็จในการแยกสลายพลังนักเรียน นักศึกษาออกจากกัน⁸¹³

-กลุ่มนवल

ดังเช่นที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า กลุ่มกระต๊องแดงมีความสัมพันธ์กับกลุ่มทหารกลุ่มหนึ่งใน กอ.รมน. และในขณะเดียวกัน กลุ่มนवलก็มีความสัมพันธ์กับทหารอีกกลุ่มหนึ่งใน กอ.รมน. เช่นเดียวกัน แต่การเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะนั้นใช้ปัญญาชนชาวไทยที่เคยอาศัยอยู่ในสหรัฐฯ คือ นายวัฒนา เขียววิมล มาเป็นนักเคลื่อนไหว ต้องถือว่าก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นั้น นายวัฒนาได้เดินสายปราศรัยในหลายเวที โดยมีประเด็นหลักอยู่กับการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ขณะเดียวกันก็เรียกร้องให้เกิดความรักชาติ จนกลายเป็นการสร้างทัศนคติอย่างสุดโต่งในเวลาต่อมา เช่น มองการเปิดความสัมพันธ์ไทย-จีนของรัฐบาลคึกฤทธิ์ด้วยสายตาเชิงลบอย่างยิ่ง ถึงขนาดมีการออกแถลงการณ์ต่อต้านนโยบายดังกล่าวด้วยการกล่าวหา ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ว่าเป็นคอมมิวนิสต์ จากการที่หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์เดินทางไปเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน เป็นต้น⁸¹⁴ การปลุกกระดมดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นการดำเนินการอยู่ในภายในรัฐโดยหวังผลทางการเมืองภายในก็ตาม แต่ก็อาจมีผลกระทบกระเทือนต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบทางลบที่มีต่อการดำเนินการเพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนปักกิ่งของรัฐบาลพลเรือนที่มาจาก การเลือกตั้งในช่วงนั้น

-กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน

กลุ่มการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่สำคัญอีกองค์กรหนึ่งได้แก่กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มนี้ก่อตั้งก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เพื่อสร้างความสามัคคีและความร่วมมือระหว่างประชาชนกับข้าราชการ โดยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 และได้พระราชทานผ้าพันคอลูกเสือ ปลอกรัดผ้าพันคอ และหน้าเสือ แก่ลูกเสือชาวบ้านที่สำเร็จการอบรมทุกคน ทั้งยังเสด็จฯ ไปพระราชทานธงลูกเสือชาวบ้านด้วยพระองค์เองเสมอ⁸¹⁵ แต่ต่อมาภารกิจของกลุ่มได้กลายเป็นการรวบรวมข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ส่งให้แก่ทางราชการ

⁸¹³ เรื่องเดียวกัน.

⁸¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁸¹⁵ เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน, “กำเนิดลูกเสือชาวบ้าน” ใน ลูกเสือ 4 แผ่นดิน (กรุงเทพฯ: หนังสือพิมพ์รวมข่าว, 2520), 457-

ดังนั้น เมื่อกลุ่มถูกปรับเปลี่ยนภารกิจให้ถือเอาการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นหลัก จึงสอดคล้องกับการเผชิญปัญหาภัยคุกคามของรัฐไทยที่มีคอมมิวนิสต์เป็นศูนย์กลางของรัฐบาล⁸¹⁶

ดังนั้น กิจกรรมของกลุ่มลูกเสือชาวบ้านที่แต่เดิมจะเน้นอยู่กับชาวบ้านในชนบทจึงขยายตัวเข้าสู่พื้นที่ของเมือง ตลอดจนถึงในกรุงเทพฯ เองด้วย กิจกรรมลูกเสือชาวบ้านขยายไปในทุกจังหวัด และในกรุงเทพฯ จนอาจจะต้องถือว่ากลุ่มลูกเสือชาวบ้านกลายเป็น “กองกำลังของรัฐ” ในระดับที่เป็นชาวบ้าน ซึ่งหากกล่าวในทางทหารนั้น หากมีการติดอาวุธแล้ว กลุ่มคนเหล่านี้ก็จะกลายเป็น “ทหารบ้าน” (militia) ไปโดยทันที เพราะมีการจัดตั้งและปลุกกระดมด้วยอุดมการณ์ฝ่ายขวาจนเกิดความพร้อมในการรวมตัวของกลุ่ม และขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะเป็นฝ่ายต่อต้านนักศึกษาไปโดยทันที⁸¹⁷

-ชมรมวิทยุเสรีและสื่อมวลชนฝ่ายขวา

บทบาทของสื่อมวลชนฝ่ายขวาในช่วง พ.ศ. 2518 ที่น่าสนใจได้แก่ การรวมตัวของเครือข่ายวิทยุทหาร ซึ่งในระบบเครือข่ายวิทยุนี้ มีสถานีวิทยุทหารอยู่เป็นจำนวนมาก และในการนี้มีสถานีวิทยุยานเกราะเป็นศูนย์กลางตั้งแต่ พ.ศ. 2518 โดยมีพันโทอุทธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา นายอาคม มกรานนท์ และนายอุทิศ นาคสวัสดิ์ เป็นโฆษกคนสำคัญ⁸¹⁸ ในภาวะที่กระแสวิพากษ์วิจารณ์สูงชัน หลังจากรัฐบาลของอินโดจีนแล้ว กระแสขบวนการวิทยุก็ขยับตัวสูงขึ้นตามกันไป ใน พ.ศ. 2518 รายการ “เพื่อแผ่นดินไทย” จึงมีการจัดรายการเพื่อออกอากาศทุกวัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งการออกอากาศเช่นนี้มีอิทธิพลทางความคิดต่อผู้ฟังอย่างมาก ยิ่งเมื่อได้โฆษกทั้งสามคนข้างต้นมาดำเนินรายการ ทำให้รายการนี้มีผู้ติดตามฟังเป็นจำนวนมาก และถือว่าเป็นสื่อฝ่ายขวาที่ประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวในยุคนั้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศนั้น ประเด็นที่ชมรมวิทยุเสรีนำมาปลุกกระดมและโจมตี มีทั้งการโจมตีขบวนการนักศึกษาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ โจมตีรัฐบาลพลเรือนในสมัยนั้นว่าอ่อนแอ ไม่มีความเด็ดขาด ทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ขยายบทบาท หรือแม้แต่การวิพากษ์วิจารณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองในกลุ่มประเทศอินโดจีน และปลุกกระดมให้คนไทยขึ้นมาต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว⁸¹⁹ ซึ่งการกระทำเช่นนี้อาจส่งผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลในขณะนั้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายที่สร้างและฟื้นฟูความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีนภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์แล้ว

⁸¹⁶ สุรชาติ บำรุงสุข, “40 ปีแห่งการล้อมปราบ (14) เมื่อกระแสวิพากษ์วิจารณ์รุนแรง !” มติชนสุดสัปดาห์ 37, 1897 (23 ธันวาคม 2559): 50.

⁸¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁸¹⁸ สุรชาติ บำรุงสุข, สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ: พี. เพรส, 2551), 157.

⁸¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

นอกจากนี้ ยังมีหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวา เช่น ดาวสยาม ตลอดจนรวมถึงรายการสนทนาทางการเมืองในโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาต่อต้านคอมมิวนิสต์ของดุสิต ศิริวรรณ เป็นต้น ฉะนั้นจากปี พ.ศ. 2518-2519 จะพบว่าสื่อฝ่ายขวาได้เปิดการปลุกกระดมต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างกว้างขวาง และแน่นอนว่าหนึ่งในเป้าหมายของการโจมตีทางการเมืองก็คือขบวนการนิสิตนักศึกษา⁸²⁰

-ชมรมแม่บ้าน

ชมรมแม่บ้าน ได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยการดึงเอาแม่บ้านให้ออกมาเป็นพลังในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งเคยเกิดขึ้นมาก่อนแล้วในภูมิภาคละตินอเมริกา เช่น การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านให้ต่อต้านรัฐบาลสังคมนิยมของประธานาธิบดีอัลเลนเดแห่งชิลีใน พ.ศ. 2516 เป็นต้น สำหรับชมรมแม่บ้านในประเทศไทยได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2519 มีจุดมุ่งหมายหลักในแง่การดำเนินนโยบายต่างประเทศ นั่นคือเพื่อต่อต้านการเคลื่อนไหวของนักศึกษาในกรณีฐานทัพสหรัฐฯ ในไทย และพยายามปกป้องการคงฐานทัพไว้ในไทยไปพร้อมกัน โดยมี “ทมยันตี” หรือนางวิมล (เจียมเจริญ) ศิริไพบุลย์⁸²¹ เป็นแกนนำ และยังได้รวมเอาภรรยาข้าราชการ ภรณยานายทหารระดับสูง และแม่บ้านจำนวนมากเข้าเป็นสมาชิก⁸²² ซึ่งกลุ่มมีการเคลื่อนไหวอย่างมากในช่วง พ.ศ. 2519 เพราะเป็นช่วงเวลาที่จำเป็นต้องมีการถอนฐานทัพและสถานที่ทางทหารของสหรัฐฯ ออกจากไทย⁸²³ โดยชมรมแม่บ้านได้ตั้งข้อเสนอเรียกร้องเชิงนโยบายต่างประเทศให้คงเรดาร์ของสหรัฐฯ ไว้ในประเทศไทยต่อไป เพราะไม่เห็นว่าเป็นการรุกราน แต่กลับเห็นว่าเรดาร์ของสหรัฐฯ นั้นเป็นเครื่องมือในการสอดส่องฝ่ายคอมมิวนิสต์⁸²⁴

-กลุ่มนักรบเมืองฝ่ายขวา

การเคลื่อนไหวของฝ่ายขวานั้น ยังปรากฏอยู่ในพรรคการเมืองและในสภาอีกด้วย และนับเป็นอีกส่วนที่มีความสำคัญ ทั้งนี้ บทบาทของนักรบเมืองฝ่ายขวา โดยเฉพาะปีกขวาของพรรคประชาธิปัตย์เป็นกลุ่มที่มีบทบาทอย่างมากก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ตัวแสดงที่สำคัญ เช่น สมัครสุนทรเวช สมบุญ ศิริธร ส่งสุข ภัคเกษม และธรรมนุญ เทียนเงิน ซึ่งการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักรบเมืองก็มีทิศทางที่ชัดเจนในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และขณะเดียวกันก็เริ่มส่งสัญญาณถึงการปฏิเสธการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และมีทัศนะว่ารัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งเป็น “รัฐบาลอ่อนแอ” ซึ่งส่วนหนึ่งก็ดูจะสอดคล้องกับแนวคิดของยุคสงครามเย็นที่เชื่อว่าระบอบการเลือกตั้งจะทำให้เกิดรัฐบาลที่อ่อนแอในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ ทัศนะเช่นนี้มักจะนำไปสู่แนวคิดที่สนับสนุนการจัดตั้ง

⁸²⁰ สุรชาติ บำรุงสุข, เรื่องเดียวกัน.

⁸²¹ ปัจจุบันคือคุณหญิงวิมล ศิริไพบุลย์ โดยได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ชั้นจตุตถจุลจอมเกล้าเมื่อ พ.ศ. 2548

⁸²² สุราชัย ยิ้มประเสริฐ, เรื่องเดียวกัน, 157.

⁸²³ สุรชาติ บำรุงสุข, เรื่องเดียวกัน.

⁸²⁴ สุราชัย ยิ้มประเสริฐ, เรื่องเดียวกัน.

รัฐบาลทหาร โดยเชื่อว่ารัฐบาลทหารแม้จะเป็นระบอบอำนาจนิยม แต่ก็มีความเข้มแข็งในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ จนทัศนคติดังกล่าวกลายเป็นวาทกรรมที่คอยสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลทหารในไทยและในประเทศโลกที่สามอื่นๆ มาแล้ว⁸²⁵

-กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.)

เมื่อพิจารณาถึงแกนกลางของการเคลื่อนไหวของฝ่ายอนุรักษ์นิยม หรือกลุ่มขวาต่างๆ ในข้างต้น จะพบว่ามีความเชื่อมโยงกับบทบาทของผู้นำทหารบางส่วนในกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) เกือบทั้งสิ้น หรือแม้กระทั่งบทบาทปัญญาชนต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างสมชัย รักวิจิตร ที่มีผลงานเป็นหนังสือจำนวนหลายเล่ม ก็มีส่วนสัมพันธ์กับนายทหารระดับสูงใน กอ. รมน. ด้วยเช่นกัน ฉะนั้น เราอาจกล่าวได้ว่าผู้นำทหารประสบความสำเร็จในการจัดตั้งกลุ่มพลังฝ่ายขวา และยกระดับด้วยการปลุกระดมอย่างต่อเนื่อง จนหลายครั้งจะพบว่ากลุ่มเหล่านี้มีความพร้อมที่จะใช้ความรุนแรงในการรณรงค์ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเห็นได้ชัดในนามของ “ขวาพิฆาตซ้าย”⁸²⁶

“ขวาพิฆาตซ้าย” นี้ ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนนับตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา การเคลื่อนไหวของขบวนการฝ่ายขวาส่งผลให้ประชาชนทั่วไปเกิดความวิตกว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่นั่นอาจนำไปสู่การสร้างควมวุ่นวายและความรุนแรงขึ้นในบ้านเมือง และมองว่าการที่กลุ่มนิสิตนักศึกษาออกมาขับไล่ฐานทัพสหรัฐฯ นั้นเป็นส่วนหนึ่งของแผนการก่อเหตุร้ายในประเทศ เพื่อเปิดโอกาสให้กำลังฝ่ายคอมมิวนิสต์เวียดนามบุกเข้ายึดประเทศไทยได้ง่ายดายมากยิ่งขึ้น⁸²⁷

ในช่วงปลายเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2518 ซึ่งใกล้กับวันชาติสหรัฐฯ เมื่อมีข่าวว่าศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยจะจัดเดินขบวนขับไล่ฐานทัพสหรัฐฯ ครั้งใหญ่ในวันที่ 4 กรกฎาคม ฝ่ายอนุรักษ์นิยมก็เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการต่างประเทศในส่วนนี้ นั่นคือการออกมาให้ข่าวประหนึ่งว่าการเดินขบวนครั้งนี้จะนำพาประเทศเข้าสู่สงคราม⁸²⁸ โดยสุชาติ ประไพหอม เลขาธิการศูนย์นักเรียนอาชีวะแกลงว่าจะมีเหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นในวันที่ 4 กรกฎาคม โดยมีการขนอาวุธร้ายแรงขึ้นจากท่าเรือแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ และฝ่ายนักเรียนอาชีวะจะร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจป้องกันผู้ใช้อาวุธก่อความไม่สงบ⁸²⁹ ทางด้านหนังสือพิมพ์ดาวสยามยังลงข่าวว่าการต่อต้านอาจบานปลายไปในลักษณะรุนแรงและอาจจะนองเลือดขโลมดินสยดสยองกว่าที่ได้เคยเกิดขึ้น⁸³⁰ ทางด้านพลตรีประมาณ

⁸²⁵ สุชาติ บำรุงสุข, เรื่องเดียวกัน.

⁸²⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁸²⁷ พวงทอง ภวัครพันธุ์, สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของรัฐไทย, 134.

⁸²⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁸²⁹ ไทยรัฐ, (28 มิถุนายน 2518); สยามรัฐ, (1 กรกฎาคม 2518).

⁸³⁰ สุพล ฉาบสุวรรณ, "ไทยพุด " ดาวสยาม " (29 มิถุนายน 2518).

อดิเรกสาร ในตำแหน่งรักษาการนายกรัฐมนตรีนอกคำสั่งห้ามคณะรัฐมนตรีเดินทางออกนอกเขต กรุงเทพฯ ห้ามผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศเดินทางออกนอกเขตจังหวัดของตน เนื่องจากสถานการณ์ไม่น่าไว้วางใจ⁸³¹

แต่ถึงกระนั้น แม้ว่าบรรยากาศทางการเมืองไทยภายใต้รูปแบบ “ชาวพิฆาตซ้าย” ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น จะทวีความตึงเครียดมากขึ้นเรื่อยๆ ก็ตาม แต่หากกล่าวถึงบรรยากาศภายในหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ นั่นคือ กระทรวงการต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ต้องดำเนินการปรับความสัมพันธ์กับจีนนั้น กลับไม่ปรากฏถึงความขัดแย้งในการดำเนินการดังกล่าวระหว่างฝ่ายที่สนับสนุนกับฝ่ายที่คัดค้าน แม้ว่าบรรยากาศในกระทรวงการต่างประเทศจะมีความเป็นอนุรักษ์นิยม แต่เมื่อมีนโยบายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศให้ดำเนินการศึกษาเรื่องการเปิดความสัมพันธ์กับจีน ก็ดำเนินการไปโดยไม่มี ความขัดแย้ง หรือข้อคัดค้านจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมในกระทรวง ดังเช่นที่เตช บุนนาค เคยให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

“...ในกระทรวงเราไม่มี conflict (ความขัดแย้ง) เพราะเราก็เป็นคำสั่งของท่านรัฐมนตรีถนัด และคนที่เขาใช้เป็นกลุ่มทำงานนี้ก็เด็ก ๆ ทั้งนั้นเลย อายุต่ำกว่า 30 ผมเองตอนนั้นก็ 26-27 เป็นเด็ก ๆ ทั้งนั้น สำหรับพวกผู้ใหญ่เขาก็เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ เขาก็ทำกันไป ยังไม่ได้มีการตัดสินใจใดๆ...”⁸³²

และเตช บุนนาค ยังได้เล่าถึงความพยายามที่จะโน้มน้าวให้หน่วยงานความมั่นคงเห็นผลดีของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนปักกิ่ง ดังนี้

“...สิ่งที่ตัวเองทำก็พยายามที่จะโน้มน้าวในช่วงหลังจาก 14 ตุลาฯ ผมก็ไป ใครเชิญผมไปบรรยายผมก็ไป โรงเรียน เสธ. ทหาร โรงเรียน เสธ. ทหารของเหล่าทัพ คณะกรรมการของสภาโรงเรียนการปกครองชั้นสูงของมหาดไทยผมก็ไป ก็เล่าให้ฟัง ก็พูดคล้ายๆ กันทุกแห่ง...”⁸³³

ส่วนการดำเนินนโยบายปิดฐานทัพสหรัฐฯ ในไทยนั้น ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2518 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2519 ฐานทัพสหรัฐฯ ที่อุบลราชธานี นครพนม อุดรธานี โคราช ฐานส่งกำลังบำรุงค่ายแสมสารปิดลง โดยรัฐบาลสหรัฐฯ ได้ส่งมอบฐานบินน้ำพองและตาศิลีให้รัฐบาลไทยดำเนินการต่อไปพร้อมอุปกรณ์บางอย่าง⁸³⁴ กำลังรบหน่วยสุดท้ายได้ถอนออกจากไทยไปตั้งแต่วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2519 เมื่อใกล้ถึงกำหนดวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2519 ที่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ประกาศให้ทหารอเมริกันถอนออกจากไทยให้หมด ให้เหลือแต่เพียงเจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิคอีก 4,500 นาย ที่ทำหน้าที่ดูแลศูนย์สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ ที่ค่ายรามสูร จังหวัดอุดรธานี ค่ายเกาะคา จังหวัด

⁸³¹ เดลินิวส์, (4 กรกฎาคม 2518).

⁸³² สัมภาษณ์ เตช บุนนาค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาอากาศไทย.

⁸³³ สัมภาษณ์ เตช บุนนาค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาอากาศไทย.

⁸³⁴ พวงทอง ภาวีครพันธ์, สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของประเทศไทย, 131.

ลำปาง และสถานีห้างฉัตร จังหวัดเชียงใหม่ และยังมีอีกบางส่วนที่ประจำที่ฐานทัพอยู่ตะเภา ทั้งนี้ สหรัฐฯ ต้องการคงเจ้าหน้าที่ 4,500 นายและสถานีสื่อสารทั้งสามแห่งนี้ไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านการจารกรรมความลับทางทหารของตน⁸³⁵

สำหรับประเด็นการคงเจ้าหน้าที่ 4,500 นายไว้ในไทยนี้ แต่เดิมมารัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ให้ความยินยอมในทางวาจาแก่รัฐบาลสหรัฐฯ แต่ในช่วงก่อนการเลือกตั้งทั่วไป วันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2519 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ใช้ประเด็นการถอนทหารมาเป็นเครื่องมือในการหาเสียงสำหรับการเลือกตั้ง เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ จึงได้ยื่นข้อเสนอ 7 ประการต่อสหรัฐฯ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่สหรัฐฯ จะยังคงเจ้าหน้าที่บางส่วนไว้ในไทยต่อไป ได้แก่⁸³⁶

1. เจ้าหน้าที่สหรัฐฯ และอุปกรณ์สื่อสารต่างๆ จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายไทย
2. สหรัฐฯ จะต้องไม่ใช่เจ้าหน้าที่และอุปกรณ์ต่างๆ ของตนเพื่อคุกคามหรือแทรกแซงอำนาจอธิปไตยของประเทศอื่น
3. สหรัฐฯ ต้องรายงานกิจกรรมและข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ได้จากสถานีทั้งสามต่อรัฐบาลไทยโดยตรง
4. สหรัฐฯ จะต้องฝึกให้เจ้าหน้าที่ไทยเกี่ยวกับวิธีการใช้เครื่องมือสื่อสารต่างๆ เพื่อที่ในอนาคต เจ้าหน้าที่ไทยจะสามารถทำงานแทนเจ้าหน้าที่สหรัฐฯ ได้
5. เจ้าหน้าที่สหรัฐฯ ที่ทำหน้าที่ดูแลสถานีสื่อสารต่างๆ ต้องมีจำนวนไม่เกินไปจากที่ได้ตกลงกันไว้แล้ว
6. เจ้าหน้าที่สหรัฐฯ จะได้รับสิทธิพิเศษเฉพาะเช่นเดียวกับที่เจ้าหน้าที่จากประเทศอื่นๆ ได้รับ
7. ข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือนี้มีอายุไม่เกิน 2 ปี แต่สามารถต่ออายุหรือยกเลิกโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้

ผลจากการเจรจา ปรากฏว่าสหรัฐฯ ไม่ยอมรับเงื่อนไขข้อที่ 1. โดยสหรัฐฯ ต้องการให้เจ้าหน้าที่สหรัฐฯ ที่กระทำความผิดระหว่างปฏิบัติหน้าที่ต้องขึ้นตรงกับกฎหมายสหรัฐฯ แต่เมื่อไม่

⁸³⁵ เรื่องเดียวกัน, 131-132.

⁸³⁶ เรื่องเดียวกัน, 132-133.

สามารถตกลงกันได้ รัฐบาลหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์จึงได้กำหนดให้สหรัฐฯ ถอนกำลังและอุปกรณ์ต่างๆ ออกไปภายใน 3 เดือน นับจากวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2519 เป็นต้นไป

3) รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช

ในสมัยรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช⁸³⁷ รัฐบาลชุดนี้ได้รับช่วงต่อการปรับนโยบายต่างประเทศมาจากรัฐบาลหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช โดยกระทรวงการต่างประเทศยังคงมีบทบาทที่สำคัญ และในขณะเดียวกัน รัฐบาลชุดนี้มีความพยายามรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ อีกด้วย แต่ก็มีปัญหาติดขัดเกี่ยวกับค่ายรามสูร จึงได้เชิญทูตสหรัฐฯ มาพบ และในที่สุดสหรัฐฯ ก็ได้ถอนเครื่องดักฟังที่ค่ายรามสูรออกไป ดังเช่นที่ท่านได้บันทึกไว้ดังต่อไปนี้ (สะกดตามต้นฉบับ)

“...ตกลมาถึงสมัยปูเป็นรัฐบาล พ.ศ. 2519 ปู่ได้ติดต่อรื้อฟื้นสัมพันธ์กับอเมริกา อาศัยทุนเดิมที่ตั้งชบวนการเสรีไทยในอเมริการะหว่างสงครามโลก แต่ก็ติดขัดในเรื่องเครื่องดักฟังยักษ์ชื่อรามสูรย์ที่อุดรฯ ซึ่งยังไม่ได้ขนย้ายออกไป เครื่องนี้อาจดักฟังได้ถึงกระจายเสียงในเมืองจีน ข้อนี้จีนถือเป็นข้อวิจารณ์ไทยไปในทางไม่ดี ทั้งหนังสือพิมพ์และนักศึกษาก็เร่งเร้าให้ถอนออกไป...ปู่เชิญเจ้าหน้าที่ทหารมาสอบถาม ได้ความว่ารามสูรย์ไม่ได้ให้ประโยชน์แก่ไทยเท่าใดนัก ถึงจะถอนออกไปเราก็ยังมีเครื่องดักฟังตามชายแดนใช้การได้ ปู่จึงเชิญ มร.ไวท์เฮาส์ทูตอเมริกันมาพบเจรจาอย่างเป็นกันเองว่า จีนเพิ่งเล็งรามสูรย์ว่าเป็นปรักษ์ ขอถามว่า ถ้าจีนถือเป็นเหตุคุกคามเมืองไทย ทางอเมริกาจะมีปฏิกิริยาอย่างไร ทูตตอบว่าถ้าเกิดเหตุการณ์เช่นนั้น คงมีสมาชิกสภาครองเกรสและเซเนทสอบถามเพียงเท่านั้น คงไม่มีปฏิกิริยาอย่างอื่น หลังจากนั้นปู่จึงสั่งกลาโหมให้ติดต่อขอให้ถอน และอเมริกาก็ถอนเครื่องดักฟังยักษ์รามสูรย์ออกไป...”⁸³⁸

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁸³⁷ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีที่ดำเนินนโยบายต่างประเทศสืบต่อมาจากรัฐบาลหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช ในการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์กับประเทศอินโดจีนหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อพิจารณาจากภูมิหลังแล้ว ผู้วิจัยก็จัดให้หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นอนุรักษ์นิยมเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ หม่อมราชวงศ์เสนีย์เป็นโอรสในพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคำรบ (หม่อมเจ้าคำรบ ปราโมช) กับหม่อมแดง ปราโมช ณ อยุธยา (สกุลเดิม บุนนาค) เป็นพี่ชายร่วมบิดามารดาของหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้ หม่อมราชวงศ์เสนีย์เป็นผู้ร่วมก่อตั้งและอดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ก่อนเข้าสู่วงการเมือง เคยทำงานด้านยุติธรรมโดยเป็นผู้พิพากษา และเคยดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกคือในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมาได้เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งในช่วงต้น พ.ศ. 2519 จนถึงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ดูประวัติของท่านได้ใน ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ชีวลิขิต (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2542?).

ในส่วนของความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น หม่อมราชวงศ์เสนีย์มีความจงรักภักดีกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เคยรับราชการถวายและเล่นดนตรีร่วมกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นประจำทุกวันศุกร์ ในวงลายคราม และได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดหลายตระกูล ไม่ว่าจะเป็นมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาวิกรมภักดี และเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าชั้นสูงสุด ปฐมจุลจอมเกล้า ในคราวที่ท่านดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คูใน “แจ้งความสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์”, ราชกิจจานุเบกษา 93, 80 (1 มิถุนายน 2519): 1351.

⁸³⁸ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ชีวลิขิต (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2542?), 125.

นอกจากนี้ ภารกิจสำคัญอีกประการหนึ่งทางการต่างประเทศของรัฐบาลชุดนี้ คือ การปรับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน สำหรับประเทศเวียดนามนั้น ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศได้คืบหน้านับตั้งแต่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์เป็นต้นมา โดยในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช พิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้เดินทางไปเยือนกรุงฮานอยอย่างเป็นทางการในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2519 เพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียดนาม ก่อนที่จะออกเดินทาง พิชัย รัตตกุล ได้หารือกับอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ดังนี้

“...ผมปรึกษากับคุณอานันท์ว่าเราไปคราวนี้จะต้องทำให้สำเร็จ หาไม่แล้วเรากลับบ้านมือเปล่าจะยิ่งถูกโจมตีหนัก ถึงแม้เราจะไม่มีไฟในมือเหลือมากนัก หรือแทบจะไม่มีอะไรในมือที่จะไปต่อรองกับเวียดนามเลย แต่เราจะต้องไปเจรจาบนฐานของความเชื่อมั่นและหนักแน่นในตัวเรา...”⁸³⁹

พิชัย รัตตกุล ได้วางหลักการและจุดยืนของการเจรจาไว้ในประเด็นต่างๆ ได้แก่⁸⁴⁰

- 1) ไทยจะไม่ชดใช้ค่าปฏิกรรมสงครามตามที่เวียดนามเรียกร้อง
- 2) ประเด็นเครื่องบินและยุทโธปกรณ์ที่สหรัฐฯ เคลื่อนย้ายเข้ามาในไทยหลังสงครามเวียดนาม ที่ทั้งฝ่ายสหรัฐฯ และเวียดนามต่างอ้างกรรมสิทธิ์ ไทยมีจุดยืนว่าให้ทั้งสองประเทศไปเจรจากันเอง เมื่อได้ข้อตกลงแล้วไทยจึงจะส่งมอบเครื่องบินและยุทโธปกรณ์เหล่านั้นให้ประเทศนั้นไป
- 3) การขอเส้นทางการบินผ่านน่านฟ้าเวียดนาม
- 4) การขอให้เวียดนามปล่อยคนไทยและชาวประมงไทย ตลอดจนจนเรือประมงที่ถูกเวียดนามยึด
- 5) เรื่องชาวญวนอพยพในไทย

ทั้งนี้ ประเด็นชาวญวนอพยพในไทย ที่ยึดเยื้อมาตั้งแต่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช สืบเนื่องมาจนถึงรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช นั้น พิชัย รัตตกุล ได้หารือกับอานันท์ ปันยารชุน ดังความต่อไปนี้

“...ผมปรึกษากับคุณอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศและคณะ โดยได้ปรารภถึงเรื่องที่ผมเป็นห่วง ยังไม่พอใจในประเด็นนี้ คุณอานันท์ก็กับคณะเห็นด้วย และในช่วงที่เจรจากันที่ฮานอย เมื่อหยิบเรื่องนี้ขึ้นมาเจรจา คณะของฝ่ายไทยจึงเสนอขอเติมข้อความในแถลงการณ์ร่วม

⁸³⁹ จริยา ธารมรรค, เปิดใจรองนายกฯ ไทย พิชัย รัตตกุล (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิรัชรินทร์ พี.พี., 2558), 90-91.

⁸⁴⁰ เรื่องเดียวกัน.

ในวาระสุดท้าย ให้ได้ข้อความดังนี้ ‘...ทั้งสองฝ่ายตกลงกันที่จะตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อพิจารณา
เรื่องปัญหาเรื่องคนญวนอพยพในไทย ตลอดจนหาวิธีการและแบบแผนที่จะขนญวนอพยพเหล่านี้
ออกไป...’ แต่สุดท้ายสรุปคือ ทางเวียดนามยอมเซ็นตามที่เราขอเพิ่มข้อความตามร่างแถลงการณ์ใหม่
...”⁸⁴¹

และในโอกาสการเดินทางเยือนเวียดนามในครั้งนี้ ได้มีการจัดทำแถลงการณ์ร่วมระหว่างกัน
เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2519 ในประเด็นการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับ
เวียดนาม⁸⁴² โดยมีแถลงการณ์ร่วมทั้งสิ้น 2 ฉบับ ฉบับแรกกล่าวถึงผลของการเยือน การหารือ และ
ผลสรุปในเรื่องต่างๆ ส่วนอีกฉบับหนึ่ง คือ การประกาศสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน
รวมทั้งหลักการ 4 ประการ อันเป็นหลักการพื้นฐานของการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกัน ได้แก่

“...1. การเคารพในเอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดนของกันและกัน การไม่รุกราน
การไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน ความเสมอภาค การได้ประโยชน์ร่วมกัน และการอยู่
ร่วมกันโดยสันติ

2. การไม่ยินยอมให้ประเทศอื่นใดใช้ดินแดนของตนเป็นฐานเพื่อการรุกรานและการ
แทรกแซงประเทศอีกฝ่ายหนึ่งและประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม

3. การสถาปนาความสัมพันธ์ฉันมิตร และฉันเพื่อนบ้านที่ดี ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และ
การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม บนพื้นฐานของความเสมอภาคและการได้ประโยชน์ร่วมกัน การระงับ
ข้อพิพาทระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาคโดยการเจรจา โดยยึดหลักความเสมอภาค ความเข้าใจ
และการเคารพซึ่งกันและกัน

4. การพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาค เพื่อสร้างสรรค์ประเทศเหล่านั้น
ให้เจริญ โดยคำนึงถึงสภาพการณ์พิเศษของแต่ละประเทศ เพื่อประโยชน์แห่งเอกราช สันติภาพ และ
ความเป็นกลางอย่างแท้จริงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันจะเป็นการส่งเสริมสันติภาพในโลก...”⁸⁴³

ในช่วงที่จะลงนามในแถลงการณ์ร่วมนี้เอง ที่เกิดอุปสรรคขัดขวางจากฝ่ายอนุรักษ์นิยม โดย
การที่จะลงนามในแถลงการณ์ร่วมฉบับที่จะเป็นหลักฐานในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตนั้น
จะต้องขออนุมัติจากคณะรัฐมนตรี โดยพิชัย รัตตกุล จะต้องส่งวิทยุเข้าไปยังกระทรวงการต่างประเทศ
โดยมีเล็ก นานา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กำลังรอฟังผลการเจรจา ทำให้ได้เห็น
อุปสรรคประการหนึ่งของการนำนโยบายต่างประเทศไปปฏิบัติที่เกิดขึ้นจากฝ่ายอนุรักษ์นิยม ดังความ
ต่อไปนี้

⁸⁴¹ เรื่องเดียวกัน, 95.

⁸⁴² Makata Ma, *Consequences of the Vietnam War on Thai Foreign Policy* (California: Master's Thesis, Department of Political Science, California State University, Long Beach, 1980), 43.

⁸⁴³ โอวาท สุทธิวาหนฤพุม, เอกสารการวิจัย เรื่อง การสถาปนาและฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ม.ป.ป.), 5.

“...เมื่อผมบอกคุณเล็กว่าทุกอย่างเคลียร์หมดแล้ว ขออนุมัติ ครม. ด่วน เพราะขณะนั้น ครม. กำลังประชุมอยู่ รออยู่ 1 ชั่วโมงก็ไม่มีข่าว... ถ้า ครม. ไม่อนุมัติผมก็เซ็นไม่ได้...ได้ความว่าพรรคร่วมรัฐบาลที่มีความคิดขวาตกขอบไม่เห็นด้วย กลัวอย่างนั้นกลัวอย่างนี้ ผมก็ส่งวิทยุไปอีกเป็นครั้งที่ 3 บอกคุณเล็กว่า คุณไปบอกอาจารย์เสนีย์ว่า เรื่องนี้เป็นนโยบายของรัฐบาลและแถลงต่อรัฐสภาว่าเราจะทำอย่างนี้ บัดนี้เราทำสำเร็จแล้ว เพียงขอ ครม. อนุมัติ เพราะงั้นอาจารย์เสนีย์ในฐานะเป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ และเป็นหัวหน้ารัฐบาล อย่างนี้ทำเป็นเฉย คุณเล็กไปบอกเดี๋ยวนี้เลย อย่างนี้เฉย ต้องกล้าตัดสินใจ...”⁸⁴⁴

นอกจากการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับเวียตนามข้างต้นแล้ว ไทยยังตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์อีก 2 ประเทศในภูมิภาคอินโดจีน คือ กัมพูชาและลาว ในการปรับความสัมพันธ์กับลาวนั้น พิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้เดินทางไปเยือนลาวเพื่อดำเนินการเจรจา พร้อมด้วยคณะอันประกอบด้วย อานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ อธิบดีกรมการเมือง อธิบดีกรมสารนิเทศ ประสงค์ สุ่นศิริ รองเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ดำรง สุนทรศาลทูล รองปลัดกระทรวงมหาดไทย โดยฝ่ายไทยมีเป้าหมายในการปรับความสัมพันธ์ด้วยการขจัดปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ เช่น

1) การยุติความขัดแย้งในบริเวณแม่น้ำโขง ที่สืบเนื่องมาจากสนธิสัญญาไทยกับฝรั่งเศสเกี่ยวกับเขตแดนระหว่างสองประเทศ โดยที่ไทยยึดหลักร่องน้ำลึกเป็นเส้นเขตแดน แต่ร่องน้ำลึกก็มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด ดังนั้น การเจรจาจึงต้องเป็นไปเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายยอมรับหลักการว่าแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำที่ประชาชนทั้งสองประเทศได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันมา ฉะนั้น ต้องดำเนินการให้แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำแห่งสันติภาพและมิตรภาพ

2) การเจรจากับลาวเรื่องเส้นทางการบินจากกรุงเทพฯ ขึ้นไปยังฮองกง โดยผ่าน่าน่านฟ้าของลาว

3) การเจรจาให้ลาวปล่อยคนไทยทั้งหมดที่ถูกจับกุมคุมขังอยู่ในลาว

4) ประเด็นเรื่องการค้าเสรีและการค้าในระหว่างกัน และการที่ลาวจะไม่ยอมให้ผู้อื่นใช้ดินแดนของตนเป็นฐานทัพเพื่อแทรกแซงหรือรุกรานประเทศอื่นๆ ไม่ว่าในรูปแบบใดก็ตาม

5) การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายในระดับท้องถิ่นร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามแนวชายแดน

⁸⁴⁴ จริยา ธารมรรค, *เปิดใจรองนายกฯ ไทย พิชัย รัตตกุล*, 96-97.

6) ลาวยินดีให้ความร่วมมือในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างของสหประชาชาติ อันจะเป็นโครงการที่นำประโยชน์มาสู่ไทย ลาว เวียดนาม และกัมพูชาเป็นอย่างมาก สิ่งเหล่านี้เป็นประเด็นหลัก และนำไปสู่การมีแถลงการณ์ร่วม

7) ลาวรับทราบท่าทีและนโยบายของไทยที่เกี่ยวข้องกับลาวอพยพ และลาวยินดีรับลาวอพยพ กลับคืนสู่บ้านเมือง

ก่อนการเดินทางเยือนลาว พิชัย รัตตกุล ได้รับข้อโต้แย้งจากหลายฝ่ายในเรื่องการไปเปิดความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเสียงจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่เป็นขวา ตามที่ท่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้ ดังต่อไปนี้

“...ก่อนเดินทางไปลาว และกำลังจะไปเวียดนามครั้งนี้ฉัน ผมได้รับการเตือนจากหลายฝ่าย ทั้งหวังดี และหวังร้าย ที่หวังดีก็ให้กำลังใจและอวยพรให้ประสบความสำเร็จกลับมา ที่หวังร้ายก็ยังคงโจมตีไม่หยุดว่าไปทำไม ไปคบกับคอมมิวนิสต์ทำไม ไปให้เขาเฉือนหรือ และด่าว่าถูกต่างๆ โดยเฉพาะที่กล่าวหาว่าผมจะไปยอมซอกให้พวกคอมมิวนิสต์ และเป็นกบฏชาติ...”⁸⁴⁵

อย่างไรก็ตาม ผลการเจรจาปรับความสัมพันธ์กับลาวในประเด็นต่างๆ ข้างต้นเป็นไปได้ด้วยดี ทั้งนี้ การเจรจาทำให้ฝ่ายไทยได้ทราบถึงนโยบายเดิมที่ไทยมีกับลาว อันอยู่ในลักษณะที่พยายามทำให้ลาวอ่อนแอ ลาวจะได้ไม่มารุกราน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า รัฐบาลไทยแต่ก่อนก็ขัดขวางด้วยความกลัวว่าถ้าลาวมีเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า ลาวก็จะมีอำนาจต่อรองมากขึ้นและจะเป็นภัยคุกคามแก่ไทยได้ ซึ่งเป็นมโนทัศน์ภัยคุกคาม (threat perception) แบบเก่าของรัฐบาลไทยสมัยก่อนๆ ที่มีกับประเทศคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ ลาวได้ขอร้องพิชัย รัตตกุลว่ารัฐบาลไทยอย่าขวางหรือไม่สนับสนุนลาวในการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า

ทั้งนี้ เมื่อคณะเจรจาเดินทางกลับมาถึงประเทศไทย พิชัย รัตตกุล ถูกหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวาโจมตีอย่างหนักในประเด็นการเปิดความสัมพันธ์กับลาว ดังความต่อไปนี้

“...พอกลับมาถึงประเทศไทย ผมถูกหนังสือพิมพ์ฝ่ายขวาจัดจวกโจมตีอย่างหนัก ว่าผมไปคบลาว ไปราวกับลาว ทูเรศ หมั่นไส้ ทหารก็ไม่พอใจเพราะกลัวคอมมิวนิสต์ คนที่มองต่างมุมกับผมด่าผมว่าเป็นคอมมิวนิสต์ไปเลย ผมก็ไม่ว่าอะไร เพราะทุกคนมีสิทธิแสดงออกในความคิดของตนเอง...”⁸⁴⁶

846

⁸⁴⁵ จริญญา ธารมรรค, สุภาพบุรุษผู้นำเพื่อส่วนรวม พิชัย รัตตกุล (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี., 2555), 199-200.

⁸⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, 202.

สำหรับกัมพูชานั้น หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์แล้ว ไทยก็ปรารถนาที่จะดำเนินนโยบายต่างประเทศตามที่ได้แถลงต่อรัฐสภาไว้ นั่นคือการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกรัฐ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมือง ในการนี้จะได้เห็นได้ถึงบทบาทนำของกระทรวงการต่างประเทศ ที่สามารถก้าวย่นไปถึงรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ มอบหมายให้อานันท์ ปันยารชุน เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรประจำสหประชาชาติแถลงนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน ในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติครั้งที่ 30 เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2518 ดังมีสาระสำคัญว่าไทยปรารถนาที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ฉันมิตร และอยู่ร่วมกันโดยสันติกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน บนพื้นฐานของการเคารพซึ่งกันและกันในอธิปไตย เอกภาพและบูรณภาพแห่งดินแดน รวมไปถึงการไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการภายในระหว่างกันด้วย

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2518 รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เชิญเอียง สารี (Ieng Sary) รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกัมพูชา มาเยือนประเทศไทย ในโอกาสนี้ เอียง สารี ได้มีถ้อยแถลง ณ ท่าอากาศยานดอนเมือง เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2518 ดังความโดยสังเขปต่อไปนี้

“...ประชาชนกัมพูชาและประชาชนไทยต้องการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติและฉันมิตรตามที่ประชาชนทั้งสองได้ปรารถนามาเป็นเวลานาน ด้วยเหตุนี้ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐบาลกัมพูชาจึงได้มอบหมายให้คณะผู้แทนชุดนี้เดินทางมาเจรจากับรัฐบาลไทย เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันโดยสันติและฉันมิตรระหว่างประเทศกัมพูชากับไทย...”⁸⁴⁷

จากนั้น จึงได้มีการเจรจาระหว่างสองประเทศ จนได้ข้อสรุปที่ออกมาเป็นแถลงการณ์ร่วมระหว่างไทยกับกัมพูชา อันมีการลงนามเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2518 และได้มีการยืนยันถึงหลักการพื้นฐานร่วมกันที่ว่า “...ระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละประเทศ นับว่าเป็นกิจการภายในของประเทศนั้น และไม่ควรถูกแทรกแซงจากภายนอก...” ไทยและกัมพูชายังเห็นพ้องกันที่จะดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันบนพื้นฐานของ “...การเคารพซึ่งกันและกันในอธิปไตยและบูรณภาพแห่งดินแดนของแต่ละประเทศ การไม่แทรกแซงกิจการภายในของแต่ละฝ่าย บนพื้นฐานของความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกัน...” และยังเห็นพ้องกันที่จะเปิดสถานทูตระหว่างกันอีกด้วย⁸⁴⁸

⁸⁴⁷ กระทรวงการต่างประเทศ, รายงานการประชุมคณะผู้แทนไทยกับคณะผู้แทนกัมพูชา ณ กระทรวงการต่างประเทศ กรุงเทพฯ 28 ตุลาคม-1 พฤศจิกายน 2518 (กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2518).

⁸⁴⁸ Information Department Ministry of Foreign Affairs of Thailand, "Thai and Cambodian Government Agree to Open Embassies," *Foreign Affairs Bulletin* XVI (July-September 1976): 55.

สำหรับสาระสำคัญของแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชา มีดังต่อไปนี้⁸⁴⁹

- 1) รัฐบาลไทยและรัฐบาลกัมพูชาจึงได้ตกลงให้ฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันในระดับเอกอัครราชทูตนับแต่วันลงนามในแถลงการณ์ร่วมฉบับนี้
- 2) รัฐบาลทั้งสองได้ตกลงกันว่า จะแลกเปลี่ยนเอกอัครราชทูตประจำกรุงเทพฯ และกรุงพนมเปญ ตามกำหนดวันที่จะสะดวกแก่ทั้งสองฝ่าย
- 3) รัฐบาลทั้งสองฝ่ายต่างยอมรับและเคารพเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพทางดินแดนของกันและกัน
- 4) รัฐบาลทั้งสองฝ่ายยืนยันอย่างชัดแจ้งว่าระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เป็นเรื่องเฉพาะของประชาชนแต่ละประเทศ และการแทรกแซงใดๆ จากต่างประเทศเป็นสิ่งที่ไม่อาจยินยอมได้
- 5) ความแตกต่างทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ของทั้งสองประเทศจะไม่เป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ
- 6) รัฐบาลทั้งสองไม่ยินยอมให้ประเทศที่สามใช้ดินแดนของตนในการดำเนินการใดๆ ที่ขัดกับหลักการข้างต้น
- 7) รัฐบาลทั้งสองจะไม่ใช้การคุกคามหรือใช้กำลังเพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างกัน แต่จะใช้การแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี

ต่อมา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงมาสู่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช รัฐบาลชุดนี้ได้ดำเนินนโยบายสานต่อแนวนโยบายต่างประเทศที่มีต่อกัมพูชาจากรัฐบาลชุดก่อน ในการ

“...เป็นมิตรกับทุกประเทศที่ต้องการเป็นมิตรกับประเทศไทย...โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของระบอบการปกครองหรือระบบเศรษฐกิจ...จะปรับสัมพันธ์ภาพกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศในคาบสมุทรอินโดจีนให้เข้าสู่สภาพปกติ จะส่งเสริมและกระชับความร่วมมือโดยใกล้ชิด และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นกับประเทศเพื่อนบ้านในส่วนภูมิภาคนี้ของโลก...”⁸⁵⁰

⁸⁴⁹ กระทรวงการต่างประเทศ, เรื่องเดียวกัน.

⁸⁵⁰ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, "การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่งหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อสภาผู้แทนราษฎร วันศุกร์ที่ 30 เมษายน 2519," http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp37.pdf. [7 มิถุนายน 2560]

ทั้งนี้ กระทรวงการต่างประเทศยังคงเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช โดยพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ได้ตกลงกันว่า จะเดินทางไปเยือนกัมพูชา ก่อนในทางกลับ โดยเดินทางไปยังเมืองศรีโสภณ ณ ที่นั่น เอียง สารี รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต่างประเทศกัมพูชา รอต้อนรับ ดังการเปิดเผยของพิชัย รัตตกุล ในเวลาต่อมาว่า

“...คุณอานันท์และผมไปเขมรเป็นเรื่องที่เสี่ยงมาก เราไปกันเพียง 2 คน โดยรถยนต์ของกระทรวงมุ่งตรงไปยังปอยเปต... ถูกระเบิดเข้าเล็กๆ ขึ้นรถเดินทางไปแบบเจมส์บอนด์ ไม่มีใครรู้เลย เป้าหมายคือศรีโสภณในเขมร พอข้ามพรมแดนเลยเข้าไปนิดเดียว นายเอียง สารี รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเขมรมาต้อนรับ เปลี่ยนไปขึ้นรถของเขมร โดยขบวนรถทหารเขมรผูกผ้าสีแดงรอบคอทุกคน หลายคันรถ ทุกคนมีอาวุธปืนกล, ลูกกระเบิดมือ และอุปกรณ์สงครามเต็มที นำรถเราไปและประกบท้ายด้วยรถอีก 3-4 คัน จากพรมแดนไปยังจังหวัดศรีโสภณ ระยะทางไม่น่าเกิน 60 กิโลเมตร แต่เราต้องใช้เวลาร่วม 3 ชั่วโมง เพราะถนนหนทางยังไม่ได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมจากผลแห่งสงคราม การที่เราต้องนำรถที่มีทหารหลายสิบคน พร้อมอาวุธสงครามมา นำเราไปยังศรีโสภณนั้น ก็เนื่องมาจากเขมรแดงได้ฝังระเบิดไว้ใต้ดินทั่วไปหมด มีคนเคยประมาณไว้ว่าเขมรแดงฝังระเบิดเป็นล้านลูก และระเบิดเหล่านี้มีส่วนฆ่าคนไทยที่อยู่ตามชายแดนมา มากต่อมาก ...” 851

คณะผู้แทนไทยได้เจรจา กับเอียง สารี อันมีสาระสำคัญ ได้แก่

- 1) การปรับความสัมพันธ์ครั้งใหม่หลังจากสงครามยุติลง
- 2) การจัดตั้งกรรมาธิการร่วมในการสำรวจและปักปันเขตแดน
- 3) การไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน
- 4) การกู้ระเบิดที่เขมรแดงได้ฝังไว้ตามชายแดนไทยกับกัมพูชา
- 5) ทหารเขมรแดงต้องยุติการข้ามเขตแดนมาปล้นฆ่าคนไทย

ต่อมาในวันที่สองของการเจรจา เอียง สารี ต่อว่าพิชัย รัตตกุล ในช่วงที่กำลังเจรจาปรับความสัมพันธ์ว่า เครื่องบินไทยล่องลำเข้ามาเขตกัมพูชาแล้ว โปรย “ฝนเหลือง” ลงมาในเขตกสิกรรม อันนับเป็นการตัดเสบียงอาหารที่จะนำไปเลี้ยงดูทหารและประชาชน

851 จริยา ธารมรรค, สุภาพบุรุษผู้นำเพื่อส่วนรวม พิชัย รัตตกุล, 187.

“...ผมถึงกับสะอึกกับข่าวสารที่เขาบอก เพราะได้ขอร้องฝ่ายไทยในการประชุม สมช. แล้วว่าอย่างกระทำการใดๆ ในช่วง 3 วันนี่จะทำให้บรรยากาศของการเจรจาเสีย แต่ก็ไม่พิน...”⁸⁵²

การที่ฝ่ายกัมพูชาทราบว่าเครื่องบินที่บินมาทำลายพืชผลทางการเกษตรของเขานั้นมาจากไทยเพราะเครื่องบินบินมาจากทิศตะวันตก

“...ผมจึงต้องเงียบ เงียงเขาไม่ออก ไม่รู้จะพูดยังไง ได้แต่นึกเคืองอยู่ในใจ อุตุสำหรับพูดคุยตกลงกับทหารไว้อย่างดีแล้ว แต่ก็ยังไม่รักษาคำพูด นี่เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ทหารในช่วงนั้นนอกจากไม่เข้าใจเรื่องนโยบายต่างประเทศแล้ว ยังไม่เข้าใจว่าเรากำลังทำงานเพื่อให้ชาติปลอดภัย เพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ นอกจากไม่เข้าใจแล้วยังไม่สำนึกกว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการชักศึกเข้าบ้าน...”⁸⁵³

อย่างไรก็ตาม พิชัย รัตตกุล ได้พยายามเจรจากับเอียงซารีให้เห็นว่าฝ่ายไทยไม่ได้ตั้งใจ อาจมีการเข้าใจผิดกัน และในที่สุด ไทยกับกัมพูชาจึงได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการระหว่างกัน⁸⁵⁴ โดยไทยเป็นประเทศแรกในโลกที่ปรับความสัมพันธ์กับกัมพูชาประชาธิปไตยได้สำเร็จ⁸⁵⁵

แต่ถึงกระนั้น การดำเนินการเพื่อนำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับกัมพูชาประชาธิปไตยนั้นก็ยังต้องเผชิญอุปสรรคที่มาจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่ยังมีทัศนคติคุกคาม (threat perception) กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ตามที่พิชัย รัตตกุล ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

“...ก่อนผมและคุณอาฉันจะไปเขมร ผมต้องสร้างบรรยากาศที่ดีเพื่อให้การเจรจากับเขมรแดงราบรื่น จึงได้ประชุมกับสภาความมั่นคงแห่งชาติ หรือ สมช. ที่เต็มไปด้วยนายทหารทุกเหล่าทัพ ซึ่งแต่ละคนในสมัยนั้น 90% กลัวคอมมิวนิสต์ชนิดซึ้นสมอง...”⁸⁵⁶

ทั้งนี้ พิชัย รัตตกุล ได้ขอร้องในที่ประชุมกับสภาความมั่นคงแห่งชาติว่าขอทหารไทยอย่าเพิ่งดำเนินการใดๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดตามชายแดนไทยกับกัมพูชาและลาวในช่วง 3 วันที่เขาต้องเดินทางไปเจรจากับฝ่ายกัมพูชา แต่การณ์กลับปรากฏว่า

“...ปรากฏว่าคำขอร้องผมนี้ไม่มีปฏิกิริยาอะไรออกมาจากนายทหารสมาชิก สมช. เลย แม้กระทั่ง พล.อ.อ. สิทธิ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ก็ไม่มีปฏิกิริยา

⁸⁵² เรื่องเดียวกัน, 190.

⁸⁵³ เรื่องเดียวกัน, 190-191.

⁸⁵⁴ จริยา ธารมรรค, *เปิดใจรองนายกฯ ไทย พิชัย รัตตกุล*, 82-85.

⁸⁵⁵ จริยา ธารมรรค, *สุภาพบุรุษผู้นำเพื่อส่วนรวม พิชัย รัตตกุล*, 191.

⁸⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, 187.

อะไร จะเห็นด้วยหรือยอมรับที่จะปฏิบัติตามที่ผมขอร้องหรือไม่ ก็ไม่มีใครพูดออกมา การขอร้องของผม น่าจะเป็นหมิ่น! ต่อมาภายหลังก็ปรากฏว่าเป็นหมิ่นจริงๆ...”⁸⁵⁷

ในขณะเดียวกัน นายทหารระดับสูงที่ยังคงมีโน้ตชนต้อภัยคุกคามแบบดั้งเดิม ก็แสดงท่าทีที่ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของกองทัพมากกว่าที่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ด้านความมั่นคงแห่งชาติ ที่เป็นผลจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศที่มีระบอบการปกครองแตกต่างออกไปจากไทย ดังความต่อไปนี้

“...ท่าน รมต. ครับ ท่านจะไปไหนก็แล้วแต่เถอะครับ แต่ทหารขออย่างหนึ่งครับ...อยากได้เสาอากาศที่อยู่รอบค่ายรามสูร...ท่าน รมต. ครับ ไอ้อาวุธยุทธโศภรณ์ที่อเมริกันขนย้ายมาจากไซ่ง่อน โดยเฉพาะกระสุนปืนชนิดต่างๆ เกือบสองหมื่นตัน บอกเขาหน่อย เจริญกับเขาหน่อย ขอให้เราเถอะ...”⁸⁵⁸

พิชัย รัตตกุล ได้บันทึกความรู้สึกของตนในเรื่องดังกล่าวไว้ดังนี้

“...แหม...ช่างอะไรซะจริงๆ เรากำลังจะทำงานใหญ่เพื่อบ้านเมือง เพื่อความอยู่รอด เพื่อให้ไม่เป็นโดมิโน แต่เขากลับคิดขอเสาอากาศ! ก็นั่นเมื่อค่ายรามสูรตั้งอยู่ในบ้านของเรา ถึงแม้เครื่องมืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ จะเป็นของสหรัฐ เราก็มีสิทธิ์ที่จะเอามาใช้ได้ นับประสาอะไรกับเสาอากาศ แล้วเรื่องอะไรที่เราจะต้องไปบอกเขมร, ลาว และเวียตนามว่าถ้าค่ายรามสูรย้ายออกไปจริงๆ ก็จะขอเสาอากาศไว้ มันไม่น่าเกี่ยวกับการที่ผมจะไปเจริญความเมืองกับเขมร, ลาว หรือเวียตนามเลย... เขาเอ่ยปากต่อไปว่า ท่าน รมต. ครับ ไอ้อาวุธยุทธโศภรณ์ที่อเมริกันขนย้ายมาจากไซ่ง่อน โดยเฉพาะกระสุนปืนชนิดต่างๆ เกือบสองหมื่นตัน บอกเขาหน่อย เจริญกับเขาหน่อย ขอให้เราเถอะ...ผมฟังแล้วรู้สึกเศร้าใจอย่างบอกไม่ถูก!...”⁸⁵⁹

สำหรับการปรับความสัมพันธ์กับลาวนั้น ไทยกับลาวในอดีตมีความใกล้ชิด เนื่องจากมีพื้นฐานชนบทร่วมเนียมและภาษาที่คล้ายคลึงกัน⁸⁶⁰ ไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับลาวมาตั้งแต่ยังเป็นราชอาณาจักรลาว เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2493 ทั้งนี้ ลาวในขณะนั้นมีรัฐบาลผสมปกครองประเทศ อันประกอบไปด้วยกลุ่มการเมืองสามฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายซ้าย ฝ่ายเป็นกลาง และฝ่ายขวา โดยไทยรับรองรัฐบาลผสมของลาวและมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลลาวที่อยู่ในอำนาจการบริหารประเทศ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไทยก็ยังคงรับรองรัฐบาลลาวภายใต้ระบอบการปกครองใหม่ต่อไป และยังคงรักษาความสัมพันธ์

⁸⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, 188.

⁸⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, 189.

⁸⁵⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁶⁰ นาวาอากาศตรีประสงค์ สุนศิริ, 277.

ทางการทูตต่อไปด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่ไทยยังคงผู้แทนทางการทูตที่ประจำอยู่ในเมืองสำคัญๆ ของลาว⁸⁶¹ สอดคล้องกับแนวนโยบายต่างประเทศที่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช แกลงต่อรัฐสภา ในอันที่จะ

“...ยึดหลักการที่จะเป็นมิตรกับทุกประเทศที่มีเจตนาดีต่อประเทศไทย ไม่คำนึงถึงความแตกต่างในอุดมการณ์ทางการเมือง และระบบการปกครอง...รัฐบาลนี้จะกระชับความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน...”⁸⁶²

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช จะได้สานต่อนโยบายต่างประเทศในอันที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์มาจากรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช แต่ถึงกระนั้นก็มีเหตุการณ์บางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุปสรรคที่มาจากขบวนการอนุรักษนิยม ทั้งนี้ การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีนได้ดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย ไม่ว่าจะเป็นการปะทะกันทางชายแดนระหว่างไทยกับกัมพูชา การที่เรือประมงกัมพูชาติดอ่าวอุ้มเตีและจมเรือประมงไทยในเขตทะเลหลวง หรือการกระทบกระทั่งกันระหว่างไทยกับลาวในบริเวณแม่น้ำโขง เป็นต้น การสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีนดังที่ได้กล่าวไปแล้วในเนื้อหาข้างต้นนั้น อยู่ในลักษณะที่พิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในสมัยนั้น ให้ข้อมูลว่า

“...เป็นที่มาของนายอานันท์เกือบ 100% ที่ดีมาก ตอนนั้นมีนายอานันท์เป็นปลัดกระทรวง และมีนายโกศล สินธวานนท์ นายอาสา สารสิน นายชวลิต ชวนิชย์ คณะทำงานนี้ได้ร่วมกันทำงานอย่างหามรุ่งหามค่ำในการหาข้อมูลและวิเคราะห์ และนำไปสู่การปฏิบัติ เป็นคณะที่มี TEAM SPIRIT ยอดเยี่ยมมาก... ปลัดอานันท์ เป็นคนทำงานอย่างเกาะติดและกัดติด มีความสามารถสูงในการเจรจา บางครั้งต้องทำงานร่วมกันทั้งสองฝ่าย เหนื่อยด้วยกันถึงตีสามตีสี่ก็มี หลายครั้งหลายหน เราตกที่นั่งเดียวกันที่จะต้องเผชิญกับกลุ่มอนุรักษที่รวมหัวกันต่อต้านการเปิดสัมพันธ์ภาพกับประเทศสังคมนิยม เช่น สภาความมั่นคงแห่งชาติในยุคนั้น...”⁸⁶³

กระทรวงการต่างประเทศทำหน้าที่ตอบสนองนโยบายรัฐบาลในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ที่เคยเป็นศัตรูให้กลับมาเป็นมิตร แต่ฝ่ายอนุรักษนิยมกลับคัดค้านอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็น การที่สถานีวิจัยยานเกราะออกมาคัดค้านโจมตี ส่งผลให้พิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการ

⁸⁶¹ Makata Ma, *Consequences of the Vietnam War on Thai Foreign Policy*, 48.

⁸⁶² สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, "คณะรัฐมนตรีคณะที่ 36 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม 2518 - 20 เมษายน 2519 แกลงนโยบายเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2518," http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp36.pdf [20 มกราคม 2560]

⁸⁶³ ประสาร มฤคพิทักษ์ และคณะ เรียบเรียง, อานันท์ ปันยารชุน : ชีวิต ความคิด และการงานของอดีตนายกรัฐมนตรีสองสมัย, 61.

กระทรวงการต่างประเทศดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยความยากลำบาก แต่ที่น่าสนใจมากไปกว่านั้น คือการที่หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี กลับวางเฉย ไม่ออกมาปกป้องรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล จนส่งผลให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและข้าราชการที่เกี่ยวข้องต้องต่อสู้ไปตามลำพัง ซึ่งตรงกันข้ามกับหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ในช่วงนั้นอยู่ในฐานะฝ่ายค้าน แต่กลับออกมาปกป้องการดำเนินการของกระทรวงการต่างประเทศ⁸⁶⁴ ทั้งนี้ พิชัย รัตตกุลมีความเห็นว่าเป็นนโยบายต่างประเทศที่ดำเนินมาตั้งแต่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นั้นเป็นนโยบายต่างประเทศที่ถูกต้อง ด้วยความที่เป็นประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิด และต้องอยู่ร่วมกันโดยสันติแม้ว่าจะมีระบอบการปกครองที่แตกต่างกันก็ตาม การย้ายประเทศหนีออกจากกันก็ไม่สามารถทำได้ ในขณะที่รัฐบาลดำเนินการทุกอย่างเพื่อความมั่นคงของประเทศ แต่อุรักษนิยมที่เป็นฝ่ายขวาก็ออกมาต่อต้านในรูปแบบต่างๆ เช่น การตำหนิออกอากาศสถานีวิทยุยานเกราะจนพิชัย รัตตกุล รู้สึกเจ็บปวดอย่างยิ่งคือ

“...ไอนี้จะพาบ้านเมืองไปฉิบหาย ไปคบคอมมิวนิสต์ ไปญาติกับคอมมิวนิสต์...”⁸⁶⁵

ไม่เพียงแต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเท่านั้นที่ถูกสถานีวิทยุยานเกราะตำหนิออกอากาศ แต่ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศก็ยิ่งถูกตราหน้าว่าเป็นคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะ อานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “หัวโจก” ในกระทรวง ดังปรากฏ “ความหนักใจ” ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศที่ต้องพบกับอุปสรรคที่มาจากฝ่ายอนุรักษนิยม โดยเฉพาะอนุรักษนิยมที่เป็นขวาจัด แม้กระทั่งบุคคลในสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ด้วยกันเอง ดังต่อไปนี้

“...การเจรจาความเมืองกับประเทศเพื่อนบ้าน แม้จะต้องใช้ความสามารถของนักการทูต คือ ข้าราชการในกระทรวงการต่างประเทศที่มีประสบการณ์และมีความสามารถมาก แต่ผมก็ไม่หนักใจเท่ากับต้อง “ต่อสู้” กับฝ่ายขวาในเมืองไทย ผมเสียใจที่คนในพรรคประชาธิปัตย์ออกมาโจมตีนโยบายต่างประเทศของพรรคตนเองอย่างเสียๆ หายๆ... ผู้ที่คัดค้านที่สุดก็สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์คนหนึ่ง พรรคเดียวกันนั้นแหละ กล่าวโจมตีกระทรวงการต่างประเทศพร้อมทั้งตัวผมและสรุปว่าไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่าเป็นการกระทำที่ทุเรศมาก โดยเสริมว่าไม่ควรไปเอาใจคอมมิวนิสต์ เพราะถึงแม้จะมีความสัมพันธ์ทางการทูตกันก็ไว้ใจเงินคอมมิวนิสต์ไม่ได้...”⁸⁶⁶

ในช่วงเวลานั้น ทั้งกระทรวงการต่างประเทศ รวมไปถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ก็ตกเป็นเป้าโจมตีจากฝ่ายขวา ไม่ว่าจะเป็นสถานีวิทยุยานเกราะ ลูกเสือชาวบ้าน รวมไปถึง

⁸⁶⁴ จริญญา ธารมรรค, สุภาพบุรุษผู้นำเพื่อส่วนรวม พิชัย รัตตกุล, 223-224.

⁸⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, 189.

⁸⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, 192-193.

ถึงหนังสือพิมพ์บางฉบับ และยังถูกหน่วยงานความมั่นคงเฝ้าสังเกตการณ์อีกด้วย ตามที่พิชัย รัตตกุล ให้สัมภาษณ์ไว้ ดังต่อไปนี้

“...ผมกลายเป็นบุคคลที่ กอ. รমন. คอยจ้องอย่างใกล้ชิด ถึงกับมีคนมาเล่าให้ผมฟังภายหลัง ว่า ผมเป็นประธานพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย...”⁸⁶⁷

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นที่รัฐบาลไทยในช่วงนั้นปฏิเสธการคงฐานทัพสหรัฐฯ และสถานีเรดาร์ที่ค่ายรามสูร แต่ทางกองทัพกลับต้องการอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ ของทางสถานี จึงขอให้กระทรวงการต่างประเทศเจรจาขอจากกองทัพสหรัฐฯ ดังนั้น พิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พร้อมทั้งอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ได้เข้าชี้แจงต่อสภาความมั่นคงแห่งชาติ แต่มาในตอนหลัง ด้วยแรงกดดันจากฝ่ายอนุรักษ์นิยม อานันท์ ปันยารชุน พร้อมทั้งรองปลัดกระทรวง และอธิบดีหลายกรมของกระทรวงการต่างประเทศ ได้เข้าพบพิชัย รัตตกุล ขอให้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

“...พวกเราพยายามทำงานตามนโยบายรัฐบาลแต่โดนต่อต้านจากฝ่ายทหารรุนแรง แต่นั่นไม่สำคัญ สำคัญตรงที่แม้แต่หัวหน้ารัฐบาล อาจารย์เสนีย์ก็ไม่สู้ให้พวกเราบ้าง เราสู้กันแทบตาย หัวหน้ารัฐบาลไม่ทำอะไร ไม่คิดจะออกมาปกป้องกันเลย... พวกเรามาคิดว่าถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องปกป้องรัฐมนตรี ถ้านายกรัฐมนตรีไม่ออกมาช่วยพูดบ้าง ก็ไม่มีประโยชน์อะไรที่รัฐมนตรีจะต้องถูกโจมตีทุกวัน พวกเราจึงมาพบ รมต. เพื่อเล่าให้รู้ถึงความรู้สึกของเราและพวกเราคิดว่าเพื่อให้ รมต. พ้นจากการตำหนิ จากการถูกต่อต้าน รมต. ควรลาออกจากการเป็น รมต. ดีกว่า เพราะทำไปก็ไม่มีประโยชน์ ทำไปพวกฝ่ายขวาก็เล่นงานเราทุกวัน หนังสือพิมพ์รุมเล่นงานเราทุกวัน เราให้ทหารสหรัฐออกจากฐานทัพ เราเราก็ถูกตำหนิ เรื่องราวที่ค่ายรามสูร เรื่องไปปรับความสัมพันธ์กับเวียดนามก็โดนตำหนิ เราคบเขมรก็ตำหนิ เรา กล่าวหาว่าเราเป็นคนขายชาติ...”⁸⁶⁸

และ

“...ท่านรัฐมนตรีครับ พวกเราขอร้องให้ท่านลาออก...นโยบายรัฐบาลกำหนดไว้แน่นอนแล้ว กระทรวงการต่างประเทศได้พยายามสนองนโยบายอย่างเต็มที่แล้ว เมื่อรัฐบาลไม่เอาด้วย จะอยู่ไปทำไมครับ... ไม่เพียงแต่รัฐบาลไม่สนับสนุนการทำงานของพวกเรา เขายังปล่อยให้พวกฝ่ายขวาออกมา ย่ำยีกระทรวงการต่างประเทศอย่างเสียหาย เราอุตส่าห์ผูกมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน คนในบ้าน

⁸⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, 193.

⁸⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, 224.

กลับมาชี้หน้าว่าพวกเรว่าเป็นกระทรวงคอมมิวนิสต์ แล้วรัฐบาลไม่กล้าดำเนินการปกป้องแต่อย่างใด ผมว่าท่านลาออกดีกว่าครับ...”⁸⁶⁹

อานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ในฐานะที่เป็นตัวแสดงสำคัญในการปรับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ร่วมกันมากับพิชัย รัตตกุล กล่าวต่อไปว่า

“...ไม่มีประโยชน์หรอกท่าน รมต. เราทำเต็มที่ ผมขอแนะนำให้ท่านลาออกดีกว่า...”⁸⁷⁰

โดยอานันท์ยกเหตุผลต่างๆ ขึ้นมา และพิชัยก็ตอบว่า (สะกดตามต้นฉบับ)

“...คุณพู่มีเหตุผล ผมไม่ได้แคร้เรื่องตำแหน่ง ออกเมื่อไหร่ก็ได้ โอ.เค. ออกก็ออก”⁸⁷¹

แต่ อาสา สารสิน⁸⁷² อธิบดีกรมเศรษฐกิจ กระทรวงการต่างประเทศ (ต่อมาดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช) กลับไม่เห็นด้วยที่จะให้พิชัย รัตตกุล ลาออก แต่เห็นควรว่าต้อง “สู้” ต่อไป

“...ผมไม่เห็นด้วย ท่านรัฐมนตรีต้องอยู่ต่อ และสู้ต่อ เพื่อให้เห็นผลชัดเจนว่ามันจะเป็นอย่างไร เวลาจะพิสูจน์ว่าสิ่งที่เราทำมามีถูก แต่ถ้าท่านออกไปตอนนี้ก็ต้องถูกด่าว่าหนี เราต้องไม่หนี ต้องอยู่ต่อและสู้ต่อ...”⁸⁷³

⁸⁶⁹ ประสาร มฤคพิทักษ์ และคณะ, เรียบเรียง, อานันท์ ปันยารชุน : ชีวิต ความคิด และการทำงานของอดีตนายกรัฐมนตรีสองสมัย, 62.

⁸⁷⁰ จริยา ธารมรรค, สุภาพบุรุษผู้นำทำเพื่อส่วนรวม พิชัย รัตตกุล, 225.

⁸⁷¹ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁷² แม้ว่าอาสา สารสินมีท่าทีสนับสนุนพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ แต่เมื่อพิจารณาจากคุณสมบัติของท่านแล้วก็พบว่าเราสามารถจัดให้อาสาสมัครลักษณะที่เป็นอนุรักษนิยมด้วยท่านหนึ่ง อาสา สารสิน เป็นบุตรชายของพจน์ สารสิน อดีตนายกรัฐมนตรี กับท่านผู้หญิงสิริ (โชติเสถียร) สารสิน อาสาจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากสหรัฐอเมริกา และกลับมารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศจนได้เป็นเอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา ไปจนถึงตำแหน่งปลัดกระทรวงการต่างประเทศ และต่อมาได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงสองสภาระด้วยกัน ในด้านความใกล้ชิดกับสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น นอกจากจะดำรงตำแหน่งราชเลขาธิการในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแล้ว อาสา ยังได้สมรสกับท่านผู้หญิงสุดจิตคุณ สารสิน หรือนามเดิมคือหม่อมราชวงศ์สุดจิตคุณ กิติยากร ธิดาในหม่อมเจ้าจรจบกิตติคุณ กิติยากร กับหม่อมราชวงศ์หญิงวิจิตรโฉม (ชยางกูร) กิติยากร ทั้งนี้ ท่านผู้หญิงสุดจิตคุณ สารสิน มีฐานะเป็น “ลูกพี่ลูกน้อง” ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 เนื่องจากหม่อมเจ้าจรจบกิตติคุณเป็นพระอนุชาร่วมพระบิดาและพระมารดา กับพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ พระชนกในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 ดูใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พจนฯ พจน์ สารสิน ป.จ. ม.ป.ช. ม.ว.ม., ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 23 พฤศจิกายน 2543 (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2543).

⁸⁷³ จริยา ธารมรรค, สุภาพบุรุษผู้นำทำเพื่อส่วนรวม พิชัย รัตตกุล, 225.

แม้ว่าพิชัย รัตตกุล จะมีได้ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ แต่เนื่องด้วยสถานการณ์ความผันผวนของการเมืองไทยในลักษณะ “ขวาพิฆาตซ้าย” ในช่วงนั้น กอปรกับความผันผวนทางการเมืองที่เกิดขึ้นในรัฐสภา ทั้งการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์เปิดการอภิปรายตำหนิหัวหน้าพรรคของตน รวมไปถึงการที่สมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ในระดับอาวุโสเริ่มจับกลุ่มเป็นปฏิปักษ์กับหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ส่งผลให้หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ประกาศลาออกจากตำแหน่งก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เล็กน้อย และเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ และหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง พร้อมกับที่พิชัย รัตตกุล ได้กลับมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และในที่สุด ความเป็นรัฐมนตรีของพิชัยก็สิ้นสุดลงตามรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ที่ต้องลงจากตำแหน่ง อันเนื่องมาจากการรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

7.2 ยุครัฐบาลเผด็จการพลเรือน และรัฐบาลทหารสายปฏิรูป : หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ถึงการสิ้นสุดของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พ.ศ. 2521

7.2.1 รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร

หลังจากการรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 แล้ว รัฐบาลที่ขึ้นสู่อำนาจคือรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร อันเป็นบุคคลท่านเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รับสั่งเจาะจงให้พลเรือเอกสัจด์ ชลออยู่ ไปขอคำปรึกษาทางกฎหมาย เมื่อคราวที่พลเรือเอกสัจด์เข้าเฝ้าฯ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตดำเนินการปฏิวัติเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519

ในช่วงนี้ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนต่างก็ถูกตั้งข้อหา มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะเป็นอานันท์ ปันยารชุน⁸⁷⁴ ที่เตช บุนนาค ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตราชการของอานันท์ ปันยารชุน ดังต่อไปนี้

⁸⁷⁴ แม้อานันท์ ปันยารชุน จะถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์อันเนื่องมาจากการงานของท่าน แต่เมื่อพิจารณาจากชาติกำเนิดแล้ว อาจจัดให้อานันท์ ปันยารชุน อยู่ในฝ่ายอนุรักษ์นิยมได้ โดยนายอานันท์เป็นบุตรมหาอำมาตย์ตรี พระยาปริชานุสาสน์ (เสรีญ ปันยารชุน) กับคุณหญิงปริชานุสาสน์ (ปฤกษ์ ปันยารชุน สกุลเดิม โชติเสถียร) อานันท์มีพี่น้องทั้งสิ้น 11 คน ซึ่งแต่ละท่านต่างก็สมรสกับบุคคลที่มาจากสกุลสำคัญ อาทิ จิตรา ปันยารชุน รับพระราชทานสมรสกับศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าโศภณการ วรวรรณ (ทั้งสองท่านเป็นบิดามารดาของหม่อมราชวงศ์ชาญวุฒิ วรวรรณ สามิ ดร. คุณหญิงเกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ) รักษา ปันยารชุน สมรสกับจิรวาส์ พิบูลสงคราม บุตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม และท่านผู้หญิงละเอียด (พันธุ์กระวี) พิบูลสงคราม หรือพี่น้องคนอื่น ๆ ก็สมรสกับบุคคลในสกุลสำคัญ ทำให้อานันท์มีความเป็นญาติเกี่ยวข้องกับหลายสกุล เช่น เกษมศรี ณ อยุธยา อิศรเสนา ณ อยุธยา ชุมพล ณ อยุธยา โชติเสถียร วัชรภักย์ พิชเยนทรโยธิน และโอสถานนท์ ส่วนตัวอานันท์เองก็สมรสกับ หม่อมราชวงศ์สดศรี สุริยา จักรพันธุ์ (ปัจจุบันคือ หม่อมราชวงศ์สดศรี ปันยารชุน) ธิดาหม่อมเจ้าศศตาวาส จักรพันธุ์ กับหม่อมเจ้าหญิงชิตยาทรงกลด จักรพันธุ์ (ราชสกุลเดิม รัชพัฒน์ พระธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์)

ในด้านหน้าที่การงานนั้น อานันท์ดำรงตำแหน่งระดับสูงในกระทรวงการต่างประเทศ ตั้งแต่เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เอกอัครราชทูตประจำกรุงวอชิงตัน ดีซี เอกอัครราชทูตผู้แทนถาวรประจำสหประชาชาติ และปลัดกระทรวง

“...คุณอานันท์แกทำงานในช่วงนั้นหลังจาก 2518 หลังจากสงครามเวียดนาม สิ่งที่ทำมากที่สุดในที่สุดก็คือเรื่องการให้ทหารอเมริกันถอนออกไป พอหลังจาก 6 ตุลาคม แกก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ไปเปิดความสัมพันธ์กับจีนแผ่นดินใหญ่ ไล่อเมริกันออกไป แล้วแกก็ถูกปลดออกจากการเป็นปลัดกระทรวงฯ ไปนั่งอยู่ในกรุที่กระทรวง...”⁸⁷⁵

ทั้งนี้ การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนตามนโยบายของรัฐบาลพลเรือนในช่วงก่อน 6 ตุลาคม รวมไปถึงการสถาปนาและการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน โดยมีอานันท์ ปันยารชุน ตั้งแต่ยังดำรงตำแหน่งเป็นเอกอัครราชทูตที่สหรัฐฯ ต่อเนื่องมาจนถึงปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ที่มีหน้าที่ประสานงานในระดับกระทรวงการต่างประเทศ ทำให้ขบวนการอนุรักษ์นิยมเฟื่องฟูว่าการกระทำของอานันท์ ปันยารชุน คือการเอื้อให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์ขยายตัว และเมื่อความขัดแย้งระหว่าง “ซ้าย-ขวา” รุนแรงมากยิ่งขึ้น อานันท์ ปันยารชุน จึงได้รับผลกระทบตามไปด้วย⁸⁷⁶

ผลกระทบที่อานันท์ ปันยารชุน ได้รับ มีลักษณะดังต่อไปนี้

“คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ให้พักราชการนายอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เนื่องด้วยกระทำความผิด 2 ประการ คือ 1. เปิดเผยความลับทางราชการให้กับศูนย์นิสิตนักศึกษา 2. มีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ โดยฝากไฟและส่งเสริมการเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศคอมมิวนิสต์... สั่งมา ณ วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2519”

ผลกระทบที่อานันท์ได้รับในครั้งนั้น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าตัวนายอานันท์และครอบครัวมีความเป็นอนุรักษ์นิยม ไม่ว่าจะเป็นการที่หม่อมราชวงศ์สดศรี ปันยารชุน ภริยา มีอาการล้มลุกคลุกคลานที่เมื่อทราบข้อกล่าวหาที่สามี่ได้รับ หรือการที่คุณหญิงปฤกษ์ ปรีชาอนุศาสน์ กล่าวว่า

“...ลูกชายของฉันจะเป็นคอมมิวนิสต์ได้อย่างไร ลูกชายของฉันจงรักภักดี ตระกูลของเราจะใช้ในหลวงมาหลายรัชกาล จะเป็นคอมมิวนิสต์ได้อย่างไร...”⁸⁷⁷

เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทยในช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม จะเห็นได้ถึงการต่อสู้อย่างเข้มข้นระหว่างขบวนการนิสิตนักศึกษา ประชาชน ผู้ใช้แรงงาน และเกษตรกร ฝ่ายหนึ่ง โดยฝ่ายแรกนี้ได้เสรีภาพและพื้นที่ในการเคลื่อนไหวมาจากการล้มลงของระบอบ

การต่างประเทศ ดูใน ประสาร มฤคพิทักษ์ และคณะ เรียบเรียง, อานันท์ ปันยารชุน : ชีวิต ความคิด และการงานของอดีตนายกรัฐมนตรีสองสมัย (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541), 74-75.

⁸⁷⁵ สัมภาษณ์ เตช บุนนาค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาภคาชาติไทย.

⁸⁷⁶ ประสาร มฤคพิทักษ์ และคณะ เรียบเรียง, อานันท์ ปันยารชุน : ชีวิต ความคิด และการงานของอดีตนายกรัฐมนตรีสองสมัย, 63.

⁸⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, 65.

เผด็จการทหารในเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ซึ่งประเด็นที่ใช้ในการเคลื่อนไหวคือ ปัญหาเอกราชและอธิปไตยของไทย และปัญหาความเป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับไล่ฐานทัพสหรัฐฯ การเรียกร้องความเป็นธรรมแก่ผู้ใช้แรงงาน การต่อสู้เพื่อแก้ไขกฎหมายค่าเช่าที่ไม่เป็นธรรมต่อชาวนา ทั้งนี้ ประเด็นการขับไล่ฐานทัพสหรัฐฯ และการสถาปนาความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์นั้น สอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศทั้งของรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ และรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช โดยนายอานันท์ ปันยารชุน ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ มีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในประเด็นข้างต้น และได้สร้างความไม่พอใจแก่ฝ่ายทหารบางส่วนและขบวนการอนุรักษ์นิยม ดังนั้น เมื่อเกิดการรัฐประหารในช่วงเย็นวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 อานันท์ ปันยารชุน จึงถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ในที่สุด⁸⁷⁸

อานันท์ ปันยารชุน ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงนั้นว่า

“...ก่อนที่ผมจะได้รับคำสั่งให้พักราชการเพื่อสอบสวนนั้น ผมบอกกับภรรยาว่า รัฐบาลใหม่ขึ้นมา เราทำงานไม่ได้แน่ๆ เพราะนโยบายต่างประเทศเปลี่ยนไปแล้ว ผมบอกว่าเราไปอยู่ต่างประเทศกันเถอะ ไปเป็นทูตเมืองเล็กๆ ลัก 2-3 ปี แล้วค่อยลาออก ผมไม่เคยคิดอยู่จนเกษียณ แต่เหตุการณ์ผันแปรไป คำสั่งนั้นทำให้ผมท้อแท้ใจที่สุด สำหรับตัวผมเองแล้วผมรับได้ แต่มันไม่ยุติธรรมกับภรรยาและลูกสาวของผม เขาไม่ได้มาเกี่ยวข้องอะไร แต่เขาต้องมารับเคราะห์กรรมไปด้วย ภรรยาผมต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลนานถึง 4 เดือน ผมต้องไปนอนเฝ้าทุกคืน ปัญหาสุขภาพของภรรยาผมยังติดตัวอยู่จนปัจจุบัน...”⁸⁷⁹

“นโยบายต่างประเทศเปลี่ยนไปแล้ว” ตามที่อานันท์ ปันยารชุน กล่าวข้างต้นนั้น เมื่อเราพิจารณานโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร โดยที่นายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายต่างประเทศต่อสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี ดังความต่อไปนี้⁸⁸⁰

“...(4) ในด้านการต่างประเทศ รัฐบาลนี้จะดำเนินนโยบายโดยอิสระ ยึดถือผลประโยชน์ของประเทศชาติ ความอยู่รอด และความมั่นคงของชาติเป็นหลักสำคัญ เพื่ออำรงไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตยของชาติ และบูรณภาพแห่งราชอาณาจักร และส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์พระประมุข จะสนับสนุนหลักการและความมุ่งประสงค์ของสหประชาชาติ และยึดมั่นในกฎบัตรสหประชาชาติ โดยจะร่วมมือกับประเทศสมาชิกและองค์การระหว่างประเทศ

⁸⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, 66.

⁸⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, 66-67.

⁸⁸⁰ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน,” http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp39.pdf. [29 พฤษภาคม 2560]

อื่นๆ ในอันที่จะส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของโลก ตลอดจนดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมระหว่างประเทศ จะดำเนินความสัมพันธ์อันดีกับทุกประเทศ ซึ่งปรารถนาและแสดงเจตจำนงที่จะมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศไทยด้วยความจริงใจ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในระบอบการปกครอง หรือระบบเศรษฐกิจและสังคม โดยจะยึดหลักความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม การเคารพอธิปไตย และบูรณภาพแห่งดินแดนและการไม่รุกราน คุณความดีหรือแทรกแซงในกิจการภายในซึ่งกันและกัน จะแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศโดยสันติวิธี ด้วยการใช้วิธีการทูตเป็นหลักสำคัญ โดยยึดมั่นในหลักกฎหมายและความยุติธรรมระหว่างประเทศ กับจะรักษาไว้ซึ่งสิทธิ และปฏิบัติตามพันธกรณีของสนธิสัญญาและความตกลงที่ทำไว้กับนานาประเทศ บนรากฐานแห่งความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม และการถ้อยทีถ้อยปฏิบัติต่อกัน นอกจากนี้ จะได้ส่งเสริมความร่วมมือส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะกระชับความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดี ตลอดจนความร่วมมือกับประเทศในสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อก่อให้เกิดเสถียรภาพความมั่นคง ความเจริญก้าวหน้าอยู่ดีกินดี และสันติสุขร่วมกันในประเทศสมาชิกและในอาณาบริเวณนี้ และจะสนับสนุนมาตรการต่างๆ ที่เกื้อกูลให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง กับทั้งจะดำเนินนโยบายต่างประเทศ ในอันที่จะช่วยส่งเสริมและให้หลักประกันแก่การค้าระหว่างประเทศ การลงทุน และการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันด้วย...”

รัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้คัดสรรผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นั่นคือ อุปติศร์ ปาจริยางกูร แต่ก่อนหน้าที่จะมาลงตัวที่คุณอุปติศร์นั้น ก็ได้มีการคัดสรรบุคคลที่เข้าข่ายสมควรรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศหลายท่านด้วยกัน ตามที่ เตช บุนนาค ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

“...คุณแผน วรรณเมธี ปีนี้ 93 แล้วนะ แต่ท่านก็ทำงานอย่างเต็มที่ รัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ก็เคยอยากให้ท่านมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ท่านก็ไม่รับ และเขาก็ไปขออีกคนหนึ่ง คนนั้นก็มารับ เป็นเพื่อนนักเรียนของอาจารย์ธานินทร์ เป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ และมาถึงคนที่สามถึงได้รับ เป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศเหมือนกัน...”⁸⁸¹

แต่ในทางปฏิบัติ รัฐบาลธานินทร์ดำเนินนโยบายในการปราบคอมมิวนิสต์อย่างเฉียบขาดตามที่ได้แถลงไว้ว่า⁸⁸²

⁸⁸¹ สัมภาษณ์ เตช บุนนาค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาภาษาไทย.

⁸⁸² สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, “คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ,” http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp39.pdf [29 พฤษภาคม 2560]

“(1) รัฐบาลนี้จักได้ดำเนินการทุกประการเพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตย ความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ โดยจะตระเตรียมและเสริมสร้างกำลังที่ใช้ในการป้องกันชาติให้เข้มแข็ง ให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะป้องกันราชอาณาจักร... จะดำเนินการทั้งปวงเพื่อให้กำลังทหารของชาติอยู่ในสภาพพร้อมรบและสามารถขยายได้ในยามฉุกเฉิน...”

(2) จะป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างจริงจังและเด็ดขาด...”

รัฐบาลชุดนี้ปลุกกระตมความรู้สึกชาตินิยมอย่างเข้มข้น โดยในด้านการต่างประเทศนั้น รัฐบาลเป็นตัวแสดงที่สำคัญในการกำหนดนโยบายไม่มีความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ โดยการออกกฎหมายห้ามคณะผู้แทนรัฐบาลเดินทางไปเยือนประเทศคอมมิวนิสต์ และประการที่สำคัญก็คือ การที่รัฐบาลได้เรียกตัว หม่อมราชวงศ์เกษมสโมสร เกษมศรี เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงปักกิ่งท่านแรก กลับประเทศ เพื่อรับทราบนโยบายใหม่ของรัฐบาล ทั้งนี้ จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลธานินทร์ ประกอบกับ “แก๊ง 4 คน” ขึ้นครองอำนาจในจีน ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนในช่วงนี้ชะงักงันไปชั่วขณะหนึ่ง⁸⁸³

การที่รัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์นั้น ยังสะท้อนได้จากคำกล่าวของสุเมธ ตันติเวชกุล ที่ไป ‘เคาะประตู’ พลอากาศเอกสิทธิ เศวตศิลา เลขาธิการสำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติในขณะนั้น เพื่อบอกความเห็นส่วนตัวว่าแนวทางการรับมือกับสงครามการก่อการร้ายของไทยในช่วงนั้นกำลังดำเนินไปโดย “ผิดทิศทาง”

“...เรามันแค่ข้าราชการชั้นโทเท่านั้น ไม่ได้เป็นหัวหน้ากอง เป็นแค่ลูกน้องธรรมดา ไปบอกหัวหน้ากอง เขาก็ไม่เล่นกับเราด้วย แต่อาศัยที่ไปอยู่เมืองนอกนาน พอเราอึดอัดมากๆ เข้า เราก็ไม่เกรงใจใคร เดินไปเคาะประตูหาคุณสิทธิเลย และบอก ท่านครับ ทำอย่างนี้ผมเห็นสองประเทศแตกคาตาเลย เราต้องเข้าไปตีก่อน ตั้งรับไม่ได้ แล้วใช้อาวุธอย่างเดียวไม่มีทางจบ เราต้องลงไปเปลี่ยนสภาพคนไม่มีให้มี เราถึงจะชนะได้ คุณสิทธิฟังบ๊อบท่านก็เห็นด้วย และพาเราไปหานายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น คืออาจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร อาจารย์ธานินทร์ท่านไม่ชอบคอมมิวนิสต์อยู่แล้ว พอเสนอบ๊อบท่านรับทั้งแผนเลย แล้วถามว่าใครจะทำ เราก็บอก ถ้าไม่มีใครทำผมรับเอง แต่ขอให้ท่านสนับสนุนเรื่องอำนาจกับเงิน...”⁸⁸⁴

จากคำให้สัมภาษณ์ข้างต้น นับได้ว่าเป็นอีกหลักฐานหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงนโยบายในการปราบปรามคอมมิวนิสต์อย่างเข้มข้นของรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่แทนที่จะทำให้ปัญหาความ

⁸⁸³ จุลชีพ ชินวรรณ, “สองทศวรรษ ไทย-จีน: ความร่วมมือทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม พ.ศ. 2518-2538” ใน นิพัทธ์ จิตรประสงค์ และคณะ บรรณาธิการ ความสัมพันธ์ไทย-จีน : 20 ปีแห่งมิตรภาพ (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538), 14.

⁸⁸⁴ ธนกร จักรพานิช, “ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล กับการต่อสู้คอมมิวนิสต์สู่การเป็นข้าราชการและนักเรียนในพระองค์,” http://optimise.kiatnakinphatra.com/cover_story_10.php. [29 พฤษภาคม 2560]

มั่นคงของรัฐบรรเทาลง แต่ในทางกลับกัน กลับทำให้ปัญหาดังกล่าวรุนแรงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากหลังเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาฯ นั้น บรรดานักศึกษาและปัญญาชนหัวก้าวหน้าได้หลบหนีเข้าป่าไปร่วมงานกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ส่งผลให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ปัญหาเช่นนี้มีมาโดยตลอดจนกระทั่งมีการประกาศใช้นโยบาย 66/ 2523 ในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

7.2.2 รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

ในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นับได้ว่าเป็นยุคสมัยที่แนวนโยบายต่างประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปจากรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร โดยนับเป็นจุดหักเหไปจากนโยบายเดิม อันนำไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์กับบางประเทศที่ห่างเหินไปในสมัยรัฐบาลธานินทร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน รวมไปถึงประเทศสังคมนิยมอื่นๆ ทั้งในด้านการเมือง ด้านความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยมีตัวแสดงหลักคือกระทรวงการต่างประเทศที่ดำเนินนโยบายต่างประเทศตามที่รัฐบาลกำหนด ทั้งนี้ นโยบายต่างประเทศในแนวทางใหม่นี้มีสาระสำคัญ 3 ประการ ได้แก่⁸⁸⁵

- 1) การดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระ
- 2) การมีความสัมพันธ์กับทุกประเทศ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของระบบการเมืองการปกครอง และเศรษฐกิจ รวมไปถึงการไม่ผูกติดอยู่กับสหรัฐฯ และมหาอำนาจตะวันตกแต่เพียงอย่างเดียว
- 3) การส่งเสริมความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในทางเศรษฐกิจการค้า รวมไปถึงความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีน ได้แก่ ลาว เวียดนาม และกัมพูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขผลที่เกิดขึ้นจากสงครามเวียดนาม

1. การดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระ⁸⁸⁶

ในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์นี้ นับได้ว่าเป็นช่วงที่สถานการณ์สงครามเย็นเริ่มคลี่คลาย ประเทศมหาอำนาจแสวงหาแนวทางที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติและร่วมมือกันมากขึ้น ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องเปลี่ยนแปลงท่าทีจากที่เคยผูกพันอย่างใกล้ชิดกับประเทศมหาอำนาจหนึ่งใด และเป็นศัตรู

⁸⁸⁵ วงศ์ พลนิกร, “คำบรรยาย เรื่อง นโยบายต่างประเทศของไทย (จุดหักเหเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่างประเทศ) โดย นายวงศ์ พลนิกร ณ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2520” ใน พจนานุกรมพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ชีวิตและผลงาน (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2547), 137.

⁸⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, 141-142.

กับประเทศสังคมนิยมตามนโยบายต่างประเทศของประเทศมหาอำนาจนั้น ไปสู่การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระและยุติการเผชิญหน้ากับประเทศสังคมนิยม แต่ถึงกระนั้น การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระของไทย ก็ไม่ได้หมายความว่าไทยจะห่างเหินจากสหรัฐฯ แต่ในทางกลับกัน ไทยก็ยังคงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ การค้า และความร่วมมือในด้านต่างๆ พร้อมกันนี้ การที่ประเทศไทยยกเลิกนโยบายที่เป็นการเผชิญหน้ากับประเทศคอมมิวนิสต์ ก็เป็นการเพิ่มโอกาสสำหรับไทยเองที่จะได้สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศดังกล่าว อันจะนำมาสู่สันติภาพและความร่วมมือที่จะเกิดขึ้นในภูมิภาคอินโดจีน

2. การเปิดความสัมพันธ์ทั้งในทางการเมือง และเศรษฐกิจการค้ากับกลุ่มประเทศสังคมนิยม

นับแต่การรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นต้นมา รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรมีทัศนคติในด้านลบต่อประเทศสังคมนิยม อันรวมไปถึงสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วย ดังนั้น จึงกลายเป็นผลกระทบในทางลบต่อการปูพื้นฐานความสัมพันธ์อันมิตรต่อกับกลุ่มประเทศเหล่านี้ที่รัฐบาลพลเรือนชุดก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศไว้⁸⁸⁷

ทั้งนี้ กระทรวงการต่างประเทศในช่วงนั้นได้เสนอแนะให้รัฐบาลสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้ากับกลุ่มประเทศสังคมนิยมและจีน ดังนั้น ความพยายามของกระทรวงการต่างประเทศข้างต้นจึงกลายเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับทัศนคติของผู้นำรัฐบาลในสมัยนั้น แต่ถึงกระนั้น การที่กระทรวงการต่างประเทศมีข้อเสนอให้รัฐบาลพิจารณาสร้างความสัมพันธ์ทางการค้ากับกลุ่มประเทศสังคมนิยม นั้น ก็ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้⁸⁸⁸

1. เป็นนโยบายที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลเองในด้านการส่งเสริมการส่งออก และการขยายตลาดสินค้าไทย และยังเป็น การสอดคล้องกับมติของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้า และการพัฒนา หรือองค์การ ที่สนับสนุนให้มีการค้าระหว่างประเทศกำลังพัฒนากับประเทศสังคมนิยม

2. การค้ากับประเทศสังคมนิยมนั้นมีทิศทางเป็นไปได้ในทางที่ดีมาโดยตลอด และไม่ส่งผลกระทบต่อในทางลบในด้านการเมือง แต่กลับช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์กับประเทศสังคมนิยมให้ดียิ่งขึ้น

3. การผูกมัดตนเองอยู่กับประเทศตะวันตกแต่เพียงประการเดียวเป็นการจำกัดช่องทางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

4. ประเทศไทยเป็นประเทศเล็ก ควรใช้ความสัมพันธ์ทางการค้าให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ยิ่งไปกว่าที่จะเลือกใช้อิทธิพลทางการเมือง

⁸⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, 145.

⁸⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, 146.

ทั้งนี้ แม้ว่าสภาพที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีจะเห็นด้วยกับข้อเสนอของกระทรวงการต่างประเทศข้างต้น แต่ด้วยความที่นายธานีกร กวีวิเชียร นายกรัฐมนตรี เป็นผู้ที่มีความคิดแบบอนุรักษ์นิยม และต่อต้านคอมมิวนิสต์มาแต่เดิม และในที่สุดข้อเสนอของกระทรวงการต่างประเทศก็ตกไป⁸⁸⁹ ดังนั้นแม้ว่ากระทรวงการต่างประเทศจะยังคงเป็นตัวแสดงหลักในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศ แต่ถึงกระนั้น บทบาทของกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่มีต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศในช่วงนี้ก็ยังคงเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้นำรัฐบาลที่เป็นอนุรักษ์นิยม นั่นคือ การที่นายกรัฐมนตรีไม่เห็นด้วยที่จะค้าขายกับกลุ่มประเทศสังคมนิยม ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคง โดยเกรงว่าประเทศสังคมนิยมเหล่านั้นจะใช้ช่องทางทางการค้าเป็นเครื่องมือบ่อนทำลายประเทศไทย

ต่อมา เมื่อเกิดรัฐประหารขึ้นอีกครั้งในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2520 โดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่นำโดยพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ มีการตั้งรัฐบาลชุดใหม่ โดยนายกรัฐมนตรีคนใหม่ คือ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ที่แม้ว่าเมื่อพิจารณาจากคุณสมบัติโดยเกณฑ์ของผู้วิจัยแล้วจะพบว่าพลเอกเกรียงศักดิ์ก็ได้รับการจัดให้อยู่ในฝ่ายอนุรักษ์นิยมเช่นเดียวกัน⁸⁹⁰ แต่ถึงกระนั้น ทิศนคติของพลเอกเกรียงศักดิ์กลับสอดคล้องกับข้อเสนอของกระทรวงการต่างประเทศ ในประเด็นที่มองเห็นการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ของโลกที่ผ่อนคลายลง การเผชิญหน้าและการเป็นปฏิปักษ์ระหว่างค่ายเสรีนิยมกับค่ายคอมมิวนิสต์เริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่การแสวงหาสันติภาพและความร่วมมือระหว่างประเทศ สงครามเย็นเริ่มผ่อนคลายลง และในขณะเดียวกัน สงครามเวียดนามก็ยุติลงไปแล้ว ดังนั้นสิ่งที่ประเทศไทยพึงดำเนินการก็คือการแก้ไขปัญหาที่สืบเนื่องมาแต่สงครามเวียดนามที่ไทยเคยเข้าไปร่วมอย่างเต็มที่ รวมไปถึงการที่ไทยจะต้องแสวงหาหนทางที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติกับประเทศอินโดจีนทั้งสาม พร้อมทั้งสร้างความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจการค้าไปพร้อมกันด้วย⁸⁹¹

3. ให้ความสำคัญเป็นพิเศษในความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน

CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁸⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, 146.

⁸⁹⁰ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับการจัดประเภทว่าเป็นอนุรักษ์นิยมตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษา แม้ว่าท่านจะดำเนินนโยบายต่างประเทศที่สร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศคอมมิวนิสต์ก็ตาม แต่ด้วยความที่ท่านเป็นข้าราชการระดับสูง เป็นนายทหารอาชีพที่ดำรงตำแหน่งบังคับบัญชาในระดับสูงในกองทัพจนถึงขั้นผู้บัญชาการทหารสูงสุด และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงหลายตระกูล อาทิ มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก มหาวิกรมภักดี รวมไปถึงเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจุลจอมเกล้า ตั้งแต่ชั้นทุติยจุลจอมเกล้าในปี พ.ศ. 2513 จนถึงชั้นสูงสุดคือ ปฐมจุลจอมเกล้า เมื่อปี พ.ศ. 2521 อีกด้วย โดยได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในช่วงที่พลเอกเกรียงศักดิ์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คูใน คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า, เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า (กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2547), 549.; “แจ้งความสำนักรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า”, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ 87, 45 (20 พฤษภาคม 2513): 41.

⁸⁹¹ วงศ์ พลนิกร, เรื่องเดียวกัน, 146.

หลังจากสงครามเวียดนามสิ้นสุดลง มีคำถามว่าประเทศจะดำเนินนโยบายต่างประเทศกับกลุ่มประเทศอินโดจีนอย่างไร โดยมีทางเลือก 3 ประการ ได้แก่

1) เป็นศัตรูกับกลุ่มประเทศอินโดจีนต่อไป

ทางเลือกนี้ไม่เป็นผลดีกับประเทศไทย และยังเป็นภาระทวนกระแสกับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่อ่อนคลายลง และมีแนวโน้มที่จะเกิดสันติภาพมากขึ้น

2) การไม่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน⁸⁹²

หมายถึง การต่างฝ่ายต่างอยู่ ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ทางเลือกเช่นนี้ก็ไม่เป็นผลดีแก่ประเทศไทย เนื่องจากสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอินโดจีนล้ำหลังกว่าไทย ถ้าหากว่าไทยไม่ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่กลุ่มประเทศอินโดจีน กลุ่มประเทศเหล่านี้ก็ไม่อาจจะอยู่ได้ ประเด็นนี้เองที่เราจะได้เห็นบทบาทของขบวนการอนุรักษ์นิยมที่มีต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศ นั่นคือ กลุ่มอนุรักษ์นิยมบางส่วน รวมไปถึงระดับผู้บริหารประเทศบางกลุ่มที่เห็นว่าไทยไม่ควรมีความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีน ดังนั้น จึงได้เสนอให้ไทยบีบบังคับกลุ่มประเทศอินโดจีนทางเศรษฐกิจด้วยการไม่ค้าขายกับประเทศเหล่านั้น แต่ในทางปฏิบัติก็ดำเนินการเช่นนั้นได้ยาก เนื่องจากประเทศเหล่านั้นเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับไทย ประชาชนของทั้งสองฝ่ายก็มีเชื้อสาย มีวัฒนธรรมร่วมกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กันมาตั้งแต่โบราณกาล ในขณะเดียวกัน เมื่อมีพรมแดนร่วมกัน ย่อมจะต้องมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเส้นเขตแดน ปัญหาอาชญากรรมชายแดน ปัญหาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างกัน หรือแม้แต่ปัญหาระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ ดังนั้น จึงเป็นไปได้เลยที่ไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีนจะไม่มีความสัมพันธ์กัน เพราะว่าจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นได้

นอกจากนี้ ความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านกลุ่มอินโดจีน ก็เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติของไทยเอง ในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

- เส้นทางการบิน

ที่ประเทศลาวและเวียดนามได้เคยตอบโต้ไทยด้วยการปิดน่านฟ้า ทำให้เครื่องบินที่เดินทางเข้า-ออกจากท่าอากาศยานกรุงเทพฯ ตามเส้นทางที่ต้องบินผ่านน่านฟ้าลาวและเวียดนาม จำต้องบินอ้อมโดยการเลียบฝั่งอ่าวไทยไปยังมาเลเซีย แล้วจึงออกสู่น่านฟ้าทะเลหลวง ทำให้เสียเวลาจากเดิมไปมาก แล้วยังสิ้นเปลืองน้ำมันเชื้อเพลิงอีกด้วย กอปรกับการที่สิงคโปร์กำลังสร้างท่าอากาศยานแห่งใหม่ที่จะมีขนาดใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจส่งผลเสียต่ออุตสาหกรรมการบิน

⁸⁹² เรื่องเดียวกัน, 150.

และการท่องเที่ยวของไทยได้ถ้าไทยไม่รีบเจรจากับลาวและเวียดนาม ดังนั้น กระทรวงการต่างประเทศ โดยนายวงศ์ พลนิกร ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ พร้อมทั้งคณะผู้แทนจึงได้ไปเจรจาจนประสบความสำเร็จ เครื่องบินที่เข้ามายังท่าอากาศยานกรุงเทพฯ สามารถบินผ่านน่านฟ้าลาวและเวียดนามได้จนถึงปัจจุบัน

- ทรัพยากรธรรมชาติ

ประเทศลาว เวียดนาม และกัมพูชา มีทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นแร่ธาตุ ป่าไม้ แหล่งน้ำที่พร้อมสำหรับผลิตกระแสไฟฟ้า อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและเศรษฐกิจของไทยด้วย แต่ประเทศเหล่านี้ยังขาดองค์ความรู้ในการพัฒนา แต่ในทางกลับกัน ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้าน มีความรู้ความชำนาญและเงินทุน อยู่ในสถานะที่จะให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับกลุ่มประเทศอินโดจีนได้ ก็นับได้ว่าเป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย ซึ่งความร่วมมือระหว่างไทยกับประเทศในอินโดจีนในช่วงนั้นก็มีอยู่แล้วบางโครงการ ที่สำคัญคือความร่วมมือระหว่างไทยกับลาวในการผลิตกระแสไฟฟ้าที่น้ำงึม

3) ประเทศไทยจะต้องอยู่ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านโดยสันติ

ประเทศไทยจะต้องอยู่ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านโดยสันติ กอปรด้วยความปรองดอง ความเข้าใจ และความร่วมมือทางเศรษฐกิจการค้า เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นก็จะได้แก้ไขโดยสันติวิธี ทั้งนี้ ไทยจะต้องเรียนรู้ที่จะอยู่กับกลุ่มประเทศอินโดจีนแม้ว่าประเทศเหล่านั้นจะมีระบอบการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจที่แตกต่างไปจากประเทศไทย รวมไปถึงการเคารพเอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน ความเสมอภาค การไม่รุกรานและการไม่แทรกแซงกิจการภายในระหว่างกัน

จากแนวคิดดังกล่าว ได้นำมาสู่แนวนโยบายต่างประเทศที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แกลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังนี้⁸⁹³

“...1. จะดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระ เพื่อธำรงรักษาเอกราช อธิปไตย และบูรณภาพดินแดนของชาติ โดยยึดถือผลประโยชน์ ความมั่นคง และความอยู่รอดของชาติเป็นหลักสำคัญ...”

⁸⁹³ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, “คำแถลงนโยบายของรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี แกลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2520”. [29 พฤษภาคม 2560]

...2. จะรักษาสีทธิและปฏิบัติตามพันธกรณีของสนธิสัญญาและความตกลงที่ได้ทำไว้กับต่างประเทศ จะเคารพและยึดมั่นในกฎบัตรสหประชาชาติ ในอันที่จะส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ รวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของนานาชาติ...

...3. จะส่งเสริมสัมพันธไมตรีอันดี และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้ากับทุกประเทศ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในลัทธิการปกครองหรือระบบเศรษฐกิจและสังคม โดยต่างฝ่ายต่างยึดมั่นในหลักการเคารพเอกราช อธิปไตย บูรณภาพดินแดน ความเสมอภาค การไม่รุกราน และการไม่แทรกแซงในกิจการภายในซึ่งกันและกัน...

...4. จะส่งเสริมสันถวไมตรีอันแน่นแฟ้น และให้ความสนับสนุนร่วมมืออย่างเต็มที่แก่บรรดาประเทศสมาชิกของสมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) เพื่อให้เกิดเสถียรภาพ ความมั่นคง ความไพบูลย์รุ่งเรือง และสันติสุขร่วมกันของประเทศสมาชิก และของอาณาบริเวณนี้ และจะสนับสนุนมาตรการต่างๆ ที่เกื้อกูลให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลางได้ต่อไปในอนาคต...

...5. จะส่งเสริมความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และกัมพูชาประชาธิปไตย รวมทั้งสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า โดยยึดถือหลักการดังกล่าวข้างต้น และหลักการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยสันติวิธี ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน และเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ...

...6. จะดำเนินนโยบายโดยมุ่งส่งเสริมและให้หลักประกันแก่การค้าระหว่างประเทศและการลงทุน รวมทั้งร่วมมือกับประเทศกำลังพัฒนา เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ...”

CHULALONGKORN UNIVERSITY

เมื่อนโยบายต่างประเทศแปลงมาสู่การปฏิบัติ ปรากฏว่า รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศตามที่ได้แถลงแก่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ด้วยความพยายามในการผ่อนปรนและลดความตึงเครียดกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนายฟามวันดง นายกรัฐมนตรีเวียดนาม เดินทางเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการครั้งแรกระหว่างวันที่ 6-10 กันยายน พ.ศ. 2521 เพื่อกระชับความสัมพันธ์ และเพื่อแสดงท่าทีที่เป็นมิตรต่อไทย และรัฐบาลไทยก็ตอบสนองท่าทีดังกล่าวด้วยการเสนอสินเชื่อบริหารยะยาวแก่เวียดนามเป็นจำนวน 100 ล้านบาท สำหรับซื้อสินค้าของไทยด้วย⁸⁹⁴

⁸⁹⁴ จุลชีพ ชินวรรณ, “นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์ บรรณาธิการ, 5 ทศวรรษ การต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ, 131.

สำหรับความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจนั้น รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรและให้ความสำคัญแก่มหาอำนาจทุกฝ่ายในลักษณะที่เรียกว่า equi-distance ทั้งนี้ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกและคนเดียวของไทยที่เดินทางไปเยือนประเทศมหาอำนาจทั้งสาม คือ สหรัฐฯ จีน และสหภาพโซเวียต ในขณะที่ดำรงตำแหน่ง⁸⁹⁵ โดยการเดินทางเยือนสหรัฐฯ นั้น พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับคำเชิญจากประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ แห่งสหรัฐฯ ที่ฝากหนังสือเชิญมาจากนายวอลเตอร์ เอฟ. มอนเดล รองประธานาธิบดีที่เดินทางมาเยือนประเทศไทยเมื่อวันที่ 4-5 พฤษภาคม พ.ศ. 2521 โดยนายกรัฐมนตรีได้มีหนังสือตอบประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ ในอันที่จะรับคำเชิญไปเยือนกรุงวอชิงตันใน พ.ศ. 2522⁸⁹⁶ และในขณะเดียวกัน จากการเดินทางเยือนประเทศไทยของนายวอลเตอร์ เอฟ. มอนเดล รองประธานาธิบดีสหรัฐฯ ได้มีการประชุมหารือระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ในประเด็นต่างๆ เช่น⁸⁹⁷

1. ประเด็นความร่วมมือด้านความมั่นคง
2. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ
3. ปัญหาผู้ลี้ภัยจากอินโดจีน
4. ปัญหายาเสพติด
5. บทบาทของสหรัฐฯ ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ที่สหรัฐฯ ยังคงตั้งใจที่จะเป็นมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกต่อไป และยังคงตั้งใจที่จะดำรงกองกำลังของตนในภูมิภาคนี้ต่อไปด้วย
6. ความสัมพันธ์ไทย-จีน ที่สหรัฐฯ ขึ้นชมในความพยายามของฝ่ายไทยในความสัมพันธ์กับจีน และในขณะเดียวกัน สหรัฐฯ เองก็พอใจที่จะมีความสัมพันธ์ปกติกับจีน
7. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศในอินโดจีน
8. การเจรจาอาเซียน-สหรัฐฯ

⁸⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, 130.

⁸⁹⁶ กระทรวงการต่างประเทศ, “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. ขพณฯ นายกรัฐมนตรีไปเยือนสหรัฐฯ” (โครงการ 2, กล่อง 337).

⁸⁹⁷ กระทรวงการต่างประเทศ, “11102-344-302-632-2104 กองอเมริกาเหนือ กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้ กระทรวงการต่างประเทศ. สรุปผลการประชุมหารือระหว่างฝ่ายไทยและฝ่ายสหรัฐอเมริกา ระหว่างการเยือนประเทศไทยของรองประธานาธิบดีสหรัฐฯ ณ ทำเนียบรัฐบาล วันที่ 4 พฤษภาคม 2521,” (โครงการ 2, กล่อง 337).

ทั้งนี้ ในการประชุมดังกล่าว ยังระบุด้วยว่ารูปแบบความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ใน พ.ศ. 2520 เป็นที่น่าพึงพอใจ ทั้งนี้ สหรัฐฯ เคยแสดงท่าทีที่ชัดเจนตั้งแต่วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2520 แล้วว่าสหรัฐฯ จะเป็นมหาอำนาจในเอเชียและแปซิฟิกต่อไป สหรัฐฯ จะรักษาที่ทำทางทหารอันได้ส่วนสัดและยึดหยุ่นได้ในภาคพื้นแปซิฟิกตะวันตก สหรัฐฯ จะยังคงมีผลประโยชน์และความสนใจในเอกราชและการพัฒนาของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ในขณะเดียวกัน สหรัฐฯ จะไม่เข้าไปเป็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในความขัดแย้งระหว่างคอมมิวนิสต์ในเอเชีย โดยสถานการณ์ปัจจุบัน อาเซียนได้กลายเป็นเวทีการแข่งขันทางการทูตของฝ่ายคอมมิวนิสต์เอเชียที่แตกแยกกันเอง เพื่อหวังให้อาเซียนเข้าข้างฝ่ายตน ฉะนั้น อาเซียนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความมั่นคงและเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ ต่อเอเชียแปซิฟิกก็คือการให้ความสำคัญแก่อาเซียนมาเป็นอันดับหนึ่ง⁸⁹⁸

นอกจากนี้ ฝ่ายสหรัฐฯ ยังได้แถลงเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของไทยด้วยว่า รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และในส่วนของความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ นั้น ไทยกับสหรัฐฯ มีความสัมพันธ์ระหว่างกันหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ ความร่วมมือด้านการพัฒนา ความร่วมมือด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด หรือการเจรจาเพื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลสหรัฐฯ ในโครงการอุตสาหกรรมการผลิตเหล็กสมบูรณ์แบบ เป็นต้น⁸⁹⁹

ความสัมพันธ์ไทยและสหรัฐฯ ในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์นี้ มาถึงจุดสูงสุดเมื่อประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ แห่งสหรัฐฯ ได้ส่งจดหมายถึงพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีไทย เพื่อเชิญให้เดินทางไปเยือนสหรัฐฯ ในปี พ.ศ. 2522⁹⁰⁰ และพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีไทย ได้มีจดหมายตอบรับคำเชิญในอันที่จะเดินทางไปเยือนสหรัฐฯ⁹⁰¹ โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้มีบัญชาว่าการเดินทางไปเยือนสหรัฐฯ ครั้งนี้นับว่าเป็นการเยือนที่สำคัญ ต้องให้บังเกิดผลและ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁸⁹⁸ กระทรวงการต่างประเทศ, “11102-344-302-632-2104 กองอเมริกาเหนือ กรอมอเมริกาและแปซิฟิกใต้ กระทรวงการต่างประเทศ “ภูมิหลังความสัมพันธ์ไทยกับสหรัฐฯด้านการเมือง” ใน สรุปผลการประชุมหารือระหว่างฝ่ายไทยและฝ่ายสหรัฐอเมริกา ระหว่างการเยือนประเทศไทยของรองประธานาธิบดีสหรัฐฯ ณ ทำเนียบรัฐบาล วันที่ 4 พฤษภาคม 2521,” (โครงการ 2, กล่อง 337).

⁸⁹⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁹⁰⁰ “...1. ด้วยประธานาธิบดี จิมมี คาร์เตอร์ แห่งสหรัฐอเมริกา ได้มีหนังสือลงวันที่ 27 เมษายน 2521 ถึง ฯพณฯ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี โดยฝากมากับนาย Walter F. Mondale รองประธานาธิบดี เมื่อคราวมาเยือนประเทศไทย ระหว่างวันที่ 4-5 พฤษภาคม คคนี้ (ยื่นหนังสือให้ ฯพณฯ ทราบเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม คคนี้) ขอเชิญ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีให้ไปเยือนกรุงวอชิงตันในปี 2522...” ดูใน กระทรวงการต่างประเทศ, “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีไปเยือนสหรัฐฯ,” (โครงการ 2, กล่อง 337)

⁹⁰¹ “...2. ฯพณฯ ได้มีหนังสือตอบประธานาธิบดีสหรัฐฯ เมื่อเดือนพฤษภาคม คคนี้ รับคำเชิญที่จะไปเยือนกรุงวอชิงตันปี 2522 พร้อมกันนั้น ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีได้ยืนยันขอเชิญประธานาธิบดีและภริยามาเยือนประเทศไทยด้วยในโอกาสที่ประธานาธิบดีจะเสด็จกลับ...” ดูใน กระทรวงการต่างประเทศ, “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีไปเยือนสหรัฐฯ,” (โครงการ 2, กล่อง 337)

ภาพพจน์ที่ดี ทั้งยังต้องมีการเตรียมการล่วงหน้าด้วยความละเอียดและถี่ถ้วน จากนั้นต้องรายงานให้นายกรัฐมนตรีทราบเป็นระยะอีกด้วย⁹⁰²

ซึ่งการเดินทางเยือนสหรัฐฯ ของพลเอกเกรียงศักดิ์ในครั้งนั้น เดินทางไปเยือนทั้งกรุงวอชิงตัน นครนิวยอร์ก และนครลอสแอนเจลิส โดยมีพิธีต้อนรับอย่างเป็นทางการ ณ ทำเนียบประธานาธิบดี พร้อมทั้งหารือกับประธานาธิบดี การพบรอง ประธานาธิบดีสหรัฐฯ รัฐมนตรีกลาโหมสหรัฐฯ ผู้อำนวยการกรมประมวลข่าวกลาง (CIA) การวางพวงมาลา ณ สุสานอาร์ลิงตัน การพบกับบรรดานักธุรกิจและนักลงทุนที่มีชื่อเสียงของสหรัฐฯ การเยี่ยม สำนักงานสหประชาชาติ การพบคนไทยและนักเรียนไทยในสหรัฐฯ เป็นต้น⁹⁰³ รวมไปถึงการให้สื่อมวลชนเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรี⁹⁰⁴ ทั้งนี้ สารสำคัญจากการสัมภาษณ์พลเอกเกรียงศักดิ์ นายกรัฐมนตรี โดยสำนักข่าว U.S. News & World ก่อนที่จะเดินทางเยือนสหรัฐฯ มีดังต่อไปนี้⁹⁰⁵

“...จากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในอินโดจีนในปี พ.ศ. 2518 ส่งผลให้สหรัฐฯ ต้องปรับนโยบายที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ถึงกระนั้น สหรัฐฯ ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาคดังกล่าว โดยในส่วนของไทยนั้นก็ได้อบสนองต่อนโยบายเช่นนี้ด้วยดี และยังแสวงหาหนทางที่จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมกับสหรัฐฯ นอกจากนี้ ไทยยังปรารถนาที่จะให้สหรัฐฯ เพิ่มการลงทุน การทำธุรกิจ และการค้ากับไทยด้วย ทั้งนี้ เราเชื่อว่าความมั่นคงและเสถียรภาพทางการเมืองในภูมิภาคนี้จะต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นระหว่างไทยกับสหรัฐฯ อันจะเอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยด้วย...”

“...ในทัศนะของข้าพเจ้าแล้ว ไม่ว่าจะการคงอยู่ของฐานทัพสหรัฐฯ ในเอเชียจะเป็นสิ่งที่จำเป็นหรือไม่ก็ตาม แต่สำหรับโจทย์นี้ รัฐบาลและประชาชนสหรัฐฯ ควรจะเป็นบุคคลแรกที่ตอบโจทย์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เราจะต้องชี้ชัดในที่นี้ว่าการตอบโจทย์ดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในส่วนของไทยนั้น เรายังให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ฉันมิตรกับสหรัฐฯ เสมอ โดยไทย พร้อมทั้งสมาชิกสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ดำเนินความพยายามที่จะสร้างความเป็นเอกภาพ ความสามัคคี และการรักษาเสถียรภาพร่วมกันในภูมิภาค...”

⁹⁰² กระทรวงการต่างประเทศ, “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. บันทึกข้อความ ส่วนที่สุด ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2521 เรื่อง การประชุมเตรียมการเดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและคณะ,” (โครงการ 2, กล่อง 337).

⁹⁰³ กระทรวงการต่างประเทศ, “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. การเยือนสหรัฐฯ เป็นทางการของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและคณะ,” (โครงการ 2, กล่อง 337).

⁹⁰⁴ กระทรวงการต่างประเทศ, “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. ผู้สื่อข่าว Us News & World Report ขอเข้าสัมภาษณ์ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี,” (โครงการ 2, กล่อง 337).

⁹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน.

หากว่าอาเซียนไม่สามารถรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไว้ได้แล้ว เราก็จะสูญเสียโครงสร้างแห่งสันติภาพและเสถียรภาพในอนาคตในภูมิภาคของเรา...”

“...การถอนตัวของสหรัฐฯ ออกจากสงครามเวียดนาม และการล่มลงของรัฐบาลเวียดนามใต้ อาจส่งผลกระทบทางจิตใจต่อบางประเทศในภูมิภาคนี้ อย่างไรก็ตาม นั่นเป็นเรื่องของอดีต และในขณะนี้ เราได้ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่แห่งการอยู่ร่วมกันโดยสันติระหว่างประเทศที่มีระบบการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน... เราตระหนักว่าประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังอยู่บนหนทางที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในภูมิภาค ผ่านกลไกอาเซียน ที่นับวันก็ยิ่งมีความแข็งแกร่งและได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยชาติสมาชิกอาเซียนทั้งห้าได้มีพื้นที่ในการสร้างความริเริ่มต่างๆ ในอันที่จะสนับสนุนให้เกิดความตระหนักรู้ในหมู่ชาติสมาชิกอาเซียนถึงความจำเป็นของการพึ่งพาตนเองและความมั่นใจในตนเองด้วย ข้าพเจ้าจึงขอเน้นย้ำ ณ ที่นี้ว่าสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ควรจะต้องเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของชาติสมาชิกอาเซียน...”

“...สำหรับความสำคัญในการเดินทางไปเยือนสหรัฐฯ ของข้าพเจ้าในครั้งนี้ ข้าพเจ้าต้องการที่จะให้คุณตระหนักในความจริงที่ว่านโยบายต่างประเทศของรัฐบาลชุดปัจจุบัน คือการเสริมสร้างและสนับสนุนความสัมพันธ์ฉันมิตรกับทุกประเทศ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะดังกล่าว ก็คือ การที่ไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับนานาประเทศทั้งใกล้และไกล และการเยือนสหรัฐฯ ของข้าพเจ้าในช่วงต้นปีหน้า (พ.ศ. 2522- ผู้วิจัย) ก็เป็นหนึ่งในแนวนโยบายต่างประเทศของเรา...”

“...ประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ มาเป็นเวลาช้านาน และประธานาธิบดีคาร์เตอร์ก็ได้เชิญข้าพเจ้าเดินทางไปเยือนสหรัฐฯ โดยท่านได้ส่งหนังสือเชิญมากับท่านรองประธานาธิบดีในโอกาสที่ท่านเดินทางเยือนประเทศไทยเมื่อเร็วๆ นี้ ข้าพเจ้าหวังว่าการเดินทางเยือนสหรัฐฯ ของข้าพเจ้าในโอกาสอันใกล้นี้จะไม่เพียงแต่เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างสองประเทศให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นก้าวอย่างที่สำคัญสำหรับความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศที่ดำเนินมากกว่า 150 ปี...”

จากคำให้สัมภาษณ์ข้างต้น ทำให้เราได้เห็นถึงแนวคิดและแนวการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อย่างชัดเจน ที่นอกเหนือไปจากแนวทางที่ได้แถลงไว้ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว แต่ยังเป็นแนวนโยบายต่างประเทศในทางปฏิบัติอีกด้วย นั่นคือ การกระชับสัมพันธ์ไมตรีกับทุกประเทศ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ฉันมิตรกับทุกประเทศไม่ว่าจะใกล้หรือไกลก็ตาม

ในการเดินทางเยือนสหรัฐฯ ของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีในครั้งนั้น ยังได้เดินทางไปเยือนสถานที่สำคัญต่างๆ ในสหรัฐฯ ด้วย อาทิเช่น สำนักงานสหประชาชาติ พร้อมทั้งเข้า

เยี่ยมเลขาธิการสหประชาชาติ⁹⁰⁶ พร้อมทั้งยังเข้าพบกับบุคคลสำคัญๆ ของฝ่ายสหรัฐฯ เช่น วุฒิสมาชิก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นักธุรกิจ⁹⁰⁷ พร้อมกันนี้ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี ยังได้แสดงสุนทรพจน์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงเวลานั้น ดังความต่อไปนี้

“...รัฐบาลไทยมีนโยบายต่างประเทศในอันที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ฉันมิตรและผลประโยชน์ร่วมกันกับชาติอื่นๆ โดยมีได้คำนึงถึงการเมืองและอุดมการณ์ ทั้งนี้ ประเทศไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกลุ่มประเทศสังคมนิยม รวมไปถึงสาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี กลุ่มประเทศในยุโรปตะวันออก และกลุ่มประเทศในอินโดจีนอันเป็นประเทศเพื่อนบ้านใกล้ชิดของเรา โดยเราได้สถาปนาความสัมพันธ์อันมีพื้นฐานบนความสัมพันธ์ฉันมิตรผ่านช่องทางทางการค้า ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี...”⁹⁰⁸

...เมื่อข้าพเจ้าเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2520 ข้าพเจ้าเห็นว่านโยบายต่างประเทศของรัฐบาลคือการปลูกฝังความสัมพันธ์ฉันมิตรและความร่วมมืออย่างเต็มที่กับทุกประเทศ และความพยายามของเรานี้ก็กำลังประสบความสำเร็จ โดยไม่เพียงแต่จะสามารถธำรงรักษาความสัมพันธ์ฉันมิตรไว้ได้เท่านั้น แต่เรายังสามารถสร้างความสัมพันธ์ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นได้อีกด้วย ทั้งนี้ ความปรารถนาดีของเราได้รับการตอบรับจากมิตรประเทศเป็นอันดี ดังตัวอย่างที่เห็นได้จากการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเพื่อนบ้าน ในระยะ 15 เดือนที่ผ่านมา การแลกเปลี่ยนการเยือนเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งมากขึ้น และยังช่วยส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประเทศไทยกับมิตรประเทศ อันจะส่งผลอย่างสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสันติภาพในภูมิภาค...”⁹⁰⁹

...ประเทศไทย ในฐานะที่เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความสนใจอย่างลึกซึ้งต่อความเป็นไปภายในภูมิภาค กอปรกับการที่ประเทศไทยมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ในลักษณะศูนย์กลางของภูมิภาค ประเทศไทยจึงอยู่ในฐานะที่เป็นตัวเชื่อมหลักระหว่างประเทศในภูมิภาคและประเทศอื่นๆ ดังนั้น ประเทศไทยจึงมีสถานะที่จะได้รับความไว้วางใจในอันที่จะมีบทบาทสำคัญในการ

⁹⁰⁶ กระทรวงการต่างประเทศ, กระทรวงการต่างประเทศ, “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. การเยือนสหรัฐฯเป็นทางการของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและคณะ, โทรเลข ที่ 2521/ 4073 จากกระทรวงการต่างประเทศ วันที่ 22 ธันวาคม 2521 เวลา 16.00 น. ถึงคณะทูตถาวรฯ ณ นครนิวยอร์ก” (โครงการ 2, กล้อง 337).

⁹⁰⁷ กระทรวงการต่างประเทศ, “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. การเยือนสหรัฐฯเป็นทางการของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและคณะ, โทรเลข ที่ 2521/ 4074 จากกระทรวงการต่างประเทศ วันที่ 22 ธันวาคม 2521 เวลา 20.10 น. ถึงสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน” (โครงการ 2, กล้อง 337).

⁹⁰⁸ กระทรวงการต่างประเทศ, “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. การเยือนสหรัฐฯเป็นทางการของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและคณะ, Speech by His Excellency General Kriangsak Chomanan, Prime Minister of Thailand, at the Asia Society, New York, February 9, 1979.” (โครงการ 2, กล้อง 337).

⁹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน.

รักษาสันติภาพและเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่เดียวกัน ประเทศไทยก็ตระหนักเสมอมาว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังคงเป็นภูมิภาคแห่งการสู้รบและความขัดแย้ง และยังเป็นพื้นที่แห่งการแข่งขันระหว่างมหาอำนาจภายนอกภูมิภาค ส่งผลให้ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำต้องแสวงหาหนทางและวิธีการในการประกันความอยู่รอดพร้อมทั้งยังต้องมีความสามารถในการพัฒนาประเทศของตนด้วย...⁹¹⁰

...สำหรับนโยบายของรัฐบาลไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนั้น มีดังต่อไปนี้

1) ไทยจะรักษาสถานะความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด และจะไม่เลือกอยู่กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในความขัดแย้งนี้

2) ไทยจะยึดถืออย่างเคร่งครัดซึ่งหลักการที่ว่าความขัดแย้งระหว่างรัฐนั้นจะต้องได้รับการแก้ไขด้วยสันติวิธี และเป็นไปตามหลักการที่ปรากฏในกฎบัตรสหประชาชาติ

3) ไทยจะมีความพยายามอย่างต่อเนื่อง โดยตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของหลักการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ในอันที่จะสังเกตว่าสันติภาพและความมั่นคงจะยังคงตั้งมั่นอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในขณะที่เดียวกัน ความขัดแย้งที่กำลังดำเนินไปในปัจจุบันนั้นจะต้องไม่ถูกยกระดับความรุนแรง...

911

...การส่งเสริมความสัมพันธ์ฉันมิตรและความร่วมมือกับประเทศมหาอำนาจ ก็เป็นหนึ่งในเป้าหมายที่สำคัญของนโยบายต่างประเทศของไทย และรัฐบาลของข้าพเจ้าจะให้ความร่วมมือกับมหาอำนาจใดๆ ก็ตามที่ทำให้ความสำคัญอย่างแท้จริงกับการส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้...”⁹¹²

ในโอกาสที่แสดงสุนทรพจน์ดังกล่าว พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี ยังได้ยกตัวอย่างความสัมพันธ์กับบรรดาประเทศมหาอำนาจเช่นญี่ปุ่น ที่ให้คำมั่นว่าจะทำงานอย่างใกล้ชิดกับประเทศไทยในการรักษาสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค ทางด้านความสัมพันธ์กับจีนนั้น จีนอยู่ในฐานะที่เป็นมหาอำนาจที่สามารถมีบทบาทนำในการรักษาสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สำหรับความสัมพันธ์กับไทยนั้น จีนกับไทยต่างก็มีความสัมพันธ์ฉันมิตรและความเข้าอกเข้าใจระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีไทย กับนายเต็งเสี่ยวผิง รองประธานาธิบดีจีน (ในขณะนั้น) ก็นับได้ว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศ ทางด้านมหาอำนาจฝ่ายสังคมนิยม คือ สหภาพ

⁹¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁹¹¹ เรื่องเดียวกัน.

⁹¹² เรื่องเดียวกัน.

โซเวียตนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหภาพโซเวียตก็นับได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่กว้างขวางและครอบคลุมในหลายๆ มิติ โดยไทยเชื่อว่าสหภาพโซเวียตมีศักยภาพที่จะช่วยดำรงไว้ซึ่งสันติภาพและเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁹¹³

สำหรับสหรัฐฯ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ยืนยันถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ว่าในบรรดาประเทศมหาอำนาจที่ไทยมีความสัมพันธ์ทางการทูตด้วยนั้น ไม่มีประเทศใดที่จะมีความสัมพันธ์ที่พิเศษ ใกล้ชิด และแนบแน่นเท่ากับที่ไทยมีต่อสหรัฐฯ โดยไทยกับสหรัฐฯ ได้มีความร่วมมือระหว่างกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนและระหว่างสงครามเวียดนามในอันที่จะสร้างสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้ในระยะปัจจุบัน (พ.ศ. 2522) ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคดังกล่าว สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ในช่วง พ.ศ. 2522 นั้นอยู่ในสถานะที่ยอดเยี่ยม (excellent) และจากการสนทนากับประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ ณ กรุงวอชิงตัน ดีซี พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ยังได้รับคำยืนยันว่าสหรัฐฯ จะยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกภาพและความมั่นคงของประเทศไทย โดยไทยก็ยังหวังว่าสหรัฐฯ ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจ จะยังคงมีบทบาทนำในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทที่มีต่อสถานการณ์ความขัดแย้งในภูมิภาค และในส่วนของความสัมพันธ์ในระดับทวิภาคีกับไทยนั้น ไทยก็จะรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐฯ โดยไม่เพียงแต่จะเป็นความสัมพันธ์ที่สมดุล แต่ยังคงต้องเป็นความสัมพันธ์ที่เอื้อผลประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย⁹¹⁴

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ชะงักงันไปในยุครัฐบาลธานินทร์นั้น เมื่อเปลี่ยนรัฐบาลแล้ว พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี เป็นตัวแสดงที่สำคัญในการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรกับจีนอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการเดินทางไปสมานสัมพันธ์ไมตรีกับจีน และยังได้เข้าพบพร้อมเจรจากับเติ้งเสี่ยวผิงในบรรยากาศแห่งมิตรภาพ ดังที่พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ได้บันทึกไว้ว่า

“...นายเติ้งชื่นชอบพลเอกเกรียงศักดิ์มาก...”⁹¹⁵

ผลจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนนี้ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างประเทศไทยกับจีนในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ขึ้นสู่จุดสูงสุด เมื่อนายเติ้งเสี่ยวผิง รองนายกรัฐมนตรีสาธารณรัฐประชาชนจีน เดินทางมาเยือนประเทศไทยใน พ.ศ. 2521 และได้รับเกียรติให้เข้าร่วมการพระราชพิธีทรงพระผนวชของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ

⁹¹³ เรื่องเดียวกัน.

⁹¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁹¹⁵ ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 26 มิถุนายน 2559 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559), 233.

บดินทรเทพยวรางกูร เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศที่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหา
 วชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ณ วัด
 พระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2521⁹¹⁶

พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรี ได้นำนายเต็งเสี่ยวผิงไปร่วมในพระราชพิธีทรง
 พระผนวช โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ได้อธิบายถึงประเพณีไทยกับเรื่องที่ทรงผนวชให้รองนายกรัฐมนตรี
 จิ้นได้ทราบ ซึ่งนายเต็งเสี่ยวผิงได้แสดงความสนใจในการพระราชพิธีเป็นอย่างมาก และนับเป็นครั้ง
 แรกที่ผู้นำระดับสูงชาวต่างประเทศได้มีโอกาสเข้าร่วมการพระราชพิธีทรงพระผนวช และพลเอก
 เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ยังได้นำนายเต็งเสี่ยวผิง ถวายดอกไม้ธูปเทียนแด่พระภิกษุ “วชิราลงกรโณ
 ภิกษุ” อีกด้วย และนายกรัฐมนตรียังได้นำนายเต็งเสี่ยวผิง เข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราช
 ชนนี ซึ่งได้มีพระราชปฏิสันถารด้วยเป็นเวลานาน จากนั้น นายกรัฐมนตรีจึงได้นำนายเต็งเสี่ยวผิงเดิน
 ตามขบวนเสด็จฯ ออกจากพระอุโบสถ โดยที่ประชาชนต่างปรบมือต้อนรับรองนายกรัฐมนตรีจิ้น
 ตลอดเวลา และนายเต็งเสี่ยวผิงก็โบกมือตอบด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ นายเต็งเสี่ยวผิงประทับใจพระราชพิธี
 ครั้งนี้เป็นอย่างมาก ถึงกับปรารภว่าไม่เคยเห็นพระราชพิธีอย่างนี้มาก่อนเลย⁹¹⁷

การที่ผู้นำจากประเทศมหาอำนาจโลกฝ่ายคอมมิวนิสต์ มีโอกาสเข้าร่วมพระราชพิธีสำคัญ
 ของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยนั้น นอกจากจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงสัมพันธไมตรีที่แน่นแฟ้นของ
 ทั้งสองประเทศแล้ว ยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในทัศนคติของชนชั้นนำไทยที่มีต่อ
 ประเทศคอมมิวนิสต์ จากแต่เดิมที่มองว่าคอมมิวนิสต์เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐไทย อัน
 ส่งผลสะท้อนต่อการดำรงอยู่ของสามสถาบันหลักของไทย คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันรวม
 ไปถึงการดำรงอยู่ของขบวนการอนุรักษ์นิยมไทย ได้เปลี่ยนแปลงมาสู่ทัศนคติที่ว่าสาธารณรัฐ
 ประชาชนจีนคือมิตรประเทศ แม้ว่าในแง่ความมั่นคงแล้ว คอมมิวนิสต์จะยังเป็นภัยต่อความมั่นคงของ
 รัฐเฉกเช่นเดิมก็ตาม และความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนก็ยิ่งกระชับแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นเมื่อเกิด
 วิกฤตการณ์เวียดนามบุกยึดกัมพูชาได้ในวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2522

ส่วนการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อกลุ่มประเทศอินโดจีนในสมัยรัฐบาลพลเอก
 เกรียงศักดิ์นั้น หลังจากที่รัฐบาลชุดนี้เข้ามาบริหารประเทศหลังรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร รัฐบาลพล
 เอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้เข้ามาปรับความสัมพันธ์ที่เย็นชากับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็น
 คอมมิวนิสต์ให้ดีขึ้น ดังความต่อไปนี้

1. สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

⁹¹⁶ สุเทพ จิตต์ธรรมวณิช, ประมวลพระบรมฉายาลักษณ์ พระราชพิธีทรงผนวช “วชิราลงกรโณภิกษุ” (กรุงเทพฯ: ทิพย์
 อักษร, 2521?), 19.

⁹¹⁷ เรื่องเดียวกัน, 20.

รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ออกแถลงการณ์ร่วมระหว่างไทยกับเวียดนาม เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2520 เพื่อปรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองให้กลับสู่สภาวะปกติ โดยได้มีการดำเนินการในด้านต่างๆ ต่อไปนี้⁹¹⁸

1) ปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2520 คณะผู้แทนไทยได้เดินทางไปเยือนกรุงฮานอยเพื่อเจรจากับฝ่ายเวียดนามเรื่องการบินระหว่างประเทศทั้งสอง และยังได้มีการแลกเปลี่ยนสาส์นระหว่างนายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศด้วย

2) ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2521 นายเหวียน ดุย ตรินห์ รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนามและคณะ ได้เดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ และมีการดำเนินการต่างๆ อาทิเช่น การลงนามในความตกลงทางการค้าและความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ การลงนามในความตกลงว่าด้วยการบริการเดินอากาศระหว่างอาณาเขตของแต่ละฝ่ายและพ้นจากนั้นไป รวมไปถึงการออกแถลงการณ์ร่วมในวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2521 นอกจากนี้ อุปทูตเวียดนามกับคณะได้เดินทางมายังกรุงเทพฯ เพื่อเปิดสถานเอกอัครราชทูตเวียดนาม และเข้ามาปฏิบัติงานในไทย การที่อุปทูตไทยและคณะเดินทางไปเปิดสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงฮานอย

2. สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว⁹¹⁹

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาวในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์นี้ มีลักษณะที่ก้าวหน้ามากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการดำเนินการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการที่ปลดกระทรวงการต่างประเทศลาวได้เดินทางมาเยือนไทย และได้นำคณะผู้แทนลาวมาลงนามในข้อตกลงการบริการเดินอากาศระหว่างไทยกับลาว การที่รัฐบาลไทยให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งเอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทย ซึ่งเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ และได้เข้าเฝ้าฯ ถวายอักษรสาส์นตราตั้งเมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2521 ส่วนสถานการณ์ด้านชายแดนระหว่างไทยกับลาวก็อยู่ในสภาวะที่ดีขึ้น ลาวได้ปล่อยตัวคนไทยจำนวนหนึ่งที่ถูกจับกุมขังอยู่ในลาว การที่ไทยได้ส่งข้าวและเกลือจำนวนหนึ่งไปบรรเทาภาวะขาดแคลนในลาว

3. กัมพูชาประชาธิปไตย⁹²⁰

⁹¹⁸ กระทรวงการต่างประเทศ, “0704-322-404-402-21/04 กองการหนังสือพิมพ์ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. หนังสือพิมพ์รายวันมติชนจะขอสัมภาษณ์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (นายอุบัติศร์ ปาจริยางกูร) เกี่ยวกับกิจการของกระทรวงฯ เพื่อเผยแพร่แก่สาธารณชน ในคอลัมน์สัมภาษณ์ฉบับพิเศษ,” (โครงการ 2, กล่อง 288)

⁹¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁹²⁰ เรื่องเดียวกัน.

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ กับกัมพูชาประชาธิปไตยนี้ นับได้ว่ามีความคืบหน้าเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการที่มีการแลกเปลี่ยนสาส์นระหว่างนายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศ นอกจากนี้ รัฐบาลไทยยังได้ส่งคณะผู้แทนสันถวไมตรี โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเป็นหัวหน้าคณะไปเยือนตามคำเชิญของรัฐบาลกัมพูชา โดยการเยือนในครั้งนั้นมีการดำเนินการต่างๆ อาทิเช่น การปรับความสัมพันธ์ให้เข้าสู่สภาพปกติ การเปิดสถานเอกอัครราชทูตและการแลกเปลี่ยนทูตระหว่างกัน การเปิดการค้าระหว่างกัน การที่ฝ่ายกัมพูชารับที่จะปล่อยตัวชาวประมงไทยจำนวนหนึ่งอีกด้วย

7.3 สรุป

แม้ว่าปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทยในช่วงระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ จนถึง 6 ตุลาฯ จะเป็นช่วงของความขัดแย้งทางอุดมการณ์การเมือง หรือที่เรียกกันว่า “ขวาพิฆาตซ้าย” และขบวนการอนุรักษ์นิยม ทั้งทหาร พลเรือน กลุ่มต่างๆ รวมไปถึงระดับประชาชนก็ออกมามีบทบาททางการเมืองเป็นอย่างมากในความขัดแย้งดังกล่าว ผ่านรูปแบบต่างๆ เพื่อแสดงถึงการต่อต้านแนวโน้มแห่งความเปลี่ยนแปลงแบบ “เอียงซ้าย” ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในสังคมไทย ที่ขับเคลื่อนโดยขบวนการนักศึกษา ปัญญาชนหัวก้าวหน้า ก่อปรกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะการยกเลิกสถาบันกษัตริย์ในลาว ยิ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ขบวนการอนุรักษ์นิยมในไทยมีปฏิริยาต่อต้านมากยิ่งขึ้น

ในทางกลับกัน ในแง่ของการกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้น อนุรักษ์นิยมไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521 กลับมีท่าทีที่ไม่เป็นเอกภาพต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศและการปรับนโยบายต่างประเทศ แม้ว่ากลุ่มอนุรักษ์นิยมที่เป็นฝ่ายขวาพยายามผลักดันให้ไทยมีนโยบายต่างประเทศที่ไม่สร้างความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าไรนัก แม้ว่าจะยังพอเห็นเป็นรูปธรรมบ้างในช่วงรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร แต่ก็เป็นแต่เพียงความสัมพันธ์ที่เย็นชากับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์เท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ทางการทูตก็ยังคงอยู่

โดยบุคคลที่ได้รับการจัดว่าอยู่ในสังกัดอนุรักษ์นิยมหลายๆ ท่านต่างก็มองโลกตามปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้น และมีบทบาทที่สำคัญในการปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ทั้งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนปักกิ่ง การปรับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีนหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ และการเรียกร้องให้สหรัฐฯ ยกเลิกฐานทัพและถอนทหารออกไปจากประเทศไทย ในขณะที่มีบางท่านในช่วงแรกก็คัดค้านการเปิดความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อได้เดินทางไปเยือนประเทศนั้นๆ และได้มีประสบการณ์ในการพบปะกับผู้นำระดับสูงของประเทศ ส่งผลให้ทัศนคติเปลี่ยนแปลงไป แต่ก็มีบางท่านที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเสมอต้นเสมอปลาย และเมื่อมีโอกาสได้จัดตั้งรัฐบาล ความรู้สึกต่อต้านคอมมิวนิสต์ของท่านก็ถูกแปลงโฉมมาสู่นโยบายต่างประเทศ ส่งผลให้ความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ที่อยู่หนทางของการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกันต้องชะงักงันไป แต่เมื่อผู้นำทหาร

อนุรักษ์นิยมสายปฏิกิริยก้าวขึ้นสู่อำนาจในลำดับต่อมา ท่านมองเห็นถึงความจำเป็นในการสร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างของระบอบการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ภายใต้สถานการณ์ระหว่างประเทศที่แม้จะยังอยู่ในช่วงสงครามเย็น แต่ก็เป็นสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากแล้ว

บทที่ 8

สรุป และข้อเสนอแนะ

8.1 สรุป

นโยบายต่างประเทศของไทยในสมัยสงครามเย็นมีรูปแบบที่ใกล้ชิดกับสหรัฐฯ มาตั้งแต่แรกเริ่ม เพื่อรับความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ ทั้งในด้านการพัฒนา และในด้านการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยความสัมพันธ์เช่นนี้ได้ทวีความใกล้ชิดมากยิ่งขึ้นในรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สืบเนื่องมาถึงรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ดังจะเห็นได้จากการลงนามในแถลงการณ์ร่วมถนัด-รัศก์ ระหว่างพันเอก (พิเศษ) ดร.ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย กับดิน รัศก์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ อันเป็นเครื่องมือในระดับทวิภาคีที่ช่วยประกันความมั่นใจของไทยว่าหากประเทศไทยถูกคอมมิวนิสต์ขยายอิทธิพลเข้ามาสหรัฐฯ แต่เมื่อสหรัฐฯ ประกาศหลักนิคมินิกสัน (Nixon Doctrine) อันมีสาระสำคัญที่จะมอบภาระการสงครามให้เป็นเรื่องของชาวเวียดนามเอง (Vietnamization) รวมไปถึงการที่ประธานาธิบดีนิกสันเดินทางไปเยือนจีน เป็นผลให้ไทยต้องปรับเปลี่ยนแนวนโยบายต่างประเทศในเวลาต่อมา

การปรับนโยบายต่างประเทศของไทย เกิดขึ้นอย่างจริงจังในช่วงรัฐบาลพลเรือนหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ไม่ว่าจะเป็นการปรับลดความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ ลง การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน รวมไปถึงการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับกลุ่มประเทศอินโดจีน ประกอบกับการเมืองภายในของไทยในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองเกิดการแบ่งขั้วทางการเมือง (political polarization) ออกเป็น 2 ขั้วอุดมการณ์ มีการต่อสู้ขัดแย้งกันระหว่างสองขั้วนี้กันอย่างรุนแรง

นอกเหนือไปจากปรากฏการณ์ระหว่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศแล้ว จากคำกล่าวที่ว่า “ปัจจัยภายในมีผลต่อการกำหนดวิเทศนโยบายของรัฐ” ก็ทำให้ตระหนักได้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองภายในรัฐก็มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการกำหนดนโยบายต่างประเทศไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ทั้งนี้ ในช่วงระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 จนถึงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นั้น เป็นช่วงที่การเมืองไทยมีเสถียรภาพ มีตัวแสดงต่างๆ มีบทบาทในการเสนอข้อเรียกร้องต่างๆ ต่อรัฐบาลและต่อสังคม จนสร้างความวิตกกังวลแก่กลุ่มอนุรักษ์นิยมที่ไม่ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงในสังคม และกลุ่มอนุรักษ์นิยมก็ยิ่งประหวั่นพรั่นพรึงมากยิ่งขึ้นด้วยสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในกลุ่มประเทศอินโดจีน รวมไปถึงการยกเลิกสถาบันกษัตริย์ในลาว จนกลุ่มอนุรักษ์นิยมต้องออกมามีบทบาททางการเมืองเช่นเดียวกันเพื่อรักษาสถานะและผลประโยชน์ของ

ตนเองในด้านต่างๆ และแน่นอนว่าย่อมรวมไปถึงด้านการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงเวลานั้นด้วย

สำหรับลักษณะของอนุรักษนิยมของไทยที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แล้ว นับว่ามีทั้งลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และลักษณะเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของอนุรักษนิยมไทย ดังจะประมวลมาได้ดังต่อไปนี้

- 1) เน้นกฎระเบียบทางสังคม
- 2) รักษากฎระเบียบทางสังคม
- 3) นิยมฝ่ายโลกเสรีประชาธิปไตย
- 4) รักษาโครงสร้างทางสังคมแบบเดิม
- 5) รักษาระเบียบทางสังคมแบบเดิม

และยังมีลักษณะพิเศษของอนุรักษนิยมไทย อันได้แก่

- 1) การเชิดชูอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 2) การสนับสนุนบทบาทของกองทัพในการรักษาความมั่นคงของชาติ
- 3) การสนับสนุนการคงอยู่ของทหารสหรัฐฯ และฐานทัพสหรัฐฯ ในไทย
- 4) การต่อต้านคอมมิวนิสต์

นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติอีกบางประการที่สามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์จัดประเภทว่าบุคคลท่านนั้นเป็นอนุรักษนิยมได้ เช่น

- 1) รับราชการในตำแหน่งระดับสูง หรือรับราชการสนองพระเดชพระคุณในราชสำนัก
- 2) รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูง หรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลสูง เช่น เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลจุลจอมเกล้า อันเป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตามพระราชอัธยาศัย

ปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทยในช่วงระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ จนถึง 6 ตุลาฯ จะเป็นช่วงของความขัดแย้งทางอุดมการณ์การเมือง หรือที่เรียกกันว่า “ชาวพิฆาตซ้าย” และอนุรักษ์นิยม ทั้งทหาร พลเรือน กลุ่มต่างๆ รวมไปถึงระดับประชาชนก็ออกมามีบทบาททางการเมืองเป็นอย่างมากในความขัดแย้งดังกล่าว ผ่านรูปแบบต่างๆ เพื่อแสดงถึงการต่อต้านแนวโน้มแห่งความเปลี่ยนแปลงแบบ “เอียงซ้าย”ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในสังคมไทย ที่ขับเคลื่อนโดยขบวนการนักศึกษา ปัญญาชนหัวก้าวหน้า กอปรกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะการยกเลิกสถาบันกษัตริย์ในลาว ยิ่งเป็นปัจจัยส่งเสริมให้อนุรักษนิยมในไทยมีปฏิกิริยาต่อต้านมากยิ่งขึ้น

จากการจำแนกประเภทอนุรักษนิยมของผู้วิจัย จะเห็นได้ว่า เมื่อจำแนกประเภทอนุรักษนิยมทั้งประเภทบุคคลและประเภทกลุ่มตามเกณฑ์ในบทที่ 5 แล้ว ปรากฏว่าบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศในช่วงเวลาที่ศึกษานั้นเป็นอนุรักษนิยมทั้งสิ้น และไม่ได้หมายความว่าบุคคลหรือกลุ่มที่ถูกจัดประเภทให้อยู่ในฝ่ายอนุรักษนิยมจะคัดค้านแนวโน้มนโยบายต่างประเทศที่ไม่นิยมอเมริกันและสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์เสมอไป อาจกล่าวได้ว่าในแง่ของการกำหนดนโยบายต่างประเทศนั้น อนุรักษนิยมไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2521 กลับมีท่าทีที่ไม่เป็นเอกภาพในแง่การกำหนดนโยบายต่างประเทศและการปรับนโยบายต่างประเทศ ดังความต่อไปนี้

1. ระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง พ.ศ. 2519 บุคคลที่ได้รับการจัดว่าอยู่ในสังกัดอนุรักษนิยมหลายๆ ท่านต่างก็มองความเปลี่ยนแปลงของโลกตามปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้น และมีบทบาทที่สำคัญในการปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ทั้งการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ปักกิ่ง การปรับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศอินโดจีนหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ และการเรียกร้องให้สหรัฐฯ ยกเลิกฐานทัพและถอนทหารออกไปจากประเทศไทย

บุคคลที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วงระหว่างเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ จนถึง 6 ตุลาฯ ล้วนแล้วแต่เป็นอนุรักษนิยมทั้งสิ้น นั่นคือ เป็นบุคคลที่มีชาติกำเนิดมาจากชนชั้นสูง โดยนายกรัฐมนตรีหนึ่งท่าน คือ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ มาจากตระกูลขุนนางชั้นสูงทั้งฝ่ายบิดาและฝ่ายมารดา ส่วนหม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช และหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ต่างก็มีภูมิหลังที่เป็นราชินิกุลราชสกุลปราโมชทางฝ่ายบิดา ส่วนฝ่ายมารดามาจากสกุลขุนนาคร และนายกรัฐมนตรีทั้งสามท่านต่างก็ได้รับการศึกษาชั้นสูงจากต่างประเทศ และปรากฏจากหลักฐานทั้งในทางเอกสาร และจากการจำแนกกลุ่มอนุรักษนิยมตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้ทำไว้ในบทที่ 5 ปรากฏว่านายกรัฐมนตรีทั้ง 3 ท่าน ต่างก็เป็นอนุรักษนิยมทั้งสิ้น แต่กลับปรากฏว่านายกรัฐมนตรีทั้งสามท่านได้สนับสนุนการปรับนโยบายต่างประเทศให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ การดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นตัวของตัวเอง และเป็นอิสระจากสหรัฐฯ มากขึ้น รวมทั้งยังเป็นนโยบายที่ฟื้นฟูความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์อีกด้วย

แม้ว่าความดำริในการปรับนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับ สาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น จะเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร โดย กระทรวงการต่างประเทศมีบทบาทที่สำคัญก็ตาม แต่เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจาก เหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ก็ยังไม่ปรากฏชัดเจนว่ารัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ดำเนินการใดเพื่อเป็นพื้นฐาน ไปสู่การปรับนโยบายต่างประเทศ แม้ว่าในการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาจะระบุว่า “...จะดำเนิน ความสัมพันธ์อันดีกับทุกประเทศที่แสดงความเป็นมิตรต่อประเทศไทย รวมทั้งประเทศที่มีอุดมการณ์ ทางการเมืองต่างกัน...” ก็ตาม แต่การปรับนโยบายต่างประเทศที่เห็นได้ชัดเจนนัย ก็คือในรัฐบาล หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่นายกรัฐมนตรี และพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ (ยศในขณะนั้น) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ มีบทบาทนำในการปรับนโยบายต่างประเทศ ทั้งในแง่การ ปรับความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ จนถึงขั้นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐ ประชาชนจีน และการปรับความสัมพันธ์กับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ และการปรับ ลดความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ รวมไปถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระมากขึ้น และการ ดำเนินการเช่นนี้ก็ยิ่งสืบเนื่องต่อมาจนถึงรัฐบาลหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ที่ดำเนินนโยบาย ต่างประเทศในลักษณะดังกล่าวสืบต่อมา กอปรกับมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศที่เป็น พลเรือน และมีวิสัยทัศน์ใหม่ๆ ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอีกด้วยนั่นคือ พิชัย รัตตกุล โดย ในช่วงรัฐบาลนี้ได้มีการฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์สืบต่อมาอีกด้วย จนกระทั่งได้เว้นไปหลังจากเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ

นอกจากนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในช่วง 14 ตุลาฯ ถึง 6 ตุลาฯ ที่ผู้วิจัยใช้ เกณฑ์ในการจำแนกความเป็นอนุรักษ์นิยมแล้วปรากฏผลว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ทั้งสามท่าน ต่างก็ถูกจัดให้มีลักษณะของความเป็นอนุรักษ์นิยมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นจรรยา อิศรางกูร ณ อยุธยา พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ และพิชัย รัตตกุล โดยจรรยาพันธ์นั้นมีภูมิหลังมาจากการเป็น สมาชิกราชสกุล และเป็นข้าราชการระดับสูงของกระทรวงการต่างประเทศถึงขั้นเอกอัครราชทูต ประจำหลายประเทศ รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงถึงชั้นปฐมจุลจอมเกล้า และได้ ดำรงตำแหน่งองคมนตรีในภายหลัง ส่วนพลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นทายาทกลุ่มราชครู อันเป็น กลุ่มการเมืองที่มีบทบาทและอิทธิพลมากในช่วงต้นพุทธทศวรรษ 2490 และมีผลให้ฝ่ายอนุรักษ์นิยม ได้กลับมาครองอำนาจทางการเมืองอีกครั้ง และเป็นผลให้ฝ่ายคณะราษฎรหมดอำนาจไปจากการ เมืองไทย แม้ว่าต่อมาหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ จะถูกขับออกจาก วงการเมืองไทย และถูกส่งไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตประจำอาร์เจนตินา และอีกหลายๆ ประเทศ แต่การกระทำเช่นนั้นกลับให้ผลดีแก่ประเทศไทยในทางอ้อม เพราะส่งผลให้พลตรีชาติชายมี ประสบการณ์ทางการต่างประเทศอย่างเข้มข้นจนมีชื่อเสียงทางด้านต่างประเทศ จนได้ กลับมาเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศในรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และท่าน ได้กลายเป็นหนึ่งในกลไกที่สำคัญในการปรับนโยบายต่างประเทศของไทยในเวลาต่อมา

2. การคัดค้านของฝ่ายอนุรักษ์นิยมต่อการปรับนโยบายต่างประเทศในช่วงนี้ มาจากหลาย เหตุผลด้วยกัน อาทิ ความไม่ไว้วางใจต่อคนจีนเชื้อสายไทย การที่ไทยยังมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับ

รัฐบาลจีนที่ไทเป ความแตกแยกทางอุดมการณ์ออกเป็นซ้ายกับขวาในสังคมไทย การที่สภาความมั่นคงแห่งชาติยังมีแนวคิดเป็นอนุรักษนิยม โดยยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นตัวแทนฝ่ายทหารที่มีความสัมพันธ์กับความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐฯ โดยอ้างประเด็นภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์มาโดยตลอด

ในขณะที่มีกลุ่มอนุรักษนิยมบางกลุ่มหรือบางคนในช่วงแรกก็คัดค้านการเปิดความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ แต่เมื่อได้เดินทางไปเยือนประเทศนั้นๆ และได้มีประสบการณ์ในการพบปะกับผู้นำระดับสูงของประเทศ ส่งผลให้ทัศนคติเปลี่ยนแปลงไปจนหันมาสนับสนุนการปรับนโยบายต่างประเทศต่อกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์

3. ขบวนการฝ่ายขวาต่างๆ ในช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ไม่ว่าจะเป็น นวพล กระทั่งแดง ลูกเสือชาวบ้าน ชมรมแม่บ้าน ชมรมวิทย์เสรี สถาบันวิทยุยานเกราะ เป็นต้น โดยที่ขบวนการเหล่านี้มักมีบทบาททางการเมืองภายในที่ชัดเจนมากกว่าบทบาทด้านนโยบายต่างประเทศ แต่ถึงกระนั้น บางกลุ่มในจำนวนนี้บ้างก็แสดงออกในท่าทีต่อต้านการเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นอิสระและลดความใกล้ชิดกับสหรัฐฯ การต่อต้านกลุ่มที่ต่อต้านฐานทัพสหรัฐฯ หรือการออกมาสนับสนุนให้สหรัฐฯ รักษาฐานทัพไว้ในประเทศไทยต่อไปเพื่อเป็นการป้องปรามการขยายตัวของฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอมมิวนิสต์ที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านทางด้านตะวันออก เป็นต้น

4. กลุ่มอนุรักษนิยมบางกลุ่มที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเสมอต้นเสมอปลายตลอดมา และเมื่อมีโอกาสได้จัดตั้งรัฐบาลในช่วงระหว่างวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จนถึงเหตุการณ์รัฐประหาร 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ความรู้สึกต่อต้านคอมมิวนิสต์ของท่านก็ถูกแปลงโฉมมาสู่นโยบายต่างประเทศ ส่งผลให้ความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ที่อยู่หนทางของการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกันต้องชะงักงันไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง

5. เมื่อผู้นำทหารอนุรักษนิยมสายปฏิรูปก้าวขึ้นสู่อำนาจในลำดับต่อมาหลังเหตุการณ์รัฐประหาร 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ท่านมองเห็นถึงความจำเป็นในการสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทศโดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างของระบอบการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ภายใต้สถานการณ์ระหว่างประเทศที่แม้จะยังอยู่ในช่วงสงครามเย็น แต่ก็เปลี่ยนไปเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากแล้ว และได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงที่เหมาะสมแก่สถานการณ์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ฉันมิตรกับกลุ่มประเทศที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างไปจากไทยอีกครั้ง และเพื่อปลดสงครามการเมืองภายในของไทย ระหว่างรัฐไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอีกด้วย

ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อมีการรัฐประหารรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร และมีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ นำโดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แม้ว่าผู้นำรัฐบาลจะเป็นนายทหารระดับผู้บัญชาการเหล่าทัพ

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูง อันรวมไปถึงเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า จนถึงชั้นปฐมจุลจอมเกล้า ในระหว่างที่ยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกด้วย อันแสดงให้เห็นถึงความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการสนองพระเดชพระคุณในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งส่งผลให้ผู้วิจัยจัดประเภทให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อยู่ในฝ่ายอนุรักษ์นิยม แต่ในแง่ของการดำเนินนโยบายต่างประเทศแล้ว หากได้มีรูปแบบอนุรักษ์นิยมไม่ แต่เป็นนโยบายต่างประเทศที่เหมาะสมกับสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป และยังนับได้ว่าเป็นการสานต่อรูปแบบการดำเนินนโยบายต่างประเทศจากรัฐบาลพลเรือนในช่วงก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ นั่นคือการสร้างและฟื้นฟูสัมพันธภาพกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคอินโดจีน โดยปรากฏการณ์ที่สำคัญคือ การที่พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เดินทางไปเยือนประเทศมหาอำนาจทั้งสาม ได้แก่ สหรัฐฯ สหภาพโซเวียต และจีน อันเป็นรูปแบบการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เรียกว่า equi-distance คือการให้ความสำคัญกับประเทศมหาอำนาจในลักษณะที่เท่าเทียมกัน และในขณะเดียวกัน จีนก็ส่งผู้นำระดับสูง คือ เต็งเสี่ยวผิง เดินทางมาเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ และปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงจุดสูงสุดประการหนึ่งของความสัมพันธ์ในระยะเริ่มต้นกับจีนก็คือ การที่เต็งเสี่ยวผิงได้มีโอกาสเข้าร่วมการพระราชพิธีทรงพระผนวชของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร เมื่อครั้งที่ทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในรัชกาลที่ 9 ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

นอกจากนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ คือ อุบัติศร์ ปาจรียางกูร ที่แม้ว่าจะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคนเดียวกับในรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่เคยดำเนินนโยบายต่างประเทศอันแข็งกร้าวต่อประเทศคอมมิวนิสต์ และส่งผลให้การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มประเทศดังกล่าวที่ดำเนินมาตั้งแต่รัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ต้องหยุดชะงักลง แต่เมื่อเกิดการรัฐประหาร และกลุ่มทหารสายปฏิรูปขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง ก็ได้ส่งผลมายังแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วย ที่นอกจากจะสร้างความสัมพันธ์อันดีกับทั้งสามประเทศมหาอำนาจแล้ว ยังเปลี่ยนกลับมาสู่การ “...ส่งเสริมความสัมพันธ์ ความร่วมมือ และความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และกัมพูชาประชาธิปไตย...” อีกด้วย เฉกเช่นที่เคยเป็นมาในรัฐบาลหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ และหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ

8.2 ข้อสังเกต

จากการศึกษาของผู้วิจัย ส่งผลให้เห็นได้ว่า แม้ว่าอนุรักษ์นิยมในช่วงเวลาที่ศึกษาจะมีลักษณะร่วมกันหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความปรารถนาที่จะรักษา “สถาบันหลัก” ทั้งสามของไทย นั่นคือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะความปรารถนานั้นจะเป็นความปรารถนาที่แท้จริงหรือเป็นเพียงวาทกรรมที่ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้เพื่อรักษาผลประโยชน์ส่วนตนหรือเพื่อทำลายล้างฝ่ายตรงข้ามก็

ตาม หรือการที่ฝ่ายอนุรักษ์นิยมมีความหวาดเกรงฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นอันมาก จนสืบเนื่องไปถึงความรู้สึกหวั่นเกรงว่าแนวโน้มแห่งความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายในไทยอาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์และสถานะของอนุรักษ์นิยม ซึ่งก็เข้าใจได้ถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดความหวั่นเกรงเช่นนั้นอันสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนประชิดกับประเทศไทย โดยปรากฏการณ์การยกเลิกสถาบันกษัตริย์ในลาวได้กลายเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมความหวาดกลัวดังกล่าวให้ขึ้นสู่จุดสูงสุด จนนำมาสู่เหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาฯ การรัฐประหารในช่วงเย็นวันเดียวกันนั้น และการขึ้นเถลิงอำนาจทางการเมืองอย่างเบ็ดเสร็จของอนุรักษ์นิยม

แต่ถึงกระนั้น ในแง่ของนโยบายต่างประเทศ อนุรักษ์นิยมก็หาได้มีความเห็นที่เป็นเอกภาพต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศแต่อย่างใด เฉกเช่นเดียวกับที่ปรากฏบนเส้นผ้งอุดมการณ์ทางการเมือง (political spectrum) ที่แสดงให้เห็นถึง “เฉด” ความเข้มข้นของอุดมการณ์ทางการเมืองฝ่ายขวาที่แตกต่างกัน ดังจะเห็นได้ชัดเจนในช่วงหลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ ที่มีรัฐบาลพลเรือนขึ้นสู่การบริหารประเทศ จากการจัดประเภทของผู้วิจัย ทำให้พบว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีคุณสมบัติเข้าข่ายความเป็น “อนุรักษ์นิยม” มีการตอบสนองต่อปรากฏการณ์ระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ในช่วงแรก บุคคลหรือกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำรัฐบาล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และนักการทูตในกระทรวงการต่างประเทศ ที่ประสบความสำเร็จในการปรับนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป แต่แล้ว ด้วยความไม่เป็นเอกภาพของฝ่ายอนุรักษ์นิยม กอปรกับความหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ของกลุ่มทหารและกลุ่มฝ่ายขวาบางกลุ่ม ส่งผลให้เกิดการย้อนกลับของระบอบประชาธิปไตย อันนำไปสู่การย้อนกลับไปสู่การดำเนินนโยบายต่างประเทศในลักษณะที่คล้ายคลึงกับในช่วงรัฐบาลทหารก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ แต่สภาพเช่นนั้นก็คงอยู่ได้ไม่นานนัก สุดท้ายแล้วรัฐบาลที่ก้าวขึ้นสู่อำนาจชุดใหม่ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2520 ก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เหมาะสมกับกระแสการเมืองระหว่างประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่นั่นเอง

ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นเมื่อกว่า 40 ปีก่อน สามารถเป็นกระจกเงาสะท้อนแก่รัฐบาลอนุรักษ์นิยมของไทยในปัจจุบันที่เลือกดำเนินนโยบายต่างประเทศคล้ายคลึงกับรัฐบาลเผด็จการทหารในช่วงก่อน 14 ตุลาฯ นั่นคือการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบผูกพันตนเองเข้ากับมหาอำนาจใดมหาอำนาจหนึ่งจนสูญเสียความเป็นอิสระในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ผิดกันแต่เพียงว่า ประเทศมหาอำนาจที่ไทยผูกพันตนเข้าด้วยนั้น เป็นประเทศเดียวกันกับที่ไทยเคยมีการรับรู้ว่าเป็นภัยคุกคามเมื่อกว่า 50 ปีก่อน ส่วนประเทศมหาอำนาจเช่นสหรัฐฯ ที่ไทยเคยผูกพันตนเข้าด้วยในฐานะที่เป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิดยิ่งเมื่อกว่า 50 ปีก่อน กลายเป็นประเทศที่รัฐบาลไทยในปัจจุบันกลับเพิ่มระยะห่างออกมา แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอยู่ก็ตาม ด้วยความที่สหรัฐฯ และประเทศในโลกตะวันตกยึดถือหลักการประชาธิปไตยเสรีนิยม จึงส่งผลให้รัฐบาลไทยหันเข้าหารัฐบาลจีนมากยิ่งขึ้น ด้วยความที่จีนไม่เคยตำหนิการรัฐประหารที่เกิดขึ้นแต่อย่างใด แต่สิ่งที่น่าสนใจคือเมื่อกระแสการเมืองโลกเปลี่ยนทิศทางไปทางขวามากยิ่งขึ้น มีผู้นำฝ่ายขวาขึ้นสู่อำนาจบริหารราชการแผ่นดินหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองในสหรัฐฯ ที่อยู่ในกระแส “ขวาประชานิยม” (Right-wing

Populism) ส่งผลให้สหรัฐฯ ได้มีประธานาธิบดีที่อยู่ในกระแสการเมืองนี้เช่นกัน ดังนั้น จึงน่าสนใจอย่างยิ่งว่า “ขวานอนุรักษ์นิยม” แบบไทย จะวางตำแหน่งแห่งที่ของประเทศไทยในประชาคมระหว่างประเทศอย่างไร และจะดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อกลุ่มประเทศที่มีกระแสการเมืองในลักษณะ “ขวาประชานิยม” อย่างไรต่อไปในอนาคต แต่ที่สำคัญที่สุดคือ กลุ่มผู้มีอำนาจฝ่ายอนุรักษ์นิยมในปัจจุบัน จะดำเนินนโยบายต่างประเทศที่จะเป็นประโยชน์แก่ “ผลประโยชน์แห่งชาติ” มากที่สุดอย่างไร โดยที่ไม่นิยามผลประโยชน์แห่งชาติเท่ากับผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้มีอำนาจนั่นเอง เฉกเช่นที่กลุ่มอนุรักษ์นิยมสายปฏิรูปได้เคยดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เหมาะสมแก่สถานการณ์ เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติอย่างแท้จริงมาแล้วเมื่อกว่าสี่ทศวรรษก่อน

ภาษาไทย

หนังสือ

- “ทหารเก่า”. **ฯพณฯ หอย**. กรุงเทพฯ: พี.จี., ม.ป.พ.
- กนลา สุขพานิช และ วุฒิชัย มูลศิลป์. **ทหารกับการเมือง: วิเคราะห์เปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2523.
- กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, พลตรี. “พบจวนเอนไต่ที่บันดุง,” ใน โคริน เฟื่องเกษม และคณะ, **บรรณาธิการ. รวมงานเขียนและปาฐกถา เรื่อง การต่างประเทศของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.
- กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. **ตชด. สดุดี 100 ปี สมเด็จพระเจ้า จักรพันธ์และเผยแพร่ในวาระเฉลิมฉลองครบรอบ 100 ปี วันคล้ายวันพระราชสมภพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี**. กรุงเทพฯ: กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, 2543.
- กุลลดา เกษบุญชู มีต์. **การเมืองไทยในยุคสฤษดิ์ – ถนอม ภายใต้โครงสร้างอำนาจโลก**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ขจิตถัย บุรุษพัฒน์. “สัมพันธ์ภาพระหว่างไทยกับเวียดนาม: มิตรภาพที่อาบด้วยยาพิษ”. **จิตวิทยาความมั่นคง 2529**. กรุงเทพฯ: สมาคมจิตวิทยาความมั่นคงแห่งประเทศไทย, 2529.
- ขจิตถัย บุรุษพัฒน์. “ความสัมพันธ์ไทย-ลาว : รอยร้าวที่ยากประสาน,” **จิตวิทยาความมั่นคง 2527**. กรุงเทพฯ: สมาคมจิตวิทยาความมั่นคงแห่งประเทศไทย, 2527.
- เขียน ธีระวิทย์. “กระบวนการกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์ บรรณาธิการ. **5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า, คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ. **เครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2547.
- คณินนิตย์ ตั้งใจตรง. **ความคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมของขบวนการนักศึกษาไทยระหว่าง พ.ศ. 2516-2519 : ศึกษากรณีศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์หลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. “คึกฤทธิ์ไปปักกิ่ง” ใน **คึกฤทธิ์ 2528** กรุงเทพฯ: สวีชาญการพิมพ์, 2528.

- จริยา ธารมรรค. **เปิดใจรองนายกฯ ไทย พิชัย รัตตกุล**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี, 2558.
- จริยา ธารมรรค. **สภาพบุรุษผู้นำทำเพื่อส่วนรวม พิชัย รัตตกุล**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วัชรินทร์ พี.พี, 2555.
- จัตวา กลิ่นสุนทร. **รัฐบุรุษชื่อเปรม**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์, 2538.
- จันทนา ไชยนาเคนทร์. **การเมืองในสมัยนายกรัฐมนตรีพระราชทาน สัญญา ธรรมศักดิ์ (พ.ศ. 2516-2518)**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.
- จุลชีพ ชินวรรณ. **“นโยบายต่างประเทศของไทยในช่วงสงครามเย็น”** ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์ บรรณาธิการ, **5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- จุลชีพ ชินวรรณ. **“สองทศวรรษ ไทย-จีน: ความร่วมมือทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม พ.ศ. 2518-2538”** ใน นิพัทธ์ จิตรประสงค์ และคณะ บรรณาธิการ **ความสัมพันธ์ไทย-จีน : 20 ปีแห่งมิตรภาพ**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
- จุลลา งามรณ. หม่อมหลวง. **กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513.
- จุฬาร เอื้อรักสกุล. **กรณีมายาเกวซ : ศึกษาการตัดสินใจนโยบายในภาวะวิกฤตการณ์** กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน. **“กำเนิดลูกเสือชาวบ้าน”** ใน **ลูกเสือ 4 แผ่นดิน** กรุงเทพฯ: หนังสือพิมพ์รวมข่าว, 2520.
- เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน. **“เบื้องหลังเพลงพระราชานิพนธ์ ‘ความฝันอันสูงสุด’”**. **ลูกเสือ 4 แผ่นดิน** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รวมข่าว, 2520.
- ใจ อึ้งภากรณ์, สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ และคณะ. **อาชญากรรมรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, 2544.
- เฉลิมเกียรติ ผิวนวล. **ประชาธิปไตยแบบไทย : ความคิดทางการเมืองของทหารไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. **โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2554.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย : การวิเคราะห์บทบาททหารในการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: ปรีชาการพิมพ์, 2525.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ, **ตุลา - ตุลา สังคม - รัฐไทย กับความรุนแรงทางการเมือง** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556.

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และอัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. บรรณาธิการ. จาก 14 ถึง 6 ตุลา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544.
- ถนอม กิตติขจร, จอมพล. “อาลัย “เพื่อนตาย”, ใน **อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลอากาศเอกบุญชู จันทรุเบกษา ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหาร 8 พฤษภาคม 2519**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารอากาศ, 2519.
- ถนอม กิตติขจร, จอมพล. **สิ่งที่เรียนรู้ในยามยาก**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2520.
- แถมสุข นุ่มนนท์. “แถลงการณ์ร่วมถนัด-รัศมี ค.ศ. 1962,” ใน ชัยโชค จุลศิริวงศ์, บรรณาธิการ. **5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย : จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- ทรงสุตา ยอดมณี, คุณหญิง. **กัณฑ์ต้องลม** กรุงเทพฯ: : นานามีบุ๊กส์, , 2542.
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. **การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548.
- ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พลอากาศเอกสิทธิ เสวตศิลา ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 26 มิถุนายน 2559**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2559.
- ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 25 ธันวาคม 2519**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2519.
- ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พันโท ณรงค์เดช นันทโพธิเดช**. กรุงเทพฯ: ประชุมทอง, ม.ป.ป.
- ัญญาทิพย์ ศรีพนา. **ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนาม ในรอบ 50 ปี**. กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสัมมนา 2 พฤศจิกายน 2538 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. **บทบาททางการเมืองของจอมพลถนอม กิตติขจร พ.ศ. 2506 - 2516**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรอักษรศาสตร์ดุสิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. **ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี** กรุงเทพฯ: มติชน, 2546.
- อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. **เอกสารหมายเลข 10 การเปิดความสัมพันธ์กับ “จีนแดง” (วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518) พิจารณาผ่านงานศึกษาเรื่อง “แนวความคิดทางการเมืองของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี”** กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ เรื่อง 30 ปี ความสัมพันธ์ไทย – จีน 600 ปี ข้าปกอง/ เจิ้งเหอ กับอยุธยาและอุษาคเนย์ วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2548, 2548.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. **พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย: 60 ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

- นนทวุฒิ ราชกาวิ. **ความเชื่อแบบพุทธไทยในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ช่วง พ.ศ. 2508-2519.**
กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลป
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556.
- นฤมิตร สอดสุข. **สัมพันธภาพทางการทูตระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน.** กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- บงกช หงษ์คำมี. **ความสัมพันธ์ไทย-ลาวในรอบ 50 ปี** กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสัมมนา 2
พฤศจิกายน 2538 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- บุญชนะ อัตถากร. **บันทึก วิเคราะห์ และวิจารณ์ 16 นายกรัฐมนตรีไทย.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
ศาสตราจารย์บุญชนะ อัตถากร เพื่อการศึกษาและวิจัย, 2526.
- บุญชนะ อัตถากร. **บันทึก วิเคราะห์ และวิจารณ์ 16 นายกรัฐมนตรีไทย.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
ศาสตราจารย์บุญชนะ อัตถากร เพื่อการศึกษาและวิจัย, 2526.
- บุญชนะ อัตถากร. **บันทึกการปฏิวัติ 1-3 เมษายน 2524 กับข้าพเจ้า.** กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- เบนดิก แอนเดอร์สัน. “บ้านเมืองของเราลงแดง: แง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐประหาร 6
ตุลาคม,” ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, บรรณาธิการ, **ตุลา-ตุลา
สังคม-รัฐไทย กับความรุนแรงทางการเมือง.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์
และมนุษยศาสตร์, 2556.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. “ขบวนการต่อต้านในระยะเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย: ขบวนการฝ่ายชาวไทย
หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาฯ” ศุภม อรรถวิภาคไพศาล ศิริภาส ยมจินดา และวริศา กิตติคุณเสรี
แปล ใน ประจักษ์ ก้องกีรติ. **ประชาธิปไตยในยุคเปลี่ยนผ่าน: รวมบทความว่าด้วย
ประชาธิปไตย ความรุนแรง และความยุติธรรม.** นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน, 2558.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. **และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ : การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและ
ปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ.** กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน, 2556.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. **และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ...การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและ
ปัญญาชนก่อน 14 ตุลาฯ.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- ประภาส ปันตบแต่ง. **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม.** เชียงใหม่:
มูลนิธิโฮนริคเบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2552.
- ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. “สมเด็จฯ กับลูกเสือชาวบ้าน” ใน **สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยาม
มกุฎราชกุมาร.** กรุงเทพฯ: เทพพิทักษ์การพิมพ์, 2527.
- ประยุทธ์ สิทธิพันธ์. **พระราชดำรัส พระราโชวาท สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ.**
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นครหลวงกรุงเทพ-ธนบุรี, 2522.
- ประสงค์ สุนศิริ, นาวาอากาศตรี. “ประเทศรอบบ้านกับความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทย,”
จิตวิทยาความมั่นคง 2529 กรุงเทพฯ: สมาคมจิตวิทยาความมั่นคงแห่งประเทศไทย, 2529.
- ประสาร มฤคพิทักษ์ และคณะ. **อานันท์ ปันยารชุน : ชีวิต ความคิด และการงานของอดีต
นายกรัฐมนตรีสองสมัย.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541.
- ประสาร มฤคพิทักษ์ และคณะ. **อานันท์ ปันยารชุน ชีวิต ความคิด และการงานของอดีต
นายกรัฐมนตรีสองสมัย.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2542.

- ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์. **ฟัง ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ พูด**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารานชน, 2537.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร คริส เบเคอร์. **เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม, 2546.
- พงศ์ อรุณฤกษ์, "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 11 วันที่ 22 ตุลาคม 2501". ใน **ยุคปฏิวัติ**. พระนคร: มานิตย์ ชินตระกูล, 2503.
- พวงทอง ภาวครพันธ์ุ. **สงครามเวียดนาม: สงครามกับความจริงของ "รัฐไทย"**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2556.
- พุทธพล มงคลวรรณ. "กลุ่มพลังฝ่ายขวาและสถาบันพระมหากษัตริย์ใน "เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519," ใน ฉลอง สุนทรวาณิช และคณะ, สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ บรรณาธิการ. **รวมบทความทางวิชาการ 25 ปี 6 ตุลา ในบริบทสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก, 2546.
- ไพบูลย์ กาญจนพิบูลย์ บรรณาธิการ. **อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14 กรกฎาคม 2540**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การทหารปืนใหญ่, 2540.
- ไพบูลย์ กาญจนพิบูลย์ บรรณาธิการ. **อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14 กรกฎาคม 2540** กรุงเทพฯ: ศูนย์การทหารปืนใหญ่, 2540.
- มูลนิธิสายใจไทย. **สายใจไทยฉบับพิเศษ (จัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติในมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ 2 เมษายน พ.ศ. 2534)**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสายใจไทย, 2534.
- ยศ สันตสมบัติ. **อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: น้ำไท, 2535.
- ระพีภรณ์ เลิศวงศ์วีระชัย. **บทบาทของถนัด คอมันตร์กับการต่างประเทศของไทยระหว่างปี ค.ศ. 1958 – 1971**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ลิขิต อีร์เวคิน. **การเมืองการปกครองของไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- วงศ์ พลนิกร. "คำบรรยาย เรื่อง นโยบายต่างประเทศของไทย (จุดหักเหเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่างประเทศ) โดย นายวงศ์ พลนิกร ณ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2520" ใน **ฯพณฯ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ชีวิตและผลงาน**. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2547.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. **30 ปีความสัมพันธ์ไทย-จีน: ปัจจุบันและอนาคต**. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ เรื่อง 30 ปี ความสัมพันธ์ไทย-จีน 600 ปี ซำปอกง/ เจิ้งเหอ กับอยุธยาและอุษาคเนย์ วันศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน 2548. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2548.
- วสิษฐ เดชกุญชร. **รอยพระยุคลบาท** กรุงเทพฯ: มติชน, 2559.
- วสิษฐ เดชกุญชร. **รอยพระยุคลบาท**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2544.
- วัชรินทร์ ยงศิริ. **ความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา ในรอบ 50 ปี**. กรุงเทพฯ: เอกสารประกอบการสัมมนา 2 พฤศจิกายน 2538 สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- วิทยา เวชชาชีวะ. "แผน" เพื่อแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: โปสต์ พับลิชชิง, 2557.

วิมลพรรณ ปีตวัชชัย. **สัญญา ธรรมศักดิ์ คนของแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, 2546.

ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์สกุล. **พระมามลายโคกหล้า เหลือสุข: พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจใน สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984), 2541.

ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์. “มูลนิธิวิทยากรลูกเสือชาวบ้าน,” ใน **34 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์.

ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์. “ลูกเสือชาวบ้าน “อดีต ปัจจุบัน อนาคต”, ” ใน **34 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, 2548.

ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์. “ลูกเสือชาวบ้าน กับการเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ,” ใน **34 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, 2548.

ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์. “ลูกเสือชาวบ้าน สมควร ตันคิด เจริญฤทธิ์ บุกเบิก,” ใน **34 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชานุเคราะห์**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน ในพระบรมราชานุเคราะห์, 2548.

ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ. “พระอัจฉริยภาพของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์,” ใน **100 ปีพลตรีพระเจ้า**

วรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการอำนวยการจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์และหนังสือที่ระลึก ในคณะกรรมการอำนวยการโครงการฉลอง 100 ปี พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, 2534.

ส. วัฒนเศรษฐ์. **เกียรติคุณพระมงกุฎเกล้าฯ** พระนคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช, ม.ป.ป.

ส. วัฒนเศรษฐ์. **วาทพระมงกุฎฯ** [ม.ป.ท.] ธรรมเสวี, 2506.

สงวน นิตยารัมภ์พงษ์ บรรณาธิการ. **ปุมประวัติศาสตร์ มหิดลเพื่อประชาธิปไตย ภาคที่ 1 ก่อเกิด ขบวนการ**. กรุงเทพฯ: มหิดล, 2546.

สถาบันพระปกเกล้า. “กระแสพระบรมราโชวาท ในโอกาสที่นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี นำคณะรัฐมนตรีเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 16 ตุลาคม 2516,” ใน **พระราชอาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “กระแสพระบรมราโชวาท ในโอกาสที่นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี นำคณะรัฐมนตรีเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 16 ตุลาคม 2516,” ใน **พระราชอาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “กระแสพระบรมราโชวาท พระราชทานแก่นักเรียน นักศึกษา ครู และอาจารย์ ในโอกาสเข้าเฝ้าฯ ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันเสาร์ที่ 27 ตุลาคม 2516,” ใน **พระราชอาผู้**

ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง .

กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัส ณ หอพระสมุด สวณจิตรลดา วันอาทิตย์ที่ 14 ตุลาคม 2516,” ใน **พระราชกฤษฎีกาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมรัฐสภา ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม วันศุกร์ที่ 16 เมษายน 2519,” ใน **พระราชกฤษฎีกาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต วันศุกร์ที่ 28 ธันวาคม 2516,” ใน **พระราชกฤษฎีกาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง** กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมสมานิติบัญญัติแห่งชาติ วันพุธที่ 23 พฤศจิกายน 2520,” ใน **พระราชกฤษฎีกาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ 25 พฤศจิกายน 2519,” ใน **พระราชกฤษฎีกาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมสมัชชาแห่งชาติ ณ ราชตฤณมัยสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วันอังคารที่ 18 ธันวาคม 2516,” ใน **พระราชกฤษฎีกาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณเข้ารับตำแหน่ง ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ วันเสาร์ที่ 12 พฤศจิกายน 2520,” ใน **พระราชกฤษฎีกาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณตนก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันจันทร์ที่ 12 มกราคม 2519,” ใน **พระราชกฤษฎีกาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพฤหัสบดีที่ 22 เมษายน 2519,” ใน **พระราชกฤษฎีกาผู้ทรงธรรม: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณ
ฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 22 ตุลาคม 2519,” ใน **พระราชอาผู้ทรงธรรม:
ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ:
สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สถาบันพระปกเกล้า. “พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณ
ฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 5 ตุลาคม 2519,” ใน **พระราชอาผู้ทรงธรรม:
ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการเมืองการปกครอง**. กรุงเทพฯ:
สถาบันพระปกเกล้า, 2560.

สมชาติ รอบกิจ. **การร่างรัฐธรรมนูญ 2517**. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. **ความขัดแย้งทางการเมืองและบทบาทของพระสงฆ์**. กรุงเทพฯ: สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2522.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

สมพงษ์ ชูมาก. "การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย," ใน **5 ทศวรรษการต่างประเทศของไทย :
จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ**. กรุงเทพฯ :: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, , 2536.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. “เราสู้,” ใน **ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง: รวมบทความเกี่ยวกับกรณี 14 ตุลา
และ 6 ตุลา**. กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก, 2544.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. “เราสู้: เพลงพระราชนิพนธ์การเมืองกับการเมืองปี 2518-2519,” ใน
ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง. กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก, 2544.

สมศักดิ์ สืบสงวน. “หลงพ้อกับเหตุการณ์ระหว่างปี พ.ศ. 2518-2520,” **ลูกศิษย์บันทึก เล่ม 2**
จัดพิมพ์เป็นธรรมทานในงานบุญประจำปี 17 มีนาคม 2534.

สัญญา ธรรมศักดิ์ จรูญพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา และ พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์. “การ
ต่างประเทศกับความมั่นคงของประเทศ” เอกสารจากรายการ “พบประชาชน วันพุธที่ 30
มกราคม 2517.

สัญญา ธรรมศักดิ์ **นายกรัฐมนตรีที่บริหารบ้านเมืองโดยธรรม : ภาพสะท้อนจากหนังสือพิมพ์ร่วม
สมัย (2516-2517)** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2551.

สายชล สัตยานุรักษ์. **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.

สายหยุด เกิดผล, พลเอก. **ชีวิตนี้...มีค่ายิ่ง**. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์, 2549.

สายไหม จบกมลศึก. **การพระราชพิธีทรงผนวช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลง
กรณ สยามมกุฎราชกุมาร** กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงาน
ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2546.

สำนักนายกรัฐมนตรี. "บทสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีคนที่ 12 นายสัญญา ธรรมศักดิ์" ใน **60 ปี สำนัก
นายกรัฐมนตรี** กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2535.

- สำนักกราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานกระบี่แก่ผู้ที่ร้อยตำรวจตรีที่สำเร็จ การศึกษาชั้นสูงสุดจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ ประจำปีการศึกษา 2518 ณ โรงเรียนนาย ร้อยตำรวจ วันพฤหัสบดีที่ 8 เมษายน 2519,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรม ราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519**. กรุงเทพฯ: สำนักกราช เลขาธิการ, 2520.
- สำนักกราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตร แก่นักเรียนนาย ร้อย นักเรียนนายเรือ และนักเรียนนายเรืออากาศ ณ บริเวณสนามในกระทรวงกลาโหม วัน พฤหัสบดีที่ 24 กุมภาพันธ์ 2520,” ใน **ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท ที่ พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520**. กรุงเทพฯ: สำนักกราชเลขาธิการ, 2521.
- สำนักกราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตร แก่ผู้ที่ร้อย ตำรวจตรีที่สำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดจากโรงเรียนนายร้อยตำรวจ ประจำปีการศึกษา 2519 ณ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ วันศุกร์ที่ 8 เมษายน 2520,” ใน **ประมวลพระราชดำรัส และ พระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520**. กรุงเทพฯ: สำนัก กราชเลขาธิการ, 2521.
- สำนักกราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ 2 ตุลาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปี พุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักกราชเลขาธิการ, 2519.
- สำนักกราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันศุกร์ที่ 17 มิถุนายน 2520,” ใน **ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520** กรุงเทพฯ: สำนักกราชเลขาธิการ, 2521.
- สำนักกราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตรของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันพฤหัสบดีที่ 10 กรกฎาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานใน โอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักกราชเลขาธิการ, 2519.
- สำนักกราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะกรรมการประกวดเพลงแผ่นดินเสียง ทองคำ ศิลปิน นักแสดง นักวิชาการประกวดภาพยนตร์ คณะกรรมการจัดงานประกวด ภาพยนตร์ ณ ศาลาดุสิตาลัย พระราชวังดุสิต,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรม ราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักกราช เลขาธิการ, 2519.
- สำนักกราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะครูฝึกตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาเริง พระราชวังไกลกังวล วันพุธที่ 21 พฤษภาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักกราชเลขาธิการ, 2519.

สำนักราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะนักกีฬาไทย และเจ้าหน้าที่กีฬาแหลมทอง ครั้งที่ 8 ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ที่ 8 ธันวาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519.

สำนักราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ครูใหญ่โรงเรียนและนักเรียนที่สมควรได้รับพระราชทานรางวัลตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีการศึกษา 2518 ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันศุกร์ที่ 22 กรกฎาคม 2520,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520**. กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2521.

สำนักราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่ทหารรักษาพระองค์ ในพิธีตรวจพลสวนสนามเนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระลานพระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ที่ 14 ธันวาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519.

สำนักราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พร้อมด้วยคณะข้าราชการกลาโหม ณ ศาลาดุสิดาลัย วันพฤหัสบดีที่ 18 ธันวาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519.

สำนักราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท พระราชทานในพิธีประดับยศนายทหารและนายตำรวจชั้นนายพล ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 6 พฤษภาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519.

สำนักราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท พระราชทานในพิธีประดับยศนายทหารชั้นนายพล ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันจันทร์ที่ 7 เมษายน 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519.

สำนักราชเลขาธิการ. “พระบรมราโชวาท พระราชทานเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึก ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญชีวิตในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2521**. กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2522.

สำนักราชเลขาธิการ. “พระราชดำรัส ในการเสด็จออกมหาสมาคม เนื่องในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย วันศุกร์ที่ 5 ธันวาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, 2519.

สำนักราชเลขาธิการ. “พระราชดำรัส ในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดกาญจนบุรี ณ พลับพลาพิธีลูกเสือชาวบ้าน วันจันทร์ที่ 18 กรกฎาคม 2520,” ใน **ประมวล**

พระราชดำรัส และพระบรมราโชวาท ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2520.
กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2521.

สำนักพระราชเลขานุการ. “พระราชดำรัส ในโอกาสที่พระครูวิบูลสารธรรม เจ้าอาวาสวัดคลอง 18 และคณะ เฝ้าฯ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 20 มิถุนายน 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518.** กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2519.

สำนักพระราชเลขานุการ. “พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะกรรมการและเจ้าหน้าที่สภาภาษาไทย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518.** กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2519.

สำนักพระราชเลขานุการ. “พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะกรรมการอำนวยการสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 19 ธันวาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518.** กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2519.

สำนักพระราชเลขานุการ. “พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะกรรมการปกครอง และคณะกรรมการจังหวัดต่างๆ ร่วมกับเหล่ากาชาดจังหวัด ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันอังคารที่ 30 กันยายน 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518.** กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2519.

สำนักพระราชเลขานุการ. “พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะรัฐมนตรีในโอกาสเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณตนก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันจันทร์ที่ 12 มกราคม 2519,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519.** กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2520.

สำนักพระราชเลขานุการ. “พระราชดำรัส พระราชทานแก่นักศึกษา พ่อค้า ประชาชน มูลนิธิ องค์การต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2518 ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต วันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518.** กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2519.

สำนักพระราชเลขานุการ. “พระราชดำรัส พระราชทานแก่ประชาชนชาวไทย เนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่ พ.ศ. 2519 วันพุธที่ 31 ธันวาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518.** กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2519.

สำนักพระราชเลขานุการ. “พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้แทนสมาคม บริษัท โรงงาน คณะกรรมการบริหารสมาคมรัฐศาสตร์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 13 มิถุนายน 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518.** กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขานุการ, 2519.

- สำนักพระราชพิธี. “พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้นำลูกเสือชาวบ้านกรุงเทพมหานคร ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์วันเสาร์ที่ 11 กุมภาพันธ์ 2521,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2521**. กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2522.
- สำนักพระราชพิธี. “พระราชดำรัส พระราชทานในพิธีประดับยศนายตำรวจชั้นนายพล ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันพฤหัสบดีที่ 15 มกราคม 2519,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519**. กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2520.
- สำนักพระราชพิธี. “พระราชดำรัส พระราชทานในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน ณ สนามกีฬาคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันจันทร์ที่ 15 มีนาคม 2519,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519**. กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2520.
- สำนักพระราชพิธี. “พระราชดำรัส พระราชทานในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดสระบุรี ณ วัดศรีมหาโพธิ์ ตำบลหน้าพระลาน อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี วันอาทิตย์ที่ 4 มกราคม 2519,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519**. กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2520.
- สำนักพระราชพิธี. “พระราชดำรัส พระราชทานในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดสุโขทัย ณ โรงเรียนสวรรคค่อนันต์วิทยา ตำบลย่านยาว อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2519**. กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2520.
- สำนักพระราชพิธี. “พระราชดำรัสตอบคณะทูตานุทูตในโอกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วันเสาร์ที่ 6 ธันวาคม 2518,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2518**. กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2519.
- สำนักพระราชพิธี. “พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดกำแพงเพชร ณ สนามหน้าศาลากลางจังหวัดกำแพงเพชร วันอาทิตย์ที่ 29 มกราคม 2521,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2521**. กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2522.
- สำนักพระราชพิธี. “พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดเชียงใหม่ ณ สนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่ วันอาทิตย์ ที่ 26 กุมภาพันธ์ 2521,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2521**. กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2522.
- สำนักพระราชพิธี. “พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน จังหวัดลำปาง ณ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง วันจันทร์ที่ 6 กุมภาพันธ์ 2521,” ใน **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ปีพุทธศักราช 2521**. กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, 2522.

- สำนักกราชเลขาธิการ. ปกิณกะ...ในรั้ววัง อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมหลวงทวีสันต์
ลดาวัลย์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 19
เมษายน 2550. กรุงเทพฯ: สำนักกราชเลขาธิการ, 2550.
- สำนักกราชเลขาธิการ. ประมวลพระราชกรณียกิจ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม
6 ปีพุทธศักราช 2519 – 2520. กรุงเทพฯ: สำนักกราชเลขาธิการ, 2539.
- สำนักกราชเลขาธิการ. ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ
ปีพุทธศักราช 2518. กรุงเทพฯ: สำนักกราชเลขาธิการ, 2519.
- สำนักกราชเลขาธิการ. พระราชกรณียกิจ ระหว่างเดือนตุลาคม 2518 – กันยายน 2519. กรุงเทพฯ:
สำนักกราชเลขาธิการ, 2520.
- สำนักกราชเลขาธิการ. พระราชกรณียกิจ ระหว่างเดือนตุลาคม 2519 – กันยายน 2520. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2520.
- สำนักกราชเลขาธิการ. พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม 2517-กันยายน 2518. กรุงเทพฯ:
สำนักกราชเลขาธิการ, 2518.
- สำนักกราชเลขาธิการ. พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม 2518 – กันยายน 2519. กรุงเทพฯ:
สำนักกราชเลขาธิการ, 2520.
- สิทธิ เสวตศิลา, พลอากาศเอก. ผ่านร้อน...ผ่านหนาว พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา. กรุงเทพฯ: บริษัท
เออาร์ ไอพี จำกัด, 2556.
- สิทธิ เสวตศิลา. พลอากาศเอก. “ ‘พระราชชา’ ผู้ทรงนำไทยผ่านพ้นวิกฤต, ” ใน คณะองคมนตรี.
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับคณะองคมนตรี. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิช
ซิง, 2556.
- สิริ เปรมจิตต์. บทบาทเมืองจีน กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา, 2515.
- สิริ เปรมจิตต์. บทวิเคราะห์ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี และหัวหน้าพรรคกิจสังคม
กับปัญหาภัยพิบัติจากลัทธิคอมมิวนิสต์ กรุงเทพฯ: เสาวภาค, 2519.
- สิรินทร์ พัดโนทัย. มุกมั่งกร (the Dragon's Pearl). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2553.
- สิรินทร์ พัดโนทัย. มุกมั่งกร. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2551.
- สุเทพ จิตต์ธรรมวาณิช. ประมวลพระบรมฉายาลักษณ์ พระราชพิธีทรงผนวช “วชิราลงกรโณ
ภิกขุ”. กรุงเทพฯ: ทิพย์อักษร, 2521?
- สุเทพ สุขสงวน, บรรณาธิการ. 23 ปี ลูกเสือชาวบ้านในพระบรมราชูปถัมภ์. กรุงเทพฯ: ศูนย์
ปฏิบัติการลูกเสือชาวบ้าน, 2537.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตย กรุงเทพฯ: พี.เพรส, 2551.
- สุรเกียรติ์ เสถียรไทย และคณะ. เอกบุรุษชาติอาชานาย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ. ม.ป.ท.: ม.
ป.พ., 2541?
- สุรชาติ บำรุงสุข. สหรัฐอเมริกากับระบบทหารในประเทศไทย ศึกษากรณีความช่วยเหลือด้าน
การทหารยุคหลังสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1975 - 1980). กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

- สุรชาติ บำรุงสุข. **เสนาธิปไตย: รัฐประหารกับการเมืองไทย (Militocracy: Military Coup and Thai Politics)** กรุงเทพฯ: มติชน, 2558.
- สุรพงษ์ ชัยนาม. **นโยบายต่างประเทศไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านในยุคสงครามเย็น : ห้ากรณีศึกษาเปรียบเทียบ นโยบายของไทยต่อลาว.** กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2559.
- สุริยงค์ หุณฑุสสาร และปาริชาติ กรรณสูต. “บทสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีคนที่ 9 นายพจน์ สารสิน,” ใน **สำนักนายกรัฐมนตรี, 60 ปี สำนักนายกรัฐมนตรี.** กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, 2535.
- เสน่ห์ จามริก. **การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ.** กรุงเทพฯ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2549.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. **ชีวลีขิต.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2542?.
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติ. **บัญชีประมวลข่าวเหตุการณ์สำคัญ พ.ศ. 2516** ก/ป1/2516/3 สมัชชาแห่งชาติ (2516).
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จุลนภ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ป.จ. ม.ป.ช. ม.ว.ม. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2550.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลโทอุทธร สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. ม.ว.ม., ม.ป.ท., ป.ช. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2557.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ พจน์ สารสิน ป.จ. ม.ป.ช. ม.ว.ม. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 23 พฤศจิกายน 2543. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2543.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ป.จ. ม.ป.ช. ม.ว.ม. ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 7 พฤศจิกายน 2541. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2541.
- อภิญา รัตนมงคลมาศ. **นโยบายต่างประเทศ แนวทางศึกษา ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- อภิวัฒน์ วรรณกร บรรณาธิการ. **ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ คิด พูด เขียน.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2540.
- อาจศึก ดวงสว่าง, พันเอก. “ประวัติชีวิต ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์,” ใน **ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์.** กรุงเทพฯ: คณะรัฐมนตรีจัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีนาคม 2507.
- อานันท์ ปันยารชุน. “ปาฐกถาพิเศษ,” ใน **เขียน อธิวิทย์ และ เจีย แยนจอง, บรรณาธิการ, ความสัมพันธ์ไทย-จีน : เหลียวหลังแลหน้า (Sino-Thai Relations : Past and Future Prospect).** กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- อารี ภิรมย์. “เบื้องหลังการสถาปนาสัมพันธ์ภาพยุคใหม่ ไทย – จีน,” ใน **กรุณา กุศลาสัย, ประวัติศาสตร์การทูตจีน – ไทย ยุคใต้ดิน.** กรุงเทพฯ: สุภาพใจ, 2548.

เอกสารร่างลายมือของสัญญา ธรรมศักดิ์. “คณะปฏิวัติ จอมพลถนอม กิตติขจร,”. หอจดหมายเหตุ
 ธรรมศาสตร์,

เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์, หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์. บันทึกประจำวัน ปี
 2514 (20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514)

เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์. **บันทึกประจำวัน ปี 2514** (29 มกราคม พ.ศ.
 2514)

เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์. **บันทึกประจำวัน ปี 2514** (29 มีนาคม พ.ศ.
 2514)

เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์. **บันทึกเหตุการณ์โบราณคดี.**

เอกสารส่วนบุคคลศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์. **เอกสารเนื่องในการร่างรัฐธรรมนูญ**

โอวาท สุทธิวาหนฤพุดิ. **เอกสารการวิจัย เรื่อง การสถาปนาและฟื้นฟูสัมพันธภาพระหว่างประเทศ
 ไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม.** กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ม.ป.ป.

บทความวิชาการ

“คำประกาศเกียรติคุณ ฯพณฯ องคมนตรี จรูญพันธ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา”. **สโสมสรสารธรรมย์ ฉบับที่**
ระลึกครบรอบปีที่ 49 (10 กุมภาพันธ์ 2525).

“บทนำ จดหมายเปิดผนึกถึงรัฐบาลเงาที่ถนนวิฑู”. **สังคมนศาสตร์ปริทัศน์ 12,2** (กุมภาพันธ์ 2517).

หนังสือพิมพ์

“ข้อคิดเห็นบางประการ เกี่ยวกับกรณีนองเลือด 6 ตุลา”. **ดาวเหนือ 1,4-5.** ตุลาคม – พฤศจิกายน
 2522.

“ชาติชายนัดเจรจาสหรัฐจะไปปักกิ่งเมษายนนี้”,. **ไทยรัฐ** (28 มีนาคม 2518).

“ชาติชายไม่กำหนดดอนกองพล 93 คุยเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยศึกเขมร”,. **ประชาธิปไตย** (28 มีนาคม
 2518).

“พล.ต.ชาติชายเตรียมตัวไปจีนแดงอีก”. **ประชาธิปไตย** (21 มีนาคม 2518).

“พลตรีศิริ ประธานสภาฯ ยื่นใบลาออก”. **สยามรัฐ** (11 ธันวาคม 2516).

“ภาพข่าว”. **สยามรัฐ** (17 ธันวาคม 2516).

“ไม่เห็นด้วยไทยขออเมริกาช่วย เป็นการตามแบบชาติที่กำลังแพ้”. **ประชาธิปไตย** (22 เมษายน
 2518).

คอลัมน์ภารกิจองคมนตรี, “สัมภาษณ์พิเศษ ประธานองคมนตรี สัญญา ธรรมศักดิ์”. **กรุงเทพธุรกิจ**
 (14 ตุลาคม 2535).

จตุรัส. 29 มิถุนายน 2519.

ชลี สัมโพธิปัญญา (นามแฝง). "พระอรหันต์ทำพิธีกู้ชาติไทย ตอน 1." **สกุลไทยรายสัปดาห์** 22, 1103 (9 ธันวาคม 2518).

เดลินิวส์. (13 ธันวาคม 2516).

เดลินิวส์. 4 กรกฎาคม 2518.

ไทยรัฐ. (18 ธันวาคม 2516).

ไทยรัฐ. 28 มิถุนายน 2518.

บุญญรัตน์ บุญญาทิษฐาน. "ลูกเสือชาวบ้าน." **ชาวไทย**. 6 กันยายน 2519.

ประชาชาติ. 7 สิงหาคม 2518.

ประชาชาติรายวัน. (15 พฤษภาคม 2518).

ประชาธิปไตย. (24 กันยายน 2519).

ประชาธิปไตย. 24 กันยายน 2519.

ประชาธิปไตยรายวัน. (20 พฤศจิกายน 2518).

รวมบทสัมภาษณ์บุคคลสำคัญในประชาชาติรายวันฉบับวันอาทิตย์. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น, 2518.

"ส.ส. ชุมนุมรับแผนเดอโกล." **สยามนิกร**. 21 ตุลาคม 2501.

———. 28 มิถุนายน 2518.

———. 20 กันยายน 2519.

———. 21 กันยายน 2519.

———. 22 กันยายน 2519.

———. 24 กันยายน 2519.

———. 24 กันยายน 2519.

สยามรัฐ. (1 กรกฎาคม 2518).

สละ ลิขิตกุล "ศ.สัญญา ธรรมศักดิ์ ขุนพลแก้วคู่บัลลังก์". **ฐานสัปดาห์วิจารณ์** (31 สิงหาคม-8 กันยายน 2539).

สุพล ฉาบสุวรรณ. "ไทยพูด". **ดาวสยาม** (29 มิถุนายน 2518).

อาทร บุญปสาท, พันตำรวจเอก. "สมเด็จพระยาที่กุยบุรี." **สยามรัฐ**. 25 กรกฎาคม 2538.

เอกสารออนไลน์

———. "20 มิถุนายน พ.ศ. 2511." **ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า**
http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=20_%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%96%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%99_%E0%B8%9E.%E0%B8%A8._2511

———. "คณะรัฐมนตรี คณะที่ 36 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม 2518-20 เมษายน 2519 แลลงนโยบายเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2518." **การแถลง**

นโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา,

http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp36.pdf

———. "คณะรัฐมนตรีคณะที่ 36 หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม 2518 - 20 เมษายน 2519 แลกเปลี่ยนนโยบายเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2518." **การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา**

,http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp36.pdf

———. "คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อสภาที่ปรึกษาของนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน." **การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา,**

http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp39.pdf.

———. "คำแถลงนโยบายของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันพฤหัสบดีที่ 25 ตุลาคม 2516." **การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา,**

http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp33.pdf

———. "คำแถลงนโยบายของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันศุกร์ที่ 7 มิถุนายน 2517." **การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา,**
http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp34.pdf

ณัฐพล ใจจริง. "การจ้้นายควง 6 เมษายน 2491," ใน **ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า**, http://wiki.kpi.ac.th/index.php?Title=การจ้้นายควง_6_เมษายน_2491 [20 พฤษภาคม 2559].

ทวีศักดิ์ เกิดโสภา. "สุรชาติ บำรุงสุข : นิรโทษกรรมและปรองดอง ในสายตาคน (เคยผ่าน) เดือนตุลา ,” **ประชาไท** <http://prachatai.com/journal/2015/10/62191>.

ธนกร จ้างพานิช. "ดร.สุเมธ ตันติเวชกุลกับการต่อสู้คอมมิวนิสต์สู่การเป็นข้าราชการและนักเรียนในพระองค์." http://optimise.kiatnakinphatra.com/cover_story_10.php.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. "วันเสียงปืนแตก” **ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า**
<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=วันเสียงปืนแตก>.

นรนิติ เศรษฐบุตร. "7 ตุลาคม 2517” **ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า**
http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/7_%E0%B8%95%E0%B8%B8%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1_%E0%B8%9E.%E0%B8%A8._2517.

พิสิษฐกุล แก้วงาม. "การกวาดล้างฝ่ายซ้ายและหัวก้าวหน้าภายหลังเหตุการณ์เดือนตุลาคม พ.ศ. 2519." **ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า**,
http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การกวาดล้างฝ่ายซ้ายและหัวก้าวหน้าภายหลังเหตุการณ์เดือนตุลาคม_พ.ศ._2519.

มาลินี คงรีน. "สมัชชาแห่งชาติ” **ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า**,
<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=สมัชชาแห่งชาติ>

สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ. "การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่งหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อสภาผู้แทนราษฎร วันศุกร์ที่ 30 เมษายน 2519." http://library2.parliament.go.th/giventake/content_sp/sp37.pdf.

สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ. "คณะรัฐมนตรี คณะที่ 21 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2491 – 25 มิถุนายน 2492 แถลงนโยบายเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2491," ใน การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภา [ออนไลน์] แหล่งที่มา : [Http://Library2 . Parliament.Go.Th/Giventake/Content_Sp/Sp21 . Pdf](Http://Library2.Parliament.Go.Th/Giventake/Content_Sp/Sp21.Pdf) [20 พฤษภาคม 2559].

สุมาลี พันธุ์ยุธธา. "จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ถึงแก่อสัญกรรม." ใน **ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า,**

http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%AA%E0%B8%A4%E0%B8%A9%E0%B8%94%E0%B8%B4%E0%B9%8C_%E0%B8%98%E0%B8%99%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%8A%E0%B8%95%E0%B9%8C%E0%B8%96%E0%B8%B6%E0%B8%87%E0%B9%81%E0%B8%81%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%8D%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1.

ราชกิจจานุเบกษา

"แจ้งความสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์". **ราชกิจจานุเบกษา** 93, 80 (1 มิถุนายน 2519).

"แจ้งความสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า". **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ** 85,44 (15 พฤษภาคม 2511).

"แจ้งความสำนักคณะรัฐมนตรี เรื่องพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์." **ราชกิจจานุเบกษา** 72, 36 (17 พฤษภาคม 2498).

"ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515". **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ** 89, 192 (15 ธันวาคม 2515).

"ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร." **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ** 76,17 (28 มกราคม 2502).

"ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า." **ราชกิจจานุเบกษา** 122, 6 ข (5 พฤษภาคม 2548).

- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์." **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 106, 217 ง (8 ธันวาคม 2532).
- "พระบรมราชโองการ ตั้งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร." **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 74, 76 (16 กันยายน 2500).
- "พระราชบัญญัติข้าราชการแห่งชาติ พ.ศ. 2528." **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 102, 113 (29 สิงหาคม 2528).
- "พระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2507." **ราชกิจจานุเบกษา** 81, 96 (6 ตุลาคม 2507).
- "พระราชบัญญัติสภาความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2502." **ราชกิจจานุเบกษา** 76, 92 (29 กันยายน 2502).
- "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495." **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 15,69 (8 มีนาคม 2495).
- "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย." **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 77, 66 (23 มีนาคม 2492).
- . **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 87, 45 (20 พฤษภาคม 2513).
- . **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 92, 95 (16 พฤษภาคม 2518).
- "ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502". **ราชกิจจานุเบกษา** 76,17 (28 มกราคม 2502).
- "ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515". **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 89,192 (15 ธันวาคม 2515).
- "ประกาศแต่งตั้งองคมนตรี". **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 92, 261 (24 ธันวาคม 2518).
- "ประกาศแต่งตั้งองคมนตรี". **ราชกิจจานุเบกษา**, ฉบับพิเศษ เล่ม 92 ตอนที่ 261 (24 ธันวาคม 2518).
- "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2". **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 94, 98 (20 ตุลาคม 2520).
- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องแต่งตั้งข้าราชการพลเรือน". **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 86, 85 (1 ตุลาคม 2512).
- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องให้ข้าราชการพลเรือนในพระองค์พ้นจากตำแหน่ง". **ราชกิจจานุเบกษา** 112, 83 ง (17 ตุลาคม 2538).
- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์". **ราชกิจจานุเบกษา** 113, 7 ข (4 พฤษภาคม 2539).
- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตน์ราชวราภรณ์". **ราชกิจจานุเบกษา** 113, 10 ข (7 มิถุนายน 2539).

“พระบรมราชโองการ ประกาศสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช”. **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 106, 63 (21 เมษายน 2532): 1.

“พระบรมราชโองการ ประกาศสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช”. **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 106, 63 (21 เมษายน 2532): 1.

“พระบรมราชโองการประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี”. **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 90, 132 (15 ตุลาคม 2516).

“พระบรมราชโองการประกาศแต่งตั้งสมาชิกสมัชชาแห่งชาติ”. **ราชกิจจานุเบกษา** 90,161 (10 ธันวาคม 2516).

“พระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี พ.ศ. 2503”. **ราชกิจจานุเบกษา** 77, 60 (19 กรกฎาคม 2503).

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519”. **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 93,135 (22 ตุลาคม 2519).

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”. **ราชกิจจานุเบกษา** ฉบับพิเศษ 85, ตอนพิเศษ (20 มิถุนายน 2511).

ราชกิจจานุเบกษา. 76, 23 (พ.ศ. 2502).

การสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ เตช บุนนาค อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2559 ณ สภาภาษาไทย

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร. สุรชาติ บำรุงสุข อดีตผู้อำนวยการในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ณ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ

กระทรวงการต่างประเทศ. “0704-322-404-402-21/04 กองการหนังสือพิมพ์ กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. หนังสือพิมพ์รายวันมติชนจะขอสัมภาษณ์รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (นายอุปติศร์ ปาจริยางกูร) เกี่ยวกับกิจการของกระทรวงฯ เพื่อเผยแพร่แก่สาธารณชน ในคอลัมน์สัมภาษณ์ฉบับพิเศษ,” (โครงการ 2, กล่อง 288)

- . “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. การเยือนสหรัฐอเมริกาเป็นทางการของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและคณะ, *Speech by His Excellency General Kriangsak Chomanan, Prime Minister of Thailand, at the Asia Society, New York, February 9, 1979.*” (โครงการ 2, กล่อง 337).
- . “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. การเยือนสหรัฐอเมริกาเป็นทางการของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและคณะ, โทรเลข ที่ 2521/ 4073 จาก กระทรวงการต่างประเทศ วันที่ 22 ธันวาคม 2521 เวลา 16.00 น. ถึงคณะทูตถาวรฯ ณ นครนิวยอร์ก” (โครงการ 2, กล่อง 337).
- . “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. การเยือนสหรัฐอเมริกาเป็นทางการของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและคณะ, โทรเลข ที่ 2521/ 4074 จาก กระทรวงการต่างประเทศ วันที่ 22 ธันวาคม 2521 เวลา 20.10 น. ถึงสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน” (โครงการ 2, กล่อง 337).
- . “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. การเยือนสหรัฐอเมริกาเป็นทางการของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและคณะ,” (โครงการ 2, กล่อง 337).
- . “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. บันทึกข้อความ ส่วนที่สุด ลงวันที่ 26 ธันวาคม 2521 เรื่อง การประชุมเตรียมการเดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกาของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีและคณะ,” (โครงการ 2, กล่อง 337).
- . “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. ผู้สื่อข่าว *Us News & World Report* ขอเข้าสัมภาษณ์ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี,” (โครงการ 2, กล่อง 337).
- . “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีไปเยือนสหรัฐฯ,” (โครงการ 2, กล่อง 337)
- . “0902-344-302-622-21/01 กองอเมริกา กรมการเมือง กระทรวงการต่างประเทศ. ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีไปเยือนสหรัฐฯ” (โครงการ 2, กล่อง 337).
- . “11102-344-302-632-2104 กองอเมริกาเหนือ กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้ กระทรวงการต่างประเทศ “ภูมิหลังความสัมพันธ์ไทยกับสหรัฐอเมริกาด้านการเมือง” ใน สรุปผลการประชุมหารือระหว่างฝ่ายไทยและฝ่ายสหรัฐอเมริกา ระหว่างการเยือนประเทศไทยของรองประธานาธิบดีสหรัฐฯ ณ ทำเนียบรัฐบาล วันที่ 4 พฤษภาคม 2521,” (โครงการ 2, กล่อง 337).
- . “11102-344-302-632-2104 กองอเมริกาเหนือ กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้ กระทรวงการต่างประเทศ. สรุปผลการประชุมหารือระหว่างฝ่ายไทยและฝ่ายสหรัฐอเมริกา ระหว่างการ

เยือนประเทศไทยของรองประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ณ ทำเนียบรัฐบาล วันที่ 4 พฤษภาคม 2521," (โครงการ 2, กล่อง 337).

———. รายงานการประชุมคณะผู้แทนไทยกับคณะผู้แทนกัมพูชา ณ กระทรวงการต่างประเทศ กรุงเทพฯ 28 ตุลาคม-1 พฤศจิกายน 2518. กรุงเทพฯ: กระทรวงการต่างประเทศ, 2518.

ภาษาอังกฤษ

Books

Bamrungsuk, Surachart. "Doctrinal Debates: The Politics of Counter-Insurgency Warfare." In **From Dominance to Power Sharing: The Military and Politics in Thailand, 1973-1992**. Ithaca: Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the Graduate School of Arts and Science, Columbia University.

Bamrungsuk, Surachart. "New Military Doctrine: From Armed Suppression to Political Offensive." In **From Dominance to Power Sharing: The Military and Politics in Thailand, 1973-1992** Ithaca: Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the Graduate School of Arts and Science, Columbia University, 1999.

Bamrungsuk, Surachart. **United States Foreign Policy and Thai Military Rule, 1947-1977**. Editions Duangkamol, 1988.

Baradat, Leon P. **Political Ideologies: Their Origins and Impact**. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006.

Bowie, Katherine A. **Rituals of National Loyalty : An Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand**. New York: Columbia University Press, 1997.

Breuning, Marijke. **Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction**. New York: Palgrave Macmillan, 2007.

Brighi, Elisabetta and Hill, Christopher. "Implementation and Behaviour." In **Foreign Policy: Theories, Actors, Cases**, edited by Amelia Hadfield Steve Smith, and Tim Dunne. Oxford: Oxford University Press, 2012.

- Carlsnaes, Walter. "Actors, Structures, and Foreign Policy Analysis" In **Foreign Policy: Theories, Actors, Cases**, edited by Amelia Hadfield Steve Smith, and Tim Dunne, 114. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Connors, Michael K. "Liberalism, Authoritarianism and the Politics of Decisionism in Thailand". In **Contemporary Authoritarianism in Southeast Asia : Structures, Institutions and Agency**. edited by William Case. London Routledge Taylor & Francis, 2010.
- Funston, Neil John. **Thai Foreign Policy from Sarit to Seni : Adaptation During the Second Indochina War**. Canberra: Thesis submitted for the Degree of Doctor of Philosophy in the Australian National University, 1989.
- Girling, John. **Thailand: Society and Politics**. Ithaca, New York: : Cornell University Press, 1981.
- Hudson, Valerie M. "The History and Evolution of Foreign Policy Analysis". In **Foreign Policy: Theories, Actors, Cases**, edited by Amelia Hadfield Steve Smith, and Tim Dunne, 14. Oxford: Oxford University Press, 2012.
- Krittian, Han. "Post – Coup Royalist Groups: Re – Inventing Military and Ideological Power." In **Saying the Unsayable : Monarchy and Democracy in Thailand** edited by Søren Ivarsson and Lottelsager. Hawaii: University of Hawaii Press, 2010.
- Ma, Makata. **Consequences of the Vietnam War on Thai Foreign Policy**. California: Master's Thesis, Department of Political Science, California State University, Long Beach, 1980.
- Morell, David and Samudavanija, Chai-anan. **Political Conflict in Thailand : Reform, Reaction, Revolution**. Cambridge: Oelgeschlager, Gunn & Hain, Publishers, 1981.
- Muscat, Robert J. **The Fifth Tiger: A Study of Thai Development Policy**. United States: M.E. Sharpe Inc., 1994.
- Nuechterlein, Donald E. "Search for Security." In **Thailand and the Struggle for Southeast Asia**. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1965.
- Nuechterlein, Donald E. "Search for Security." In **Thailand and the Struggle for Southeast Asia**. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1965.

- Phongpaichit, Chris Baker and Pasuk. **A History of Thailand**. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Phongpaichit, Pasuk and Baker, Chris. **A History of Thailand** Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Praagh, David van. **Alone on the Sharp Edge: The Story of M.R. Seni Pramoj and Thailand's Struggle for Democracy**. Bangkok: Editions Duang Kamol, 1989.
- Praagh, David van. **Alone on the Sharp Edge: The Story of M.R. Seni Pramoj and Thailand's Struggle for Democracy**. Bangkok: Editions Duang Kamol, 1989.
- Ripsman, Norrin M., Taliaferro, Jeffrey W. and Lobell, Steven E. "Conclusion: The State of Neoclassical Realism". In **Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy** edited by Norrin M. Ripsman Steven E. Lobell, and Jeffrey W. Taliaferro, eds. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Sangchai, Somporn. "The Rising of the Rightist Phoenix." In **Southeast Asian Affairs** Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1976.
- Suhrke, C.E. Morrison and A. **Strategies of Survival: The Foreign Policy Dilemmas of Smaller Asian States**. Australia: University of Queensland Press, St. Lucia, 1978.
- Suthiwart-Narueput, Smairob. **A Strategy for Survival of Thailand : Reappraisal and Readjustment in Her Alliances (1969-1976)**. Ann Arbor, Mich.: University Microfilms International, 1985.
- Suwannathat – Pian, Kobkua. **Kings, Country and Constitutions : Thailand's Political Development 1932 – 2000**. London and New York: Routledge Curzon, 2003.
- Tarrow, Sidney G. **Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics**. New York: Cambridge University Press, 2011.
- Terwiel, B.J. **Thailand's Political History: From the 13th Century to Recent Times** Bangkok: River Book, 2005.
- Useem, Mayer N. Zald and Bert. "Movement and Countermovement Interaction: Mobilization, Tactics and State Intervention." In **Social Movements in an Organizational Society** edited by Zald and McCarthy. New Brunswick and Oxford: Transaction Books, 1987.

Viraphol, Sarasin. **Directions in Thai Foreign Policy** Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1976.

Yaki, Shusuke. **Urban Religious Changes in Thailand: A Case Study of a New Religious Movement in Thailand.** Final Report submitted to National Research Council of Thailand, University of Alberta, 1988.

Academic Articles

Andrews, Kenneth T. "Movement-Counter-movement Dynamics and the Emergence of New Institutions: The Case of 'White Flight' Schools in Mississippi." **Social Force**, 80, no. 3 (March 2002).

Dixon, Marc. "Movements, Counter-movements and Policy Adoption: The Case of Right – to – Work Activism." **Social Forces** 87, 1 (Sep. 2008).

Gale, Richard P. "Social Movement and the State: The Environment Movement, Counter-movement, and Government Agencies." **Sociological Perspectives** 29, no. 2 (April 1986): 202 - 40

Lo, Clarence Y. H.. "Counter-movements and Conservative Movements in the Contemporary U.S." **Annual Review of Sociology** 8 (1982): 118.

Maguire, Diarmuid. "Protestors, Counter-protestors, and the Authorities." **Annals of the American Academy of Political and Social Science** 528, no. Citizens, Protest, and Democracy (July 1993): 101 - 13

Meyer, David S., and Suzanne Staggenborg. "Movements, Counter-movements, and the Structure of Political Opportunity." **American Journal of Sociology** 101, no. 6 (May 1996): 1628 - 60.

- Ministry of Foreign Affairs of Thailand, Information Department. "Thai and Cambodian Government Agree to Open Embassies." **Foreign Affairs Bulletin** XVI (July-September 1976).
- Mottl, Tahi L. "The Analysis of Countermovement." **Social Problems** 27, 5 (June 1980): 620 - 35
- Muecke, Majorie A. "The Village Scouts of Thailand." **Asian Survey** 20, no. 4 (Apr., 1980).
- Pichardo, Nelson A. "The Power Elite and Elite – Driven Countermovements: The Associated Farmers of California During the 1930s." **Sociological Forum** 10, no. 1 (1995): 21-49.
- Praagh, David van. "The Outlook for Thailand." **Asian Affairs** 4, no. 5 (May – June, 1977).
- Race, Jeffrey. "Thailand in 1974: A New Constitution." **Asian Survey** 15, no. 2 (February, 1975).
- State, Department of. "Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State." **Foreign Relations of The United States** 1964-1968 XXVII Mainland Southeast Asia; Regional Affairs.

Newspaper

- "Ambassador queries FM on govt's China policy". **The Nation** (March 23, 1975).
- Bangkok Post**. (December 23, 1958).
- . October 28, 1973.
- "Ties with China 'This Year'". **The Nation** (March 21, 1975).

Archives

- FRUS. 1958-1960, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Johnson to Secretary of State, December 13, 1958.*
- FRUS. 1958-1960, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Commander in Chief, Pacific's Political Advisor (Steeves) to the Department of State, October 22, 1958.*
- . 1958-1960, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Embassy in France to the Embassy in Thailand, December 18, 1958.*
- . 1958-1960, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Embassy in France to the Embassy in Thailand, Dulles to the Embassy in Thailand, December 18, 1958.*
- FRUS. 1958-1960, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Memorandum from the Director of the Bureau of Intelligence and Research (Cumming) to the Acting Secretary of State, October 20, 1958.*
- . 1958-1960, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Commander in Chief, Pacific's Political Advisor (Steeves) to the Department of State, October 22, 1958.*
- . 1958-1960, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Embassy in France to the Embassy in Thailand, December 18, 1958.*
- . 1958-1960, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Embassy in France to the Embassy in Thailand, Dulles to the Embassy in Thailand, December 18, 1958.*
- . 1958-1960, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xv, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Johnson to Secretary of State, December 13, 1958.*
- . 1964-68, *Southeast Asia, Thailand, Volume Xxvii, Memorandum for Record, Subject "Minutes of the Meeting of the 303 Committee, 7 October 1965", October 8, 1965, Pp. 656-657.*
- . 1969-1972, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xx, Letter from the Ambassador to Thailand (Unger) to the Assistant Secretary of State for East Asian and Pacific Affairs (Green), April 19, 1971, P. 241-246.*

- . 1969-1972, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xx, Letter from the Ambassador to Thailand (Unger) to the under Secretary of State for Political Affairs (Johnson), May 28, 1971, P. 251-253.*
- . 1969-1972, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xx, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Subject "Message to Prime Minister, Unger to Department of State", March 11, 1969, P. 10-11.*
- . *Southeast Asia, Thailand, 1964-68, Volume Xxvii, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Martin, February 15, 1966, Pp. 674-675, Pp. 659-662.*
- NARA. *Declassified Date 5/30/06, Rg 59, General Records of the Department of State, Box B, Entry 5416, Subject "Political Maneuvering among Top Thai Leaders," Frank N. Burnet to John B. Dexter, December 2, 1971. And Pro, Fo 371/114940, Subject "Policy Statement by Kittikhachon," Arthur De La Mare, November 20, 1971.*
- . "Declassified Dated 5/23/06, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 1807, Entry 1613, Subject "Military Alert in Bangkok," Hannah to Rogers, July 9, 1970."
- . *Declassified Dated 5/25/04, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2621, Entry 1613, Subject "Thanat Public Statements," Unger to Rogers, January 19, 1971.*
- . *Declassified Dated 5/30/06, Rg59, General Records of the Department of State, Box 8, Entry 5416, Subject "Governmental Reorganization in Thailand," November 24, 1971.*
- . *Declassified Dated 6/01/06, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject "Following Sent Action Secstate from Bangkok November 17, 1971," Rogers, November 19, 1971., and Frus, 1969-1972, Southeast Asia, Thailand, Vol. Xx, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Unger, November 17, 1971, P. 307-310.*
- . *Declassified Dated 6/01/06, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject "Following Sent Action Secstate from Bangkok November 17, 1971," Rogers, November 19, 1971., and Frus, 1969-*

- 1972, *Southeast Asia, Thailand, Vol. Xx, Telegram from the Embassy in Thailand to the Department of State, Unger, November 17, 1971, P. 311-312.*
- . *Declassified Dated 6/01/06, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject “Thailand’s National Assembly-Democracy in a Dictatorship,” Research Study from Bureau of Intelligence and Research, September 10, 1971.*
- . *Declassified Dated 6/1/06, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2619, Entry 1613, Subject “U.S. Commitments to Thailand: Parliamentary Interpellation and Rtg Comments,” Unger to Rogers, July 29, 1970.*
- . *Declassified Dated 6/1/06, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject “Anti-Americanism among Students,” Unger to Rogers, February 28, 1970.*
- . *Declassified Dated 10/14/04, Rg 59, General Records of the Department of State, Pol 33-3 Thai to Pol 17 Thai-U.S., Box 2625, Subject “Thai Mp Criticizes Us “Pressure” on Thailand,” Unger to Rogers, January 29, 1970.*
- . *Department of State, Declassified Dated 10/12/04, Memorandum for Mr. Henry Kissinger: The White House, Background Paper – U.S. Commitments to Thailand, Def 1-1 Thai-U.S., Document Number 12337, August 12, 1969.*
- . *General Records of the Department of State, Box 2621, Entry 1613, Subject “the Current Position and Influence of the Ministry of Foreign Affairs within the Royal Thai Government,” Kintner, December 4, 1973.*
- NARA. *Rg 59, Box 3909, Entry 1955-1959, 792.00/ 10-2258 Hbs, Johnson to the Secretary of State, October 22, 1958.*
- . *Rg 59, Box 3909, Entry Thailand 1955-1959, 792.00/ 10-2058, Johnson to the Secretary of State, October 20, 1958.*
- . *Rg59, General Records of the Department of State, Box 2625, Entry 1613, Subject “Thanat’s Consultations in Washington,” Hannah to Rogers, February 26, 1970.*
- . *Rg59, General Records of the Department of State, Subject “Japanese Views on Political Change in Thailand,” November 26, 1971.*

- . *Rg 59, Box 3909, Entry 1955-1959, 792.00/ 10-2258 Hbs, Johnson to the Secretary of State, October 22, 1958.*
- . *Rg 59, Box 3909, Entry Thailand 1955-1959, 792.00/ 10-2058, Johnson to the Secretary of State, October 20, 1958.*
- . *Rg 59, General Record of the Department of State, 1955-59, Central Decimal File 611.92/5-1855 to 611.93/7-3155, Box 2565, 611.9/ 11-858 Cjc, Sarit to Dulles, November 8, 1958.*
- . *Rg 59, General Record of the Department of State, Central Foreign Policy Files Def1-1 Thai-U.S. to Def15-Thai-U.S., 1967-69, Box 1631, Entry 1613, Subject "Thailand: Getting Concurrence for B-52 Operations and Formal Understanding on Occupancy of U.S. Bases and Land Costs", William P. Bundy, February 27, 1967.*
- . *Rg 59, General Record of the Department of State, Lot Files 69d36 and 69d294, Records Relating to Thailand, 1964-1966, Box 6, Entry 5310, Subject "the Vice President's Call on the King of Thailand", J M Wilson Jr., February 12, 1966.*
- . *Rg 59, General Record of the Department of State, Subject Numeric File 1970-73, Political and Defense, Pol 7 Thai to Pol 15, Box 2620, Entry 1613, Subject "Student Power as a New Political Element," Masters to Secretary of State, June 30, 1973.*
- . *Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2621, Entry 1613, Subject "Japanese Views on Political Change in Thailand," Embassy Tokyo to Rogers, November 26, 1971.*
- . *Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2621, Entry 1613, Subject "Thanat-Bhichai Controversy," Unger to Rogers, September 13, 1970.*
- . *Rg 59, General Records of the Department of State, Subject Numeric File 1970-73, Political and Defense, Pol Thai-U.S., Box 2625, Entry 1613, Unger to Secretary of State, January 13, 1973.*
- . *Rg 84-75-02, King and Queen of Thailand 1973, Box 197/ Pol 7, Subject "President Invitation to King of Thailand," Secretary of State to Unger, March 23, 1973.*

- . *Rg 273, Box 1, Entry 7, Subject "Thailand", February 13, 1959.*
- NSC Files,. *Nsc Files, "Operations Coordinating Board Report," U.S. Policy in Mainland Southeast Asia, Nsc 5809, August 12, 1959.*
- NARA. *Declassified Dated 5/20/04, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2621, Entry 1613, Subject "Interview with Foreign Minister Thanat," Unger, January 7, 1970.*
- . *Declassified Dated 6/1/06, Rg59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject "Your Meeting Wednesday with Foreign Minister Thanat – Briefing Memorandum," Marshall Green to Rogers, February 25, 1970.*
- . *Declassified Dated 6/1/06, Rg 59, General Records of the Department of State, Box 2620, Entry 1613, Subject "Secretary's Meeting with Foreign Minister Thanat," Rogers, February 27, 1970.*
- . *Declassified Dated 6/12/2006, Pol 1 Thai, Subject "New Directions in Thai Foreign Policy, Unger, March 25, 1971.*
- . *Unclassified Document, Enclosure to Bangkok's a-513, Subject "View from News (Siam Rath)," August 26, 1970.*
- Bulletin, CIA Intelligent. *Approved for Release 2004/03/17, Cia-Rdp79t00975a015900010001-4, Subject "Thailand-Ussr," March 27, 1971.*

รายการอ้างอิง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายศิขิตี นพประเสริฐ เกิดเมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2527 เป็นศิษย์เก่าโรงเรียนหอวัง จบการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. 2549 จากนั้นจึงเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท จนได้เป็นรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. 2553 จากนั้นจึงได้เข้ามาคลุกคลีในแวดวงวิชาการด้วยการเป็นผู้ช่วยประจำกองบรรณาธิการ โครงการความมั่นคงศึกษา และออกไปหาประสบการณ์ในอาชีพแม่พิมพ์ของชาติที่สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา (ปัจจุบันคือคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา) ใน พ.ศ. 2554 จนทำให้รู้จักตัวเองว่าแท้จริงแล้ว “จริต” ของเราเหมาะสมกับอาชีพนี้เป็นอย่างยิ่ง อย่างที่เจ้าตัวเองก็คาดไม่ถึงเช่นเดียวกันว่าจะมีความ “กล้า” ออกไปยืนถือไม้ค้ำบรรยายหน้าชั้นเรียน และส่งผลต่อการกลับมาใช้ชีวิตเป็น “นิสิต” อีกครั้งในหลักสูตรปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนสำเร็จการศึกษาเป็นรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิตใน พ.ศ. 2561

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY